

1. Miiddus – Vedlegg 1

Norgga-Ruota Boazoguohtunkommišuvdna
Norsk-Svensk Reinbeitekommissjon

Fágalávdegotti rapporta Fagutvalgets rapport

Sámegiell/Dárogiell gáhppálat
Samisk/Norsk versjon

Sisdoallu

	OVDASÁTNI	8
	LOHKKIRÁVA	10
1.	BOAZOGUOHTUMAT SKANDINAVIAS	12
1.1	BOHCCO DÁRBBUT	12
1.1.1	Fysiologalaš dárbbut	12
1.1.2	Boazu dárbbáša iešguđetlágan guohtuma	14
1.2	LUONDDUGEOGRÁFALAŠ BEALIT	16
1.2.1	Geologiiija ja eanavuodđu	16
1.2.2	Topografiiija	18
1.2.3	Dálkkádat	20
1.3	ŠADDOKÁRTTAID ČUOLDINVUOHKI JA GUOHTUNŠLÁJAT	22
1.3.1	Obbalaččat	22
1.3.2	Soames šaddokárttat	24
1.3.3	Guohtunkárttaid čuoldinvuohki	24
1.3.4	Šaddošlájaid joavkolaga bidjan	28
1.4	JOHTALANVUOGIT	28
1.4.1	Ruotabeali johtalanmállet	30
1.4.2	Norggabeali johtalanmállet	32
1.5	GUOHTUNEATNAMIID GÁRŽŽIDEAPMI	32
1.5.1	Movt guohtuneatnamat gáržot	32
1.5.2	Gáržžideamit váikkuhit boazodoalu	36
1.5.3	Meahcceguovllut	36
2.	ROMSSA FYLKA JA NORRA NORRBOTTEN	40
2.1	LÁHKU/GUHKESVÁGGI – BASEVUOVDI – MEAVKI – ROSTU – GEAGGÁN	52
2.1.1	Lágu/Guhkesvákki boazoorohat	52
2.1.2	Basevuovddi boazoorohat	54
2.1.3	Meavki, Sálašvággi ja Nieidavuovdi orohagat	60
2.1.4	Rostu boazoorohat	66
2.1.5	Geaggámá čearru	70
2.1.6	Fágálávdegotti evttohus	74
2.2	DIEVÁIDVUOVDDI – MEAVKKI – LÁVNNJITVUOMI GUOVLLUT	74
2.2.1	Dieváidvuovddi boazoorohat	74
2.2.2	Lávnjitvuomi čearru	84
2.2.3	Fágálávdegotti evttohus	86
2.3	STÁLONJÁRGGA – ÁLDDESJÁVRRRI – SÁREVUOMI GUOVLLUT	88
2.3.1	Stálonjarga boazoorohat	88
2.3.2	Álddesjávri boazoorohat	90
2.3.3	Sárevuomi čearru	100
2.3.4	Fágálávdegotti evttohus	104
2.4	GIELAS – ÁLDDESJÁVRI – DÁLBMA	104
2.4.1	Gielas boazoorohat	104
2.4.2	Dálmmá čearru	110
2.4.3	Fágálávdegotti evttohus	114

Innhold

FORORD	9
LESERVEILEDNING	11
1. REINBEITE I SKANDINAVIA	13
1.1 REINENS BEHOV	13
1.1.1 Fysiologiske behov	13
1.1.2 Reinens krav til beitet	15
1.2 NATURGEOGRAFISKE FORHOLD	17
1.2.1 Geologi og jordsmonn	17
1.2.2 Topografi	19
1.2.3 Klima	21
1.3 VEGETASJONSKARTENES INNDELING OG BEITETYPEN	23
1.3.1 Generelt	23
1.3.2 Noen vegetasjonskart	25
1.3.3 Reinbeitekartenes inndelingssystem	25
1.3.4 Gruppering av vegetasjonstyper	29
1.4 FLYTTEMØNSTER	29
1.4.1 Flyttmønster i Sverige	31
1.4.2 Flyttmønster i Norge	33
1.5 INNGREP I REINBEITENE	33
1.5.1 Typer av inngrep i reinbeitene	33
1.5.2 Inngrepenes effekt på reindriften	37
1.5.3 Uforstyrrede områder	37
2. TROMS OG NORRA NORRBOTTEN	41
2.1 OMRÅDET LAKSELVDALEN/LYNGSDALEN – HELLIGSKOGEN – MAUKEN – ROSTA – KÖNKÄMÄ	53
2.1.1 Lakselvdalen/Lyngsdalen reinbeitedistrikt	53
2.1.2 Helligskogen reinbeitedistrikt	55
2.1.3 Mauken, Tromsdalen og Andersdalen reinbeitedistrikter	61
2.1.4 Rosta reinbeitedistrikt	67
2.1.5 Konkämä sameby	71
2.1.6 Fagutvalgets forslag	75
2.2 OMRÅDET DIVIDALEN–MAUKEN–LAINIVUOMA	75
2.2.1 Dividalen reinbeitedistrikt	75
2.2.2 Lainiovuoma sameby	85
2.2.3 Fagutvalgets forslag	87
2.3 OMRÅDET HJERTTIND – ALTEVATN – SAARIVUOMA	89
2.3.1 Hjerttind reinbeitedistrikt	89
2.3.2 Altevatn reinbeitedistrikt	91
2.3.3 Saarivuoma sameby	101
2.3.4 Fagutvalgets forslag	105
2.4 OMRÅDET GIELAS – ALTEVATN – TALMA	105
2.4.1 Gielas reinbeitedistrikt	105
2.4.2 Talma sameby	111
2.4.3 Fagutvalgets forslag	115

3. DAVIT NORDLÁNDA JA LULIT JA GASKA NORRBOTTEN	116
3.1 SKIEVVÁ – GÁBNA – LEAVÁŠ – GIRJJIS	120
3.1.1 Skievvá boazoorohat	120
3.1.2 Gábna čearru	124
3.1.3 Leaváš čearru	126
3.1.4 Girjása čearru	130
3.1.5 Fágálávdegotti evttohus	134
3.2 GIRJÁS – FROSTISEN – BASTE-UNNAČEAROŠ GUOVLLUT	134
3.2.1 Frostisen boazoorohat	134
3.2.2 Baste čearru	138
3.2.3 Unnačearoš	142
3.2.4 Fágálávdegotti evttohus	144
3.3 HÁBMER – SIRGES	144
3.3.1 Hábmer boazoorohat	144
3.3.2 Sirgá čearru	150
3.3.3 Fágálávdegotti evttohus	154
3.4 STORSKOG/SJUNKFJELL – DUORBUN	154
3.4.1 Storskog/Sjunkfjell boazoorohat	154
3.4.2 Duorbun čearru	156
3.4.3 Fágálávdegotti evttohus	160
3.5 BALVATN – DUORBUN – LUOKTA-MÁVAS – SEMISJAUR-NJARG	160
3.5.1 Bálvatn boazoorohat	160
3.5.2 Luokta-Mávas čearru	162
3.5.3 Semisjaur-Njarg čearru	166
3.5.4 Fágálávdegotti evttohus	170
3.6 SÁLTODUOTTAR – SEMISJAUR-NJARG	170
3.6.1 Sáltoduoddara boazoorohat	170
3.6.2 Fágálávdegotti evttohus	176
4. HELGELÁNDA JA VÄSTERBOTTEN	178
4.1 RIDDOLAGAS OROHAGAT HELGELÁNDIDAS	182
4.2 SÁLTODUOTTAR – SVÁIPA – ILDGRUBEN – GRAN – RAN GUOVLLUT	184
4.2.1 Sváipa čearru	184
4.2.2 Ildgruben boazoorohat	188
4.2.3 Gran čearru	198
4.2.4 Ran čearru	202
4.2.5 Fágálávdegotti evttohus	206
4.3 ILDGRUBEN – UBMEJE GUOVLU	206
4.3.1 Ubmeje tjeälddije	206
4.3.2 Fágálávdegotti evttohus	210
4.4 VAPSTEN – BYRKIJE – VILHELMINA NORRA – VILHELMINA SÖDRA – FROSTVIKENS NORRA	210
4.4.1 Vapsten čearru	210
4.4.2 Byrkije boazoorohat	214
4.4.3 Vilhelmina Norra čearru	220
4.4.4 Vilhelmina Södra čearru	224
4.4.5 Fágálávdegotti evttohus	228

3.	NORDRE NORDLAND OG SÖDRA OG MELLERSTA NORRBOTTEN	117
3.1	OMRÅDET SKJOMEN – GABNA – LAEVAS – GIRJAS	121
3.1.1	Skjomen reinbeitedistrikt	121
3.1.2	Gabna sameby	125
3.1.3	Laevas sameby	127
3.1.4	Girjas sameby	131
3.1.5	Fagutvalgets forslag	135
3.2	OMRÅDET GIRJAS – FROSTISEN – BASTE – SÖRKAITUM	135
3.2.1	Frostisen reinbeitedistrikt	135
3.2.2	Baste sameby	139
3.2.3	Sörkaitum sameby	143
3.2.4	Fagutvalgets forslag	145
3.3	OMRÅDET HÁBMER – SIRKAS	145
3.3.1	Hábmer reinbeitedistrikt	145
3.3.2	Sirkas sameby	151
3.3.3	Fagutvalgets forslag	155
3.4	OMRÅDET STORSKOG/SJUNKFJELL – TUORPON	155
3.4.1	Storskog/Sjunkfjell reinbeitedistrikt	155
3.4.2	Tuorpon sameby	157
3.4.3	Fagutvalgets forslag	161
3.5	OMRÅDET BALVATN – TUORPON – LUOKTA-MAVAS – SEMISJAUR-NJARG	161
3.5.1	Balvatn reinbeitedistrikt	161
3.5.2	Luokta-Mavas sameby	163
3.5.3	Semisjaur-Njarg sameby	167
3.5.4	Fagutvalgets forslag	171
3.6	OMRÅDET SALTFJELL – SEMISJAUR-NJARG	171
3.6.1	Saltfjell reinbeitedistrikt	171
3.6.2	Fagutvalgets forslag	177
4.	HELGELAND OG VÄSTERBOTTEN	179
4.1	KYSTNÆRE REINBEITEDISTRIKTER PÅ HELGELAND	183
4.2	OMRÅDET SALTFJELL – SVAIPA – ILDGRUBEN – GRAN – RAN	185
4.2.1	Svaipa sameby	185
4.2.2	Ildgruben reinbeitedistrikt	189
4.2.3	Gran sameby	199
4.2.4	Ran sameby	203
4.2.5	Fagutvalgets forslag	207
4.3	OMRÅDET ILDGRUBEN – UBMEJE	207
4.3.1	Ubmeje tjeälddije	207
4.3.2	Fagutvalgets forslag	211
4.4	OMRÅDET VAPSTEN – BYRKIJE – VILHELMINA NORRA – VILHELMINA SÖDRA – FROSTVIKENS NORRA	211
4.4.1	Vapsten sameby	211
4.4.2	Byrkije reinbeitedistrikt	215
4.4.3	Vilhelmina Norra sameby	221
4.4.4	Vilhelmina Södra sameby	225
4.4.5	Fagutvalgets forslag	229

5.	DAVVI-TRØNDELÁGA JA JÄMTLÁNDA	230
5.1	ØSTRE-NÅÅMESJEVUEMIE – FROSTVIKEN – JINGEVARIE GUOVLLUT	234
5.1.1	Østre-Nååmesjevuemie boazoorohat	234
5.1.2	Jämtlánda leana davvit guovlu	238
5.1.3	Fágálávdegotti evttohus	242
5.2	LÅARTE – JOVNEVAERIE – NJAARKE	242
5.2.1	Låarte boazoorohat	242
5.2.2	Fágálávdegotti evttohus	246
5.3	SKJÆKERFJELL – GÁLPE – FÆREN	246
5.3.1	Skjækerfjell boazoorohat	246
5.3.2	Færen boazoorohat	248
5.3.3	Fágálávdegotti evttohus	254
6.	LULLI GUOVLU	256
6.1	LULLI-TRØNDELÁGA/HEDMARK – JÄMTLÁNDDA LEANA, LULIT GUOVLU	258
6.2	JÄMTLÁNDDA LEANA LULIT GUOVLU	264
6.3	FÁGALÁVDEGOTTI EVTTOHUS	266
	LITTERATURLISTE	268

5.	NORD-TRØNDELAG OG JÄMTLAND	231
5.1	OMRÅDET ØSTRE-NAMDAL – FROSTVIKENS NORRA – JINGEVAERIE	235
5.1.1	Østre-Namdal reinbeitedistrikt	235
5.1.2	Jämtlands län, nordlige del	239
5.1.3	Fagutvalgets forslag	243
5.2	OMRÅDET LÅARTE – JOVNEVAERIE – NJAARKE	243
5.2.1	Låarte reinbeitedistrikt	243
5.2.2	Fagutvalgets forslag	247
5.3	OMRÅDET SKJÆKERFJELL – KALL – FÆREN	247
5.3.1	Skjækerfjell reinbeitedistrikt	247
5.3.2	Færen reinbeitedistrikt	249
5.3.3	Fagutvalgets forslag	255
6.	REGION SØR	257
6.1	OMRÅDET SØR-TRØNDELAG/HEDMARK – JÄMTLANDS LÄN, SØRLIGE DEL	259
6.2	JÄMTLANDS LÄN, SØRLIGE DEL	265
6.3	FAGUTVALGETS FORSLAG	267
	LITTERATURLISTE	269

Ovdasátni

Geassemánu 17.beivvi 1998 mearridii norgga-ruota boazoguohtunkommišuvdna nammadit fágalávdegotti čuovvovaš mandáhtain:

Norgga-ruota boazoguohtunkommišuvdna lea nammadan fágalávdegotti, man bargun lea guohtundilálašvuodaid čielggadit, iešalddis mandáhttaguovllus, ja dasto dan guovllu lahkosiin. Fágalávdegoddi galgá čielggadeami loahpalaš bohtosiid ovddidit rapportahámis kommišuvdnii.

Rapporta galgá makrodásis addit bajilgova luonddudieđalaš dilálašvuodaid birra mat váikkubit guohtuneatnamiid. Guohtuneatnamat galget čilgejuvvot regiounnmaid mielde ja orohagaidlčearuid dásis, ja maiddáii movt guohtuneatnamat adnojit dálá dilis. Fágalávdegoddi galgá maiddáii rapportastis defineret gos leat vejolaš áigodatguohtumat ja árvoštallat guohtumiid optimála anu suktii, vásihusaid bokte mat leat huksejuvvon guovlluid anu vuodul ja dieđalaš dieđuid vuodul.

Fágalávdegotti vuosttaš čoahkkin lei čakčamánu 1.beivvi 1998. Das maŋŋil leat fágalávdegottis leamaš 11 čoahkkima, ja dat loahpahii barggus ja dohkkehii rapportta ovttaijenalaččat.

Helsset, njukčamánu 1.beivi 2000.

Kenneth Broman
jodiheaddji

Norgga bealis:
Olav Mathis Eira
Ansgar Kosmo
Ing-Lill Pavall

Ruota bealis:
Karina Lövgren
Bror Saitton
Per Mikael Utsi

Forord

Den 17. juni 1998 besluttet den norsk-svenske reinbeitekommissjonen å oppnevne et fagutvalg/sakutskott med følgende mandat:

Norsk-svensk reinbeitekommissjon har oppnevnt et fagutvalg som skal beskrive beiteforholdene i, og i tilknytning til, mandatområdet. Fagutvalget skal fremlegge sine konklusjoner i en rapport til kommisjonen.

I rapporten skal det gis en oversikt på makronivå av de naturvitenskapelige forholdene som påvirker beitegrunnlaget. Beiteressursene skal beskrives regionalt og lokalt, samt hvordan ressursene utnyttes idag. I rapporten skal fagutvalget også definere mulige sesongbeiter og vurdere beitene i forhold til en optimal utnyttelse på grunnlag av erfaringer med områdets tidligere bruk og foreliggende vitenskapelige fakta.

Fagutvalget holdt sitt første møte den 1. september 1998. Etter dette har fagutvalget hatt 11 møter og avsluttet sitt arbeid med en enstemmig godkjenning av rapporten.

Helsingfors den 1. mars 2000.

Kenneth Broman
leder

For Norge:
Olav Mathis Eira
Ansgar Kosmo
Ing-Lill Pavall

For Sverige
Karina Lövgren
Bror Saitton
Per Mikael Utsi

Lohkkiráva

Leat 5 regionna mas mii čilget čearuid ja boazorohagaid birra. Álggos čájehuvvo regiondnakárta ja obbalaš dieđut regionna birra. Regiondnaválddáhus muitala orohagaid/čearuid obbalaš boazologu, doalloovttadagaid logu, njuovvandeattuid, buvttadeami ja eará. Fágálávdegoddi lea regionnaid juohkán guovlluide. Daid iešgudette orohagaide/čearuide evttoha fágálávdegoddi rádjersttideaddji boazoguođoheami. Čearuid čilgehusain leat vuollekapihttalat.

Lulli-Trøndelága ja lulit/oarjelit Jämtlánda regionna dáfus čilgejuvvo obbalaččat, iige čuovo seammalágan čilgenvuogi go eará orohagaid ja čearuid oktavuodas.

Boazorohagaid ja čearuid čilgehusain leat čuovvovaš vuollebajilčállagat:

Areála ja doaibmadilálašvuodát

- geografalaš rájít
- doaibmavuohki
- historjá, ránnját
- mihtilmasvuodát
- kárta mas guohtuneatnamat ja eatnamiid atnu muitaluovvo, ja veahá maid eará áššit mat gullet beaivválaš boazodollui (guottetbáiki, johtingeainnut, rusttegat, áiddit ja gárddit, orrunbáikkít). Orohagaid ja čearuid kárttat eai leat jur áibbas ovttaláganat.

Guohtun

- obbalaččat čilget guohtumiid ja guohtumiid olahattivuoda
- meroštallat areála
- guohtunšlájat ja šaddochohkiidus
- ii-anihahtti eanan

Oktiigeassu

- lávdegoddi árvvoštallá orohagaid/čearuid guohtuneatnamiid, váttisvuodaid, dárbuid ja eará beliid
- soames háve vihkedallat molssaevttolaš čovdosiid

Orohagaid čilgehusain leat dasa lassin dát vuollekapihttalat

Luondudilálašvuodát

- geologijja
- topografijja
- guohtunšlájat ja guohtundilálašvuodát
- dálkkádagat (temperatuvra, arvi/borga, muohtagovččas)

Čearuid čilgehusain leat dasa lassin dát vuollekapihttalat

Areála ja doaibmadilálašvuodát

- boazodolliid lohku, boazolohku

Fágálávdegotti evttohus

Fágálávdegoddi lea, dalle go evttoha rádjersttideaddji guođoheami, vuodđudan su árvvoštallama heivvolaš eanangeavaheami vuodul ja objektiivvalaš eavttuid mielde. Mii eat ákkastala evttohusaideamet, dannego evttohusat lea čilgehusa logalaš loahppabohtosat. Muhtin guovlluid dáfus lea fágálávdegoddi árvalan moattelágan evttohusaid, maid leat bidjan manjalaga (1, 2, 3 ...).

Fágálávdegotti evttoha njealjelágan rádjersttideaddji guođoheami:

1. **Oktasašdoallu** mielldisbukta ahte ealut leat ovttasiiddas muhtin áigodagain jagis. Dán vuohkáii adno ráddjejuvvon konvenšuvdnaguovlu, dannego ovttasbargi siiddat šiehtadit gaskaneaset mainnaláigiin sii atnet guohtuneatnamiid.
2. **Konvenšuvdnaguovllut** leat viidábuš, ovtaoli duovdagat, gos ealu guođohit, eige leat mearriduvvon guođohanáiggit, jus eai daddjo sierra. Vuoigatvuodát ja geatnegasvuodát čuvvot jagi 1972 konvenšuvnna mielde.
3. **Rádjeguođoheapmi.** Dás lea sáhka smávit eanansiin, mat leat lagamusas orohaga/čearu guohton-guovllu, ja leat dakka nuppe bealde riikaráji. Daid eanansiid sáhtta guođohit seammá prinsihpa mielde go jagi 1972 konvenšuvnna § 9.
4. **Riekti rasttidit ráji.** Guovlluin, gos váilot lunddolaš oazit, muhto gos guohtumat leat várrejuvvon eará atnui, addo riekti rasttidit riikaráji. Riekti dehe vuoigatvuohta sisttisoallá dan ahte boazodolliin lea vuoigatvuohta viežžat ja váldit ruovttoluotta bohccuid mat leat mannan ráji rastá, muhto ii leat lohpi johtit dán guvlui, iige galgga vuogáidahttit dán vuogi.

Oanádus: m bm = mehtara badjelis meara

Leserveiledning

Sameby- og distriktsbeskrivelsene presenteres i fem regioner. I innledningen til hver region er det et regionkart og en generell presentasjon av regionen. For reinbeitedistriktene/samebyene gir regionbeskrivelsen en generell oversikt over reintall, antall driftsenheter, slaktevekter, produksjon m.m. Fagutvalget har delt hver region opp i et antall områder. Etter hvert område fremmer fagutvalget forslag på grenseoverskridende reindrift. Beskrivelsene av samebyene er delt opp i et antall underkapitler.

I regionen Sør-Trøndelag og sørlige Jämtland gis en samlet beskrivelse som ikke følger samme mønster som beskrivelsene for de øvrige distriktene og samebyene.

Beskrivelsen av reinbeitedistrikter og samebyer har følgende felles underkapitler:

Areal og driftsforhold

- geografiske grenser
- driftsmønster
- historie, naboer
- spesielle trekk
- kart som beskriver beiteområder og arealbruk, samt en del andre forhold av betydning for den daglige reindriften (kalvingsland, flytteleier, anlegg, gjerder, boplasser). Kartene er noe forskjellige i beskrivelsen av reinbeitedistrikter og samebyer.

Beite

- generell beskrivelse av beitene og tilgjengelighet
- arealberegninger
- beitetyper og sammensetning
- impediment

Sammendrag

- utvalgets analyse av distriktets/samebyens beiter, problem, behov etc.
- eventuell drøfting av alternative løsninger

I beskrivelsen av reinbeitedistriktene er det i tillegg et kapittel om

Naturforhold

- geologi, jordsmonn
- topografi
- beitetyper og beiteforhold
- klimaforhold (temperatur, nedbør, snøforhold)

I beskrivelsen av samebyer er det i tillegg under

Areal og driftsforhold

- antall reineiere, reintall

Fagutvalgets forslag

Fagutvalgets forslag til grenseoverskridende reindrift bygger på rasjonelle og objektive kriterier. Her gis ingen begrunnelser i og med at forslagene er en logisk konklusjon på beskrivelsene. For noen av områdene har fagutvalget derimot flere forslag i prioritert rekkefølge (1, 2, 3 ...).

I forslagene er det fire former for grenseoverskridende reindrift:

1. **Samdrift** innebærer at flokkene kan være sammenblandet deler av året. I denne modellen er det behov for avgrensede konvensjonsområder i og med at samarbeidspartene blir enig internt om fordelingen og utnyttelsen av beitene.
2. **Konvensjonsområder** består av et større, enhetlig område for beting uten tidsbegrensninger dersom ikke annet er angitt. Øvrige rettigheter og forpliktelser er etter konvensjonen av 1972.
3. **Grensebeite**. Det er spørsmål om et (mindre) tilgrenset område på andra siden av riksgrensen som brukes etter samme prinsipp som § 9 i konvensjonen av 1972.
4. **Rett till overtredelse**. Der hvor det ikke finnes naturlige grenser, men beitene er reservert til annen bruk, gies det rett til overtredelse. Retten innebærer at reineierne har rett til å hente og bringe tilbake reinen, men ikke flytte til området og benytte dette systematisk.

1. Boazoguohtumat Skandinavia

1.1 Bohcco dárbbut

Miehtá Davvikálohta leat asehis guohtoneatnamat bohccuide. Boazu lea luonddudilálašvuodaid hálddus birra jagi. Guohtunšattut leat iešguđetláganat jagi iešguđetge áiggis, ja guohtundilli váikkuhage dasto man ollu boazu guohtu ja movt johtala. Dákko dáfus lea boazu sierralágan dilis, Skandinávia eará dábmojuvvon eelliid suktii. Go mii árvvoštállat guohtumiid, bidjat bohcco fysiologalaš dárbbuid vuodđun ja makkár guohtuma boazu dárbbáša.

1.1.1 Fysiologalaš dárbbut

Boazu maiddá, nu movt earáge eallit, dárbbáša karbohydráhtaid ja buoiddi, maid joraha álšan ja doalaha goruda doaimmaid, oažžu lieggasa ja sáhtá lihkadit. Proteiinnat, vitaminnat ja minerálat adnojit hukset dehkiid ja eará gorutgodđosiid, ja mielkki buvttadeapmái.

Boazu lea, nu movt eará smirezasti¹ eallit nai, ere-noamážit heivehuvvon smoldet guohtunšattuid. Almatge smoaldanit duššefal okta oasáš das maid boazu guohtu. Dakkár guohtunšattut mat smoaldanit geahppasit, leat buorit guohtun. Ruonasšattut smoaldanit álkimusat dalle go leat beallešattus ja smoaldaneapmi hedjona dađi mielde go šattuid šaddandássi ovdána. Go biebmusmoaldahuvvá unnán, ii oáččo boazu nu ollu energiija dehe álšša. Maiddá biebmojohtin čolliid čađa mánná njozebut.

Boazu lea mihá buorebut, go eará smirezasti eallit, heivehuvvon smoldet jeahkála. Jeahkála smoaldaneapmi lea buorre birra jagi. Dainna lágiin nagoda boazu doalahit buorren obbalaš biebmosmoldema, vaikko vel eará guohtun leage vánis ja maiddá kvalitehta lea rievddalmas. Dađistaga go čavčcabeallái hedjona ruonasšattuid smoaldaneapmi, guohtugoahtá boazu eambo jeahkála, iige guođo nu ollu ruonasšattuid, ja nu nagoda almmatge doalahit dássedis biebmosmoldema.

Jeagil smoaldana geahppasit, muhto lea ovttageardánis fuođđar. Jeagelšlájain oažžu boazu nu ollu álšša (karbohydráhtaid) ahte ceavzá badjel dálvvi, muhto váilot proteiinnat, vitaminnat ja minerálat. Bohcco guomočoavjebaktearat dárbbášit dađistaga ee. proteiinnat, ja danne váikkuha smolden čoavjjis ahte boazu, mii lea jeagelguohtumis, deahkkehuvvá dálvet. Boazu deahkkehuvvagoahtá dakkaviđe go boahtá jeagelguohtumii. Muhto bohccos lea sierralágan vuohki mainna easttada vai ii deahkkehuva, go boazu sáhtá “nuppádassii geavahit” nitrogena, maid eará smirezasti eallit eai sáhte.

Vaikko boazu deahkkehuvváge, sáhtá dat liikká lossut dálvet, jus fal lea buorre jeagelguohtun, mas boazu oažžu eambo energiija go dat man loaktá. Dát energiija jorrá buoidin gorudii ja čoggo dohko nu ahte boazu ii geahpo.

Boazu guoira gal dábálaččat dálvvis. Rávis njiñnelas geahppu giđđii 15 % čakčadeattu ektui, vaikko leage čoavjjehin ja miessi deaddá 4-5 kg šattadettiin. Sarvát sáhttet geahpput 30 % čakčamánu juovlamánnui. Dálvvi mielde geahppot bohccot dađistaga ja erenoamáš heajos guohtumis sáhttet geahpput gitta 50 % rádjái. Jus guohtun hedjona nu sakka ahte čoavjeliema goiká, dehe nuppeládje dadjat ahte mikroorganismmat nohket, nealgugoahtá boazu. Lassin dasa ahte boazu dárbbáša eallámuša (proteiinnat ja minerálat), gollada boazu deahkemássa ja joraha dán energiijan. Guhkálmás nealgumiin ii nagat šat boazu doalahit dábálaš gorutdoaimmaid ja jápmá.

Miesit ja boarrasit varrasat nelgot bahábut go njiñnelasat ja čearpmahat. Sarvát rávžet ragatáiggi, ja nuolppot manahit maiddá bohccuidgaskasaš árvođási. Nuolppot eai bálle guohtut ráfis, danne njiñnelasat doroldahitet nulpobohccuid eret suvnniin. Geahppes miesit sáhttet nealgut. Smávva állduin leat dájvá geahppes miesit, mii fas dagaha stuorit miessejámus. Heajos dálveguohtun dagaha fas állduid mielkeheabbon go dábálaš dan vuosttaš geasi, ja dat fas váikkuha ahte miesit leat geahppaseappot čakčat. Boazomassimat, mat bohcciid fysiologalaš beliid sivas, eai leat nu oidnosis danne boraspirevahágit lassánit dađistaga.

Bohccuid sáhtá biebmat fuođđariiguin dálvet heajos guohtumiid áigge, ja dustet váttisvuoda dainnalágiin. Guomočoavjji mikrobat dahket almmatge duššin dáid iešguđetlágan fuođđaršlájaid. Danne dárbbášit bohccot dagalduvvat fuođđariidda hui árrat, dan bále go mikroorganismmat leat olleslogus čoavjjis ja nákejit smoldegoahtit ođđa fuođđariid. Eanas boazoeaigigádat eai almmatge biebmagoađe bohccuid áiggi, muhto vurdet eaigo guohtumat buorrán. Doloža rájes lei vierrun diktit ealu lávdat jus heajos guohtumat biste guhkit áiggi. Dalle boazu ieš ohcá guohtuma mii gávdnoš.

Dálvet guohtu eallu eanas áigge, lea lodji, iige manat álššaid duššái. Lihkadeapmái adnojit álššat, ja joavdelas lihkahallan dehe lihkadeapmi manaha álššaid. Lihkahallan sáhtá ovdamearkka dihte leat čohkkemat, boraspiret ja mátkkošteaddjit muosehuhttet ealu, dehe eallu ruvjala jna. Lassin dasa gaskalduvva guohtumiin. Álšamanaheami ii sáhte šat buhttet manjil eambo guohtumiin. Danne geahppu boazu, ja jus hui hejot mánná, sáhttet váibbahat jápmat go oalát nohkkokit duksejuvvon buoiddis.

1. Smirezasti. Bohccos leat njeallje čoavjji gos biebmusmoaldahuvvá. Boazu álgá smirezastit guhtojuvvon šattu, go álggos vuos lea suoskan oalulbániiguin ja njiellan. Guomočoavjjis leat mikroorganismmat dehe čoavjeliema mii váikkuhan biepmu smoaldaneami.

1. Reinbeite i Skandinavia

1.1 Reinens behov

Reinen lever over hele Nordkalotten i et ekstremt naturmiljø. Den er avhengig av utmarksbeite hele året, og ettersom plantedekket varierer gjennom året, veksler reinens beiteopptak og levevis. Dette gjør at reinen har særlige behov i forhold til andre temte dyr i Skandinavia. Som utgangspunkt for vurdering av beiten vil en derfor kort drøfte reinens fysiologiske behov og dyrenes krav til beite.

1.1.1 Fysiologiske behov

Som andre dyr trenger reinen kullhydrater og fett som gir energi til å opprettholde livsfunksjonene, gir kroppen varme og fysisk aktivitet. Proteiner, vitaminer og mineraler trengs for å bygge opp muskler og annet kroppsvev, og til produksjon av melk.

Reinen har som andre drøvtyggere¹, en særskilt evne til å fordøye beitevekster. Likevel vil bare en del av fôrintaket fordøyas. Beite med vekster som er lett å fordøye, er av god kvalitet. Fordøyingen av beiteplantene er størst på et tidlig stadium av veksten og svekkes i takt med senere utvikling. Ved lav fordøyelse får reinen ut mindre energi. Hastigheten gjennom magene og tarmkanalene er også lavere.

I forhold til andre drøvtyggere har reinen en særskilt evne til å fordøye lav. Fordøyelsen av lav er høy gjennom hele året. Dette gjør det mulig å opprettholde en samlet høy fordøyelse selv om tilgangen og kvaliteten på annet beite varierer. Etter hvert som fordøyelsen av grønne vekster går ned utover høsten, kan den samlede fordøyelsen holdes oppe ved å øke andelen lav og redusere inntaket av grønne vekster.

Selv om lav har en høy fordøyelse, er det likevel et svært ensidig fôr. Lavartene gir reinen så mye energi (karbohydrater) at den er i stand til å overleve vinteren, men mangler proteiner, vitaminer og mineraler. Siden mikrobenes i vomma må ha tilførsel av bl.a. protein, krever derfor fordøyelsesprosessen at rein på lavbeite bryter ned muskelmasse. Nedbrytingen starter samtidig som dyrene går over på lavbeite. For å minske behovet for slik nedbryting har reinen utviklet en egen evne til "resirkulering" av nitrogen som andre drøvtyggere skiller ut gjennom avføring.

Dersom dyrene på tross av nedbrytingen av muskelmasse likevel øker i vekt om vinteren, skyldes det at lavbeiten er så rikelig at tilgangen på energi er større enn forbruket. Dette lagres som fett i større mengder enn det som tapes av muskelmasse.

Den normale tilpasningen til naturmiljøet vil være at reinen avmagres utover vinteren. En voksen simle taper gjerne 15 % av sin høstvekt frem til våren, selv om hun bærer fram en kalv som veier ca. 4–5 kg ved fødselen. Voksne bukker kan tape 30 % av sin kroppsvekt fra september til desember. Utover vinteren fortsetter vektnedgangen, i ekstreme tilfeller ned mot 50 %. Dersom beitetilgangen blir så liten at mikroorganismene i vomma dør ut, går avmagringen over til sult. I tillegg til å dekke behovet for mat (proteiner og mineraler) må muskelmassen da brytes ned for også å gi energi. Siste del av en sultfase vil være at vitale livsfunksjoner ikke kan opprettholdes, og dyrene dør.

Kalver og eldre okser er sterkere utsatt for sult enn simler og ett års dyr. I tillegg til avmagring under brunsten, taper oksene sosial posisjon etter felling av gevir. Beiteopptaket blir derfor lavt fordi simlene jager dem bort fra beitegroppene. Lette kalver er utsatt for sult. Små simler gir gjerne lette kalver som igjen fører til stor dødelighet blant kalvene. En vinter med dårlige beiter fører videre til at simlene vil melke mindre enn normalt den påfølgende sommer, noe som igjen vil føre til at flere kalver vil ha lavere vekter påfølgende høst. Slike fysiologisk betingede tap overskygges imidlertid i stadig økende grad av rovdyrta.

Det er mulig å gripe inn mot dårlige vinterbeiter ved kunstig fôring. De ulike fôrslag brytes imidlertid ned av ulike mikrober i vomma. Omstillingen bør derfor skje så tidlig at mikroorganismene er intakte og kan omstilles forholdsvis enkelt til det nye fôret. De fleste reineierne vil imidlertid ikke starte fôring i tide, men håpe på en bedring av beiten. Fra gammelt av har strategien vært å la reinen spre seg når beitet blir dårlig over en lengre periode. Reinen kan da selv finne det lille beitet som eventuelt er tilgjengelig.

I vinterhalvåret er dyrene tilpasset slik at mest mulig tid og energi benyttes til beiting. Bevegelse krever energi, og unødige bevegelser vil være tap av energi. Dette kan være samlinger, forstyrrelser av rovdyr eller turister, eller at reinen utfører arbeide (løper, springer o.s.v.). I tillegg kommer tapt beitetid. Disse energitapene kan ikke kompenseres senere med større beiteinntak. Det fører derfor til tap av vekt, og i ytterste fall, til at dyrene dør som følge av at alle opplagrede energiressursene er utbenyttet.

Marginale levevilkår om vinteren kompenseres ved at reinen har en ekstrem evne til å legge opp reserver av fett, proteiner, mineraler og vitaminer på sommeren. Dette gjør de ved en utvelgning av de mest næringsrike planter og plantedeler. Dersom en forutsetter at

1. Drøvtygger: Fôret males sunt ved hjelp av ekstra brede kinntenner og fordøyas i 4 mager. Etter en første fase med fordøyelse gulpes fôret opp og tygges på ny (ørting). I den ene av magene, vomma, bidrar mikroorganismer til fordøyelsen.

Dálvet lea bohccui oalle goaivumuš ealádaga muohttaga vuolde, ja bohcco gorut buhtte heajos dálveguohtuma sierralágan vugiin, namalassii dukse buoiddi, proteiinnaid, minerálaid ja vitamiiinnaid. Danne han boazu válljestalláge geasset álbmámuš šattuid ja šaddoosiid, mat addet eanemus eallámuša. Jus mahká dálveguohtun addá vejolašvuoda ealihit bohccuid dálvvi badjel, lea fas bievlaguohtun mainna bohccot álsšaiduvvet ja lassánit.

Boazu, nu movt eará smirezasti eallit, guohtu muhtin gaskkaid ja nuppevuoru fas smirezastá. Sihke guohtun ja smirezastin darbbášuvvojit energiija ávkin joraheapmái. Eará doaimmat, mat iešguđetge láhkái gaskkalduhttet guohtuma, hehttejit energidukšema. Goas ealli smirezastá ja goas guohtu, lea gitta jahkeáiggiis ja guohtunkvalitehtas. Bohccuid dábiid vuodul mii ipmirdit buorebut ollislaččat bohcco guohtundiálašvuodaid.

1.1.2 Boazu dárbbáša iešguđetlágan guohtuma

Guohtumat rievddadit jagi áiggiid mielde, muhto rievddadit maiddá guovlluid gaskka. Iešguđetlágan šattut čoahkkanit ovttasadjái dihto báikkiide maid fágalaččat gohčodit šaddoservodahkan. Šaddoservodagat leat vuodđun go systemalaččat guorahallá bohcco guohtunšattuid².

Bohcco johtalepmi eananmálliid gaskka, lea sihke šattuid ja dálkkiid duohken. Beaivválaš boazobarggus dárbbášuvvo máhttit árvoštallat sihke bohccuid dábiid, topografiiija, dálkkádagaid ja biekká oktiigullevašvuoda ja movt dat váikkuhit obbalaš dilálašvuodaid. Almmatge lea guohtumiid geavaheapmi vuodđun bohcco nuppástuvvi guohtundárbui jagi áiggiid mielde.

Bievlla áigge dárbbáša boazu aiddoihtán lasttaid, rásiid, suinniid ja urttaid. Giđđageasi dehe árrageasi guohtu boazu lulábeale rámaid, bievllaid ja jekkiid. Dađistaga guohtu eambbo soahkevuvddiin. Manñil fas dárbbáša boazu mannat alla várreatnamiidda ja guohtut jassaguoraid, gokko leat aiddoliddon šattut. Aiddoliddon šattuin lea unnán sáras ja smaldanit geahppasit. Jasat leat hui mávssolaččat dađistaga go geassu.

Geassebáhkaid áiggi bálgagoahtá boazu divrriin ja dálkkiin ja gaskkalduvvá guohtumiin. Bohccos leat unnán bivastatrávssát, ja danne bálgá báhkain. Boazu dárbbáša gálu báikki, namalassii beassat eret alimus divregivssis. Várreboazodoalus leat jasat váriin buoremus bálganbáikki, ja vuovdeboazodoalus manná fas boazu njuoska, boares guossavuodái, gaskkohagaid sáhtta áinnas dollasuova vuollái hárjehit bohccuid.

Go gáluda idjii, luoitáda boazu legiide dehe jekkiide guohtut. Boazu dárbbáša guovttelágan eanansiid lalkalaga, gos lea oanehis gaskka bálganbáikki ja guohtuma gaskkas. Gártá measta jorgguládjge go eatnamat,

main ii leat šaddu, gártet mávssolaš “guohtumiin”, dannego bohccot dárbbášit dáid duovdagiid vai sáhttet atnit ávkki legiin, gos lea guohtun. Dasto ii leatge šat guohtuma kvalitehta aivvefal gitta das mii lea oinnolaččat eatnamis, muhto maiddá bohcco eará dárbbut galget vuhtiiváldot.

Manñigeasi ja árračavčča lea guoppar báris guohtun, ja guobbarat adnojit bohcco minerálduksemii. Manñil go bohccot leat guhton smávva čoran geasset bárisguohtuma áiggi, vistigoahtá várreboazu vuvddiin guobbariid, ja nu lávdá eallu.

Lunddolaš oazit berrejit adnot bievlaguohtumiidda rádjin, ovdamearkka čázadagat ja vielttit. Oazit doalahit ealuid sierralaga, ealut eai dalle masttat, ja lea geahppasit bargat.

Skábman ja čakčadálvvi guohtu boazu rissit ja jeahkála, ja dađistaga dagalduvvá ruonasguohtumis jeagelguohtumii. Dálveguohtun mas lea aivvefal jeagil, šaddá dalle go muohta lea badjel 30 cm ja temperatuvra njiedjá -10°C . Dálvet lea jeagelguohtun áibbas dárbbášlaš guohtuma kvalitehta dáfus. Muhtinmuddui dárbbáša boazu maiddá earalágan šattuid go jeahkála, vai biebmosmoaldaneapmi doaibmá dohkálaččat. Šattut sáhttet mahká leat sarrit- ja čáhppesmuorjedaknasat. Dálveguohtumis sáhtta jeagelmearri, man boazu guohtu, rievddadit snoagga 30 %:s sullii 80 % rádji.

Lassin guohtunšattuide dárbbášuvvo maiddá ahte lea goaivvesguohtun. Luotkkomuohttagis lea buorre ealádat juohke sajis. Dađistaga go biekkat, borggat ja arvvit ja buollašat čeargadiid muohttaga, hedjona³ ealádat. Guohtumat hedjonit maiddá jus jeagil jieknu ja čođdaluvvá, dehe muohtagovččas čođdu ja čilvu. Njázudeapmi ja galbmin dahket cugno, ja heajudit ealádaga. Manñidálvve cuoñuda go beaivváš báitá beaiveguovdil ja idjii buolašta. Nu hedjona ealádatkvalitehta, vaikko vel iešalddis šattut livččege buori kvalitehtas. Topografiiija ja šattut eanangierragis, mearridit guohtuma olahatuvuoda. Siseatnamis, nudaddjon kontinentála dálkkádagas, bissu guohtun buorin, jus manñidálvvi gávdnojit eatnamat gos lea seakka muohta ja bieggá gaiku muohttaga. Cugnuid áiggi cuoñománu, gávdno vuvddiin lahppojeagil, mii dahká dálveguohtuma kvalitehta buorin.

Čiegarluvvan váikkuha guohtumiid gaskabodosaččat, ja nu maid biekkat ja rievddalmas dálkkit, muhto sáhttet dieđusge guohtumat leat heajut maiddá dannego liiggás garrasit guođohuvvo eatnamiid nalde. Jeagil lea mánggajagáš šaddu ja jahkešaddu lea buoremus dallego “jeageloavvit” oktiibuot šaddet 6–7 jagi. Buoremus livččii jus boazu guohtu duššefal dan oasi mii ain lea šaddan ovttá jagis. Go eanan guhtojuvvo garraseappot, adnojuvvojit liigevárit, mat nuppi vuorus heajudit jahkešattu. Vuosttaš váikkuhus dás lea ahte boazu atná eambbo álsšaid gávdnat dihtomeari eallámuša. Dasa lassin jieknu ja skártu čilviluvvan eanan bahábut go dakkár eanan mas lea valjit jeagil. Váttisvuoda duodaleamos ášši lea almmatge ahte hea-

2. Iešguđetlágan šaddošlájat čilgejuvvojit lagabuidda kap. 1.3.

3. Dán čilget kap. 1.2.

vinterbeitet gir overlevelse, er det barmarksbeitet som gir produksjon.

Som andre drøvtyggere veksler reinen mellom aktiv beiting og tygging av drøv. Det skjer i en egen rytme, og begge aktiviteter er like viktig for energiutbyttet. Andre aktiviteter som på ulik måte forstyrrer denne rytmen, reduserer ernæringsopptaket. Den tiden som går med til drøvtygging varierer etter sesong og beitekvalitet. Dyrenes adferd kan derfor gi et bidrag til en samlet forståelse av reinens ernæringsstilstand.

1.1.2 Reinens krav til beitet

På samme måte som reinens beite varierer gjennom sesongen, varierer det også fra region til region. De ulike vekstene opptrer sammen i ulike plantesamfunn som igjen danner utgangspunkt for systematisk granskning av reinens beiter².

I tillegg til vegetasjonen vil reinens bruk av terrenget være avhengig av været. En vesentlig del av kunnskapen i praktisk reindrift ligger nettopp i å tolke samspillet mellom vegetasjon, reinens adferd, topografi, temperatur og vindforhold. Det er likevel et hovedmønster i beitebruken som bygger på reinens skiftende krav ved ulike sesonger.

I barmarksperioden må beitet inneholde vegetasjonstyper som domineres av lauv, gras, halvgras og urter i et så tidlig utviklingsstadium som mulig. Sen vår og forsommer beiter den i sørhellinger, snauflater og på myr. Deretter benyttes bjørkeskogbeltet i sterkere grad. Senere er det viktig at dyrene får søke etter snøsmeltingen opp i høyden slik at den stadig får tilgang på "vår-beiteplanter" med lavt trevleinnhold og lett fordøyelig næring. Snøleiene får stadig større betydning utover sesongen.

Utover i barmarksperioden vil beiterytmen etterhvert bli mer og mer preget av temperatur og insektplage. Reinen har få svettkjertler, noe som gjør at den plages av høye temperaturer. Den bør derfor få avkjøling og komme utenom insektsplagen den utsatte delen av døgnet. For fjellreindriften er høytliggende snøskavler det beste luftingslandet, mens skogsreindriften benytter fuktig, eldre granskog, gjerne i kombinasjon med røykild.

Når temperaturen faller om kveldene, trekker fjellreinen ned i dalgangene eller på myrene for å beite. Det er viktig med kort og enkel avstand mellom avkjøling og beite. Dermed får en det tilsynelatende paradoks at et område uten vegetasjon, kan være viktige "beiter" fordi området er nødvendig for at dyrene skal kunne benytte produktive dalganger. Beitekvaliteten bestemmes altså ikke bare av det en ser på bakken, men også av reinens andre behov.

På sensommeren og tidlig høst vil sopp øke beitenes

kvalitet siden den er av stor betydning for oppbygging av reinens mineraldepot. Etter at reinen har vært samlet i flokker på høysommerbeite, trekker fjellreinen ned i skogene på søk etter sopp, samtidig som de igjen sprer seg.

De ytre grensene for barmarksbeite bør være naturlige. Det kan være større vassdrag eller fjellskrenter. God naturlig avgrensning av et beitesområde reduserer faren for sammenblandinger, og reduserer behovet for gjeting.

Kravet til beite på sen høst og tidlig vinter er en fordeling mellom gras, ris og lav for å få en myk overgang fra grønnbeite til lavbeite. Det typiske vinterbeitet med en relativt ensidig lavdiett, får en når snødekket overstiger 30 cm og temperaturen synker til om lag -10°C . Tilgangen på lavbeite er avgjørende for beitekvaliteten om vinteren. For å ha en tilfredsstillende fordøyelse er det nødvendig med en andel annen vegetasjon enn reinlav. Det kan for eksempel være lyng som blåbær og krekling. På vinterbeitet kan andelen lav i reinens diett variere fra knapt 30 % til omkring 80 %.

Ved siden av beitet sammensetning stilles det krav til tilgjengelighet. Under et jevnt løst snølag er alt beite tilgjengelig. Etter hvert som snøen blir hardere på grunn av vind, nedbør og kulde, blir tilgjengeligheten redusert³. En annen hovedgrunn til dårlige beiteforhold kan være at lavet innkapsles av is eller rim, eller at snølaget over beitet dekket av skare og is. Dette skjer gjerne etter en kombinasjon av mildt og kaldt vær. På ettervinteren vil det oftest bli skare som følge av en kombinasjon av sol om dagen og frost om natten. Alle disse forholdene kan redusere kvaliteten på beitet selv om vegetasjonen tilsynelatende tilsier god kvalitet. Topografi og vegetasjon over bakkenivå kan være avgjørende for hvor tilgjengelig beitet er. I det typiske kontinentale (innland) seinvinterbeite er kvaliteten avhengig av lite snø og et småkupert terreng med god beskyttelsen mot vindpakking. Under skareperioden i april, øker tilgangen på skoger med trelav kvaliteten på vinterbeitet.

Ved siden av temporært dårlig beite som følge av beiting, vindpakking og klimatiske skifter, kan beiten være dårlige som følge av for sterk utnyttning. Lav er flerårig og har størst årlig tilvekst når den "stående masse" utgjør en samlet vekst på 6–7 år. Ideelt sett bør reinens opptak av beite bare tilsvare den årlige tilveksten for beiteområdet. Ved sterkere beiting forbruker en "kapitalen", noe som i neste omgang gir mindre "rente" i form av årlig tilvekst. Den første konsekvensen er at reinen må benytte mer energi for å skaffe seg en gitt mengde næring. I tillegg vil et nedslitt beite være mer utsatt for is/skare enn et beite i god kondisjon. Det alvorligste problemet er imidlertid at redusert årlig tilvekst reduserer beitetets kapasitet.

Et godt, tidlig vårbeite kjennetegnes av at en tidlig

2. En vil komme nærmere inn på sammensetningen av de ulike beitetypene i kap 1.3.

3. Omtales i kap 1.2.

juduvvon jahkešaddu ii biepmá šat nu ollu bohccuid.

Giddáguohtun lea buorre, jus árrat bievlá, ábaida cuonomanu loahpas. Giddat lea maid mávssolaš dađistaga dagalduhtit bohccuid jeagelguohtumis rás-seguohtumii, ja vuoruid mielde lágide ealu jeagel-, ríse- ja lastaeatnamiidda ja eará ruonasšattuide.

Boazu dárbbáša viiddis duovdagiid. Guohtunmálle vuodul dárbbáša boazu guohtut iešguđetlágan guohtunšlájaid ja danne dárbbáša johtalit iešguđetlágan eatnamiid gaskka. Go boazoealáhus galgá čilget areálageavaheami, lea dávjá váttis mearridit ahte duot ja duot eananoasit leat mávssolaččat ja fas duot eatnamat eai leat nu mávssolaččat. Ealu ollislaš buoredili ja ovdáneami dáfus sáhttet dihto eananoasit leat mávssolaččat stuorit obbalašvuodas, vaikko vel adnojitegje duššefal moadde beavvi jagis dehe duššefal muhtin jagiid.

Ealu iešguđetlágan bohccot dárbbášit dihto meari guohtuma ja dihto kvalitehta guohtumis birrajagi. Dáid sáhtta ovdanbuktit sierralágan borranmeriin internationála standárddaid⁴ vuodul. Fágálávdegoddi ii oaivvil dáid standárddaid leat nu áigequovdilin boazodollui, dannego sierralágan borranmeriid lea váttis čatnat lunddolaš guohtumii. Leat guokte beali mat váikkuhit. Vuosttažettiin lea váttis mihtidit dan meari mii duohtavuodas buvttaduvvo guohtumis. Nuppádassii lea váttis meroštallat man stuora mearri obbalaš buvttadeamis adnojuvvo duođas. Dát lea fas ee dan sivas go bohcco guohtonšattuud/šaddoosiid preferánsat rievddadit jagiáiggi mielde. Dás lea sáhka 2–3 % osiin, ja smávva meattáhusat váikkuhit garrasit dan meari mii dasto gártá leat evttohuvvon boazolohku. Šaddočkhiidus muitala guohtunkvalitehta birra, muhto guohtumiid árvoštallan dáhpáhuvá dan mielde movt boazu ieš bissu guohtuneatnamiin ja dan oaidná bohcco guohtunmálles ja dábiin, deattus ja sturrodagas.

1.2 Luonddugeográfalaš bealit

Bohcco guohtuma váikkuhit sihke biologalaš ja ii-biologalaš bealit. Mii čilget oanehaččat bohcco dárbbuid vuodul guohtumiid ii-biologalaš vuodu mandáhttaguovllus.

1.2.1 Geologiija ja eanavuodđu

Skandinávia boazodoallu lea sajáiduvvan bohcco lunddolaš guohtundárbbuid vuodul, ja mearkkaša ahte ealut johtalit jagiáiggiid rievdamá vuodul jeagelguohtuma ja ruonasguohtuma gaskka. Ruonasšattut gáibidit buori eallámušávdnasa eatnamis, ja dárbbášit čuovgga, čázi ja lieggasa šaddamii ja seailumii. Šattut ožžot eallámušávdnasa eatnamis, earret nitrogea. Eallámušvallji eanan šaddá go gehppesmolláneaddji

bákteslájat, ábaida kálkavallji šlájat, váikkuhuvvojat ja nu háddjanit (golladuvvojat). Eará bákteslájat, ovdamearkka dihte granihtta ja gneaisa golladuvvojat njozet, ja eanavuodđu suvru ja vánis lea eallámuššattuide, ja danne illá šaddet rásit ja urttat dakkár eatnamis.

Jeagil lea vuollegiššaddu, mii oázžu eallámuša áimmus, ja beassá leavvat go eai leat rásit ja urttat. Jeagil šaddáge earalágan eatnamis go rásit ja urttat. Dánnehan leage mávssolaš diehtit movt eanavuodđu ja dan álgu lei, vai ipmirda boazodoalu erenoamáš dárbbu johtalit guohtunbáikkiid gaskka.

Mandáhttaguovllu eanavuodu sáhtta roavvasit sirret guovtte sadjái. Ruotas leat guovddášoasit ja nuorttabeale oasit eamibávtti bázahasat “álgoáiggi” rájes. Eará oassi lea boares áhpebodni mii mannil lea duvdásan várreráidun ja muhtinmuddui hoigásan eamibávtti bajábeallái. Earret Romssa fylkka siskkit osiid, gokčá várreráidu Norggas áigequovdilis osiid, ja Ruotas oarjjabeale osiid.

Várreráidu lea báljes várris, ja asehis luovosmássa lea duššefal báikkuid. Várrevuodđu ja man bures dat golladuvvo, váikkuha eananšattuud njuolgut ja nu maiddá boazoguohtumiid.

Eamibákteguovlluid báktegovččas leat viiddis morene- ja deltaguovllut, mat šadde váldosaččat manemus jieknaáiggi. Obbalaččat Ruotas lea 75 % areálas morenegovččas, mii Norrlándda siseatnamis muhtin sajiin sáhtta leat gitta 60 m bm (mehtara badjelis meara). Morenaid alde lea eanan jeaggiluvvan (šaddoávdnasat belohakkii dušše háddjanan) mannil jieknaáiggi.

Luovosmássat ilbmanit dábalaččat vuollášaš bávttis. Danne lea morenaid eallámuškvalitehta ja vuollášaš bákta sparrrolaga.

Norgga eatnamis ii leat morene nu ollu go Ruotas. Norggas lea morene 25–30 % eatnama areálain. Mandáhttaguovllus gávdnojit almmatge moreneeatnamat alla eatnamiin, siskkit eatnamiin. Ovdamearkkat leat Álddesjávri – Dieváidvuoddi Romssa fylkka ja Børgfjell Byrkiije Davvi-Trøndelága ja Nordlándda gaskkas.

Mandáhttaguovllu geologiija ja eanavuodđodiliid čájeha 2. kártamiellodus. Várreráiddu bákta lea guovtti oasis. Bákta sirrejuvvui dan mielde movt golladuvvo, muhto várreráiddu nuorttabeali guovllut sirrejuvvojedje eananšlájá mielde, mii lea eamibávtti⁵ nalde.

Guoskevaš oasis Ruotas leat guokte stuora mihtilmas eananšládjaguovllu. Bávttis, mii lea álgosaš, leat iešguđetlágan suvrra bákteslájat (gneaisa, gneaisa-granihtat, granihtat ja kvarcihtat). Goappaš guovlluin lea viehka ollu seamul ja morene, muhto Norra Norrlánddas leat eambo jeaggeeatnamat go lulit ja gaska Norrlánddas. Dasa lassin leat davimus eatnamat sieraláganat, danne go sedimeanta-lánat bohciidedje jogain mat šadde jihkiin.

Ruota nuortarittus leat guokte oalle smávva mihtilmas eananšládjaguovllu. Goappaš guovllut leat meara vuolde leamašan ovdal. Go siseatnanjiekna ii šat duv-

4. Stándárda sáhtta leat fuoddar-ovttadagat mat leat seammágo 1 bivgekilos (gordnekilos) energiija.

5. Leá nu roavva mihttu dás ahte eai boade kárttas ovdan buot oasseguovllut.

får flekker med bar mark. Helst bør dette skje i siste del av april måned. Igjen er det slik at en blandet vegetasjon av lav, knopper av ris, lauv og annen kommende grønne vekster er viktig for en gradvis overgang fra lavbeite til grønt beite.

Det stadige skiftet mellom ulike beitetyper gjør at reinen krever store arealer, og at hver del av landskapet har sin særskilte betydning. Når reindriftnæringen skal redegjøre for sin arealbruk, vil det ofte være et dilemma å si at “det området” er viktig, og “det området” er mindre viktig. Dyrenes samlede trivsel og utvikling gjør at et område kan være viktig i en større sammenheng selv om det bare benyttes i noen få dager av året eller bare enkelte år.

De ulike gruppene av rein vil ha spesifikke krav til mengder og kvalitet på beitet gjennom året. Dette kan uttrykkes i spesielle mål for fôrverdi etter internasjonal standard⁴. Etter fagutvalgets mening har slik kvantifisering ikke den store interesse i reindriften. Dette skyldes at det er meget vanskelig å relatere disse verdiene til det naturlige beitet. Dette skyldes særlig to forhold. For det første er det vanskelig å måle hvilke mengder som faktisk produseres på beitet. For det andre er det problematisk å kalkulere hvor stor andel av total produksjon som faktisk blir utnyttet. Dette skyldes bl.a. reinens varierende preferanser av beiteplanter/plantedeler i løpet av en sesong. Her er det snakk om andeler ned i 2–3 prosent, og små feil vil gjøre meget store utslag i anbefalt dyretall. Ved siden av vegetasjons-sammensetning vil derfor en vurdering av beitenes skje ut fra et perspektiv der reinen selv, gjennom adferd, vekt og kroppsmål, gir uttrykk for egen respons på beitet.

1.2 Naturgeografiske forhold

Reinens beite er et resultat av både biologiske og ikke-biologiske faktorer. I det følgende skal en med utgangspunkt i reinens behov, kort gjengi det ikke-biologiske grunnlaget for beitenes i mandatområdet.

1.2.1 Geologi og jordsmonn

Ut fra reinens behov bygger reindriften i Skandinavia på en sesongveksling mellom lavbeiter og grønnbeiter. De grønne plantene krever god tilgang på næring fra jorda, i tillegg til lys, vatn og varme for å kunne vokse og trives. Med unntak av nitrogen får plantene sine næringsstoffer fra jord. Næringsrik jord er et resultat av at lett oppløselige bergarter, gjerne kalkholdige,

utsettes for påvirkning slik at de brytes ned (forvitrer). Andre bergarter, som f. eks. granitter og gneiser, forvitrer derimot tungt og danner et næringsfattig og surt jordsmonn som igjen gir dårligere vilkår for gras og urter. Lavartene på bakken slipper å konkurrere med gras og urter fordi de tar næringen fra luften. Disse kan derfor klare seg på andre områder enn gras og urter. Som en følge av dette er jordsmonnet og dets opprinnelse vesentlig for å forstå reindriftenes særlige behov for å skifte beite.

Berggrunnen i mandatområdet kan forenklet skilles i to. De sentrale og østlige deler av Sverige er rester av grunnfjell fra “urtiden”. Resten er gammel havbunn som senere er foldet opp til en fjellkjede som delvis er skjøvet over grunnfjellet. Med unntak av indre deler av Troms dekker fjellkjeden de aktuelle delene av Norge, samt de vestlige delene av Sverige.

Fjellkjeden er dominert av bart fjell med et tynt og til dels usammenhengende dekke av løsmasser. Her vil fjellgrunnen og dens evne til å forvitre ha direkte betydning for vegetasjon og dermed reinbeite.

I områdene med grunnfjell er berggrunnen dekt av store morene- og deltaområder som hovedsakelig ble dannet under siste istid. I Sverige som helhet er 75 % av arealet dekt av slike morener som i Norrlands innland kan danne lag opp til 60 meters tykkelse. Over morenene er det etter istiden dannet områder med myr (ufullstendig nedbrutt plantemateriale).

Løsmassene har som oftest sin opprinnelse fra underliggende berggrunn. Det vil derfor være en god sammenheng mellom næringskvaliteten i morenen og den underliggende berggrunnen.

I Norge er landskapet mindre preget av morener enn i Sverige. I Norge dekker de 25–30 % av landarealet. I mandatområdet finnes imidlertid eksempler på slike morenelandskap i høyere, indre områder. Altevattn – Dividal området i Troms og Børgfjell på grensen mellom Nord-Trøndelag og Nordland er slike eksempler.

Kartbilag 2 gir en grov skisse av geologi og jordbunnsforhold i mandatområdet. Berggrunnen i fjellkjeden er delt i to grupper etter evnen til forvitring, mens områdene øst for fjellkjeden er delt inn etter jordarten som ligger over grunnfjellet⁵.

Den aktuelle delen av Sverige preges av to store jordartsområder. Berggrunnen som er utgangspunkt, er i begge tilfellene dominert av ulike sure bergarter (gneis, gneis-granitter, granitter og kvartsitter). Begge områdene har betydelige innslag av torv og morene, men i “Norra Norrland” er andelen myr større enn i sydlige og midtre Norrland. I tillegg er det nordligste området særpreget ved at betydelige sedimenter er dannet av elver fra isbreer.

På Sveriges østkyst er det to relativt små jordartsområder av spesiell karakter. Begge områdene lå tidligere under havet. Når trykket fra innlandsisen opp-

4. En slik standard kan være føreheter som tilsvarer energi i et kg bygg (korn).

5. Siden målestokken er meget grov vil det innenfor hvert område være mindre delområder som ikke framgår av kartet.

dán, loktanii eanan, ja áhpebodni šattai goike eana-miin.

Dáid guovlluid ovttalárganvuohta lea asehise eana-vuođu. Go geahččá dán duššefal geologalaš beliid vuodul, šaddá dás jáhkkimis jeagelguohtun ovdalii ráseguohtuma.

Rádjeguovllu várreráiddu gávdnojit maiddáid suvrra baktešládjaareálat, main vuorddášii jeagel-guohtuma bohciidit. Davvi-Trøndelága, Nordlándda ja Romssa fylkkaid suvrra baktešládjaid oassi lea 43, 25 ja 22 %. Mii oaidnit 2. kártamildosis ahte dákkár baktešládja gávdnojit čađatgaskka Davvi-Trøndelágas ja jotket Rana riddoguovlluide Nordlánddas. Minddar gávdnojit gággadit molláneaddji baktešládja dihto báikkiin siskkit eatnamiin. Siskkit-Romssas leat eami-bakteguovllut mat mannet Dálbmái, Sárevuopmái ja Geaggámii. Skievvá orohaga siskkit guovlluin Nordlánddas lea muhtin guovlu mii measta manná Gábnái ja Leaváši. Sirgá davit beali osiin leat gággadit molla-neaddji baktešládja, ja gullet oktii Hábmara orohaga seammalárgan guovlluiguin. Dat manná viidáseappot riddoguvlui, ja gaskkohagaid lea oassi mas lea gehpes molláneaddji baktešládja (fylihtta). Minddar gávdnojit seammalárgan duovdagat rádjeguovlluin mandáhttaguovllu lulágeažehagas. Geologalaš bealis, sáhtta buot dain duovdagiin šaddat jeagelguohtun. Ruonasguohtun šattašii duššefal vákkiin.

Earret namuhuvvon duovdagiid, sisttisoallá várreráiddu bákti fylhta, báitarávttu ja kálkageađggi, mat buohkat mollánit geahppaseappot go gneaisa ja granihitta. Dáid duovdagiid eanavuoddu jáhkkimis addá buriid gasseguohtumiid. (2. kártamiellodus).

1.2.2 Topografijja

Topografijja lea deatalaš guohtumiid ávkinatnima dáfus, sihke njuolgut ja eahpenjuolgut. Topografijja njuolgut váikkuheapmi lea dat movt bohccot iešguđetge dilálašvuodain guhtot muhtinlárgan eananoasi ovdalii nuppi. Eahpenjuolgut váikkuha fas topografijja dan bokte go “mudde” arvvi ja borgga ja mearrida movt muohta gokčá eatnama, ja nu maiddáid eananšattu eatnatgeardásašvuoda.

Topografijja eatnatgeardásašvuoha bohciiduvvui vuostazettiin baktevuoddu boahtimušas, háddjaneamis (eanaborraluvvamis), luovosmássaid sirdáseamis ja eatnama loktaneamis manñil manemus jiekñaáiggi. Go válda vuhtii eatnatgeardásašvuoda, leat sihke Norgga ja Ruota eatnamat čuldojuvvon 11 iešguđetlárgan eananhápmiin. Čuoldinvuogit eai leat ovttalárganat.

Gáissáin ja jihkiin leat hárijit ja ceakko rámat. Stuo- rimus eananoassi, mii lea oktasaš, gávdno Romssa fylkkas, Málátvuomis Ittunjárgga guvlui. Maiddáid Nordlánddas leat dákkár duovdagat, erenoamážit Glommen ja Strandtindene orohagain.

Sihke Romsa ja Nordlándda fylkkas leat ollu jorbahámat čohkat, vákkit ja gáissát. Dákkár duovdagat mannet gitta Ruotabeallái⁶. Almmatge leat ruotabeal duovdagat viidábut. Dat lea danne go riikaráji guora šaddet várit “duottarin”⁷, nu movt Norgga beali čilgejit daid. Siskkit osiin Trøndelágas leat dákkár eatnamat. Láarte orohagas Davvi-Trøndelágas ja miehtá Lulli-Trøndelága /Hedmárkku boazoorohaga leat dákkár eatnamat mihtilmasat.

Várreguovlluid lulábealde leat “jalges siseatnamat gos leat baktevárážit”, ja “gos leat doares vákkit” ja “ollu gorssat”.

“Bakteenan, gos leat doares vákkit” lea golmma sierra duovdagis. Okta lea nuortadavil, eanemusat Korju ja Pirttijávrru konsešuvdnaguovlluin. Nubbi lea fas goappaš bealde Lulejueanu ja fátmasta ee Östra Kikkejaur, Sirgá oktasašdálveguohtuma jna., ja muhtin ráji Jielleváris. Goalmmát ja oarjjimus duovdda lea viidámus ja fátmasta eatnamiid, maidda lea vieruiduvvan geavahanvuoigatvuohta, ja manná gitta Jämtlándda oarjeleamos čearuide.

Duovdagat, main leat “gorssat” leat goappaš bealde Sundsvall-Östersund eatnamiid. Nuppiin sániin dadjat fátmastit “bakteeatnamat” duovdagiid mat vulget Ubmis davás/nuorttas, earret duovdagiid maid gohčoda “bakteeatnamat gos leat doares vákkit”, ja duovdagiid Bađaluovtta guora.

Iešguđetlárgan eananšládja čilget dárkileappot 4 eanadatprofiillas (3. kártamiellodus).

Dáin profiillain leat guokte mat čájehit movt eatnamat earáhuvvet Átlánttas Østersjøeni, muhto čájeha maiddáid erohusaid ja ovttalárganvuodaid gaskal guovlluid mat válddáhuvvojit oassegovain. Mearkkašahti erohus lea ahte Romssa fylkka oassegovva ii fátmmas seammašládja gáddeguora eananoasiid go Helgelánddas. Dákkár luondušládja (gáddeguora eananoassi) lea áibbas deatalaš go dálveguohtumat leat lahka riddoguovllu. Davit oassi manná njuolga gáissán, iige leat gáddeguora eanan. Nu gárttage measta jorgguláde go dat eatnamat Romssa fylkkas, mat leat gáddeguora eatnamat, eai oba leatge boazoguhtunorohaga ráji siste ((Ánddasuolu ja Langøya). Gáissáeatnamat leat hui eahpesihkkaris dálveguohtumat, dannego leat rievddalmas dálkkit, ja bohccot maiddáid firrojtit dávjá doppe.

Gáissáeatnamat, mat leat eananoasiin goappaš bealde riiddováriid, leat váttis duovdagat juohke áigái jagis, dannego doppe lea váttis ealu čohkket ja vuojehit. Davit eananoasis oidnojit riiddováriin jalges eatnamat mat rivdet várreráidun ja sirrejit Romssa fylkka lullioasi davásguvlui Ittunjárgii. Nuorttabealde várreráiddu leat fas jalgadiid eatnamat. Nu juohká várreráidu Romssa fylkka golmma duovdagiid davvi-lulli ávssi mielde.

Lulit eananoasis lea riikarádji juste várreráiddu, ja várreráiddu alimus čohkat leat rádjeváriid nuorttabealde.

6. Várit ja vákkit.

7. Viidás jalges eatnamat ja jorbahámat čohkat.

hørte, hevet landet seg, og det som var havbunn ble tørt land.

Felles for alle disse områdene er at de har et karrig jordsmonn. Sett ut fra geologiske forhold alene gir dette større sannsynlighet for lavbeiter enn for gras/urtebeiter.

Fjellkjeden i grensetraktene vil også ha arealer med sure bergarter som altså gir forventning om lavbeiter. For Nord-Trøndelag, Nordland og Troms fylker er andelen sure bergarter henholdsvis 43, 25 og 22 %. Av **kartbilag 2** ser en at det er store sammenhengende områder av denne type i deler av Nord-Trøndelag og videre langs kystområdene til Rana i Nordland. Ellers finnes det slik tungt oppløselige bergarter i avgrensede deler av de indre områdene. I indre Troms er det områder med grunnfjell som fortsetter inn i Talma, Saarivuoma og Könkämä. I indre deler av Skjomen distrikt i Nordland er det et område som delvis strekker seg inn i Gabna og Levas. Områdene i den nordlige delen av Sirkas som har tungt oppløselig berg-henger sammen med tilsvarende områder i Hábmer distrikt. Det fortsetter mot kysten med et mellomliggende felt dominert av lettere oppløselige bergarter (fyllitt). Ellers finner en andre tilsvarende områder i grenseområdene videre sør i mandatområdet. Geologisk sett, vil alle disse områdene ha forutsetninger for lavbeiter. Grønnbeiter vil eventuelt være begrenset til dalganger.

Utenom de nevnte områdene er berggrunnen i fjellkjeden for øvrig dominert av fyllitt, glimmerskifer og kalkstein som alle forvitrer lettere enn gneiser og granitter. Jordsmonnet i disse områdene gir forventning om gode sommerbeiter (**Kartbilag 2**).

1.2.2 Topografi

Topografien har betydning for beiteutnyttelsen både direkte og indirekte. Den direkte betydningen går på at dyrene i ulike situasjoner prioriterer enkelte typer landskap. Indirekte har topografien betydning ved at den "styrer" nedbøren og bestemmer snøfordeling, og derved vegetasjonens variasjon i landskapet.

Det som skaper variasjonen i topografien, er først og fremst fjellgrunnens opprinnelse, erosjon (nedbrytning), forflytting av løsmassene og heving av landskapet etter siste istid. Med utgangspunkt i denne variasjonen er landskapet i både Norge og Sverige klassifisert i 11 ulike landformer. Klassifikasjonssystemene er ikke sammenfallende.

Alpine og glasiiale fjellformer har skarpe egger og bratte fjell. De største sammenhengende områdene finner en i Troms, fra Målselv utover Lyngenhavvøya. Det finnes imidlertid tilsvarende områder i Nordland, særlig i Glommen og Strandtindene distrikt.

Både Troms og Nordland preges for øvrig av avrundede fjellformer med velutviklede dalganger med flat dalbunn og bratte fjellsider. Områdene strekker seg

videre inn i de tilstøtende områder i Sverige⁶. Den svenske landskapstypen er imidlertid mer omfattende. Dette følger av at de langs riksgrensen går direkte over i det som i Norge er definert som "vidde"⁷. Denne landskapstypen finner en i indre deler av Trøndelag. Låarte distrikt i Nord-Trøndelag og hele Sør-Trøndelag/Hedmark reinbeiteområde er for eksempel dominert av denne landskapstypen.

Øst for fjellområdene domineres landskapet av sletter med runde fjelltopper ("bergkullslätter"), terreng med runde fjelltopper og "kronglete" daler, samt dominerende, store, bratte daler ("storskaligt sprickdalslandskap").

Terreng med runde fjelltopper og "kronglete" daler er lokalisert til tre atskilte områder. Ett i nordøst, i det vesentlige i Korju og Pirttijärvi konsesjonsbyer. Det neste er i et område på begge sider av Lule-elven og omfatter bl.a. Östra Kikkejaur, felles vinterbeite for Sirkas m.v. og deler av Gällivare. Det tredje området er størst i areal og ligger lengst i sør og omfatter sedvanemarken til de sydligste samebyene i Jämtland.

Områdene med store, bratte daler ligger på begge sider av akse Sundsvall-Östersund. Forenklet sagt kan en si at "sletter med runde fjelltopper" omfatter de resterende arealene fra Umeå og nordover, med unntak av det omtalte terrenget med runde fjelltopper og "kronglete" daler, og områdene som ligger langs Bottenviken.

Disse ulike typer terreng er illustrert nærmere i 4 landskapsprofiler (**Kartbilag 3**).

To av profilene viser hvordan landskapet endrer karakter fra Atlanterhavet til Østersjøen, men det viser også forskjeller og likheter mellom de regioner som snittene beskriver. En vesentlig forskjell er at snittet i Troms ikke omfatter samme type strandflater som på Helgeland. Denne naturtypen (strandflater) er en vesentlig forutsetning for kystnær vinterbeiting. I stedet for strandsonen går det nordlige snittet rett inn i et alpint landskap. Paradokset i denne sammenheng er at de områder i Troms som har utpregede strandflater, ligger utenfor reinbeitedistrikt (Andøya og Langøya). Det alpine landskap må karakteriseres som svært risikofyllt som vinterbeite fordi det klimatisk er svært usikkert, og fordi reinen om vinteren lett raser utfor fjellskråninger på sitt søk etter beite.

Den alpine landskapstypen som en finner i kystfjellene i begge snittene, er driftsmessig vanskelig til alle årstider da det er meget vanskelig å samle og drive reinen. For det nordlige snittet ser en at innenfor kystfjellene, er det en flatere landskapstype som går over i en markert fjellkjede som deler Troms fra sør og nordover Lyngenhavvøya. Øst for fjellkjeden er det igjen en flatere landskapstype. Fjellkjeden deler altså Troms i tre soner etter en nord-sør akse.

I det sydlige snittet går riksgrensen i selve fjellkjeden, og de høyeste toppene ligger øst for grensefjellene.

6. "Fjäll och förfjäll med välutbildade dalgånger".

7. Store, vide flater (sletteland) med nuter og avrundede topper.

Eananoasit davvin lulás čájehit movt eatnamat earáhuvvet nuorttas guvlui várreráiddus. Oarjjabeali leat vákkit sullii 500 m bm ja gaskkohagaid leat várrečielggit gitta 1.300 m bm. Nuorttamusas (Lapp-lándda rájis) govviduvvo jalgadi eanan mii lea gaskkohagaid 500 m bm.

4. kártamielddus čájeha topografiiija golmmadi-menšunálat kárttain.

1.2.3 Dálkkádat

Iešgudetlágan šaddoservodagat šaddet dan mielde leatgo riddoatnan- vai siseatnandálkkádagat. Riddoatnama dálkkádagain eai leat nu stuora temperatuvraerohusat gaskal dálvvi ja geasi, ja arvá ja borgá ollu. Siseatnamis leat buollašat dálvet, liehmu geasset ja unnán arvi ja borga.

Vaikko vel jagi mielde rievddaditge dálkkádagat, ja muhtomin arvá dehe borgá ollu, ja temperatuvra rievddada, de goitge mángga jagi gaskamearálaš logut čilgejit geografálaš variášuvnnaid⁸.

Arvi ja borga

Biekkat, áibmonjuoskkas ja topografiija váikkuhit arvima ja bieggama.

Skandináviassat leat eanas orješ biekkat mat bossot gátte ala hui njuoska áimmu. Go áibmorávnjit loktanit gáissáid bajábeallái, máhccá áibmu fas eatnamii arvvi dehe borgga hámis.

Várit mieđabealit suddjejit báikkuid, ja dohko ii soaba arvit ja borgat nu ollu. Dat mearkkaša ahte Norgga riddogáttes lassána arvin ja borga várreráiddu guvlui ja fas uhccána váriid nuorttabealde. Mandáhttaguovllus dagaha dát ahte Nordlándda ja Romssa fylkkaid oarjelulágeažehagas lea mealgat arvi ja borga. Stuora oassi Sis-Romssas lea mieđabealli ja doppe ii arvve ja borgga nu ollu go orohaga eará duovdagiin.

Trøndelágas ii dovdo várreráidu nu alladin go davvelis. Arvi ja borga olaha siskkelii nannáma guvlui ja danne lea dásedit dálki miehtá guovllu.

Ruotas leat guokte guovllu maidda orješ arvit ja -borgat čuhcet, namalassii Gálpe čearru, Duorbuna, Jáhkágasska ja Sirgása čearuid oarjjabeale oasis.

Ruotas muđuid dagahit lullebiekkat arvvi ja borgga. Maiddái Ruotas arvá ja borgá eambbo riddo- guovlluin go siskkit eatnamiin. Dat guoská vuosttá- zettin “Höga Kusten”.

Arvi ja borga riddo- guovllus šaddada valljugas šattu, vaikko vel bákti ja eanavuodđu eai leatge nu

buorit. Nannáeatnamiin sáhtta maiddái muhtin guovlluin valljugas eanavuodđu, muhto liikká ii leat nu buorre šattu dannego unnán arvá ja borgá.

Borga lea erenoamáš guovddážiš, dannego muoh- tagovččas váikkuha dálveguohtumiid olahttuvuođa. Makkáršlájagat mandáhttaguovllu muohtadilálaš- vuodá⁹ leat, čájuhuvvo **5. kártamildosis**. Kárttas čájeha borgat eanemusat várreráiddu duovdagiin gos luoitá badjel 30 cm muohtaga¹⁰. Unnimusat arvá/borgá Lulli-Trøndelága guovddáš guovlluin, Helgelándda ja Hábmara riittuin ja Basevuovddi orohagas. Dáin guovlluin, ja velá Luleju ja soames sajiin Västerbottena guovlluin ja Jämtlánddas, bidjá 0–20 cm muohtaga. Váldogovva lea ahte várreráiddus borgá ollu (> 30 cm) ja nuortta- ja oarjjabeale duovdagiin ii borgga nu ollu. Duovdagat várreráiddu oarjjabealde, gos borgá unnán, eai leat nu viidát go buohtastahtta nuortta- beale duovdagiiguin. Stuora oassi Sis-Romssas gullá nuorttabeale duovdagiidda, gos lea unnit muohta.

Guokte beali dahket deatalážžan diehtit man guhká muohta lea eatnamis ovdalguo suddá. Vuosttázettiin lea mávssolaš garvit roahat muohtasuddama guottetbáik- kiin. Nuppádassii leat jasat mávssolaččat guohtun- báikkiin geasseguovdil. Muohtasuddama mii oaidnit **6. kártamildosis**. Kárttas čájeha ahte miessemánu loahpas lea davvieatnamiin eanemus muohta. Várre- ráiddus lea ain ollu muohta mañnil geassemánu 1.beavvi. Västerbottena ja lulit/oarje Norrbottena čearuin lea muohta mañnil geassemánu 1.beavvi. Dán áigodagas lea davimus čearuin arvat muohta riikaráji nuorttabealde.

Temperatuvra

Áibmotemperatuvra váikkuha boazodoalu, muhtin muddui dannego dálki váikkuha dálveguohtumiid ola- hahttuvuođa. Dálki mearrida maiddái man guhká bievla bissu, ja nu váikkuha bohcco ovdáneami.

Goikemuohta govtolaš meriid mielde ii buvttet váttis- vuodaid bohccui, jus bissu goaivvesguohtun. Váttis- vuodát čuožžilit, nu movt daddjon, erenoamáš gassa muohttagis, dehe go čeargá. Go eallu guohtu buolašin, čeargaluvvá muohta dakko dehe go njázuda ja galbmá vurrolagaid. Goappaš dilat sáhttet heajudit guohtuma ja dat lea temperatuvrra¹¹ váikkuhus. Bivvalat ja buollašat vurrolaga jieknudit ja skártudit muohtaga eanangierragis, ja nu sáhtta billistit guohtuma oalát. Nu gárta dálvetemperatuvra iešalddis mearridit guohtuma olaheami. Mii oaidnit **7. kártamildosis** ođđaja- gimánu gaskamearálaš temperatuvrra.

8. Eanas áigodagat maid mii dás leat atnán, gullet áigodahkii 1961 gitta 1991 rádjái.

9. Muohtaga iešvuohka lea iešgudetlágan jagi áiggiid mielde, muhto maiddái geografálaš váriašuvnna leat. Dannego leat standáriseren, de mihtideamit leat suddaduvvon muohta mii lea šaddan čáhcin.

10. Báikkálaš sierraláganvuodaid mii čilget iešgudege orohaga oktavuodas.

11. Dasa lassin sáhtta muohtaga čavgen báljes báikkiiin váikkuhit seammaládje.

De to snittene fra nord til sør viser hvordan landskapet endrer karakter etter hvert som en forflytter seg fra fjellkjeden og østover. I den vestlige profilen er det markerte dalganger på ca. 500 m.o.h med mellomliggende fjellrygger opp mot 1.300 m.o.h. Lengst øst (langs "lappmarksgränsen") illustreres et flatere landskap som varierer rundt 500 m.o.h.

Kartbilag 4 viser topografien i et tredimensjonalt kart.

1.2.3 Klima

Fordelingen av ulike plantesamfunn er sterkt påvirket av om klimaet er oseanisk (kyst) eller kontinentalt (innland). Oseanisk klima er karakterisert ved små temperaturforskjeller mellom vinter og sommer, samt store nedbørmengder. Det kontinentale klimaet har lav vintertemperatur, høy sommertemperatur og lite nedbør.

Selv om de årlige variasjonene i nedbør og temperatur er meget store, bidrar gjennomsnittstall over mange år til å forklare den geografiske variasjonen⁸.

Nedbør

I hovedsak kan en si at nedbøren er et resultat av vindretning, luftfuktighet og topografi.

Den fremherskende vindretningen i Skandinavia er vestlige luftstrømmer med høy fuktighet. Når luftstrømmene blir presset opp av fjellformasjonene dannes nedbøren som regn eller snø. Baksiden av fjellene ligger i le og har vesentlige mindre nedbørmengder. I praksis betyr dette at nedbørmengdene vanligvis øker fra Norskekysten inn mot fjellkjeden, for så å avta lengre øst. I mandatområdet fører dette til store nedbørmengder i Nordland og sydvestlige deler av Troms. Størstedelen av indre Troms ligger i le og har mindre årsnedbør enn resten av dette reindriftsområdet.

I Trøndelag er fjellkjeden ikke så dominerende som lengre nord. Nedbøren når lengre inn over land og er derfor jevnere fordelt over landskapet.

To områder i Sverige er i utpreget grad påvirket av det vestlige nedbørsområdet. Det er Kall sameby, vestre deler av Tuorpon, Jåhkågasska og Sirkas samebyer.

I det øvrige Sverige vil den største andelen av nedbør falle ved vindretninger fra sør. Også i Sverige vil det være en kysteffekt som fører til relativt større nedbør enn i områdene lengre inn i landet. Dette gjelder særlig "Höga Kusten".

Den rike nedbøren på kysten kan ofte gi en frodig vegetasjon, selv om berggrunn og jordsmonn er ugun-

stig. I den grad det finnes områder med frodig jordsmonn i de kontinentale områdene, vil manglende nedbør begrense vekstforholdene.

Den delen av nedbøren som faller som snø, har en særlig interesse fordi den er avgjørende for vinterbeitenes tilgjengelighet. **Kartbilag 5** viser hvordan snømengden varierer i mandatområdet⁹. Som en ser, er det størst nedbørmengder i fjellkjeden der det gjennomgående faller mer enn 30 cm nedbør som snø¹⁰. Minst nedbør er det i de sentrale delene av Sør-Trøndelag, kystområdene på Helgeland og Hamarøy, og i Helligskogen reinbeitedistrikt. Sammen med områdene rundt Luleå og mindre områder i Västerbotten og Jämtland har de fra 0 til 20 cm nedbør som snø. Hovedmønsteret er altså mye snø i fjellkjeden (>30 cm) og områder med mindre snø på øst- og vestsiden. De områder på vestsiden av fjellkjeden som har lite eller midlere snømengder, er begrenset sett i forhold til områdene i øst. Store deler av indre Troms hører til dette østlige området med mindre snø.

Hvor lenge snøen ligger i landskapet har betydning for to forhold. På den ene siden er det viktig at en unngår den mest intense snøsmeltingen i kalvingsområdene. For det andre er det viktig at det finnes snøskavler i områdene der reinen skal beite på høysommeren. **Kartbilag 6** viser utviklingen i snøsmeltingen. Kartet viser at i slutten av mai er andelen mark med snø størst i nord. I store deler av fjellkjeden er det snø etter 1. juni. For samebyene er det særlig i Västerbotten og søndre del av Norrbotten at det er snø etter 1. juni. På denne tiden har de nordligste byene forholdsvis mindre areal med snø øst for riksgrensen.

Temperatur

Lufttemperaturen har stor betydning for reindriften, dels ved at den er avgjørende for tilgjengeligheten av beitene i vintersesongen, dels ved at den avgjør varigheten på barmarksbeite, og dermed reinens mulighet for vekst.

Ved normale mengder av tørr snø har reinen ikke noe problem med å grave seg ned til beite på bakken. Problemerkene oppstår som tidligere nevnt, ved særlig dyp snø, eller at snøen får en konsistens som vanskeliggjør graving. Endring av snøkonsistensen kan oppstå i forbindelse med beiting ved lave temperaturer, eller ved veksling mellom mildvær og frost. I begge tilfeller kan en si at tilgjengeligheten blir vanskeliggjort av temperaturen¹¹. Veksling mellom mildvær og frost kan danne is på bakken eller et skarelag i snøen. I begge tilfeller kan beitene på bakken bli utilgjengelig. Derved blir vintertemperaturen i seg selv et grunnlag for beitenes tilgjengelighet. Det vises til **kartbilag 7** som viser middeltemperatur i januar.

8. De fleste tidsseriene som er benyttet her, refererer seg til perioden 1961 til 1991.

9. Snøens konsistens vil variere gjennom året, samtidig som den også vil variere geografisk på et gitt tidspunkt. Av hensyn til standardisering referer målingene seg derfor til mengde nedbør som snø tinet til vann.

10. De lokale unntakene vil bli kommentert under det enkelte distrikt.

11. I tillegg kan vindpakking på åpne flater ha den samme konsekvensen.

Obalohkái sáhttá dadjat ahte riddoeatnamiin leat bivvalit dálkkít, ja áhpi dat lea mii váikkuha. Nordlándda olggut riddoguoovlluin lea ovdamearkka dihte dálvet -2°C , ja dálvvi ja geasi gaskka lea duššefal $10\text{--}12^{\circ}\text{C}$ erohus. Dáin duovdagiin sáhttet guohtumat lássahuvvat, muhto jiekŋa sakŋá dakkaviđe go bivalda.

Mađi guhkkeli gáidá eret rittus, dađi galbmasit dálkkít šaddet. Nannámis leat siseatnandálkkádagat ja stuorát erohus gaskal geasse- ja dálvetemperatuvrra. Nu leage Johkamohki–Jiellevári guovllus siseanandálkkádat mas lea 40°C erohus. Riddogáttis Bađaluovtta guvlui eai leat stuora temperatuvraerohusat, muhto leat liikkáge sullii 18°C , ja seammaláganat go Norgga várreguoovlluin.

Temperatuvra mearrida leago arvi vai borga. Mii oaidnit **8. kártamildosis** arvvi mii bohtá odđajagimánus ja guovvamánus. Vaikko kárta čájeha ahte vuodđodieđut leat veahá boasttut, govvida dát almatge buoremuddui dálvedálkkiid, mas geahppána orješluládat arvi davás ja nuorttas. Arvi gal iešalddis ii billis, baicca sáhttá suddadit visot muohttaga ja jienja. Jus temperatuvra ja bieggá heive vuohkkasit maŋŋil go lea arván, sáhttet guohtumat buorránit. Váttisvuohta čuožžila dalle go ii arvve doarvá, iige suddat buot muohttaga. Guohtumiid heajuda dalle jus arvá ja hui ollu borgá ja vel dasa lassin čoskkiida. Dákkár dálkkádagat dagahit riddoorohagaide váttisvuođaid, nu movt Gielas ja Stálonjára Romssa fylkkas, gos lea stuorit várra lásset guohtumiid go Helgelándda olggut guovlluin. Dán guovtti orohagas muohtta eambo, galbmasit dálkkít, iige arvve nu ollu, ja dát dálki sáhttá lásset guohtumiid.

Ruotas arvá dálveeatnamiin gaskamearálaččat vuollel 0,5 cm. Dat mearkkaša ahte hárve arvá odđajagimánus ja guovvamánus. Dálvedálkkít leat dássedat, eaige guohtumat nu bahuid jienjo/skárto go riddoguoovlluin¹². Nordmaling oarjja- ja davábeali guovlluin sáhttá arvit eambo go dábálaččat.

Šaddanáigodaga guhkkodat, álgu ja loahppa, sáhttá muhtinláhká adnot vuodđun čájehit movt juhkkovuvo jahkeáiggiid gaskka, ja nu oaidnit bohcco losunvejolašvuođa¹³. Lea ábaida šaddanáigodaga álgu man vuodul oažžu lassiedieđuid muohtasuddama birra, dannego das sáhttá árvoštallat goas boazu oažžugoahat proteiidnavallji ealádaga.

Roavvagovain čájeha **9. kártamielddus** ahte rahttá álgá áramusat lulimus eatnamiin ja mearragáttis. Trondheim-vuona birrasiin falle rahttá muhtin báikkiin ovdal miessemánu 1.beavvi, ja fas smávit guovlluin váris falle šaddu birrasiid 1.–15.b geassemánus. Árrašaddu lea dasto lullieatnamiid ovdamunnin, muhto heajut bealli lea fas datges go suoidnemánu lea unnán varas guohtun. Romssa fylkkas lea šaddoáigi miessemánu gaskkamuttus ja bistá maŋŋeli 1.beavvi suoidnemánus. Várreráidu dat dagaha dan go dálkkít lotnahuvvet oanehis gaskkaid. Várreráiddu nuortta-

bealde leat viiddis guovllut gos šattut liđđot oanehis áigodagas. Geaggán ja Lávnjituopmi leat dakkár guovllut gos šaddu álgá geassemánu álggugeahčen juohke sajis riikaráji guora.

Suoidnemánu gaskamearálaš temperatuvra sáhttá muitalit šaddaneavttuid, muhto muitala maiddá bohcco eallindili obbalaččat. Go beare fal leat dan mađe liegga dálkkít ahte rávrášattut nagodit lieđđut, de leat galbma dálkkít buorebut bohccui (geahča kap 1.1). **10. kártamildosis** mii oaidnit suoidnemánu gaskamearálaš temperatuvrraid. Kárta čájeha jalggaid main lea vuollel 4°C , muhto diehttelasas lea kárta álkidahtton. Vuollugasbáikkít ja alážat addet variášuvnnaid, mas vuollugasbáikkiin lea buorre guohtun ja alážat leat bálganbáikkít. Jus eatnamiin leat variášuvnna, ja vuogas meari arvá ja borgá, ja dasa lassin lea dohkálaš eanavuodđu, de leat duovdagat, gos lea galbmaseamos dálki, dat buoremus geaseguohtumat mandáhttaguoovllus. Dan seammás lea erohus suoidnemánu temperatuvrras, sihke ovta jagis ja jagiid gaskka. Gállu dálkkiid áiggi sáhttá atnit eambo eanansiin ávki ja nu sáhttá dadjat ahte guohtunamat leat viidat. Jus eatnamin eai leat vuollugasbáikkít ja alážat, muhto lea duottareanan, sáhttet galbma temperatuvrrat hehttet šattu ja eanan ii anit guohtun-eanamin ja dainna lágiin lea árvohis eanan.

1.3 Šaddokártaid čuoldinvuohki ja guohtunšlájat

1.3.1 Obbalaččat

Boazoguohtumat leat iešguđetláganat jagiáiggiid mielde ja muhtin guohtonbáikkiide lea váddásit beassat. Bohcco luondu lea sajáiduvvan jahkodagaid nupástuvvi dilálašvuođaide. Ealádat lea iešguđetlágan duovdagis duovdagii, dan mielde makkár šattut iešguđetge báikkis leat. Boazo guohtu badjel 100 šaddošlájat.

Bohcco guohtunmálla, čábbun ja assun lea čadnon jahkeáiggiide. Boazu buoidu ja ovdána geassejagis. Dálvet ii leat nu buorre guohtun, ja boazu asehuvá ja gollada goruda sisbuoiddi ja proteiinna ealihan dihte iežas. Geasset dárbbaha boazu beali eanet energiija go dálvet. Bievlaguohtumat váikkuhit mihá eambo bohcco ovdáneami go dálveguohtumat, go bidjá vuodđun ahte dálvet lea guohtun dan mađe ahte boazu ealiha heakkas ja bissu dábálaš vuommis.

Go guohtunšattut smoaldanit jođánit guomočovjijis, dalle dadjat guohtumis lea buorre kvalitehta. Ruonasšattut smoaldanit geahppasit dalle go šattut leat aiddo ihtigoahčan ja dađi mielde go šaddet

12. Siseatnamis cuoŋuda go beaivváš báitá beaivet ja ihkku lea buolaš.

13. Šattut šaddagohtet go gaskamearálaš temperatuvra lea badjel $+5^{\circ}\text{C}$.

I hovedsak kan en si at vintertemperaturen er høy i kystregionene der den påvirkes av temperaturen i havet. I de ytre kyststrøk i Nordland ligger for eksempel vintertemperaturen over -2°C , og forskjellen mellom sommer og vinter er på bare $10\text{--}12^{\circ}\text{C}$. Selv om beitenes kan låses også her, vil isen relativt raskt løses opp under neste periode med mildvær.

Vintertemperaturene faller desto lengre man kommer bort fra kysten. Klimaet blir mer og mer kontinentalt med økende forskjell mellom sommer- og vintertemperatur. I denne sammenheng vil Jokkmokk–Gällivare området være mest utpreget kontinentalt med en forskjell på 40°C . Kyststripen mot Bottenviken har en noe mindre temperaturforskjell, men de er likevel ca. 18°C , og tilsvarer forholdene i fjellområdene mot Norge.

Om nedbøren skal falle som snø eller regn, vil være et resultat av temperatur. På **kartbilag 8** vises den nedbørmengde som faller som regn i januar og februar. Selv om kartet viser at det er en del feil i grunnlagsmaterialet, gir det likevel en god illustrasjon av hovedtrekkene i vinterklima med avtagende regnmengder fra sørvest mot nord og øst. Høye mengder regn er i seg selv ingen risikofaktor, det kan for eksempel smelte all snø og is. Dersom temperatur og vind er gunstig etter regnfallet, kan det gi bedre beiter. Problemene oppstår i de tilfeller da det ikke er tilstrekkelig regn til å smelte all snøen. Det er altså sannsynligheten for regn kombinert med store mengder snø og lav lufttemperatur som er farlig. På denne bakgrunn har kystdistrikt som Gielas og Hjertind i Troms større risiko for låste beiter enn ytre områder av Helgeland. De to distriktene har mer snø, lavere temperatur og mindre regnmengder, med det resultat at risikoen for låste beiter er stor.

Det meste av vinterområdene i Sverige har en gjennomsnittlig regnmengde på under $0,5\text{ cm}$, noe som i praksis betyr at det sjelden faller regn i januar og februar. Det gir et relativt stabilt vinterklima med mindre risiko for ising/skaredannelse enn områder med sterkere kystpåvirkning¹². Ett av de få områdene som har tendens til større regnmengder enn ellers, er området vest og nord for Nordmaling.

Med visse modifikasjoner kan en bruke vekstsesongens lengde, begynnelse og slutt som uttrykk for fordeling mellom sesonger, og dermed reinens mulighet for vektøkning¹³. Særlig vekstsesongens start gir viktig supplement til opplysninger om snøsmelting fordi den gir indikasjon på når reinen kommer på proteinrikt beite.

Kartbilag 9 viser i grove trekk hvordan vekstsesongen starter tidligst lengst sør og langs havet/sjøen. I områdene rundt Trondheimsfjorden starter vekstsesongen i enkelte mindre områder før 1. mai, mens mindre områder høyst til fjells har en start 1.–15. juni.

I sør har en altså fordelene med tidlig start på veksten, men til gjengjeld ulempen med mindre tilgang på friskt beite i juli. I Troms har en derimot spredning fra midten av mai til etter 1. juli. Dette skyldes fjellkjeden som gir vekslingen over korte avstander. Øst om fjellkjeden er det store områder der vekstsesongen starter innenfor et kort tidsrom. Könkämä og Lainiovuoma er eksempler på dette der vekstsesongen starter i første halvdel av juni i hele området langs riksgrensen.

Middeltemperaturen i juli kan være et uttrykk for vekstbetingelsene, men den er også et uttrykk for reinens levevilkår rent allment. Under forutsetning av at temperaturen er høy nok til å at karplanter vokser, er lav temperatur i seg selv en fordel for reinen (se kap. 1.1). **Kartbilag 10** gir en oversikt over middeltemperaturene i juli. Selv om kartet framstiller flater med for eksempel temperaturer lavere enn 4°C , er det selvsagt en forenkling. Daler og topper innen flaten gir variasjon der dalene kan gi rike beiter og toppene gir lufting. Under forutsetning av slik variasjon, og gunstige nedbørs- og jordbunnsforhold er områdene med lavest temperatur de beste sommerbeitene i mandatområdet. Samtidig vil temperaturen i juli variere, både innenfor det enkelte år og mellom år. I kjøligere vær vil de beste beiteområdene utvides til større områder. Dersom landskapet *ikke* har veksling mellom daler og topper, men framstår som en vidde, kan lave gjennomsnittstemperaturer føre til at arealene mister sin verdi fordi plantenes produksjon og utbredelse blir dårligere.

1.3 Vegetasjonskartenes inndeling og beitetyper

1.3.1 Generelt

Tilgangen og kvaliteten på føret varierer sterkt gjennom året. Reinen er tilpasset vekstsesongenes variasjoner. Dietten varierer fra region til region, avhengig av hvilke vekster som forekommer i området. Mer enn 100 ulike arter inngår i reinens fôrvalg.

Reinen er svært sesongmessig både når det gjelder tilvekst og næringshusholdning. Tilvekst og produksjon skjer om sommeren. Om vinteren er beiteopptaket ofte så lavt at reinen tvinges til å bruke kroppserver av fett og protein for å opprettholde livsprosessen og klare å overleve. Energibehovet om sommeren er dobbelt så stort som om vinteren. Barmarksbeitet har større betydning for produksjonen enn vinterbeitet, forutsatt at vinterbeitet dekker reinens minimumsbehov for å overleve og opprettholde kroppsfunksjonene uforstyrret.

12. Den skaredannelsen som finner sted i disse kontinentale områdene er et resultat av sol og lav nattetemperatur.

13. Vekstsesongen starter når gjennomsnittstemperaturen i døgnet overstiger $+5^{\circ}\text{C}$.

ollesšaddui lassána sáras, ja šattuid smoaldaneapmi manná njozebut. Bohccojeagil lea geahpas smoaldanit miehtá jagi. Go guhtojuvvon šattut smoaldanit njozet, jorrá unnit oassi biepmus energiijan bohccui, iige boazu nagot guohtut nu ollu, dannego šattuid sárasmearri dagaha ahte biebmajohtin čoliid čađa manná njozebut.

Boazoguohtuneatnamiid šaddokárttain ja maiddá eará obbalašgovain, čuldet šattuid iešguđetlágan vugiiguin dan mielde masa šattuid obbalašgovat galget adnojuvvot. Mađi eanet berošteddjiid ja geavaheddjiid áigu bohtosiiguin olahit, dađi dárkileappot čilgejuvvo kárta bienasta bitnii ja nu vádduda bohtosiid gieđahallama. Go mañnil hálida daid rievdatit, gáibida álkidahtton čuoldinvuohki ahte dárkilit čilge iešguđetlágan šaddošlájaid dehe sirre joavkkuide šaddoservodagaid, go buot šattut leat háreve gávnamis juohke sajes.

Čuoldinvuohki galgá boazoguohtuma oktavuodas vuosttažettiin earuhit jeagelšattuid eará šaddoservodagain, ábaida šaddoservodagain main šaddet urttat, rásit, luktit ja lasttat. Nuppiin sániin sáhtá dadjat galgá buoremus lágis láchit dili vai ruonassaddoguohtuma earuha dálveguohtumis. Go dát eavttut devdovuvvojit, lea vuodđu čilget makkár guohtuneatnamat leat iešguhtetge jahkeáiggiide.

Nuppádassii galgá čuoldinvuohki rahpat vejolašvuoda earuhit eanansiid gos leat buorit guohtumat ja sisttisdoallet ovdalis namuhuvvon šattuid, eret dain eanansiin gos lea njárbadit šaddu. Šattuid čuoldinvuogit leat vuodđun dasa man bures nagoda meroštallat guohtumiid burrodaga sihke bievlaeatnamiin ja dálveeatnamiin.

Goalmádassii galgá čuoldinvuohki addit vejolašvuoda čuoldit eret areálaid mat eai leat šattolaččat dehe main leat dakkár šattut mat eai leat áigejuvvidat boazoguohtumin geavahuvvot. Ná sáhtá gávnnahit gokko leat eatnamat mat eai anit boazoguohtumin, ja nu sáhtá ovdanbuktit buoret obbalašgova guohtumiid birra.

Šaddokárttaid vuodul sáhtá bures árvvoštallat boazoguohtumiid šattolašvuoda ja valljodaga ja kvalitehta, go obbalaččat leat sihkaris dulkomat.

1.3.2 Soames šaddokárttat

Mii geahčadit lagabuidda aivvefal daid šaddoválddáhuseid čuoldinvugiid mat adnojedje vuodđun ovdanbuktit boazoguohtunkárttaid, ja boazoguohtunkárttaid čuoldinvuogi. Dasa lassin čájehit duogášgálduid mat norggabealde adnojit boazoguohtumiid čilgemii.

Guohtumiid ja daid burrodaga dehe kvalitehta leat árvvoštallan Selskapet for Norges Vel ja Boazodoalu stádkonsuleanta, ja daid dieđuid adnit vuodđogáldun. Sis-Romssas leat maiddá satelihttagovaid-dátát adnon.

Leat lagabuidda 30 šaddošlájá dain kárttain nu movt Selskapet for Norges Vel lea šattuid čuoldán iskkadeamis. Deataleamos jeagelguohtuma gávna šaddobáikkiin gos lea deaškedanas, skierre- ja čáhpesmuorjeeanan, soahkevuoddi ja čáhpesmuorje-

oaivejeageleanan ja luomebalsat. Árvvolaš geasseguohtumat leat jassagobit, duottargiellaset, gidđasuoarbmarašsi-gieddedádir, sieđgarođut ja gieddesinut.

Boazodoalu stádkonsuleanta iskkadii guohtumiid Steen ja Villmo hutkan vuogádaga vuodul. Šattuid čuoldá 13 šaddošlájii ja ii-anihahtti eatnama fas čuoldá golmma sadjái, oktiibuot 16 juhkosa. Goappaš norggabeale bargovuogit atne linjatakserema iežaset gieddebarggus.

Ruotabeale várreeatnamiid šaddokárta ráhkadii Stockholm universitehta, ja barggu álggahii Stáhta luonddugáhtendoaimmahat 1980-logu álgogeahčen. Čuoldinvuohki čuovvu dábalaš botánalaš vuodu ja heivehuvvui luonddugáhttema dárbbuide. Leat 31 šaddošlájá oktan ii-anihahtti šlájiguin. Čuoldinvuohki lea joavdelas dárkil boazodoalu dárbbuide ja ferte heivehit vai anihit guohtumiid oktavuodas.

Seammá áiggi ráhkadii Ruota Eananmihtidandoaimmahat, Norrbottena leana eananmihtidandoaimmahaga bokte, šaddokárta mii fátmastii leana siseatnama ja riddogiliid, namalassii guovlluid maid várrešaddokárttat eai gokčan. Mañnil ráhkadedje sullasaš kárta daidda eanansiide Västerbottena leanas maid luonddugáhtendoaimmahaga kárttaid eai olahan. Eananmihtidandoaimmaga kárttat leat ráhkaduvvon duhtadit mañngalágan berošteddjiid, ovdamearkka dihte boazodoalu. Leat 40 šaddošlájá kárttain, oktii ii-anihahtti šlájiguin. Čuoldinvuohki lea nu dárkil ahte dárbbasa heivehit vai aniha boazodoalu dárbbui. Heiveheapmi lea álki, dannego lea measta duššefal bidjat oktasárvokui šaddošlájaid main lea sullasaš árvu guohtunšaddun.

Norgga-Ruota boazoguohtunkommišuvnna ruotabeale juogus lea dingon Metris-nammasaš ásaahas Gironis, mii bargá ráđđalágaid Satelittbild-nammasaš ásaahasain, ja galgá buvttadit digitála šaddokárta ruotabeale boazoguohtunguovlluin mat váikkuhuvvojit kommišuvnna barggus, ja dain mat eai boade ovdan ovdalis namuhuvvon kárttain. Dingovuvvon kárta fátmasta maiddá boazoguohtunguovlluid Norgga bealde, nappo Romssas, Nordlánddas ja Davvi- ja Lulli-Trøndelágas. Čuoldinvuohki veadjá orrut sakka álkidahtton. Duogázin dasa lea go kártaráhkadeapmi gokčá vásedin boazodoalu dárbbuid. Kárttain leat 20 šaddošlájá, oktan ii-anihahtti šlájiguin. Čuoldinvuogi ii dárbbas duodi eambbo heivehit boazodoalu atnui.

1.3.3 Guohtunkárttaid čuoldinvuohki

Kárttaid čuoldinvuogi ulbmilin vuovdeguovlluin lea earuhit jeageleatnamiid eará vuovdeeatnamiin. Jekkiid dáfus lea ulbmilin earuhit šattolaš jekkiid eret njárbesšattot jekkiin, ja maiddá earuhit čáhccás jekkiid goikejekkiin. Eatnamiin, gos ii leat vuovdi, lea čuoldinvuogi ulbmilin earuhit jeagelšattu eará šattus, ja maiddá čájehit leago ruonassaddoeatnamiin suhkkes vai njárbes šaddu. Loahpas čuvge čuoldinvuohki man šlájat ja man ollu leat guovllus dakkár ii-anihahtti eatnamat.

Høy fordøyelighet av beitevekstene er ensbetydende med god beitekvalitet. Fordøyeligheten av grønnbeitevekstene er høyest når vekstene er unge, og reduseres i takt med senere utviklingsstadier med økende trevleinnhold som resultat. For reinbeitelav er fordøyeligheten høy og uforandret gjennom årstidene. Ved lav fordøyelighet får reinen ut mindre energi, samtidig som næringsopptaket reduseres ved at fôr med lav fordøyelighet har lav gjennomstrømningshastighet i mage- og tarmkanalen.

Ulike inndelingssystem finnes på ulike vegetasjonsskart og andre presentasjoner av vegetasjonen i reindriftsområdet, avhengig av hovedhensikten med, eller tiltenkte brukere av, produktet. Jo flere interessenter og brukere man har ambisjon om å nå med produktet, desto mer detaljert og uoversiktlig, og dermed vanskelig å bearbeide, blir produktet. På den andre siden krever en forenklet inndeling en mer omfattende definisjon av de ulike vegetasjonstypene, eller grupper av plantesamfunn, ettersom de sjelden er vanlig.

I reinbeitesammenheng skal inndelingssystemet for det første skille plantesamfunn med lav fra andre vekster, først og fremst plantesamfunn med urter, gras, halvgras og løvtrær. Eller med andre ord gi de best mulige forutsetningene for å skille grønnbeite fra vinterbeite for rein. Grunnlag for å definere sesongbeiter foreligger når disse vilkårene er oppfylt.

For det andre skal inndelingssystemet gi grunnlag for å skille arealer med god tilvekst og forekomst av de vegetasjonstypene som er nevnt ovenfor fra arealer med dårlig tilvekst og lav forekomst. Med dette har en tilstrekkelig grunnlag til å vurdere beitenes kvalitet som barmarks- respektivt vinterbeite.

For det tredje skal inndelingen gjøre det mulig å sortere ut arealer uten vegetasjon eller med vegetasjon som er uinteressant som reinbeite. Reinbeiteimpediment kan identifiseres og et mer fullstendig bilde av beiteområdene kan presenteres.

Beskrivelse av vegetasjonen ved hjelp av vegetasjonsskart gir et godt grunnlag for å bedømme reinbeitenes ressurser og kvalitet ettersom tolkningssikkerheten jevnt over er god.

1.3.2 Noen vegetasjonsskart

Av de inndelingssystemene som finnes omtales her de vegetasjonsbeskrivelsene som er brukt for reinbeitekartene som presenteres her, i tillegg til reinbeitekartenes inndelingssystem. Videre gjøres det rede for bakgrunnsmateriale som er brukt på norsk side i beskrivelsen av reinbeiter.

Hovedkilden for vurdering av beite og beitets kvalitet på norsk side har vært beitevurderinger som er gjort for Norges Vel og Statskonsulenten i reindrift. For indre Troms er det også brukt data fra satellittbilder.

I undersøkelsene som er gjort av Selskapet for Norges Vel er kartene inndelt i nærmere 30 vegetasjonstyper. De viktigste lavbeitene finner man i vege-

tasjonstyper som greplyngheier, dvergbjørk-kreklingheier, bjørkeskog av krekling-kvitkrulltypen og multerismyr. Verdifulle sommerbeiter er snøleier, alpine grasheier, flekkmure-harerugenger og vierkratt med sølvbunke.

Statskonsulenten i reindrift bygde sine beitevurderinger på et system som ble utviklet av Steen og Villmo. Vegetasjonen ble inndelt i 13 vegetasjonstyper og impedimentene i 3, totalt 16 klasser. Begge de norske metodene brukte linjetaksering under feltarbeidet.

Et vegetasjonsskart over de svenske fjellene ble fremstilt av universitetet i Stockholm på oppdrag for Statens naturforvaltning ("naturvårdsverk") i begynnelsen av 1980-årene. Inndelingssystemet bygger på tradisjonelt botanisk grunnlag og er tilpasset naturforvaltningens behov. Kartene er inndelt i 31 vegetasjonstyper, inklusiv impediment. Inndelingssystemet er unødvendig detaljert for reindriftens behov og krever bearbeiding for å kunne anvendes i reinbeitesammenheng.

På samme tid produserte Statens kartverk ("lantmäteriverk"), gjennom kartverket i Norrbottens län, et vegetasjonsskart over innlandet og kystbygdene i "länet", det vil si de områdene som ikke ble dekket av fjellvegetasjonsskartene. Senere ble det produsert tilsvarende kart for de områdene i Västerbotten län som ikke ble dekket av naturforvaltningens vegetasjonsskart. Inndelingssystemet for kartverkets kart er utformet for å dekke flere interessenters behov, blant annet reindriftsnæringen sine. Kartene er inndelt i 40 vegetasjonstyper, inklusive impediment. Inndelingssystemet er så detaljert et det er nødvendig med en bearbeiding før kartene kan benyttes i reindriftssammenheng. Bearbeidingen er temmelig enkel da det er spørsmål om å slå sammen vegetasjonstyper med tilsvarende verdi som reinbeite.

Metria i Kiruna har, i samarbeid med Satellitbild, på oppdrag fra Norsk-Svensk Reinbeitekommissjons svenske del produsert et digitalt vegetasjonsskart over de delene av reindriftsområdene i Sverige som berøres av kommissjonsarbeidet, og som ikke dekkes av de kartene som er nevnt ovenfor. Dette kartet dekker også reindriftsområder i Troms, Nordland, Nord- og Sør-Trøndelag i Norge. Inndelingssystemet kan synes å være kraftig forenklet. Forklaringen er at produksjonen er helt og holdent tilpasset reindriftens behov. Kartene er inndelt i 20 vegetasjonstyper, inkludert impediment. Det trengs ikke ytterligere bearbeiding av inndelingssystemet for å bruke dette produktet i reindriftssammenheng.

1.3.3 Reinbeitekartenes inndelingssystem

Innenfor skogsmarkområder er hensikten med inndelingen av kartene å skille lavområder fra annen skogsmark. Oppdelingen av myrer har til hensikt å skille rike og magre myrer, samt skille vannrike myrer fra tørre. På fast grunn som ikke er skogkledd skal inndelingen skille ut vegetasjon med lav fra annen vegeta-

1.3.3.1 Čuoldinvuohki

Šattuid čilget čuovvovaš čuoldinvugiin, mas maiddái kommenteret eará šaddošlájaid dain šaddokárttain mat leat vuodđogáldun. Fuomášuhttit ferte ahte šaddošlája árvu lea árvoštallon dohkálaš guohtunšaddun duššefal dan mielde go gávdno guovllus.

1. Jeagelvallji goahcceuovdi

Goike eanan, dábálaččat beahcevuovdi. Eanangierragis lea jeagil dehe jeagil seahkálaga seamuin. Vuorjjes šaddu danasdásis. Dán čilge Eananmihtidandoaimmahaga kárta jeagel- ja jeagelbovdnašládjan. Hui buorre dálveguohtun.

2. Seamulvallji/ urtavallji goahcceuovdi

Varas ja njuoska eanan. Eanangierragis lea seamul. Buorrešattot ja dábalaš suhkkes šaddu danasdásis. Dán čilge Eananmihtidandoaimmahaga kárta leat varas ja njuoska bovdnašládjan ja urtašládjan, ja luonddugáhttendoaimmahat gohčoda dan seamulvallji goahcceuovdin ja njuoska rássegoahcceuovdin. Buorre ruonasguohtun, mii muhtin áiggiid lea heajobuš njuoskasit vuovddis.

3. Jeagelvallji soahkevuovdi

Vuorjjes šaddu ja eanas jeagil. Danasdásis lea vuorjjes šaddu. Dán čilge Eananmihtidandoaimmahaga kártta goike lastavuovdin ja luonddugáhttendoaimmahat gohčoda dan jeagelvallji lagešvuovdin. Hui buorre dálveguohtun.

4. Seamulvallji/ urtavallji soahkevuovdi

Varas ja njuoska eanan. Dábálaččat buorre šaddu danasdásis, mas šaddet suoinnit, rásit ja urttat. Eanangierragis unnán šaddu. Suohkadit eatnamiin lea buorrešattot eanangiera. Dán čilge Eananmihtidandoaimmahaga kárta varas-, njuoska- ja rásás lastavuovdin ja luonddugáhttendoaimmahat gohčoda dan seamulvallji lagešvuovdin ja rásás soahkevuovdin. Buorre ruonasguohtun.

5. Čáhccás šattohis jeaggi

Njuoska jeaggi ja vuorjjes/hárvvit luktišaddu danasdásis. Dábálaččat lea maid eanangierragis vuorjjes šaddu. Dán čilge Eananmihtidandoaimmahaga kártta šattohis dipmájeaggin ja šattohis čáhccás jeaggin, ja luonddugáhttendoaimmahat gohčoda dan obmo- ja čáhcerogge jeaggin. Ii nu buorre ruonasguohtun.

6. Goike bovdnajeaggi

Goikásit jeaggi mas ii leat vujohat, lea vuollegisšaddu ja eanangierragis seamul dehe jeaggi mas lea vuorjjes šaddu danasdásis. Jeakkis šaddá juovkalukti ja miektaullu. Dán čilge Eananmihtidandoaimmahaga kártta leat bovdnajeaggin mas leat vealuskierrit, njárbes daškesjeaggin, ja bovnahat vuovdejeaggin, ja luonddugáhttendoaimmahat gohčoda dan bovdnajeaggin. Ii nu buorre ruonasguohtun.

7. Čáhccás šattolaš jeaggi

Čáhccái ja vujohat, suhkkes šaddu danasdásis. Šattut leat muošká, čáhcehoášša , šluppotlukti, gieddeullu ja eará šlájat. Dán čilge Eananmihtidandoaimmahaga

kárta leat vujohatjeaggin, suhkkes šaddu ja seamulšlájat dipmájeaggin, šaddovallji čáhccás šattolaš jeaggi, goahcceuovde- ja lastavuovdejeaggin, ja luonddugáhttendoaimmahat gohčoda dan várrejeaggin ja šaddoseaguhus jeaggin. Hui buorre ruonasguohtun.

8. Goike šattolaš jeaggi

Goikásit jeaggi, ii leat vujohat, valljugas ja suhkkes šaddu danasdásis. Šattut leat ulloruošši, alitsuoidni, muošká, čáhcehoášša dehe skierrit. Dán čilge Eananmihtidandoaimmahaga kárta goike šattolaš jeaggin mas leat ceakkorissit ja valljugas daškesjeaggin, ja luonddugáhttendoaimmahat gohčoda dán goikejeaggin. Hui buorre ruonasguohtun.

9. Danas-Igoike guolban

Goike eanan ja vuorjjes šaddu danasdásis. Leat vealu dehe vuollegis daknasat, nu movt rievssatmuorji, čáhpesmuorji dehe skierri. Jeagil ja seamul eanangierragis. Dán čilge Eananmihtidandoaimmahaga kártta goike šattolaš jeaggin ja nu čilge maiddái luonddugáhttendoaimmahat. Hui buorre dálveguohtun.

10. Varas guolban

Skieranat ja maiddái siedgašaddu viidát. Danasdásis leat rissit, rásit ja urttat. Dán čilge sihke Eananmihtidandoaimmahaga kártta ja luonddugáhttendoaimmahat leat varas skierreguolbanin. Buorre ruonasguohtun.

11. Njuoskasit rásseeanan

Lákta dehe njuoska daškeseeanan mas miehtá šaddet fiskesrásit, fiskesviola, boallorási, jeadjá ja eará šlájat. Eananmihtidandoaimmahaga kártta ja luonddugáhttendoaimmahat čilgejit dás leat oanehiššattot urttat, ceakkourttaid ja muttagis assagobiid. Hui buorre ruonasguohtun.

12. Goikásit rásseeanan

Goike, rásás eanan. Vuorjjes šaddu danasdásis. Dán čilge Eananmihtidandoaimmahaga kártta ja luonddugáhttendoaimmahat leat varas njuoska eanamin. Buorre ruonasguohtun.

13. Siedgarohtu

Njuoska eanan mas eanas leat siedggat. Eananmihtidandoaimmahaga kártta čilge dán leat siedgarohtun, lákta-njuoska bovnahahkan ja siedgarohtun ja luonddugáhttendoaimmahat fas gohčoda dán njuoska bovnahatjeaggin. Buorre ruonasguohtun.

14. Juovat ja geađgeeanan

Bákti, geađgi ja sáttu. Muolda eatnamis lea duššefal gaskkohagaid. Dán čilge Eananmihtidandoaimmahaga kártta leat juovva- ja čievra/sáttu eanamin ja luonddugáhtten doaimmahat gohčoda juovva- ja bákteeanamin. Ii-anihahhti.

15. Eará eanan (kulttoreanan))

Adnon dehe darfiluvvan eanan (kulttoreanan). Dán čilge Eananmihtidandoaimmahaga kártta leat kulttoreanamin. Ii-anihahhti.

sjon, og samtidig skille mellom frodig og mager grønnbeitevegetasjon. Til slutt gir inndelingssystemet opplysninger om type og andel av impediment i områdene.

1.3.3.1 Inndelingssystem

Vegetasjonen er beskrevet etter det etterfølgende **inndelingssystem**, med kommentarer til andre vegetasjonstyper på andre vegetasjonskart som er brukt som underlag. Vær oppmerksom på at vurderingene av vegetasjonstypenes verdi som reinbeite kun bygger på forekomsten.

1. *Lavrik barskog*

Tørr mark, som oftest furuskog. Bunnskikt av lav, eller sammen med moser. Feltskiktet er noe glissent og artsfattig. Tilsvarende lav- og lavrystyper på kartverkets kart. Svært godt vinterbeite.

2. *Moserik/urterik barskog*

Frisk og fuktig mark. Bunnskiktet domineres av moser. Velutviklet og vanligvis sammenhengende feltskikt. Tilsvarende frisk- til våt ristype og urtetype på kartverkets kart, samt moserik barskog og enggranskog på naturforvaltningens kart. Godt grønnbeite som noen ganger kan være mindre godt i fuktigere skog.

3. *Lavrik bjørkeskog*

Skog med glissen kronedekning der marken domineres av lav. Feltskiktet er glissent. Tilsvarende tørr løvskog på kartverkets kart og lavrik heibjørkeskog på naturforvaltningens kart. Svært godt vinterbeite.

4. *Moserik/urterik bjørkeskog*

Frisk og fuktig mark. Vanligvis velutviklet feltskikt med ris, gras og urter. Bunnskiktet mangler mange ganger. På rikere mark kan det til og med være et velutviklet bunnskikt. Tilsvarende frisk-, fukt- og engløvskog på kartverkets kart, samt moserik heibjørkeskog og engbjørkeskog på naturforvaltningens kart. Godt grønnbeite.

5. *Bløt, mager myr*

Vannrik myr med glissent feltskikt av starr. Vanligvis er også bunnskiktet glissent. Tilsvarende mager mykmattemyr og mager løsbunnmyr på kartverkets kart og vannrik mose og våte kjerr på naturforvaltningens kart. Mindre godt grønnbeite.

6. *Tørr, mager myr*

Tørrere, lettfremkommelige myrer med lavtvoksende ris der bunnskiktet består av kvitmoser eller myrer med mindre velutviklet feltskikt av trådstarr eller torvull. Tilsvarende ristuemyr med lavtvoksende ris, mager fastmattemyr og risrik skogsmyr på kartverkets kart, samt rismyr på naturforvaltningens kart. Mindre godt grønnbeite.

7. *Bløt, frodig myr*

Vannrik, ofte ufremkommelig myr, med frodig og velutviklet feltskikt av bukkeblad, elvesnelle, flaskestarr,

duskull og andre arter. Tilsvarende sumpkjerr, frodig og brunmoserik mykmattemyr, frodig løsbunnmyr, barskog- og løvskogkjerr på kartverkets kart, samt bakkekjerr og blandet myr på naturforvaltningens kart. Svært godt grønnbeite.

8. *Tørr, frodig myr*

Tørrere, lett fremkommelige myrer med frodig og tett feltskikt av sveltull, blåtopp, bukkeblad, elvesnelle eller dvergbjørk. Tilsvarende ristuemyr med høytvoksende ris og frodig fastmattemyr på kartverkets kart, samt tørr kjerr på naturforvaltningens kart. Svært godt grønnbeite.

9. *Skarp/tørr hei*

Tørr mark med glissent feltskikt av krypende eller lavtvoksende ris som rypebær, krekling eller dvergbjørk. Lav og moser i bunnskiktet. Tilsvarende skarp og tørr rishei både på kartverkets og naturforvaltningens kart. Svært godt vinterbeite.

10. *Frisk hei*

Mark med velutviklet og sammenhengende skikt av dvergbjørk og noe vier. Feltskikt av ris, gras og urter. Tilsvarende frisk rishei både i kartverkets og naturforvaltningens kart. Godt grønnbeite.

11. *Urteeng*

Fuktig til våt mark der det sammenhengende feltskiktet domineres av urter som engsoleie, fjellfiol, ballblom, turt og andre arter. Tilsvarende lavurteng, eng med høytvoksende urter og moderate snøleier både på kartverkets og naturforvaltningens kart. Svært godt grønnbeite.

12. *Gras*

Grasdominert, tørr mark. Glissent feltskikt. Tilsvarende grashei både på kartverkets og naturforvaltningens kart, samt frisk og fuktig eng på kartverkets kart. Godt grønnbeite.

13. *Buskmark*

Fuktig mark der buskskiktet, vanligvis av vier, dominerer vegetasjonen. Tilsvarende løvbuskmark, fuktig-våt rishei og vierkjerr på kartverkets kart, samt vier og våte riskjerr på naturforvaltningens kart. Godt grønnbeite.

14. *Blokk- og hellemark*

Fjell, stein eller sand dekker marken. Mangler sammenhengende vegetasjon. Tilsvarende blokk- og grus/sandmark på kartverkets kart, samt blokk- og hellemark på naturforvaltningens kart. Impediment.

15. *Annen åpen mark*

Tidligere brukt, eller igjenvoksende kulturmark. Tilsvarende kulturmark på kartverkets kart. Impediment.

16. *Snø/is*

Områder som ikke smelter frem hver sommer. Tilsvarende ekstreme snøleier på begge vegetasjonskartene i til-

16. Jassal/jiekŋa

Muohta ii sutta juohke geasi. Dán čilgejit goappaš šaddokárttat leat stuora joavggahatbáikin ja dasa lassin vel jiehkkin luonddugáhttendoaimmahaga kárttas. Ii-anihahhti.

17. Itkobealli/mearritkeahtes

Báikkít mat gártet suoivvana duohkáí govain. Eai leat árvvoštallojuvvon guohtuneamin.

18. Čáhci

Ii-anihahhti.

19. Huksejuvvon guovllut

Huksejuvvon ja gilvojuvvon eanan. Ii-anihahhti.

20. Muorračuohpahat

Muorračuohpahat, jalgejuvvon vuovdi, ja sullii 2 mehtara alu lánját šaddan. Eai árvvoštallojuvvon guohtumin.

1.3.3.2 Sierra namubeamit

Golbma beali ferte namuhit mat váikkuhit šattuidárvvoštallama, namalassii rásseguolban, báljes jalggat ja itkobealli.

Vuosttažettiin lea liiggás stuora eahpesihkarvuoha satelihttagovaid dulkomis dasa mii guoská rásseguolban-šaddošládji. Dát šaddošládja ii boađe oidnosii satelihttagovain, ja miellddisbukta ahte rásseguolban hui dávjá biddjo kárttas danas/goike guolbanin. Boađusin lea ahte dálvejagi guohtumiid árvu norggabeale váriin meroštallojuvvo badjelmeare olu guovlluin mas satelihttagovat adnojit šaddokártaáhkadeami vuodđun.

Nuppádassii lea stuora eahpesihkarvuoha goahccevuodešládjaid dulkomis, báikkiin gos muorračuohpamiin jalgejit ja njásket eatnamiid bálljisin, dannego dát váikkuhit satelihttagovaid ivnniid. Danne biddjodje muorračuohpahagat sierra šládjan. Dán boađusin lea fas datges ahte 5–15 % muorračuohpahagain eai čuldojuvvo vuovdešládjan, muhto baicca čájehuvvojit itkobeallin. Nu gártá dálvejagiuohtun meroštallojuvvot veahá unnáneabbon go duođaid lea, dan sivas go satelihttagovat adnojit šaddokártaid vuodđun. Dát čuolbma čuožžila Västerbottenis ja Väster-norrlandda leanas ja muhtin oasi maiddáí Jämtlandda leanas.

Goalmmádassii šaddá satelihttagovaide itkobealli dehe suoivvan go leat sakka rámšo ja gohpe eatnamat. Dat miellddisbukta ahte daid areálaid šattut, mat leat itkobealde, eai sáhte dulkojuvvot. Dábálaččat leat unnán areálat mearrikeahttájain itkobeali dihte, 0–2 % áigodatguohtuma nettoareálas. Duortnusjávrrí davábealde gos geassejagi guohtumat leat Romssa fylkkas, lea 2–6 % nettoareálas dat mearri mii gárttai itkobeallái.

Namuhuvvon beliid galgá vuhtiiváldit go árvvoštallá guohtumiid. Almmá veardideami haga váikkuha várreguolbaniid satelihttagovva-árvvoštallan eanemusat loahppabohtosa ja areálaid guohtunárvvolašvuoda.

1.3.4 Šaddošládjaid joavkolaga bidjan

Iešgudetge orohagaid/čearuid guohtunvalljodagaid ja eatnamiid árvvoštallama vuodul leat jahkeáiggiid guohtumat biddjon joavkolaga čuoovvovaš vugiin:

Dálveguohtuma šaddošládja leat: jeagelvallji goahccevuovdi, jeagel lagešvuovdi ja danas/goike guolban.

Ruonasguohtuma šaddošládja leat: Seamulvallji/urtavallji goahccevuovdi, seamulvallji/urtavallji soahkevuovdi, čáhccás šattolaš jeaggi, goike šattolaš jeaggi, njuoska guolban, njuoskasit rásseeanan, goikásit rásseeanan ja sieđgarohtu.

Guohtuneatnama burrodát dehe kvalitehta lea gitta das man stuora mearrin árvvolaš šaddošládja leat eatnama nettoareálas. Jeageatnama burrodát áigeuovdilis áigodagas lea hui ollu gitta das man ollu eanan lea guhtujuvvon ja muđuige earalágan eanangoladeapmi. Dán materiálas eat leat vuhtiiváldán golledeami mii lea heajudan kvalitehta, eatge eatnama guorbama bohccuid guohtuma geažil, dannego dát bealit rivdet jođánit áiggi mielde. Dálveguohtumiin lea jeagelvallji goahccevuovdi buoremus, muhtinmuddui dannego das lea eanemus jeagil, ja maiddáí dannego lea seakka muohta, iige leat čeargaluvvan.

Ruonasguohtumin leat geasseguovdil njuoskasit rásseeanan ja čáhccás šattolaš jeakkit buoremusat, ja heajumus kvalitehta lea fas seamulvallji/urtavallji goahccevuovdis miehtá dan áiggi go boazu lea ruonasguohtumis. Šaddošládja, main eai leat rásit dehe lasttat, leat buorit guohtun sihke giđasgeasi ja manŋgeasi.

Go dálveguohtumis molsu ruonasguohtumii, leat lahppojeagelvuovddit áibbas dárbbášlaččat váriin gos eai gávdno bievlielkkut. Šaddokártaid eai boade ovdan dát deatalaš guohtunšládja cuoŋu- ja ceavviáiggi. Obbalaččat sáhtta dadjat ahte boares vuovddit, mat leat dárbbášlaččat lahppojeagelšaddui, gávdnojit duššefal gáhttejuvvon guovlluin.

1.4 Johtalanvuogit

Mii leat ovdalis čilgen luonddu iešgudetláganvuodaid, mat fas dagahit geográfalaš erohusaid duovdagiid guohtumiid gaskka. Duovdagiid iešgudetláganvuodát ja bohcco mánggalágan guohtundárbbut iešgudetge jagiáiggi leat vuodđun johtalepmái duovdagiid gaskka, dađi mielde gos ain lea buoremus guohtun. Vaikko vel gottit nai johtalit duovdagiid gaskka guohtuma rievdama ja jagiáiggiid mielde, lea boazodoalu vuodđun sirdit ealuid ráhpadeamos guohtumiidda. Boazodoalu dovdomearkan leage guohtuma, bohccuid ja olbmuid gaskavuoha. Ruong čilge dán gaskavuoda golmmačiegagin (triángeliin) ja čájeha ahte dát “... govvida ... boazodoalu buvttadanfaktoraid”.

Obbalaččat daddjon leat Skandinávia boazodoalus iešgudetlágan doaibmavuogit guohtumiid geavaheami ja johtalanmálliid mielde. Stuurimus erohus doaibmavuogiid gaskka lea doaluin mat dálvet guođohit siseatnamis, ja doaluin mat dálvet atnet oarjabeale riddo-eatnamiid goavis dálkkádat guovlluin. Mandáhtta-

legg til isbreer på naturforvaltningens kart. Impediment.

17. Skygge/uklassifisert

Områder som dekkes av skygge i bildene. Inngår ikke i vurderingen av beiteressursene.

18. Vann

Impediment.

19. Bebyggelse

Bebygd og dyrket mark. Impediment i reinbeitesammenheng.

20. Ungskogmark

Snau mark og ungskog opp til 2 meters trehøyde. Inngår ikke i vurderingen av beiteressursene.

1.3.3.2 Kommentarer

Følgende tre forhold som påvirker resultatet av vegetasjonsvurderingene blir omtalt nedenfor; grashei, snauflater og skyggedannelse.

Ved tolkning av satellittbilder er usikkerheten alt for stor når det gjelder vegetasjonstypen grashei. Denne vegetasjonstypen mangler på satellittbildene og dette medfører at grashei i stor utstrekning kommer i klassen skarp/tørr hei. Resultatet blir at vinterbeiteressursene blir overrepresentert i fjellområdene på norsk side hvor satellittbilder er grunnlaget for fremstilling av vegetasjonskartene.

Videre er usikkerheten stor når det gjelder barskogstypene ved tolkning av uthugget skogsmark på grunn av snauflatenes kraftige innvirkning på fargene i satellittbildene. Snauflater er derfor vurdert som egen klasse, noe som innebærer at 5 til 15 % av skogsmarkene ikke kommer under en skogstype, men som skygge. Resultatet blir at arealene av vinterbeite blir noe underestimert når satellittbilder er grunnlag for vegetasjonskartene. Dette forholdet gjør seg gjeldende i Västerbotten og Västernorrlands län, og i deler av Jämtlands län.

For det tredje forekommer skyggedannelse på satellittbilder i svært kupert terreng. Dette medfører at arealer med skygge ikke kan tolkes med hensyn til vegetasjon. Vanligvis er det marginale arealer som blir uklassifisert på grunn av skygge, 0–2 % av sesongbeitets nettoareal. Nord for Torneträsk der sommerbeitene er i Troms, er skyggeandelen 2–6 % av nettoarealet.

De forholdene som nå er nevnt må tas hensyn til ved vurdering av beitene. Uten sammenlikning er vurderingene av fjellheier på satellittbilder av størst betydning for sluttproduktet og arealenes beiteverdi.

1.3.4 Gruppering av vegetasjonstyper

Ved vurdering av de enkelte distriktenes/samebyenes beiteressurser er sesongbeitene gruppert som beskrevet nedenfor.

I vinterbeitet inngår følgende vegetasjonstyper: Lavrik barskog, lavrik bjørkeskog og skarp/tørr hei.

I grønnbeitet inngår følgende vegetasjonstyper: Moserik/urterik barskog, moserik/urterik bjørkeskog, bløt og frodig myr, tørr og frodig myr, fuktig hei, urteeng, gras og buskmark.

Beitenes kvalitet er avhengig av i hvor stor grad de verdifulle vegetasjonstypene inngår i nettoarealet. Lavmarkenes kvalitet i den aktuelle tiden er i høy grad avhengig av beitegrad og annen slitasje. I dette materialet er det ikke tatt hensyn til eventuell slitasje som har redusert kvaliteten, eller nedbeiting, ettersom disse faktorene forandrer seg rask over tid. Som vinterbeite har lavrik barskog den høyeste verdien, dels på grunn av størst volum med lav, og dels på grunn av liten snømengde som i tillegg ikke blir vindpakket.

For grønnbeitets del er urteenger og bløte, frodige myr de beste beitene på høysommeren, samtidig som moserik/urterik barskog har den dårligste kvaliteten hele grønnbeiteperioden. Vegetasjonstyper med gras eller løv har svært høy beiteverdi både for- og sensommeren.

Ved overgang fra vinterbeite til grønnbeite har forekomsten av henglavskoger avgjørende betydning i områder uten tilgang til fjellområder med barflekker. Denne viktige ressursen i skareperioden kommer ikke frem på vegetasjonskartene. Generelt sett kan en konstantere at gamle skoger, som er en forutsetning for henglaver, i hovedsak bare forekommer innenfor verneområder.

1.4 Flyttemønster

De forhold som er omtalt foran, danner altså grunnlaget for en variasjon i naturen som igjen fører til geografiske variasjoner i beitetilbudet. Sammen med reinens varierende behov gjennom de ulike årstider, skaper dette grunnlaget for flytting mellom ulike sesongbeiter. Selv om også villreinen trekker mellom ulike sesongbeiter, er et av de karakteristiske trekk ved en optimal tamreindrift at mennesket styrer reinen mot det best mulige av de foreliggende løsninger i beitetilbudet. Dermed vil tamreindriften være karakterisert ved en gjensidig avhengighet mellom beite, rein og menneske. Ruong beskriver denne gjensidige avhengigheten ved et triangel og viser til at det "...illustrerar ... produktionsfaktorerna i renskötelsen".

I hovedsak kan en si at reindriften i Skandinavia deles i ulike driftsformer avhengig av beitebruk og flyttemønster. Størst avstand er det mellom driftsformene som benytter kontinentale vinterbeiter og de som benytter vestlige vinterbeiter i ekstreme kystklima. I mandatområdet søker de i større eller mindre grad henholdsvis vestover og østover for å finne sommerbeiter i de sentrale høyfjellsområdene på begge sider av riksgrensen. Mellom disse to driftsformene er det en rekke ulike varianter basert på flytting innenfor avgrensede områder.

guovllus johtalit doalut unnit eanet juogo oarjjás dehe nuorttas geasseorohagaide alla várreeatnamiidda goabbat bealde riikaráji. Dán guovtti váldeorohusa gaskkas leat fas siskkáldas variášuvnnat.

Guohtungeavaheapmi lea mañemus čuođi jagis čađatgaskka nuppástuvvan. Politihkalaš mearráduusat váikkuhit, nu movt Norgga ja Ruota boazoguohtunkonvenšuvdna, luondduruovttudoalus nuppástuvvan ruhtaruovttudollui, guohtuneatnamiidda sisabakkemat ja mohtorfievrolássáneapmi. Go guohtumiid geavaheapmi rievddai, rivde fas dađistaga johtalanmállet. 1.1 govva čájeha movt mandáhttaguovllu giđđajohtaleami dáhpáhuvvet prinsihppalaččat.

1.4.1 Ruotabeali johtalanmállet

Ruota boazodoalu juohkit dájvá ná: várrečearut, vuovdečearut ja konsešuvdnaguovllut. Juohkima duogážin lea muhtin muddui sierralágan riektvuodđu, muhto maidái iešguđetlágan doaibmavuogit, vaikko erohusat leat eahpečielgasat.

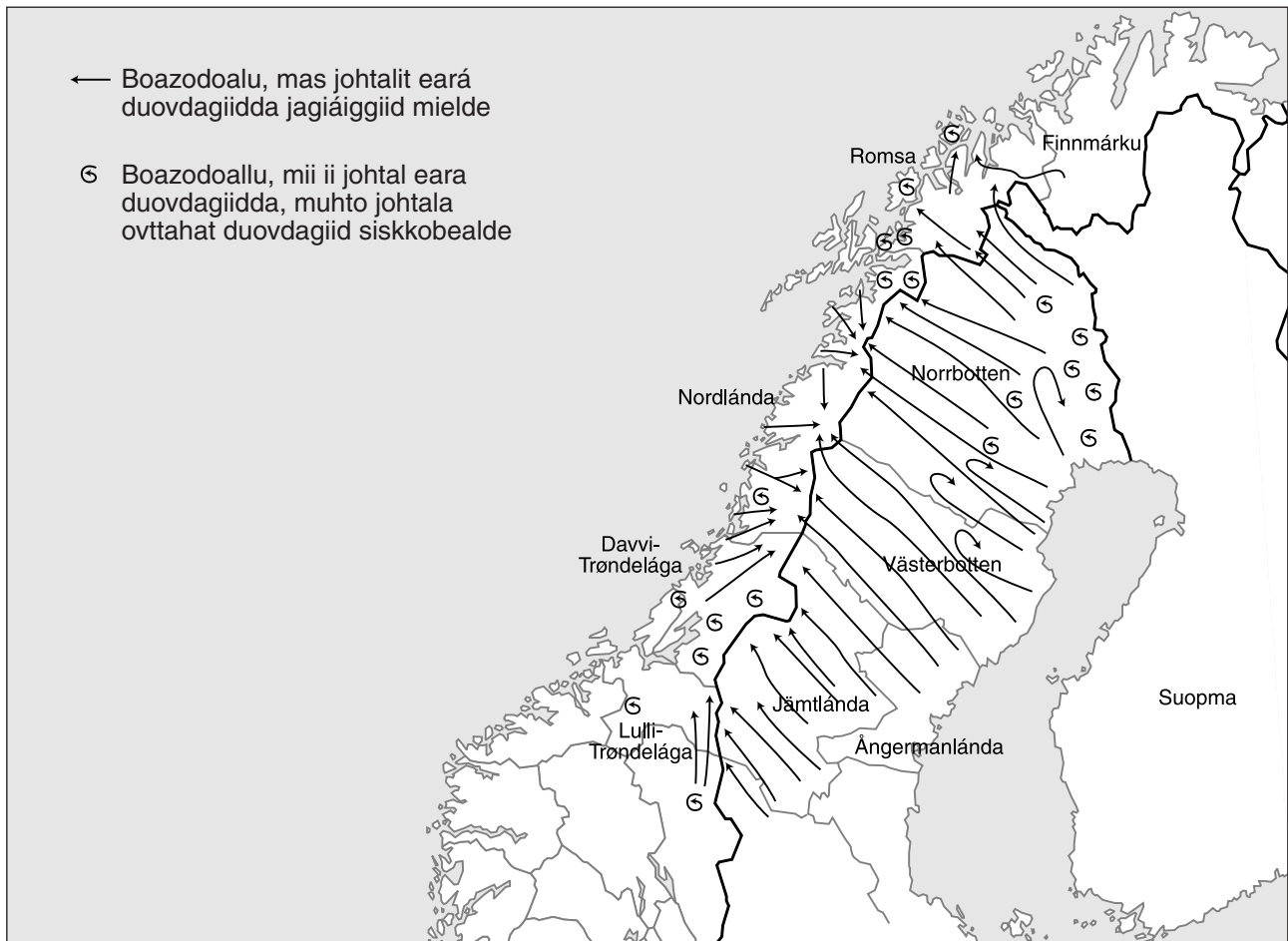
Várrečearuid boazodoalu váldeovuohkin lea ahte dálveguohtumat leat siseatnama goahcevuovddiin ja johtet rádjeváriid guvlui geassái. Giđđa- ja čakčajagi guohtumat leat soahkevuovddiin, mat leat dálve- ja geasseatnamiid gaskka. Ruota davágeažehagas sáhttet ealut muhtin dálvviid guohtut lagešvuovddiin, ja

doloža rájes lea várreáidui leamaš vejolašvuotán nuorttabeali boazodollui doppe guođohit dálvejagis.

Čearuid deatalaš earru lea ahte muhtin orohagain leat guohtuneatnamat ovttahat duovdagiin, ja earát fas gártet johtit eará čearuid čađa jođidettiin dálveorohahkii ja dálveorohagas giđđabáikái.

Nubbi guovddáš earru várrečearuid gaskka lea ahte johtingeainnuid guhkkodat lea iešguđetlágan gaskal dálve- ja geasseguohtumiid. Västerbottenis leat guhkimus johtingeainnut, sáhtta leat 40–50 miilla. Oaneheamos johtingeainnut leat čearuin mat leat Garasavonis ja Härjedálas. Idre čearus várra lea oaneheamos johtolat, 4–5 miilla. Guohtumat eai leat ovttaláganat juohke jagi, ja dagahage ahte johtolaga guhkkodat rievddada jagis jahkái.

Dábálaččat oaivvilduvvo ahte vuovdesámečearut eai johtal, muhto baicca guođohemiin sirddášit dálvebáikkis giđđa- ja geasseatnamiidda ja fas ruovttoluotta. Veadjá muhtin čearuid dáfus doallat deaivása, muhto almmatge lea dilálašvuotta iešguđetládje. Muhtin čearut, nu movt Maškhaure, johtala lagabui 20 miilla, seamma guhkkes johtolat go Dálmma čearus ja guhkit johtolat go Jämtlánda čearuin, mat gullet várrečearuide. Vuovdečearuin lea dát doaibmavuohki dábálaš earenoamážit Arjepluova guovllus. Gávdnojit juohkelágan johtalanvuogit Maškhaure rájes gitta doaluide mat eai johtal konsešuvdnaguovlluin.

1.1 govva. Mandáhttaguovllu boazodoalu giđđajohtalemiid prinsihppagovva.

Gjennom de siste hundreårene har det vært behov for stadige endringer i beitebruken. Dette skyldes politiske vedtak som reinbeitekonvensjonene mellom Norge og Sverige, overgang fra natural- til pengehushold, ulike fysiske inngrep i reinbeiteland og økt mekanisering. Endringene i beitebruken har i sin tur skapt stadige endringer i flyttemønsteret.

Figur 1.1 er en prinsippskisse som viser hovedtrekkene i vårflyttingen innen mandatområdet.

1.4.1 Flyttemønster i Sverige

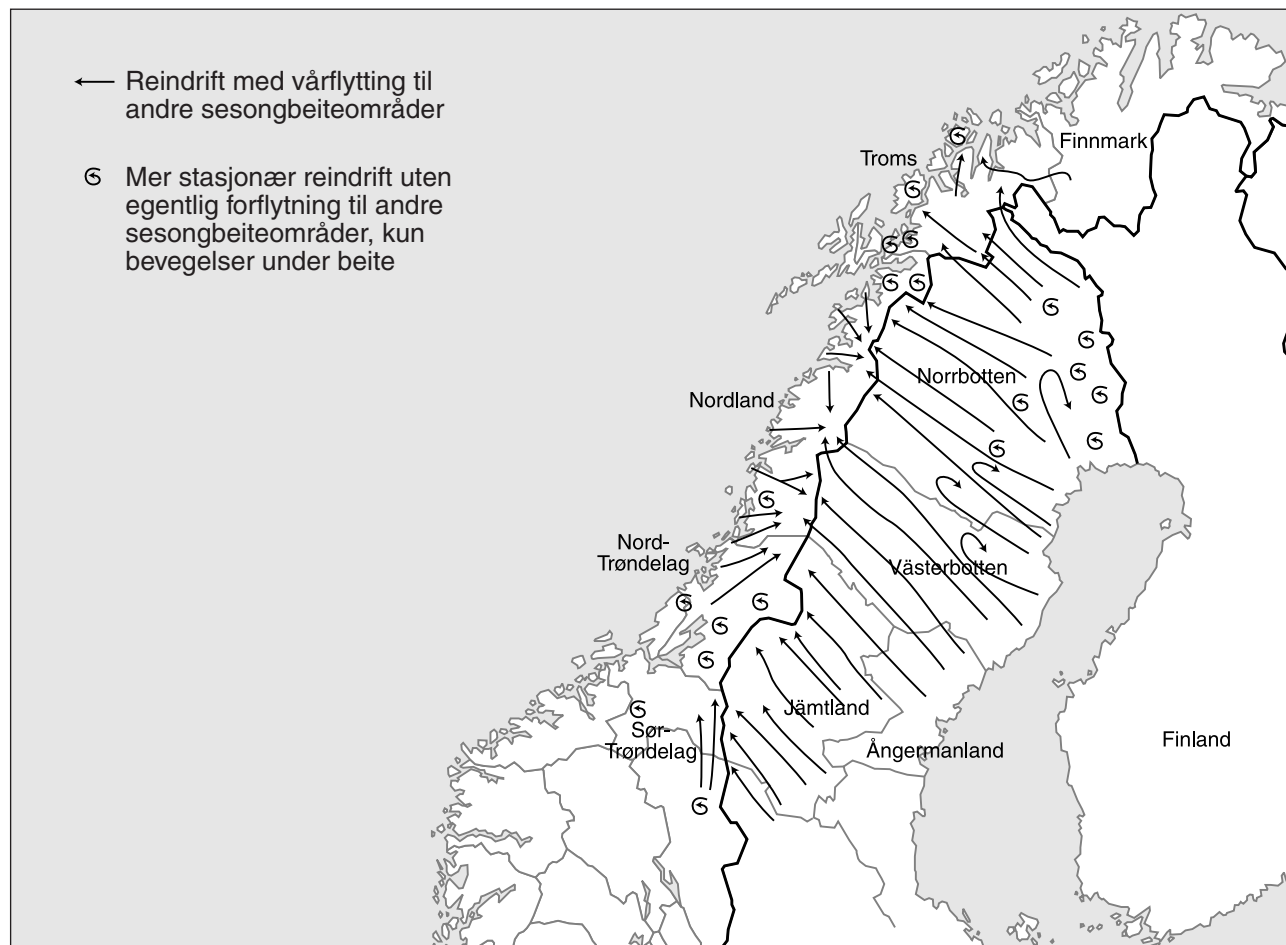
Reindriften i Sverige deles gjerne inn i fjellsamebyer, skogssamebyer og konsesjonsområder. Inndelingen bygger for en del på ulikt rettsgrunnlag, men de representerer også ulike driftsformer, selv om forskjellene er uklare.

Hovedmønsteret i reindriften til fjellsamebyene bygger på kontinentale vinterbeiter i barskogsområdene og flytting mot grensefjella på sommerbeiter. Vår- og høstbeitene foregår i det mellomliggende belte med bjørkeskog. I det nordlige Sverige kan reinen enkelte vintre beite i fjellbjørkeskogen, og fra gammelt av har vinterbeite i fjellkjeden vært en alternativ tilpasning for den østlige reindriften.

Et viktig skille mellom byene er at mens noen har sammenhengende beiteområder, må andre flytte gjennom andre byer til og fra vinterbeitene.

Et annet viktig skille mellom fjellsamebyene er avstanden mellom vinter- og sommerbeiteområdene. Den er gjennomgående størst i Västerbotten, der de kan komme opp mot 40–50 mil. De byer som har kortest flyttelei, finner en i områdene rundt Karesuando og i Härjedalen. Nye Idre sameby har antagelig kortest avstand med 4–5 mil. Som følge av årlige variasjoner i beiteforholdene vil avstanden kunne variere fra år til år.

Det har vært en vanlig oppfatning at skogssamebyene ikke har regulære flyttinger, men at de i stedet har en langsom beiting fra vinterland til vår- og sommerland og omvendt. Selv om dette for så vidt er riktig for noen byer, er det langt fra et entydig bilde. Enkelte byer, som f.eks. Maskaure, flytter opp mot 20 mil, like langt som Talma fjellsameby og lengre enn byene i Jämtland som regnes som fjellsamebyer. Denne driftsformen for skogssamebyene er særlig utpreget i Arjeplog-området. Det finnes imidlertid alle overganger fra Maskaure til den stasjonære driftsformen i konsesjonsområdene.

Figur 1.1. Prinsippskisse som viser reindriften med vårflyttinger innen mandatområdet.

Čearut, gos lea oanehis gidđajohtolat geasse- ja dálveguohtumiid gaskka, eai dárbbat doamaid johtit. Earát johtet dálve- ja geassebáikki gaskka guovtti oasis, ja bisánit gidđajagi eatnamiidda. Dálvejagieatnamis gidđaguohtumii johtet čearut jođánit, vai ollejit ovdalgo jogat ja jávrrit luitet, ja seammás lea geahppasit johtit idjacuignuid áiggi. Gidđaguohtunbáikkis johtet hiljážit ealuiguin geasseeatnami. Man guhká ádjána johtit, lea guohtumiid hálddus.

Čakčajohtin lea dađistaga gárttan váddáseabbun. Vuosttažettiin váikkuhit čázadagaid dulvadeamit, mat dollet čázadagaid guhká suddisin. Dasa lassin leat doalut atnigoahtán ođđamállet teknihkalaš čovdosiid, nappo fievrridit bohccuid biillain guhkes gaskkaid. Nu fievrriditge eambbogat bohccuid guorbmebiillain. Ná earáhuvvá maid guohtuneatnamiid atnu. Ealut leat guhkit áiggi geasse/árračakča guohtumis, dehe orrot dálveguohtumiin guhkit.

1.4.2 Norggabeali johtalanmállet

Norgga bealde maiddá, nu movt Ruotabealde nai, leat muhtin orohagain siseatnamis dálveguohtumat Ruota goahccevuovdeguovlluin ja johtalit geasset rádjeváriide. Dáid orohagaid johtingaidnu manná nuortabeale čearuid geasse- ja gidđa-/dálvebáikkiid čađa. Muhtin orohagat gártet maiddá johtit earáid dálveguohtumiid čađa. Lea earaládjje go várrečearuid dilli, dát johtet njuolga norggabeale orohagaide, ja eaige bisán gidđaorohahkii, mii livččii soahkevuovdi.

Gávccii orohaga sáhttet formálalaččat johtalit Ruttii (3 Romssa fylkkas ja 5 Nordlánddas). Muhtimat eai jođe mearriduvvon dálveguohtumiidda. Dan birra čilget mañnelis iešgudetge orohaga oktavuodas.

Lassin nuortabeali dálveguohtumiidda Ruotas, leat 5 orohaga, main siseatnamis leat dálveguohtumat, namalassii Finnmárkkuduoddaris ja Plassjeduoddaris. Dáid doaibmavuohki earrána daid orohagaid johtalanvuogis mat johtet Ruttii, dakko bokte ahte sin geasseorohat lea rittoguvllus, iige várreráiddu guvlui. Golbma siidda johtájit Romssa fylkka oarjedavvi guovlluin Finnmárkkuduoddarii. Johtolat lea váttis, dannego fertejit johtit earáid geasseorohagaid čađa vai besset gidđa-, čakča- ja dálveorohahkii Finnmárkkuduoddara siskkit guovlluide. Guokte siidda suvdet ealuideaset álggos fatnasiin, vai garvet mandáhttaguovllu. Goalmmát siida johtá gátti ja rasttida Dápmot/Rostu konvenšuvdnaguovllu.

Maiddá Norgga bealde leat guhkes johtolagat geasse-ja dálveorohagaid gaskka, earret dán guokte siskkit orohaga mat leat Lulli-Trøndelágas/Hedmárkkus (sullii 10 miilla). Byrkijes lea guhkimus johtolat (50 miilla), ja váttis johtolaga geažil fievrridit lulimus orohagat bohccuid biillain sihke čakčat ja gidđat. Láhku/Guhkesvággi johtá guhkimus geaidnnu árbevirolaš málliin guhkimussii.

Lea erenoamážit Davvi-Trøndelága davimusas guovlluin ja Nordlánddas ahte johtet bohccuiguin siseatnamis rittoguvlvi dálvá (11 orohaga). Johtingaidnu lea 10–15 miilla gaskka. Lassin árbevirolaš johtinvugiide, ja

nu maid biillain fievrrideami, suvdet 3–4 orohaga ealu fatnasiin sulluide ja njárggaide ábi duohká. Ovdalaš áiggi vuojahedje ealuid rastá vuonaid ja nuriid.

Muhtin orohagain orru eallu birrajagi, ja johtalit dušše oanehis gaskkaid siskkobeaalde orohaga. Vaikko guohtumiid šaddošlájaid gaskka leage stuora erohus, sulastahtta almmatge johtalanmálle vuovdečearuid málle. Dákkár orohagat leat eanas Romssa fylkka sulluin, muhto maiddá dán golmma eará boazodoalloguovllun leat dát doaibmavuogit.

1.5 Guohtuneatnamiid gáržžideapmi

Guohtuneatnamiid duohtadeapmi sáhtta gáržžidit guohtunareála, muosehuhttit guohtu bohccuid dehe gaskkalduhttit bohccuid johtaleami ja boazobarggu. Vahágat ja goarádusat sáhttet leat bistevas dehe gaskaboddosaš šlájas. Čázadatdolvadeapmi ja ruvkedoaibma leat bistevas vahágat. Astoáiggedoaimmat muosehuhttet hui dávjá gaskaboddosaččat. Vuovdedoallu ja sávzadoallu leat duohtadeamit mat rivdet áiggi mielde.

1.5.1 Mouv guohtuneatnamat gáržot

Čázadatdolvadeapmi

Čázadatfápmorusttegiid areálaid dárbbus manahuvvojit guohtuneatnamat buođđudeapmái dehe rusttegiid huksemii ja geainnuide. Olmmošlaš doaimmat, ábaida huksedettiin, sáhttet dagahit nu ahte guohtuneatnamat dakko lahkosiin eai sáhte adnot.

Čázadathuksemiid bárisáigi lea vássán, ja guhkit áiggi vahágat dat váikkuhit boazodoalu dál. Guovlluin, maid leat buođđudan, leat juohke sajis váldán buoremus guohtuneatnamiid, ja seammás lea jalges eatnamiin seakkimus muhta. Rašis jienat dulvaduvvon čázadagain ja goikaduvvon jogat dagahit ahte ii sáhte ovdalaš johtolagaid atnit. Guohtumiid ávkki atnin lea muhtin báikkiin sakka gáržon. Gávdnojit ovdamearkkat das ahte áigodatguohtumat oalát leat sirrejuvvon moadden duovddan.

Guohtuneatnamiid duohtadeapmi váikkuha guhkit áigái eanas háviid.

Ruvkedoaimmat ja sáttovieččahagat

Mineralaid ja čievrra ávkin atnin manaha guohtuneatnamiid. Dasa lassin sáhttet johtingainnut dehe bohccuid lunddolaš johtalangeainnut botkejuvvot. Sáttovieččahagat leat álohii goarádussan jeageleatnami, dannego dákkár eallámušvátna ja goike eatnamis ceavzá boazojegil buorebut go eará šaddu.

Málbma- ja ruvkedoaimmat mearkkašit olmmošvalvi ollis doaimmas ja dainna lágiin ii leat bohccuide muosset guohtut guovlluin dakko lahkosiin.

Guohtuneatnamiid duohtadeapmi váikkuha guhkit áigái.

De samebyene som har kortest avstand mellom sommer- og vinterbeiter, har ikke det samme tidspress som de øvrige. For de øvrige foregår flyttingene fra vinter- til sommerområdene gjerne i to etapper med en mellomliggende vårbeitesesong. Fra vinterlandet til vårbeitene skjer det en rask flytting slik at en kan benytte isene på elver og vann, samtidig som skare om natten gjør flyttingen lettere for dyrene. Etter vårbeite flyttes reinen langsomt til sommerlandet. Tidsforbruket vil avhenge av utviklingen i beiteforholdene.

Høstflyttingen er blitt stadig mer komplisert. Dette skyldes for en stor del reguleringer av de store vassdragene som igjen fører til at isen på elver og sjøer legger seg senere. Samtidig er det utviklet nye driftstekniske løsninger der reinen kan transporteres raskt over store avstander med bil. Som en følge av dette foregår etter hvert en stadig større andel av flyttingen med transportbiler. Dette skaper igjen en forskyvning i beitebruken. Enten er man lengre i sommer/tidlige høstbeiter, eller så er beitetiden lengre i vinterbeiteområdene.

1.4.2 Flyttemønster i Norge

På samme måte som i Sverige, er det i Norge en del distrikt som har kontinentale vinterbeiter i svenske barskogsområder og flytting mot grensefjella på sommerbeiter. Karakteristisk for disse distriktene er at de alle må flytte gjennom sommer- og vår/høstbeite for samebyene lengre øst. Enkelte distrikter må også passere gjennom andre gruppers vinterområder. I motsetning til fjellsamebyene må vårflyttingen foregå rett til de norske distriktene, og ikke i to etapper med en mellomliggende vårperiode i bjørkeskogbeltet.

Åtte reinbeitedistrikt kan formelt flytte til Sverige (3 fra Troms og 5 fra Nordland). En del av disse unnlater å flytte til de regulære vinterbeitene. Dette vil bli omtalt i forbindelse med det enkelte distrikt.

I tillegg til østlig vinterbeiting i Sverige, beiter 5 distrikter på kontinentale vinterbeiter på Finnmarks- og på Rørosvidda. Til forskjell fra distriktene som flytter til Sverige, flytter disse til sommerbeite mot kysten i stedet for mot fjellkjeden. Tre av distriktene flytter fra de nordvestlige strøk av Troms til Finnmarksvidda. Denne flyttingen kompliseres ved at de må gjennom andre sommerbeitedistrikt for å komme til vår-, høst- og vinterbeitene på indre deler av Finnmarksvidda. To av disse distriktene flytter først med båt, slik at de unngår mandatområdet. Det tredje distriktet flytter hele ruten over land og passerer da gjennom Tamok/Rosta konvensjonsområde.

Med unntak av de to kontinentale distriktene i Sør-Trøndelag/Hedmark (ca. 10 mil), er det også i Norge lange avstander mellom sommer- og vinterbeiter. Byrkije flytter lengst (50 mil), på grunn av vanskelige flytforhold benytter de sydligste distriktene transport med bil både ved høst- og vårflyttingen. Lakselvdal/Lyngsdal er de som flytter lengst på tradisjonelt vis.

Det er særlig i de nordre deler av Nord-Trøndelag

og i Nordland at reinen flyttes fra innlandet til kysten på vinterbeiter (11 distrikter). Avstandene varierer mellom 10 og 15 mil. I tillegg til tradisjonell flytting og biltransport, har også 3–4 distrikter flytting med båt til øyer og skjær ute i havet der dyrene tidligere svømte over fjorder og sund.

En rekke distrikt fungerer som helårsbeiter. Flokkene flyttes over kortere avstander eller de foretar naturlige trekk innen distriktet. Selv om beitetypene er svært forskjellige, er driftsmønsteret langt på vei likt det en finner i skogssamebyene. Det er flest slike distrikt på øyene i Troms, men også i de 3 andre rein-driftsområdene er det eksempler på slike driftsformer.

1.5 Inngrep i reinbeitene

Inngrep i reinbeitene kan innebære reduksjon av beiteareal, forstyrrelser i beitingen, eller være til hinder for reinens vandring og praktisk reindriftsarbeid. Skadene og ulempene kan være varig eller tidsbegrenset. Vannkraftutbygging og gruvedrift er eksempler på det første. Tidsbegrensede forstyrrelser er vanligvis forårsaket av fritidsaktiviteter. Inngrep som skyldes blant annet skogsbruk og sauebeite vil variere i tid.

1.5.1 Typer av inngrep i reinbeitene

Vannkraftutbygging

Bruk av arealer til vannkraft medfører at beiteland neddemmes eller at arealer benyttes til selve stasjonen, til dammen og til veier. Menneskelig aktivitet, særlig i byggeperioden, kan medføre at nærliggende beiteområder ikke kan benyttes.

Ettersom epoken med vannkraftutbygging stort sett er over, er det de langsiktige skadene som nå har betydning for reindriften. Beiteområdene som er neddemt er gjennomgående de mest frodige beitene, samtidig som flatt terreng har det tynneste snødekket. Dårlige isforhold på reuleringsmagasinene og tørrlagte elver gjør at tidligere flytteleier ikke kan benyttes. Bruksmulighetene for reinbeitene er i en del tilfeller sterkt redusert. Det finnes eksempler på at sesongbeiter har blitt skilt fra hverandre.

Inngrepenes effekter er i hovedsak langsiktige.

Gruvedrift og grustak

Utnyttelse av mineraler og grus innebærer bortfall av beite. Dessuten kan flytteleier eller reinens naturlig trekkveier bli avskjært. Grustak berører alltid lavområder ettersom næringsfattige og tørre områder er lokaliteter der reinlaven hevder seg godt i konkurranse med andre vekster.

Malm- og grusvirksomhet er ensbetydende med intensiv virksomhet som medfører et det ikke blir ro til beiting i nærliggende områder.

Inngrepenes effekter er langsiktige.

Báhčinguovllut

Báhčinguovllut atnet viiddis areálad, ja danne dagahit stuora negatiivvalaš váikkuhusaid čearuide/oroha-gaide, eandalii dalle go báhčinguovlu adno juste goas boazodoalus leat deatalaš áigodagat. Goarádusat dagahit njuolgo váikkuhusaid go manahuvvojit guohtuneatnamat čilviluhttima geažil, muhto maiddá geainnuid ja rusttegiid huksema geažil. Bohccot eai bálle ráfis guohtut ja olmmošlaš doaimmat gaskkalduhttet boazobargguid ja muosehuhttet bohccuid go vánddardeapmi gildojuvvo gaskaboddosaččat. Báhčindoaimmat váikkuhit váldosaččat guhkit áigái.

Vuovdedoallu

Guohtuneatnamat manahuvvojit ollásii go ráhkaduvvojit vuovdebiilageainnut. Mañnil go eanan lea boltojuvvo (dahkko vuostazettiin Ruotas), eai anit šat guohtuneatnamat 15–20 jahkái. Stuurámus vaháгат šaddet go jorgu je boltu eatnama, muhto duokko dákkko boltumiin eai šatta nu stuora vaháгат.

Earret njuolgo vahágiid guohtuneatnamiid manehemiin, sáhtta vuovdedoallu heajudit guovlluid anihattivuoda, dannego guohtuneatnamiid viidodat boatkana ja gártet gaskkat.

Go vuvddiid čuohppá ja jalge oalát, de ii sáhte obanassiige guođohit dakko bohccuid dálveguovdil ja gidđadálvvi ceavi dihte, ja jeagil maid dulbmojuvvo sakka muorračuohpahagas. Dát dilli bistá 15 jagi dassáziigo lánját šaddet birrasiid 3 mehtara allodahkii. Vuovdedoalu mihttomearri doalahit vuvddiid vuollel 100 jagi, mearkkaša ahte lahppojeagil ii beasa šaddat dan mađe ahte livččii vuovdeguohtumin bohccuide. Vuovdi galgá leat badjel 100 jagi boaris ovdalgo muorraide šaddet manjemađe lahppojeahkát.

Jus vuovdedoallu galgá váldit vuhtii boazodoalu guhkit áigái, ii galgga vuovdeeatnamis, gos lea jeagil, goassege leat badjel 10 % vuovddis mii ii anit guohtumin. Vuovderavda jekkiid guvlui galgá leat nu govdat ahte lahppojeahkáliin lea dohkálaš biras šaddamii, ja suodji biekkaid ja goikama vuostá.

Guosaidgilvin guovlluide gos dat eai šatta luondolaččat, earáhuhtta eananšattuid ja eai šat šatta guohtunšattut. Vieris muorrašlájaid gilvin, nu movt contorta-beazi (davvi-amerihkkálaš), vahágahtta guohtunguovlluid njuolgut ja goaridit boazodoalu sakka, dannego eai šatta lahppojeahkát, iige eatnamii jeagil.

Ođđa muorrašlájat ja vuovdebiilageainnut dagahit bistevas váikkuhusaid, ja eanaboltumat miellidibuktet oallemuddui guhkesáigái vahágiid.

Gilvinrádji

Guohtumat billahuvvet oalát go gilvá meahcceeatnamiid. Iešalddis gilvinrádji miellidibuktá marginála guohtunmassima, muhto leat viiddis areálat dakko lahkosiin mat eai boade ávkin. Danne lea guovddáš mearkkašupmi das gos guovllus gilvá eatnamiid. Lea stuora vahágin boazodollui go gilvojuvvo eatnamat leat dain guohtunguovlluin mat adnojit bievlla áiggi ja árradálvvi, danne go lea veadjetmeahttun hehttet bohccuid mannamis gilvojuvvo eatnamiidda rahtta

manis. Danne ferte gilvojuvvo eatnamiid áidut, mat leat guohtunguovlluin, amas čuožžilit váttisvuodat gullevaččaide.

Eanangilvimmis lea bistevas váikkuhus.

Sávzzaid guođoheapmi

Sávzzat gilvalit daid seammá guohtuneatnamiid alde bievlan go bohccot. Sávzzat guhtot mihá máddugeappot go bohccot, ja guohtumat adnojit garraseappot ja váikkuhit šattuid sakka. Boazu guohtu báikkuid ja “dušše šaddogierragiid”, ja danne eai sáhte bohccot ja sávzzat atnit ávkin seammá guohtumiid.

Gilvu guohtumiid alde váikkuha nu guhká go doppe leat sihke sávzzat ja bohccot.

Turisma

Go turismadoibmii atná eatnamiid, manahuvvojit guohtumat huksemiid oktavuodas. Biras váikkuhuvvo negatiivvalaččat almmatge mihá eambo doaimmat geažil mat leat rusttegiid lahka, ja dat muosehuhttet guohtu bohccuid. Dasa lassin sáhttet barttačohkemat, čuigiid várráigeassinrusttegat ja lašmmohallanrusttegat hehttet bohccuid lunddolaš johtaleami ja guovllu guohtumiin ávkki oazžuma.

Dát hommá váikkuha nu guhká go lea doaimmas ja rusttegat ceaggájit.

Bivdu

Bivdu dain guovlluin gos bohccot leat guohtume, dehe gos boazobargu lea, sáhtta miellidibuktit dohkke-meahttun muosehuhttimiid.

Bohccuid dáhpin lea biedgguid ja välljestallamiin guohtut bievlla áigge, ja danne sáhttáge juohkelágan guohtunmuosehuhttin dagahit vahátroasuid čuovvovaš dálvvi. Jus boazu ii bálle johtalit sajáiduvvan dábi mielde, de ii álššaiduva, iige gártta doarvái proteiidnasisdoallu guhtojuvvo šattu. Dasa lassin heajuda guohtungaskkalduhttin bohcco álššaiduvvama dálvá. Nu miellidibuktáge muosehuhttin stuořit boazonealgunvára gidđadálvá ja dagaha miesehisvuoda. Bivdu, ja erenoamážit beatnagiin bivdin, sáhtta hehttet boazobargu čohkken- ja johtináiggi. Boađusin šaddá ahte boazodoallit eai beasa albmáládje rátkkašit ja njuovvanbohccuid oazžut. Dasa lassin sáhtta eallu biedganit ja bohccot bázadit eatnamiidda main lea heajos guohtun.

Muosehuhttimat bivdu geažil sáhttet dagahit dakkár negatiivvalaš váikkuhusaid mat čuhcet hui vuđolaččat, ja danne galgá dát doaimmá muhttejuvvo boazodoalu gáibádusaid mielde, nappo oazžut guohtunráfi ja bargoráfi.

Astoáiggeguolásteapmi

Astoáiggeguolásteapmi guovlluin gos buorre ruonasšaddu eanas lea johka- ja jávregáttiin, baldá bohccuid eret buoremus guohtumiin. Guolásteapmi iešalddis ii leat váttisvuotan, muhto dat bisánkeantes muohtaskohtervuodjimat gidđat mat čuvvot dán doaimma. Go eallu muosehuhttojuvvo gidđat guođudettiin, dagaha dat duđalaš váikkuhusaid bohccuide mat leat heajos vuommis. Dan seammás lea guohtun gidđat

Skytefelt

Ettersom skytefelt vanligvis berører store arealer, blir de negative effektene for samebyene/distriktene alvorlige, spesielt i de tilfellene der feltet benyttes i perioder som er viktig for reindriften. Ulempene er både direkte tap av beiteområder gjennom markslitasje, men også på grunn av veier og anlegg. Beiteroen blir forstyrret og aktivitetene fører til ulemper og avbrudd i arbeidet med rein på grunn av midlertidige ferdselsforbud.

Virksomhetens effekter er i hovedsak langsiktige.

Skogbruket

Varig beitetap forårsakes av skogsbilveier som anlegges. Etter markberedning (gjelder først og fremst i Svevige) er områdene ubrukelig som beiter i 15–20 år. De største skadene er etter pløying og harving, men flekkvis oppgraving gir mer begrensede skader.

Ut over direkte tap av beiteområder kan skogbruk redusere områdenes anvendelighet ved at sammenhengende beiteland deles opp.

Med flatehogst er området ubrukelig for reinbeite på høy- og sen vinteren på grunn av vindpakket snø, og at lavdekket vanligvis blir svært nedslitt under hogsten. Denne situasjonen vil vedvare i 15 år inntil ungskogen har vokst til omkring 3 meter. Skogbrukets ambisjon om å oppnå en omløpstid på under 100 år innebærer at trelaver ikke rekker å vokse til beitebare mengder i skogene. Skogen må være eldre enn 100 år for at det skal finnes nevneverdige mengder henglav på trærne.

Dersom skogsbruket skal ta hensyn til reindriften på lengre sikt, må ikke mer enn 10 % av skogsmarken med lave forekomst være uegnet for beiting til enhver tid. Kantskogen mot myrene må være så bred at hengelaven har et akseptabelt miljø for sin overlevelse, samt vern mot vind og uttørking.

Planting av gran i områder hvor den ikke forekommer naturlig medfører forandringer i vegetasjonen på bakken slik at reinbeitet forsvinner. Introduksjon av fremmede treslag som contorta-furu (nord-amerikansk) i reindriftsområder er til direkte ulempe for reindriften ettersom det verken blir hengelaver eller marklaver, og er til stor ulempe for reindriftsarbeidet.

Nye tresorter og skogsbilveier gir varige effekter, mens markberedning medfører relativt langvarige skader.

Nydyrking

Nydyrking av naturmark medfører total ødeleggelse av reinbeitet. Selve inngrepet medfører marginale tap av reinbeiter, men betydelige arealer omkring blir praktisk umulig å benytte. Plasseringen av nydyrkingen har derfor stor betydning. Dyrket mark innenfor reinbeiteområder som benyttes på barmark og på forvinteren er svært uheldig fordi det er umulig å forhindre at reinen kommer inn på markene. Dyrket mark i tilknytning til reinbeiter må derfor gjerdes inn for å forhindre ulemper for begge partene.

Effektene av inngrepet er varig.

Saubeiting

En konkurrerende utnyttelse av beiteressursen i barmarkperioden er saubeiting. Sau beiter større deler av vekstene og dette resulterer i et høyt beitetrykk og stor innvirkning på vegetasjonen. På grunn av sin "lette" beiteadferd kan ikke reinen utnytte beiter hvor det også er sau.

Effektene av denne konkurransen er til stede så lenge virksomheten pågår.

Turisme

Bruk av marker til turistvirksomhet medfører direkte bortfall av beite der anleggene oppføres. De negative effektene for omgivelsene er vanligvis betydelig større i form av aktiviteter ved anleggene som forstyrrer beitingen. I tillegg kan anlegg som hyttebyer, skitrekke og mosjonsanlegg være til hinder for reinens naturlige vandring og utnyttelse av beiteene i området.

Effektene av inngrepene vedvarer så lenge virksomheten og anleggene blir stående.

Jakt

Jaktutøvelse i områder der rein er på beite, eller der reindriftsarbeid pågår, kan medføre uakseptable forstyrrelser.

Ettersom reinen beiter selektivt i barmarkperioden kan forstyrrelser under beitingen få katastrofale følger påfølgende vinter. Uten selektiv beiting blir tilveksten kraftig redusert med lavere proteininnhold i beiteopptaket som resultat. Videre medfører forstyrrelser under beitingen reduserte muligheter til å bygge opp fettreserver. Forstyrrelsene medfører således øket risiko for sultedød påfølgende vårvinter og færre vellykkede kalvinger. Jakt, og spesielt med hund, kan ødelegge for arbeidet med samling av rein og for reinflyttinger. Resultatet blir da ufullstendig skilling og slakteuttak, samt at deler av reinflokken blir spredt og blir igjen på uegnede beiteområder.

Forstyrrelsene på grunn av jakt kan føre til så omfattende negative effekter at denne virksomheten må tilpasses reindriften krav både til beitero og arbeidsro.

Fritidsfiske

Fritidsfiske i områder der det frodige grønnbeitet er konsentrert til elve- og vannkanter medfører at reinen holder seg borte fra de beste beiteene. Det store problemet er ofte ikke fisket i seg selv, men den sammenhengende snøscootertrafikken på våren som følger med. Forstyrrelse av beiteroen om våren får alvorlige konsekvenser for reinen som normalt er i dårlig kondisjon, samtidig som beites tilgjengelighet er sterkt begrenset på grunn av snøforholdene. Problemene forsterkes ytterligere med at det her er spørsmål om tiden før kalving og utelukke reinen fra kalvingsplassene.

Inngrepet er kortvarig.

hui vátne muohtadilálašvuodaid geažil. Váttisvuohta lea erenoamáš stuoris ovdal guotteha go eallu dárbbáša hui ráfis orrut, ja vahágis sáhtta dáhpáhuvvat ahte ealuin ii beasa johtit guottetbáikái.

Váikkuhus lea gaskaboddosaš.

Muohtaskohtervuodjin

Ovdalis lea juo daddjon muohtaskohtervuodjima birra gidđat. Dasa lassin heajuda skohterjohtolat, mii dáhpáhuvvá almmá bearráigeahču haga dálveguohtuneatnamiin, guohtuma, dannego bohccot dáhttot čuovvut skohterluottaidda ja dainna lágiin báhcet gaskat mat eai šatta guhtojuvvot ollislaččat. Go bohccot maiddái muosehuvvet skohterjohtolaga geažil, de manahit álššaid duššás.

Muosehuhttin lea jagiáiggiid mielde.

Eará astoáiggedoaimmat

Beanavuodjin sáhtta muosehuhttit bohccuid go vudjet guohtuneatnamiid čađa ja váikko makkár áiggi.

Muosehuhttin lea jagiáiggiid mielde.

1.5.2 Gáržžideamit váikkuhit boazodoalu

Guohtuneatnamiid atnin

Go boazoguohtumiid atná eará dárbbuide, manaha guohtuneatnamiid iešguđetládje. Jus guohtuneatnamiid massin čuohcá áigodatguohtumiidda ja šaddošlájaide ja dan geažil ráddjejuvvo čearuid/orohagaid boazolohku, lea vahát erenoamáš duodalaš. Obbalaččat sáhtta dadjat ahte eará dárbbuide atnit guovlluid maid boazodoallu atná gidđadálvvi ja gidđat, mielldisbukta aivvestassii duodalaš vaháigiid.

Guohtunvejolašvuohta

Vuosttaš čalbmái sáhtta doaivut ahte viiddis guovllut eai váikkuhuvvo eará anu geažil, eaige eará doaim-

maid geažil, go šattut eatnan alde eai rievdda. Guovlu sáhtta lea dohkketmeahttun guohtumin iige sáhte dohko johtit šlápama ja lihkademiid dihte maid doaimmat dagahit. Erenoamáš vahága dahket guohtungaskkalduhttimat maid doaimmat dagahit mat atnet viiddis areálaid, ovdamearkka dihte astoáiggebivdu. Dárkilis plánen ja boazodoalu vuhtiiváldin, lea eaktun vai guohtu bohccuid muosehuhttin sáhtta doalahuvvot dohkkehahtti dásis.

Boazobargu

Johtin, čohkken ja guođoheapmi sáhttet muosehuhttojuvvo, dehe ájihuvvot, jus areálat adnojit eará doaimmaide dehe eará doaimmat leat jođus seammá guovllus. Vearrámus lea jus čohkkenbargu dehe johtin heađuštuvvo, ja ealu ribaha biedganit ja láhpada bohccuid heittot eatnamiidda, eaige báze doarvái njuovvanbohccot. Báiki ja áigi lea hui guovddážiis dasa mii guoská movt areálgeavaheapmi dehe doaibma váikkuha boazobarggu.

1.5.3 Meahcceguovllut

Boazodollui, mii galgá doaibmat ja doallat guhkit áigái, lea guovddáš áššin ahte gávdnojit heivvolaš guottetbáikkiid, johtingeainnut gosa bisána ealuin, ja viiddis guohtumat ovttá olis juohke jagiáigái. Buot guovllut mat leat namuhuvvon ovdalis, leat áibbas dárbbášlaččat ovdáneaddji ja doaibmevaš boazodollui. Dáid ii almmatge leat vejolaš bidjat árvvu mielde manjalaga ja dadjat duon ja duon deataleabbun go nuppi.

Guottetbáikkiid, johtolagaid gosa bisána ealuin, ja guovddáš guohtuneatnamiid jagiáiggiid mielde, gávnat iešguđet čearuid/orohagaid čilgehusas ja kárttas. Meahcceatnamat leat garrasit gáržžiduvvon 1900-logu lohpas, ja dan oaidnit **1.2. govva**.

Snøscooterkjøring

Ut over det som tidligere er sagt om snøscooterkjøring på våren, resulterer ukontrollert kjøring på vinterbeitene i reduserte beitemuligheter da reinen har en tendens til å følge scootersporet og beitet blir dermed ufullstendig utnyttet. Når reinen også forstyrres av scooterkjøringen medfører dette energitap for dyrene.

Forstyrrelsen er sesongavhengig.

Andre fritidsaktiviteter

Hundekjøring kan forstyrre reinen når dette skjer på uheldige steder og til uheldige tider.

Forstyrrelsen er sesongavhengig.

1.5.2 Inngrepenes effekt på reindriften

Beitetilgang

Annen bruk av reinbeitene medfører tap av beiteland i varierende utstrekning. Dersom tap av beiter berører sesongbeiter og vegetasjonstyper som er begrensende for samebyens/distriktets reintall, er skaden spesielt alvorlig. Generelt kan en konstantere at annen bruk av områder som reindriften bruker på sen vinteren og våren, alltid resulterer i alvorlige skader.

Beitemuligheter

Betydelige arealer kan i første omgang synes å være upåvirket av annen bruk eller pågående virksomhet ettersom vegetasjonen på bakken ikke er påvirket. Området kan være ubrukelig som beite eller til flytting av rein på grunn av støy og bevegelser fra aktiviteter i området. Spesielt omfattende blir skader i form av beiteforstyrrelser fra aktiviteter som foregår over større

arealer, for eksempel fritidsjakt. Detaljert planlegging og hensyntagende til reindriften er en forutsetning for å holde forstyrrelsene av rein på beite på et akseptabelt nivå.

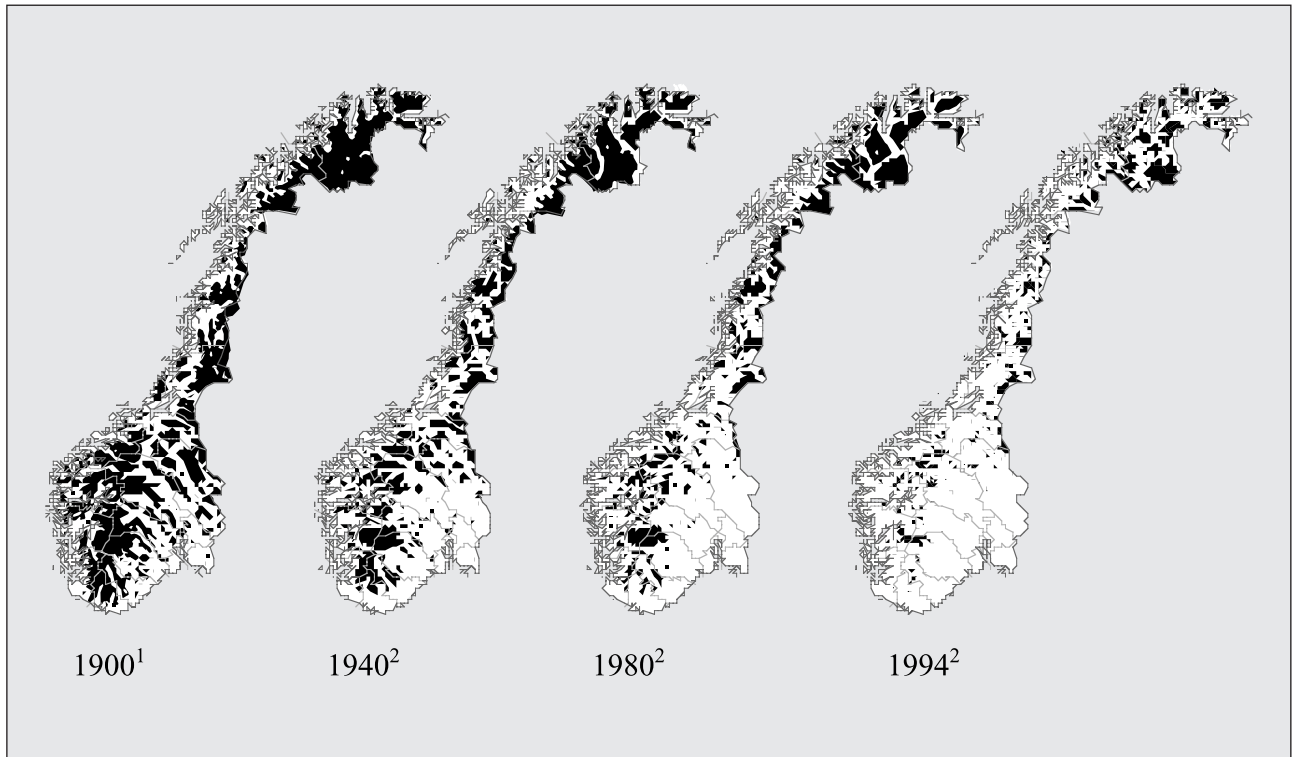
Arbeid med reinen

Flytting, samling og gjeting er slike typer arbeid som kan bli forstyrret, eller bli mer tidkrevende, som følge av annen bruk av arealene eller pågående virksomhet. I alvorlige tilfeller kan påbegynt samling eller flytting bli spolert slik at rein blir igjen på uegnede beiteområder og at årets slakteuttak blir ufullstendig. Her har valg av sted og tidspunkt stor betydning for hvilke konsekvenser arealbruken eller aktiviteten har for arbeidet med reinen.

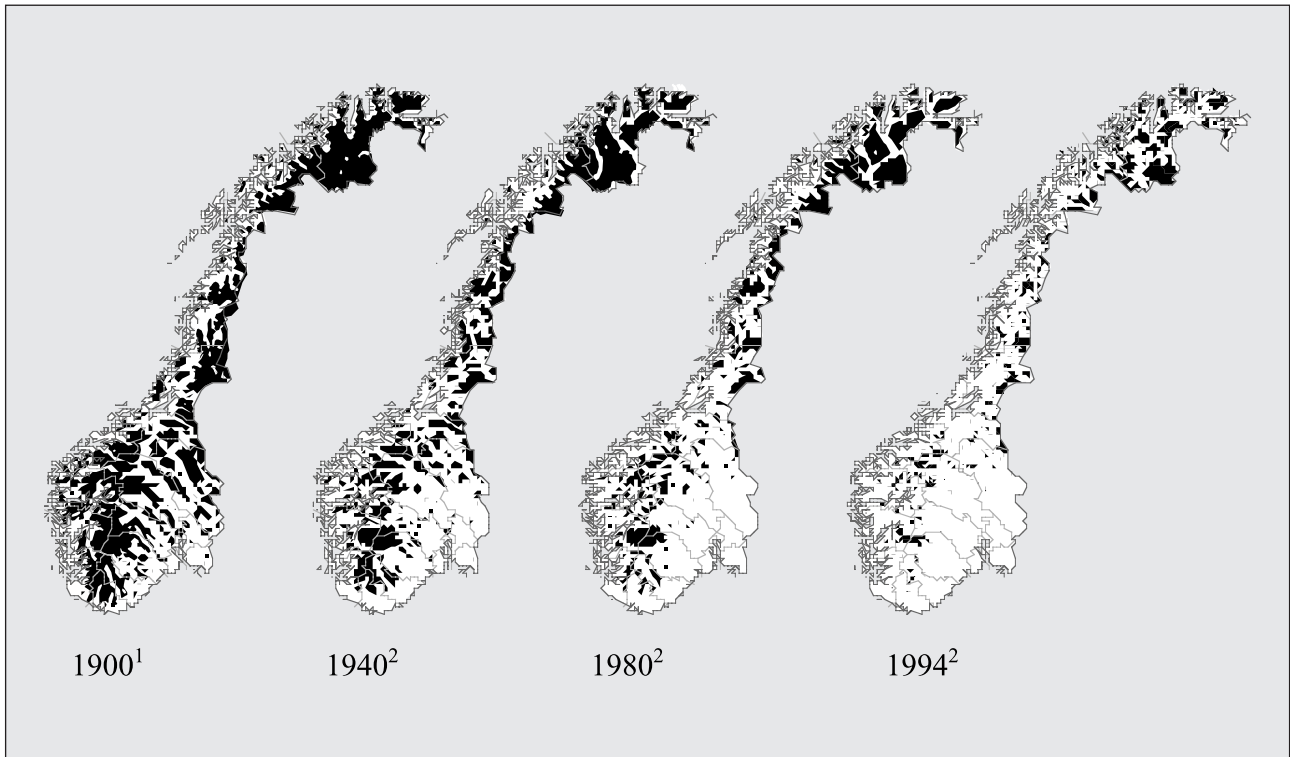
1.5.3. Uforstyrrede områder

Av sentral betydning for en godt fungerende og langsiktig holdbar reindrift, er egnet kalvingsland, flytteleier som fungerer med hvileområder, samt sentralt sammenhengende sesongbeiter for hver årstid. Samtlige områder som er nevnt ovenfor er helt nødvendig for en framgangsrik og velordnet reindrift, uten at det er mulig å rangere disse etter viktighet.

Kalvingsland, flytteleier med hvileområder og sentrale sesongbeiteområder fremgår av tekst og kart under beskrivelsen av de respektive samebyer/reinbeitedistrikter. Arealet av beiteområder som er blitt berørt av menneskelig aktivitet er dramatisk redusert i løpet av andre halvdel av 1900-tallet. Dette illustreres av **figur 1.2** som viser reduksjonen i veiløse områder i Norge.

1.2. govva. Guovllut Norggas, gos ii leat biilageaidnu. 1) M. Brun 1986. 2) GRID-Arendal 1996.

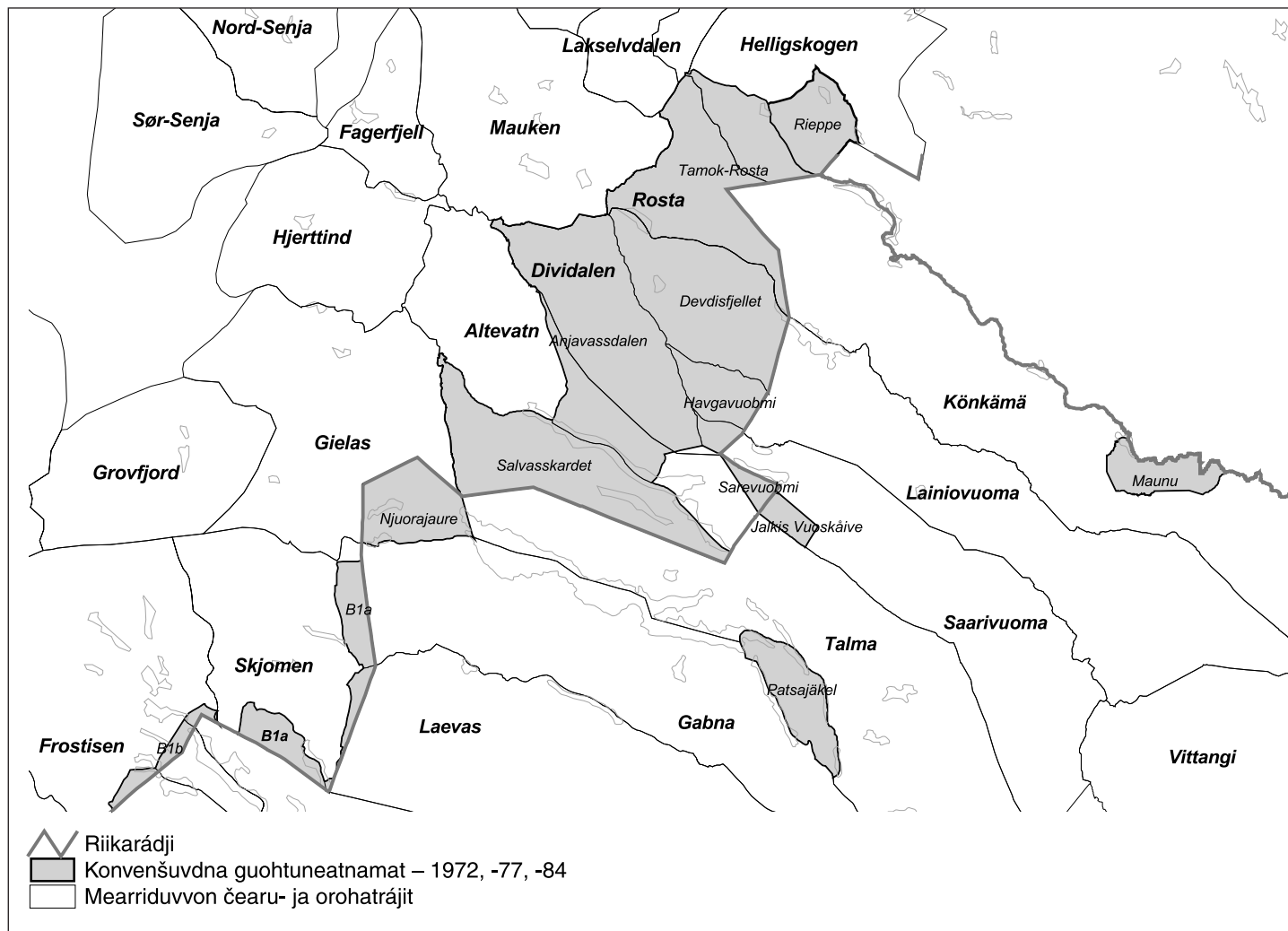

Figur 1.2. Veiløse områder i Norge. 1) M. Brun 1986. 2) GRID-Arendal 1996.

2. Romssa fylka ja Norra Norrbotten

2.1. govva čájeha dán guovllu boazoorohagaid ja čearuid rájiid. Romssa fylkkas leat 18 boazoorohaga ja 4 čearu leat Duortnosjávrrí davá/nuorttabealde,

oktiibuot 22 ovttadaga. 8 orohaga leat riikaráji lah-kosiin.

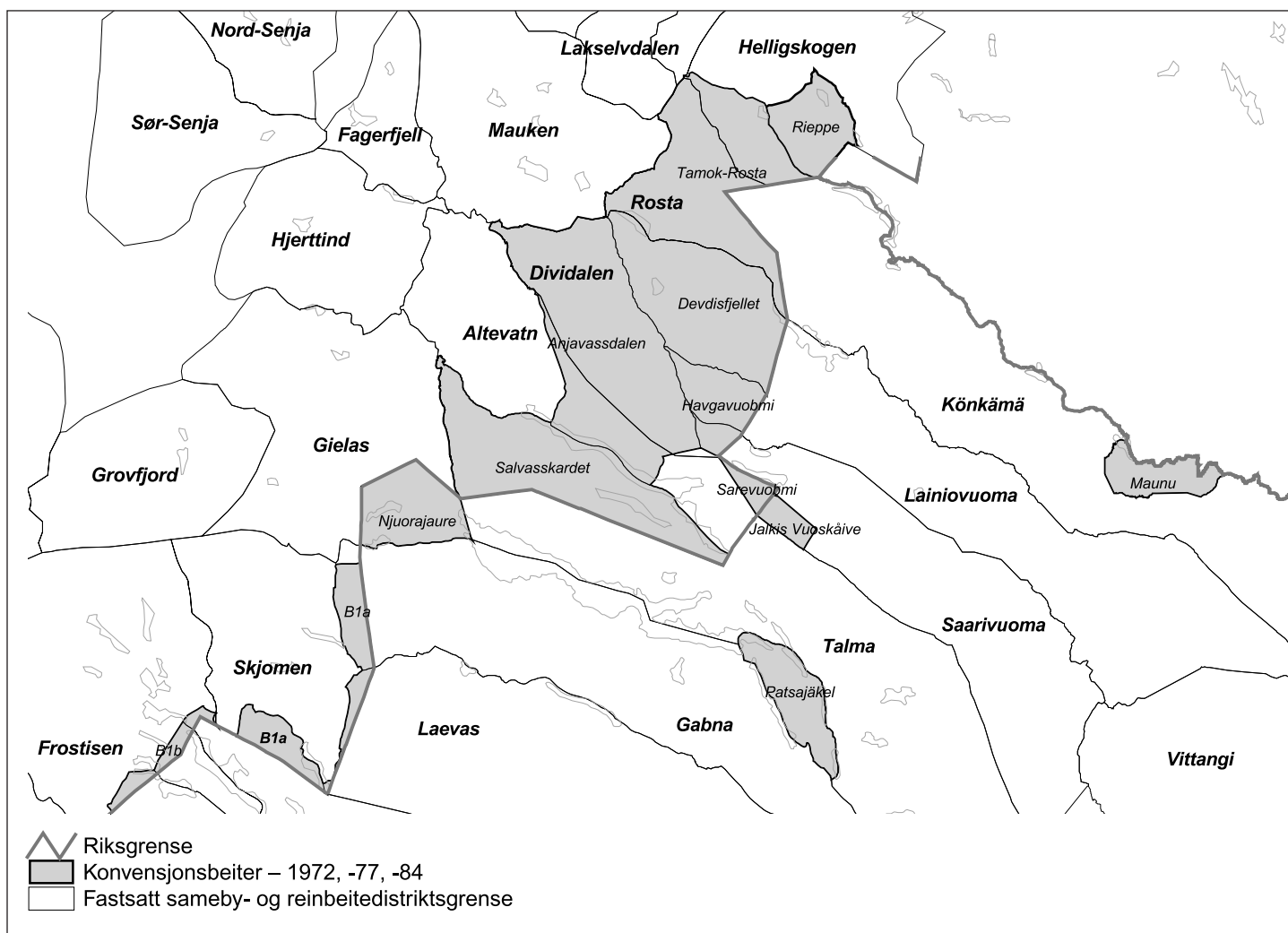

2.1. govva. Boazoorohagat ja čearut Romssa fylkkas ja Norra Norrbottenis. Konvenšuvdnaguovlu lea sierranasat ráddjejuvvon.

2. Troms og Norra Norrbotten

Figur 2.1 viser grensene mellom reinbeitedistrikter og samebyer i regionen. Det er 18 reinbeitedistrikter i

Troms og 4 samebyer nord for Torneträsk, til sammen 22 enheter. Av disse ligger 8 ved riksgrensen.

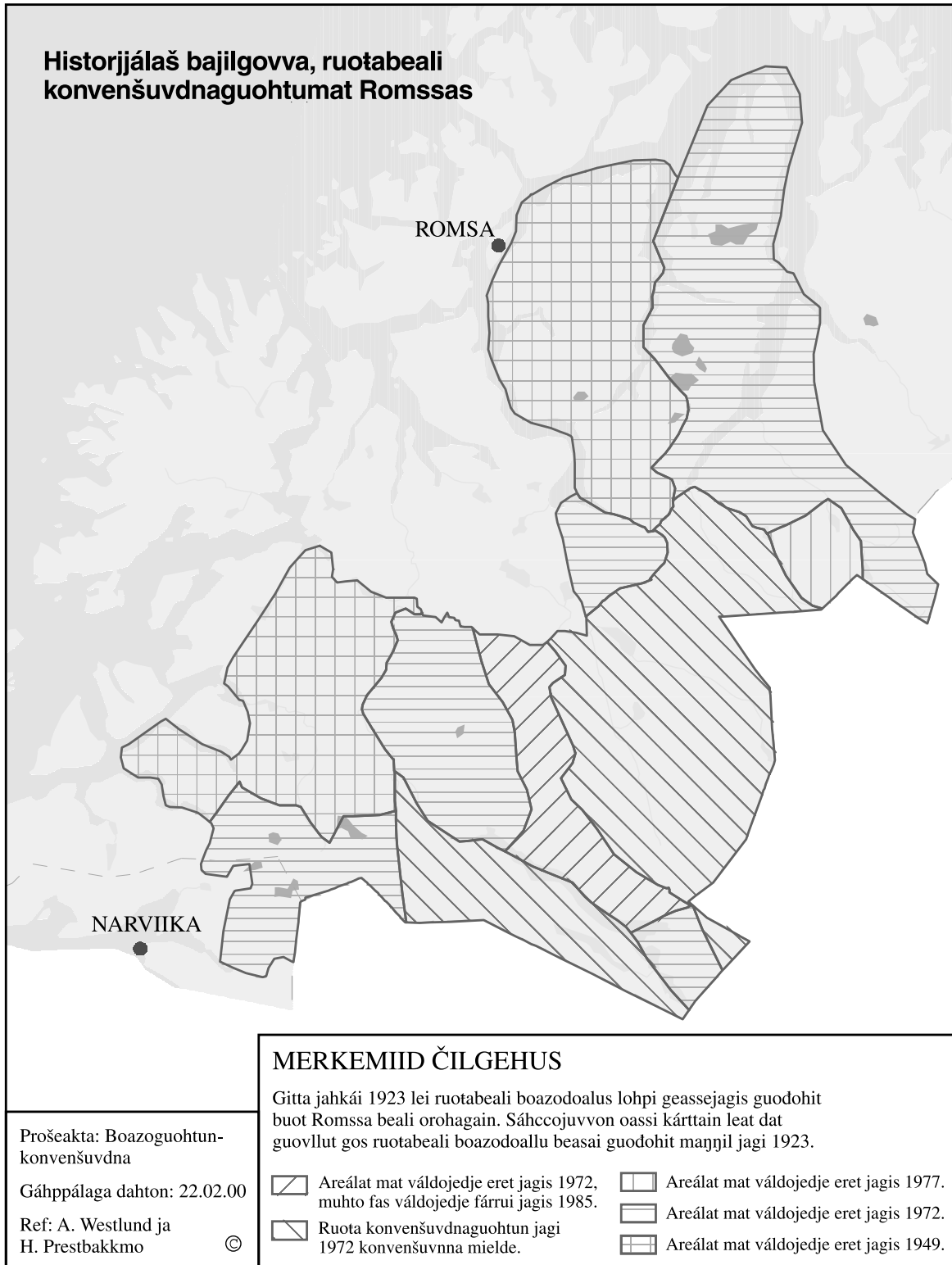

Figur 2.1. Reinbeitedistrikter og samebyer i Troms og Norra Norrbotten. Konvensjonsområder er særskilt avgrenset.

Romssa fylkka boazoorohagat obbalaččat

Eanas oassi Romssa fylkka dálá orohatjuohkimis mearriduvvui jagis 1963. Earuhuvvui gaskal geasse-, dálve- ja birrajagiorohagaid. Seammás mearridedje orohagaid alimus boazologu. Maññil leat dahkkon smávit rievdadusat. Lea čielggaduvvon galgá go

dahkat váldomuddejumi dehe reviderema, ja evttohus lea jagi 1997 rájes leamaš gárvvis. Evttohusa eai leat velá meannudan loahpalaččat, dannego vurdet ođđa boazoguohtunkonvenšuvnna. Nu gártáge ođđa boazoguohtunkonvenšuvdna maiddá láidestit boazodoalloguovllu boahttevaš orohatjuohkima.

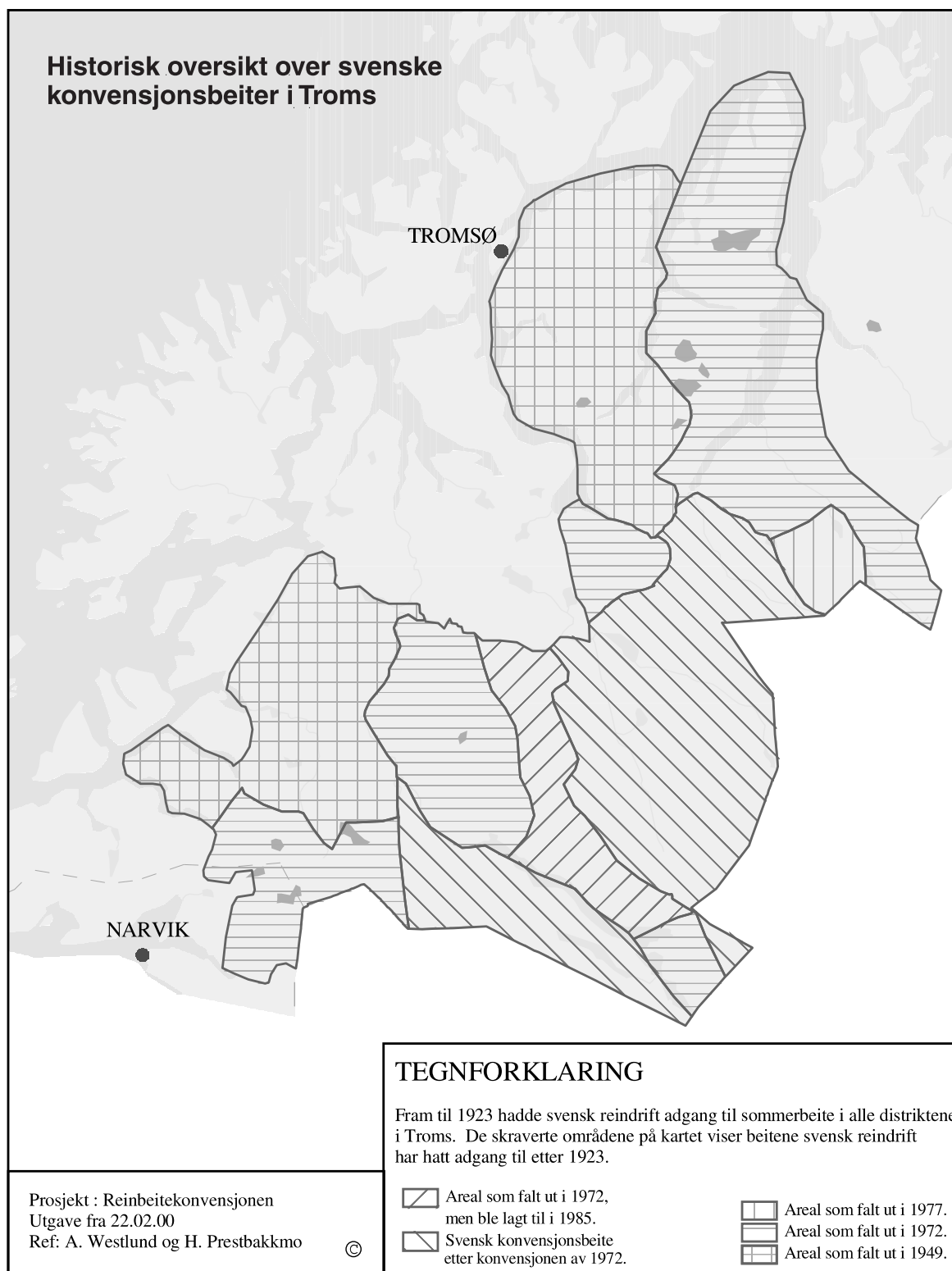

2.2. govva. Konvenšuvdnaguovllu rievdadeapmi maññil 1923.

Generelt om Troms reindriftsområde

I hovedsak ble den nåværende distriktsinndelingen i Troms vedtatt i 1963. Det ble da skilt mellom sommer, vinter og helårsdistrikt, samtidig som det ble fastsatt høyeste reintall for alle distriktene. Senere har det vært foretatt en del mindre endringer. Spørsmålet om

en hovedrevidering har vært utredet, og det foreligger et forslag fra 1997. Forslaget er ikke realitetsbehandlet fordi en avventer resultatet av ny reinbeitekonvensjon. Dermed kan en si at den nye konvensjonen også vil danne føringer for den framtidige distriktsinndelingen i reindriftsområdet.

Figur 2.2. Endring av konvensjonsområdene etter 1923.

Vuosttaš orohatjuohkin dahkkui jagis 1883 “Oktasaš sámelága” (felleslappeloven) mearrideami oktavuodas. Jagis 1923 dahkkui váldomuddejuvumi jagi 1919 konvenšuvnna vuodul. Mañnil, jagis 1949, rievdadedje konvenšuvnna ja muhtin konvenšuvnaguovllut jávke, ja danne dat dahke váldomuddejumi jagis 1963. Konvenšuvnna oktavuodas lea erenoamáš miellagiddevaš fuomášit ahte “ruota” geasseorohagat váldjedje Romssabeale boazodoalu dálveorohahkan. Dát lei prinsihpalaš rievdadeapmi mii dagahi riidduid manjit áigái. Dáid beliid guorahallat mañnelis ovttas-kas orohagaid oktavuodas.

Romssabeale boazodoalloguovlu vuhtto sakka eambo vuodđduvuvon Boazoguohtunkonvenšuvnii go eará boazodoalloguovllut Norggas. Romssabealde lea vuoigatvuohta čadnon 6’ iešheanaláš guohtunguvlui. Vaikko vel jagi 1972 konvenšuvnna ii daddjoge čielgasit, sulastahttet guovllut almmatge nudaddjon “geasseguohtunorohagaid”, mat ledje jagi 1919 konvenšuvnna. Eará boazodoalloguovlluid vuoigatvuohta čatnasa eambo rádjeguovlluid guođohanvuoigatvuohtan.

Čearuid guođoheapmi Romssabealde lea bálddihahtti láhkái earáhuvvan. Ovdal jagi 1919 konvenšuvnna lei ruotabeale čearuin praktihkalaččat vejolašvuohta guođohit buot Romssabeale geasseorohagaid.

Mii oaidnit **2.2 govas** guovlluid gos sii besse guođohit mañnil go jagi 1919 konvenšuvdna doaibmagodii (1923). Rievdademiid mañnil, jagiin 1949 ja 1972, gáržo guovllut ja viidodat lei duššefal 3144 km². Go fas rievdaduvvui jagis 1984, viiddiduvvui fas ollislaš areála ja šattai 3834 km². Viiddideapmi dahkkui konvenšuvnaguovllus man Sárevuopmi atná (Anjavuopmi).

Jagis 1972 mearriduvvui buot 6 konvenšuvnaguovllu atnit áigodagas miessemánu 1.beaivvis – čakčamánu 14.beaivái. Dakkamañnil go jagi 1984 konvenšuvdna doaibmagodii, ohce 3 čearu guhkiduvvon guođohanlobi. Čearut ohce iešguđetge áigodagaid, muhto visot ledje áigodagas cuoñománu 15.beaivvis – skábmamánu 30.beaivái. Sárevuopmi ozai rievdadeami mañnil go jagis 1978 ledje Romssabeale boazodolliiguin soahpan čuovvut jagi 1972 guođohanáigodagaid. Gáržžiduvvon guohtunáigodat-prinsihppa sajáiduvai ovdalis šiehtadusaid vuodul. Jagi 1919 šiehtadusas ledje maddái sierra gidđaorohagat.

2.1. tabeallas oaidnit Romssabeale konvenšuvnaguovlluid, konvenšuvnaguovllu ja boazoorohatguovllu gaskavuohtha ja čearut mat atnet ávkin iešguđet guovlluid.

2.1. tabealla. Romssabeale guohtunguovllut Norgga-Ruota boazoguohtunkonvenšuvnna vuodul.

Konvenšuvnaguovllut	Boazoorohat	Gii guođoha - Čearru	Alimus boazolohku
Dápmot – Rostu	D 24 Basevuovdi D 26 Rostu	Geaggán	Ii mearriduvvon
Devddesvárri	D 28 Dieváidvuovdi	Lávnnjetvuopmi	Ii mearriduvvon
Hávgavuopmi	D 28 Dieváidvuovdi	Sárevuopmi	Ii mearriduvvon
Ánjavuopmi	D 28 Dieváidvuovdi	Sárevuopmi	9000*
Sárevuopmi	D 29 Álddesjávri	Sárevuopmi	Ii mearriduvvon
Láirevággi	D 29 Álddesjávri	Dálbma	Ii mearriduvvon

* Mearriduvvon go rievddai konvenšuvdna 1985, § 6.

Dás oaidnit man erenoamáš mánggabealát lea juohkin Sárevuomi dáfus. Sii atnet golbma iešguđet konvenšuvnaguovllu mat leat goabbat orohagas.

2.2 tabeallas oaidnit Romssabeale eará boazodoalu. Konvenšuvdna guoskkaha eanas orohagaid duššefal eahpenjuolgo vugiin, ja lávdegotti čielggadeapmi čilgege dáid birra duššefal obbalaš oasis. Mañnil mii čilget lagabui 4 rádjeorohaga, mat leat Álddesjávri, Dieváidvuovdi, Rostu ja Basevuovdi. Dáid orohagaid ránnjorohagaid, mat leat Gielas, Stálonjága, Meavki

ja Láhku, čilget mii mañnelaš. Davvi-Sázzá ja Ráidná orohagat leat dadjat sierrašlájagat eará riddo- ja suoorohagaid ektui, danne go leat atnán Dievaidvuovddi dálveorohahkan. Dán geavaheami ii almmatge suokkardala fágálávdegoddi dárkileappot, duššefal namuha dan oasis mii guoskkaha rádjeorohagaid olahtti valljodagaid. Movt valljodatgeavaheapmi heivehuvvo ođđa konvenšuvnna rámmaide, lea Norgga bealde siskkáldas áššin.

Den første inndelingen skjedde i 1883 i forbindelse med at "Felleslappeloven" ble vedtatt. Senere var det en hovedrevisjon i 1923 som følge av konvensjonen av 1919. Etter endringene av konvensjonen av 1949 falt en del konvensjonsområder bort, og var det egentlige grunnlaget for hovedrevisjonen av 1963. I konvensjonssammenheng har det en særlig interesse at en la til grunn at de "svenske" sommerdistriktene ble tatt med som vinterbeitedistrikt for reindriften i Troms. Dette var en prinsipiell endring som senere har skapt en del konflikter. Dette vil bli nærmere drøftet under det enkelte distrikt.

Reindriftsområdet i Troms er i langt sterkere grad enn andre reindriftsområder i Norge preget av reindriften hjemlet i Reinbeitekonvensjonen. Rettene i Troms er knyttet til 6 selvstendige beiteområder. Selv om det ikke framgår direkte av konvensjonen av 1972, har områdene noe av den samme karakter som "sommerbeitedistriktene" etter konvensjonen av 1919. I de andre reindriftsområdene har retten mer karakter av å være en rett til beite i grenseområdene.

Det har vært dramatiske endringer i samebyenes beiting i Troms. Før konvensjonen av 1919 hadde de

svenske samebyene i praksis tilgang til sommerbeite i alle distriktene i Troms. **Figur 2.2** viser hvilke områder de har hatt adgang til etter at konvensjonen av 1919 ble satt i verk (1923). Ved endringene 1949 og 1972 ble områdene redusert til 3144 km². Ved endringen i 1984 ble totalarealet igjen økt til 3834 km². Dette skjedde ved en utvidelse av det konvensjonsområdet som nyttes av Saarivuoma (Anjavassdalen).

I 1972 ble det fastsatt at alle de 6 konvensjonsområdene kan brukes fra og med 1. mai til og med 14. september. Like etter endringene i konvensjonen av 1984 trådte i kraft søkte 3 samebyer om forlengelse av beitetiden. Søknadene varierte i tidsintervall, men ingen var utenfor perioden 15. april til 30. november. Saarivuoma søkte om endring etter at de i 1978 hadde avtalt med reieneierne i Troms at beitetidene fra 1972 skulle opprettholdes. Prinsippet om et begrenset tidsrom var etablert i tidligere avtaler. Etter avtalen av 1919 var det også egne distrikt for vårbeite.

Tabell 2.1 gir en oversikt over de ulike konvensjonsområdene i Troms, sammenhengen mellom konvensjonsområde og reinbeitedistrikt og hvilke samebyer som utnytter de ulike områdene.

Tabell 2.1. Beiteområder i Troms i henhold til Norsk–Svensk reinbeitekonvensjon.

Konvensjonsområder	Reinbeitedistrikt	Bruker – Sameby	Øvre reintall
Tamok – Rosta	D 24 Helligskogen D 26 Rosta	Könkämä	Ikke fastsatt
Devdisfjellet	D 28 Dividalen	Lainiovuoma	Ikke fastsatt
Havgavuopmi	D 28 Dividalen	Saarivuoma	Ikke fastsatt
Anjavassdalen	D 28 Dividalen D 29 Altevatn	Saarivuoma	9000*
Sarevuopmi	D 29 Altevatn	Saarivuoma	Ikke fastsatt
Salvasskaret	D 29 Altevatn	Talma	Ikke fastsatt

* Fastsatt ved endring av konvensjonen i 1985, § 6.

Som en ser er inndelingen særlig komplisert for Saarivuoma. De utnytter 3 ulike konvensjonsområder fordelt på to reinbeitedistrikt.

Oversikt over den øvrige reindriften i Troms er vist i **tabell 2.2**. De fleste distriktene er bare indirekte berørt av konvensjonen, og de vil ikke bli omtalt i utvalgets innstilling ut over det generelle. I tillegg til de 4 grensedistriktene Altevatn, Dividalen, Rosta og Helligskogen vil de tilstøtende distrikt Gielas, Hjerttind,

Mauken og Lakselvdalen/Lyngsdalen beskrives nærmere senere. Distriktene Nord-Senja og Reinøy kan sies å komme i en særstilling i forhold til de andre kyst- og øydistriktene siden de har nyttet vinterbeite i Dividalen. Fagutvalget vil imidlertid ikke gå nærmere inn på denne bruken ut over omtalen av tilgjengelige ressurser i grensedistriktene. Tilpasninger av ressursbruken innenfor de rammer som den nye konvensjonen fastsetter, må eventuelt bli en intern sak i Norge.

2.2. tabealla. Doaimmaid ja olbmuid lohku, alimus boazolohku dan oassái Romssabeali boazodoalus mii ii leat vuodđuduvvon boazoguohtunkonvenšuvnna vuodđul.

Orohat	Orohat-koda	Lohku		Guođohan-áigodat	Alimus boazolohku	
		Doalut	Olbmot		Gidđaeallu	Eará áigodagat
Gánaidvuotna/Oarjjit lidna	34	4	19	Miehtá jagi	1 000	
Diella	36	1	5	Miehtá jagi	200	
Skirttiláhku	23	2	12	Miehtá jagi	600	
Roahpa	22	2	7	Miehtá jagi	750	
Lulli-Sázzá	16	2	7	Miehtá jagi	600	
Dieváidvuovdi (dálvejagis)						5 000
Fagerfjell	30			15.10–30.04		400
Davvi-Sázzá	15	2	5	Miehtá jagi	600	
Sállir	14	2	2	Miehtá jagi	600	
Ráneš	12	3	8	Miehtá jagi	600	
Ráidná	11	1	9	15.04–15.11	250	
Ruobbá	13	1	8	Miehtá jagi	200	
Várdnasuolu	10	1	3	Miehtá jagi	300	
Meavki	27	11	25	15.10–15.04	2 000	
Stuoranjárga	17/18			15.04–15.10		3 500
Basevuovdi *	24	6	17	Miehtá jagi **	2 000	
Stálonjárga	20	6	28	Miehtá jagi	800	
Álddesjávri (dálvejagi)						9 000
Gielas *	21	5	27	Miehtá jagi	1 750	
Ittunjárga ***	33T	3	18	15.04–15.10	1 200	
Láhku/Guhkesvággi ***	19/32	4	29	15.04–15.10	2 500	
		24	119		15 950	

* Dása lea velá lassin dálvejagi guohtun Norrbottenis.

** Earret 2 guovllu guođohanáigodat, mii lea 15.10.–15.04.

*** Dálvejagi guohtumat Oarje-Finnmárkkus. Iešguđetlágan juogadeapmi dahká ahte loguid ii sáhte njuolgut veardádallat našunála bajilgovaiguin.

Jus mahká guohtuneatnamat adnojit buot buoremus lágiin, sáhttit mii guohtumiid burrodaga birra oazžut dieđuid go váldit vuodđu bohccuid logus eatnamiid nalde ja geahččat man ollu buvttaduvvo juohke areál-ovttadaga mielde. Stuora boazoeatnatvuotta mearkkaša juogo dan ahte leat buorit guohtumat, dehe liiggás garrasit adnojit eatnamat. Njuovvandeattut muitalit maiddá muhtinmuddui guohtumiid burrodaga, ábaida bievlaguohtuma. Vuoitu dehe ovdáneapmi juohke ealli nammii ges muitala boazodoalli obbalaš eallohálddašeami birra. Diehttelas lea sáhka maiddá boazomassu birra. Jus lea dássedis boraspirelohku, muitalit massimat boazodoalli árrjalašvuoda ja dálveguohtumiid burrodaga. Dánlágan dieđuid dulkon gártá váttisin vuosttažettiin boraspiremassimiid

oktavuodas, ja erenoamážit go massimat rievddadit. Misiid lohku mañnil massimiid, lea Romssabealde seammá dásis go Oarje-Finnmárkkus ja Nordlánddas. Eará guovlluin eai masso rávis bohccot nu ollu. Mañemus golbma jagi leat almmatge massimat gehpon go geahččá guovllu ollislaččat. Vaikko vel obbalaččat leage massin geahppánan, leat liikká balddihahtti erohusat orohagaid gaskka. Jagiin 1998/1999 ledje miessemassimat gaskal 11 ja 60 % ruksesmisiin, ja rávis bohccuid massu leai gaskal 6 ja 27 %. Boazodoallu gártá váttisin orohagain gos massojit ollu bohccot!

2.3 tabeallas leat čoavddalogut jagiin 1998/1999 – Romssabeale boazodoallo masa boazoguohtunkonvenšuvdna ii guoskka.

Tabell 2.2. Antall driftsenheter, personer og fastsatt øvre reintall for den delen av reindriften i Troms som ikke er hjemlet etter reinbeitekonvensjonen.

Distrikt	Distrikts- kode	Antall		Beitetid	Øvre antall rein	
		Dr. enheter	Personer		Vårflokk	Øvrig sesong
Kanstadfjord/Vestre Hinnøy	34	4	19	hele året	1 000	
Tjeldøy	36	1	5	hele året	200	
Kongsvikdalen	23	2	12	hele året	600	
Grovfjord	22	2	7	hele året	750	
Sør-Senja	16	2	7	hele året	600	
Dividalen (vinterbeite)						5 000
Fagerfjell	30			15.10.–30.04.		400
Nord-Senja	15	2	5	hele året	600	
Kvaløy	14	2	2	hele året	600	
Ringvassøy	12	3	8	hele året	600	
Reinøy	11	1	9	15.04.–15.11.	250	
Rebbernesøy	13	1	8	hele året	200	
Vannøy	10	1	3	hele året	300	
Mauken	27	11	25	15.10.–15.04.	2 000	
Tromsdalen/Andersdalen	17/18			15.04.–15.10.		3 500
Helligskogen*	24	6	17	hele året**	2 000	
Hjertind	20	6	28	hele året	800	
Altevatn (vinterbeite)						9 000
Gielas*	21	5	27	hele året	1 750	
Rendalen***	33T	3	18	15.04.–15.10.	1.200	
Lakselvdalen/Lyngsdalen***	19/32	4	29	15.04.–15.10.	2 500	
		24	119		15 950	

* Tilgang på vinterbeite i Norrbotten kommer som tillegg.

** Med unntak av 2 områder der beitetiden er 15.10.–15.04.

*** Vinterbeiter i Vest-Finnmark. På grunn av ulik inndeling vil tallene ikke være direkte sammenlignbare med nasjonale oversikter.

Dersom en forutsetter at beitene blir optimalt utnyttet, vil reintetthet og produksjon pr. arealenhet gi informasjon om beitenes kvalitet. Høy tetthet betyr da at beitene enten er gode, eller de blir for sterkt utnyttet. Slaktevektene gir også et signal om kvaliteten på beiten, da i første rekke på barmarksbeitene. Avkastningen pr. dyr vil derimot gi uttrykk for reinerens totale forvaltning av reinflokken. I dette ligger det selvsagt også et spørsmål om tapsomfang. Dersom en har en stabil rovdyrbelastning, vil størrelsen på tapene være et resultat av reinerens dyktighet og kvaliteten på vinterbeitene. Det som kompliserer tolkingen av denne type materiale er i første rekke rovdyr tapene, og særlig svingningene i disse tapene.

Antall kalver etter tap ligger i Troms på samme nivå som i Vest-Finnmark og i Nordland. Det er ingen andre områder som har så høye tap av voksne dyr. De tre siste årene har det imidlertid vært en viss nedgang i de samlede tapene for området. Selv med et noe lavere samlet nivå, er det fortsatt dramatiske forskjeller mellom distriktene. I 1998/1999 varierte kalvetapene mellom 11 og 60 % av antall fødte, mens tap av voksne dyr varierte mellom 6 og 27 %. Det er vanskelig å drive en meningsfull reindriften i de distriktene som har størst tap!

Tabell 2.3 viser nøkkeltall for 1998/1999 for den delen av reindriften i Troms som ikke er en konsekvens av reinbeitekonvensjonen.

2.3. tábealla. Valljodagaid geavaheapmi jagiin 1998/1999 – Romssabeale boazodoallu mii ii leat boazoguohtunkonvenšuvnna vuodul.

Orohat	Areála km ²	Boazolohku		Buvttadeapmi		Njuovvan- deaddu miesit (kg)
		01.04.98	juohke km ²	kg juohke km ²	kg juohke boazu	
Gánaidvuotna/Oarjjit lidna	1 553	766	0,5	6,2	12,6	22,4
Dielda	186	126	0,7	7,0	10,3	24,0
Skirttiláhku	672	392	0,6	5,7	9,8	21,6
Roahpa	1 006	428	0,4	2,8	6,6	23,9
Lulli-Sázzá	794	464	0,6	4,1	7,1	25,8
Davvi-Sázzá	758	321	0,4	0,1	0,2	22,3
Sállir *	735	595	0,8			
Ráneš	660	217	0,3	4,7	14,2	
Ráidná **	148	474	3,2		10,4	19,6
Ruobbá	82	98	1,2	10,0	8,4	
Várdnasuolu	227	182	0,8	7,9	9,8	
Stuoranjárga/Meavki	3 889	1 237	0,3	2,7	8,4	24,5
Basevuovdi	1 417	1 511	1,1	0,7	0,7	
Stálonjárga/Fagerfjell/Álddesjávri	2 576	844	0,3	3,8	11,6	23,3
Gielas/Njuorajávri	1 980	805	0,4	1,8	4,4	25,3
Láhku/Guhkesvággi **	872	993	1,1		7,0	
Oktiibuot	17 555	9 453	0,5	3,4	6,4	23,4

* váilot buvttadandieđut.

** Láhku/Guhkesvággi ja Ráidná leat duššefal geasseorohagat.

6,4 kg buvttadeapmi giđđaealus bohcco nammii lei arvat buoret go ovddit jagiid, dalle lei 3,1 ja 3,4 kg. Nu movt Nordlánddas nai, lea almmatge buvttadeapmi bohcco nammii vuollelis go Trøndelágas, muhto veahá buoret go dán guovtti guovllus Finnmárkkus.

2.3. tabeallas leat meroštallan boazologu juohke dehkára nammii, muhto dás leat mielde maiddái dát guokte orohaga main dálveorohat lea Finnmárkkus. Ráidná lea arvat badjelis go earát. Orohagain, main dálveorohat lea Oarje-Finnmárkkus, lea bohccuid lohku eatnamiid nalde oktiibuot 5,7 bohcco juohke km² geasseguohtumis. Diekkár geahččanbealis lea Ráidná dássi vuollin. Láhku/Guhkesvággi lea arvat vuollelis go Ráidná ja obalohkái Oarje-Finnmárku.

Orohagain, main Romssabealde lea birrajagi-orohat, lea boazoeatnatvuohhta iešguđetládje gaskal 0,3–1,2 bohcco juohke km². Gaskamearálaččat lea seam-má dásis go Helgelánddas, ja veahá badjelis go Davvi-Nordlánddas. Dát stuora erohusat leat eahpedábálaččat. Ruobbá ja Basevuovdi sierranit dás sakka go leat 1,2–1,1 boazu juohke km². Eará birrajagi orohagain Davvi-Trøndelágas, Nordlánddas ja Romssabeal-

de, lea duššefal Skjækerfjell mas lea dan mađe badjin boazolohku juohke areálovttadaga nammii.

Vaikko vel leage boazoeatnatvuohhta, lea Rebbenøyas stuora buvttadeapmi juohke km² (10 kg). Dát čájeha dan guvlui ahte guohtumat girdet dan mađe. Sihke Basevuovdis ja Davvi-Sázzás lea erenoamáš vuollin vuoitu (ovdáneapmi) sihke juohke km² ja juohke bohcco nammii.

Nannánorohagain lea Stálonjarggas buoremus vuoitu juohke bohcco nammii. Dilli lea hui rievddalmas. Ovddit jagi lei buvttadeapmi vuollin, namalassii 3,6 kg juohke bohcco nammii. Mii meroštallat dán orohaga buvttadeami juohke km² nammii areála vuodul mii fátmasta Fagerfjell ja dan oasi Álddesjávrris mii ii gula konvenšuvdnaguvlui.

Dán guovtti Finnmárkku orohagain leat sakka geahppasit bohccot go eará boazoguoovlluin. Dán váikkuhit boazoeatnatvuohhta ja guohtumiid burrodát. Dáid 4 eará orohagain čájehit deattut geasseguohtumiid burrodaga. Obalohkái leat Romssa bealde leamašan losimus deattut. Geahča **2.3. gova** mas mii leat 10 mañemus áigodagaid veardádallan misiid njuovvandeattuid dain 4 lulimus boazodalloguoovlluin.

Tabell 2.3. Ressursutnyttningen 1998/99 for den del av reindriften i Troms som ikke er hjemlet etter reinbeitekonvensjonen.

Distrikt	Areal i km ²	Reintall		Produksjon		Slaktevekt kalv (kg)
		01.04.98	Pr. km ²	kg pr. km ²	kg pr. rein	
Kanstadfjord/Vestre Hinnøy	1 553	766	0,5	6,2	12,6	22,4
Tjeldøy	186	126	0,7	7,0	10,3	24
Kongsvikdalen	672	392	0,6	5,7	9,8	21,6
Grovfjord	1 006	428	0,4	2,8	6,6	23,9
Sør-Senja	794	464	0,6	4,1	7,1	25,8
Nord-Senja	758	321	0,4	0,1	0,2	22,3
Kvaløy*	735	595	0,8			
Ringvassøy	660	217	0,3	4,7	14,2	
Reinøy**	148	474	3,2		10,4	19,6
Rebbernesøy	82	98	1,2	10,0	8,4	
Vannøy	227	182	0,8	7,9	9,8	
Tromsdalen/Andersdalen/Mauken	3 889	1 237	0,3	2,7	8,4	24,5
Helligskogen	1 417	1 511	1,1	0,7	0,7	
Hjerttind/Fagerfjell/Altevatn	2 576	844	0,3	3,8	11,6	23,3
Gielas/Njuorajaur	1 980	805	0,4	1,8	4,4	25,3
Lakselvdalen/Lyngsdalen**	872	993	1,1		7	
Totalt	17 555	9 453	0,5	3,4	6,4	23,4

* Data for produksjon mangler.

** Lakselvdalen/Lyngsdalen og Reinøy er bare sommerbeitedistrikter.

Produksjonen på 6,4 kg pr. rein i vårflokk var betydelig bedre enn de to foregående sesongene, da den var nede på 3,1 og 3,4 kg. På samme vis som i Nordland ligger likevel produktiviteten pr. rein noe lavere enn i Trøndelag, men noe over de to områdene i Finnmark.

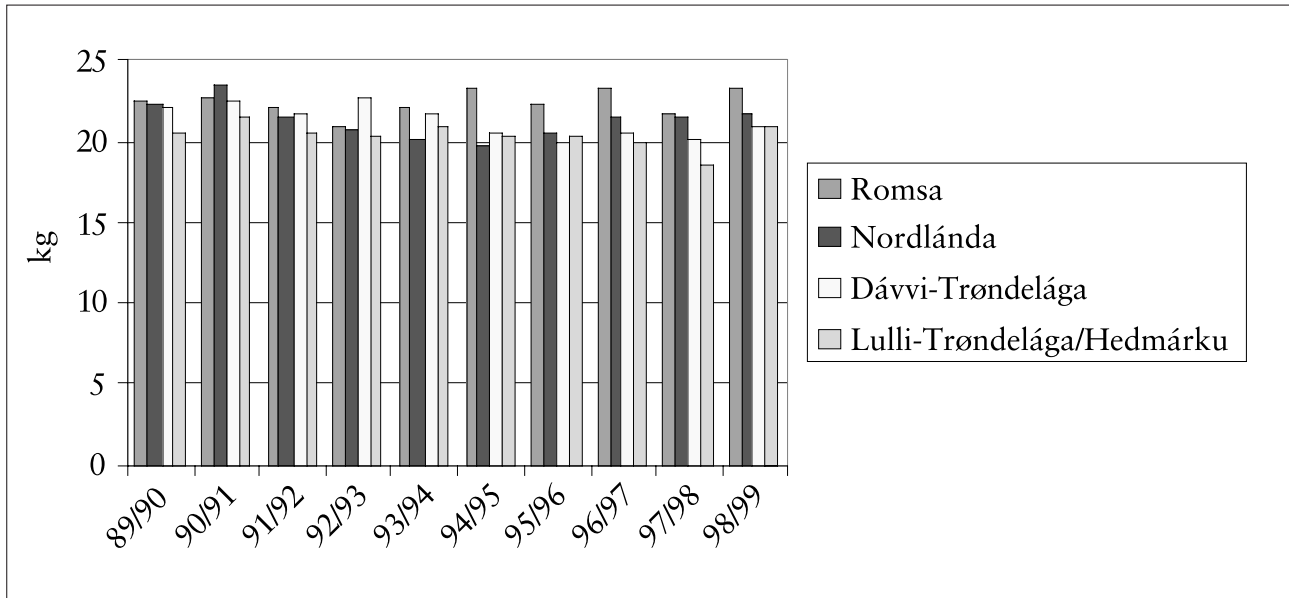
I tabell 2.3 er de to distriktene som har vinterbeiter i Finnmark med i beregningene av reintall pr. dekar. Reinøy ligger meget høyt i forhold til de øvrige. De distrikt som har sine vinterbeiter i Vest-Finnmark, har samlet en tetthet på 5,7 rein pr. km² sommerbeite. I en slik sammenheng er nivået på Reinøy lavt. Lakselvdalen/Lyngsdal ligger betydelig under både Reinøy og resten av Vest-Finnmark.

De distrikt som har helårsbeite i Troms varierer i reintetthet fra 0,3 til 1,2 rein pr. km². Gjennomsnittsnivået ligger om lag på samme nivå som Helgeland, og noe over nivået for nordre Nordland. Det som er uvanlig er den store spredningen. Rebbernesøy og Helligskogen skiller seg markert ut med 1,2 og 1,1 rein pr. km². Av andre helårsdistrikt i Nord-Trøndelag, Nordland og Troms, er det bare Skjækerfjell som har så stort reintall pr. arealenhet.

Til tross for den høye reintettheten har Rebbernesøy en meget høy produksjon pr. km² (10 kg). Dette tyder på at beitene tåler belastningen. Både Helligskogen og Nord-Senja har en usedvanlig lav avkastning både pr. km² og pr. rein.

Av fastlandsdistriktene har Hjerttind den beste avkastningen pr. rein. Dette er langt fra noen stabil situasjon. Foregående sesong var produksjonen nede i 3,6 kg pr. rein. Produksjonen pr. km² for dette distriktet er beregnet på grunnlag av et areal som også omfatter hele Fagerfjell og den delen av Altevatn som ikke er konvensjonsbeiter.

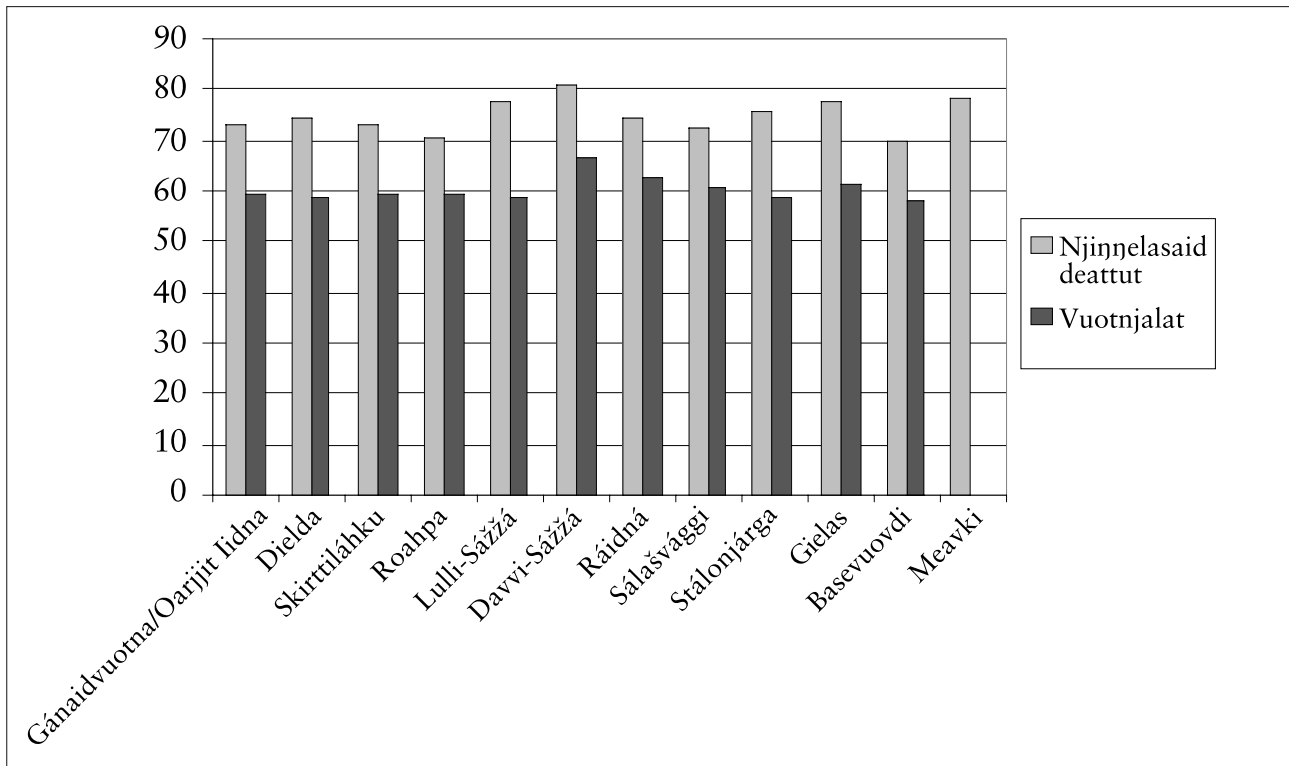
De to reindriftsområdene i Finnmark har klart lavere vekter på reinen enn de øvrige reindrifts-områdene. Dette har sammenheng både med reintetthet og kvaliteten på beitene. For de øvrige 4 områdene er vektene et utslag av kvaliteten på sommerbeitene. Gjennomgående har Troms hatt de høyeste vektene. Det vises til figur 2.3 der slaktevektene på kalv i de 4 sørligste reindriftsområdene er sammenliknet de 10 siste sesongene.

2.3. govva. Norgga 4 lulimus boazodoalloguovllu misiid njuovvandeattut.

Jagiin 1997/1998 vihkkejuvvojedje njinnelasat Romsa bealde systemalaččat (2.4. govva). Dás vuottit orohagaid gaskasaš erohusaid. Dás oaidnit maiddái

obbalaš alla dasi. Orohagain eai lean badjel 15 % vuotnjalat vuollel standárd-deaddoráji mii lea 53 kg. Orohagat eai bártit bievlagohtumiiguin.

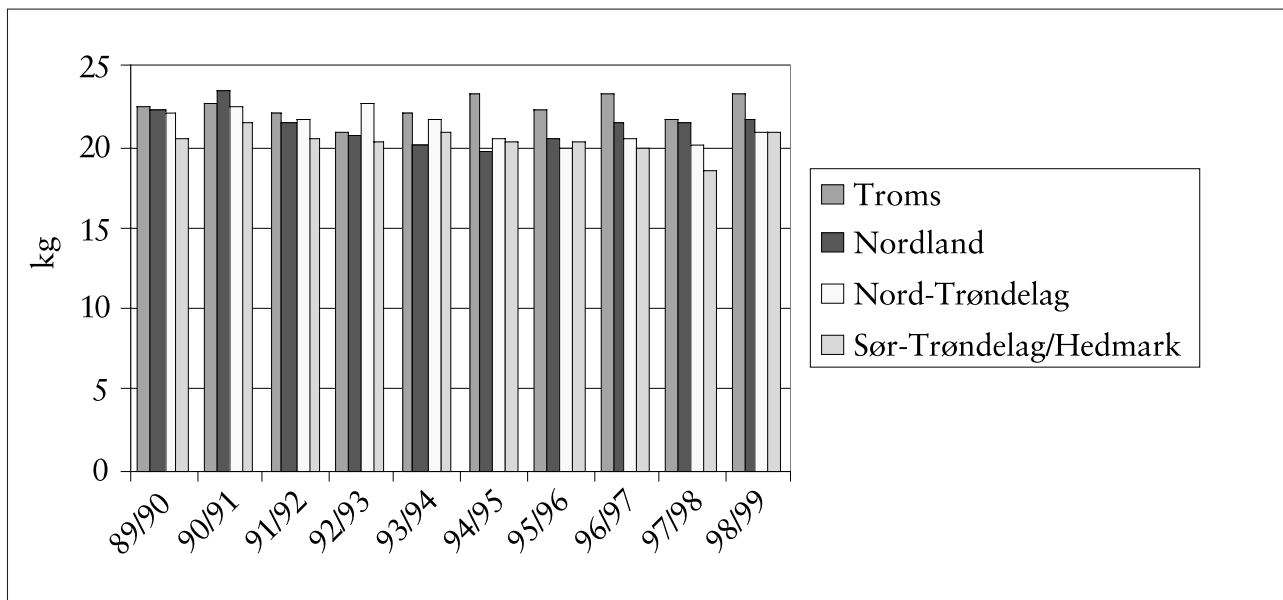

2.4. govva. Romssabeali orohagaid eallibohccuid deattut (gaskamearálaš) – rávis njinnelasat ja vuotnjalat.

Čájeha čielgasit ahte suolohasat ovdánit buorebut go nannánorohagat. Go mihtida kg juohke km² nammii, leat dásit 4,8 ja 2,5 kg, ja fas boazologu¹⁴ ektui lei 9,3

ja 5,7 kg. Erohusat leat bistán mánja jagi, ja ee boazologu ovdáneamis dan oaidnit (2.5. govva).

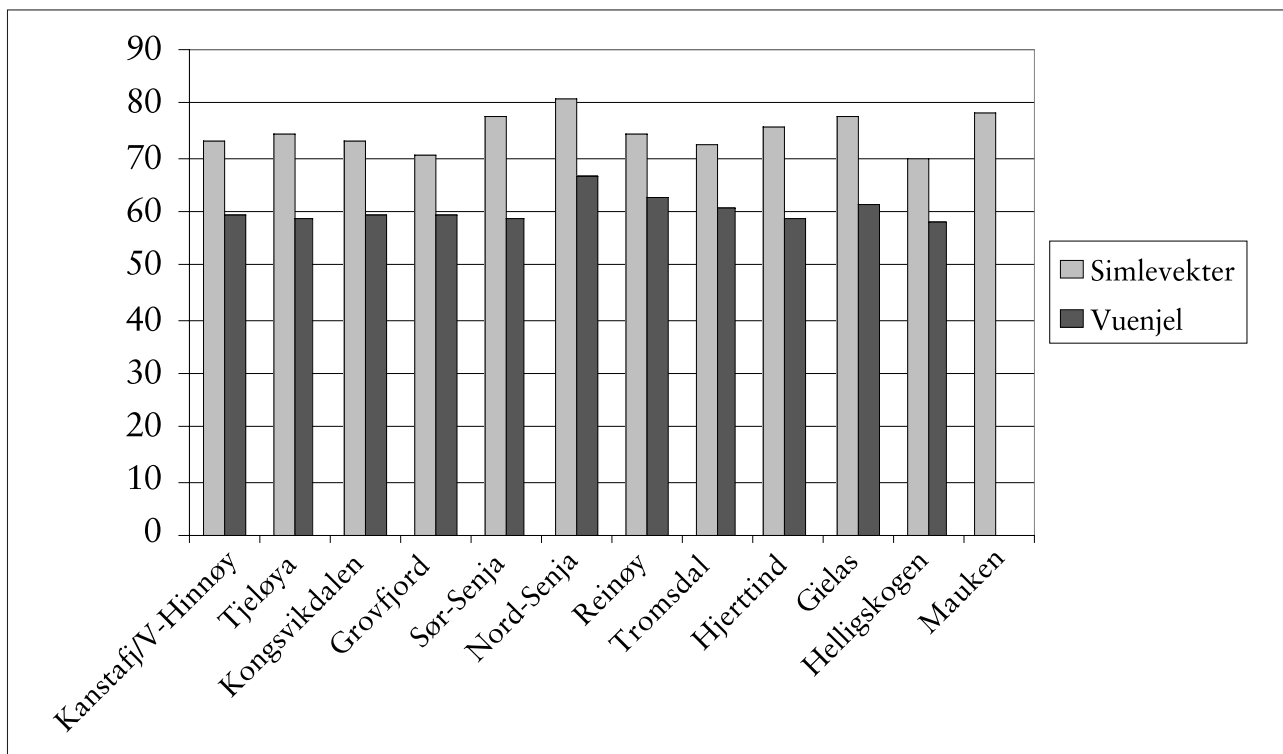
14. Orohagat Ráidna, Láhku/Guhkesvággi ja Sállir eai leat mielde dáin regionála meroštallamiin.

Figur 2.3. Slaktevekter på kalv i de 4 sørligste reinbeiteområder i Norge.

Sesongen 1997/98 ble det gjennomført en systematisk vektregistrering på simler i Troms (figur 2.4). Dette gir et visst bilde av variasjonen mellom distriktene, men viser også en allmenn oversikt over et gjennomgående

høyt nivå. Ingen av distriktene hadde mer enn 15 % av vuenjel (ungsimler) under standard vektgrense på 53 kg. Ingen av distriktene har problem med barmarksbeitene.

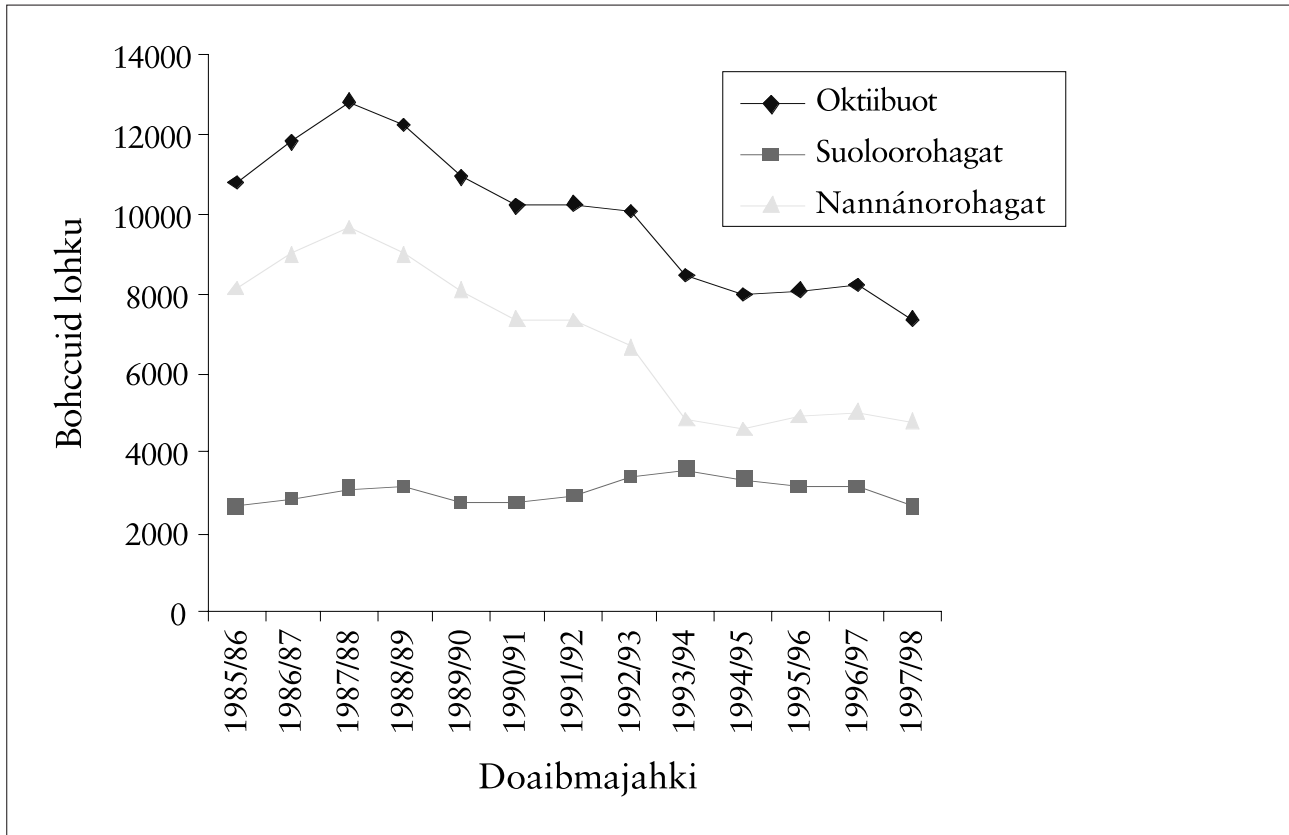

Figur 2.4. Levendevekt (gjennomsnitt) på voksne simler og ungsimler (vuenjel) i reinbeitedistriktene i Troms.

Det en klar tendens til at distriktene på øyene har en bedre produktivitet enn de på fastlandet. Målt som kg pr. km² er nivået henholdsvis 4,8 og 2,5 kg, mens den

var 9,3 og 5,7 kg sett i forhold til antall rein¹⁴. Ulikhetene har vart over en del år og kommer bl.a. til uttrykk i en ulik reintallsutvikling (figur 2.5).

14. Distriktene Reinøy, Lakselvdal/Lyngsdal og Kvaløy er av ulike årsaker ikke med i disse regionale beregningene.

2.5. govva. Romssabeali nannánorohagaid ja suuloorohagaid boazolohku (dáhton lea 1.4).

2.5. govvas oaidnit ahte boazolohku geahppánii nannánorohagain. Duogážin lea go nannánorohagat masset eambo rávis bohccuid, ja massimiidda orrot leamen iešguđetlágan sivat obbalaččat. Riddoguovluin váldá goaskin, ja siseatnamis leat dábálaččat geatki ja albbas. Vaikko vel Romssas, nannáma bealde, ii leat ge nu balddihahtti dilli go Skievvás ja Frostisenis Nordlándda boazoorohagain, sulastahtá dát almmatge.

2.1 Láhku/Guhkesvággi – Basevuovdi – Meavki – Rostu – Geaggán

2.1.1 Lágus/Guhkesvákki boazoorohat

Areála ja doaibmadilálašvuodát

Lágus ja Guhkesvákkis lea oktasaš orohatstivra ja hálddašeapmi. Duovdagiid dáfus leat guokte orohaga (orohagat 19 ja 32). Orohagaid viidodat lea 872 km². Geahča 2.1. kártamildosa.

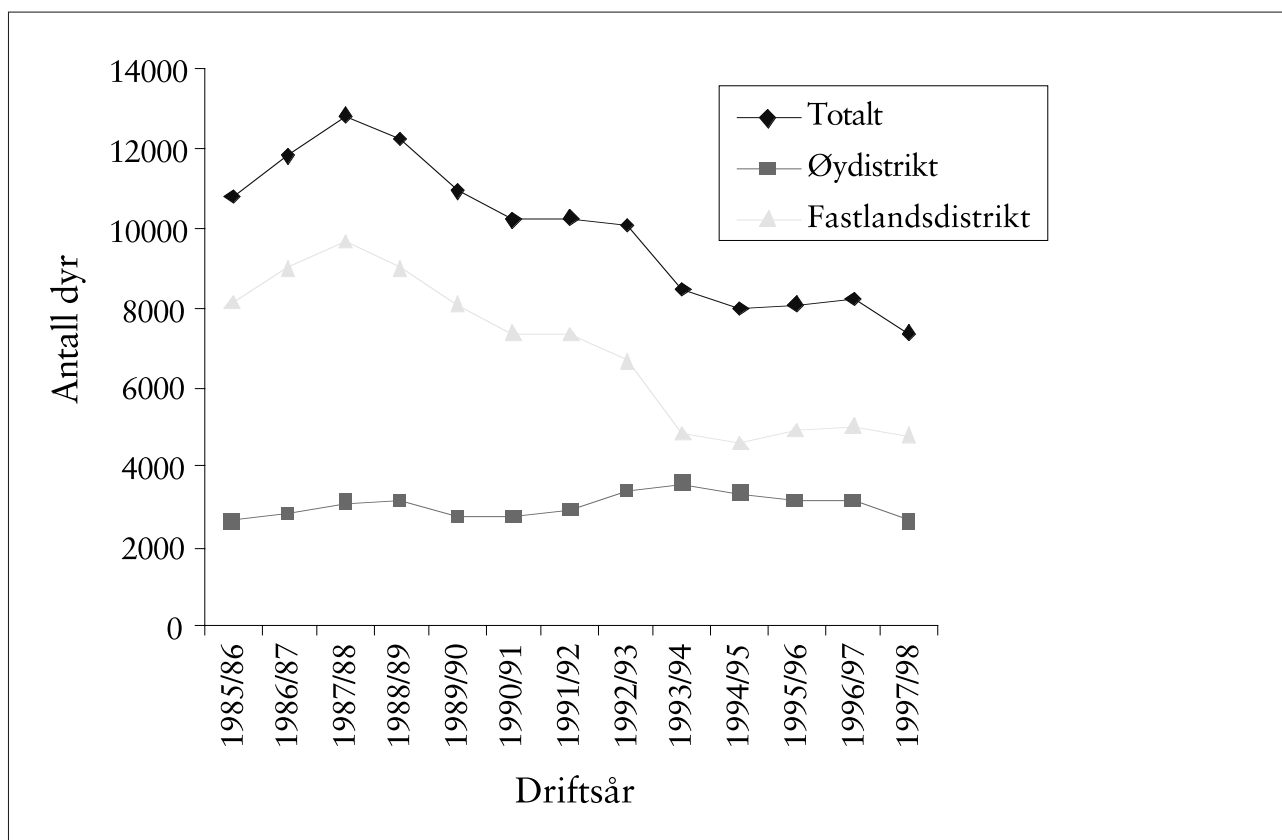
Dát orohagat ja Ittunjárga leat Vuovlevuona/Báhc-

cavuona ja Ivgu gaskka. Álggos lea Láhku oarjjalulá-bealde, ja de Guhkesvággi ja davimusas lea Ittunjárga. Lágus ráđji manná Nieidavuovddi guvlui oarjedavil, ja lulil fas Meavki ja Rostu guvlui. Láhku lea juo jagis 1963 gullan Romssabealde orohagaide, ja guođohanáigodat lei 15.04.–15.10. Guhkesvággi (ja Ittunjárga) šadde sierra boazoorohahkan jagis 1973.

Jagi 1919 konvenšuvnna mielde ledje dát golbma orohaga gidđa- ja geasseorohagat. Jagi 1949 rievdeami mielde biddjui Láhku olggobeallái konvenšuvdnaguovllu, ja jagis 1972 biddjui olles njárga olggobeallái konvenšuvdnaguovllu. Geahča kárttas mas ollislaččat mitaluvvo Romssa birra.

Jagis 1973 almmuhedje orohagaid geasseorohahkan ja dat lei geahččalanortnegin. Guođohanáigodat lei 15.04–01.11. Čuovvovaš jagiid guorahalle eiseválddit leigo vejolašvuotta gávdnat siskkit Romssas dálvejagi eatnamiid dáidda orohagaide. Plánat eai dahkkon duohtan, ja dát siiddat johtetge Oarje-Finnmárkui dálveorohakkii. Geahččalanortnet šattai bistevažžan 1970-jagiid loahpageahčen.

Lágus/Guhkesvákkis leat alla eatnamat, gáissát, mat dahket ahte orohaga eananoasit juohkásit guovtte sadjái ja daid gaskka lea váttis johtalit. Orohagas leat guokte goabbatlágan duovdaga ja guokte siidda mat leat sierra. Eananoasit eai čuovo orohatrájiid. Davi-

Figur 2.5. Antall rein (pr. 1.4.) i Troms fordelt mellom fastlandsdistrikt og distrikt på øyene.

Som en ser av figur 2.5 kan nedgangen i reintall helt entydig knyttes til fastlandsdistriktene. En av årsakene synes å være et større tap av voksne dyr i fastlandsdistriktene, noe som igjen antagelig er et resultat av ulike tapsårsaker rent generelt. På kysten skyldes tapene i hovedsak ørn, men i innlandet er jerv og gaupe de viktigste rovdyrene. Selv om utviklingen på fastlandet i Troms ikke er så dramatisk som i Skjomen og Frostisen i Nordland reinbeiteområde, har den noe av den samme karakteren.

2.1 Området Lakselvdalen/ Lyngsdalen – Helligskogen – Mauken – Rosta – Könkämä

2.1.1 Lakselvdalen/Lyngsdalen reinbeitedistrikt

Areal og driftsforhold

Lakselvdalen og Lyngsdalen har felles distriktsstyre og er derfor en administrativ enhet. Arealmessig er det to ulike reinbeitedistrikt (distriktene 19 og 32). Distriktene er totalt på 872 km². Det vises til kart 2.1.

Sammen med Rendalen utgjør distriktene halvøya mellom Ullsfjorden / Balsfjorden og Lyngen. Fra sørvest ligger Lakselvdalen, så Lyngsdalen, og lengst mot nord er det Rendalen. Lakselvdalen grenser mot Andersdalen i nordvest, og Mauken og Rosta i sør. Lakselvdalen ble en del av reinbeitedistriktene i Troms allerede i 1963 med beitetid 15.04. til 15.10. Lyngsdalen (og Rendalen) ble etablert som egne reinbeitedistrikt i 1973.

Etter konvensjonen av 1919 var alle de tre distriktene vår- og sommerbeitedistrikt. Ved endringen i 1949 gikk Lakselvdal ut som konvensjonsområde, og i 1972 gikk resten av halvøya ut som konvensjonsområder. Det vises til kartskisse under den generelle omtalen av Troms.

Som en prøveordning ble distriktene kunngjort ledige for sommerbeite i desember 1973. Beitetiden var 15.04.–01.11. Myndighetene sonderte i de etterfølgende årene muligheten for å nytte indre Troms som vinterbeite for distriktene. Planene ble lagt bort, og distriktene har siden hatt vinterbeite i Vest-Finnmark. Prøveordningen ble permanent fra slutten av 1970-årene.

Lakselvdalen/Lyngsdalen har et utpreget alpint landskap med en rekke topper som deler distriktet og gjør flyttingen mellom de ulike områdene vanskelig. Distriktet er delt opp i to ulike beiteområder med to

mus siida suvdá ealu militearaprámáin. Dálá dilis ii váikkut boazoguohtunkonvenšuvdna dán siidda.

Gaup-siida lea álggu rájes juo johtán Čoagidan-vuovdá ja rasttidan E6 Čávkosa bokte. Vuosttaš jagiid sii suvde ealu prámáin. Prámáin suvddii ealu Polleidet:s Návutnii. Mañnil geahččaledje earasadjái suvdi, ee suvde gáddái Gávvuonas Álttás. 1978 rájes leat johtán ealuin badjel vári, álgosaččat čuvvo seam-má johtingainnu go giđdat, namalassii Čoagidan-vuovdá. Mañnil leat johtán Rostu orohaga čađa čakčat. Dan oktavuodas leat sii vuostálaga konvenšuvnna mearrádusaiguin. Dan birra čilgejuvvo Rostu ja Basevuovddi orohagaid oktavuodas.

Luonddudilálašvuodát

Ittunjárggas leat ceakko gáissát, leat sullii 1.800 m bm. Láhku/Guhkesvággi lea ráššáguovlu ja das leat jiehkkit, bávtit ja juovat. Orohaga guovddáš eananosiin lea gabbro-nammasaš geađešládja várrevuodas. Lea asehis eanavuoddu ja šaddu.

Vuonaid ja gabbroeatnama gaska manná báitárakto-suotna, mii dahká šattolažžan daid oallut vákkiid mat mannet mearragáttis várrái. Dakko lea dohkálaš guohtun.

Mearragáttis vuollin lea jalgat ja eanas huksemat leat čohkkejuvvon dohko, gáddi lea gaskal 0,1–2 km.

Lágu obbalaš areálas lea 3,6 % jiehkki. Guhkesvákki lea 9,1 % ja dan orohagas lea jiehkki eanemus oba Norgga orohagain.

Orohaga eatnamat eai heive dálveorohahkan. Eatnamat leat dainnaláigiin ahte dálkkádagat eai daga goabbelliige bievlanjagi guohtumiid.

Guohtun

Gabbrooassi lea nudaddjon ii-anahahtti eatnamat. Sel-skapet for Norges Vel (Lyftingsmo 1974) lea suokkar-dan guohtumiid ja buvttahan ahte sakka ii-anahahtti eananoassi lea 68 %. Dasa lassin lea 10 % ii-anahahtti dan oasis man meroštallat leat dohkálaš guohtunee-namin (ii-anahahtti takserenlinjjáin). Leat čáhpes-muorjeeatnamat ja soahkevuovddit main šaddet čáhpesmuorjjit. Vaikko vel šaddage veahá vuovdesitnu, almmatge dát eai leat nu buorit geasseguohtumat. Geasseguohtumat leat muohtagobiin ja rásse- ja urta-vallji soahkevuovddiin.

Takseren dahkkui mañnil go jagi 1972 konvenšuvdna doaibmagodii. Jeagil ii lean ollu, ja lei sakka guhtu-juvvon. Guovlluin, gos lei buorre jeagil, ledje muohtaga vuolde árrageasi. Danne biddjui vuodđun ahte jeagelguohtun heive buoremusat čakčaguohtumin. Čakčaguohtumis goldná rássi árrat ja šaddá álmmehis guohtun. Guovllut, mat doaivumis mañnemussii bissot buorin, leat ii-anahahtti eatnamat (gabbroeanan). Mis váilot buorit dieđut das makkár jeagelguohtun lea dál, muhto lea dábalaš ovttaoavilvuohra das ahte orohaga váilot giđda- ja čakčaguohtumat, go geahččá guođohanáigodagaid ja boazologu.

2.4. tabealla. Iešguđetlágan guohtunšlájaid juohká-seapmi (%) – Lágu/Guhkesvákki orohat.

	Láhku	Guhkesvággi
Jeagelšattolaš skierre- ja čáhpesmuorjeguolban	17	22
Skierre- ja čáhpesmuorji, ii jeagil	4	7
Soahki, čáhpesmuorji, jeagil	12	10
Vuovdi, čáhpesmuorji, ii jeagil		17
Sarritrámat	2	2
Soahkevuovdi, sarrit	16	7
Rásse-/ urtavallji soahkevuovdi	27	16
Gironlastajassagobit	9	6
Rássejassagobit	4	1
Submi	91	88
Unnit ii-anahahtti	9	11
Jeagelguohtun oktiibuot	29	32
Nettoareála	134	154
Stuorit ii-anahahtti visot areálas	69	66
Oktiibuot areála km ²	398	499

Oktiigeassu

Geaggán sávašii bievlaguohtuma oažžut Lágu/Guhkesvákki. Fágálávdegotti oaivila mielde lea orohagas vejolaš juogo johtit dálveorohakkii Oarje-Finnmárkui dehe guođohit Geaggámis. Ekologalaš bealis lea buoremus johtit Geaggámii. Doaibmadilli šaddá buoret go johtalanvuohki šaddá seammaládje go guovllus minddar nai. Jus dán čovdosa čuovvu, fertejit buot siiddat soahpat oktan siidan, main lea sierra dálveorohat. Fágálávdegoddi ii jáhke dán čovdosa ollašuvvat dálá dilis. Guhkkit áigái sáhtášii dát čovddus almmatge doaibmat bures.

Nubbi vejolašvuohra lea orohaga geavahit Oarje-Finnmárkku vuodul. Dalle ferte johtit giđdat ja čakčat vugiin mii ii leat vuostálaga Romssa davit osiin ja Geaggáma johtalanmálliin. Dat mearkkaša ahte ealu ferte fievrridit guorbmebillain.

2.1.2 Basevuovddi boazoorohat

Areála ja doaibmadilálašvuodát

Geahča 2.2. kártamildosa. Basevuovddi álgosaš dálve-orohat ovttaštahtui jagis 1977 Falsnesfjell orohagain ja šattai ođđa birrajagi orohahkan: Basevuovdi, Falsnesfjellet ja dat ođđa Basevuovdi manná Rostu orohaga rádjái Čiekŋalvuovddi/Bárrásvuovddi mielde rádjemarkka 293 rádjái, Gáhppoaivái. Nuortadávil lea rádji Gáivuonvággi, vuonas Suoma rádjái. Dát rádji lea Skárfvággi orohaga rádji, ja seammás lea dát Oarje-Finnmárkku rádji. Oarjedávil lea rádji vuonaide ja nuorttilulil fas Ruota ja Suoma riikarájiide. Álgosaš orohatrájit manne Skibotn-ávžžis, mii dál earuha Basevuovddi guokten lunddolaš guohtunguovlun.

driftsgrupper som holder reinen skilt. Fordelingen følger ikke grensen mellom de to distriktene. Den nordligste gruppen flytter reinen med forsvarers landgangsprammer. Slik forholdene er nå, er de ikke direkte berørt av reinbeitekonvensjonen.

Helt fra innflyttingen har Gaup-gruppens vårflytting gått ned Kittdalen og over E6 ved Oteren. De første årene foregikk høstflyttingen fra distriktet med forsvarers landgangsfartøy. Reinen ble da prammet fra Polleidet til Kvenangen. Senere forsøkte man ulike alternativ for pramming, bl.a. forsøkte man landsetting i Kåfjord. Etter 1978 har reinen blitt flyttet over land, først etter samme flyttelei som om våren, altså opp Kittdalen. Senere har de flyttet gjennom Rosta distrikt om høsten. I den sammenheng har de vært i konflikt med konvensjonens bestemmelser. Det vises til omtale under Rosta og Helligskogen distrikter.

Naturforhold

Lyngen-halvøya preges av et fjellandskap som går rett opp fra havet til topper på ca 1 800 m.o.h. Lakselvdalen/Lyngsdalen er et høyfjellsområde med store isbreer, berg og ur. I den sentrale delen av distriktet består fjellgrunnen av gabbro, og det er lite jordsmonn og vegetasjon.

Mellom fjordene og gabbrofeltet er det et belte med glimmerskifer som gir grunnlag for godt jordsmonn i de mange små dalgangene som går opp fra sjøkanten. Her er det brukbart beite.

Rundt halvøya er det en sammenhengende strandflate som varierer fra 0,1 til 2 km. Det meste av bebyggelsen er samlet her.

Lakselvdal har 3,6 % isbreer av totalarealet. Lyngsdalen har 9,1 % og er det distrikt i Norge som har størst areal med isbreer.

Topografien gjør at distriktet er uten interesse som vinterbeite. Den gjør også at klima ikke har noen avgjørende betydning for barmarksbeite.

Beite

Hele gabbrofeltet er et sammenhengende impediment. En beitegransking fra Selskapet for Norges Vel (Lyftingsmo 1974) viser at andelen større impediment ligger på 68 %. I tillegg kommer 10 % impediment av det som er regnet som nyttbart beiteareal (impediment i takseringlinjene). Ellers er vegetasjonen dominert av kreklinghei og kreklingbjørkeskog. Selv om disse beitetypene har en del smyle, er det ikke spesielt gode sommerbeiter. Sommerbeitene er på snøleiene og i gras- og urterik bjørkeskog.

Takseringen er foretatt etter at konvensjonen av 1972 trådte i kraft. Lavet hadde dårlig dekning og var sterk preget av beiting. Områder med god dekning hadde stort sett snø på forsommeren. Det ble derfor forutsatt at lavbeitet var best egnet som høstbeite. På høstbeitet visner gras tidlig og er av liten verdi. De områdene som en skulle forvente holdt seg lengst, er impediment (gabbroområdene). Det er ingen god oversikt over hvordan tilstanden på lavbeitene er nå,

men det er en alminnelig enighet om at det er en mangel på vår- og høstbeiter i distriktet sett i forhold til beitetider og reintall.

Tabell 2.4. Fordeling (%) av ulike beitetyper i Lakselvdalen/Lyngsdalen distrikt.

	Lakselvdalen	Lyngsdalen
Dvergbjørk kreklinghei m. lav	17	22
Dvergbjørk kreklinghei u. lav	4	7
Kreklingkog m. lav	12	10
Kreklingkog u. lav		17
Blåbærrisheier	2	2
Blåbærbjørkeskog	16	7
Gras- og urterik skog	27	16
Fjellmosnøleier	9	6
Engsnøleier	4	1
Sum	91	88
Mindre impediment	9	11
Lavbeite totalt	29	32
Nettoareal	134	154
Større impediment avtotalareal	69	66
Totalt areal km ²	398	499

Sammendrag

Könkämä har ytret ønske om barmarksbeiter i Lakselvdalen/Lyngsdalen. Slik fagutvalget ser det, kan beiten i distriktet enten nyttes sammen med vinterbeiteområder i Vest-Finnmark eller i Könkämä. Ut fra et økologisk perspektiv er den beste løsning vinterbeiter i Könkämä. Dette gir bedre driftsforhold siden flyttemønsteret blir likt det en ellers har i området. Dersom en slik løsning skal kunne etableres, må alle reineiere i distriktet inngå som en driftsgruppe med eget vinterbeiteområde. Ut fra de rådende forhold ser ikke fagutvalget dette som et realistisk alternativ. Over et lengre tidsperspektiv er dette likevel en god løsning.

Alternativt må beiten nyttes med utgangspunkt i Vest-Finnmark. Da må flyttingene vår- og høst foretas på en måte som ikke går ut over flyttemønster og beitebruk i nordre Troms/ Könkämä. I praksis betyr dette at reinen må flyttes med bil.

2.1.2 Helligskogen reinbeitedistrikt

Areal og driftsforhold

Det vises til **kart 2.2**. Det opprinnelige vinterbeitedistriktet Helligskogen ble i 1997 slått sammen med distriktet Falsnesfjell til et nytt helårsdistrikt: Helligskogen. Falsnesfjellet og det nye Helligskogen grenser mot distriktet Rosta langs Signaldalen/Bárrásvuovdi til riksrøys 293, Gáhppooaivi. Distriktet grenser i nordøst mot Kåfjorddalføret, fra fjorden til grensen mot Finland. Dette er grensen mot Skárfvággi reinbeitedis-

Čiekŋalvuovdi juohkása guokten vággin, Stordalen ja Bárrásvuovdi. Duovdagiid dáfus heive Stordalen seammá bures orohatrádjijn go Bárrásvuovdi.

Orohat lei jagi 1964 rádjái konvenšuvdnaguovlu. Eanas oassi luvvejuvvui sierra orohahkan, ja jagi 1972 konvenšuvdna nannii dan. Orohaga lulit oassi lea ain konvenšuvdnaguovlun, ja davil ráddjejuvvon Golmmariikarádjemearkkas Govdavákki čađa Čoaigidanvuovdá. Dát duovdagat lea oassin Dápmot/Rostu konvenšuvdnaguovllus ja dat leage Rostu orohat. Konvenšuvdnaguovlui gullet maddái Bárrás ja Márkos.

Lassin dan konvenšuvdnaguovlui man juo namuheimmet ášahuvvui jagis 1972 gaskaboddosaš guovlu. Mearrádusaid vuodul, mat daddjojit §:s 67, lei Ruota beali boazodolliin lohppi atnit Rieppi gitta jagi 1977 rádjái. Davil rájji lei Skibotndalen mielde rádjemearkka 295 rádjái, oarjjábealde Lávkvákkis Skibotndalenis Govdajávraí ja lulás Dápmot/Rostu davitrájji mielde Golddajávrris Golmmariikarádjemearkka rádjái Golddajávrris. Dát lei áidna guovlu mii ášahuvvui gaskaboddosašvuoda namas.

Konvenšuvdnarádjje guora lea gaskaáidi Golmmariikarádjemearkkas Golddajávrris buohta oarjjás Govdavágge ráigge Govdajávraí. Áidi lea gahččan mángga saje guhkes gaskkaid. Basevuovdi vuosttaldii áidebáikki válljema ja oaivvildii manahit guohtuneatnamiid ovdeš šiehtaduvvon áidebáikki ektui.

Orohat ceggii sierra gaskaáiddi Golddajávrris Stordalena mielde, amas mastat Geaggámii. Áidi ceggejuvvui jagis 1984 gaskaboddosaš áidin. Maŋnil lea áidi ođastuvvon ja ráhkaduvvon orruáidin. Áidi čuovvu lunddolaš oziid ja hehte Geaggáma mastat konvenšuvdnaguovlluide mat leat Stordalena ja Govdavággi gaskkas, nappo guovllu man dás gohčodit Márkos. Geaggán oaivvilda dán áiddi, ovttas Láhku/Guhkesvákki áiddiin Rosttus, váikkuhit sin guohtuneatnama atnima nu ahte sin konvenšuvdnaguovllus lea 30 % maid sii eai beasa guođohit.

Basevuovddis ii leat formála lohpi cegget áiddi Boazodoallolága vuodul.

Riikarádjjeáidi lea ruotabeali ovddasvástádus, ja váilevaš áidedivodeapmi lea dovddastuvvon. Leat dollojuvvon moanat čoahkkimat ja áidegeahčadeamit, ee gávnahan dihte buoret áidebáikki dábálaš konvenšuvdnaáidái. Det faste utvalg (bistevaš lávdegoddi) lea mángii ášši gieđahallan.

Ruota eiseválddit ja Geaggáma čearru leat mángii čujuhan ahte Basevuovdi guođoha rádjeváriid dálvet ruotabeale riikarájji (Duoibalis). Suoma riikarájji guora lea ceggejuvvon gaskaáidi.

Geaggáma boazodoallit sáhttet atnit konvenšuvdnaguovllu áigodagas 01.05–14.09.

Luonddudilálašvuodát

Orohaga baktevuodus lea eanas báitaráktu, muhto muhtin sajiin lea eanan garas ja daškat. Orohaga siskit duovdagiin leat gággadit mollaneaddji baktešlájat ja šaddá unnán ruonassaddu. Dákkár guovllut leat eanas Skibotndalen badjeosiid davábealde ja nuorttabealde. Dáikko leage duottareanan, sáttu ja čievramoren.

Vággerámain lea ráktu moallaseabbu ja eanan, mii fierrá, lea sakka šattolaččat, ja nu leage mánggalágan šaddu dáikko.

Básevuovddis leat oba Norggas eanemus eatnamat badjel 1000 m bm (26 %). Duššefal 7 % eatnamiin leat vuollel 600 m bm. Orohagas lea eanas duottareanan mas leat doaresvákkit miehtá. Vuolládagain leat vuovddit ja soahkevuovdi manná gitta 400–500 m bm. Vuonaid guvlui leat riiddit. Skibotndalenis lea veahá beahcevuovdi, muhto obbalaččat lea unnán vuovdi.

Romssabealde lea Basevuovdi dat guovlu gos lea unnimusat muohta. Maiddái arvi lea doppe gaskamearálaččat duššefal 10–25 mm ođđajagimánu ja guovvamánu. Dálkkádagat dahket orohaga buorren dálveguohtumin. Váttisvuohka čuožžila dalle jus heajuda ealádaga, go eai bájjo leat eará eananoasit gosa de lágida ealu.

Eanas sajit leat muohttaga vuolde gitta geassemánui, ja danne ii runodišgoade ovdalgu suoidnemánu. Nu leatge unnán báikkit gos rahttá lea árrat.

Guohtun

Vákkiin lea buorre guohtun geasset, ábaida baju várreanamiin nuorttabealde ja oarjjabealde Skibotndalena. Čakčat guođohit rádjeguovlluin. Vaikko Olmáivággi ja Gáivuotna leat buoremus dálveguohtumat. Dál lea duođastuvvon ahte “mearriduvvon” dálveguohtumat Maunus leat guorban, eai anit. Gáržžes dálveguohtumat ráddjejit orohaga boazodoalu. Nu movt daddjon ovdalis leat orohaga dálveguohtumat rádjeváriin ruotabealde riikarájji. Dán vuodul čuoččuhit Basevuovddi boazodoallit ahte dát sáhttá leat sidjiide guohtuneamin Maunu sadjái, vaikko vel eai leatge seamma buorit eatnamat go Maunus.

Dalle go NORUT didoštii konvenšuvdnaguovllu guohtumiid dili, váldui maiddái Basevuovddi lulimus oassi mielde. Sii leat guovllu gohčodan “Čiekŋalvuovdin”. Guovllut leat álggos klassifiserejuvvon šaddošládjan, ja maŋnil leat earuhuvvon guohtunšládjan¹⁵. Didoštanbohtosat čilgejuvvojit 2.5. tabeallas. Lassin guohtunšlájaid proseantačilgehusa, čájeha tabeallas

15. Dán analysa vuodđun lea okta áidna govva váldon suoidnemánu 1990.

trikt, samtidig som det også er områdegrensen mot Vest-Finnmark. I nordvest grenser distriktet mot fjordene og i sørøst mot riksgrensene mot Sverige og Finland. Grensen mellom de to opprinnelige distriktene var Skibotn-dalføret som nå deler Helligskogen i 2 naturlige beiteområder.

Signaldalen deler seg i to mindre dalfører, Stordalen og Bárrásvuovdi. Ut fra et topografisk synspunkt vil Stordalen være et like godt valg som distriktsgrense som Bárrásvuovdi.

Hele distriktet var fram til 1964 konvensjonsområde. Største delen ble da frigjort for en egen reindrift, noe som ble bekreftet i konvensjonen av 1972. Det som i dag er konvensjonsområde, er den sørligste delen av distriktet, avgrenset i nord fra Treriksøysa gjennom Govdavággi og ned Kitdalen. Området er en del av Tamok- Rosta konvensjonsområde som for øvrig omfatter hele Rosta distrikt. Konvensjonsområdet omfatter to atskilte fjellområder, Bárrás og Márkos.

I tillegg til nevnte konvensjonsområde, ble det i 1972 etablert et område med en særlig overgangsstatus. Etter bestemmelsene i § 67 kunne Rieppe nyttes av reineiere fra Sverige fram til 1977. Området var begrenset i nord etter Skibotndalen til riksrøys 295, i vest Lávkavággi fra Skibotndalen til Govdajávri og deretter mot sør etter Tamok-Rostas nordgrense fra Golddajávri til Treriksøysa i Golddajávri. Området var det eneste med en slik overgangsstatus.

Langs konvensjonsgrensen er det oppført et sperregjerde fra Treriksøysa ved Golddajávri vestover langs Govdavággi mot Govdajávri. Gjerdet er meget dårlig vedlikeholdt og ligger nå nede over store strekninger. Helligskogen protesterte mot trasévalget og henviste til at de tapte beiteland i forhold til tidligere avtalt gjerdetrasé.

Distriktet har i stedet ført opp et privat sperregjerde fra Golddajávri ned Stordalen som skal hindre sammenblanding med Könkäma. Gjerdet ble først oppført i 1984, men hadde da et midlertidig preg. Senere er det fornyet og framsto som et permanent gjerde. Gjerdet utnytter naturlige landskapselementer og avskjærer Könkäma fra de deler av konvensjonsområdet som ligger mellom Stordalen og Govdavággi, altså det området som her kalles Márkos. I følge Könkäma har dette gjerdet, sammen med gjerdet til Lakselvdal/Lyngsdal i Rosta, som konsekvens at 30 % av deres konvensjonsområder ikke er tilgjengelige. Helligskogen har ikke formell tillatelse etter Reindriftsloven til bygging av gjerdet.

Det ordinære grensegjerdet er et svensk ansvar, og det manglende vedlikeholdet er erkjent. Det har vært avholdt en rekke møter og befaringer, bl.a. for å finne en bedre trasé for det ordinære konvensjonsgjerdet. Saken har også gjentatte ganger vært behandlet i Det faste utvalg.

Svenske myndigheter og Könkäma sameby har ved flere anledninger påtalt at Helligskogen vinterbeiter i

grensefjellene på svensk side av riksgrensen (Duoibal). Det er oppført sperregjerde langs riksgrensen mot Finland.

Konvensjonsområdet kan nyttes av reineiere fra Könkäma i tiden 01.05. til 14.09.

Naturforhold

Berggrunnen i distriktet domineres av løs glimmerskifer, men enkelte steder er den hard og sterkt presset. Særlig de indre delene av distriktet har tungt oppløselige bergarter som gir dårlige betingelser for grønne planter. De største områdene av denne typen finner en nord og øst for øvre del av Skibotndalen. Her er det også et viddepreget landskap med sand- og grove grusmorener.

I liene ned mot dalene, er skiferen løsere og gir næringsrik skredjord med en artsrik og frodig vegetasjon.

Ingen andre reinbeitedistrikt i Norge har så stor andel av arealet over 1 000 m.o.h. som Helligskogen (26 %). Bare 7 % er under 600 m.o.h. Distriktet har karakter av å være et sammenhengende høyfjellsområde med daler som skjærer seg inn i, og delvis gjennom, plataet. I dalene er det en del skog og bjørkeskogen når opp mot 400–500 m.o.h. Mot fjordene er det bratte og til dels skogkledde lier. I Skibotndalen er det en den furuskog, men den totale andelen av skog er relativt liten.

Helligskogen er det området i Troms som har minst snø og regnes som snøfattig. Gjennomsnittelig har de også bare 10–25 mm nedbør som regn i januar og februar. Klimaet er derfor gunstig for gode vinterbeiter i hele distriktet. Problemet er at når beitet først slår feil, er det få alternativer.

Store områder er dekket med snø enda ut i juni, noe som fører til forholdsvis store områder der vekstsesongen starter først i juli. Dette fører til små arealer med tidlige grøntbeiter.

Beite

I de mange fjelldalene er det rikelig med godt sommerbeite, særlig høyfjellsområdene øst og vest for Skibotndalen. Om høsten nyttes grenseområdene. Selv om Manddalen og Kåfjorden er de beste vinterbeitene. Det er dokumentert at de "regulære" vinterbeitene i Maunu er så slitt at de ikke kan nyttes. Vinterbeitene begrenser derfor omfanget av reindriften i distriktet. Som nevnt tidligere, har distriktet vinterbeiter i grensefjellene på svensk side av riksgrensen. Reineierne i Helligskogen hevder at dette kan ses på som et erstatningsområde for Maunu, selv om det ikke har de samme kvalitetene som forutsatt for Maunu.

I samband med NORUT's kartlegging av beiten i konvensjonsområdene, er også den sørligste delen av Helligskogen undersøkt. De har benevnt området "Signaldalen". De enkelte områdene er først klassifisert som vegetasjonstyper, og deretter reklassifisert til beitetyper¹⁵. Tabell 2.5 gjengir resultatene fra under-

15. Analysen er basert på et enkelt bilde fra juli 1990.

ii-anihahtti eatnama obbalaččat ja ollu lea šaddu¹⁶ obalohkái. Dás lea maiddái earuhan guohtunárvvu mielde. Dát earuheapmi vuodđuda NORUT árvoštallamii nu movt dat leat earuhan iešguđetge guohtunšlájá geasse- ja dálveguohtumin. Sii atne 4 sierra guohtunárvvu (0–3), ja leat oktiigeassán guohtunšlájaid ja earuhan daid mat leat buoremusat. Geahča 2.5. **tabealla**. Guovlu lea rásseguolban ja unna oasáš lea ii-anihahtti. Jus eat váldde vuhtii dan areála, maid eai leat earuhan guohtunšlájaid dáfus, de sulastahttá guovlu Devddevári dakko dáfus mii guoská areálaide main lea šaddu, ja areálaide main ii leat šaddu. Dat oassi maid dadjat “buorit” geasseguohtumat leat maid oalle sullalaga. Eananoasit gos vuorddášii gávdnat jeahkála, eai leat nu ollu “Čiekŋalvuovddis” go Devddeváris (35 %:s 49 % ektui). Dat lea dan dihte go Čiekŋalvuovddis leat unnán danas- ja skierseatnamat. Doppe lea eambo jeaggi (11 %) go Devddeváris (5 %).

Selskapet for Norges Vel čilge guohtumiid, mat leat juhkkon dán guovtti boares orohaga gaskka, namalassii Falsnesfjell ja Basevuovdi. Čielggadeapmi deat-tuha ahte linjatakseren ii dohkke vuodđun, muhto lea duššefal álgun čilget obbalaččat áicama vuodul. Bargu lei ovdabargun jagi 1972 boazoguohtunkonvenšuvnna bargui.

2.5. tabealla. *Iešguđetlágan guohtunšlájaid juohkás-eapmi (%) Basevuovddi orohaga lulit eatnamiin (konvenšuvdnaguovlu) NORUT 1995.*

	Guohtunárvu		Čiekŋal- vuovdi
	Geassi	Dálvi	
Mearritkeahces	*	*	4
Rabas čáhci, bodnečáhceguovlu	*	*	4
Ii-anihahtti, jiehkki, jassa	*	*	18
Submi			25
Danasvuovdi, jeagil	1	2	5
Danasvuovddit	1	1	13
Rásseeatnamat	2	0	5
Jeaggi	2	1	11
Veadáhat ráhppát	0	3	25
Danas-/skierreguolban	1	2	6
Álmmehis rássejassagobit	2	0	4
Rássečohkiidus ja suhkkesšattot jassagobit	3	0	5
Jassagobit	2	0	2
Šaddu			75
Šaddu ja ii-anihahtti			100
Árvvu oassi dálvi 2 ja 3			35
Árvvu oassi geassi 2 ja 3			27
Areála km ²			243

Čielggadeamis oaidnit ahte orohaga eatnamiin lei sáhttit leat buorre jeagelšaddu, muhto lei guhtojuvvon liiggás garrasit. Lea unnán jáhkehahtti ahte dilli lea rievdan. Dás čujuhuvvui maiddái dan ahte stuora areálat dat leat mat birgehahttet bohccuid dákkár guorban eatnamiin.

Bohccot eai oáččo ávkki dain buriin vuollugas eatnamiin dain baskkes ávžžiin ja riiddiin, nu movt Čiekŋalvuovddis ja Čoaigidanvuovddis, Olmmáivákkis ja Gáivuonas. Boazu hárve luoitáda vulos. Go bohccot eai beasa dohko, adnojit duššefal bajimus eananoasit dákká lahkosiin.

Várreeatnamiin lea buorre guohtun jassaguorain gitta maññigeassái. Orohagas leat almmatge ii-anihahtti oasis (eananoassi gaskal Skibotndalen ja Gáivuonvákki). Váriin leat ollu jávrrit ja daid birra leat oalle viidát šattolaš eatnamat. Minddar lea guohtun váris vággeeatnamiin.

Oktiigeassu

Fágalávdegoddi oaivvilda Basevuovddi orohagas eai leat doarvái buorit dálveguohtumat. Nu daddjui maiddái odđa konvenšuvnna šiehtadettiin jagis 1972. Dát orohat ja Geaggán čearru dárbbasit ovttasbarggu. Maññil jagi 1972 vásihusaid eai ane boazodoallit Maunu leat áigeaguovdilis molssaektun. Sii lohket guohtumiid leat guorban ja lea hui bahá masttadit.

Fágalávdegoddi lea ovttaoaivilis ahte lea hui bahá masttadit dálvejagi eatnamiin. Váldosivvan lea go Geaggán johtá liiggás árrat eret konvenšuvdnaguovllus, ja olle dálvejagi eatnamiidda árrat. Čearu geassejagi eatnamat leat sakka hedjonan, ja árrajohtin guorbadahttá fas dálvejagi eatnamiid. Nu leage dán guovllu boazodoallu boahán unohas dillái mii váikkuha orohaga ja čearu ovttasbargui.

Jus ekologalaččat lea dáhttu rievttis láhkái heivehit guohtuma, ferte odđa konvenšuvdna láhčit dili vai álggos beassá “unohas dilis eret”. Dán olaha jus čearu guohtunvuogiatvuodát Norgga bealde eai gáržžiduvvo. Lea maiddái ovdamunnin jus guođoha oarjjabealde guhkit, vai seastá dálvejagi guohtumiid nuorttabealde. Dan seammás ferte Basevuovdái dáhkkidit dálveguohtumiid sihke oanehis ja guhkit áigái.

Fágalávdegoddi váttisvuohtan lea sihkkarastit Geaggána čerrui guođohanvuogiatvuoda Norgga bealde. Vuosttažettiin ii sáhte gáržžidit guohtunguovlluid, muhto nuppi bealis lea hui čielggas ahte vuostelasvuodát bistet, jus doalaha dálá Dápmot-Rostu davábeali ráji. Fágalávdegoddi oaivvilda jagi 1972 vásihusaid vuđul gártat viehka váttisin doallat gaskaáiddi ortnegis Govdavákkis. Vággi lea, ja maiddái guovlu gaskal vákki ja Stordalen/Čiekŋalvuovddi, buorre guohtuneanan, muhto dás ferte deattuhit eambo dan ahte gávdnat heivvolaš áidebáikki. Berre dárkkilit suokardit áidebáikki Govdavágge ráige dehe Stordalenis.

16. Loguid leat jorben lagamus logezii.

søkelsen. I tillegg til den prosentvise sammensetningen av beitetypene, er det også lagt inn samlet andel impediment og samlet andel med vegetasjon¹⁶. Det er også tatt med en klassifisering i beiteverdi. Den bygger på NORUT's vurdering av de ulike beitetypene som henholdsvis sommer- og vinterbeiter. De har nyttet fire klasser beiteverdi (0–3), og gjort et sammendrag av beitetypene i de beste klassene. Det vises til **tabell 2.5**. Området har preg av høyslette og har en relativt lav andel impediment. Dersom en ser bort fra den forholdsvis høye andelen uklassifiserte areal, har området noe av den samme karakter som Devdisfjell hva angår fordeling mellom areal med vegetasjon og areal uten vegetasjon. Andelen "gode" sommerbeiter er også forholdsvis likt. Andelen beitetypene der en venter å finne lav er noe mindre i "Signaldalen" enn i Devdisfjell (35 % mot 49 %). Dette skyldes at andelen lyng- og dvergbjørkheier er svært lav i Signaldalen. Det er karakteristisk med en større andel myr (11 %) enn i Devdisfjell (5 %).

Selskapet for Norges Vel har en beskrivelse av beitetypene som er delt mellom de to gamle distriktene Falsnesfjell og Helligskogen. I utredningen blir det understreket at linjetakseringen ikke er representativ, og kun er et grunnlag for en generell beskrivelse etter markgang. Arbeidet skjedde i samband med forberedelsen til reinbeitekonvensjonen av 1972.

Tabell 2.5. Fordeling (%) av ulike beitetypene i de sørligste delene av Helligskogen distrikt (konvensjonsområdet). NORUT 1995.

	Beiteverdi		Signal- dalen
	Sommer	Vinter	
Uklassifisert	*	*	4
Åpent vann, grunnvannsområder	*	*	4
Impediment, is, snø	*	*	18
Sum			25
Lyngskog, lavholdig	1	2	5
Lyngskoger	1	1	13
Eng-skoger	2	0	5
Myr	2	1	11
Eksponerte rabber	0	3	25
Lyng-/dvergbjørkheier	1	2	6
Fattige grassnøleier	2	0	4
Engsamfunn og rike snøleier	3	0	5
Snøleier	2	0	2
Vegetasjon			75
Vegetasjon og impediment			100
Andel verdi vinter 2 og 3			35
Andel verdi sommer 2 og 3			27
Areal i km ²			243

Generelt viser utredningen til at distriktet hadde gode betingelser for lavbeite, men at det var sterkt utbeitet. Det er liten grunn til å tro at dette er endret. Det ble videre vist til at det bare var store arealer som gjorde at reinen klarte seg på slikt nedslitt beite.

De frodige beitetypene nede i Signaldalen og Kittdalen, Mandalen og Kåfjordalen, har begrenset verdi for reinen. Det er trange daler med høye fjell og bratte fjellsider. Reinen trekker sjelden ned i disse dalene. På grunn av dårlig tilgjengelighet begrenser nyttbart lavfjell seg stort sett til en smal stripe på kanten ned mot dalene.

Høyfjellsbeitet blir karakterisert som rikelig, med fine snøleier som gir beite langt ut over sensommeren. Deler av distriktet har imidlertid en stor andel impediment (for eksempel høyfjellet mellom Skibotndalen og Kåfjordalen). Det er imidlertid et stort antall fjellvann i området, og rundt disse er det til dels store strekninger med forholdsvis frodig vekst. Ellers er det de åpne fjelldalene som gir beite.

Sammendrag

Etter fagutvalgets mening mangler Helligskogen stabile vinterbeiter innen egne grenser. Dette var også konklusjonen ved forhandling om ny reinbeitekonvensjon i 1972. Det skulle være behov for et samarbeid mellom distriktet og Könkämä sameby. Erfaringene fra tiden etter 1972 har imidlertid gjort at reineierne mener at Maunu ikke er et aktuelt alternativ. De viser til stor slitasje på beitetypene og høy risiko for sammenblanding.

Fagutvalget er enig i at det foreligger en høy risiko for sammenblanding på vinterområdene. Hovedårsaken til dette er at Könkämä flytter fra sine konvensjonsområder svært tidlig, og kommer tidlig inn på vinterbeitetypene. Samebyens sommerbeiter er sterkt redusert og den tidlige flyttingen fører til stor slitasje på vinterbeitetypene. Dermed er reindriften i området kommet inn i en ond sirkel, noe som igjen påvirker samarbeidet mellom distriktet og samebyen.

Dersom en ønsker en beiteøkonomisk riktig tilpassning, må en ny konvensjon legges til rette for at en først løser den "onde sirkelen". Skal dette være mulig, må en sikre seg mot at samebyen ikke får reduserte beiterettigheter i Norge. Det er også en fordel om beitetiden i vest forlenges for å spare vinterbeitetypene i øst. Samtidig må en sikre Helligskogen vinterbeiter både på kort og lang sikt.

Fagutvalget står ovenfor et dilemma når det gjelder sikring av retten til beite for Könkämä i Norge. På den ene siden kan ikke beiteområdene reduseres. På den annen side er det åpenbart at dersom en beholder nåværende nordgrense for Tamok-Rosta, vil dette være grunnlag for stadige konflikter. Etter fagutvalgets mening viser erfaringene etter 1972 at det vil være meget vanskelig å vedlikeholde et sperregjerde langs Govdåvaggi. Selv om dalen, og området mellom den og Stordalen/Signaldalen, representerer en beiteressurs, bør muligheten for å finne en hensiktsmessig

16. Materialet er her avrundet til hele tall.

Vaikko Geaggán ii leat guođohan áiddi davábealde manemus jagiid, muhto jus sin eatnamiid gáržžida, de billista vejolašvuođa gávdat čovdosa guhkit áigái ja ekologalaš dili vuodul.

Beroškeahhtá gokko Dápmot-Rostu konvenšuvdna-guovllu davábeali ráđji manná boahhte áiggis, berre Geaggán oažžut guođohanvuoigatvuođa eará guovllus; Markeneguovllu. Geahča Meavkki orohaga čilgehusas eambo Markeneguovllu birra. Lávdegoddi čujuha maiddá Rostu orohaga čilgehussii mas evttohit Lágu/Guhkesvákki dálá geavahanlobi ráddjet Rosttus.

Vaikko vel Lágu/Guhkesvákki johtin čađa Basevuovddi prinsihpas leage siskkáldas ášši norggabeale, sáhtttá dát nuppivuorus váikkuhit boahttevaš konvenšuvnna. Jus orohat atná guhkes áiggi johtit orohaga čađa, billista dát Basevuovddi jeageleatnama. Lea baláhahtti ahte Duoibala maiddá guođohit, go eai leat lunddolaš oazit guovllus. Fágálávdegoddi ipmirda Lágu/Guhkesvákki váttisvuođaid, muhto lávdegoddi ii hálit ráhkadit vel eambo váttisvuođaid ja addit guođohanlobi dán guovllus. Dát dahká váttisin oažžut áigái gaskaboddosaš ortnega mii buorida dili.

2.1.3 Meavki, Sálašvággi ja Nieidavuovdi orohagat

Areála ja doaibmadilálašvuođat

Meavki, Sálašvággi ja Stuoranjárga-Vuovlenjuni orohagain lea oktasaš hálddašeapmi. Meavki lea 1.699 km², Stuoranjárga lea 1.095 km². Dat lea Romsabeale stuorimus orohat, sihke areála ja doaibmaovttadagaid dáfus. Geahča 2.3. kártamildosa.

Meavkki duovdagiid oarjjabealde lea Jáhkotnjárga ja nuorttabealde lea Báhcavuotna. Lulil čuovvu ráđji Dápmotvuovddi ja Málateanuvággi. Sálašvággi ja Stuoranjárga – Vuovlenjuni lea gaskal Báhcavuona ja Moskavuona. Guohcavuopmi dat juohká orohagaid guovtte sadjái siskkáldasat. Orohaga ráđji lulil lea čáhca gaskal Sørffjorden ja Báhcavuona.

Nieidavuovdi manná Lágu orohaga ráji duohká, mii fas lea Nieidavuovddi ja Meavkki gaskkas. Orohagat oainnat eai leat oktasaš duovddan.

Meavkki ráđji nannáma bealde lea Rostu, Dieváidvuovddi ja Álddesjárri orohagaid guvlui. Konvenšuvnna vuodul manná ráđji sihke Geaggáma, Lávnnitvuomi ja Sárevuomi čearuide.

Meavkki orohagas leat vákkit/čázádagat, geainnut ja huksemat mat juhket orohaga smávit eananosiide. Lulimusas leat Meavki ja Markenés várit maid gaskkas lea Takvatnet ja riikageaidnu 857. Meavkki davá-

bealde ja oarjjabealde Markenésa lea Blåtind (Vilgesvárri), ja fas ee E6 sirre Blåtind (Vilgesvári) duon guovtti eará eananoasis. Blåtind (Vilgesvári) davábealde lea Jáhkotnjárga. Dáid eananosiid sáhtttá fas juohkit smávit oassin lunddolaš oziid mielde. Dat man gohčodit Markenés, juohkása ovdamearkka dihte Omasvárrin ja Markenés nuorttabeallin (dehe duššefal Markenés).

Nieidavuovddi juohkit dábálaččat guokten guhtunguovlun; Stuoranjárga ja Vuovlenjuni, mii lea Stuoranjárggas dat oassi mii lea Loabága nuorttabealde.

Ovdalgo jagi 1919 konvenšuvnna lei Ruota čearuin lohpi guođohit buot dán golmma orohagas. Earret Markenés, váldui Meavki eret jagi 1919 konvenšuvnna. Go manñil rievdededje jagis 1949, de bidje Sálašvákki ja Nieidavuovddi – Vuovlenjuni eret, ja fas Markenés biddjui eret konvenšuvdnaguhtumin jagis 1972.

Geaggámis guođohii okta siida Markenésa jagi 1961 rádjái, muhto fertejedje heaitit guovllu atnimis go masttadedje Geaggáma eará siiddaiguin geat johte Dápmot-Rostu čađa.

1950-jagiid álggugeahčen johte Oarje-Finnmárku boazodoallit dán orohakkii ja atnigohte Stuoranjárga- Vuovlenjuni geasseorohahkan. Álggos guođohedje nuorttabealde Skibotndalen dálvet, muhto ovttá jagi ledje maiddá Ruotas. Jagi 1956 rájes leat Meavkki atnán dálveorohahkan. Okta siida lea eanas áiggi leamaš birrajagi Meavkkis, ja nubbe siida lea guođohan Stuuránárgga geasset.

Meavki/Stuoranjárga lea dat orohat Norggas gosa eanemusat leat huksemiid dahkan. Orohagas leat guokte stuora báhčinguovllu, Meavki ja Blåtind (Vilgesvárri). Oktiibuot leat dát guolbanat 200 km², ja adnojit hui ollu. Dál barget guovlluid ovttaiduhttit, ja dat goarida orohaga vel eambo.

Lunddudilálašvuođat

Várrevuođus lea eanas báitaráktu. Meavkki lulágeažehagas ja muhtin sajiin Sálašvákkis, lea báktešládja, mii lea gággat biedganit. Rámaide, gokko lea buorre eanavuodđu, leat dávjá gilván guosaid.

Stuora oassi eatnamiin lea vuollelis vuovderáji¹⁷. Meavkkis lea 34 % vuollelis 200 m bm ja 48 % lea gaskal 200 ja 600 m bm. Duššefal 3 % areálas lea 1.000 m bm. Nieidavuovddis lea eambo eanan badjelis 1.000 m bm (6 %), muhto go geahččá obbalaččat lea orohagain sullii ovttamađe alla várreeanan.

Jáhkotnjárggas leat várit ja šattolaš vákkit main lea mealgat vuovdi. Guovlu lea čakčajagi eanamin adnon, muhto soames háve adnon maiddá dálvejagis. Guovlu adno maiddá dalle go johtet prámáárdái ja suvdet Báhcavuona rastá.

17. Dás lea álkivuoda dihte bidjan 600 m bm.

gjerdetrasé veie tyngre. Da må det foretaes en nærmere vurdering av plassering av gjerdet langs Govdavággi eller i Stordalen.

Selv om Könkämä ikke har nyttet områdene nord for gjerdet de siste årene, vil en fortsatt beskjæring av deres områder ødelegge muligheten for en langsiktig og økologisk riktig løsning.

Uavhengig av hva som blir den framtidig nordgrensen for Tamok-Rosta konvensjonsområde, bør Könkämä få beiterett også i et annet område; Markenes-området. Det vises til det som er sagt om Markenes under omtalen av Mauken distrikt. Utvalget viser også til omtalen under Rosta der det blir foreslått at Lakselvdal/Lyngsdal får begrenset sin nåværende bruk av Rosta.

Selv om Lakselvdalen/Lyngsdalen's bruk av Helligskogen til gjennomflytting i prinsippet er et internt norsk anliggende, kan det indirekte få betydning for en framtidig konvensjon. Dersom distriktet fortsetter sin langsomme flytting gjennom distriktet, vil det skade lavbeiteressursene i Helligskogen. Det er også en reell fare for at de også vil beite i Duoibal, da det ikke er naturlige grenser i området. Selv om fagutvalget har forståelse for problemene til Lakselvdal/Lyngsdal, ser utvalget ingen grunn til å komplisere forholdene ytterligere ved at de gis beiterett i dette området. Dette vanskeliggjør en overgangsordning mot den beste løsningen.

2.1.3 Mauken, Tromsdalen og Andersdalen reinbeitedistrikter

Areal og driftsforhold

De tre reinbeitedistriktene Mauken, Tromsdalen og Andersdalen–Stormheimen drives som en forvaltningsenhet. Mauken (Meavki) utgjør 1 699 km², mens Tromsdalen/Andersdalen (Stuoranjárga) er på 1 095 km². Distriktet er størst i Troms, både målt etter areal og antall driftsenheter. Det vises til kart 2.3.

Mauken distrikt omfatter området mellom fjordene Malangen i vest og Balsfjorden i øst. Mot sør følger grensen Tamokdalen og Målselvdalføret. Tromsdalen og Andersdalen - Stormheimen utgjør halvøya mellom Balsfjorden og Ullsfjorden. Den interne avgrensning mellom de to distriktene er Breivikeidet. Distriktenes grense mot sør er eidet mellom Sørfjorden og Balsfjorden.

Andersdalen grenser mot Lakselvdal distrikt, som dermed ligger mellom Andersdalen og Mauken. Distriktene er derfor ikke et sammenhengende areal.

På fastlandssiden grenser Mauken mot Rosta, Dividalen og Altevatt distrikt. Gjennom konvensjonen grenser de dermed mot både Könkämä, Lainiovuoma og Saarivuoma samebyer.

Særlig Mauken distrikt er delt opp i flere mindre områder av en rekke daler/vassdrag, veier og bebyg-

gelse. De to sørligste er fjellområdene Mauken og Markenes som skilles av Takvatnet og riksvei 857. Nord for Mauken og vest for Markenes ligger Blåtind som er skilt fra de to øvrige bl.a. av E 6. Nord for Blåtind ligger Malangshalvøya. Disse delområdene kan igjen deles i mindre områder med innbyrdes naturlige grenser. Det som her kalles Markenes, deles for eksempel ofte i Omasvarre og Markenes øst (eller bare Markenes).

Andersdalen deles vanligvis i to beiteområder; Andersdalen og Stormheimen som er den delen av Andersdalen som ligger øst for Lavangsdalen.

Før konvensjonen av 1919 hadde samebyer fra Sverige adgang til å beite med sin rein i alle de tre distriktene. Med unntak av Markenes, falt Mauken ut ved konvensjonen av 1919. Deretter gikk Tromsdalen og Andersdalen–Stormheimen ut ved endringen i 1949, mens Markeneset gikk ut som konvensjonsbeite i 1972.

En driftsgruppe i Könkämä nyttet Markenes fram til 1961, men måtte da gi opp bruken på grunn av sammenblandinger med andre grupper fra Könkämä som var på flytting gjennom i Tamok - Rosta.

I begynnelsen av 1950-årene flyttet reineiere fra Vest-Finnmark inn og nyttet Tromsdalen/Andersdalen–Stormheimen som sommerbeite. Først nyttet de områdene øst for Skibotndalen som vinterbeite, men de var også en sesong i Sverige. Fra 1956 har de hatt vinterbeite i Mauken. En gruppe har det meste av perioden vært på beite hele året i Mauken, mens den andre har flyttet til Tromsdalen/Andersdalen på sommerbeite.

Mauken/Tromsdalen/Andersdalen er et av de reinbeitedistrikt i Norge som er sterkest belastet av inngrep. Det er to store skytefelt i distriktet, Mauken og Blåtind. Til sammen er de på 200 km², samtidig som bruksfrekvensen er stor. Det arbeides nå med sammenbinding av feltene, noe som i enda sterkere grad vil belaste distriktet.

Naturforhold

Fjellgrunnen i området domineres av glimmerskifer. I den sørligste delen av Mauken, og et område i Tromsdalen, er det imidlertid bergarter med lav forvittringsevne. De områdene i liene som har godt jordsmonn, er ofte tilplantet med gran.

En stor del av arealet ligger under skoggrensen¹⁷. For Mauken ligger 34 % under 200 m.o.h. og 48 % mellom 200 og 600 m.o.h. Bare 3 % av arealet ligger over 1 000 m.o.h. Andersdalen har en noe høyere andel over 1 000 m.o.h. (6 %), men sett i en større sammenheng er fordelingen av arealet i høydesoner lik i de tre distriktene.

Malangshalvøya består av fjell med frodige daler med en del skog. Området har vært nyttet som høstbeite, men tidvis også som vinterbeite. Området nyttes også ved flytting til og fra pramming over Balsfjorden.

17. Her er den forenklet satt til 600 m.o.h.

Blåtind (Vilgesvárri) lea alla várreeanan, muhto davil leat alážiin soahke- ja beahcevuovddit. Oarjjabealde lea sierra eananoassi Mátatvuona ja Árvovuona gaskka. Dakko lea eanas vuovdi, ja ovttasaji lea riidi. Dálveguohtumat leat oalle buorit doppe. Blåtindguovlu (Vilgesvárreguovlu) lea ollislaččat adnon dálvejagi guohtumin, muhto nubbi siida lea várreguovluid atnán geassejagi eanamin.

Omasváris lea vuollugit eanan, das leat alážat, veađahagat, vákkit ja jeaggeeatnamat. Markenes fas lea várreeanan, mas buorit vákkit ja muotkkit mannet doarrás orohaga čađa. Sokki-siida lea atnán Omasvári sihke dálve- ja giđđajagi guohtumin ja Markenes lea unnán guođohuvvon.

Meavkkis leat vuollugas várit oarjjil ja fas nuorttal lea badjeleappos. Leat oalle ollu vuovderámat, ja nuorttabealde leat alážat ja vákkážat. Dáppe leat dálveguohtumat maid doalu dáfus heive ovttaiduhittit Omasváriin.

Jáhkotnjárggas ja Stuoranjárggas borgá badjel 300 mm muohttaga. Guovllu eará osiin lea 200–300 mm. Orohaga eananoiin ii leat guđesge nu unnán muohta. Jáhkotnjárgga olggut osiin ja davil Sálašvákkis sáhtta arvit ođđajagimánus/guovvamánus. Dáin guovlluin arvá gaskamearálaččat 50–100 mm. Dat mearkkaša ahte arvi ii nagot suddadit muohttaga. Jus vuhtiiváldit duššefal borgahivvodaga ja arvehivvodaga gaskavuoda ođđajagimánus/guovvamánus, de lea stuorát várra cuoŋudit riddoguovlluin go siskkit vuotnaguovlluin.

Meavkkis/Sálašvákkis/Nieidavuovddis runodišgoahtá juo miessemánu gaskkamuttus. Alla várreeatnamiin runodišgoahtá geassemánu álggus, ja hui unnán sajiin runodišgoahtá easka suoidnemánu loahpageahčen. Ruotnasa dáfus lea Stuoranjárga buorre geasseorohat. Dáin guovlluin lea ollu báikkiin gaskamearálaš temperatuvra vuollel 8°C suoidnemánus, ja lea juste nuppe ládje go Meavkkis.

Guohtun

Dáin orohagain leat mángii suokkardan guohtumiid. Dán raporttas leat mii välljen Boazodoalu stádakon-

suleantta ja Selskapet for Norges Vel linjátakseremiid, mat dahkkojedje Meavkkis ja Stuoranjárggas. NOR-UT čielggadeapmi adnojuvvo duššefal orohaga obbalaš válddáhugas. Meavkki takserenčoahkkáigeasu oaidnit **2.6. tabeallas**. Vaikko vel ii sáhtege Meavkkis dadjat jeageatnama leat buorren, leat almmatge stuora variášuvnnat. Blåtind (Vilgesvári) ja Meavkki guovlluin lea eanemus jeagil. Maiddái Omasváris lea muhtin eananoiin jeagil, ja fas Jáhkotnjárggas ja Markenesas lea unnán jeageleanan.

2.6. tabealla oaidnit maiddái ahte veađahagaid jeagelmearri lea dat mii lea mávssolaččamus go geahččá eatnatvuoda dáfus. Almmatge leat dakkár vuovdeeatnamat, gos lea jeagil, mávssolaččat muhtin áigodagaid.

Markenesas lea hui ollu ii-anahahtti eanan (48 %). Guovllus leat almmatge ollu buorit geasseguohtumat. Rásse- ja urtavallji eanan lea olles 22 %. Dat lea eambo go Meavkkis, muhto ii nu ollu go Omasváris ja Blåtindas (Vilgesváris). Ii-anahahtti meari sadjái leat fas unnán jeaggeeatnamat. Go ná unnán lea jeageleanan, heive guovlu geassejagi guohtumin, iige nu bures giđđa- ja čakčajagi guohtumin.

Markenes ja Omasvárri rájit leat váikkuhan guohtumiid. Guohtumiid suokkardeamis čuvvo ráji Markenesvákki bokte, muhto konvenšuvdnarádji lei oarjelis. Eananoasit mat leat gaskkas, leat seammalárganat go guovllut, mat leat nuortalis.

Vaikko vel guovlu árvoštallojuvvoge dálvejagi guohtumin, čájeha guohtunsuokkardeapmi ahte Meavkkis maiddái leat valjit geasseguohtumat. Ábaida Blåtindas (Vilgesváris) leat valljugas geasseguohtumat, muhto geasseguođoheapmi billista jeageatnamid (jeageleanan dulbmojuvvo). Jus eará guovllus gávdná jeageguohtumiid, de heive guovlu hui bures geassejagi guohtumin, go árvoštallá duššefal guohtuma dáfus.

Blåtindområdet er et fjellområde, men i nord er det også en del åser med en del bjørke- og furuskog. I den vestre del er det et avgrenset område mellom Måselvfjorden og Aursfjorden. Det er i hovedsak skogkledd, men med et skogløst høydedrag. Området har relativt gode vinterbeiter. Hele Blåtindområdet har vært nyttet som vinterbeite, men den ene av driftsgruppene har også brukt de høyere områdene som sommerbeite.

Omasvarre er et lavfjell med åser, rabber, daler og myrområder. Markenes er derimot et typisk høyfjellsmassiv som gjennomskjæres av frodige fjelldaler. Mens Omasvarre har vært nyttet som vinter- og vårbeite for Sokki-gruppen, har Markenes i praksis vært lite brukt som reinbeite.

Mauken består av et relativt lavt fjellområde i vest og et høyere område i øst. Rundt hele området er det en del skogkledd lier, men i øst er det også en del åser og mindre daler. Her er det en del vinterbeiter som driftsmessig kan knyttes sammen med Omasvarre.

De ytre delene av Malangshalvøya og Tromsdalen/Andersdalen har over 300 mm nedbør som snø. Resten av distriktet ligger mellom 200–300 mm. Ingen deler av distriktene kan sies å ha lite snø. Muligheten for regn i januar/februar er størst på ytre del av Malangshalvøya og i de nordre delene av Tromsdalen. Gjennomsnittlig regnmengde for disse områdene ligger på 50–100 mm, noe som igjen betyr at regnet ikke tiner bort snøen. Dersom en bare ser på forholdet mellom mengde snø og mengde nedbør som regn i januar og februar, er det høyere sannsynlighet for skare i kystområdene enn i indre fjordstrøk.

I Mauken/Tromsdalen/Andersdalen starter vekstseksjonen allerede i midten av mai. I fjellområdene vil veksten starte i første del av juni, og bare mindre områder har vekststart så sent som i siste del av juli. Tromsdalen/Andersdalen vil i en slik sammenheng ha et fortrinn som sommerbeite. I motsetning til Mauken har de store områder der middeltemperaturen i juli er under 8°C.

Beite

Det er gjennomført flere beitegranskinger for disse distriktene. Her har en valgt å bruke de linjetakseringer som Statskonsulenten i reindrift og Selskapet for Norges Vel har foretatt for henholdsvis Mauken og Tromsdalen/Andersdal. NORUT's utredning er bare nyttet under den generelle beskrivelsen av distriktet. **Tabell 2.6** viser et sammendrag av takseringen for Mauken. Selv om Mauken ikke kan sies å være et utpreget lavbeiteområde, er det store variasjoner. Blåtind- og Maukenområdene har den største andelen lavbeite. I tillegg til de to nevnte områdene er det en del lavbeite i Omasvarre, mens både Malangshalvøya og Markenes har en lav andel lavbeite.

Tabell 2.6 viser også at det er lavbeitene på rabbene som betyr mest målt i mengde. Skogsbeitene med lav er likevel viktig i enkelte perioder.

Det som preger Markenes er den høye andelen impediment (48%). Området har likevel en høy andel av gode sommerbeiter. Andelen gras og urterik mark er på hele 22 %. Det er klart over andelen for Mauken, men noe under Omasvarre og Blåtind. Den høye impediment-andelen kompenseres med en lav andel myrer. Ser en dette i forhold til den lave andel lavbeite, framstår området som et utpreget sommerbeite, og verdien som vår- og høstbeite er begrenset.

Sammensetningen av beitene i Markenes og Omasvarre er preget av grensedragningen mellom områdene. I beitegranskningen følger grensen selve Markenesdalen, mens konvensjonsområdet var avgrenset lengre vest. Området mellom er preget av den samme topografi som områdene lengre øst.

Selv om distriktet særlig vurderes ut fra en bruk som vinterbeite, viser granskningen også at det er betydelige sommerbeiter i Mauken. Særlig Blåtind har åpenbart rike sommerbeiter, men sommerbeiting vil belaste lavbeitene (primært tråkkskader). Dersom alternativt lavbeite kan skaffes i andre områder, har området et stort potensialsom sommerbeite dersom en bare vurderer i forhold til beitene.

2.6. tabealla. Šaddošlájaid juohkaseapmi (%) Meavkki orohaga iešguđetge eananosiin.

	Jáhkotnjárga	Blátind (Vilgesvárra)	Meavkki	Omasvárri	Markenes nuorta
Vuovdeeanan, jeagil	1	5	6	4	1
Eará goikeeanan, jeagil	6	18	21	11	4
Jeaggi, jeagil	0	4	2	1	0
Submi jeagil	8	26	29	16	5
Soahki ja siedga	2	3	5	4	2
Sarritdanaseanan	21	20	15	15	9
Eará danaseanan	7	9	13	11	9
Goikásit rásseeanan	21	14	6	14	11
Njuoskasit rásseeanan	9	11	9	14	11
Buorit jeakkit	8	7	7	4	3
Heajos jeakkit	1	2	1	1	0
Várreguolban	0	1	1	2	0
Jassagobit	4	2	2	2	2
Oktiibuot ruonasguohtun	74	67	60	66	47
Ii-anihahtti	9	7	11	18	48
Areála km ²	388	98	286	165	126

Stuoranjárgga guohtunsuokkardeapmi čájehuvvo 2.7. tabeallas. Dás guorahallojuvvo “anihahtti areála”, ja nu lea čilgehus nuppeládje go Meavkki logut. Stuorát ii-anihahtti eananoasit leat kárttas mihtiduvvon, ja dat eananoasit eai leat linjatakseremis mielde. Bohtosa govva lea das ahte Stormheimena guohtunslájaid submi, main lea jeagil, rievdá 20 %:s ja šaddá 8 %, jus meroštallá guohtuma ollislašareála ektui, iige nettoareála ektui. Dán nuppi guovtti guovllu dáfus lea jeageleanan mearri 16 ja 18 % go meroštallá ollislašareála ektui.

Sihke Stormheimenis ja Nieidavuovdis leat buorit

vuovdeguohtumat. Vuodđodiedut čájehit almmatge ahte Stormheimenis lea veahá eambo čáhppesmuorjeeanan, ja geasseguohtuma árva gártá veahá heajubun go Nieidavuovdis. Guohtunslájat dohkkejit muhtinmuddui gidđajagi guohtumin.

Nieidavuovdi anihahtti areálas lea 40 % vuovdi, ja earasaji lea báljes várri. Vuovdeguohtun lea erenoamáš buorre, dán areálas lea 70 % mas šaddet rást ja urttat. Báljes várri lea bealli sarriteanan ja bealli čáhppesmuorjeeanan. “Jeagelguohtun” lea dán mađe valjit, dannego gironlastagobiin lea erenoamáš suohkadit jeagelšaddu. Várreeatnamis leat valjit rássešattut.

2.7. tabealla. Iešguđetlágan guohtunslájat (%) Stuoranjárgga, anihahtti areálaid oassi.

	Stormheimen (Vuovlenjunni)	Nieidavuovdi	Sálašvággi
Skierrí/čáhppesmuorji, jeagil	9	9	15
Soahkevuovdi, sarritdanas	11	11	9
Rásse-/urtavallji soahkevuovdi	30	26	14
Vuovdesitnuvallji soahkevuovdi	4	1	3
Gironlastavallji jassagobit	10	16	19
Guodja- ja miektaruoššijeakkit	4	3	9
Takserenguovllu oassi	67	66	69
Ii-anihahtti linjjás	12	8	8
Submi guohtunslájat main lea jeagil	20	26	27
Oktiibuot areála km ²	371	157	480
Stuorit ii-anihahtti %	62	38	33

Sálašvákis leat eambo jeakkit go dán guovtti eará guovllus. Hui ollu šaddet luktit ja miektaruoššit, nappo jeakkit main lea buorre ja árra guohtun. Eanas jeageguohtun lea vuovdiin, ja nu leatge suodjebáikkid gidđat. Dán guovllus lea eambo čáhppesmuorjeeanan go duon guovtti nuppis. Seammás eai leat nu suhkkes soahkevuovdit.

Oktiigeassu

Obalohkái leat dain orohagain geassejahkái valljugas guohtumat, muhto eai nu viiddis dálve- ja gidđaguoh-

tumat. Meavkkis dat leat buoremus dálveguohtumat, vaikko dátge leat viehka heittohat. Dát eatnamat leat dan mađe viidát ahte boazodolliin, dábálaš dilis, lea buoret guohtunbalánsa iežaset orohaga siskkobalade, go eatnasiin dán guovllu eará orohagain.

Orohaga stuorámuš váttisvuhtan lea baicca go stuora oassi orohagas várrejuvvo militeara doaimmaide. Eandali Blátind (Vilgesvári) ja Meavkki báhčinguovlu váikkuha, muhto maiddá militeara doaimmat earasajiin. Dakkár báikkiin gos gávdnojit liige eatnamat gosa johtá, sáhtttá dábálaččat daid guođohit

Tabell 2.6. Fordeling (%) av ulike beitetypene i ulike områder av Mauken distrikt.

	Malangshalvøya	Blåtind	Mauken	Omasvarre	Markenes øst
Skogsmark m. lav	1	5	6	4	1
Annen fastmark m. lav	6	18	21	11	4
Myr m. lav	0	4	2	1	0
Sum lav	8	26	29	16	5
Bjørk og vierkratt	2	3	5	4	2
Blåbærlyngmark	21	20	15	15	9
Annen lyngmark	7	9	13	11	9
Grasmark	21	14	6	14	11
Urterik Mark	9	11	9	14	11
Bra myrer	8	7	7	4	3
Dårlige myrer	1	2	1	1	0
Fjellhei	0	1	1	2	0
Snøleier	4	2	2	2	2
Sum grønnbeite	74	67	60	66	47
Impediment	9	7	11	18	48
Areal i km ²	388	98	286	165	126

Beitegranskingen for Tromsdalen/Andersdalen er gjengitt i tabell 2.7. I motsetning til tallene for Mauken, er de basert på en analyse av "nyttbart areal". Større impediment er målt på kart, og disse områdene inngår ikke i linjetakseringen. Effekten illustreres ved at sum beitetypene med lav for Storheimen endres fra 20 % til 8 %, dersom en beregner beitet i forhold til totalareal i stedet for nettoareal. For de øvrige to områdene er andelen lavbeite 16 og 18 % sett i forhold til totalareal.

Både Storheimen og Andersdalen har rike skogsbeiter. Av grunnlagsmaterialet framgår det likevel at Stor-

heimen har noe mer kreklingmark, og samlet verdi som sommerbeite blir derfor noe lavere enn i Andersdalen. Disse beitetypene har likevel en viss verdi som vårbeite.

Av det nyttbare areal i Andersdalen er 40 % skog, resten snaufjell. Det er særlig rike skogsbeiter, 70 % av dette arealet har en bunnvekst med gras og urter. Snaufjellet er fordelt likt mellom blåbær- og kreklingmark. At andelen "lavbeite" er såpass høy skyldes et uvanlig innslag av lav i fjellmosnøleiene. Det som preger snaufjellet er imidlertid de grasrike plantesamfunnene.

Tabell 2.7. Fordeling (%) av ulike beitetypene i Tromsdalen/Andersdal som andel av nyttbart areal.

	Stormheimen	Andersdalen	Tromsdalen
Dvergbj./ kreklinghei med lav	9	9	15
Blåbærbjørkeskog	11	11	9
Gras og urterik bjørkeskog	30	26	14
Smylerik bjørkeskog	4	1	3
Fjellmosnøleie	10	16	19
Starr- og bjønnskjegmyrer	4	3	9
Andel av taksert område	67	66	69
Impediment i linjen	12	8	8
Sum av beitetypene m lav	20	26	27
Totalt areal km ²	371	157	480
Større impediment i %	62	38	33

Tromsdalen har en noe høyere andel myr enn de øvrige to områdene. Det er i all hovedsak starr- og bjønnskjegmyrer, altså myrer som gir tidlig og godt beite. Det meste av myrbeitet ligger i skogen, og det ligger derfor i god livd under vårbeite. Andelen kreklingmark er noe større enn de to andre områdene. Samtidig er andelen frodig bjørkeskog lavere.

Sammendrag

Sett under ett har distriktene rike sommerbeiter, men noe begrenset tilgang på vinter- og vårbeiter. Mauken-

området har de beste vinterbeitene selv om de likevel er relativt dårlige. Denne ressursen er så stor at reiene, under normale forhold, har en bedre beitebalanse innen eget distrikt enn de fleste andre distrikt i regionen.

Problemet er imidlertid at en stor del av distriktet båndlegges ved militær virksomhet. Det gjelder Blåtind og Mauken skytefelt, men det gjelder også militær virksomhet utenfor nevnte felt. Dersom det er overskudd av vinterbeiter i et område, vil en normalt kunne erstatte båndlagte områder med andre beiter.

dan eananoasi sadjái mii várrejuvvo eará doaimmaide. Fágálávdegoddi ii jáhke siskkobeaalde seammá duovdagiid gávdnot guohtuneatnamiid, mat eai váikkut eará boazodolliid. Iige leat fágálávdegotti bargu árvvoštallat dán beali. Dat lea norggabeale siskkáldas ášši.

Fágálávdegotti bargun lea árvvoštallat sáhttago konvenšuvnna rievdadeapmi váikkuhit nu ahte guohtumat bohtet buorebut ávkin. Dán geahččanbealis lea hui vissiis ahte dán guovllu boazodollui livččii buoremus atnit Meavkki/Sálašvákki/Nieidavuovddi eambo geassejagi guohtumin, ja muhtin oassi Dieváidvuovddis dan sadjái adno gidđa-, čakča- ja árradálveguohtumin.

Rostu orohaga oktavuodas namuhuvvui fágálávdegotti evttohus ahte Markenesis biddjo dálá Dápmot – Rostu konvenšuvdnaguvlui oassin. Meavkki orohat i ane dán guovllu, iige leat oktiige heittohin jus guovlu máhcahuvvo Geaggámii. Fágálávdegoddi guorrasa dasa ahte guovllu duovdagiidda sáhtta leat váttis gávdnat beavttalmas geavaheami. Dappe leat hui buorit geasseguohtumat, muhto eai nu buorit gidđaguohtumat. Dat mearkkaša ahte deike berre johtit mañnil guotteha. Jus anu sáhtta rievdadit ná, lea dát ávkin guovllu boazodollui.

Fágálávdegoddi bivdá maiddá geahččat čilgehusa Dieváidvuovddi orohaga birra.

2.1.4 Rostu boazoorohat

Areála ja doaibmadilálašvuodát

Orohaga nuorttabeale rádjii manná riikarádjái, lulábeale rádjii lea fas seammá go Dieváidvuovddi davábeale rádjii (Rostuvuovde ráigge). Oarjjás lea rádjii Dápmotvuovddi- Báhcavuona mielde ja davil lea Čiekŋalvuovdi rádjii. Riikarádjii ja nuorttabeale oasit davá- ja lulábealerájiid (čáhcesuohpa) nuorttabeali oasit doibmet hejot rádjii. Alla várit ja vákket juhket orohaga nu ahte šaddet mánga iešguđetge eananoasi. Olles orohat gullá Dápmot-Rostu konvenšuvdnaguvlui, ja dás atná Geaggán čearru guovllu. Konvenšuvdnaguvllu eará eatnamat, dat guovlu mii lea davábealde Čiekŋalvuovddi, gullá fas Basevuovddi orohakkii. Konvenšuvnna vuodul lea Geaggámis vuoigatvuohta guođohit orohaga miessemánu 1. beaivvis gitta čakčamánu 14. beaivái. Geahča orohaga bajilgova **2.4 kártamildosa**.

Orohagas eai leat rádjeáidit, muhto Láhku/Guhkesvággi lea ceggen gaskaáidit orohaga oarjjabeallái, Čiekŋalvuovddi rájes luksa Čáhcevákki. Boazodoallit čuočuhit sii leat njeaidán áidit juohke jagi mañnil go eai šat ane, ja leat álgošáččat ceggen áidit mañnil go ledje gulahallan dan birra Geaggáma čearu ovttaskas boazoeaiggádiiguin. Mañnit áiggi leat leamaš váidaleamit ja gaskavuodát mat čájehit ahte áidecegen ii goit leat čielggaduvvon čearu almmolaš orgánain. Eat seagut juridihkalaš beliide dás, muhto čielggas lea ahte boazodoalloeiválddit eai leat addán lobi áidut.

Mañnil go jagis 1999 geahčadedje(befáredje)

guovllu, čilgii Romssa boazodoalloagronoma ahte guoskevaš ášševdasteaddjit eai boahtán ovttá oavilii áidit birra. Ovdalit áššegiedahallama vuodul, mii politihkalaččat lei dahkkon, evttohii čuočvovačča:

- Lea lohpi áidut 1 km guhkkosaš áidit mii vuolga Istinda máddagis ja manná nuorttas. Áidit galgá ceaggut duššefal čakčamánu 15. beaivvis golggotmánu 20. beaivái. Dálá áidit galgá ráddjojuvvot.
- Boazodoallohállddahuš bearráigeahččá ceggejuvvo go dát áidit ja njeidojuvvo go evttohid mielde ja jus dárbbasa, doaimmaha áidit njeaidit.
- Gaskaáidit minddar ja gárdi Čiekŋalvuovdealážiis, ja eará áidit maid leat ohcan cegget, dohkkehuvvojit bistevas áidit(buodđun) /gárdin.
- Ortnet árvvoštallojuvvo 3 jagi geahčen.

Eanandoalodepartementa ii leat dahkan mearrádusa áššis ja čujuha boahttevaš šiehtadallamiidda odđá konvenšuvnna birra.

Áidit, man birra lea sáhka, ceggejuvvui dannego Láhku/Guhkesvággi guođoha čakčat osiid Rostu orohagas ja luksa johtá čađa Rostu hui njozet ja guođoha manadettiin dálveorohakkii Guovdageidnui, Oarje-Finnmárkui. Lágu/Guhkesvákki eallu johtá guođu iežaset geasseorohagas Rostui miehtá čakčamánu. Das mañnil atnet orohaga davábeale ragatguovlun ja guođohit čakčat doppe. Gaskaáidit lahkosiin lea gárdi mas merkot misiid, mat leat geažotbealljin. Goas sáhttet ealu luoitit lea iešguđetládje jagis jahkái, muhto ieža čuočuhit dárbbu gárdái gitta birrasiidda golggotmánu 20. beaivái. Mañnil go luitet ealu, guođohit sii orohaga nuortadavit eananoasiid, Bárrásis, ja rádjeguora Basevuovddi čađa Oarje-Finnmárkui. Go ná njozet johtet ealuin, leat sii muhtin muddui guođohan Duoibala duoddara ruotabealde riikarájii. Guovllus eai leat lunddolaš oasit ja mannet oktan duovddan Rostu eatnamiiguin. Láhku/Guhkesvággi sávašii beassat guođohit maiddá Duoibala, ja evttoha Basevuovddi boazodoalu galgat beassat doppe guođohit easka mañnil go sii leat johtan eret.

Láhku/Guhkesvággi geavaha Rostu ja muhtin oasi Basevuovddis vuostazettiin dannego fertejit vuordit dassáži go Oarje-Finnmárkku oarjjabeale johtolagas eai leat šat ealu geainnu alde. Muhto sii guođohit goitge guovllu velá mañnilnai go Basevuovddi ránnjá, Skárfvággi Oarje-Finnmárkkus, lea johtán čakča- ja dálveorohakkii. Sivvan dasa go Láhku/Guhkesvággi ferte atnit guhkit áiggi lea, go sii eai jođe oarjjabeale johtolaga, nu movt Skárfvággi dahká. Láhku/Guhkesvággi fertejit johtit oarjjabeale johtolaga čađa gaska-johtolakkii, gos sis lea dálveorohat. Dasa lassin lea nu ahte sii fertejit vuordit dassáži go sin dálveorohat guorrana, dasgo earát rátkkašit/guođohit čakčadálvvi sin orohagas.

Sihke Basevuovdi ja Geaggán čuočuhit sidjiide leat heittohin go Láhku/Guhkesvággi johtá sin orohagaid čađa. Sin mielas lea eahpegovttolaš go Oarje-Finnmárkku nákkisvuodát galget čuočcit sin guovlluide ja dagahit váttisvuodaid sidjiide. Geaggán evttohii jagis 1999 ahte johtingaidnu berrešii mannat Čoagedan-

Etter fagutvalgets mening er det lite realistisk å forutsette at et slik område kan framskaffes innen regionen uten at det har konsekvenser for andre reineiere. Fagutvalget anser det heller ikke som sin oppgave å gå inn i en slik vurdering. Det er i hovedsak en intern norsk sak.

Det som er fagutvalgets anliggende er om en endring av konvensjonen kan bidra til en bedre utnytting av beitene. Ut fra en slik vurdering er det klart at reindriften i området hadde vært best tjent med at beiteområdene i Mauken/Tromsdalen/Andersdalen ble nyttet sterkere som sommerbeiter, og at deler av Dividal i stedet ble prioritert som vår-, høst- og tidlig vinterbeite.

Som nevnt under Rosta distrikt foreslår fagutvalget at Markenens innlemmes i det som i dag kalles Tamok - Rosta konvensjonsområde. Området blir i dag ikke nyttet av reineierne i Mauken, og ingen vil lide tap dersom området tilbakeføres Könkämä. Fagutvalget innser at en rasjonell bruk av dette området kan bli vanskelig. Det har særlig kvaliteter som sommerbeiter, men er lite attraktivt som vårbeite. Dette betyr i praksis at reinen helst bør kalve før innflytting. Dersom en slik endring kan gjennomføres, vil det være positivt for reindriften i regionen.

Fagutvalget viser for øvrig til sin omtale av Dividal distrikt.

2.1.4 Rosta reinbeitedistrikt

Areal og driftsforhold

Distriktet grenser i øst mot riksgrensen, i sør mot nordgrensen for Dividalen (etter Rostadalen). Mot vest følger grensen Tamokdalen–Ballsfjordeidet og mot nord Signaldalen. Riksgrensen og de østlige delene av nord- og sørgrensene (vannskillet) er dårlig som grenser. Høye fjell og daler deler opp distriktet i flere avgrensede beiteområder.

Hele distriktet er del av Tamok–Rosta konvensjonsområde, og i denne sammenhengen nyttes det av Könkämä sameby. Resten av konvensjonsområdet, den delen som ligger nord for Signaldalen, er en del av Helligskogen reinbeitedistrikt. Etter konvensjonen har Könkämä beiterett i distriktet i tiden 1. mai til 14. september. **Kart 2.4** viser en oversikt over distriktet.

Det er ikke bygd grensegjerder i distriktet, men Lakselvdalen/Lyngsdalen har et sperregjerde vest i distriktet, fra Signaldalen og sørover Vassdalen. Reineierne hevder at de har tatt ned gjerdet hvert år etter bruk, og at de opprinnelig satte det opp etter forståelse med enkeltreineiere i Könkämä sameby. I ettertid har det vært en rekke klager og episoder som viser at oppføringen i alle fall ikke er klarert med samebyens offisielle organ. Uten at en her går nærmere inn på de juridiske forholdene, er det klart at reindriftsmyndighetene ikke har gitt nødvendig tillatelse til oppføring av gjerdet.

Etter en befarung våren 1999 konstaterte Reindriftsagronomen i Troms at de berørte parter ikke kunne bli enige om gjerdet. Ut fra den tidligere behandling i de politiske organ foreslo han følgende:

- I en strekning på 1 km fra fjellfonten ved Istind og øst/sørøstover tillates det oppført et gjerde som kun skal stå i perioden 15. september til 20. oktober. Nåværende gjerde fjernes i sin helhet.
- Reindriftsforvaltningen kontrollerer om dette gjerdet settes opp og fjernes som forutsatt og tar eventuelt nødvendige skritt for å få det revet.
- Den øvrige delen av sperregjerdet og arbeidsgjerdet på Signaldalshøyda, samt andre omsøkte gjerdetraseer godkjennes som permanent gjerde.
- Ordningen evalueres etter 3 år.

Landbruksdepartementet har ikke fattet vedtak i saken og henviser til de forestående forhandlinger om ny konvensjon.

Omtalte gjerde er et resultat av at Lakselvdal/Lyngsdal nytter deler av Rosta til høstbeite og sakte gjennomflytting til vinterbeite i Kautokeino i Vest-Finnmark reinbeiteområde. Reinen trekker selv fra beiteområdene i Lakselvdal/Lyngsdal og inn i Rosta i hele september. Deretter benyttes de nordre delene av distriktet som parringsområde og høstbeite. I tilknytning til sperregjerdet har de et arbeidsgjerde der de foretar ettermerking av kalv. Tidspunktet for når reinen blir sluppet gjennom gjerdet varierer, men de hevder selv å ha behov for gjerdet fram til ca. 20. oktober. Deretter beiter reinen seg gjennom nordøstre del av distriktet, via Bárrás, og langs grensen gjennom Helligskogen til Vest-Finnmark. Under den langsomme flyttingen har de delvis nyttet høyfjellsplatået Duoibal på svensk side av riksgrensen. Det er ingen naturlige grenser i området, og området henger naturlig sammen med Rosta. Lakselvdalen/Lyngsdalen ønsker beiterett også i Duoibal og foreslår at Helligskogen eventuelt får beiterett i området først etter at de selv har passert.

Lakselvdalen/Lyngsdalen's bruk av Rosta og deler av Helligskogen skyldes i hovedsak at de må vente på at flytteleiene i vestre sone i Finnmark blir ledige. De beiter imidlertid fortsatt i området etter at Helligskogen's nabo i nordøst, Skárfvággi i Vest-Finnmark, har flyttet mot sine høst- og vinterbeiter. Årsaken til at Lakselvdalen/Lyngsdalen må bruke lengre tid, er at de ikke flytter gjennom det samme vestre flyttesystem som Skárfvággi. De må passere gjennom vestre sone for å kunne nå midtre sone (flyttesystem) der de har sine vinterbeiter. I dette ligger det også at de må vente til deres vinterbeiter blir ledige siden andre distrikt nytter det som skilleområder/sene høstbeiter.

Både Helligskogen og Könkämä hevder at de har klare ulemper med Lakselvdal/Lyngsdals gjennomflytting. De føler at det er urimelig at problemer med flytting i Vest-Finnmark, skal forskyves og skape problemer for dem. Könkämä foreslo i 1999 at flyttingen

vuovddi bokte. Sihke Basevuovdi ja Láhku/Guhkesvággi čujuhit dán dagahit dán guovtti orohahkii eambo masttademiid.

Láhku/Guhkesvággi bealiteaset čuočuhit ahte vaikko sii guođohitge Rostus, de dát ii dagat váttisvuodaidd čerrui, mii sin ipmárdusa mielde johtá eret orohagas dakka mañnil go gerget mearkume misiid geasset.

Orohat ja čearru leat goabbat oaivilis das makkár váikkusaid njozet johtin dagaha nubbái. Almmá buvttidettiin oaivila áššái, lea almmatge čielggas ahte Lágu/Guhkesvággi johtin ealuin dáidda eatnamiidda čakčamánu álggus, dahká váddáseabbun gávnnahit čovdosa mas Geaggán eambo geavaha oarjjabeale duovdagiid. Loga eambo Basevuovdi orohaga okta- vuodas.

Iešguđetlágan diliin lea ságastallojuvvon Lávnjitvuomi sávaldat oazžut gaskaáiddi Rostuvuovdi bajá- geahčái. Áidi galggašii caggat amaset Geaggáma bohccot mannat Dieváidvuovdi orohahkii, ja das fas Lávnjitvuomi guohtuneatnamiidda.

Luonddudilálašvuodát

Visot Rostu orohat lea allodagain. Orohaga nuortalu- lágeaže osiin lea áidna guovlu gos báktešládja lea hejot molláneaddji, namalassii Goahtemuorgáissás. Doppe lea buot bákti gággádit molláneaddji. Vuollelis lea ráktu luvvoseabbu ja mollána geahppasit. Dat bieđga- na rámaide, gos dagaha buoret ja mánggalágan šattu.

Ollislaš areálas lea 4 % čáhci ja 1 % lea jiehkki. Duššefal 5–6 % lea vuollelis 600 m bm., ja olles 20 % lea badjelis 1.000 m bm. Dát leat eanas aivve báljes bákti.

Orohat leat mángga juogus daid oallut vákkiid dihte, nu movt Dápmotvaddjá, Dohpparvággi, Čáhce- vággi, Allavággi ja Márttavággi. Leat alla várit ja ceakko gáissát. Ávževuomis allona eanan hui roahtá 7–800 m bm gáisan muhtin saji moatti kilomehtara govodoga siste. Bohccot eai beasa ceakko báikkiide guohtut. Oteraksla, Márttavággi ja Čiekŋalvuovdi gaska goit lea dakkár guovlu gosa bohccot eai beasa, ja dat juohká vággeguohtumiid. Muohtaudas sáhtta fierrat, ja dannehan iešalddis ii heivege nu bures dál- veorohahkan.

Orohaga davit eananoiin lea seakkimus muohta, muhto maiddá nuorttabelle eananhárrjiid arvá unnán. Orohagas runoda mañnit jagis dálkkádagaid dihte, ja danne lea buorre geasseguovdilguohtumin.

Guohtun

Orohagas leat maid, seammá ládje go Álddesjávrris ja Dieváidvuovdis, iskan guohtumiid. NORUT (1995) diđoštii šaddošlájaid ja árvoštala guohtumiid kon- venšuvdnaguovlluin. Dat čielggadeapmi gohčoda oro- haga Čáhcevággin. Iskkadeami dieđuid leat muhtin muddui heivehan gárvvisin, seammaládje go Álddes- jávrris ja Dieváidvuovdi. Geahča 2.8. *tabealla*.

Tabeallas čájeha ahte orohagas lea ollu ii-anihahhtii

eanan, goalmmádas oassi lea šattu haga. Ná ollu ii- anihahhtii eanan lea Romssa beali konvenšuvdnaguovl- luin duššefal Dieváidvuovdi oarjelulábealde (Geaivi- guovlu). Ii-anihahhtii juohkása ná: 12 % lea ii-anihah- tii/suoivvanbealli, ja 21 % lea jassa, jieknja ja eanan mii aiddo lea rahppasan jiehkki vuolde, ii leat šaddu. Eananallodahkii bidjá nu ollu muohttaga ahte suoid- nemánus lea orohaga viđádas oassi ain muohttaga vuolde.

Orohat lea dego “Geaivi” dan dáfus go “buorit dál- veguohtumat” dahket dušše 20 %. Mii leat várrrogasat leamaš čuovvolit NORUT sátnegavaheami go dadjet “buorit dálveguohtumat”, ja lea dárbu deattuhit ahte lea rievttimielde sáhka jeagelguohtumis. Orohat ii heive nu bures dálveorohahkan, muhto veadáhat ráhppát sáhttet muhtin muddui anihit čakčaguoh- tumin.

Go buohtastahtá konvenšuvdnaguovllu eará oro- hagaiguin, leat orohagas viehka ollu árvolaš guohtu- mat geassái (36 %). Dáppe leat valjit jassagobit, šattolaš gobit ja rássešaddobáikkid, muhto mihtilmas- san lea rássevuvddiid valjugasvuolta (9 %). Dákkár guohtunšlájat leat konvenšuvdnaguovlluin duššefal Dieváidvuovdi oarjjabeale osiin.

*2.8. **tabealla.** Iešguđetlágan guohtunšattut (%) Rostu boazoorohagas. NORUT 1995.*

	Guohtunárvu		Čáhce- vággi
	Geassi	Dálvi	
Mearritkeahces	*	*	0
Rabas čáhci, bodnečáhci	*	*	3
Ii-anihahhtii, jiehkki, jassa	*	*	33
Submi			36
Danasvuovdi, jeagil	1	2	2
Danasvuovddit	1	1	8
rásseguolbanat	2	0	9
Jeaggi	2	1	4
Veadáhat ráhppát	0	3	13
Danas-/skierreguolbanat	1	2	4
Álmmehisšatot rássegobit	2	0	4
Rásseeanan ja šattolaš jassagobit	3	0	8
Jassagobit	2	0	10
Šaddu			64
Šaddu ja ii-anihahhtii			100
Árvvu oassi dálvi 2 ja 3			20
Árvvu oassi geassi 2 ja 3			36
Areála km ²			605

Oktiigeassu

Fágalávdegoddi ii gávna áššálaš ákkaid maiguin sáhtta gáržžidit Geaggáma dálá vuogatvuoda guođo- hit Rostu orohagas. Dát guoská maiddá guođohanái- godahkii. Lágu/Guhkesvágkis veadjá gal duohta ahte čearru johtá árrat eret orohagas, ja dan gal oaivvilda

burde gå gjennom Kitdalen. Fra både Helligskogen og Lakselvdalen/Lyngsdalen henvises det til at dette vil forsterke problemene med sammenblanding mellom disse to distriktene.

Lakselvdalen/Lyngsdalen hevder på sin side at deres bruk av Rosta ikke skaper problemer for samebyen som, etter deres oppfatning, flytter ut av distriktet allerede etter sommermerkingen.

Distrikt og sameby har altså en noe forskjellig oppfatning av hvilke konsekvenser den langsomme flyttingen har for den andre part. Uten at en her tar stilling til sakens realitet, er det imidlertid klart at Lakselvdalen/Lyngsdalen's innflytting i første del av september vanskeliggjør en løsning der Könkämä i sterkere grad nytter de vestlige områdene. Det vises i den forbindelse til omtalen under Helligskogen.

I ulike sammenhenger er det diskutert et ønske fra Lainiovuoma om sperregjerde i øvre del av Rostadalen. Et slikt gjerde skal i tilfelle hindre at rein fra Könkämä trekker inn i Dividal distrikt, og dermed inn i beiteområdene til Lainiovuoma.

Naturforhold

Rosta distrikt ligger i sin helhet i fjellkjeden. Det eneste området med dårlig forvitringsevne ligger i de sørøstre delene av distriktet, Goahtemuorgáisi. Der er det et sammenhengende område med tungt oppløselig berggrunn. I de lavere liene er skiferen løs og smuldrer lett. Det gir skredjord i dalgangene og litt opp i liene med en artsrik og frodig vekst.

Av det totale areal er nærmere 4 % vann og 1 % isbreer. Bare 5–6 % er under 600 m.o.h., mens hele 20 % er over 1 000 m.o.h. I praksis vil dette stort sett være bar fjellgrunn.

Distriktet er sterkt oppdelt av en rekke daler som Tverrelvdalen, Finndalen, Vassdalen, Postdalen og Mortensdalen. Landskapet er utpreget alpint med til dels meget bratte fjellsider. Fra dalbunnen kan terrenget stige 7–800 m.o.h. på en horisontal avstand på et par km, og enkelte områder blir utilgjengelig som beite. Det gjelder for eksempel Oteraksla, mellom Mortensdalen og Signaldalen. Samtidig gjør det at beiteområdene i dalene er avgrenset fra hverandre. Fjellsidene er også utsatt for snøras, noe som i seg selv gjør distriktet lite attraktivt som vinterbeite.

Særlig den nordre delen av distriktet har lite snø, men også øst for fjellene er det lite regn. Den sene starten på vekstsesongen gjør at distriktet, sett ut fra et klimatisk synspunkt, har stor verdi som høysommerbeite.

Beite

På samme måte som Altevattn og Dividalen er distriktet beitegransket i samband med den vegetasjonskartleggingen og beitevurderingen som NORUT (1995) har foretatt av konvensjonsområdene. I utredningen omtales hele distriktet som Vassdalen. På samme måte som for Altevattn og Dividalen har en her foretatt en

delvis bearbeiding av materialet. Det vises til **tabell 2.8**.

Tabellen viser at det er en høy andel impediment i distriktet, en tredjedel av arealet er uten vegetasjon. Innen konvensjonsområdene i Troms er det bare den sørvestre del av Dividalen som har så høy andel (Lappskarområdet). Impedimentet fordeler seg med 12 % på impediment/skygge, og 21 % på snø, is og avsmeltingsområder. Som følge av lokaliseringen i fjellkjeden, faller det så store mengder snø at en femtedel av distriktet enda er snødekt i juli.

Distriktet er også sammenlignbart med "Lappskaaret" ved at andelen "gode vinterbeiter" er nede på 20 %. En har ellers tatt sterke forbehold ved NORUT's bruk av betegnelsen "gode vinterbeiter", og her er det grunn til å presisere at det egentlig er snakk om lavbeiter. Distriktet er dårlig egnet for vinterbeiting, men de eksponerte rabbene i dalgangene har en viss interesse som høstbeite.

Sammenliknet med de andre konvensjonsområdene, har distriktet en forholdsvis høy andel høyt rangerte sommerbeiter (36 %). Det er en stor andel snøleier, rike snøleier og engsamfunn, men det som er karakteristisk er den høye andelen engskoger (9 %). Av konvensjonsområdene er det bare de vestligste delene av Dividalen som har en så stor andel av denne siste beitetypen.

Tabell 2.8. Fordeling (%) av ulike beitetyper i Rosta distrikt. NORUT 1995.

	Beiteverdi		Vassdalen
	Sommer	Vinter	
Uklassifisert	*	*	0
Åpent vann, grunnvann	*	*	3
Impediment, is, snø	*	*	33
Sum			36
Lyngskog, lavholdig	1	2	2
Lyngskoger	1	1	8
Engskoger	2	0	9
Myr	2	1	4
Eksponerte rabber	0	3	13
Lyng-/dvergbjørkheier	1	2	4
Fattige grassnøleier	2	0	4
Engsamfunn og rike snøleier	3	0	8
Snøleier	2	0	10
Vegetasjon			64
Vegetasjon og impediment			100
Andel verdi vinter 2 og 3			20
Andel verdi sommer 2 og 3			36
Areal i km ²			605

Sammendrag

Fagutvalget kan ikke se noen saklig grunn for å innskrenke Könkämä's nåværende rett til beiting i Rosta reinbeitedistrikt. Dette gjelder også tidsrommet for beitingen. Selv om Lakselvdalen/Lyngsdalen muligens har rett i at samebyen flytter ut av distriktet tidlig i

lávdegoddi leat heajos doaibmavuohkin. Dat gollada guohtuma nuortalis dárbbasmeahttunit. Loahpas váikkuha dat dálveguohtumiid geavaheami, mii fas sáhtttá čuočcat dálveguohtumiidda mat soaittášedje Romssa beale ealuide adnot. Danne fágálávdegoddi ii sáhte evttohit nu ahte gáržžida guođohanáigodaga. Baicca gánnáha dárkileappot árvvoštallat galgágo gáržžidit vai viiddidit čearu vuoigatvuoda guođohit olggobealde Rostu orohaga? Loga eambbo Basevuovddi ja Meavkki orohagaid oasis.

Boahttevaš konvenšuvnnas berre dárkileappot geahčadit Geaggáma konvenšuvdnaguohtuma ja Lágu/Guhkesvákki siidda čađajohtima. Áššis lea sáhka sihke guohtun- ja doaibmadilálašvuodain. Fágálávdegotti mielas livččii ášši oalle čorgat jus Lágu/Guhkesvákki siida jođášii ealuin Rostu meaddel dábalaš vugiin, ovdamearkka dihte ovttá vahkus johtá. Dan namas ahte garvit váttisvuodaid Oarje-Finnmárkkus, ii berre addit guođohanvuogitvuoda guhkit áigái. Eaige Oarje-Finnmárkku nákkisvuodatge galgga čuočcit Geaggámii.

Fágálávdegoddi oaidná ávkin orohahkii, jus Láhku/Guhkesvággi oazžu gaskaáididi, vai sáhtttá atnit Rostu davimus eananosiid čohkkenbáikin. Nuppi dáfus eai gávdno áššálaš ákkat diktit ealu gárggidit dáidda guovlluide. Nu movt Láhku/Guhkesvággi guođoha Rostus dál, mearkkaša dat ahte Láhku/Guhkesvággi lea rievttimielde ožžon viidát guohtuneatnama oktiibuot. Fágálávdegoddi oaivvilda doaresáidi billista guovllu gáržžes čakčaguohtumiid. Fágálávdegoddi oaivvilda ahte dákkár áidi, jus galggaš áidi, berre ceggejuvvot Láhku/Guhkesvággái, ovdamearkka dihte E6 guora Čávkosis.

Dat mii guoská Lávnnjivuomi sávaldahkii áidut Rostuvuovddi bajágeahčen, guoská prinsihpalaččat rádjerasttideaddji boazodollui, muhto lea maid guovttit siidda siskkáldas rájji. Fágálávdegoddi datte fuomášuhtttá ahte jus lávdegotti evttohus čuvvojuvvo, de gártá stuorit deaddu Rostu ja Devddevári gaskasaš rájái.

2.1.5 Geaggámá čearru

Areála ja doaibmadilálašvuodát

Čearus leat 59 boazodoalli, geat barget bohccuiguin. Alimus boazolohku ii leat juhkkjuovvon čearuide, muhto láchkaásahusas daddjo galgat 36 500 bohcco oktiibuot čuoččovaš čearuin: Geaggán, Lávnnjivuopme, Sárevuopme ja Dálbma. Čielggadeamis nudaddjon “Renbetesmarkerna. SOU 1966:12” evttohuvo Geaggámii 12 500 bohcco. Čearu rájit ja guohtunbáikkid iešguđetge jagiáigái čájehuvvojit 2.9 kárttas. Geaggámis eai leat eará ránnjáčearut mat guođohit seammá eatnamiid, earret dálveguohtumiid mat lea nuorttabealde “lappmarksgränsen”. Dát guovlu gullá

Muoná konsešuvdnačerrui. Dat mielldisbukttá ahte čearut atnet guovllu sihke bievlanjagi ja dálvejagi guohtumin. Dákkár guovttegeardán guođoheapmi lea maid oarjjabealde “lappmarksgränsen”. Davábealde lea Gilbbesjávri čearu rádjijn ja rádjevoga mielde gitta suomabeallái. Rádjevoga lea áidi vai eai ribat bohccuid badjel ráji Supmii, manñil go čázit jiknot. Lulil lea Rostujávri, Rostueatnu ja Lávnnjijtjoga bajágeahči lunddolaš rájit, das nuorttas váilot lunddolaš rájit luksa. Rostujávri ja Idijávri gaskka lea boazoáidi oahcin vai bohccot eai beasa lulábeale bievlan ja skábman. Dálveguohtumis birge áididiid haga dannego guođohemiin bearráigeahččo eallu. Dálveguohtumis “lappmarksgränsen” nuorttabealde eai leat mearri-duvvon rájit.

Čearuin lea searveeallu bievlla áigge. Dálvet rátket dálvesiidan ja gidđat johtet sierralaga árbevirolaš vugiin. Johtináigi lea cuoŋománu-miessemánu, dan mielde man árragidđa lea. Vuosttaš ealut johtet lahka norgga-ruota rádjeváriide, ja manemus siiddat luoitet ealu go ollejit meaddel vuomi. Gidđajagi eatnamat leat miehta várreguovllu ja mannet gitta Rudusoaiivi buohta, mii lea nuorttabealde. Bárissguotteha orrot sii gidđajagi eatnamiin, earret dan soahkevuovddis mii lea Geaggáneanu guvlui, ja dasto Lávnnjijtjoga birra-siid dain nuorttabeali eananosiin. Giđa goalnjadit vai dollet ealu gidđabáikkis. Dađi mielde go bievla, guođohit ealu garraseappot, amaset ribahit ealu gittiide norggabeallái. Suoidnemánu gaskkamuttus mearkugohtet misiid gitta borgemánu álgu. Dolpi ja Maskanjávri gárddiin merkot misiid. Giđa miehtá, geasi ja árráčavčča guođohit Dápmot-Rostu guovllus Norggas. Geasset lea eallu veaidalis gitta čakčamánu álgo-geahčái, ja de gárddástallagohtet Hurvi gárddis, njuovadit ja merkot geažotbealjat misiid. Njuovvanbohccuid bidjet áidereŋne čađa Geaidnovuohppái. Doppe njuvvet dohkkehuvvon njuovahagas. Čakčamánu gaskkamuttus guođohit ealu vuollegis eatnamiin nuorttabealde Rostujávri-Geaidnovuohpi, ja jekkiin ja vuvddiin dakko lahkosiin. Golgotmánu birra-siid cagget ealu vai ii mana nuorttas/luksa dálveguohtumiidda. Čakčajagi eatnamiin guođohit gitta skábmamánu lohppii, dalle čohkkejit Bassevári gárdái ja rátket čieža dálvesiidii. Seammá áiggi rátkkašit maiddái ránnjáčearut. Dálveguohtumiidda johtet árbevirolaš vugiin. Njuovvanbohccuid váldet iešguđetge dálvesiid-das go leat dálveguohtumis, dábaláččat ovdal juovlaid. Dálveguohtumat leat nuorttas guvlui, Ainattijoki buohta. Dálveguohtumat adnojit juohke jagi “lappmarksgränsen” rájái gitta dassáziigo cuoŋuda cuoŋománu-miessemánu ja gidđajohtin álgá.

Guohtun

Geaggáma čearu guohtunšattuid juohkáseapmi (%) (2.9. ja 2.10. tabealla).

sesongen, er det etter utvalgets mening en uheldig driftsmåte. Den bidrar til unødig slitasje på beitene lengre øst. Til sist vil det ha konsekvenser for bruken av vinterbeitene, noe som også kan ha betydning for eventuelle vinterbeiter for rein fra Troms. Fagutvalget vil derfor ikke kunne fremme forslag som innskrenker beitetiden. Det som derimot må vurderes nærmere, er om samebyens rett til beiting utenfor Rosta distrikt skal innskrenkes eller utvides. Det vises i den forbindelse til omtale under kapitlene om Helligskogen og Mauken distrikter.

Forholdet mellom Könkämäs rett til konvensjonsbeite og Lakselvdalen/Lyngsdalen's gjennomflytting, må avklares nærmere i en framtidig konvensjon. Saken gjelder både spørsmålet om beite- og driftsforhold. Etter fagutvalgets mening ville saken vært relativt uproblematisk dersom Lakselvdalen/Lyngsdalen flyttet gjennom Rosta på vanlig vis, for eksempel innenfor en ramme på en uke. For å unngå vanskelige driftsforhold i Vest-Finnmark, bør det ikke tillates en rett til beiting over lengre perioder. Problemene i Vest-Finnmark bør heller ikke forskyves over på Könkämä.

Fagutvalget ser de driftsmessige fordeler som ligger i at Lakselvdalen/Lyngsdalen får et sperregjerde slik at de nordligste delene av Rosta kan nyttes som oppsamlingsområde. På den annen side er det ikke saklige argumenter for at de skal la reinen trekke inn i området for å beite over en lengre periode. Slik området i Rosta brukes i dag, innebærer det en utvidelse av Lakselvdalen/Lyngsdalen's samlede beiteområder. Etter fagutvalgets mening vil et tverrgjerde virke ødeleggende på de begrensede høstbeitene som er i området. Etter fagutvalgets mening bør et slikt gjerde eventuelt bygges i Lakselvdalen/Lyngsdalen for eksempel langs E6 fra Oteren.

Når det gjelder ønske fra Lainiovuoma om gjerde i øvre del av Rostadalen, berører den i prinsippet den grenseoverskridende reindrift, men er også en intern grense mellom to driftsgrupper. Fagutvalget vil imidlertid bemerke at dersom utvalgets forslag blir fulgt, vil det innebære et økt trykk på grensen mellom Rosta og Devdisfjellet.

2.1.5 *Könkämä sameby*

Areal og driftsforhold

Innenfor samebyen er det 59 aktive reindrifutøvere. Høyeste tillatte reintall er ikke fordelt på samebynivå, men er angitt i gjeldende forskrifter til totalt 36 500 for samebyene Könkämä, Lainiovuoma, Saari vuoma og Talma. I "Renbetesmarkerna. SOU 1966:12" er det foreslått et normalt reintall for Könkämä på 12 500 rein. Samebyens grenser og sesongbeiter fremgår av **kart 2.9**. Könkämä har ingen sambruk av beitene med tilgrensende samebyer, med unntak av de delene av vinterbeitene som ligger øst for "lappmarksgrensen". Dette området ligger innenfor Muonio kon-

sesjonssameby, noe som medfører at området blir brukt både som barmarks- og vinterbeite av de enkelte samebyer. Tilsvarende dobbelbruk forekommer også på områder like vest for "lappmarksgrensen". I nord er samebyen naturlig avgrenset av Kilpisjärvi og videre langs grenseelven mot Finland. Gjerde er oppført langs hele grensen for å hindre at reinen trekker over til Finland etter at isen har lagt seg. I sør danner Rostujávri, Rostueatnu og øverste delene av Lainio-elven en naturlig grense, videre østover mangler naturlige grenser mot sør. Det er oppført reingjerder mellom Rostujávri og Idijärvi for å hindre reintrekk over den sørlige grensen på barmark og på forvinteren. Nede på vinterbeitene er mangelen på naturlige grenser håndterbar fordi reinen kontrolleres under beitingen. På vinterbeitene øst for "lappmarksgrensen" er det ikke fastsatt grenser.

Samebyen holder reinen i en sammenblandet flokk i barmarksperioden. Vårflytting skjer i oppdelte vinterflokker, og på tradisjonelt vis, i løpet av april-mai avhengig av hvor tidlig våren kommer. De første flokkene flytter til fjellområdene nærmest norske-grensen og de siste gruppene slipper reinen når de når de østligste utløperne av lavfjellet. Vårbeitene er hele fjellområdet helt opp på høyde med Rudusoaivi i øst. Hovedkalvingslandet er vårbeitene med unntak av bjørkeskogen mot Könkämä-elven og området nærmest Lainio-elven i sørøst. Kantgjeting skjer hele våren for å holde reinen innenfor vårbeitene. Når barmarksperioden inntreier utvides gjetingen for å holde reinen borte fra innmark i dalbunnene på norsk side. Kalvemerkingen begynner i midten av juli og pågår til begynnelsen av august. Anleggene ved Dolpi og Måskanjávri brukes til kalvemerking. Beiteområdet Tamok-Rosta i Norge benyttes hele våren, sommeren og tidlig høst. Reinen går fritt på beitene om sommeren frem til første halvdel av september når reinen samles i anlegget ved Hurvi for uttak til slakt og kompletterende kalvemerking. Slaktereinen drives gjennom en gjerdekorridor til Keinovuopio der den slaktes ved godkjent slakteri. Fra midten av september holdes reinen i lavfjellsområdet øst for gjerdet Rostujávri-Keinovuopio, samt tilgrensende myr- og skogsland. I løpet av oktober stopper gjetere reinen slik at den ikke trekker østover og inn på vinterbeitene. Høstbeitene brukes frem til slutten av november da reinen samles i anlegget ved Bassevári for oppdeling i sju vintergrupper. Samtidig skiller nabosamebyene ut sine rein. Flytting til vinterbeitene skjer på tradisjonelt vis. Slakteuttaket skjer innenfor hver vintergruppe på vinterbeitet, vanligvis før jul. Vinterbeitene strekker seg østover, i høyde med Ainattijoki. Vinterbeiteområdet nedover til "lappmarksgrensen" benyttes årlig frem til skareperioden i april-mai da vårflyttingen begynner.

Beite

Fordelingen av beiteressursene på vegetasjonstyper i Könkämä sameby fremgår av **tabell 2.9** og **2.10**.

2.9. tabealla. Ruonasguohtunguovllut

Guohtunšládja	Km ²	%
Jeagelvallji goahccevuovdi	0,3	0
Seamulvallji/urtavallji goahccevuovdi	10,4	0,6
Jeagelvallji soahkevuovdi	3,9	0,2
Seamulvallji/urtavallji soahkevuovdi	174,7	10,3
Čáhccás šattohis jeaggi	3,0	0,2
Čáhccás šattolaš jeaggi	3,6	0,2
Goike bovdnajeaggi	8,0	0,5
Goike šattolaš jeaggi	13,8	0,8
Danjas-/goike guolban	562,5	33,1
Varas guolban	227,0	13,4
Njuoskasit rásseeanan	81,2	4,8
Goikásit rásseeanan	182,5	10,7
Siedgarohtu	22,8	1,3
Jassa/Jiekņa	115,8	6,8
Muorračuohpahat	0,2	0
Huksejuvvon guovllut	0	0
Juovat ja geađgeenan	194,8	11,5
Eará eanan (kulttoreanan)	7,4	0,4
Itkobealli/Mearritkeahtes	88,2	5,2
Submi nettoareála	1 700,1	

2.10. tabealla. Gaskajohtolat

Guohtunšládja	Km ²	%
Jeagelvallji goahccevuovdi	0	0
Seamulvallji/urtavallji goahccevuovdi	0	0
Jeagelvallji soahkevuovdi	80,9	5,9
Seamulvallji/urtavallji soahkevuovdi	176,8	12,8
Čáhccás šattohis jeaggi	22,9	1,7
Čáhccás šattolaš jeaggi	48,7	3,5
Goike bovdnajeaggi	15,3	1,1
Goike šattolaš jeaggi	28,6	2,1
Danjas-/goike guolban	635,3	45,9
Varas guolban	76,5	5,5
Njuoskasit rásseeanan	2,6	0,2
Goikásit rásseeanan	167,7	12,1
Siedgarohtu	55,8	4,0
Jassa/Jiekņa	0,4	0
Muorračuohpahat	–	–
Huksejuvvon guovllut	0	0
Juovat ja geađgeenan	71,3	5,2
Eará eanan (kulttoreanan)	0	0
Itkobealli/Mearritkeahtes	0	0
Submi nettoareála	1 382,9	

Čearus lea 712,4 km² ruonasšaddu geasseguohtumis ja 556,7 km² gaskajohtolagas. Gaskajohtolat lea seammá eanan go čearu čakčabáikkitt. Geasseguohtuma ruonasšattut lea varas guolban (227,0 km²), rásseeanan (182,5 km²) ja seamulvallji/urtavallji soahkevuovdi (174,7 km²). Dát šaddošládjat gokčēt 34 % geasseguohtumiin. Go rásseguolban ii dulkojuvvo satelihttagovain, de dulkojuvvojit viiddis rásseeatnamat “danjas/goike guolban”-šládji norggabeale geas-

seguohtumiin. Šattuid meroštallamis lea rásseeanan meroštallon unnáneabbon go lea. Geasseguohtumat leat buorit. Go geassi manná loahpavuovli ja idjagáluat álget, lea guohtun erenoamáš buorre dannego seamulvallji/urtavallji soahkevuovdi lea ollu. Jeageleanan lea 33 % geasseguohtuma nettoareálas. Norggabealde lea jeageleanan meroštallon leat eambo go oba leage, seamma mađe go rásseeanan lea unnán meroštallon satelihttagovaid váilevašvuoda geažil. Guovllus leat goitge jeageleatnamat, mat adnojit gidđat ja čakčat. Dálkkádaga mielde sáhtta gidđaguohtuma atnin gohčoduvvot leat gidđadálvvi guohtumin.

Gaskajohtolaga ruonasšattut eai mana nu viidát go geasseguohtumis. Ruonasšattut leat eanas seamulvallji/urtavallji soahkevuovdi ja rásseeanan, oktiibuot 25 % nettoareálas. Gaskajohtolaga guohtun lea kvalitehta dáfus heajut go geasseorohaga, dannego go doppe leat eambo goike šaddošládjat. Gaskajohtolagas leat erenoamáš viiddis jeageleatnamat, 716,2 km² jeagelšaddu, mii vástida 52 % guovllu nettoareálas. Dát guovlu adno čakčat, ovdal juovllaid ja gidđat. Go dálvet lea heajos guohtun, sáhtta guođohit várre-guovllu jeageleatnamiid miehtá dálvvi.

Geaggámis lea 244, 6 km² jeageleanan dálveguohtumiin, bajábealde “lappmarksgränsen”. Veadjá leat unnán jeagil boazologu ektui, mii lea evttohuvvon dábálaš mearrin. Čearus leat buorit jeageleatnamat, go árvvoštallá gaskajohtolaga viiddis jeageleatnamiid, dálveguohtuma mas maid lea jeagil nuorttabealde “lappmarksgränsen”, mas ii leat mearriduvvon rádji. Ii leat registevuvvon man viidát muorračuohpahagat leat.

Lea viehka ollu ii-anihahtti geađgeenan geasseatnamis ja vuollelis gaskajohtolagas. Geasseguohtumiin lea 194,8 km² ii-anihahtti geađgeenan, ja leat 11,5 % geasseguohtuma nettoareálas. Gaskajohtolaga logut lea 71,3 km² ja proseantan dat šaddá 5,2 %. Norggabeale geasseguohtumiid nettoareálas lea 20,3 % badjelis 1 000 m bm., ja ruotabealde 2,4 %. Nu leatge geasseguohtumat, mat leat váris, measta ollásii norggabealde. Gaskajohtolaga areálat eai leat badjelis 1 000 m bm. Geaggámis váilot várreleatnamat ruotabealde gos bohccot sáhttet bálgat liehmun. Geahča 2.9–2.13 kárta. Mii oaidnit 2.12 ja 2.13 kárta šaddošládjad viidánusa.

Oktiigeassu

Geaggámis lea unnán ruonasguohtun ruotabealde. Eanas ruonasguohtun lea norggabealde Dápmot-Rostu guovlluin, ja geasseguovdil guođohuvvo eallu aivvefal Norggas. Čearus lea baicca hui ollu manjčavčča- ja árradálvveguohtun váriin, mat leat viiddis vuolládagat. Dálveguovllus lea unnán muohta ja valjit jeageleanan. Geaggán dárbbáša divdna geasseguohtumiid norggabealde, ja buoremuddui maid gidđaguohtuneatnama. Jus Geaggáma boazodoallu ii beasa Norggas guođohit, geahppána dat sakka, jus obage leaš vejolaš doallat árbevirolaš várreboazodoalu.

Tabell 2.9. Grønnbeiteområdet

Reinbeitetype	km ²	%
Lavrik barskog	0,3	0
Moserik/urterik barskog	10,4	0,6
Lavrik bjørkeskog	3,9	0,2
Moserik/urterik bjørkeskog	174,7	10,3
Bløt, mager myr	3,0	0,2
Bløt, frodig myr	3,6	0,2
Tørr, mager myr	8,0	0,5
Tørr, frodig myr	13,8	0,8
Skarp/tørr hei	562,5	33,1
Frisk hei	227,0	13,4
Urteeng	81,2	4,8
Gras	182,5	10,7
Buskmark	22,8	1,3
Snø/Is	115,8	6,8
Ungskogmark	0,2	0
Bebyggelse	0	0
Blokk- og hellemark	194,8	11,5
Annen åpen mark	7,4	0,4
Skygge/Uklassifisert	88,2	5,2
Sum nettoareal	1 700,1	

Tabell 2.10. Mellomområdet

Reinbeitetype	km ²	%
Lavrik barskog	0	0
Moserik/urterik barskog	0	0
Lavrik bjørkeskog	80,9	5,9
Moserik/urterik bjørkeskog	176,8	12,8
Bløt, mager myr	22,9	1,7
Bløt, frodig myr	48,7	3,5
Tørr, mager myr	15,3	1,1
Tørr, frodig myr	28,6	2,1
Skarp/tørr hei	635,3	45,9
Frisk hei	76,5	5,5
Urteeng	2,6	0,2
Gras	167,7	12,1
Buskmark	55,8	4,0
Snø/Is	0,4	0
Ungskogmark	–	–
Bebyggelse	0	0
Blokk- og hellemark	71,3	5,2
Annen åpen mark	0	0
Skygge/Uklassifisert	0	0
Sum nettoareal	1 382,9	

Samebyen disponerer over 712,4 km² grønnbeitevegetasjon innenfor sommerbeitene og 556,7 km² i mellomområdet. Mellomområdet er det samme som samebyens høstbeiter. Grønnbeitet på sommerbeitene består i hovedsak av frisk hei (227,0 km²), grasmark (182,5 km²) og moserik/urterik bjørkeskog (174,7 km²). Disse vegetasjonstypene dekker 34 % av sommerbeitene. Ettersom grashei ikke tolkes ut fra satellittbildene, klassifiseres betydelige arealer med grasmark til gruppen "Skarp/tørr hei" på sommerbeitene på norsk side. Grasmarker er derfor underestimert i

vurderingen av vegetasjonen. Sommerbeitene er av god kvalitet. På slutten av sommeren, når det begynner å bli kjølig om nettene, er beitet av svært god kvalitet på grunn av den høye andelen moserik/urterik bjørkeskog. Videre er lavvegetasjonen på 33 % av sommerbeitenes nettoareal. På norsk side er lavvegetasjonen overestimert i samme grad som grasmarkene er underestimert på grunn av satellittbildenes begrensning. Til tross for dette finnes store lavbeiteressurser i området som benyttes om våren og høsten. I forhold til klima kan bruken om våren klassifiseres som vår- vinterbeite.

Mellomområdets grønnbeiter er arealmessig mindre enn sommerbeitenes. Områdets grønnbeite domineres av moserik/urterik bjørkeskog og grasmarker, til sammen 25 % av nettoarealet. Kvalitativt er mellomområdet dårligere enn sommerlandet på grunn av svært høy andel av tørre vegetasjonstyper. Mellomområdet har særdeles store lavbeiteområder, nemlig 716,2 km² vegetasjon med lavbeite, tilsvarende 52 % av områdets nettoareal. Dette beitet brukes om høsten, førjulsvinteren og våren. Med dårlige beiteforhold på vinterbeitene kan lavbeitene i fjellområdene bli brukt hele vinteren.

Könkämä disponerer over 244,6 km² lavbeite innenfor vinterbeitene ovenfor "lappmarksgrensen". Tilgangen på lav kan synes noe lite i forhold til det reintallet som er foreslått som normalt. Med hensyn til de store lavressursene i mellomområdet og lavbeitene på vinterbeitene øst for "lappmarksgrensen" som ikke er bestemt med grenser, har samebyen gode lavbeiter. Andelen skogsarealer med ungskog er ikke registrert.

Andelen impediment i form av steinet mark er noe høy innenfor sommerbeitene og lav i mellomområdet. Av sommerbeitene utgjør 194,8 km² steinimpediment, tilsvarende 11,5 % av sommerbeitenes nettoareal. Tilsvarende tall for mellomområdet er 71,3 km² respektive 5,2 %. Av sommerbeitenes nettoareal på norsk side ligger 20,3 % over 1 000 m.o.h., og på svensk side 2,4 %. Sommerbeitene som ligger i høyden er således tilnærmet i sin helhet på norsk side. Mellomområdet har ikke arealer over 1 000 m.o.h. Könkämä mangler høydedrag på svensk side til bruk i varmeperioder om sommeren. Se kart 2.9–2.13. Utbredelsen av de ulike vegetasjonstypene fremgår av kart 2.12 og 2.13.

Sammendrag

Könkämä har svært begrenset tilgang på grønnbeite på svensk side. Hoveddelen av grønnbeitet finnes på norsk side i områdene Tamok–Rosta, og høysommerbeitene ligger i sin helhet i Norge. Derimot har samebyen svært god tilgang på senhøst- og forvinterbeite i fjellområdet som er et vidstrakt lavfjellsområde. Vinterbeitene er snøfattige med god tilgang på lavvegetasjon. Könkämä er helt avhengig av sommerbeite på norsk side, og i stor utstrekning også av vårbeite. Uten tilgang på beiter i Norge ville reindriften i Könkämä bli dramatisk redusert, om det over hodet ville værere mulig å drive tradisjonell fjellreindrift.

2.1.6 Fágálávdegotti evttohus

Láhku/Guhkesvággi – Basevuovdi – Rostu – Meavki – Geaggán

1. Basevuovdi – Geaggán – Rostu ja Lágu/Guhkesvákki lulit oassi – Meavkki nuorttabealli leat okta ollisvuohta. Fágálávdegoddi evttoha ásahtit oktasádoalu gaskal Basevuovdi ja Geaggáma dán guovllus. Sihke bievlla áiggi ja dálvet guođohit sieralagaid go bievlan leat oarjjabealde Geaidnovuohpe-Rostujávrrre áiddi, ja dálvet nuorttabealde. Konvenšuvdnaáidi Gilbbesjávrris Guovdavággái ja Čoaigidanvuovdáii njeidojuvvo.
2. Fágálávdegoddi evttoha ahte Geaggámii addo Dápmot–Rostu konvenšuvdnaguovlu nu movt lei jagi 1972 konvenšuvnnas. Davábeale ráji sáhtta sirdit vai manná Gilbbesjávrris, Stordalen bokte Čiekŋalvuovdáii, lea veahá dan duohken gokko áidut sáhtta. Konvenšuvdnaguovlu viiddiduvvo Markeneguvlui. Dálá konvenšuvdnaáidi bisuhuvvo davábeale ráji mielde, dehe sirdo Stordalenii. Huksejuvvo odđa konvenšuvdnaáidi Čávkosis Øverbygd:i. Orohagaid rájit njeidojuvvojit konvenšuvdnaguovllu siskkobealde. Basevuovdi oážžu dálveguohtunkonvenšuvdnabáikki Ruotas.

2.2 Dieváidvuovddi – Meavkki – Lávnnjivuomi guovllut

2.2.1 Dieváidvuovddi boazoorohat

Areála ja doaibmadilálašvuođat

Dieváidvuovdi ja Rostu leat Norggas dat boazoorohat mat ollásii leat konvenšuvdnaguovllun. Dieváidvuovdi lea 1.845 km².

Orohaga rájit mearriduvvojedje jagis 1963. Nuorttal čuovvu riikaráji davvin Rostujávrris Čuovžavárrái, rádjemuvrii 283. Lulábeali rádji lea dat seammá go Álddesjávrris orohaga davábeale rádji mii manná Čuovžaváris eananallodagaid mielde Álddesjávrris davábeale ja dasto vulos Gearrgesvuovddi. Oarjjásdávás ja davás manná rádji Málátvuomi mielde dasságo Dieváidjohka ja Rostujohka bohtet oktii, ja dasto čázádaga mielde Rostujávrrái rádjemuvrra 287 bokte.

Riikarádji ja lulábeale rádji Čuovžaváris Gearrgesvuovdáii eai leat lunddolaš rájit. Iige Rostuvuovddi bajágeahči ge leat buorre oahci.

Dieváidvuovdeávži lea guovdu orohaga, ja oktan Hávgajogain lea dát konvenšuvdnaguovlluid juohku.

Dán juogu davábealde lea Devddevárri, man Lávnnjivuopmi atná. Sárevuopmi fas atná Hávgavuomi ja Ánjavuomi konvenšuvdnaguovlluid. Oarjjabealde dán ráji lea lunddolaš oahci (Dieváidvuovdi), muhto nuorttabeale osiid lea gaskaáiddiin ráddjen. Dát áidi leat gitta Sárevuomi ja Lávnnjivuomi gaskaáiddis ja joatkkašuvvá das, ja manná Hávgavuomi čađa Dieváidjohkii. Ovdal go huksejedje dán áiddi, masttadedje Sárevuomi ja Lávnnjivuomi ealut dávjá, ja nu lei unnán eallu Dieváidvuovddi oarjjabealde. Geahča

2.5 kártagova.

Lassin áiddiide maid namuheimmet, lea Sárevuomis velá “doaresáidi”, man huksejedje nuorttabeallái Čuovžavári, badjel Duoibala ja gitta Sárevuomi ja Lávnnjivuomi gaskaáidái. Rádjeáidi lea gittalagaid dainna áiddiin mii vuolgá Politioddenis ja manná Čuovžavárrái. Dan birra čilgejuvvo Álddesjávrris orohaga oktavuodas. Doaresáidi caggá Sárevuomi bohcuid liiggás árrat gárggideames nuorttas. Orru áidi huksejuvui gaskaboddosaš áiddi sadjái, man juohke jagi lávejedje cegget oarjelii. Áidi juohká čearu geassejagi eatnama ja “gaskajohtolaga”, ja dat fas dahká dan ahte čearus, ja leage áidna čearru, mas geassejagi guohtumat leat visot riikaráji oarjjabealde.

Ovdal 1984 manai Ánjavuomi konvenšuvdnaguovllu lulimus konvenšuvdnarádji dakka davábeale Álddesjávrris ja Dieváidvuovddi gaskasaš orohatráji. Dálá konvenšuvdnarádji čuovvu orohatráji ja gaskaáiddi oarjjabeale Čuovžavári. Geahča eambbo dan birra Álddesjávrris orohaga čilgehusas.

Dan seammás go jagis 1963 mearridedje orohatráji, dahkkui maiddá mearrádus ahte boazolohku ii galgan leat eambbogo 5000 bohcco go orohat adno dálvejagi guohtumin. Dát ii leat mearkkašan duođi eambbo duohtadilis. Eai guovllu atnán dálvejagis obanassiige earát go ruotabeale čearut ovdal 1981. Dan rájes guođohuvvui oassi Loapmegeažis 100 bohcu. 1983 rájes besse Ráinná ja Davvi-Sázzá orohagat lobi guođohit orohagas. Guokte doalu johte unnebuš eložiin¹⁸ dohko, ja guođohedje Devddevárri ja Loapmegeahči oktiibuot 5 dálvvi.

Dat geaidda ášši gulai, leat leamaš iešguđetlágan oavivilis dasa movt dat čuohcá Lávnnjivuomi guohtumiidda, go dán guovllus guođohit dálvet.

Vaikko lei ballu ahte jeagelguohtumiidda čuohcá go Ráinná ja Davvi-Sázzá boazodoallit guođohit, ozai almmatge Lávnnjivuopmi mánga jagi beassat guođohit dálvet konvenšuvdnaguovllus. Jagis 1992 hilggui Boazodoallohállddahuš guođohanlobi ohcamuša beassat guođohit 1.500 bohcco. Hilguma ággan lei ahte orohagas ii lean heahtedilli, muhto baicca lei bastevaš váttisvuohta eará sivaidd geažil. Ovdalis lei čearus gáibiduvvon guođohandivvatmáksu go guođohii meaddel áigemeari.

18. Jagiin 1983/84 ledje sullii 450 bohcco.

2.1.6 Fagutvalgets forslag

Lakselvdal/Lyngsdal – Helligskogen – Rosta – Mauken – Könkämä

1. Området Helligskogen–Könkämä–Rosta – den sørlige delen av Lakselvdal/Lyngsdal – den østre delen av Mauken er en helhet. Fagutvalget foreslår at det etableres samdrift mellom Helligskogen og Könkämä innenfor dette området. Både barmarksbeiting og vinterbeiting skjer i atskilte grupper ved at man på barmark er vest for gjerdet Keinovuopio–Rostajaure og om vinteren er øst for dette gjerdet. Konvensjonsgjerdet fra Kilpisjaure til Gouvdivaggi og Kitdalen rives.
2. Fagutvalget foreslår at Könkämä har konvensjonsområdet Tamok–Rosta som i konvensjonen av 1972. Nordgrensen kan forandres til å gå fra Kilpisjärvi, via Stordalen til Signaldalen, avhengig av mulighetene for gjerdetrasé. Konvensjonsområdet utvides med Markenesområdet. Nåværende konvensjonsgjerde beholdes etter nordgrensen, eller alternativt flyttes til Stordalen. Et konvensjonsgjerde bygges fra Oteren til Øverbygd. Distriktets gjerder innenfor konvensjonsområdet rives. Helligskogen får et konvensjonsområde for vinterbeite i Sverige.

2.2 Området Dividalen–Mauken–Lainivuoma

2.2.1 Dividalen reinbeitedistrikt

Areal og driftsforhold

Dividalen og Rosta er de eneste reinbeitedistriktene i Norge der hele arealet er konvensjonsbeite. Dividalen er 1.845 km².

Grensene for distriktet ble fastsatt i 1963. I øst følger den riksgrensen fra Store Råstojaure i nord til Čuovžavárri, altså riksrøys 283. Sørgrensen er nordgrensen for Altevratn distrikt fra Čuovžavárri etter fjellrekka nord om Altevratnet og så ned Kirkesdalen. Mot nordvest og nord følger grensen Målselvdalen til samløpet mellom Divielva og Rostaelva, og videre vassdraget til Store Råstojaure ved riksrøys 287.

Riksgrensen og sørgrensen fra Čuovžavárri til Kirkesdalen er ingen naturlige grenser. Den øvre del av Rostadalen er heller ingen god grense.

Dividalføret ligger sentralt i distriktet, og sammen med Hávgaohka utgjør den skillet mellom konven-

sjonsområdene. Devdisfjellet ligger nord for dette skillet og nyttes av Lainiovuoma, mens Saarivuoma nytter Hávgaovuopmi og Anjavassdalen konvensjonsområder. Den vestlige delen av denne grenselinjen (Dividalen) er en naturlig grense, men den østre delen er forsterket av et sperregjerde. Dette er en fortsettelse av gjerdet som skiller Saarivuoma og Lainiovuoma, og det går gjennom Havgavuopmi til Divielva. Før dette gjerdet ble bygd, var det til dels meget store sammenblandinger mellom Saarivuoma og Lainiovuoma, og det var da lite rein vest for Dividalen. Det vises til kart 2.5. I tillegg til nevnte gjerder har Saarivuoma et “tverrstengsel” som er bygd øst om Čuovžavárri, og over Duoibal til grensegjerdet mellom Saarivuoma og Lainiovuoma. Grensegjerdet er knyttet sammen med det gjerdet som går fra Politiodden til Čuovžavárri, og som er omtalt under Altevratn distrikt. Tverrgjerdet skal hindre at reinen til Saarivuoma trekker for tidlig østover. Det permanente gjerdet erstattet et midlertidig gjerde som årlig ble satt opp lengre vest. Gjerdet er et skille mellom samebyens sommerbeite og “mellomområdene”, noe som igjen innebærer at samebyen, som den eneste, har alle sine sommerbeiter vest for riksgrensen.

Før 1984 var den sørligste konvensjonsgrensen for Anjavassdalen konvensjonsområde like nord for distriktsgrensen mellom Altevratn og Dividalen. Konvensjonsgrensen følger nå distriktsgrensen og sperregjerdet vest for Čuovžavárri. Dette er nærmere omtalt under Altevratn distrikt.

Samtidig som distriktsgrensen ble fastsatt i 1963, ble det fattet vedtak om at reintallet skulle begrenses til 5.000 rein ved bruk av distriktet som vinterbeite. I praksis har dette aldri hatt noen betydning. Det ble overhode ikke nyttet som vinterbeiter av andre enn de svenske samebyer før 1981. Da ble en mindre del av Langfjellet benyttet som beite for ca. 100 rein. I 1983 fikk Reinøy og Nord-Senja distrikt tillatelse til å beite i distriktet. To driftsenheter flyttet inn med et mindre antall rein¹⁸, og de nyttet områdene ved Devdjesjávri og Langfjellet i til sammen fem sesonger.

Det har vært ulike oppfatninger mellom de berørte interesser om hvilke konsekvenser vinterbeitingen har hatt for Lainiovuoma's beite i området.

Selv om man var bekymret for lavbeitene som konsekvens av beitingen fra Reinøy og Nord-Senja, søkte Lainiovuoma en rekke år om tillatelse til vinterbeiting i konvensjonsområdet. I 1992 ble en søknad om beiting med 1 500 rein avslått av Reindrifftsforvaltningen med henvisning til at søknaden ikke var basert på et akutt problem, men at det snarere var et vedvarende problem som følge av andre forhold. Forut for dette ble samebyen ilagt en beiteavgift for beiting ut over fastsatt beitetid.

18. For 1983/84 dreide det seg om ca. 450 rein.

Luonddudilálašvuodát

Dieváidvuovddis ii leat eamibákkti nu oidnosis go Álddesjávrris orohaga siskkit osiin. Eamibávtti ja kaledonalaš vári rádji manná veahá oarjelis riikaráji, ja maid Jierta lea vuodđobávtti oassin. Dáin guovlluin leat várrejalggat ja jorbalágan várit. Dasa lassin lea sullasaš eanansládja Jierttas oarjjásdavás Devddesjávrris guvlui. Dát vuolgá das go čađat leat morenašlájat eatnamat mat váikkuhit eatnama ja šattuid. Dasa lassin lea guovllu baktevuodđu gággádit mollaneaddji šlájat.

Dasa lassin lea eatnamiin Álddesjávrealázis oarjjásdavás meaddel Ánjačázadaga čađatgaskka morenaeanan, miehtá várreleagi. Eará orohagain norggabeale mandáhttaguovllus eai leat ná viiddis morenaguovllut. Erenoamážit orohaga oarjabeale duovdagat leat gáissát, eandalii guovlluin gaskal Dieváidvuovddi ja Gearggesvuovddi. Dáin guovlluin lea baktevuodđu eanansládja šattolaš, ja danne leage buoret šaddu dáppe go dain mat leat Dieváidvuovdivákki nuortabeale. Gáissát leat maiddá orohaga davágeahčen. Lassin Dieváidvuovdá, leat mánggat smávit doaresvákkit mat juhket oarjedavit eanansiid nu ahte šaddet smávit juhkkjuovvon guohtunguovlun. Dan birra logat lagabui guohtumiid čilgehusas.

Dieváidvuovddis lea unnán čáhci areálain (2,8 %) ja jiehkki (0,4). Birrasiid 17 % areálain lea eambbogo 1.000 m bm. Vaikko vel ii leat ge nu ollu go Álddesjávrris, Rostus ja Basevuovddis, de orohat lea liikká mihtilmas várreanan. Ordarádjái lea 500–700 m bm.

Dábálaččat borgá 200–300 mm juohke jagi. Alla váriin borgá/arvá eanemus. Vákkiin oarjabealde lea gaskamearálaččat galbmaseabbu dálvet go váris badjin. Muđui gal lea gáskamearálaččat galbmaseabbu rádjeguovlluin (–12 ja gitta – ja gitta –14°C) go oarjelit guovlluin (–8°C). Rádjeguovlluin hárve arvá ođđajagimánu ja guovvamánu birrasiid, ja iige dalle leat nu bahá jieknut ja cuoñudit. Devddesjávrris nuortadavábealde lea mihá bahát arvit dán áigodagas,

nu ahte dán guovllus lea mihá stuorát ballu ahte guohtumat lássahuvvat.

Soames guovllut Dieváidvuovddi bajit osiin dávjá bivlet juo miessemánu álggus. Miessemánu loahpas leat buoremuddui bievlan maiddá Devddesjávrris davábeale várrebaikkít. Gaskamearálaš temperatuvra lea liikká nu galmmas ahte šaddu ii álge ovdalge geassemánu álggugeahčen. Ánjavuomi ja Devddesvári muohtadilálašvuohta ja temperatuvra dahká ahte bistá rahtá guhkit áiggi.

Guohtun

NORUT lea satelihtaid bokte iskan guohtumiid dain eatnamiin mat gullet konvenšuvdnaguohtumiidda. Orohagas leat, seammaládje go Álddesjávrris, eatnamat juohkásan mángan oassin. Okta eananoassi mii gullá orohahkii lea “Buocagás guovlu”. Dan birra čilgejuvvo Álddesjávrris orohaga vuolde. Dat 6 eará oasseguovllu leat:

- Devddesvárri (mii dás ráddjejuvvo earaládje go konvenšuvdnaguovlu)
- Jierta
- Ánjavuopmi (mii dás ráddjejuvvo earaládje go konvenšuvdnaguovlu)
- Geaivi
- Loapmegeahči
- Cávárri (Skrubben)

**2.6. govás leat eananoasit ráddjejuvvon ja buohtas-
tahttojit konvenšuvdnaguovlluiguin.**

Golbma oarjeleamos guovllu (Cávárri, Loapmegeahči ja Geaivi) čilgejuvvojit ovttas, ja fas ovttaid ovttaid dan golbma eará (Devddesvárri, Jierta ja Ánjavuopmi). Dás dahkat nu movt Álddesjávrris, čilget duššefal guohtunšlájaid bajilgova. Dasa lassin lea materiála gieđahallojuvvon nu ahte guohtunšlájat earuhuvvojit dan mielde makkár árva dain lea geasse- ja dálveguohtumin.

Naturforhold

Grunnfjellet som preger indre deler av Altevatn distrikt er ikke så framtreddende i Dividalen. Skillet mellom urberget og den kaledonske fjellkjeden går imidlertid litt vest for riksgrensen, og et område som Jerta er en del av grunnfjellet. Disse områdene har til dels flate fjellsletter med avrundede fjellformer. I tillegg har områdene fra Jerta og nordvestover mot Devdjesjávri noe av det samme preget. Dette skyldes store og sammenhengende morener som preger landskapet og vegetasjon. I tillegg er fjellgrunnen tungt oppløselig i denne delen av distriktet.

I tillegg har også hele fjelldalen fra Altevasshøyda og nordvestover forbi Anjavatnet sammenhengende morener som preger landskapet i dalen. Ingen andre distrikt i den norske delen av mandatområdet har større moreneområder.

De alpine fjellformasjonene finner en særlig i de vestre delene av distriktet; i fjellområdene mellom Dividalen og Kirkesdalen. Disse områdene har næringsrik berggrunn som legger noe av grunnlaget for en frodigere vegetasjon enn områdene øst for Dividalføret. Også den nordre delen av distriktet har et landskap som preges av alpine fjellformasjoner. Ved siden av Dividalen er det flere mindre daler som deler de nordvestre delene inn i mindre beiteområder. Dette omtales nærmere under beitene.

Det er forholdsvis små arealer med vann (2,8 %) og isbreer (0,4) i Dividalen. Om lag 17 % av arealet er over 1 000 m.o.h.. Selv om det er noe mindre enn i Altevatn, Rosta og Helligskogen, har distriktet likevel preg av å være et høyfjellsområde. Skoggrensen ligger på 500–700 m.o.h.

Normalt vil det falle mellom 200 og 300 mm nedbør som snø pr. år. Det er mest nedbør i fjellrekka. Om vinteren er det en noe lavere middeltemperatur i de vestre dalene enn til fjells. Ser en bort fra dette, vil middeltemperaturen falle fra -8°C i de vestre områdene til -12 til -14°C i grensestrøkene. Det er forholdsvis lite sannsynlig at det skal falle regn i grensestrøkene i januar og februar, og derfor er risikoen for

ising og skare forholdsvis liten. Områdene nordøst for Devdjesjávri har noe større risiko for regn i denne perioden, slik at her blir faren for låste beiter noe høyere.

Mindre områder i øvre Dividalen blir ofte bare for snø allerede i første del av mai. I siste del av mai vil også fjellområdene nordvest for Devdjesjávri stort sett være bare. Middel-temperaturen vil imidlertid være så lav at vekstsesongen ikke starter før i første del av juni. Fordelingen av snø og temperatur er imidlertid slik at det vil være friske beiter lengre utover sommeren i Anjavassdalen enn i Devdisfjellet.

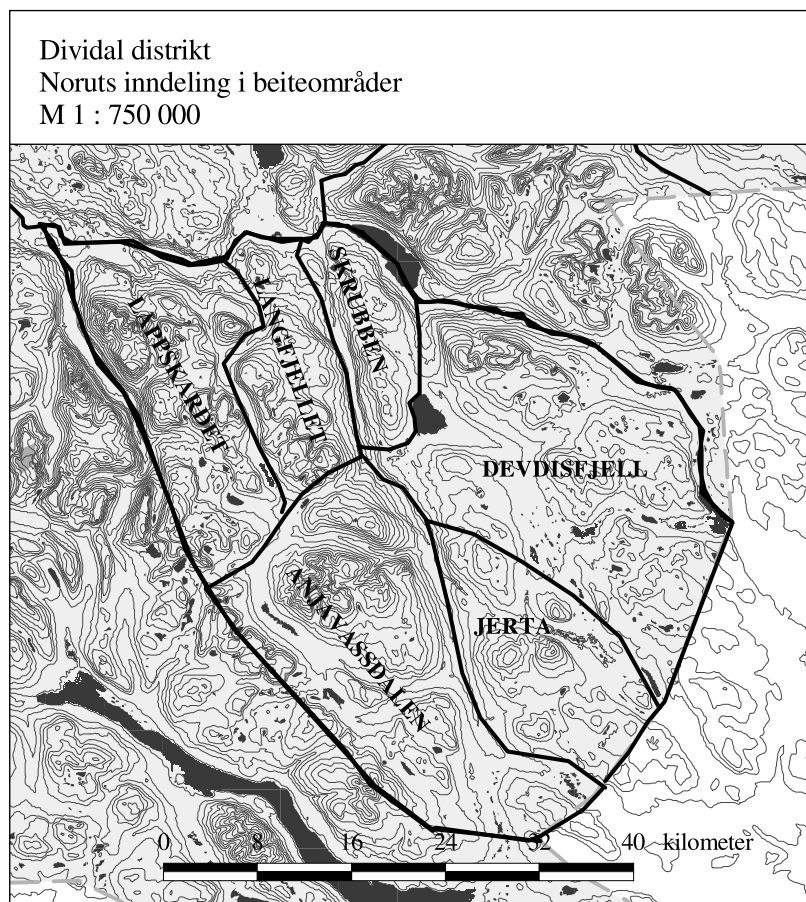
Beite

NORUT har gjennomført en satellittbasert granskning av beitene for de deler av distriktet som er konvensjonsbeiter. På samme måte som for Altevatn, er distriktet delt opp i flere delområder. En mindre del av distriktet er en del av "Kistefjellsområdet", og inngår i beskrivelsen av Altevatn distrikt. De øvrige 6 delområdene er:

- Devdisfjell, (som her har en annen avgrensning en konvensjonsområdet)
- Jerta
- Anjavassdalen (som her har en annen avgrensning en konvensjonsområdet)
- Lappskaret
- Langfjellet
- Skrubben

På figur 2.6 er de ulike delområdene avgrenset og sammenholdt med konvensjonsområdene.

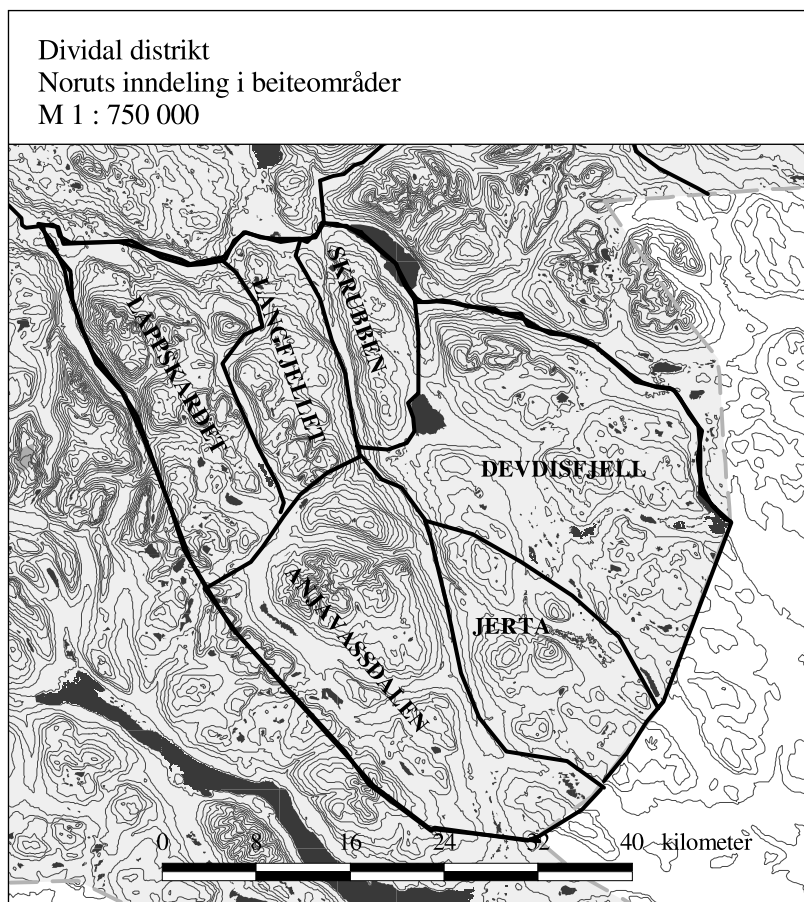
De tre områdene lengst vest (Skrubben, Langfjellet og Lappskaret) er behandlet samlet og de tre de øvrige tre (Devdisfjell, Jerta og Anjavassdalen) for seg. På samme måte som for Altevatn, har en bare tatt med en oversikt over beitetypene. Videre er materialet bearbejdet slik at beitetypene er fordelt etter verdi som henholdsvis sommer- og vinterbeiter.

2.6. govva. NORUT bargu, Dieváidvuovddi boazoorohaga šattut ja guohtun lea árvoštallojuvvon.

2.11. tabealla. Iešguđetlágan guohtunslájaid juohkáseapmi (%) Dieváidvuovddi orohaga nuorttabealde ja guovdu.

	Guohtunárvu		Dihto guovllut		
	Geassi	Dálvi	Devddevárri	Jihta	Ánjavuopmi
Mearritkeahkes	*		0	0	0
Rabas čáhci, bodnečáhci	*		3	1	1
Ii-anihahtti, jiehki, jassa	*		17	6	17
Submi			19	7	18
Danaseanan, jeagil	1	2	3	5	6
Danaseatnamat	1	1	5	6	6
Rásseatnamat	2	0	3	1	7
Jeakkit	2	1	5	6	5
Veadáhat ráhppát	0	3	31	33	21
Danjas-/skierreguolbanat	1	2	10	21	22
Álmmehisšattot rássegobit	2	0	7	10	4
Rásseanan ja šattolaš gobit	3	0	6	8	6
Jassagobit	2	0	11	3	6
Šaddu			81	93	82
Šaddu ja ii-anihahtti			100	100	100
Árvvu oassi dálvi 2 ja 3			45	59	49
Árvvu oassi geassi 2 og 3			32	27	27
Areála km ²			605	182	376

Figur 2.6. NORUTs vurdering av vegetasjon og beiter i Dividalen reinbeitedistrikt.

Tabell 2.11. Fordeling (%) av ulike beitetyper i østre og sentrale deler av Dividal distrikt.

	Beiteverdi		Delområde		
	Sommer	Vinter	Devdisfjell	Jerta	Anjavassdalen
Uklassifisert	*		0	0	0
Åpent vann, gruntvann	*		3	1	1
Impediment, is, snø	*		17	6	17
Sum			19	7	18
Lyngskog, lavholdig	1	2	3	5	6
Lyngskoger	1	1	5	6	6
Eng-skoger	2	0	3	1	7
Myr	2	1	5	6	5
Eksponerte rabber	0	3	31	33	21
Lyng-/dvergbjørkheier	1	2	10	21	22
Fattige grassnøleier	2	0	7	10	4
Engsamfunn og rike snøleier	3	0	6	8	6
Snøleier	2	0	11	3	6
Vegetasjon			81	93	82
Vegetasjon og impediment			100	100	100
Andel verdi vinter 2 og 3			45	59	49
Andel verdi sommer 2 og 3			32	27	27
Areal i km ²			605	182	376

Jierttas lea ii-anihahtii eanan unnáneamos. Duogášdieđuin oaidnit ahte muohtameari¹⁹ dihte dat šaddet erohusat. Mearri lea 7,1 ja 5 proseantta ollislaš areálas Devddevváris, Jierttas ja Ánjavuomis. Nu leage maid dái seammá stuora erohus jienja ja eatnama gaskka mii aiddo lea rahppasan jiehkki vuolde, iige leat šaddu, muhto báljes várra ja itkobealit eai daga ii-anihahtii eatnama oasi goabbelliige. Ánjavuomis lea muohta ábaida oarjjabeale guovlluin, ja guovllut leat sullalagaid Alddesjávrra davábeale (Buocagas) guovlluiguin. Devddevváris leat fas davimusas jassaguovllut, ja dasto fas lulimusas leat jasat seammamađe go Jierttas. Vaikko vel Jiertta gáissát leatge gitta 1.500 m bm., lea goitge buoremuddui bievlan suoidnemánus. Doppe oainnat suddá fargga, go lea unnán bidjan muohttaga dálvet. Go árvoštallá aivvefal dan leatgo guovllus bálggosaikkat bohccuide, de dahká muohtadilli ahte muhtin eananoasit Devddevváris ja olles Ánjavuomis leat buoret geasseguovldilguohtumat go Jierttas.

Ovdalis namuheimmet ahte NORUT čuoldá guohtumiid 4 šládji. Jus guohtumiid smiehtá dán guovtti buoremus šlája ektui, gártet buorit guohtumat dahkat sullii 30 % visot dán golmma eananoasi ollislaš areálas. Buriid geasseguohtumiid mearri lea gitta 50 % rádjái Devddevváris ja Ánjavuomis ja Jierttas fas 59 %. Buot guovllut heivejit dálveguohtumin/jeagelguohtumin. Go leat nu ollu veadáhat ráhppát, gos bieggá bossu muohttaga, heivejit guovllut guođohuvvot maid dái dálvet, lassin go adnojit gidđat ja čakčat²⁰. Sihke Jiertta ja Devddevvári eanansiin lea seammá olu dát guohtunšládja go Gapmasis, Álddesjávrra orohagas. Romssabeale konvenšuvdnaguovlluin eai leat gostege ná ollu bieggagaikkohagat go dán golmma guovllus.

Go buohtastahtá dan golbma siskit eananguovllu golmmain oarjjabeale guovlluin (2.11. ja 2.12. tabealla), de lea buriid geasseguohtumiid mearri oalle ovtamađe dán guovlluin. Tabeallain eai liikká čájet eambbo šattuid meari. Dán iskkadeamis čájehuvvo ahte jasaid mearri dat lea mii dagaha oarjjabeale eanansiid buoremussan geasseguovdil. Lassin muohtagii runoda dehe šaddu lea dán guovlluin mañnideappot daid nuppiid eanansiid ektui. Gažaldahkii galgá go geassejagis guođohit siskit guovlluid, vuolgá maid das ahte dáhttu go gáhttet jeageleatnamiid vai ii.

Dieváidvuovddi boazorohaga oarjjabeale guovl-

luin lea sihke eanemus ja unnáneamos ii-anihahtii eanan, muohta ja jiekŋa. Cáváris leat unnimus, ja Geaivis lea 35 % (2.12. tabealla). Vuodđodieđuin čájehuvvo ahte muohta, jiekŋa ja dat eanan mii aiddo lea rahppasan jiehkki vuolde, ja mas ii leat šaddu, dahket sullii 25 % Geaivis, ja Cáváris lea duššefal 1 %. Ná stuora oassi ii-anihahtii go Geaivis lea duššefal Čáhcevákkis, Rostu orohaga konvenšuvdnaguovllus. Goappaš guovlluin leat gáissát, ja fas Cáváris lea jalges vuollegit eanan. Go ovttagardánit geahččá muohtadilálašvuodaid, lea Geaivi buoret geasseeanan, go doppe leat buorit bálggosaikkat ja suodji divrriid áigge.

Oarjjabeale guovllut leat Dieváidvuovddi orohagas arvat earalárganat go orohaga eará guovllut, dannego buorit geasseguohtumat leat eambo, ja buriid dálveguohtumiid (rievttimielde buriid jeageleatnamiid) mearri lea unnáneappot. Eandalii Geaivis leat unnán buorit dálveguohtumat, 16 % olles areálas. Dainna čuoldinvugiin maid NORUT dagai Romssabeale konvenšuvdnaguovllus, ii čájehuvvo eará guovlluin ná vuollegis mearri. Erohusat oarjjabeale ja nuorttabeale dálveguovlluid gaskka, boahá vuosttažettiin das go bieggagaikkohagaid mearri leat iešguđetládje. Maid dái eatnamiid hápmi, topografiija, ráddje goas sáhtá guođohit Geaivi jeageleatnamiid. Obalahká sáhtá dadjat ahte dát eai šatta goassege adnot eambo lassin geasseguohtumiidda ja gaskaboddosaš guohtumin árračavčča. Earret fal soames vuovdeguovlluid Málteanu guvlui.

Go dán golbma guovllu geahčča oktan, lea eambo vuovdeeanan go orohaga eará guovlluin. Cáváris lea eanemus, nappo 58 % mearri. Iešladdis Dieváidvuovddis ja vuollegit eanansiin Øverbygdas lea eanas beahcevuovdi. Muhtin bákkiin vuovddis lea jeagil, eanemus Cáváris, mas lea 7 % jeagelšattolaš danseanan.

Go mihtida km² logu, lea Ánjavuomis eanemus jeagelšattolaš beahcevuovdi (23 km²). Eanas vuovdi lea vuollin Dieváidvuovddis. Ollislaččat lea orohagas 70 km² dákkár guohtun. Dasa lassin lea muhtin muddui vuovdi mas šaddá čáhpesmuorji ja jeagil, muhto eanas vuovdi lea almmatge soahkevuovdi, mas lea sarrit. Vaikko dáid ii sáhte dadjat leat buoremus dálveguohtumin, sáhttet dat liikká leat hui mávsolaččat go váilot eará guohtumat.

19. Nu movt daddjon lea analysa vuodđun okta satelihttagovva váldon suoidnemánu 1990.

20. Dán eaktun lea ahte guohtumat leat dábálaš buorit.

Impedimentandelen er lavest i Jerta. Bakgrunns materialet viser at denne forskjellen mellom områdene skyldes ulik andel snø¹⁹. Andelen er på 7, 1 og 5 prosent av totalarealet for henholdsvis Devdisfjell, Jerta og Anjavassdalen. Tilsvarende er det like store forskjeller mellom is og utsmeltingsområder, mens forskjellen på bart fjell og skygge ikke har noen vesentlig betydning for impedimentandelen. I Anjavassdalen finner en snøen særlig i de vestre deler av området, og naturtypen henger naturlig sammen med tilsvarende områder nord for Altevattnet (Kistefjellområdet). For Devdisfjell er områdene med snø lengst mot nord, mens den sørligste delen av dette området har samme snøforhold som Jerta.

Selv om fjellene i Jerta er opp mot 1 500 m.o.h., er det altså en lav andel snødekt mark i juli. Dette har først og fremst sammenheng med rask avsmelting på grunn av lite nedbør som snø om vinteren. Dersom en bare tar hensyn til lufting og kjøling, gjør snøforholdene at deler av Devdisfjell og hele Anjavassdalen har er et bedre høysommerbeite enn Jerta.

Som tidligere nevnt, har NORUT vurdert beiten i 4 klasser. Dersom en vurderer beiten i forhold til de to beste klassene, vil andelen gode sommerbeiter ligge på ca. 30 % av totalarealet for alle de tre delområdene. Andelen gode vinterbeiter ligger opp mot 50 % for Devdisfjell og Anjavassdalen og 59 % for Jerta. Alle områdene har altså et potensial som vinterbeiter/lavbeiter. Siden andelen eksponerte rabber er så høy, vil områdene kunne nyttes som beite om vinteren i tillegg til vår og høst²⁰. Både Jerta og Devdisfjell delområde har en like høy andel av denne beitetypen som Gamas i Altevatt distrikt. Ingen av de øvrige delene av konvensjonsområdene i Troms har en like høy andel eksponerte rabber som disse tre områdene.

Ved å sammenlikne de tre indre delområdene med de tre vestlige områdene (tabell 2.11 og 2.12) kan det se ut som andelen gode sommerbeiter er rimelig like. Tabellene tar imidlertid bare hensyn til vegetasjonen. Ut fra denne undersøkelsen vil det altså være den høye andelen snø som gjør at de vestre delområdene har de beste høysommerbeitene. I tillegg til snøen vil de også ha en forsinket vekstperiode i forhold til de andre delområdene. Spørsmålet om sommerbeiting i de indre områdene vil også være avhengig av om en ønsker å beskytte lavbeiteressursene eller ikke.

Delområdene i de vestlige områdene av Dividalen reinbeitedistrikt har både den største og minste andelen impediment, snø og is i hele distriktet. Skrubben ligger lavest, mens Lappskaret har en andel på 35 % (tabell 2.12). Grunnlagsmaterialet viser at snø, is og utsmeltingsområder er på ca. 25 % i Lappskaret, mens de bare er på 1 % i Skrubben. Blant konvensjonsområdene er det bare Vassdalen i Rosta distrikt som har samme høye andelen som Lappskaret. Begge disse områdene har et utpreget alpint landskap, mens Skrubben er et slett lavfjell. Ut fra snøforholdene alene er derfor Lappskaret et godt høysommerbeite med god lufting og beskyttelse mot insekter.

Det er en markert forskjell mellom de vestre områdene og resten av Dividal distrikt ved at andelen gode sommerbeiter er større, og andelen gode vinterbeiter (egentlig gode lavbeiter) er dårligere. Særlig Lappskaret har en relativ lav andel gode vinterbeiter med 16 % av totalarealet. Med den oppdelingen som NORUT har foretatt av konvensjonsområdene i Troms, er det ingen andre som har en så lav andel. Forskjellen mellom de vestlige og østlige vinterområdene skyldes særlig forskjell i andelen eksponerte rabber. I praksis vil topografien også sette begrensninger for når en kan nytte lavbeitene i Lappskaret. I hovedsak kan en si at de aldri vil kunne bli noe annet enn et tilskudd til sommerbeite og overgangsbeite tidlig høst. Unntaket er delvis skogsområdene ned mot Målselva.

Ser en de tre områdene under ett, er andelen skog markert større enn for de øvrige delene av distriktet. Skrubben ligger høyst med en andel på 58 %. I selve Dividalen og de lavereliggende områdene fra Øverbygd til Bardufoss er skogen til dels furudominert. En del av denne skogen har lavbeite, størst er andelen i Skrubben med 7 % lavholdig lyngskog.

Målt i antall km² er det Anjavassdalen som har størst andel åpen furuskog med lav (23 km²). Det meste av denne skogen ligger nede i selve Dividalen. Totalt for hele distriktet er det ca. 70 km² av denne beitetypen. I tillegg er det en del skog av kreklingtypen som har lav, men det meste av skogen i disse områdene er likevel bjørkeskog med blåbærlyng. Selv om det ikke kan regnes for å være de beste vinterbeitene, kan de være avgjørende når en mangler andre alternativ.

19. Som tidligere nevnt, er analysen basert på et satellittbilde fra juli 1990.

20. Dette under forutsetning av at beiten er i en rimelig god allmenntilstand.

2.12. tabealla. *Iešguđetlágan guohtunšattuid juohkáseapmi (%) Dieváidvuovddi oarjjabeale osiin.*

	Guohtunárvu		Dihto guovllut		
	Geassi	Dálvi	Cávárri (Skrubben)	Loapmegeahči	Geaiviguovlu
Mearritkeahces	*	*	0	0	0
Rabas čáhci, bodnečáhci	*	*	7	1	1
ii-anihahhti, jiehkki, jassa	*	*	2	17	35
Submi			9	18	36
Danjasvuovdi, jeagil	1	2	7	4	2
Danjasvuovdi	1	1	22	17	13
Rásseeatnamat	2	0	29	15	13
Jeaggi	2	1	4	4	3
Veadáhat ráhppát	0	3	11	12	9
Danjas-/skierreguolbanat	1	2	11	9	5
Álmmehis rássejassagobit	2	0	1	3	3
Rássečohkiidus ja suhkkes jassagobit	3	0	5	9	7
Jassagobit	2	0	1	8	9
Šaddu			91	82	64
Šaddu ja ii-anihahhti			100	100	100
Árvvu oassi dálvi 2 og 3			29	25	16
Árvvu oassi geassi 2 og 3			41	39	35
Areál km ²			113	182	322

NORUT lea árvoštallan ahte maiddá oarjjaleamos jeagelguohtumat leat viehka garrasit guhtojuvvon/guorban. Cávári várreanamiin daddjojedje eatnamat leat oalát guorban, ja fas Dieváidvuovddis árvoštallui jeagil leat unnán dehe gaskamuttolaččat guhtojuvvon.

Oktiigeassu

Jus ekologijja bidjá guohtuma vuodđun, berrešii orohat eanemusat guođohit oarjjabeale eananosiid geasset. Nuorttasguvlui Devdjesjávrris, dat nuortabeale eananoasit ja guovdu, heivejit dábálaččat adnot gidđa-, čakča- ja/dehe árradálvejagi guohtumin. Sáhtášii dadjat ahte dáid guovlluid berre atnit gaskajohtolahkan gaskal dálvejagi nuorttabeale eatnamiid ja geassejagi oarjjabeale eatnamiid. Devdjesvári konvenšuvdnaguovllus leat dákkár guohtunšlájat, eaige leat nu heivvolaččat geasseguohtumin go dat eananoasit mat leat Dieváidvuovddi oarjjabealde.

Leat leamaš veahá riiddut Dieváidvuovddi guohtumiid geavahemiin. Riidu čuožžilii go norggabeale eiseválddit adde lobi Romssabeale boazoeaiggiidida guođohit orohagas daid áigodagaid go Lávnnjetvuomi ja Sárevuomi ealuin ii leat guođohanvuogiatvuohta guovlluin konvenšuvnna vuodul.

Riiddu fágalaš vuodđun lea ahte vahágahttágo dat čearuid guođohanvuogiatvuohda jus dálvet guođohuvvojit guovllut. Duogášin lei jagi 1964 Boazoguohtunkommišuvdna mii oaivildii ahte dálvet lei vejolaš guođohit guovllu (áššeovddasteddjiin lea goabblágan oaivil boazolohkui). Seammás lei Lávnnjetvuomi ja Sárevuomi guođohanvuogiatvuohta guovlluin ráddjejuvvon guođohanáigodaga geažil. Lávdegoddi lea

iežas barggu árvoštallan dan láhkái ahte sin bargun lea árvoštallat, beroškeahhtá ovdalit mearrádusain, ahte leago guovttegeardde guođoheapmi doaibmateknihkalaččat ja biologalaččat dohkkehahti.

Dieváidvuovddis leat muhtin báikkít mat eai heive bievlaguohtumin. Jus dálveguohtuma ráddje duššefal dáidda báikkiide, de ii leat prinsihpas guovttegeardán guođoheapmi, vaikko vel guokte goabbat siidda guođohitge doppe goabbat áiggi jagis. Guovllut leat gáržžit, ja danne leage várre ahte maiddá eará guovllut guođohuvvojit. Man muddui dát gártá váttisvuohatan, lea veahá boazologu duohken. Dávjá lea sidjiide, geat dákkár guovlluid guođohit dálvet, heajumus dán dáfus.

Guovttegeardán guođoheapmi gártá váttisvuohatan jus muhtimat guođohit ealuideaset dálvet dain eatnamiin maid nubbi siida lea seastán iežas ellui eará jahkeáigái. Dieváidvuovddis sáhtá leat hui vejolaš šaddat nu ahte muhtin siiddat guođohit dálvet earáid gidđajagi guohtuneatnamiid. Go dákkár doaibmaváttisvuodát leat, bidja fágálávdegoddi vuodđun ahte ii leat heivvolaš go guokte siidda guođohit seammá areálaid Dieváidvuovddis goabbat áigodahkii.

Fágálávdegoddi lea maiddá árvoštallan vejolašvuoda ahte ráddjet dihto eananosiid orohagas dálveorohahkan. Dákkár čoavddus váikkuha sakka guoskevaš čearuide. Sii masset guohtuneatnamiid dálá eatnamiid ektui. Dasa lassin leat jeagelguohtumat garrasit guorban, ja dušše dát eatnamat aktonassii eai leat doarvái buorit dálveguohtumin, ovdalgo guhká leat beassan šaddat. Nu movt siiddat dál johtalit dán guovllus, lea váttis caggat bohccot guohtumis das

Tabell 2.12. Fordeling (%) av ulike beitetyper i de vestlige delene av Dividal.

	Beiteverdi		Delområder		
	Sommer	Vinter	Skrubben	Langfjell	Lappskaret
Uklassifisert	*	*	0	0	0
Åpent vann, gruntvann	*	*	7	1	1
Impediment, is, snø	*	*	2	17	35
Sum			9	18	36
Lyngskog, lavholdig	1	2	7	4	2
Lyngskoger	1	1	22	17	13
Engskoger	2	0	29	15	13
Myr	2	1	4	4	3
Eksponerte rabber	0	3	11	12	9
Lyng-/dvergbjørkheier	1	2	11	9	5
Fattige grassnøleier	2	0	1	3	3
Engsamfunn og rike snøleier	3	0	5	9	7
Snøleier	2	0	1	8	9
Vegetasjon			91	82	64
Vegetasjon og impediment			100	100	100
Andel verdi vinter 2 og 3			29	25	16
Andel verdi sommer 2 og 3			41	39	35
Areal i km ²			113	182	322

Etter NORUT's vurdering er lavbeitene også i de vestligste områdene til dels sterkt nedbeitet. For snau-fjellsområdene i delområde Skrubben ble de karakterisert som utbeitet, mens nede i Dividalen ble lavet vurdert som lite til moderat beitet.

Sammendrag

Dersom en legger beiteøkologi til grunn, vil hovedmønsteret måtte være at de vestlige delene av distriktet nyttes som sommerbeite. De østlige og i de sentrale områdene fra Devdjesjávri og østover, vil normalt gi et godt grunnlag for vår-, høst- og/eller tidlig vinterbeiter. I hovedsak kan en derfor si at disse områdene bør være en del av et mellomområde mellom østlige vinterbeiter og vestlige sommerbeiter. Devdisfjellet konvensjonsområde er dominert av denne beitetypen, og har et dårligere grunnlag for sommerbeiter enn områdene vest for Dividal.

Det har vært en del konflikter om bruken av beiten i Dividal. Konflikten har sitt utspring i at norske myndigheter har gitt reineiere fra Troms en rett til beite i distriktet utenom de tider da reineiere fra Lainiovuoma og Saarivuoma har beiterett ifølge konvensjonen.

Det faglige grunnlaget for konflikten er om vinterbeitingen skader samebyenes beiterett i området. Utgangspunktet har vært at Reinbeitekommissjonen av 1964 mente at det forelå en vinterkapasitet (partene hadde ulik oppfatning av riktig reintall). Samtidig satte beitetidene grenser for Lainiovuoma og Saarivuoma's rett til å utnytte områdene. Utvalget har vurdert sin oppgave slik at en, uavhengig av tidligere vedtak,

skal vurdere om en slik dobbeltbeiting er driftsteknisk og biologisk forsvarlig.

Deler av Dividal er ikke hensiktsmessig å utnytte som barmarksbeite. Dersom utnyttningen om vinteren begrenset seg til disse områdene, vil en i prinsippet ikke ha dobbeltbeiting selv om to ulike grupper utnytter distriktet til forskjellig tid. Dette er små områder, og det er derfor en risiko for at også andre arealer vil bli benyttet. I hvilken grad dette blir et problem, er delvis et spørsmål om antall dyr. Ofte vil det være de som vinterbeiter på slike arealer som har den største ulempen.

Problemet med dobbelt beiting oppstår særlig dersom en gruppe vinterbeiter på et område som en annen part skjærer for selv å kunne nytte det til andre sesonger. I Dividal vil det særlig være aktuelt at vinterbeitingen foregår i andre gruppers vårbeiteområder. Ut fra denne type driftsproblemer, legger fagutvalget til grunn at det ikke er hensiktsmessig at to parter nytter samme areal innen Dividal til ulike sesongbeiter.

Fagutvalget har også vurdert muligheten for å avgrense spesielle deler av distriktet for å nytte det som vinterbeite. En slik løsning har åpenbare negative konsekvenser for de berørte samebyene. De vil i så fall tape beiteområder i forhold til dagens situasjon. I tillegg er lavbeitene sterkt nedslitte, og de vil derfor ikke være noe godt alternativ som eneste vinterbeite før etter lang tid med kvile. Slik driftsforholdene er i området, vil det være vanskelig å unngå at rein fra omkringliggende områder beiter i disse områdene i

birra eará áigodagain. Dákkár čoavddus dagahivččii riidduid. Ollislaš árvoštallama vuodul ii sáhte fágálávdegoddi ávžžuhit dán čovdosa.

Fágálávdegoddi rávve ahte Romssabeale boazo-eaiggádat eai šat galga beassat guođohit dálvet Dieváidvuovddi konvenšuvdnaguovllus. Jus dát guođohanvuogiatvuohtha heaittihuvvo, báhcá fágálávdegotti oaivila mielde duššefal okta vejolašvuohtha odđa dálveguohtumiidda. Dat lea Norrbottenis, ja eandalii Lávnnetjuomis. Dát čoavddus dávista guovllu árbevirolaš ja ollislaš guohtungeavaheapmái.

Árvoštallon lea ahte leago dárbu áidut Rostuvuovddis, ja dan birra logat eambo Rostu orohaga oktavuodas.

2.2.2 Lávnnetjuomi čearru

Areála ja doaimadilálašvuodát

Čearus lea 54 boazodoallu, geat barget bohccuiguin. Alimus lobálaš boazolohku ii leat čearuid nammii juhkkjuovvon, muhto lánkaásahusas daddjo galgat 36 500 bohcco oktiibuot čuovvovaš čearuide: Geaggán, Lávnnetjuopmi, Sárevuopmi ja Dálbma. Čielggadeamis nudaddjon “Renbetesmarkerna. SOU 1966: 12” evttohuvvo Lávnnetjuopmái 10 500 bohcco. Čearu rájit ja guohtunbáikkid iešguđetge jagiáigái oaidnit 2.9 kártagova. Lávnnetjuomis eai leat ránnjáčearut maiguin guođohit oktasaš eatnamiid, earret dálveguohtumiid nuorttabealde “lappmarksgränsen”. Dát guovlu gullá Muoná konsešuvdnačerrui. Dat miellidbuktá ahte čearut atnet guovllu sihke bievla- ja dálveguohtumin. Davil leat čuovvovaš báikkid lundolaš rádjain: Rostujávri, Rostueatnu ja Lávnnetjuoga bajitoassi. Das nuorttas váilu lundolaš ráđji davábealde. Boazoáidi lea ceggejuvvon Rostujávri ja Idijärvi gaskka caggat bohccuid mannamis davábeale ráji rastá bievlan ja árradálvi. Lulábealde eai leat lundolaš rájit. Amas lulábeale ribahit bohccuid rastidit ráji bievlan ja skábman, lea ceggejuvvon áidi mii lea gittalaga konvenšuvdnaáiddin norggaráji guora ja manná geidnui 396 davábealde Bajit Sohppora. Dálveguohtumis birge lundolaš rájit haga dannego guođohemiin bearráigeahččá ealu. Dálveguohtumis, nuorttabealde “lappmarksgränsen” eai leat mearriduvvon rájit.

Čearu eallu lea ovttas bievlla áiggi. Dálvesiidat masttaduvvojit njukčamánuš ja eallu mannagoahtá várrái. Riikaráđje guora guođohit miessemánnui ealu amaset bohccot mannat Norgga beallái. Dálvesiivvus goalhjadit ráđje guora ránnjáčearuid bealde, dábálaččat miessemánu-geassemánu molsumii. Giđđaguohtumat leat Rostujávri – Ittevári ávssasa oarjja bealde. Eanas giđđaguohtumat leat Norgga bealde. Báriskuot-

tetáiggi leat ealuin giđđaguohtuma vuollegis eatnamiin, eanas oarjja(lulá)beale eatnamiin. Suoidnemánu merkot misiid Cievcasjávrii gárddis, ja doppe leage čearu geasseorohat. Geasseguohtumat leat Devddevári birrasiin ja nu leatge dat Norggas. Giđdat, geasset ja árračavčča guođohuvvo Devddevárii. Eallu lea veaidnalis čakčamánu álgui, ovdalge čohkkejit ja bidjet gárdái Buolzajávrii árranjuovvama dihte. Čakčamánu gaskkamuttus doalahit ealu čakčaguohtumiin, mat leat visot ruotabeale várreguovlu, ja vuovde- ja jeaggeeatnamat geidnui 396. Rátkimat álget golggohtamánu-skábmamánu ja dalle rátket dálvesiidde. Dan dahket Buolzajávrii gárddis loahpageahčen skábmamánu dehe juo juovlamánu álggus. Čearru rátká dábálaččat 7 dálvesiidii, muhto manemus jagiid leat rátkán dušše golmma dálvesiidii. Dat dahkkui dannego dálveguohtuma nuortta beale eatnamiid ii leat sáhtán atnit. Siiddat johtet dálveguohtumiidda árbevirolaš vugiin. Dálveguohtumat leat nuorttabealde geainnu 396 gitta “lappmarksgränsenii”, ja gaskal Lávnnetjuoga ja Durdnosjuoga nuorttabeale “lappmarksgränsen”. Dálveguohtumat “lappmarksgränsen” duohkái adnojit juohke jagi gitta dassážiigo eallu vuolggadišgoahtá oarjjás/alás.

Guohtun

Lávnnetjuomi čearu guohtuma šaddošlájaid juohkáseapmi (2.13. ja 2.14. tabealla).

2.13. tabealla. Ruonasguohtunguovllut

Guohtunšládja	Km ²	%
Jeagellallji goahccevuovdi	2,6	0,3
Seamullallji/urtavallji goahccevuovdi	22,7	2,6
Jeagellallji soahkevuovdi	0	0
Seamullallji/urtavallji soahkevuovdi	72,8	8,4
Čáhccás šattohis jeaggi	0,8	0,1
Čáhccás šattolaš jeaggi	0	0
Goike bovdnajeaggi	15,7	1,8
Goike šattolaš jeaggi	0,1	0
Danas/goike guolban	425,2	49,2
Varas guolban	183,7	21,3
Njuoskasit rásseeanan	9,2	1,1
Goikasit rásseeanan	–	–
Siedgarohtu	7,2	0,8
Jassa/Jieknja	60,4	7,0
Muorračuohpahat	0	0
Huksejuvvon guovllut	0	0
Juovat ja geađgeanan	54,9	6,4
Eará eanan (kulttoreanan)	0,5	0,1
Itkobealli/Mearritkeahtes	8,2	1,0
Submi nettoareála	864,0	

andre sesonger. En slik løsningen vil derfor skape konflikter. Ut fra en samlet vurdering vil fagutvalget derfor fraråde en slik løsning.

Fagutvalget fraråder at reineiere i Troms får en fortsatt rett til vinterbeite i konvensjons-områdene i Dividal. Dersom denne beiteretten oppheves foreligger det, etter fagutvalgets mening, bare én mulighet for nye vinterbeiter. Det er i Norrbotten, og da fortrinnsvis i Lainiovuoma. Dette vil være en løsning som svarer til tradisjonell og helhetlig bruk av beitenene i området.

Behovet for gjerde i øvre del av Rostadalen er vurdert under Rosta distrikt.

2.2.2 Lainiovuoma sameby

Areal og driftsforhold

Innenfor samebyen er det 54 aktive reindriftsutøvere. Høyeste tillatte reintall er ikke fordelt på samebynivå, men er angitt i gjeldende forskrifter til totalt 36 500 for samebyene Könkämä, Lainiovuoma, Saarivuoma og Talma. I “Renbetesmarkerna. SOU 1966:12” er det foreslått et normalt reintall for Lainiovuoma på 10 500 rein. Samebyens grenser og sesongbeiter fremgår av **kart 2.9**. Lainiovuoma har ingen sambruk av beiter med tilgrensende samebyer, med unntak av de delene av vinterbeitene som ligger øst for “lappmarksgrensen”. Dette området ligger innenfor Muonio konsesjonssameby, noe som medfører at området blir brukt både som barmarks- og vinterbeite av de enkelte samebyer. I nord danner Rostujávri, Rostueatnu og øverste del av Lainio-elven en naturlig grense, videre østover mangler naturlig grense mot nord. Reingjerde er oppført mellom Rostujávri og Idijärvi for å forhindre reintrekk over den nordlige grensen på barmark og forvinteren. Mot sør mangler det helt naturlige grenser. For å forhindre reintrekk over grensen i sør på barmarksbeite og på forvinteren, er det oppført et gjerde som er koblet sammen med konvensjonsgjerdet ved norske-grensen og går ned til vei 396 nord for Övre Soppero. Nede på vinterbeitene er mangelen på naturlige grenser håndterbar fordi reinen kontrolleres under beitingen. På vinterbeitene øst for “lappmarksgrensen” er det ikke fastsatt grenser.

Samebyen holder reinen i en sammenblandet flokk i barmarksperioden. Vinterflokkene blir vanligvis blandet sammen i mars og reinen begynner å trekke opp mot fjellområdene. Langs riksgrensen gjetes det frem til mai for å hindre at reinen trekker til Norge. Så lenge det er snøføre voktes grensene mot nabosamebyene, vanligvis til omkring månedskiftet mai-juni. Vårbeitene er vest for linjen Rostujávri–Ittevárri. Størstedelen av vårbeitene ligger på norsk side. Hovedkalvingslandet er de lavereliggende delene av vårbeitene,

i hovedsak de sørvestre delene av området. Kalvemerkingen skjer i juli i anlegget ved Cievcasjávri, der samebyen har sitt sommerbosted. Sommerbeitene er området Devdisfjellet og ligger således i sin helhet i Norge. Beitene i Devdisfjellet benyttes om våren, sommeren og tidlig høst. Reinen går fritt på beite frem til begynnelsen av september da flokken samles i anlegget ved Buolcajávri for tidlig høstslakting. Fra midten av september holdes reinen på høstbeitene som er hele det svenske fjellområdet, samt skogs- og myrlandet ned mot vei 396. I månedskiftet oktober-november starter samlingsarbeidet før skilling i vintergrupper, noe som skjer ved anlegget i Buolcajávri i slutten av november eller i begynnelsen av desember. Normalt danner samebyen sju vintergrupper, men i de senere årene har en delt opp i bare tre vinterflokker. Årsaken til dette er at de østre delene av vinterbeitene ikke kunne brukes. Flyttingen til vinterbeitene skjer på tradisjonell måte. Vinterbeitene strekker seg østover fra vei 396 ned til “lappmarksgrensen”, samt området mellom Lainioelven og Torne-elven øst for “lappmarksgrensen”. Vinterbeitene ned til “lappmarksgrensen” benyttes årvisst til ut i mars da reinen begynner å trekke vestover.

Beite

Fordelingen av beiteressursene på vegetasjonstyper i Lainiovuoma sameby fremgår av tabellene **2.13** og **2.14**.

Tabell 2.13. Grønnbeiteområdet

Reinbeitetype	km ²	%
Lavrik barskog	2,6	0,3
Moserik/urterik barskog	22,7	2,6
Lavrik bjørkeskog	0	0
Moserik/urterik bjørkeskog	72,8	8,4
Bløt, mager myr	0,8	0,1
Bløt, frodig myr	0	0
Tørr, mager myr	15,7	1,8
Tørr, frodig myr	0,1	0
Skarp/tørr hei	425,2	49,2
Frisk hei	183,7	21,3
Urteeng	9,2	1,1
Gras	–	–
Buskmark	7,2	0,8
Snø/Is	60,4	7,0
Ungskogmark	0	0
Bebyggelse	0	0
Blokk- og hellemark	54,9	6,4
Annen åpen mark	0,5	0,1
Skygge/Uklassifisert	8,2	1,0
Sum nettoareal	864,0	

2.14. *tabealla. Gaskajohtolat*

Guohtunšládja	Km ²	%
Jeagelvallji goahccevuovdi	23,8	1,5
Seamulvallji/urtavallji goahccevuovdi	7,7	0,5
Jeagelvallji soahkevuovdi	86,7	5,3
Seamulvallji/urtavallji soahkevuovdi	341,0	20,9
Čáhccás šattohis jeaggi	96,5	5,9
Čáhccás šattolaš jeaggi	57,0	3,5
Goike bovdnajeaggi	31,4	1,9
Goike šattolaš jeaggi	53,9	3,3
Danas-/goike guolban	550,8	33,7
Varas guolban	113,3	6,9
Njuoskasit rásseeanan	10,9	0,7
Goikásit rásseeanan	91,2	5,6
Siedgarohtu	92,2	5,6
Jassa/Jiekna	0,1	0
Muorračuohpahat	–	–
Huksejuvvon guovllut	0,2	0
Juovat ja geađgeanan	77,6	4,7
Eará eanan (kulttoreanan)	0,7	0
Itkobealli/Mearritkeahtes	0	0
Submi nettoareála	1 634,8	

Čearus lea 295,7 km² ruonasšaddu geasseguohtumiin ja 767,2 km² gaskajohtolagas. Gaskajohtolat lea seammá go čearu čakčaeanan. Geasseatnama ruonasšaddu lea eanas varas guolban (183,7 km²) ja seamulvallji/urtavallji soahkevuovdi (72,8 km²). Dát šaddošlájat gokčēt 30 % geasseguohtumis. Go rásseguolban ii dulkojuvvo satelihttagovain, de dulkojuvvojit viiddis rásseatnamat “danas/goike guolban”-šládji geasseguohtumiin. Geasseguohtumiid ruonasšattut leat meroštallon unnáneabbun go dat leat. Geasseguohtumat leat árvvoštallon dáinnalágiin buorebun go duodaid leat, dannego leat ollu seamulvallji/urtavallji soahkevuovddit ja rásseatnamat eai registevuvvo. Erenoamážit loahpas geasi go idjagálut álget, leat guohtumat buorit go boazu guohtu seamul-urtavallji soahkevuovddis. Dasa lassin lea 49 % jeageleanan geasseguohtumiid nettoareálas. Jeageleanan lea dulkojuvvon leat viidábun go dat oba leage, dan seammá meari mielde leat maid rásseatnamat meroštallon eambo go leat, satelihttagovaid váilevašvuoda geažil. Guovllus lea almmatge viddis jeageleatnamat gidđa- ja čakčaguohtumis. Dálkkádagaid dáfus sáhtá gidđaguohtumiid gohčodit gidđadálveguohtumin.

Gaskajohtolaga ruonasšaddu lea areála dáfus mihá viidát go geasseguohtumis. Guovllu ruonasšattut leat seamulvallji/urtavallji soahkevuovdi, 21 % nettoareálas. Gaskajohtolaga ruonasšattu kvalitehta lea seammá buorre go geasseguohtuma ruonasšaddu manni-geasi. Dán guovllus váilot várreematnamat bálganbáikin, ja danne ii sáhte guovllus guođohit liehmun geas-

seguovdil. Gaskajohtolagas leat hui viiddis jeageleatnamat, nappo 661,3 km² jeagil, mii lea 41 % nettoareálas. Dáppe guođohuvvo čakčat, skábman ja gidđadálvi. Dáidda guovlluide sáhtá johtit, jus dálvet hedjona guohtun.

Lávnnetvuomi dálveguohtumis lea 93,5 km² jeageleanan bajábealde “lappmarksgränsen”. Vulobealde “lappmarksgränsen” lea maid 53,5 km² jeageleanan, maid čearru guođoha ovttas eará čearuiguin. Dálveguohtumis lea hui unnán jeageleanan. Čearru ferte gaskajohtolaga jeageleatnamiin guođohit oalle ollu, amas goaridit nuorttabeale guohtumiid. Ii leat registevuvvon man ollu leat muorračuohpahagat.

Geasseguohtumiin ja gaskajohtolagas lea unnán ii-anahahti oassi, geađgeanan. Geasseguohtumis lea 54,9 km² ii-anahahti, 6,4 % geasseguohtuma nettoareálas. Gaskajohtolaga logut leat 77,6 km² ja dat lea 4,7 %. Geasseguohtumiid nettoareálas lea 11,1 % badjelis 1 000 m bm. Gaskajohtolagas váilot areálat mat leat badjel 1 000 m bm, go dušše 0,6 % guovllu nettoareálain lea dán badjelis. Lávnnetvuomis váilot alla várreematnamat ruotabealde mat adnošedje liehmu dálkin. Geahča 2.9–2.13 kártta. Mii oaidnit 2.12 ja 2.13 kárttas šaddošlájaid viidánusa.

Oktiigeassu

Lávnnetvuomis váilot gidásgeasi- ja geasseguovdil-guohtumat ruotabealde. Maiddá gidđaguohtumat, mat leat buorit, leat vátnásat ruotabeale várreguovluin, dannego jalges eatnamis ii leat goaivvis, go muohtagovččas lea dásset ja adjána bievlat. Čearus lea baicca manničakčii ja skábmaguohtun valljis viiddis vuollegis eatnamiin. Dálvejagi eatnamat leat oalle gáržžit. Lávnnetvuopmi dárbaša geasseguohtumiid ja ábaida gidđaguohtumiid norggabealde. Almmá norggabeale guohtuneatnamiid ii leat vejolaš jođihit várreboazodoalu Lávnnetvuomis.

2.2.3 *Fágalávdegotti evttohus*

Meavki – Dieváidvuovdi – Lávnnetvuopmi

1. Lávnnetvuopmi, Devddevári, Meavki, Stuoarjára leat okta ollisvuohtha. Fágalávdegoddi evttoha ásahtit oktasašdoalu gaskal Lávnnetvuomi ja Devddevári/Meavkki/Nieidavuovddi/Sálašvákki. Dalle lea vejolaš sirdit davvelii, ja doppe guođohit eanemus, nu ahte atnu sirdo davvelii. Áidi berre huksejuvnot Rostujávrris ja Rostuávžži bajágeahčái.
2. Fágalávdegoddi evttoha Devddevári konvenšuvdnaguovllun Lávnnetvuopmái nu movt jagi 1972 konvenšuvnnas. Meavki oazžu konvenšuvdnaguovllu Ruotas mii vástida Devddevári dálveguohtumiidda.

Tabell 2.14. Mellomområdet

Reinbeitetype	km ²	%
Lavrik barskog	23,8	1,5
Moserik/urterik barskog	7,7	0,5
Lavrik bjørkeskog	86,7	5,3
Moserik/urterik bjørkeskog	341,0	20,9
Bløt, mager myr	96,5	5,9
Bløt, frodig myr	57,0	3,5
Tørr, mager myr	31,4	1,9
Tørr, frodig myr	53,9	3,3
Skarp/tørr hei	550,8	33,7
Frisk hei	113,3	6,9
Urteeng	10,9	0,7
Gras	91,2	5,6
Buskmark	92,2	5,6
Snø/Is	0,1	0
Ungskogmark	–	–
Bebyggelse	0,2	0
Blokk- og hellemark	77,6	4,7
Annen åpen mark	0,7	0
Skygge/Uklassifisert	0	0
Sum nettoareal	1 634,8	

Samebyen disponerer over 295,7 km² grønnbeitevegetasjon innenfor sommerbeitene og 767,2 km² i mellomområdet. Mellomområdet er det samme som samebyens høstland. Grønnbeitet på sommerbeitene består overveiende av frisk hei (183,7 km²) og moserik/urterik bjørkeskog (72,8 km²). Disse vegetasjonstypene dekker 30 % av sommerbeitene. Ettersom grashei ikke tolkes ut fra satellittbildene, klassifiseres betydelige arealer med grasmark til gruppen “Skarp/tørr hei” på sommerbeitene. Grønnbeitene er derfor underestimert i vurderingen av vegetasjonen på sommerbeitene. På grunn av forholdsvis høy andel moserik/urterik bjørkeskog og at grasmarker ikke blir registrert, blir vurderingen at sommerbeitet er av temmelig god kvalitet. Spesielt på slutten av sommeren, når det begynner å bli kjølig om nettene, er beitene av god kvalitet fordi reinen kan utnytte den mose- og urterike bjørkeskogen. Videre er det lavvegetasjon på 49 % av sommerbeitenes nettoareal. Lavvegetasjonen er overestimert i samme grad som grasmerkene er underestimert på grunn av satellittbildenes begrensning. Til tross for dette finnes store lavbeiteressurser i det området som brukes om våren og høsten. I forhold til klima kan vårbeitene klassifiseres som vårvinterbeite.

Grønnbeitene i mellomområdet er arealmessig betydelig større enn på sommerbeitene. Områdets grønnbeite domineres av moserik/urterik bjørkeskog som utgjør 21 % av nettoarealet. Kvalitativt er grønnbeitene i mellomområdet fullt på høyde med sommerbeitene på sensommeren. Derimot er det ikke mulig å benytte dette området i varmeperiodene på høysommeren da det ikke finnes høydedrag. Mellomområdet har svært store lavbeiteområder, nemlig 661,3 km² vegetasjon med lavbeite, tilsvarende 41 % av områ-

dets nettoareal. Disse beitene brukes om høsten, førjuls vinteren og vårvinteren. Med dårlige beiteforhold på vinterbeitene brukes lavbeitene i fjellområdene hele vinteren.

Lainiovuoma disponerer over 93,5 km² lavbeite innenfor vinterbeitene ovenfor “lappmarksgrensen”. Nedenfor “lappmarksgrensen” finnes ytterligere 53,6 km² lavbeite som samebyen disponerer sammen med andre samebyer. Tilgangen på lavbeiter innenfor vinterbeitene er svært liten. Samebyen er henvist til å benytte lavbeitene i mellomområdet i stor utstrekning for at de østre delene av beiteområdet ikke skal bli for hardt belastet. Andelen skogsarealer med ungskog er ikke registrert.

Andelen impediment i form av steinet mark er lav både innenfor sommerbeitene og mellomområdet. Av sommerbeitene utgjør 54,9 km² steinimpediment, tilsvarende 6,4 % av sommerbeitenes nettoareal. Tilsvarende tall for mellomområdet er 77,6 km² respektivt 4,7 %. Av sommerbeitenes nettoareal ligger 11,1 % over 1 000 m.o.h. Mellomområdet mangler i praksis arealer over 1 000 m.o.h. ettersom bare 0,6 % av områdets nettoareal ligger over dette nivået. Lainiovuoma mangler således høyereliggende områder på svensk side til bruk i varmeperioder. Se kart 2.9–2.13. Utbredelsen av de ulike vegetasjonstypene fremgår av kart 2.12 og 2.13.

Sammendrag

Lainiovuoma mangler tilgang til for- og høysommerbeite på svensk side. Også forutsetninger for godt vårbeite er begrenset i de svenske fjellområdene ettersom det flate terrenget gir et jevnt snødekke og barflekker dannes svært sent på våren. Derimot har samebyen svært god tilgang på senhøst- og forvinterbeiter i det vidstrakte lavfjellsområdet. Vinterbeitene nede i skogsområdene er svært begrenset. Lainiovuoma er helt avhengig av sommerbeite, og i stor grad vårbeite, på norsk side. Uten tilgang til beiteområder i Norge er det ikke forutsetninger for tradisjonell fjellreindrift i Lainiovuoma.

2.2.3 Fagutvalgets forslag

Mauken – Dividalen – Lainiovuoma

1. Området Lainiovuoma, Devdisfjellet, Mauken, Andersdalen og Tromsdalen er en helhet. Fagutvalget foreslår at Lainiovuoma og Devdisfjellet/Mauken/Andersdalen/Tromsdalen etablerer samdrift. Dette gjør det mulig med en mer vestlig drift. Det bør bygges et gjerde fra Rostajaure til øvre del av Rostadalen.
2. Fagutvalget foreslår at Lainiovuoma har Devdisfjellet som konvensjonsområde som i konvensjonen av 1972. Mauken får et konvensjonsområde for vinterbeiting i Sverige som tilsvarer vinterbeiteressursene i Devdisfjellet.

2.3 Stálonjárgga – Álddesjávrrí – Sárevuomi guovllut

2.3.1 Stálonjárga boazoorohat

Areála ja doaibmadilálašvuodát

Geahča 2.6. kárttamildosa. Orohaga lulábeale rádjii manná Setermoenis Njuorjovuopmái (Giellasiin oktasáš rádjii). Oarjjás manná Dyrøysundet ja Solbergfjorden mielde. Davil manná Ráisavutnii ja das Ráisajávrrí mielde, Áisajávrrí ja Áisajoga mielde dasságo jogat mannet oktii Málateanuin. Nuorttal čuovvu rádjii Málateanu ja Beardujoga Setermoenii. Davil lea orohagas oktasášrádjii Fagerfjell orohagain, ja nuorttal lea rádjii Álddesjávrrí orohahkii. Nuorttadavil lea orohaga rájis oanehis bihttá oktasáš rádjii Meavkki orohagain. Orohaga viidodat lea 1.004 km².

Stálonjárga guođoha muhtin eatnamiid Álddesjávrrí orohagas dálvet. Dáid rádjeváttisvuodaid čilget Álddesjávrrí orohaga vuolde.

Guovllustivra lea orohahkii addán lobi guokte dálvvi (1998/99 ja 1999/00) johtit Fagerfjell orohahkii muhtin raje ealuin. Orohat váldui orohatjuohkimii mielde jagis 1991. Boazodoallostivra dagai mearrádusa jagis 1992 ja mearridii orohaga galgat adnot dálveorohahkan ja alimus boazolohku galggai leat 400 bohcco. Dát várrejuvvui Davvi-Sázzái ja galggai geahččaluvvot orohahkan 5 jagi áigodaga. Orohaga eai váldán atnui, ja mannil jagi 1998 lea Stálonjárga geavahan orohaga. Viidodat lea 457 km².

Fagerfjell lea Stálonjárgga ja Meavkki gaskkas, muhto almmatge lea nu ahte dat njárga, mii lea oarjjabealde Rossfjordvatnet, ii gula orohahkii. Go livččii gullan Stálonjárgii, de livčče leamaš oalle buorit rájii. Jus earát galget dan atnit, sáhttet ealut masttadit go bohccot rasttidit rájii Áisajoga ja Ráisavuona gaskka. Lea erenoamážit Fagerfjell lulábeale oassi mii lundolaččat lea oktan duovdan Stálonjárggain. Man stuora váttisvuotahan dát gártá, lea gitta gažaldagas oazžu go Stálonjárga dohkálaš dálveguohtumiid olgobealde dálá orohaga.

Jagi 1919 boazoguohtunkonvenšuvnna lei eanas oassi Stálonjárggas geasseorohahkan. Duovdagat davábealde Skuoddojoga – Skuoddovuovddi eai gullan orohahkii. Jagis 1949 ii lean šat geasseorohahkan. Dálá orohatrádjii mearriduvvui jagis 1963. Stálonjárgga oarjjabeale eananoasit leat dál muhtin muddui sierra oassin orohagas. Orohagas eai leat vuogas siskáldas oazit.

Bearrašat, geat barget boazodoaluin orohagas, fárrejedje dohko jagis 1963/64, ja bohte Meavkkis/Stuoranjárggas. Sii fárrejedje álgosaččat Oarje-Finnmárkkus Romsii jagiin 1950 ja 1956. Vuosttaš jagiid ledje jeageleatnamat buorit go eai lean guođohuvvon, ja

orohat adnui birrajagi. Jagi 1975 rájes leat dálvet johtán Álddesjávrrái.

Sáhtttá dadjat ahte Stálonjárgga boazodoallit leat maiddá leamaš hui guovddázis šiehtadusa dahkamis gaskal Romssa boazosápmelaččaid Fylkkasearvvi ja Sárevuomi čearu. Dát šiehtadus lei vuodđun rievdadit jagi 1984 konvenšuvnna. Go ášši geahčča Stálonjárgga bealis, lea Sárevuopmi aibbas unnán bargan dan ektui ahte deavdit iežas oasi šiehtadusas.

Luonddudilálašvuodát

Stálonjárgga báktevuodus leat gehppes mollaneaddji bákteslájat. Nu leage miehtá Romssa gaskkamus guovlluin. Eanas lea luovos báitaráktu, muhto gaskkohagaid lea kálka muhtin sajiin. Alimus várrečohkat, Stálonjárga (Bessetčohkka) (1.381 m bm) ja Storalá (1.238 m bm) leat granihtat mat čoarrajit báikkis, gos eanas lea báitaráktu.

Orohat lea oarjjabealde daid váriid, mat juhket Romssa fylkka davvi-lulli ávssásiin. Dan seammás lea orohat nuorttabealde riddeanangáissaid. Dát eatnamat čájehuvvojit 3. kárttamildosis, mas eananhápmi govviduvvo. Vaikko vel oassegovva čájehage iešalddis dan Bessetčohka davábeali vuolládagaid, de oaidnit goitge áksása nuortti -oarjii topografalaš erohusaid.

Topografiija čájehuvvo maiddá eatnamiid allodaga mielde. Orohat buohtastahttojuvvo 2.15. tabeallas dáinna golmmain eará orohagain, ja čájeha obbalaččat Romssa boazodoalu stuora erohusaid.

Lágus leat ovtamađe areálat badjelis ja vuolleis go 60 m bm., ja dan orohagas leat sihke várreráiddu ja riddoguvllus eatnamat. Basevuovddis lea ollu eanan gaskal 600 m bm ja 1.000 m bm ja leage dasto alla várreanan. Stálonjárggas lea eanas eanan gaskal 200 m bm ja 600 m bm., ja dat leage minddarnai gaskal várreráiddu ja riddováriid. Giellasis leat muhtin eatnamat várreráiddu ja muhtimat fas nudaddjon “gaskajohtolagas”. Eatnamiid allodaterohusat juo iešalddiset dagahit erohusa maiddá doaibmavuogi- ja guohtunmáile gaskii, muhto maiddá dálkkádagat váikkuhit iešguđetládje.

2.15. tabealla. Muhtin eananallotoasit²¹ njealji orohagas.²¹

Mehtara badjelis meara	Stálonjárga	Gielas	Basevuovdi	Láhku
Vuollel 200	25	13	7	17
200–600	56	44	19	33
600–1.000	18	35	48	33
badjelis 1.000	1	9	26	17

Guovdu orohaga lea alla várreanan, ja doppe leat šattolaš vákkit. Bruttoareálas lea 3 % čáhci, ja 0,3 % lea jiehkki ja jasat.

21. Čáhci ja jiehkki eai leat areálavuodus mielde.

2.3 Området Hjerttind – Altevattn – Saarivuoma

2.3.1 Hjerttind reinbeitedistrikt

Areal og driftsforhold

Det vises til kart 2.6. Distriktets grense mot sør går fra Setermoen til Salangsfjorden (felles grense med Gielas distrikt). Mot vest går den etter Dyrøysundet og Solbergfjorden. Mot nord går den inn Reisfjorden til Sørreisa, deretter langs Reisvatnet, Andsvatnet og Andselva til samløpet med Målselva. Mot øst følger grensen Målselva og Barduelva til Setermoen. Mot nord har distriktet felles grense med Fagerfjell distrikt, og mot øst grenser det til Altevattn distrikt. I nordøst har de en kort felles grense med Mauken distrikt. Distriktet er på 1 004 km².

Hjerttind nytter deler av Altevattn distrikt som vinterbeite. Grenseproblemene i denne sammenheng er omtalt under Altevattn.

Etter tillatelse fra områdestyret har distriktet i to vintersesonger (1998/99 og 1999/00) hatt deler av sin reinflokk i Fagerfjell distrikt. Distriktet ble tatt inn i distriktsinndelingen i 1991, og Reindrifststyret fattet i 1992 vedtak om at det skulle brukes som vinterbeite med et øvre reintall på 400 rein. Det ble også forutsatt at det skulle forbeholdes Nord-Senja i en prøveperiode på 5 år. Distriktet ble ikke tatt i bruk, og etter 1998 har altså Hjerttind nyttet distriktet. Størrelsen er på 457 km².

Fagerfjell ligger mellom Hjerttind og Mauken, men likevel slik at halvøya vest for Rossfjordvatnet ikke er med i distriktet. Som del av Hjerttind ville det vært rimelig gode grenser. Dersom andre skal nytte det, kan det bli en del sammenblandinger ved at rein trekker over grensen mellom Andselv og Sørreisa. Særlig den sørligste delen av Fagerfjell henger naturlig sammen med Hjerttind. Hvor stort dette problemet eventuelt vil bli, er et spørsmål om Hjerttind får brukbare vinterbeiter utenfor nåværende distrikt.

I reinbeitekonvensjonen av 1919 var det meste av Hjerttind sommerbeitedistrikt. Området nordvest for Skøvatnet–Skøelvdalen var holdt utenfor distriktet. I 1949 falt sommerbeitedistriktet helt ut. Gjeldende distriktsgrenser ble fastsatt i 1963. I dag er de vestlige delene en forholdsvis avgrenset del av Hjerttind distrikt. For øvrig er distriktet uten markerte indre grenser.

Familiene til de som nå driver reindrift i distriktet, flyttet til distriktet i 1963/64 fra Mauken/Tromsdalen/Andersdalen. De kom opprinnelig til Troms fra Vest-Finnmark i 1950 og 1956. De første årene kunne reinen beite på en del oppsparte lavbeiteressurser, og

distriktet ble nyttet som helårsbeite. Fra 1975 har reinen vært ført på vinterbeite i Altevattn distrikt.

Reineierne i Hjerttind må kunne sies å ha vært svært delaktige i avtalen mellom Troms Reindrifstsaamers Fylkeslag og Saarivuoma sameby. Dette var en avtale som i sin tur la grunnlag for endring av konvensjonen i 1984. Sett fra Hjerttind's side har Saari- vuoma gjort lite for å oppfylle sin del av avtalen.

Naturforhold

Som i det meste av de midtre områdene av Troms, består berggrunnen i Hjerttind av lett oppløselige bergarter. Det meste er løs glimmerskifer, men lokalt er det også en del mindre ganger med kalk. De største fjelltoppene, Hjerttind (1 381 m.o.h.) og Storalå (1 238 m.o.h.) er granitt som stikker opp i et landskap preget av glimmerskifer.

Distriktet ligger vest for den fjellkjeden som deler Troms etter en akse nord-sør. Samtidig ligger det øst for de alpine fjellformasjonene på kysten. Denne mellomsonen kommer fram på kartbilag 3 som viser terrengprofilene. Selv om snittet beskriver lavfjellet nord for fjelltoppen Hjerttind, illustrerer det forskjellene i topografi etter akse øst-vest.

Topografien illustreres også ved fordelingen av landskapet etter høydenivå. I tabell 2.15 er distriktet sammenliknet med tre andre distrikter som skal vise noe av spennvidden i reindriften i Troms.

Lyngsdal har like store areal over og under 600 m.o.h. og er eksempel på et distrikt som både ligger i fjellkjeden og ved havet. Helligskogen har en stor andel mellom 600 og 1 000 m.o.h. og har karakter av å være et høyfjellsplatå. Hjerttind har største delen av arealene mellom 200 og 600 m.o.h., noe som er karakteristisk sonen mellom fjellrekka og kystfjellene. Gielas distrikt ligger delvis i fjellrekka og delvis i den omtalte "mellomsonen". Høydefordelingen skaper i seg selv forskjeller i driftsform og beite, men det fører også til ulike klimatiske påvirkninger.

Tabell 2.15. Andel av areal i fire reinbeitedistrikter fordelt etter høydesoner.²¹

Meter over havet	Hjerttind	Gielas	Helligskogen	Lyngsdal
Under 200	25	13	7	17
200–600	56	44	19	33
600–1.000	18	35	48	33
over 1.000	1	9	26	17

Den sentrale delen av distriktet er et sammenhengende fjellområde med flere frodige fjelldaler. 3 % av bruttoarealet dekkes av vann, mens 0,3 % er varig is og snø.

21. Vann og isbreer er ikke med i arealgrunnlaget.

Orohagas lea ollu muohta. Guovllus borgá badjel 300 mm muohttaga. Dán dáfus lea sihke Fagerfjell ja Álddesjávri mávssolaš dálvejagi guohtumin. Álddesjávri oarjjabeali duovdagiin orru leamen seakkit muohta go Stálonjárggas. Orohaga oarjja(lulá)bealde sáhtta arvit, go doppe láve gaskamearálaččat arvit 50–100 mm. Go geahččá muohtameari ektui, de lea dat arvi doarvái láset guohtumiid, muhto ii arve dan mađe ahte suddada muohttaga. Dán guovllus eai gávdno eará guohtumat jus dat lássahuvvet. Dát dilli lea Romssa eará orohagain maid ja muhtin sajiin Nordlánddas.

Vaikko orohagas borgá ollu, de goitege bievla árrat. Vári guovddáš oasit bivlet juo miessemánu loahpas. Vuonas álgá rahttá miessemánu vuosttaš beivviid. Eai leat galle saji gos šaddu ii leat vel ihtán geassemánu 15. beaivái. Stálonjárggas váilot buorit bálggosbáikkat geassebáhkaid áiggi, muhto áhpi buktá veahá galbmasa ja árrašattu. Obbalaččat leat dainnaláigiin njuovvanbohccot lossadat.

Guohtun

Stálonjárggas lea Selskapet for Norges Vel iskan guohtumiid. Takseren fáttmasta guokte iskkadeami, mat goabbánai gokčēt orohaga davit ja lulit eatnamiid. Takserjuvvui dakkamanñil go johte dohko jagis 1964. Davágeaži eatnamiin eai leat muhtin smávit eananoasit mielde iskkadeamis. Linjatakseremis maidái ii leat mielde stuorit ii-anihahtti eanan. Geahča 2.16. *tabealla*.

Orohagas leat mánggalágan šattut. Dasa lassin lea orohagas

“... *gehppes, goike ja vuogas eanan juohke sajis ... suodji várrevuovddiin ja rámsšas ...*”. Bohccot besset bálgat vuomis várreeatnamiidda dálkkádagaid mielde.

Stálonjárggas lea eambbo jeageleanan go ovdamearkka dihte Giellasa oarjjabeale eatnamiin. Geassejagi guohtumiid árvu lea baicca árvoštallojuvvon heajubun. Dát mearkkaša ahte geassejagi guohtumat eai leat nu buorit, ja lea buoret jeagelguohtun go Giellasa oarjjabeale eatnamiin.

Dákkár riddoatnamiin eai gávdno albma jeagelguolbanat. Dat jeagelšlájat mat dohkkejit guohtumin leat roancejeagil ja várrejeagil. Dat šaddet daknasiid gaskkas ja gilvalit rásiin ja urttain. Go bohccot dulbmot jeahkála, mollana jeagil bievlla áigge dákkár eatnamis hui fargga, ja eanan muolduluvva. Stálonjárggas gávdná buoremusat jeagelguohtuma skieraniin ja jalggain, gos šaddet čáhppesmuorjjit, muhto dát jeagil lea maiddái hui rašši go dulbmjuovvo guođudettiin. Jeagil gal dulbmjuovvo ja eanan muolduluvvá go bievllaáigge guhtot bohccot danaseatnamiin, mii lea goikkis. Dát čuoheá erenoamážit Stálonjárgga orohahkii gos unnán lea jeagil. Geasset gávdnojit rásse- ja urttašlájat šaddočkhiidusat čáhccásbáikkiin ja rámain, ja dat leat buot buoremusat geasseguohtumin. Dákkár šlájat guohtun lea gal viidát, muhto dat šaddá seahkálaga danaseatnamiin gos čáhppesmuorjjit šaddet, dehe álmmehisšattot jekkiin. Danne guohtu boazu jeahkála lassin vai gokčá eallámušdárbbu.

Várreeatnama rámain lea unnán sarritsaddu. Dan sadjái leat baicca ollu jasat ja gáisaeatnamiin rássejalggat. Davágeahčen leat 22 % jassagobit. Dáin jassaguorain šaddet gironlasttat. Lulábealde eai leat nu ollu jassagobit, muhto gironlasta šaddá doppe nai seammá mađe (12 %). Doppe gos jassagobit eai leat nu ollu, leat dan sadjái várreeatnamiin rásseárat. Dat guohtunšlájat ledje oktiibuot 26 ja 28 % takserejuvvon areálas.

Jeakkit leat nu unnán ahte eai sirrejuvvon tabeallas. Eanas leat álmmehisšattot jeakkit. Dat eai anit geasseguohtumin, muhto takseremis čájehuvvui veahá jeagelguohtun.

2.16. *tabealla*. *Iešguđetlágan guohtunšlájaid juohkáseapmi (%) Stálonjárggas.*

	Lulli	Davvi
Skierru, čáhppesmuorji jna, jeagil	40	29
Vuovdi čáhppesmuorješaddu ja jeagil	4	5
Sarritrámat	2	7
Soahkevuovdi ja sarritšaddu	2	9
Várreeatnamat gos lea rássešaddu	11	4
Jassagobit	17	22
Unnit ii-anihahtti	7	3
Eará guohtunšlájat	17	21

Oktiigeassu

Stálonjarga heive geasseorohahkan. Das lea veahá jeagelguohtun, muhto doallána duššefal giđđa- ja veahá čakčajagi dárbut. Orohat dárbbasa dálvejagi guohtumiid olggobealde orohaga. Dasa leat golbma vejolašvuoda. Vuosttaš lea guođohit Álddesjávri dálvet, nubbi fas guođohit Ruotas ja goalmát vejolašvuoda lea lotnolasat dán guovtti gaskkas. Fágálávdegoddi lea dán birra čilgen Álddesjávri orohaga vuolde.

2.3.2 *Álddesjávri boazoorohat*

Areála ja doaibmadilálašvuodát

Álddesjávri boazoorohat lea Romssa stuorámuš boazoorohat. Oktiibuot lea 2221 km² viiddu, mii lea 11% Romssa boazodoalloguovllus. Orohahkii gullet duovdagat goappaš beali Álddesjávri. Nuorttas ja luksa čuovvu orohatrádji riikaráji rádjemearka 283 rájes, Čuovžavári buohta, gitta Ávževuopmái Duortnusjávri geažis. Oarjjabeale rádjii manná Ávževuomi ja Bearduvuomi mielde, ja fas rádjii davil manná Málátvuomi, Gearrgesvuovddi mielde ja várrečohkaid mielde, gokko muđui maid manná Bearddu ja Málátvuomi suohkaniid rádjii, gitta Čuovžavárrái riikaráji bokte. Orohagas lea rádjii Meavkki ja Dievaivduovddi orohagaide nuorttildavil ja Stálonjargii ja Giellasi oarjjil.

Earret riikaráji ja guovlluid Gearrgesvuovddis Čuovžavárrái, čuovvu rádjii čázadagaid, já dáid gal oazžu dadjat buorren rádjii. **Geahča 2.7. kárta.**

Distriktet har mye snø. Det ligger i sin helhet i et område med mer enn 300 mm nedbør som snø. I en slik sammenheng vil både Fagerfjell og Altevattn være viktige alternativer som vinterbeite. De vestre delene av Altevattn synes å ha mindre mengder snø enn selve Hjerttind. Sannsynligheten for regn er naturlig nok størst i den sørvestre halvdel av distriktet der gjennomsnittet ligger på 50–100 mm. Sett i forhold til snømengde er det nok til å låse beitene, men det er ikke nok regn til at snøen smelter. De vil mangle alternative beiter dersom beitene låses. Dette er et problem de deler med de øvrige distriktene i Troms og nordre deler av Nordland.

Selv om distriktet har store nedbørsmengder som snø, blir det tidlig bart. De sentrale fjellområdene er fri for snø allerede i siste del av mai. Ved fjorden starter vekstsosongen allerede i første dagene av mai. Det er svært små områder som har senere start på veksten enn 15. juni. Hjerttind mangler høyfjell som gode luftingsbeiter, men de har lufting fra havet og en tidlig start på vekstsosongen. Totalt sett gir dette meget høye slaktevekter.

Beite

Hjerttind er beitegransket av Selskapet for Norges Vel. Takseringen omfatter to undersøkelser som hver for seg dekker den nordlige og sørlige delen av distriktet. Takseringen ble foretatt like etter innflytting i 1964. Mindre områder i den nordlige delen er ikke med i undersøkelsen. Større sammenhengende impediment er heller ikke med i linjetakseringen. Det vises til **tabell 2.16**.

Det er en artsrik og variert vegetasjon i distriktet. Videre er det et "...lett, tørt og trivelig lende over alt...livd i fjellskogen og kupert ...". Dyrene kan fritt trekke mellom skogen og snaufjellet alt etter vær og temperatur.

Andelen beitetypen med lav er noe høyre i Hjerttind enn for eksempel i vestre deler av Gielas. Samtidig er beiteverdien for sommerbeitene vurdert lavere. I sum betyr det at sommerbeitene er noe dårligere, og lavbeitene er noe bedre enn i vestre deler av Gielas.

Noen egentlige lavheier finner en ikke i denne type kystlandskap. De artene som er av størst interesse som beite, er lys og mørk reinlav som vokser i lyngen og konkurrerer ofte med gras og urter. I slike beitetypen er den svært utsatt for varige tråkkskader ved beiting på barmark. Det største potensialet for lavbeite har Hjerttind i dvergbjørk/kreklingheiene, men også de er svært utsatt for slitasje ved beiting. Det vil ikke være mulig å unngå utbeiting/tråkkskader av lav i kreklinghei som nyttes som sommerbeite. Dette gjelder særlig i distrikt som Hjerttind der dekningsgraden for lav er liten. Det sommerbeitet som har størst verdi, er gras og urterike plantesamfunn som vokser i søkk og bakkeskråninger. Selv om det kan være sammenhengende areal med denne beitetypen, fins de ofte som mosaikk i kreklingmark eller næringsfattige myrer. Reinen vil da supplere og øke næringsinntaket ved å beite på lavet også om sommeren.

Det er karakteristisk for området at det er forholdsvis lite rene blåbærrisheier i snaufjellet. Til gjengjeld er det godt med snøleier og alpine grasheier. Andelen snøleier er 22 % i det nordlige området. Av dette er over halvparten fjellmo. Totalt er det noe mindre snøleier i sør, men nivået for fjellmo er det samme (12 %). Den noe lavere andelen snøleier kompenseres ved en høyre andel alpine grasheier. Til sammen utgjorde disse beitetypene 26 og 28 % av taksert areal.

Det er en så lav andel myrer at de ikke er spesifisert i tabellen. Det er stort sett næringsfattige myrer. De har liten verdi som sommerbeite, men ved takseringen hadde de en del lavbeite.

Tabell 2.16. Fordeling (%) av ulike beitetypen i Hjerttind.

	Sør	Nord
Dvergbjørk/kreklinghei m. Lav	40	29
Kreklingkog m. lav	4	5
Blåbærrisheier	2	7
Blåbærbjørkeskog	2	9
Alpine grasheier	11	4
Snøleier	17	22
Mindre impediment	7	3
Andre beitetypen	17	21

Sammendrag

Hjerttind er et utpreget sommerbeitedistrikt. Det har en del lavbeiter, men neppe mer enn til vår- og noe høstbeite. Distriktet må derfor ha vinterbeiter utenfor eget distrikt. Det er da tre muligheter. Den ene er vinterbeiting i Altevattn distrikt, den andre er vinterbeiter i Sverige og den tredje er kombinasjon av de to foregående. Fagutvalget viser i den sammenheng til drøfting under Altevattn distrikt.

2.3.2 Altevattn reinbeitedistrikt

Areal og driftsforhold

Altevattn distrikt er det største reinbeitedistriktet i Troms. Totalt er det 2 221 km², noe som tilsvarer 11 % av Troms reinbeiteområde. Distriktet omfatter områdene på begge sider av Altevattnet. Mot øst og sør langs riksgrensen, fra riksrøys 283 ved Čuovžavárri fram til Sördalen i forlengelsen av Torneträsk. Mot vest følger grensen Sördalen og Bardudalen, mens avgrensningen mot nord går etter Målselvdalen, Kirkesdalen og videre etter fjellrekka som danner kommunegrensen mellom Bardu og Målselv til Čuovžavárri ved riksgrensen. Distriktet grenser mot distriktene Mauken og Dividalen i nordøst og Hjerttind og Gielas i vest.

Med unntak av riksgrensen og områdene fra Kirkesdalen til Čuovžavárri, følger grensen de markerte vassdragene og må sies å være gode grenser. Det vises til **kart 2.7**.

Østerdalenis Álddesjávrrí guvlui ja viidáseappot Leinavatn:i lea čielga siskkaldaš oahci. Das gokko Ávževuomi ja Østerdála jogat bohtet oktii, lea dát Láirevákki konvenšuvdnaguovllu davábeali ráđji.

Muhtin oassi Anjavuomi konvenšuvdnaguovllus lea gaskal orohatráji davil ja Álddesjávrrí, mii fas lea lulábealde. Gasašvággi–Gearggesvuovdi lea ráđjin oarjjil ja nuortan ráđđe fas ráđjeáidi, mii vuolgá Politioddenis. Orohaga davvnuortabeali rájis (Sárevuopmi), lea maiddá unnebuš konvenšuvdnaguovlu. Muđui ii oaččo guođohit Álddesjávrrí nuortabeali eananosiid konvenšuvnna olis (nuortabeali Leinavatnet ja Álddesjávrrí, namalassii Mannančearu guovllu).

Anjavuopmi ráđđen, mii čilgejuvvui ovdalis, bohtá das go konvenšuvdna rievdaduvvui jagis 1984, ja Sárevuomi čearru ja Romssa boazodoallit evttohede dan. Guohtonguovllu ráđji sirdojuvvui dalle luksa Álddesjávrrí orohaga sisa. Ovdal lei ráđji jurddašuvvon eanas muđui galgat leat Dievaidduovddi ráji siskkobealde. Dát ii lean lunddolaš ráđji, ja jagi 1972 áidešiehtadus eaktudii dasto ahte huksejuvvo áidi Anjavuomi ja Hávgavuomi lulliráji mielde, ráđjemearka 283 rájes Čuovžavári bokte ja Álddesjár' aláža mielde Sandelvatn:i. Dán áiddi oažžu lohkat oassin dan seammahat áiddis, mii vuolgá ráđjemearka 280 rájes (Sárevuomi ja Dálmmá ráđji) Čuovžavári bokte (ráđjemearka 283), duovdagat lulábeali Doarrovári Álddesjár' aláži, ja das oarjjás guvlui. Áidi ceggejuvvui dušše Álddesjár' aláža radjái.

Go konvenšuvnna rievdadedje jagis 1984, lei vuodđun ahte cegget guokte ođđa ráđjeáiddi. Viimmat, digaštallamiid manjil, ceggejuvvui nuorttamus áidi jagis 1991. Áidi ceggejuvvui arvat earásaji go dat maid ledje šiehttan jagis 1984²². Áidi vuolgá dál Politioddenis Álddesjávrrí bokte ja manná nuorttasdavás guvlui juste dakka lullelii Čuovžavári, gokko bohtá oktii dainna ovdalaš áiddiin. Nu gárttaige Mannančearu guovlu ráđjeáiddiid siskkobeallái, earret dakko gokko Leinavatn lea doallevaš oahcin.

Ovdalgo áidi ceggejuvvui Politioddena rájis, čoahkanedje bohccot Mannančearu guovlui guohtu, ja guovlu doaimmai dego stuora guohtungárdin bohccuide, mat bohte oarjjil. Bohccot bohte lulábeali dan “bealledagaha” áiddi Álddesjár' aláža badjel ja de bisánedje dan mohkkái. Váttisvuohka lassánii measta eambo velá go Sárevuopmi ceggii gaskaboddosaš doaresáiddiid Irggása rájis davás. Jagi 1984 šiehtadusa olis lea eanas oassi áiddis Čuovžavári ja Álddesjár' aláža gaskkas gaikojuvvon. Dán áiddis leat guođđán oasi, danne go adno Álttesjár' aláža gárddi seaibbušin.

Jagi 1984 šiehtadusa mielde, galggai maid “dárbbu mielde” cegget áiddi Álddesjávrrí ja Gearggesčohka gaskka, ja áidi galggai nannet oarjjabealehaga ráji. Áidi galggai caggat Álddesjávrrí orohaga oarjjabeali eananosiid, vai Sárevuomi eallu ii guođo dakko. Duovdagat galge leat Stálonjargga orohahkii dálvejagi guohtumin. Lea árvvoštallojuvvun cegget áiddi lund-

dolaš oziid mielde, ja dat áidi manašii dasto vel oarjelis konvenšuvdnaráji. Áššebealit eai leat bohtán ovttaoavili šiehtadusa dulkomiin, iige leat velá ceggejuvvon áidi dohko. Dan sadjái lea huksejuvvon ráđje-gozihanbartta, mii galgá doaibmat seammaládje go áidi.

Dát ii leat dohkálaččat doaibman. Váttisvuodát bohtet čielgasit ovdan das, go Boazodoalloagronoma gáibidii guođohandivvada Sárevuomi čearus jagiin 1991 ja 1997, go ledje guođohan olggobeali konvenšuvdnaguovlluid. Mearrádušas čujuhit ahte eallu ii leat leamaš geahčus, eaige leat leamaš olbmot doppe.

Áidi lea ceggejuvvon Álddesjávrris Innset:i ja das Dalbergii. Vággi ii lean šat doallevaš oahcin dan rájes go buđđo/dulvadedje čázádaga. Nu huksejedje áiddi merošteami vuodul. Áidi galgá caggat bohccuid mannamis davás ja orohaga namuhuvvon oarjjabeali eananosiide.

Lassin dáidda namuhuvvon áiddiide, lea oanehit gaska áidojuvvon Leinavatn mielde, vai Dálmmá bohccot eai mana Mannančearu guovlluide. Ođđa šiehtadallamiid oktavuodas lea Dálmmá evttohan rievdadit konvenšuvdnaráji. Dát evttohus miellidbukta duohtailmmis dan ahte eanas eatnamat Leinavatn nuorttabealis sirdojuvvojit Dálmmá orohahkii. Sii dáhtošedje ráji, mii joatká ráđjin Sárevuomi guvlui ráđjemearka 280 rájis, Gámasjoga mielde viidáseappot Álddesjávrrái.

Luonddudilálašvuodát

Gáissát Kistefjell (Buoccagas) (1633 m bm) ja Rohkumborri (1659 m bm) leat čielga oahcin nuortalit osiid granihttaguovlluid ja oarjelit osiid báitarávttu gaskka. Gáisáalážat leat gabbro, ja dannehan leatge nu ceggosat. Dakka nuorttabeali Rohkumborri manná dat ráđji, gokko gávdnojit geahppadit mollaneaddji bákteslájat ja “eamibákti”, ja dat leage čilgehussan dan stuora erohussii ceakko gáissás ja njuidosis Borjjasoavvis (Bihppáš) veahá nuortalis. Eatnanhámi rievdan dagaha maid šattuid rievdamat ja nu maiddá guohtunšlájaid.

Orohaga nuorttabeali osiin lea unnán šaddu, eaige nu ollu šaddošlájat, muhto fas oarjjabealis leat viidát guovllut, gos šaddet mánggalágan šattut šattolaš eatnamis.

Romssa guovddáš guovlluin lea duottarválláid, mii manná gitta Ittunjárgii, ja bisána Álddesjávrrí duoškái lulil. Seammá ládje go várreráiddu oarjja- ja nuorttabeali eatnamat, leat maiddá jávrrí lulágeaži eatnamat jalgadeappot. Dát ii mávsse almmatge dan ahte guovllus eai leat alla várreráiddu, muhto dat eai leat nu ráššát.

Orohagas leat 7,5 % jávrrit. Álddesjávri, Leinavatn ja Geavdnjávri leat váldojávrrit. Vaikko guovllus leat alla gáissát, leat goitge mearkkašahhti unnán jiehkit, dušše 1 %. Go dán buohtastahtá jasad ja jiehki meriin maid NORUT guorahallan gávnnašii, oažžu

22. Duohtavuodas viidui konvenšuvdnaguovlu velá 50–60 km².

Østerdalen opp mot Altevatnet og videre til Leinavatnet er en markert indre grense. Fra samløpet mellom elvene i Sør-dalen og Østerdalen er dette nordgrensen for Salvasskaret konvensjonsområde.

Deler av Anjavassdalen konvensjonsområde ligger mellom distriktsgrensen i nord og Altevatnet i sør, i vest avgrenses området av Gasašvag'gi-Kirkesdalen og i øst av et grensegjerde fra Politiodden. Det er et mindre mindre konvensjonsområde i distriktets nordøstlige grense (Sarevuopmi). For øvrig er de østlige områdene av Altevatn distrikt unntatt for konvensjonsbeite (Områdene øst for Leinavatnet og Altevatnet, altså Mannančearru området).

Den avgrensningen av Anjavassdalen som er beskrevet ovenfor, er et resultat av de endringer som ble foretatt i konvensjonen i 1984 etter forslag fra reineierne i Troms og Saarivuoma sameby. Grensen for beiteområdet ble da forskjøvet sørover og inn i Altevatn distrikt. Tidligere var det forutsatt en grenselinje som i hovedsak lå i Dividal reinbeitedistrikt. Den var ingen naturlig avgrensning, og gjerdeprotokollen av 1972 forutsatte derfor at det skulle bygges et gjerde langs sørgrensen for Anjavassdalen og Havgavuopmi, fra riksroys 283 ved Čuovžavárri via Altevasshøyda til Sandelvatnet. Dette gjerdet kan sees på som en del av et sammenhengende gjerde fra riksroys 280 (grensen mellom Saarivuoma og Talma) via Čuovžavárri (riksroys 283), områdene sør om Doarrovárri mot Altevasshøyda, og deretter vestover. Gjerdet ble bare bygd fram til Altevasshøyda.

Endringen av konvensjonen i 1984 forutsatte bygging av to nye grensegjerder. Det østligste av de to gjerdene ble, etter en del diskusjon, bygd i 1991 etter en trasé som avvek betydelig fra det man var blitt enige om i 1984²². Gjerdet går nå fra Politiodden ved Altevatnet i nordøstlig retning til et punkt like sør for Čuovžavárri, der det møter det tidligere bygde gjerde. Dermed ble Mannančearru området inngjerdet med grensegjerder, med unntak av de deler av Leinavatnet som er naturlige grenser.

Før grensegjerdet fra Politiodden ble bygd, fungerte Mannančearru nærmest som en stor beitehage for rein som var på trekk fra vest. Den kom sør for det "halvferdige" gjerdet over Altevasshøyda, og kom inn i "sekken". Dette problem ble delvis forsterket ved de midlertidige tverrgjerdene som Saarivuoma satte opp fra Irggás og nordover. I samsvar med avtalen fra 1984 er det meste av gjerdeparsellen fra Čuovžavárri til Altevasshøyda revet. En del av gjerdet er imidlertid beholdt og fungerer som fangarm for et arbeidsgjerde på Altevasshøyda.

Etter avtalen av 1984 skulle det også "etter behov" bygges et gjerde fra Altevatnet til Kirkestinden som skulle forsterke konvensjonsområdets vestgrense. Det skulle i tilfelle beskytte de vestlige delene av Altevatn

distriktet mot beiting fra Saarivuoma. Disse områdene skulle nyttes som vinterbeite for Hjerttind distrikt. Ut fra hensynet til terrenget er det vurdert en trase enda lengre vest enn selve konvensjonsgrensen. Partene har vært uenige om tolkingen av avtalen, og det er ikke bygd noe gjerde i området. I stedet er gjerdet forsøkt erstattet av en grensevokterhytte som etter forutsetningen skal fylle den samme funksjon.

Dette har ikke fungert tilfredsstillende. Problemets omfang illustreres av at Reindrifstagnonomen i 1991 og i 1997 krevde beiteavgift av Saarivuoma sameby for beiting utenom fastsatte konvensjonsområder. I vedtaket vises det blant annet til manglende bevoktning og tilstedeværelse.

Det er bygd et sperregjerde fra Altevatnet til Innset, og videre til Dalberg. Dalens grenseeffekt ble redusert etter reguleringen av vassdraget, og gjerdet er et resultat av skjønnnet. Det skal hindre at rein trekker nordover og inn i de omtalte vestre delene av distriktet.

I tillegg til de gjerdene som er omtalt ovenfor, er det bygd mindre parseller langs Leinavatn, slik at rein fra Talma ikke skal trekke inn i Mannančearru-området. I samband med de nye forhandlingene har imidlertid Talma foreslått endret konvensjonsgrense. I praksis vil dette i tilfelle bety at det meste av områdene øst for Leinavatn overføres til Talma. De ønsker en grense som er en fortsettelse av grensen mot Saarivuoma fra riksroys 280, langs Gamasjohka og videre ned til Altevatnet.

Naturforhold

De markerte fjelltoppene Kistefjell (1 633 m.o.h.) og Rohkumborri (1 659 m.o.h.) ligger som markerte skiller mellom det østre granittområdene og områdene med glimmerskifer lengre vest. De to toppene består av gabbro, noe som er årsaken til at de er så markert høye. Skillet mot de løse bergartene og "urberget" ligger like øst for Rohkumborri og forklarer forskjellen mellom den steile fjelltoppen og den slakke fjellryggen Borjjasoavi (Bihppás) litt lengre øst. Overgangen gir et markert skille i vegetasjon og dermed også i beitetypen. Øst i distriktet er det karrig og lite variasjon, mens en lengre vest har større sammenhengende areal med artsrik og frodig vegetasjon.

Den alpine fjellkjeden som ligger i de sentrale delene av Troms og som strekker seg ut over Lyngen-halvøya, blir i sør avgrenset av Altevatn. På samme måte som øst og vest for fjellkjeden, er det også mer avrundede fjellformer sør for sjøen. Dette utelukker imidlertid ikke at det er høye fjelltopper også her, men de har ikke det samme alpine preget.

Av totalarealet er 7,5 % innsjøer. Dette er i det vesentlige de tre innsjøene Altevatnet, Leinavatn og Geavdnjajávri. Sett i forhold til de høye fjellene, er det overraskende at bare 1 % av arealet er isbreer. Ved å

22. I praksis økte konvensjonsområdet med ytterligere 50–60 km².

das vuodu árvvoštallat man viidát dat eatnamat mannet, mat aiddo leat rahppsan jiehkki vuolde, ja main ii leat šaddu. Dán guorahallama vuodđun lea satelihttagovva, mii govvejuvvui suoidnemánus. Dan birra mii čilget dárkileappot “Guohtun”-oasis.

Orohagas leat alla várreeatnamat mihtilmasat. Nannáma eatnamiin lea dušše 30 % vuollelis go 600 m bm. Dát allodat vástida sullii guovllu “gilvinráji”. 20 % areálas lea badjelis go 1000 m bm. Leat duššefal 3–4 orohaga Norggas main lea ná ollu alla várreeanan. Orohaga oarjjabealehagas leat čiekŋalis vákkit mihtilmasat, muhto ordaráji bajábealde leat eanas njuoiddo leagit, gos lea buorre guohtun.

Mii namuheimmet 1. kapihttalís várreráiddu movt dat váikkuha ahte borga ja arvi gahččá eanas oarjjabeali eatnamiidda Romssas. Álddesjávrris guvlui borgá sullii 2–300 mm. Go suokkarda dárkileappot muohtaga juohkáseami orohagas, de čájehuvvo ahte muohtá arvat eambo oarjjabeali eatnamiidda go nuorttabeallái. Ođđajagimánu gaskamearálaš temperatuvra siseatnamiin lea sullii -12° ja -14° gaskkas, ja oarjjabealde fas lea galbmasit, nappo -8° ja -10° . Seammas arvá hárve nuorttabeallái Kistefjell ja Rohkumborri ođđajagimánu ja guovvamánu áiggiid (gaskamearálaččat 10–25 mm jagis). Dan dihte ii leat nu stuora ballu ahte guohtumat lássahuvvet jienja dahje cugŋo geažil. Mađi oarjelii boahtá, dađi bahat lea lásset guohtumiid, dannego muohta lea eambo ja sáhtta dávjijibut arvit dohko.

Rahtta álgá geassemánu loahpas eanas osiin orohagas. Nuorttamus ja oarjjimus guovlluin sáhtta rahtta álgit juo geassemánu álggugeahčen. Rádjeguoovlluin lea gaskamearálaš temperatuvra 6° ja 8° gaskkas, ja oarjelis lea lieggasit, nu movt muhtin vákkiin sáhtta leat 12° ja 14°C gaskkas. Muohta suddá hiljit ja bistá guhká go lea ollu muohta, ja nu bistá varas rássi mealgadii geassái.

Guohtun

Orohaga guohtun lea suokkardallojuvvon sihke dábálaš linjatakseremiin ja satelihttagovvemiin.

Linjatakseremiin lea Selskapet for Norges Vel suokkardallan guohtuma miehtá orohaga, earret nuorttidavimus guovlluid (davábealde Kirkestinden–Istindane) Orohaga lea minddar juohkán golmma iešguđetge eananoassin. Duovdagiid lulábeali Álddesjávrris ja Leinavatn gohčoda Bihppázin, ja guovllu nuorttidavábeali dán guovtti jávrris gohčoda fas Sárevuopmin. Duovdagat oarjjabeali Rohkumborri ja Kistefjell leat “Álddesjávri”.

Mii oaidnit 2.17. *tabeallas* ahte ii-anahahtti oassi lea unnán buot dán golmma guovllus, ja buot unnimus lea guovtti nuorttamus eananosiin. Lei gal vuordimis ahte oarjin, gos leat alla gáissát, lea ii-anahahtti oassi eanemus. Muhto lei imaš go ii-anahahtti lohku lei vuollin. Čilgehussan várra lea ahte stuora ii-anahahtti guovllut, nu movt Álddesjávri, ii leat váldon mielde viidodahkii, iige leat mielde linjatakseremis. Fágálavdegotti meroštallamat čájehit ahte čáhci ja jiehkkit dahket badjelaš 7% orohaga olles viidodagas. Dasa lassin bohtet gáissát.

Guohtunšlájaid mihtilmas erohusat bohtet ere-noamážit ovdan jeageleatnamiid meari dáfus. Suokkardallama mielde lea Sárevuomis 40 % jeagelguohtun, dan suktii go Álddesjávrris lea dušše 18 %. Álddesjávrris guovllus lea alla mearri dannego jeagil lea oalle ollu goike rásseeatnamiin (12 % šattuoin).

Lassin dasa ahte lea ere-noamáš valljugas geassejagi guohtun, heive guovlu maiddá jeagelguohtumin. Man heivvolaš guovlu lea jeagelguohtumin, vuolgá ollu das man ollu geasset guodohuvvo.

Suokkardallama mielde lea dain goike jeagelšatto-laš rásseeatnamiin dálvet ollu daškes ja gassa muohta. Dát mearkkaša ahte guovlu heive buoremusat gidđat ja čakčat/árradálvvi, go muohta lea suddagoahtán.

Sárevuomi oarjjabeali ja nuortalulábeali eatnamat leat eanas ráššát. Dušše jávrriid birra lea veahá vuovdeanan. Lea asehis ja unnán šaddu, muhto dat veahá rásseeatnamat mat gávdnojit, sisttisdolet maiddá jeahkála. Nuortadavit eananosiin, gos iešalddis leage dat Sárevuopmi, leat eambo njárbes vuovde- ja jeageeatnamat. Vuovddis lea čahppesmuorjedanas ja ollu jeagil (13% olles viidodagas.) Jekkiid kvalitehta rievddada jeakkis jeaggái, muhto illá gávdno jeagil dain luome- ja balsajekkiin mat leat. Gaskkohagaid lea suohkadit šaddu go eará guovlluin.

2.17. *tabealla*. Šaddošlájaid juohkáseapmi (%) golmma eananoasis Álddesjávrris orohagas.

	Álddes- jávri	Sáre- vuopmi	Bihp- páš
Skierri, čahppesmuorji, jeagil	15	3	1
Skierri, čahppesmuorji, ii jeagil	2	23	28
Soahki, čahppesmuorji, jeagil	2	13	12
Soahki, čahppesmuorji, ii jeagil		8	9
Sarritrámat	6	3	3
Sarrit, soahkevuovdi	15	6	27
Rásse-urtavallji soahkevuovdi	11	2	3
Goike rásseeanan	12	5	1
Gironlastajassagohpi	11	4	1
Luktijeaggi	2	8	5
Eará jeaggi	6	10	4
Eará šaddošládja	5	10	3
Ii-anahahtti	14	5	3
Šaddošlájat oktiibuot	100	100	100
Jeagelguohtun oktiibuot	18	40	35
Anolaš areála km ²	450	272	115
Brutto areála km ²	712	305	130
Ii-anahahtti earret linjjáid %	37	11	12

Bihppáza eatnamat, eanavuodđu ja šaddu sulastahtta dan mii lea Sárevuomis. Leat heajos rásseeatnamat, muhto livččii buorre jeagelguohtun. Man bures aniha dálvejagi guohtumin, lea gitta das movt eará jagiáiggiin guodohuvvo. Dálmmá dálá konvenšuvdna guovlluid oarjja/alle bealehat daddjo guohtunsuokkardallamis “ere-noamáš buorren geassejagi eanamin”. Dáppe ledje maid muhtin goike jeagelšattolaš rásseeatnamat, muhto bievlaguoddoheapmi lea loaktán jeahkála.

se dette i forhold til andelen snø og is i NORUT's utredning, får en et grunnlag for vurdering av størrelsen på avsmeltingsområdene. Denne utredningen baserer seg på et satellittbilde fra juli og vil bli nærmere omtalt under "Beite".

Distriktet er et utpreget høyfjellsdistrikt. Av landarealene er det bare 30 % som er under 600 m.o.h. Dette høydenivået tilsvarer omlag "odlingsgrensen" i området. 20 % av arealet er over 1 000 m.o.h. Det er bare 3–4 reinbeitedistrikter i Norge som har en så stor andel høyfjell. Det er særlig i de vestre delene av distriktet en finner dype daler, men over skoggrensen er det mest slakke skar med gode beiter.

Som nevnt i kapittel 1, fører fjellkjeden til at det meste av nedbøren faller i de vestligste delene av Troms. I Altevatt ligger nedbørsmengdene som snø på ca 2–300 mm. En mer detaljert oppdeling vil vise at det faller forholdsvis mer snø vest i distriktet enn i øst.

Middeltemperaturen i januar ligger i indre strøk på ca. -12 til -14°C , og øker til -8 til -10°C i vest. Samtidig er det relativt lite sannsynlig at det kommer regn øst for Kistefjell og Rohkumborri i januar og februar (10–25 mm i gjennomsnitt pr. år). Relativt sett er det derfor lite sannsynlig at beiten vil låses på grunn av is eller skare. Denne risikoen øker jo lenger vest en kommer, noe som har sammenheng med mer snø og økt risiko for regn.

Vekstsesongen starter i siste del av juni i de største delene av distriktet. For områdene lengst vest og øst vil den kunne starte i første halvdel av juni. I grensestrøkene ligger middeltemperaturen på 6 – 8°C , og stiger mot vest slik at den i dalene kan komme opp i 12 – 14°C . Sammen med sen og langvarig avsmelting på grunn av store snømengder, gir dette friskt beite lang utover sommeren.

Beite

Det er foretatt både tradisjonell linjetaksering og satellittinventering i området.

I en linjetaksering fra Selskapet for Norges Vel er hele distriktet beitegransket, med unntak av den nordøstlige delen av distriktet (områdene nord for Kirkestinden – Istindane. Resten av distriktet er delt i 3 ulike beiteområder. Områdene sør for sjøene Altevatt og Leinavatt omtales som Bihppáš, mens områdene nordøst for disse sjøene benevnes Sárevuopmi. Områdene vest for Rohkumborri og Kistefjell er "Altevatt".

Som en ser av tabell 2.17, er andelen impediment lav for alle de tre områdene og minst i de to østligste områdene. At andelen er høyest i vest, med alle de markerte toppene, er som ventet. Det lave nivået er imidlertid uventet. Forklaringen er antagelig at større arealer med impediment, som for eksempel Altevatt, ikke er med i arealberegningen og linjetakseringen. Fagutvalgets beregninger viser, som tidligere nevnt, at vann og isbreer alene utgjør noe over 7 % av det totale arealet. I tillegg kommer snaufjell.

Det markerte skillet i beitetyper mellom områdene

illustreres særlig ved andelen lavbeite. I følge denne undersøkelsen har Sárevuopmi ca. 40 % lavbeite, mens Altevatt er nede i 18 %. For Altevatt skyldes det høye nivået at det er forholdsvis høyt innslag av lav i tørrgrasheiene (12 % av vegetasjonen). Ved siden av at det er et særdeles rikt sommerbeite, er det derfor også et potensial som lavbeite. Størrelsen på dette potensialet avhenger i hovedsak av beitetrykket ellers om sommeren. I følge undersøkelsen er de lavrike grasheiene preget av et fast og dypt snødekke, noe som tilsier at disse lavbeitene best kan nyttes under snøsmeltingen om våren og høst/tidligvinter.

Den vestre og sørøstre del av Sárevuopmi er hovedsaklig snaufjell. Det er bare en smal skogstripe langs sjøene. Det er et magert og tynt jordsmonn, men det lille som er av grasheier, har også her innslag av lav. Den nordøstlige delen, det egentlige Sárevuopmi, er i større grad preget av et karrig skog- og myrlandskap. Skogen er av kreklingtypen med et stort innslag av lav (13% av totalarealet). Kvaliteten på myrene veksler mye, men det er knapt registrert molte-rismyr med lav. Innslaget av frodigere vegetasjon er større enn ellers.

Tabell 2.17. Fordeling (%) av ulike beitetyper i tre områder i Altevatt distrikt.

	Alte- vatt	Sáre- vuopmi	Bihp- páš
Dvergbjørk kreklinghei m. lav	15	3	1
Dvergbjørk kreklinghei u. lav	2	23	28
Kreklingbjørkeskog m. lav	2	13	12
Kreklingbjørkeskog u. lav		8	9
Blåbærrisheier	6	3	3
Blåbærbjørkeskog	15	6	27
Gras- og urterik bjørkeskog	11	2	3
Tørrgrasheier	12	5	1
Fjellmosnøleier	11	4	1
Starrmyrer	2	8	5
Annen myr	6	10	4
Andre beitetyper	5	10	3
Impediment	14	5	3
Sum alle beitetyper	100	100	100
Sum lavbeite	18	40	35
Nyttbart areal i km ²	450	272	115
Brutto areal i km ²	712	305	130
Impediment utenom linjene i %	37	11	12

Lende, jordsmonn og vegetasjon i "Bihppáš" er likt det en finner i Sárevuopmi. Det er dårlig grasmark, men i utgangspunkt et godt lavbeite. Beitetrykket i andre sesonger vil avgjøre om det kan nyttes som vinterbeite. Den vestre delen av Talmas nåværende konvensjonsområder blir i undersøkelsen omtalt som "et særst fint sommerland". Også her ble det registrert en del tørrgrasheier med lav, men beitingen på barmark har ført til at lavet er helt utbeitet.

NORUT lea maid satelihta bokte suokkardallan guohtumiid dain eananosiin mat leat konvenšuvdnaguohtumat. Eatnamiid jugii njealji oassái:

- Gamas
- Leina (guovlu Álddesjávrrí/Leinavatn ja Gámasgárddi gaskkas, muhto nuortta beale rádjeáiddi mii vuolgá Politioddenis)
- Kistefjell
- Láirevággi

Leina lea gal rievtti mielde konvenšuvdnaguovllu olggobeale, muhto nu movt namuhuvvui, leat konvenšuvdnaguovllut ja riikarádji birastan guovllu. Dánne leatge visot orohaga guohtumat suokkardallojuvvon, earret duovdagiid, mat leat oarjjabeale konvenšuvdnaráji Gasašvákki bokte. Geahča Bassevuovdi-oasis mas mii čilget NORUT dieđuid.

2.18. tabeallas bohtá ovdan ahte ii-anihahhti oasis lea eanas guovtti oarjjimus guovlluin, 25 % ja 26 %. Duogášlogut čájehit ahte jiehkki ja muohttaga mearit leat iešguđetlájde ja dagahit variašuvnnaid (16% ja 17% olles viidodagas). Satelihttagovain leat veahá muohtadielkkut, ja danne váikkuhit šaddomeari ja ii-anihahhti meari gaskavuoda. Mearit čilgejit movt guovlu heive geasseguovdilguohtumin.

Go guovlluin bidjá vuodđun guohtunárvvu osiid 2 ja 3, oaidná ahte Kistefjell ja Láirevággi leat buoremus geassejagi guohtumat, main lea 32 % ja 29 %. Netto-

areála ektui (earret ii-anihahhti oasis), lea oasis 49 % ja 45 %. Dan guovtti eará guovllus lea bruttoareála oasis 14 % ja 18 % ja fas 16 % ja 20 % nettoareálas. Lea gal veahá erohus osiin “erenoamáš deatalaš rássečohkiidus ja valljugas jassagobit”, muhto dát dovdo eanas jassagobiin.

Lea mearkkašahtti go guovtti oarjjimus guovlluin leat ollu árvvolaš dálvejagi guohtumat (33 % goappašagain). Vaikko lohku leage mealgat unnit go Gámasa ja Leinasa logut, main lea 73 % ja 67 %, čájeha dát ahte guovlluin maiddá leat valljugas dálvejagi guohtumat. Go daddjo dálvi ja geassi, leat namahusat dás adnon álkivuoda dihte. Nu movt Norges Vel suokkardallan geažuha, heivejit guovllut buoremusat guođuhuvvot giđđat, čakčat ja árradálvi.

Go gohčoda dálveguohtumin duššefal alla eatnamiid (veadáhát ráhppát ja danas/skierreguolbanat – eai leat dás váldon mielde jeagelšattolaš danasvuovddit), lea nuorttimus guovlluid oasis stuoris (66 % ja 57 %). Dás čielggadeamis lea maiddá álkivuoda dihte bidjan erohusa dušše dálvejagi guohtuma ja geassejagi guohtuma gaskka. Ovdamearkka dihte heivejit jeagelšattolaš danasvuovddit árradálveguohtumin, ja dasto fas ráhppát ja guolbanat heivejit buorebut dálveguovdil, muohtadilálašvuodaid dihte. Earret erohusaid, mat bohtet ovdan **2.18. tabeallas**, leat vel stuorát erohusat oarjjimus ja nuorttamus eananosiid gaskkas, guohtundilálašvuodaid vuodul dálvvi guhkkodagas (jiekŋun, muhto maid bieggá čeargada.)

2.18. tabealla. Šaddošlájaid juohkáseapmi(%) Álddesjávrrí eananosiin.

	Guohtunárvu		Gamas	Leina	Kistefjell	Láirevággi
	Geassi	Dálvi				
Mearritkeahtes	*	*	0	0	0	0
Rabas čáhci, bodnečáhceguovlu	*	*	11	11	10	9
Ii-anihahhti, jassa ja jiehkki	*	*	1	1	25	26
Ii-anihahhti oktiibuot			11	13	35	35
Danasvuovdi, jeagil	1	2	7	10	5	4
Danasvuovddit	1	1	2	3	0	3
Rásseeatnamat	2	0	3	3	4	5
Jeaggi	2	1	7	10	3	4
Veadáhát ráhppát	0	3	29	17	18	15
Danas-/skierreguolbanat	1	2	36	40	10	13
Álmmehis rássejassagohpi	2	0	1	1	6	5
Rássečohkiidus ja suhkkes jassagobit	3	0	3	3	6	6
Jassagobit	2	0	0	0	12	9
Šaddu oktiibuot			89	87	65	65
Šaddu ja ii-anihahhti			100	100	100	100
Árvvu oasis 2 og 3, dálvi			73	67	33	33
Árvvu oasis 2 og 3, geassi			14	18	32	29
Areála km ²			45	172	369	791

NORUT har gjennomført en satellittbasert granskning av beitene for de deler av distriktet som er konvensjonsbeiter. Det er skilt mellom 4 områder:

- Gamas
- Leina (området mellom Altevatnet/Leinavatnet og gjerdet ved Gamas, men øst for grensegjerdet fra Politiodden)
- Kistefjell
- Salvasskaret

Leina ligger egentlig utenom konvensjonsområdene, men som tidligere nevnt, innsluttet av konvensjonsområder og riksgrensen. Ut fra dette omfatter granskningen hele distriktet med unntak av områdene vest for konvensjonsgrensen ved Gasašvággi. Det vises til omtalen av NORUT's datamateriale under Helligskogen.

Av **tabell 2.18** framgår det at andelen impediment/is/snø er størst i de to vestligste områdene med henholdsvis 25 og 26 %. Bakgrunnstallene viser at det er ulike andeler is og snø som er årsak til variasjonen (16 og 17 % av totalarealet). Satellittbildet inneholder en del av årets snø og vil derfor antagelig påvirke sammensetningen av den egentlige vegetasjon og impediment. Arealene viser kvaliteten som høysommerbeite.

Dersom en legger til grunn områdene med beiteverdi 2 og 3, er det Kistefjell og Salvasskaret som har de beste sommerbeitene med henholdsvis 32 og 29 %

av det totale arealet. Sett i forhold til nettoareal (unnatt impediment) er andelen henholdsvis 49 og 45 %. For de to andre områdene er andelen av brutto areal 14 og 18 %, og henholdsvis 16 og 20 % av nettoareal. Det er noe forskjell i andelen av "særdeles viktige engsamfunn og rike snøleier", men utslagene kommer særlig på snøleier.

Det er påfallende at de to vestlige områdene også har en høy verdi som vinterbeiter (33 % for begge). Selv om det ligger langt under Gamas og Leina, henholdsvis 73 og 67 %, viser dette at det er betydelige vinterbeiteressurser også i disse områdene. Betegnelsen vinter og sommer vil være en forenkling på grunn av snø og klima. Som antydning i undersøkelsen fra Norges Vel, vil områdene først og fremst være egnet som vår-, høst- og tidlig vinterbeite.

Dersom en bare tar med snaufjell som uttrykk for vinterbeiter (eksponerte rabber og lyng-/dvergbjørkheier – lavholdig lyngskog holdes utenfor), vil andelen i de to østligste områdene holde seg meget høyt (66 og 57 %). Også her vil det være en forenkling at utredninger bare skiller mellom vinterbeiter og sommerbeiter. Lavholdig lyngskog er for eksempel i særlig grad tidlig vinterbeiter, mens rabbene og heiene har bedre tilgjengelighet i hele vintersesongen. I tillegg til forskjellene som kommer fram fra **tabell 2.18**, forsterkes forskjellen mellom de vestligste og østligste områdene som følge av beiteforholdene gjennom vinteren (ising, men også pakking av snø som følge av vind).

Tabell 2.18. Fordeling (%) av ulike beitetypene i deler av Altevatn.

	Beiteverdi		Gamas	Leina	Kistefjell	Salvasskaret
	Sommer	Vinter				
Uklassifisert	*	*	0	0	0	0
Åpent vann, grunnvannsområde	*	*	11	11	10	9
Impediment, is, snø	*	*	1	1	25	26
Sum impediment			11	13	35	35
Lyngskog, lavholdig	1	2	7	10	5	4
Lyngskoger	1	1	2	3	0	3
Engskoger	2	0	3	3	4	5
Myr	2	1	7	10	3	4
Eksponerte rabber	0	3	29	17	18	15
Lyng-/dvergbjørkheier	1	2	36	40	10	13
Fattige grassnøleier	2	0	1	1	6	5
Engsamfunn og rike snøleier	3	0	3	3	6	6
Snøleier	2	0	0	0	12	9
Sum vegetasjon			89	87	65	65
Vegetasjon og impediment			100	100	100	100
Andel verdi 2 og 3 vinter			73	67	33	33
Andel verdi 2 og 3 sommer			14	18	32	29
Areal i km ²			45	172	369	791

Go árvoštallá guohtuma guohtunšlájaid juohkáseami vuodul, lea dávjá eaktudan ahte guohtumiid sáhtta atnit buoremus lági mielde. NORUT-suokkardallan dadjá siskkit guovlluid guohtumiid obbalaš árvoštallama birra ahte guovllus eai leat “*gostege gávdnan guovlluid gokko jeagil šaddá viidát. Oaivejeagil šaddá báikkuid, ja boazojeahkálat leat njárbadit šaddan. Veahá fiskesjeagil gávdno. Dušše smarvejeagil šaddá viidát 2–3 cm allosažžan.*” Viidáseappot dadjá suokkardallan ahte “*erenomáš lea go ihtá nu ollu goikerássešaddu jeahkála sadjái guolbaniin, ...*”. Go eanan lea nu garrasit guhtjuvvon ja čilviluvvan, de rivde šaddošlájat gaskaboddosážžat.

Goikerássemearri guolbaniin váikkuha maiddá erohusaid dan guovtti suokkardallama gaskii. Vaikko goabbatládje ráddjejuvvo, lea erohusaid duogážin muhtin muddui dat, go NORUT lea atnán vejolaš guohtunšlájaid suokkardallama vuodđun, ja Selskapet for Norges Vel fas taksereduohtot dákkko. Duššefal njuolgo takseremis oaidná leatgo šaddošlájat rievdan danne eanan guhtjuvvo garrasit. Suokkardallamiin ovdanbohtá maiddá veahá goabbatládje dat man ollu lea vuovdeenan.

Čakčat jagis 1996 lea H. Prestbakkmo čállán raporta, manñil go lea finadan guovlluid geahčadeame. Rapporttas dadjá ahte Mannančearu guovlu (Leinatvatna nuorttabealde) lea sakka guođohuvvon. Raporta čilge guovllu obbalaččat guorbbasin, jeagil ii báljo leat šat vumiin ja jekkiin. Vaikko su oaivila mielde ii leat bievlanjagis guođohuvvon doppe manemus jagiid, ii leat jeagil báljo álgán giellasis.

Maiddá Gamas-váriid birra čállá Prestbakkmo dili leat sullii seammálganin go Mannančearu guovllus, muhto balsajeakkit gal leat suddjejuvvon buorebut, go boazu ii beasa juohke sadjái. Doppe gal lei jeagil gávdnamis.

Oktiigeassu

Álddesjár’ johka juohká Álddesjárri orohaga guovtti eananoassái. Jávrri davábealde sáhtta orohaga oarjjimus eananoasiid geavahit sihke bievla- ja dálveguohtumin, muhto fas nuorttamus guovlluin leat áibbas unnán buorit geassejagi guohtumat. Dan sadjái leat orohaga nuorttamus eananoasiin hui buorit jeagelguohtumat, mihá šaddilit guovlu areála ektui go dat mii lea orohaga orješdavit guovlluin. Muohtadilálašvuodát ja guohtumiid lássahuvvanvárra iešalddis lea mearkan dasa ahte ii berre guođohit oarjjit guovlluid manñelii go árrádálvái. Ekologalaš geahččanbealis berre oarjjimus guovlluid atnit bievlanjagi guohtumin, ja Alttesjárri siskkit osiid fas aivve jeagelguohtumii.

Sárevuopmi, muhtin oassi Dievaiddvuovddis, oassi Álddesjárriis ja Stálonjára leat lunddolaččat oktahat eanan ekologalaččat. Buoremus čoavddus livččii jus guovllu dálá boazodoallu heivehuvvo oktii, ja vaikko ásaht iešguđet siiddaid, nu ahte siiddain leat iežaset sierra guohtuneatnamat. Fágálávdegoddi lea ipmirdan ahte dát ii leat áigejuovdil Stálonjára orohakii ja Sárevuomi čerrui dála dili vuodul. Konvenšuvnna berre ráhkadit nu soddjilin ahte manjit áigái lea vejolaš válljet dán čovdosa.

Dála dili vuodul leat mángá čovdosa, earágo dat mii ekologalaččat lea buoremus. Fágálávdegoddi čujuha velá lassin guokte eará čovdosa. Goappaš čovdosat leat hutkojuvvon dálá duohtadili vuodul. Vuosttažettiin dárbbasa Stálonjára orohat dálveguohtumiid iežaset orohaga olggobealde (dárkilis dieđuid logat dan orohaga oktavuodas). Dasto leat Álddesjárri orohaga siskkit jeageatnamat (Mannančearu jna) sakka guorban. Ekologaččat rievttis eanangeavaheapmi mearkkaša ahte Mannančearu guohtumat jna. leat mihá buoret molssaeaktun dálvejahkáii go orohaga oarjjimus guovllut. Go Mannančearu liggás garrasit guođoha, hedjona maid vejolašvuhta geasset guođohit oarjjimus eananoasiid (go de ferte atnit dáid eatnamiid dálveguohtumin). Jus háliida luvvet oarjjimus guovlluid orohagas geassejagi guohtumin, fertejit dat dálveguohtumat mat sadjái bohtet, leat seammá buorit, dehe juo buorebut, go dát mat guovllus dál leat. Dát lea dili man ferte vuhtii váldit go lagamus jagiide hutká guohtungeavaheami. Jus dán dili ii váldde vuhtii, lea mohkkegeainnu bokte bidjame dan eavttu ahte Stálonjára orohaga boazodoallu heaittihuvvo.

Jus buoremus čovdosa ii sáhte duohtandahkat, lea fágálávdegoddi oaivila mielde buoremus addit Stálonjára orohakii sierra konvenšuvdnaguovllu Ruotas dálvet guođohit, ja Sárevuomi čearru fas oažžu viiddiduvvot iežaset konvenšuvdnaguovlluid Norggas. Dán vuodđun lea ahte Stálonjára sáhtta čakčat/árrádálvi guođohit Álddesjárrii guoskevaš eatnamiid. Dasa lassin lea eaktu ahte orohat beassá johtit čearu ja konvenšuvdnaguovlluid čađa.

Goalmmát molssaeaktu lea válljet šiehtadusa mii lei jagi 1984 konvenšuvnna rievdadeami vuodđun. Dát molssaeaktu sáhtta čađahuvvot easka muhtin jagiid geahčen. Dáid guovlluid, (Mannančearu ja dasa guoskevaš konvenšuvdnaguovlluid Ruotas), jeageatnamat leat nu sakka guorban ahte eai leat bistevas molssaeaktun dan vuosttaš 10–15 jagis. Dasa lassin dagaha váttisvuodaid go Sárevuomi johtingaidnu beassat konvenšuvdnaguovlluide lea nu baski. Dála doaimmadiilli dahká váttisin go gidđajohtináiaggi mannet bohccot daidda dálveguohtumiidda mat leat Stálonjárii várrejuvvon. Johtingainnu baskkideapmi lasiha váttisvuodaid ain eambbo. Dát dilid dagahit vel eahpesihkkareabbun dan gažaldaga goas guovllut sáhttet anihit sihkkaris dálveguohtumin. Manñel 1984 lea vásihuvvon ahte livččii buorre, jus cegge rádjeáidi dálá konvenšuvdnaráji oarjjabeallái.

Fágálávdegoddi eahpida veahá nákkejit go áššái guoski čearut caggat bohccuideaset mannamis Mannančerrui. Vearrámus mii sáhtta dáhpuhuvvat lea, jus gártá gilvu guohtumiid nalde go jeagil fas šaddagoahat. Jus nu geavvá, de ii doaimma namuhuvvon čoavddus duohtavuodas.

Fágálávdegoddi oaivila mielde sáhttet guovllut lulábeale Álddesjárri (Bihppáš) leat áigejuovdilis dálvejagi guohtumat. Fágálávdegoddi ii oainne goitge movt livččii ávkálaš dán guovllu várret sierra dálvejagi eanamin. Guovllu obbalaš guohtunvalljodagaid árvoštallama vuodul, oaivvilda fágálávdegoddi ahte

Vurdering på bakgrunn av fordeling i beitetyper forutsetter vanligvis en optimal beskatning av ressursene. I utredningen fra NORUT heter det i en allmenn vurdering av de indre områdene at det ikke ble *“lokalisert noen områder med sammenhengende lavdekning. Generelt forekommer kvitkrull bare fragmentarisk, og reinlavene er sparsomt representert. Noe gulskinn og gulskjerpe forekommer. Kun saltlaven kan dominere og ha en høyde på 2–3 cm.”* Videre heter det *“Særegent er det hyppige innholdet av tørrgrasarter på bekostning av lav i heivegetasjonen, ...”*. Sterk beiting og tråkk på bar mark har ført til en midlertidig endring av vegetasjonen.

Andelen av tørrgras i heiene har også betydning for forskjellene mellom de to undersøkelsene. Selv om avgrensningene er forskjellige, skyldes deler av forskjellene mellom de to undersøkelsene at NORUT tar utgangspunkt i de potensielle beitetypene, mens Selskapet for Norges Vel foretar en taksering der og da. Kun den direkte takseringen vil registrere en eventuell vegetasjonsendring som følge av beitetrykk. Det er også en viss forskjell i andelen skog i de to undersøkelsene.

I en rapport fra en befaring høsten 1996 uttaler H. Prestbakkmo at Mannančearru området (øst for Leinavatn) har vært utsatt for et sterkt beitepress. Generelt for området rapporterer han at lavet for det meste er utbeitet i skogene og på myrene. Selv om det etter hans syn ikke har vært beitet på bar mark de siste årene, har lavet i liten grad begynt å ta seg opp.

Når det gjelder fjellpartiene i Gamas, rapporterer Prestbakkmo om en del av de samme forhold som for Mannančearru området, men rismyrene er bedre beskyttet ved at reinen ikke kan komme til over alt. Her var det en del lav i bunnskiktet.

Sammendrag

Innsjøen Altevattn deler distriktet Altevattn i to naturlig atskilte områder. Nord for sjøen kan de vestligste områdene nyttes både som sommer- og vinterbeiter, mens de østligste områdene har minimalt med gode sommerbeiter. Til gjengjeld har de østligste områdene i distriktet meget gode lavbeiter som langt overskrider den arealproduktiviteten som har i de nordvestre delene av distriktet. Snøforholdene og fare for låste beiter generelt tilsier at de vestlige områdene ikke bør beites senere enn tidlig vinter. Sett ut fra et økologisk perspektiv, burde derfor de vestligste områdene nyttes til barmarksbeiter, mens de indre områdene av Altevattn ble forbeholdt lavbeiting.

Saarivuoma, deler av Dividal, deler av Altevattn og Hjerttind er en naturlig økologisk enhet. Den beste løsningen vil derfor være at den nåværende reindriften i området samordnes, og eventuelt organiseres i ulike driftsgrupper slik at gruppene har egne beiteområder. Fagutvalget forstår det slik at dette ikke er en aktuell problemstilling for Hjerttind og Saarivuoma ut fra dagens forhold. Konvensjonen bør ha en fleksibilitet som gjør at en kan velge en slik løsning på et senere tidspunkt.

Slik forholdene er i dag, står en ovenfor flere alternative løsninger enn den økologisk beste. Fagutvalget vil peke på ytterligere to alternativer. De bygger begge på en del grunnleggende realiteter. For det første er Hjerttind distrikt avhengig av vinterbeiter utenfor eget distrikt (dette er nærmere omtalt under dette distriktet). Videre er lavbeitene i de indre områdene av Altevattn distrikt (Mannančearru m.v.) sterkt nedslitt. Ved en økologisk riktig belastning av beitene vil Mannančearru m.v. være et langt bedre alternativ for vinterbeite enn de vestlige områdene av distriktet. En overbeiting i Mannančearru svekker muligheten for å benytte de vestlige delene av distriktet til sommerbeite (fordi disse områdene da må nyttes til vinterbeite). Dersom en ønsker å frigjøre de vestlige områdene til sommerbeite, må alternative vinterbeiter være like gode, eller bedre, enn det en i dag har i disse områdene. Disse realitetene har betydning for planlegging av beitebruken de nærmeste årene. Dersom en ikke tar hensyn til disse forholdene, vil man indirekte forutsette at den nåværende reindriften i Hjerttind legges ned.

Dersom den beste løsning ikke kan realiseres, vil det etter fagutvalgets mening være best om Hjerttind får et eget konvensjonsområde for vinterbeite i Sverige, og at Saarivuoma får utvidet sine konvensjonsområder i Norge. En forutsetter da at Hjerttind kan ha høstbeite/tidlig vinterbeite i tilstøtende områder av Altevattn. Videre forutsetter en at distriktet får adgang til flytting gjennom konvensjonsområde og sameby.

Et tredje alternativ vil være å velge avtalen som lå til grunn for endringen av konvensjonen i 1984. Dette er et alternativ som bare kan være reelt om noen år. Lavbeitene i de aktuelle områdene (Mannančearru og tilstøtende konvensjonsområder i Sverige) er så slitt at de ikke representerer noe varig alternativ de nærmeste 10–15 år. Videre er det et problem at Saarivuomas passasje for å komme inn i konvensjonsområdene er så trang. Slik forholdene er i dag, vil det være et reelt problem at rein på vårtrekk vil belaste vinterbeitene avsatt for Hjerttind. En ytterligere innskrenking vil bare forsterke problemene. Disse forholdene øker usikkerheten omkring når områdene kan være sikre vinterbeiter. Erfaringene etter 1984 har vist at det vil være en fordel at nåværende konvensjonsområde avgrenses med sperregjerde i vest.

Fagutvalget er noe i tvil om de berørte samebyer vil være i stand til å holde sin rein borte fra Mannančearru. I verste fall kan en risikere en konkurranse om beitene når de begynner å ta seg opp. Dersom dette blir tilfelle, er den omtalte løsningen ikke et reelt alternativ.

Etter fagutvalgets mening det områdene sør om Altevattnet (Bihppaš) som kan ha en viss interesse som vinterbeiter. Fagutvalget kan imidlertid ikke se at det er hensiktsmessig å avsette området som vinterbeite. Ut fra en samlet vurdering av ressursene i området, mener utvalget at det vil være riktig at en beholder Salvasskardet som konvensjonsbeite for Talma. Det vil da være vanskelig å avgrense Bihppaš slik at det blir

Dálbmá čearru bisuha Láirevákki konvenšuvdna-guohtumin. Dán čovdosa vuodul gártá váttisin sirret Bihppáza nu ahte ii guođohuvvo eará áigodagain go dálvejagis. Dát maddái ii leatge sávahahtti ahte ii guh-tojuvvo, dannego jeagelguohtumiid berre beassat atnit oktan daiguin buriiguin geasseguohtumiiguin mat leat oarjelis. Ii leat heivvolaš guovttegeardánit guođohit guovllu. Danne ávžžuha fágalávdegoddi ahte guovlu ii várrejuvvo Romssa boazodolliide dálvejagi guohtumin, muhto adno ovttas geasseguohtumiiguin oarjelis. Dát ávžžuhus lea almmatge gitta das ahte gávdno čoavddus, mii addá Giellasii seammaárvosas oktonas vuoigatvuođa geavahit dálá Njuorajávrrii²³ Dálmma čearus.

Anjavuopmia konvenšuvdnaguovllu gullá oktii lagaš duovdagiiguin Ruota bealde ráji. Muhto go dán guovllu boazodoallu johtá nuorttas - oarjjás guvlui, de juohkása dat guovlu, mii lunddolaččat gulašii oktii, Álddesjávrrii ja Duortnosjávrrii gaskkas, “miehttut” riikarájis. Muđui mandáhttaguovllus lea riikarádji “doarrás” johtingeainnu ektui. Jus riikarádji šaddá formálalaš rádjín, gártá dát stuora váttisvuohtan Dálmma čerrui. Dálá guođohanáigodat lea dakkár váttisvuohta. Jus konvenšuvdnaguovllu ii galgga sáhttit atnit mañjel čakčamánu 15. beaivvi, ferte buot bohccuiguin johtit eret Duortnosjávrrii ja Álddesjávrrii gaskkas Láimoluovtta gárddiid čađa ovdal dán áiggi. Jus guohtunáigemeari loahpaha, beassá Dálbmá čakčat guođohit dán guovllus, ja dainna lágiin seastá guohtumiid nuorttabeali Láimoluovtta doaresáiddi.

2.3.3 Sárevuomi čearru

Areála ja doaimadilálašvuođat

Čearus leat 64 boazodoalli, geat leat boazobarggus. Alimus boazolohku ii leat mearriduvvon čearuide, muhto dálá láhkaásahusas daddjo oktiibuot galgat leat 36 500 bohcco čuovvovaš čearuin: Geaggán, Lávnnetjuopmi, Sárevuopmi ja Dálbma. Nudaddjon “Renbetesmarkerna. SOU 1966:12” čielggadeamis evttohuvvo Sárevuopmái dábálaš boazolohkun 12 000 bohcco. Mii oaidnit čearu rájiid ja iešguđetge áigodat-guohtumiid **2.9 kártagovat**. Sárevuomis eai leat earát geaiguin guođohit ovttas guohtuneatnamiid. Davá bealde eai leat lunddolaš oazit. Lea huksejuvvon guhkes gaskaáidi go váilot lunddolaš oazit. Amaset

bohccot rasttidit davábeali ráji, lea áidi huksejuvvon measta riikaráji rájes mii manná oktii konvenšuvdna-áiddiin ja vulos geidnui 396 Badje-Sohppora davá-beale, muhtinmuđui Lávnnetjuogas Vuoksujávrrii bokte gitta Duortnosjohkii Ounisjoga buohta.

Oazit váilot maddái lulábealdege ja dakko lea huksejuvvon boazoáidi ráji guora. Bievlan ja skábman sáhtta ribahit soames heakka olggobeallái lulábeale ráji, ja danne leage huksejuvvon áidi, mii manná oktii konvenšuvdnaáiddiin norggaráji bokte, lulábealde Gámasjávrrii, ja áidi manná gitta Máttajávrrái dálvejagi eatnamiidda. Dálvejagis nagoda ealu guođohemiin doallat almmá oziid haga. Dálvejagi eatnamiin nuorttabeale “gilvinráji” eai leat mearriduvvon rájjet.

Čearu eallu lea oktaneallun bievlajagis. Nuorttamus siiddat johtágohtet badjelit eatnamiidda go eallu mannagohtá oarjjás, ja dalle sii guođohit ja goalhñadit ealu. Giđđajagi eatnamiidda nuorttabealde ollejit cuoñománu, ja norggabeale eatnamiidda fas mañnil miessemánu 1.beaivvi. Giđđajagi eatnamat leat várre-guovllut Rágesjávrrii–Jarín ávssása oarjjabealde, muhto eai mana Anjavuomi oarjjabeale eanasosiide. Giđđat guođohit ealu ja dainnalágiin cagget amaset bohccot mannat lobihis guohtumiidda ja giliide gilvojuvvon eatnamiidda. Anjavuomis lea báriiguottetbáiki, muhto eai fal oarjjabeale eananoasit ja Álddesjávrrii guovlu. Misiid merkot Gáicacacca gárddis suoidnemánus ja muhtin oasi merkot borgemánus, ja dalle gárddástallet Álddesjár aláza ja Cuovzavári gárddiin. Eallu lea veaidnalis gitta čakčamánu álgui, de bidjet árračavčča Jarina gárdái ja váldet njuovvanbohccuid. Eallu doalahuvvo čakčajagi eatnamiin, mat leat riikarájis gitta vuollugas eatnama nuorttageahčái. Gologotmánu ja skábmamánu birrasiin čohkkegohtet ealu ovdalge rátkkašit dálvesiidan. Dáinna bargguin gerget juovlamánus, ja dalle leat rátkkašan 5–8 dálvesiidan, ja siiddat johtet árbevirolaš vugiin dálvejagi eatnamiidda. Dálveeatnamat leat Rienakjávrrii–Kuortovári ávssásis ja mannet Duortnosjoga davábeale gitta Kuokso birrasiidda. Guovllut, gos lea vieruiduvvan vuoigatvuohta, mannet velá nuortalii johka ráigge. Kuokso guovllu dálveguohtumiin leat ealuin gitta njukčamánnui, das mañnil bidjet ealu oarjjás ja giđđajohtin álgá.

Guohtun

Sárevuomi čearu guohtunšlájaid juohkaseapmi (**2.19. ja 2.20. tabealla**).

23. Dán čilget lagabuidda Dálmma ja Giellasa oktavuodas.

beskyttet mot all annen beiting enn vinterbeiting. Det vil heller ikke være ønskelig å hindre slik beiting da lavbeitene bør være tilgjengelig for bruk sammen med de rike sommerbeitene lengre vest. Det er ikke hensiktsmessig med dobbeltbeiting av området. Fagutvalget anbefaler derfor at området ikke avsettes til vinterbeiteområde for reineiere i Troms, men disponeres sammen med sommerbeitene lenger vest.. Denne anbefalingen er imidlertid avhengig av at en kommer fram til en løsning som gir Gielas en tilsvarende eksklusiv rett til bruk av nåværende Njuorajaure²³ i Talma sameby.

Anjavassdalen konvensjonsområde henger sammen med tilstøtende område på svensk side av riksgrensen. Siden all reindrift innen dette området flytter etter en akse øst-vest, blir altså det som bør være et naturlig sammenhengende sesongbeite mellom Altevatnet og Torneträsk, delt “på langs” av riksgrensen. Ellers i mandatområdet ligger riksgrensen “på tvers” av flyttereiningen. Dersom riksgrensen får en formell betydning, vil dette bli et særlig stort problem for Talma. Dagens beitetid er et slikt problem. Dersom konvensjonsområdet ikke skal nyttes etter 15. september, må i praksis all rein mellom Torneträsk og Altevattnet flyttes gjennom gjerdeanleggene ved Laimoluokta før dette tidspunkt. Oppheving av beitetiden vil i tilfelle gi Talma muligheter for høstbeite i området, og det vil spare beiteene øst om tverrgjerdet ved Laimoluokta.

2.3.3 Saarivuoma sameby

Areal og driftsforhold

Innenfor samebyen er det 64 aktive reindriftsutøvere. Høyeste tillatte reintall er ikke fordelt på samebynivå, men er angitt i gjeldende forskrifter til totalt 36 500 for samebyene Könkämä, Lainiovuoma, Saarivuoma og Talma. I “Renbetesmarkerna. SOU 1966:12” er det foreslått et normalt reintall for Saarivuoma på 12 000 rein. Samebyens grenser og sesongbeiter fremgår av **kart 2.9**. Saarivuoma har ingen sambruk av beiter med tilgrensende samebyer. I nord mangler det helt naturlige grenser. Omfattende med gjerder er oppført for å kompensere for de manglende naturlige grensene. For å forhindre trekk over den nordlige grensen er det ført oppgjerder, delvis fra riksgrensen

med kobling til konvensjonsgjerde og ned til vei 396 nord for Övre Soppero, dels fra Lainio-elven ved Vuoksujärvi ned mot Torne-elven ved Ounisjoki. Også i sør mangler det naturlige grenser og denne mangelen er kompensert med reingjerde langs hoveddelen av grensen. For å forhindre tilfeldig reintrekk på barmark og på forvinteren over grensen i sør, er det ført opp et gjerde som er koblet til konvensjonsgjerdet ved norske-grensen sør for Gámasjärvi og strekker seg ned til Máttajávri på vinterbeitene. Vinterstid er mangelen på naturlige grenser håndterbar fordi reinen kontrolleres under beitingen. På vinterbeitene øst for “odlingsgrensen” er det ikke fastsatt grenser.

Samebyen holder reinen i en sammenblandet flokk i barmarkperioden. Gruppene lengst mot øst begynner å flytte opp mot fjellene ved at reinen trekker vestover under gjeting og bevoktning. Vårbeitene på svensk side nås i april, og de norske beiteene etter 1. mai. Vårbeitene er fjellområdet vest for linjen Rágesjavri–Jarín, med unntak av de vestligste delene av beiteene i Anjavassdalen. Gjetingen om våren hindrer reinen å trekke inn på ulovlig område og jordbruksbygder. Hovedkalvingslandet ligger innenfor Anjavassdalen med unntak av de vestlige delene og mot Altevattn. Kalvemerkingen begynner i juli i anlegget i Gaicacacca, og avsluttes i august ved anleggene på Altevasshögda og Cuovzavárri. Reinen går fritt på beite frem til begynnelsen av september da flokken samles i anlegget i Jarín for tidlig høstslakting. Deretter holdes reinen på høstbeitene som strekker seg fra riksgrensen og ned til de østre utløperne av lavfjellene. Samlingsarbeidet før skilling i vintergrupper begynner omkring månedskiftet oktober/november. Dette arbeidet avsluttes i desember, og det dannes da 5–8 vintergrupper som flytter på tradisjonell måte til vinterbeitene. Vinterbeitene er øst for linjen Rienakjärvi – Kuortovári og strekker seg på nordsiden av Torne-elven til traktene ved Kuokso. Områdene med sedvanerett strekker seg enda lengre østover etter denne elvedalen. Vinterbeitene ned mot Kuokso brukes vanligvis til ut i mars da reinene styres vestover og vårflyttingen begynner.

Beite

Fordelingen av beiteressursene på vegetasjonstyper i Saarivuoma sameby fremgår av tabellene **2.19** og **2.20**.

23. Dette vil bli nærmere kommentert under omtalen av Talma og Gielas.

2.19. tabealla. Ruonasguohtunguovllut

Guohtunšládja	Km ²	%
Jeagelvallji goahcceuovdi	1,8	0,2
Seamulvallji/urtavallji goahcceuovdi	30,2	2,5
Jeagelvallji soahkevuovdi	0	0
Seamulvallji/urtavallji soahkevuovdi	116,7	9,8
Čáhccás šattohis jeaggi	1,2	0,1
Čáhccás šattolaš jeaggi	0	0
Goike bovdnajeaggi	19,8	1,7
Goike šattolaš jeaggi	0,2	0
Danas-/goike guolban	410,8	34,6
Varas guolban	271,8	22,9
Njuoskasit rásseeanan	26,5	2,2
Goikásit rásseeanan	–	–
Siedgarohtu	19,6	1,7
Jassa/Jiekna	177,3	14,9
Muorračuohpahat	2,2	0,2
Huksejvuvon guovllut	0	0
Juovat ja geađgeenan	77,5	6,5
Eará eanan (kulttoreanan)	3,8	0,3
Itkobealli/Mearritkeahtes	27,0	2,3
Submi nettoareála	1 186,5	

2.20. tabealla. Gaskajohtolat

Guohtunšládja	Km ²	%
Jeagelvallji goahcceuovdi	0	0
Seamulvallji/urtavallji goahcceuovdi	0	0
Jeagelvallji soahkevuovdi	31,6	3,6
Seamulvallji/urtavallji soahkevuovdi	69,3	8,0
Čáhccás šattohis jeaggi	62,6	7,2
Čáhccás šattolaš jeaggi	50,6	5,8
Goike bovdnajeaggi	4,9	0,6
Goike šattolaš jeaggi	11,9	1,4
Danas-/goike guolban	393,7	45,5
Varas guolban	146,2	16,9
Njuoskasit rásseeanan	0,9	0,1
Goikásit rásseeanan	9,6	1,1
Siedgarohtu	71,7	8,3
Jassa/Jiekna	0	0
Muorračuohpahat	-	-
Huksejvuvon guovllut	0,2	0
Juovat ja geađgeenan	12,8	1,5
Eará eanan (kulttoreanan)	0	0
Itkobealli/Mearritkeahtes	0	0
Submi nettoareála	865,9	

Čearu geassejagi eatnamiin lea badjel 465,0 km² ruonasšaddošládja ja gaskajohtolagas lea 360,2 km². Gaskajohtolat lea čearu váldoguohtunbáikin čakčat. Geassejagi eatnamiid ruonasguohtun leat eanas varas guolbanat (271,8 km²) ja seamulvallji/urtavallji soahkevuovdi (116,7 km²). Dát šaddošládja gokčēt 33 % geassejagi eatnamiin. Go satelihttagovain eai boađe njuoskasit rásseeatnamat ovdan, de biddjojiet stuora rásseeananareálat geassejagi eatnamiin “danas/goike eanan”-šládji. Nu gártet geassejagi eatnamiid meroštallamis oallut ruonasšattut mat eai boađe ovdan.

Dannego seamulvallji/urtavallji soahkevuovddit ja rásseeatnamat eai registevuvvo, gártá árvoštallama boadusin ahte geassejagi eatnamat leat buori kvalitehtas. Ábaida manñigeasi lea guohtun buorre go idjagá-lut álget, go dalle guhtot bohccot seamulvallji/urtavallji soahkevuovddiin. Dasa lassin lea geassejagi eatnamiid nettoareálas 35 % jeageleanan. Jeageleanan lea maid gárttan liiggás ollu šládjamerostallamis dan seammá meari maid njuoskasit rásseeatnamat leat vuollelii meroštallojuvvon, dannego satelihttagovat eai leat dievaslaččat. Vaikko vel ná leage, gávdnojit valjit jeagelbáikkiet gidđajagi ja čakčajagi eatnamiin. Dálkkádagaid ektui sáhttá gidđajagi eatnamiid guohtuma sirret gidđadálvveguohtumin.

Gaskajohtolagas eai leat ruonasguohtumat nu viidát go geassejagi eatnamis. Eatnama ruonasguohtumat leat varas guolbanat, siedgarohtu ja seamulvallji/urtavallji soahkevuovddit, ja gokčēt oktiibuot 33 % nettoareálas. Gaskajohtolaga ruonasguohtunšládja leat kvalitehta dáfus heajubut, dannego leat ollu goike šaddošládja, ja leat unnán alla várrebáikkiet gosa bohccot bálgalit geasseliehmun. Gaskajohtolagas leat viiddis jeageleatnamat, nappo 393,7 km² jeagelšaddu, ja gokčá 49 % duovdaga nettoareálas. Dát eatnamat adnojit čakčat, skábman ja gidđadálvi. Go dálvet lea heajos guohtun, guođohit ealu dálvvi miehtá jeagel-eatnamiin váris.

Sárevuomis lea 137,6 km² jeagelguohtun dálvejagi eatnamis. Eambbo jeagelguohtun lea velá eatnamiin gos lea vieruiduvvan guođohanvuoigatvuohta, muhtomat eai adno álohii. Dálvejagi eatnamiin leat liiggás unnán jeageleatnamat. Čearru ferte orrut guhká gaskajohtolagas, amas goaridit nuortta/lulá beale guohtuneatnamiid. Ii leat registevuvvon man viidát muorračuohpahatbáikkiet leat.

Ii-aniahtti juovva- ja geađgeenanšládja lea unnán geassejagi eatnamiin ja gaskajohtolagas. Geassejagi eatnamiin lea 77,5 km² ii-aniahtti geađgeenan, dat vástida 6,5 % geassejagi eatnamiid nettoareálas. Gaskajohtolagas leat dát seammá mearit 12,6 km², mii lea 1,5 %. Geassejagi eatnamiid nettoareálas lea 25,0 % badjelis go 1 000 m bm. Gaskajohtolaga eatnamiin ii leat gostege badjel 1 000 m bm, dannego duššefal 0,1 % areálain lea badjelis dán meari. Nu váilotte Sárevuomis alla várreeatnamat ruotabeale, mat livčče bálganbáikin liehmun. Geahča 2.9–2.13 kárta. Mii oaidnit 2.12 ja 2.13 kárttas šaddošládjaid viidánusa.

Oktiigeassu

Sárevuomis eai leat dohkálaš eatnamat ruotabealde gidđajahkái ja geasseguovdilguohtumat. Lea vátis gávdnat buriid gidđajagi eatnamiid Ruotabealde váriin, dannego dulbes eatnamiin ii gávnna bievla-dielkkuid gidđat ja ádjána bievlat. Čearus let hui ollu manñičavčča- ja skábmagohtumat viiddis vuollugas eatnamiin. Dálvejagi eatnamat vuollin vuvddiin leat áibbas unnán. Sárevuopmi dárbbasa geassejagi guohtumiid ja buoremuddu maiddáid gidđat beassat guođohit norggabealde ráji. Ii leat vejolaš doallat dábaláš várreboazodoalu Sárevuomis, jus Norgga bealde ii oáččo guohtuneatnamiid.

Tabell 2.19. Grønnbeiteområdet

Reinbeitetype	km ²	%
Lavrik barskog	1,8	0,2
Moserik/urterik barskog	30,2	2,5
Lavrik bjørkeskog	0	0
Moserik/urterik bjørkeskog	116,7	9,8
Bløt, mager myr	1,2	0,1
Bløt, frodig myr	0	0
Tørr, mager myr	19,8	1,7
Tørr, frodig myr	0,2	0
Skarp/tørr hei	410,8	34,6
Frisk hei	271,8	22,9
Urteeng	26,5	2,2
Gras	–	–
Buskmark	19,6	1,7
Snø/Is	177,3	14,9
Ungskogmark	2,2	0,2
Bebyggelse	0	0
Blokk- og hellemark	77,5	6,5
Annen åpen mark	3,8	0,3
Skygge/Uklassifisert	27,0	2,3
Sum nettoareal	1 186,5	

Tabell 2.20. Mellomområdet

Reinbeitetype	km ²	%
Lavrik barskog	0	0
Moserik/urterik barskog	0	0
Lavrik bjørkeskog	31,6	3,6
Moserik/urterik bjørkeskog	69,3	8,0
Bløt, mager myr	62,6	7,2
Bløt, frodig myr	50,6	5,8
Tørr, mager myr	4,9	0,6
Tørr, frodig myr	11,9	1,4
Skarp/tørr hei	393,7	45,5
Frisk hei	146,2	16,9
Urteeng	0,9	0,1
Gras	9,6	1,1
Buskmark	71,7	8,3
Snø/Is	0	0
Ungskogmark	–	–
Bebyggelse	0,2	0
Blokk- og hellemark	12,8	1,5
Annen åpen mark	0	0
Skygge/Uklassifisert	0	0
Sum nettoareal	865,9	

Samebyen disponerer over 465,0 km² grønnbeitevegetasjon innenfor sommerbeitene og 360,2 km² i mellomområdet. Mellomområdet er hoveddelen av samebyens høstland. Grønnbeitet på sommerbeitene består overveiende av frisk hei (271,8 km²) og moserik/urterik bjørkeskog (116,7 km²). Disse vegetasjonstypene dekker 33 % av sommerbeitene. Ettersom grashei ikke tolkes ut fra satellittbildene, klassifiseres betydelige arealer med grasmark til gruppen "Skarp/tørr hei" på sommerbeitene. Grønnbeitene er derfor underestimert i vurderingen av vegetasjonen på sommerbeitene. På

grunn av forholdsvis høy andel moserik/urterik bjørkeskog og at grasmarker ikke blir registrert, blir vurderingen at sommerbeitet er av god kvalitet. Spesielt på slutten av sommeren, når det begynner å bli kjølig om nettene, er beitene av god kvalitet fordi reinen kan utnytte den mose- og urterike bjørkeskogen. Videre er det lavvegetasjon på 35 % av sommerbeitenes nettoareal. Lavvegetasjonen er overestimert i samme grad som grasmerkene er underestimert på grunn av satellittbildenes begrensning. Til tross for dette finnes store lavbeiteressurser i det området som brukes om våren og høsten. I forhold til klima kan vårbeitene klassifiseres som vårvinterbeite.

Grønnbeitene i mellomområdet er arealmessig mindre enn på sommerbeitene. Områdets grønnbeite domineres av frisk hei, buskmark og moserik/urterik bjørkeskog, til sammen 33 % av nettoarealet. Kvalitativt er grønnbeitene i mellomområdet dårligere enn på grunn av den svært høye andelen tørre vegetasjonstyper og at det mangler høydedrag til bruk i varmeperiodene om sommeren. Mellomområdet har svært store lavbeiteområder, nemlig 393,7 km² vegetasjon med lavbeite, tilsvarende 49 % av områdets nettoareal. Disse beitene brukes om høsten, førjulsvinteren og vårvinteren. Med dårlige beiteforhold på vinterbeitene brukes lavbeitene i fjellområdene hele vinteren.

Saariovuoma disponerer over 137,6 km² lavbeite innenfor vinterbeitene. I tillegg kommer noe lavbeite på sedvanerettområdet som ikke brukes regelmessig. Tilgangen på lavbeiter innenfor vinterbeitene er for liten. Samebyen er henvist til å benytte lavbeitene i mellomområdet i stor utstrekning for at de østre delene av beiteområdet ikke skal bli for hardt belastet. Andelen skogsarealer med ungskog er ikke registrert.

Andelen impediment i form av steinet mark er lav innenfor sommerbeitene og til å se bort ifra på mellomområdet. Av sommerbeitene utgjør 77,5 km² steinimpediment, tilsvarende 6,5 % av sommerbeitenes nettoareal. Tilsvarende tall for mellomområdet er 12,8 km² respektivt 1,5 %. Av sommerbeitenes nettoareal ligger 25,0 % over 1 000 m.o.h. Mellomområdet mangler arealer over 1 000 m.o.h. ettersom bare 0,1% av arealet ligger over dette nivået. Saariovuoma mangler således høyereliggende områder på svensk side til bruk i varmeperioder. Se kart 2.9–2.13. Utbredelsen av de ulike vegetasjonstypene fremgår av kart 2.12 og 2.13.

Sammendrag

Saariovuoma mangler tilgang til for- og høysommerbeite på svensk side. Forutsetninger for godt vårbeite er svært begrenset på svensk side av fjellområdene ettersom barflekker dannes svært sent på våren i det flate terrenget. Samebyen har svært god tilgang på senhøst- og forvinterbeiter i det vidstrakte lavfjellsområdet. Vinterbeitene nede i skogsområdene er svært begrenset. Saariovuoma er helt avhengig av sommerbeite, og i stor grad vårbeite, på norsk side. Uten tilgang til beiteområder i Norge er det ikke forutsetninger for tradisjonell fjellreindrift i Saariovuoma.

2.3.4 Fágálávdegotti evttohus

Stálonjára – Álddesjávri – Sárevuopmi

1. Sárevuopmi, Anjavuopmi, Álddesjávrii davá bealde Álddesjávrii, Fagerfjellet ja Stálonjára lea okta ollisvuohhta. Fágálávdegoddi evttoha ahte Stálonjára ja Sárevuopmi ásahit oktasašdoalu. Evttohuvo doallat sierra ealuid sihke bievlajagi ja dálvejagi. Dat mearkkaša ahte bievlá áigge guođohuvvo oarjjabealde Gaicaluovtta áiddi – Dieváidvuovddi bajágeažehaga ja dálvet nuorttabealde dan áiddi.
2. Fágálávdegoddi evttoha Sárevuopmái juohkit konvenšuvdnaguovllu ja čuovvut jagi 1984 konvenšuvnna rievdadeami, ja viiddiduvvo Álddesjávrii boazorohagas dan duovdagii mii lea dakka davábealde Álddesjávrii ja Mannančearu. Stálonjára oažžu dálvejagi eatnamiid konvenšuvdnaguovlun Ruotas. Stálonjára oažžu guođohit rádjeguora Álddesjávrii boazorohaga davit/nuortalit duovdagiin.
3. Fágálávdegoddi evttoha Sárevuopmái juolludit konvenšuvdnaguovllu ja čuovvut jagi 1984 konvenšuvnna rievdadeami. Stálonjára oažžu dálvet guođohit Mannančearu ja lagas konvenšuvdnaguovllu Ruotas. Gaskavákke mielde huksejvnon konvenšuvdnaáidi Gearggesvuovdá. Stálonjárgga dálvejagi eatnamat ráddjejuvvojit konvenšuvdnaáiddiin dárbbu mielde.

2.4 Gielas – Álddesjávri – Dálbma

2.4.1 Gielas boazorohat

Areála ja doaibmadilálašvuodát

Orohatrádji lea mañemus rievdaduvvon jagis 1993. Dalle biddjojedje Gielas, Rivttát ja Stoahččevággi oktan orohahkan; Gielas šattai orohaga namma. Garžavággi gullá maid Gielas orohatráji siskkobeallái. Orohaga dálá viidodat lea 1.655 km². Geahča 2.8 kárta.

Orohaga lulábeale rádji álgá nuorttal, rádjemearkkas 272:s ja čuovvu riikaráji oarjjás ja luksa dan rádjái go Ofuohta ruovdemáđi manná ráji rastá. Das oarjjás čuovvu orohatráji boazodoalloráji Nordlándda vuostá Ofuohtavutnii. Oarjjabeale rádji manná Hearjakvuotnamohkkái, ja das davás badjel čazaid Rivttát vuotnabahtii. Dan vuotnaráigge olggos ja birra Čoarvenjárgga ja Gielasjárgga gitta Njuorjjo Johkanjálbmái. Dasto manná dan johkaráigge bajás badjel čaza

ja de Beardu etnui Sætermoena bokte. Dasto čuovvu rádji Beardueanu bajás Sordala (Sisvákki) johkanjálbmái. Das Sordala vákki mielde johkaráigge luksa rádjemearkka 272 rádjái fás.

Lulábeale orohatráji lea Skievvá orohat, oarjja-bealde Roaba orohat ja davábealde lea Stálonjárgga orohat. Giellasa nuorttabeale rádji lea dan oasi vuostá Álttesjávrii orohagas masa Láirevákki konvenšuvdnaguovlu gullá. Dán guovllu atná Dálmmá čearru. Riikarádji lea Giellasa rádji Dálmmá čerrui, ja nu leage Dálmmá čearus ja Giellasis guhkimus oktasaš rádji.

Lulábeale rádji ja riikarádji eai leat lunddolaš rájit. Riikaráji nuorta-lulábealde lea muhtin duovdda mii gullá norggabeale konvenšuvdnaguovlui (Njuorajávri) mas leat lunddolaš rájit. Dát lea lulás Duortnosjávrii guvlui ja oarjjabealde fas ruovdemáđi ja gaskariikageainnu guvlui. Guovllu viidodat lea 218 km² ja gullá Dálmmá čerrui, muhto Gielas guođoha doppe dálvet. Dálbma lea hálidan lonuhit Mannančearu alcesesaset, mii lea Álttesjávrii orohagas, ja addit Njuorajávrii Giellasi birrajagiguhtumin.

Ávževuomi bajágeahčen manná oanehis rádjeáidi Duortnosjávrii. Dat leat oahcin Njuorajávrii ja Dálmmá (ja Láirevákki) gaskkas. Orohagas eai leat eará rádje- ja gaskaáiddit.

Lassin Njuorajávrii lea Giellasis velá okta konvenšuvdnaguovlu, namalassii Bahccajeagil. Dán guovtti konvenšuvdnaguovllus lea alimus boazolohku 1.500 bohcco, ja lassin bohtet jagi miesit. Njuorajávrii guohtunáigodat lea golggotmánu 1. beaivvis – cuoŋománu 30. beaivái. Báhcceahkális lea lohpi guođohit áigodagas juovlamánu 1. beaivvis – cuoŋománu 30. beaivái. Dábálaččat eai ane dán guovllu nu guhká. Oainnat ferte Duortnosjávrii rastá johtit, ja nu fertejit vuordit dassáži go jávri jiekŋu.

Earret guokte smávit duovdaga, gulai Gielas orohat daidda guovlluide maid čearut besse atnit jagi 1919 boazoguohtunkonvenšuvnna mielde. Njára gaskal Loabága ja Siellaga ii gullan konvenšuvdnaguovlui. Nubbi stuora njára, gaskal Rivttága ja Loabága, gárttai olggobeallái konvenšuvdnaguovllu manñil jagi 1949, ja seamma dagai orohaga nuortadavit oassi, Garžavággi. Orohaga eará oasis gárte olggobeallái konvenšuvdnaguohtuma jagis 1972²⁴.

Ovdal 1993 lei Gielas orohat rievttimielde dat njára, mii lea gaskal Siellaga ja Loabága. Gitta 1967 rádjái lei orohaga guohtunáigodat cuoŋománu 15. beaivvis – golggotmánu 15. beaivái. Nu lei maiddái Čoarvenjárggas gaskal Loabága ja Rivttága, muhto dat lei oaivvilduvvon dálveorohahkan. Jagis 1967 šadde orohagat birrajagiorohahkan, dan oktavuodas go Oarje-Finnmárkku boazodoallit johte ealuideasetguin dán guvlui (1965).

Ovdalaš Stoahččevákki orohakkii gulle eatnamat mat ledje nuorttabeale dán guovtti namuhuvvon orohaga gitta riikarádjái. Davábeale rádji lei, go obbalaččat dadjá, Runggugiera, Snøhetta ja Ávževuopmi.

24. Geahča kárta gova dan oasis mas Romssa guovllu birra čilgejuvvo obbalaččat.

2.3.4 Fagutvalgets forslag

Hjerttind – Altevatn – Saarivuoma

1. Området Saarivuoma, Anjavassdalen, Altevatn nord for Altevattnet, Fagerfjellet og Hjerttind er en helhet. Fagutvalget foreslår at Hjerttind og Saarvuoma etablerer samdrift. Det foreslås at både barmarksbeiting og vinterbeiting skjer i atskilte grupper slik at man i barmarksperioden er vest for gjerdet Gaicaluokta – øvre del av Dividalen og om vinteren er øst for dette gjerdet.
2. Fagutvalget foreslår at Saarivuoma får et konvensjonsområde i samsvar med endringen av konvensjonen i 1984, utvidet til med den delen av Altevattnet rbd. som er like nord om Altevattnet og Mannančearru. Hjerttind får et konvensjonsområde for vinterbeiting i Sverige. Hjerttind får grensebeite i de nordlige delene av Altevattnet rbd.
3. Fagutvalget foreslår at Saarivuoma får et konvensjonsområde i samsvar med endringen av konvensjonen i 1984. Hjerttind får vinterbeite i Mannančearru med tilgrensende konvensjonsområde i Sverige. Et konsesjonsgjerde bygges langs Gaskkasvaggi til Kirkesdal. Det tilgrensende konvensjonsområdet til Hjerttind's vinterbeiter avgrenses med konvensjonsgjerde etter behov.

2.4 Området Gielas – Altevattn – Talma

2.4.1 Gielas reinbeitedistrikt

Areal og driftsforhold

Distriktsgrensene er sist revidert i 1993. Det skjedde ved at distriktene Gielas, Gratangen og Stordalen ble slått sammen til ett distrikt; Gielas. Samtidig ble Liveltskaret igjen tatt inn i distriktinndelingen og tilført Gielas. Etter sammenslåingen er distriktet på 1 655 km². Det vises til **kart 2.8**.

I øst følger grensen riksgrensen fra riksrøys 272 til Ofotbanen. I sør går grensen etter områdegrensen mot Nordland og Skjomen. Mot vest går grensen inn Herjangsfjorden fra områdegrensen i Ofotfjorden, deretter fra fjorden og over eidet til Gratangsbotten. Fra Gratangsbotten følger grensen kystlinjen til Salangselva, og følger denne til Bardu-elva ved Setermoen. Grensen følger så Østerdalen og Sordalen til riksrøys 272.

Distriktet grenser i sør mot Skjomen, i vest mot Grovfjord og i nord mot Hjerttind reinbeitedistrikter. I øst grenser distriktet mot den del av Altevattnet reinbeitedistrikt som omfatter Salvasskardet konvensjonsområde. Dette nyttes av Talma sameby. Langs riksgrensen grenser distriktet også mot Talma sameby som dermed er det distrikt/sameby som har lengst felles grense med Gielas.

Grensen mot sør og riksgrensen er ikke naturlige grenser. Øst for riksgrensen ligger et naturlig avgrenset område som er norsk konvensjonsområde (Njuorajaure). Dette grenser i øst mot Torneträsk og i sør mot jernbanen og mellomriksveien. Området er på 218 km², ligger i Talma sameby og benyttes av Gielas som vinterbeite. Talma har tidligere ønsket å bytte til seg Mannančearru i Altevattnet distrikt mot å avstå Njuorajaure som helårsbeite for Gielas.

Det er et mindre grensegjerde fra øvre del av Sordalen til Torneträsk. Det avgrenser Njuorajaure mot den del av Altevattnet distrikt som omfatter Salvasskardet. Forøvrig er det ikke grense- eller sperregjerder i distriktet.

I tillegg til Njuorajaure har Gielas et annet konvensjonsområde, Patsajäkel. De to konvensjonsområdene har samlet et øvre reintall på 1 500 rein, med tillegg av årets kalv. I Njuorajaure er det en beiteperiode fra 1. oktober til 30. april, mens i Patsajäkel er beitingen avgrenset til perioden 1. desember til 30. april. I praksis vil denne perioden bli kortere. Flyttingen må skje over Torneträsk, og reiene må derfor vente til isen legger seg.

Med unntak av to mindre områder, var hele Gielas distrikt en del av de områdene som samebyene kunne nytte etter reinbeitekonvensjonen av 1919. Et av områdene som ikke var med i konvensjonsområdene, var halvøya mellom Lavangen og Salangen. Den andre store halvøya, mellom Gratangen og Lavangen, gikk ut som konvensjonsbeite i 1949 sammen med hele den nordøstlige delen av distriktet (Liveltskaret). Resten av distriktet falt ut som konvensjonsbeite i 1972²⁴.

Før 1993 var halvøya mellom Salangen og Lavangen det opprinnelige Gielas distrikt. Fram til 1967 hadde dette distriktet en beitetid mellom 15. april og 15. oktober. På samme vis var Gratangen distrikt halvøya mellom Lavangen og Gratangen, men det var forutsatt nyttet som vinterbeitedistrikt. Begge distriktene ble gjort om til helårsdistrikter i 1967. Dette skjedde i samband med at reiene fra Vest-Finnmark flyttet inn i området (1965).

Det tidligere Stordalen distrikt omfattet områdene øst for de to nevnte distriktene inn til riksgrensen. Avgrensingen mot nord var, grovt angitt, Fosbakken, Snøhetta og Sordalen. Etter konvensjonen av 1919 tilsvarte dette grensen mellom Liveltskaret sommerdistrikt og Stordalen sommerdistrikt. Det siste var igjen

24. Det vises til kartskisse under den generelle omtalen av Troms.

Maŋŋil 1919 konvenšuvnna lei dat seammá go rádji gaskal Garžavákki geasseorohaga ja Stoahčetvákki geasseorohaga. Stoahčetvággi lei fas juhkkovuvvon osiide, ja muhtin ráje Harjanguena ja Stormybotn:a gidđarohagain gulle dán orohahkii.

Stoahčetvággi lei konvenšuvdnaguohhtun gitta jahkái 1972, muhto “Giellasa” ja Rivttága boazodoallit ožžo guođohit doppe dálvet golggotmánu 15. beaivvis – cuoŋománu 15. beaivái, nappo áigodagas go guovlu ii adnon konvenšuvdnaguohhtumin. Eanan davábealde Stoahčetvákki ii lean Romssa orohatjuohkimis mielde jagis 1963. Maŋŋil jagi 1949 ii lean guovlu šat konvenšuvdnaguovlun, ja Garžavággi lei áibbas olggobealde buot orohatjuohkimiid gitta jahkái 1993.

Giellasis leat hui ollu siskkáldas oazit mat juhket orohaga, ja nu leatge orohagas 5–6 iešguđetlágan guohtunguovllu. Rájit leat sihke luonddu oazit ja olbmuid dahkan oazit. Vuonat ja vákkit leat siskkáldas oazit, muhto lassin daidda leat ollu geainnut mat hehttejit bohccuid lunddolaš johtalemiid. Biilageaidnu, E6, lea juohku mii manná čađa orohaga davil lulás, ja sirre davábeale/oarjjabeale ja lulábeale/nuortabeale guohtuneatnamiid. Obbalaččat ferte olmmoš vuojehit ealu duovdagiid gaskka.

Lassin daidda oallut geainnuide, billista Sætermoen báhčinguovlu stuora osiid orohaga nuortabeale eatnamiin.

Luonddudilálašvuođat

Eanas orohagas lea dakkár baktevuođu mas leat geahppadit mollaneaddji baktešlájat, duššefal ovttá guovllus nuortalulábealde ii leat nu. Dát lea oassin stuorát vuođdobakteguovllus, ja seammá šládja lea maiddá Skievvas ja Njuorajávri lulimus oasis. Eanan lea asehaš ja unnán šaddu. Ja seammás lea rámsšas ja vuollugas eanan orohaga eará guovlluid ektui, mat leat baju eatnamat.

Orohaga ollislaš viidodagas lea 7 % čáhci ja jiehkki, ja 9 % lea badjelis 1.000 m bm. Danne sáhtta 16 % bidjan vuođđun go meroštallá ii-anahahtti eatnama viidodaga. Dát ii leat ollu go dán buohtastahtta eará orohagaiguin mat leat riikarádje guora. Eará orohagaid areála, mii lea badjelis 1.000 m bm, lea gaskal 16 ja 26 %. Go geahččá duššefal orohagas topografíija, de leat orohagas buorit geasseguovdilguohtumat. Mearraáibmu lea gálu bohccuide ja ollu eanan lea badjel 1.000 m bm. Dat mearkaša ahte báhkaid áigge leat buorit bálganbáikkid.

Romssa beale orohagain, main rádji manná merrii, lea Gielas áidna orohat mas ná unnán eatnamat leat vuollelis 200 m bm (13 %). Lassin dasa leat Giellasis unnán eatnamat main leat gággádit mollaneaddji baktešlájat, ja danne šaddá Gielas heajos dálveorohat.

Njárggas gaskal Siellaga ja Loabága, leat alla gáissát oarjjás ja lulás. Davábealde leat njuidosit eatnamat ja eambo vuovdi. Loabága ja Rivttága gaskka leat várit. Suvdečohkka (1.456 m bm) lea lulimus guovllus. Vákkit ja muotkkid mannet doarrás badjel njárgga.

Guovlu, mii lea njárgga lulábealde, gaskal Siellaga ja Loabága, muhto fal davábeale E6, lea dadjat juo sierra guohtunduovdda. Njuorjovuopmi ráddje guovllu davábealde ja nuortabealde, ja Rungu fas oarjjabeale²⁵. Lulágeahčen lea alla várri. Dakko leat riiddit Runggu guvlui. Minddar leat guovllus vuollegit eatnamat ja čohkat mat leat 600–900 m bm. Dáid gaskkas leat vákkit ja jávrit. Luohkain Njuorjovuomi guvlui ja oarjedavábealde leat vuovdeguovllut.

E6 lulábealde leat alla gáissát ja čohkat gitta 1.500 m bm alu, muhto maiddá vákkit, nu movt Stoahčetvággi mii juohká duovdaga gitta riikarádji. Garžavári davábealde lea vuollegit eanan ja vuovdi, muhto Sætermoen báhčinguovlu lea viidat doppe, nu movt ovdalis daddjon.

Oarjialulil, Bjerkvika ja Roabbák guvlui, lea ovttá saje vuollegit eanan.

Orohaga oarjjabealli lea okta dain guovlluin Romssa fylkkas gosa borgá badjel 300 mm. Dát lea eambo muohta go dábálaččat Ofuohtavuona birra, vuosttažettiin Skievvas ja Roabas. Ii Sis-Romssas ge borgga ná ollu. Várreráidu dat váikkuha gosa muohta gahččá. Seammás lea oarjjil orohagas guovlu gosa arvá 50–100 mm odđajagimánus ja guovvamánus. Dasa lassin dagaha olu muohta ja bivvalat ahte lea bahá lásset Giellasa dálveguohtumiid. Áidna dálveguohtunbáikkid mearragáttis gos ii leat nu bahá billistit guohtuma, leat dat mihtilmas beahcedievát birasiid Ruobbága. Vaikko vel leage bahá billistit guohtuma, de ii mearkaš ahte guohtumat lássahuvvet juohke jagi. Muhtin jagiid eai leat “dábálaš” dálkkádagat, ja dalle sáhtta leat buorre guohtun báikkiin gos ii leat goaivvis leamaš ovddit jagiid.

Dálkkádatdilálašvuođaid geažil ferte ipmirdit boazodoallofágalaš áddejumis go **11. kártamiellodus** gohčoda eatnamiid jeagelguohtumin. Muhtin duovdagiid galget várrat gidđa- ja čakčagohtumin, ja eará eatnamiid fas sáhttet atnit árradálveguohtumin muhtin jagiid. Man dávja ja goas eatnamiid atná, lea visot luonddudilálašvuođaid hálddus. Lea hui bahá ahte guohtumiid lásse.

Orohaga iešguđetlágan eatnamat, nappo alla ja vuollegit eatnamat, váikkuhit ahte rahtta álgá iešguđet áigái dain iešguđetlágan duovdagiin, ja erohusat leat mihá stuoribut go eará orohagain. Šaddoáigodat álgá miessemánu gaskkain ja bistá gitta suoidnemánnui, ja oanehis gaskkain sáhttet leat stuora erohusat šattus. Geasseguohtumat leat dáinnalágiin buorit, go varas guohtun bistá guhkit badjeleappos.

Guohtun

Orohagas leat suokkardallan guohtumiid muhtin sajiin. Selskapet for Norges Vel takserii dán guokte stuora oarjjabeale njárgga jagi 1964 kommišuvnna olis. Boazodoalu stádkonsuleanta takserii jagis 1980 go čielggadedje Sætermoen báhčinguovllu. Garžavággi lea váldobáhčinguovllus ja dat gullá orohahkii. Ovdalaš Stoahčetvákki orohagas eai leat suokkardallan guohtumiid.

25. Jagi 1919 boazoguohhtunkonvenšuvnna lea dát guovlu “Seaidna” geassejagi orohat.

oppdelt, og deler av distriktet omfattet Harjangen og Stormyrbotn vårdistrikt.

Stordalen var konvensjonsbeite fram til 1972, men reineierne i "Gielas" og Gratangen kunne nytte det som vinterbeite i perioden 15. oktober til 15. april, altså den tiden det ikke var nyttet som konvensjonsbeite. Området nord for Stordalen var ikke med i distriktsinndelingen for Troms av 1963. Etter at området gikk ut som konvensjonsområde i 1949, lå Liveltskaret derfor utenfor enhver distriktsinndelingen i perioden fram til 1993.

Gielas er sterkt preget av indre grenser som deler det opp i 5–6 ulike avgrensede beiteområder. Grensene er både naturlige og skapt av mennesker. Fjorder og daler er naturlige indre grenser, men i tillegg er det et omfattende nett av veier som hindrer et naturlig trekk. E 6, som går gjennom distriktet fra nord til sør, er et slikt markert hinder som skiller de vestlige og østlige beiteområdene. I hovedsak kan en si at reinen aktivt må flyttes mellom de ulike delområdene.

Ved siden av at omfattende veinett, ødelegger Sætermoen skytefelt store deler av de nordligste delene av distriktet.

Naturforhold

Det meste av distriktet har en berggrunn med lett oppløselige bergarter. Unntaket er et område i den sørøstlige delen av distriktet. De er en del av et større grunnfjellsområde som også dekker de østlige deler av Skjomen og den sørligste del av Njuorajaure. Dette gir en karrig vegetasjon. Samtidig er det kupert og lavlendt i forhold til den øvrige delen av distriktet som i sterkere grad har et alpint preg.

Av det totale arealet er 7 % vann og isbreer, og 9 % er over 1 000 m.o.h.. En kan derfor regne at 16 % er et slags utgangspunkt for beregning av impediment. I forhold til de andre distriktene langs riksgrensen, er dette lite. De har en andel av arealet over 1 000 m.o.h. som varierer fra 16 til 26 %. Sett i forhold til topografi alene, gir dette distriktet et godt utgangspunkt for høysommerbeite. Reinen har også lufting fra havet og store områder over 1 000 m.o.h., noe som tilsier at de har god tilgang på sval luft på varme sommerdager.

Av alle distriktene i Troms som grenser mot havet, er det ingen andre som har så lite areal under 200 m.o.h. (13 %). Sammen med små arealer med tungt oppløselige bergarter, gir dette et dårlig utgangspunkt for gode vinterbeiter.

Halvøya mellom Salangen og Lavangen består av bratte lier mot vest og sør. I nord er det slakkere lier og mer skogland. Området mellom Lavangen og Gratangen domineres av fjell. Spanstinden (1 456 m.o.h.) ligger lengst øst i området. Fjelldalene skjærer gjennom fjellområdene på tvers av halvøya.

Området som ligger øst for halvøya mellom Salangen og Lavangen, men vest om E6, kan sies å

være et eget beiteområde. Det avgrenses av Salangsdalen i nord og Spansdalen i sør²⁵. Det har ett høyfjellsparti mot sør. Her er det bratte, graskledde lier ned mot Spansdalen. I resten av dette området er det mest lavfjell med topper som stort sett er mellom 600 til 900 m.o.h. Mellom disse er det fjelldaler og vann. I liene mot Salangsdalen og i nordvestre del av området er det skogsområder.

Øst for E6 er det for det meste høyfjell med topper opp mot 1.500 m.o.h., men med daler som for eksempel Stordalen som deler opp landskapet helt inn til riksgrensen. Nord for Lifjellet er det et lavland med skog, men som tidligere nevnt domineres dette lavlandet av Sætermoen skytefelt.

I sørvest, mot Bjerkvik og Rombaken, er det også et parti med lavfjell.

Hele den vestlige delen av distriktet er en del av de områdene av Troms som har over 300 mm nedbør som snø. Det er mer enn det som ellers er vanlig rundt Ofotfjorden, i første rekke Skjomen og Grovfjord. Det er også mer enn det en har i indre Troms. Fordelingen av snøen er en effekt av fjellkjeden. Samtidig er det en sone vest i distriktet som har 50 til 100 mm nedbør som regn i januar og februar. Sammen med store mengder snø og høy vintertemperatur gir det en høy risiko for låste beiter i Gielas. Eneste kystvinterbeite med lavere risiko, er de karakteristiske furumoene på et avgrenset område ved Rombaken. Høy risiko betyr ikke det samme som at beitenes låses hvert år. Enkelte år følger ikke klima "normalen", og da kan en ha meget gode beiter på oppsparte ressurser i de områder som ikke har vært tilgjengelig tidligere år.

De klimatiske forholdene understreker at det er nødvendig med en reindriftsfaglig forståelse av betegnelsen "lavbeite" på kartbilag 11. En del av områdene må forbeholdes vår- og høstbeite, mens andre lavbeiter kan nyttes som tidlige vinterbeiter enkelte år. Hvor ofte og hvor lenge er det naturen som bestemmer, men risikoen for at de låses er altså meget stor.

Kombinasjonen av høye topper/daler og kyst /innland gir en større variasjon i vekstsesongens start enn i mange andre distrikter. Sesongen strekker seg fra midten av mai til juli og varierer over korte avstander. Avstanden mellom snø og friskt beite er liten, og dette forsterker forutsetningene for et godt sommerbeite.

Beite

Deler av distriktet er beitegransket. Selskapet for Norges Vel takserte de to store halvøyene i vest på oppdrag for kommisjonen av 1964. Statskonsulenten for reindrift utførte en taksering i 1980 i forbindelse med en utredning om Sætermoen skytefelt. Denne omfattet også det gamle Liveltskaret distrikt. Området som ikke dekkes av noen beitegransking, er det gamle Stordal distrikt.

25. I reinbeitekonvensjonen av 1919 er dette området "Snörken" sommerbeitedistrikt.

Boazodoallit, geain lei riekti guođohit Garžavákki gitta jahkái 1949, geavahedje orohaga davit duovdagiid gidđaguohtumin. Lulábeale alla gáissát eai heiven gidđaguohtumin, muhto vákkiin ja ávžžiin leat buorit ja valljugas geasseguohtumat. Go Oarje-Finnmárkkus johte ealuiguin dohko, válđojuvvui fas Garžavággi atnui jagis 1968. Obbalaččat lei okta boazoeaiggát sierrasiiddas. Muhtin jagiid anii duovdaga birrajagi, muhto eanas jagiid jođii Njuorajávraí dálváí. Jagis 1979 rájes doallogohte báhčinhárjehallamiid dávjá ja dagahedje váttisvuodaid, iige dan guovllus šat sáhttan guottehit. Báhčinguovlu adnojuvvui nu ollu ahte lei veadjetmeahtun bohccuiguin bargat doppe, ja militearadoaimmat billistedje guohtuneatnamiid.

Guovlu lea sakka billistuvvon ja hedjonan ovdalačča ektui. Mii namuhit almmatge guohtunsuokkardalamiid, dannego Dálbmá lea beroštisgoahtán dáin duovdagiin.

2.21. *tabealla. Iešguđetlágan guohtunslájaid juohkáseapmi (%) Garžavákki guohtunguovllus.*

Vuovdeeanan mas lea jeagil	4
Eará jeageleanan	14
Jeageleanan mas lea jeagil	2
Jeageleanan oktiibuot	20
Soahke- ja sieđgarohtu	11
Sarritdanaseanan	7
Eará danaseanan	3
Rásseeanan	8
Njuoskasit rásseanan	12
Buorit jeakkit	6
Várreguolban	2
Jassagobit	8
Ii-anihahhti	23
Oktiibuot areála km ²	212

Dalle go suokkardedje guohtumiid, lei veahá jeagelguohtun guovllus. Jeageleanan lei oalle unnán, muhto lei dan mielde maid geologalaš dili dáfus sáhtii vuordit guovllus. Jeagelšaddu lei eanas goikeatnamis, ja dat bistevaš billisteamit jeageleatnamiin leat stuorrát. Urttaeanan ja rásseanan lea oktiibuot 20 %. Go beliid guorahallá buot guohtumiid oktavuodas, leat guovllu geasseguohtumat hui buorit. Álgosaččat lei guovllus buorre gidđa-, geasse- ja čakčaguohtun.

Eatnamiin lea oalle ollu vuovdi (32%). Lea sihke soahkevuovdi, muhto viehka ollu maiddáí seahkalahat soahki ja beahci. Vuovdi lea árvvolaš iešalddis juo danne go vuovdi suddje gidđat ja čakčat ja velá lea buorre guohtunbáiki. Goalmmádas oasi eatnamiin sáhtta dadjat “*jalges eanamin*”, ja dakkár eatnamat leat buorit guottetbáikkít. Miessemassu lassánii go jođii earabáikái, ja dat iešalddis čilge man buorit guohtumat obalohkái leat.

Eanas eallu lea guhton oarjjabeale duovdagiin, vuosttažettiin Ruŋgu ja Njuorjovuomi gaska.

Muhtin ráje eallu lea geasset leamaš Čoarvenjárggas (Loabága ja Rivttága gaskkas).

2.22. *tabealla. Iešguđetlágan guohtunslájaid juohkáseapmi (%) Čoarvenjárggas.*

	Rivtták-Loabák
Jeagelšattolaš skierre- ja čakčpesmuorjeguolban	32
Soahkevuovdi mas lea sarritšaddu	13
Goikásit ja njuoskasit rásseanan, soahkevuovdi	5
Várreguolbanat gos lea rássi	4
Gironlastajassabogit	10
Eará guohtunslájjat	20
Ii-anihahhti linjás	16
Netto areála submi	100
Stuorát ii-anihahhti % ollislaš mearis	27
Oktiibuot areála km ²	519

Jeagelguohtun lea 32 %. Jus nettoareála dehe viidodaga jorgala nuppe láhkái, ollislaš areálan (oktan ii-anihahhti eatnamiin), leat jeagelguohtumat 23 %. Dat lea sullii nu movt Stádakonsuleanta gávnnašii Garžavákkis. Logut čakčehit unnán erohusa dán guovtti njárgga jeagelguohtumis. Ii Čoarvenjárga lean biologalaš ákkaid dihte jurddašuvvon dálveorohahkan. Orohagas leat hirmat buorit geasseguohtumat. Guođohanáigodat vuolgá vuosttažettiin guovllu árvvus, statusis mii dasa biddjui 1919 konvenšuvnnas.

Takserejuvvon guovllus leat obbalaččat valjit šad-doservodagat. Takseremis lea 22 % nettoviidodagas daddjon leat hui buorren dehe erenoamáš buorren geasseguohtumin. “*Duovdagiin lea valjit guohtun ja ealu bissu bures*”.

Nuorttabeale ja lulábealde duovdagat E6 adnojit geasse- ja čakčaorohahkan. Doppe ii leat systemalaččat takserejuvvon. Árvideamis eai dahkan dan go obbalaččat atne orohagas lea “... *valljugas ja buorre geasseguohtun*.”

Orohat anii Báhccejahkála dálveguohtumin áigodagas 1973 gitta 1990 rádjái. Doppe guođohedje birasiid 3 mánu. Guođohanáigodat lei dan made oanehaš, nu movt ovdalis daddjon, go lei váttis rasttidit Duortnosjávrrí. Norggabeale boazodoallit oaivvildit guovllu ii leat sáhttan atnit maŋŋil jagi 1990. Duogážin lea go earát guođohit eatnamiid lobihemiid dalle go sin eallu ii leat doppe.

Maŋŋil jagi 1990 sii biebmagohte ealu gaskkohagaid dálvet. Eallu lea sihke bibmojuvvon ja guhton iežaset orohagas ja Njuorajávrris.

Oktiigeassu

Eatnamiid vuodul ii sáhte Giellasa atnit “birrajjagiorohahkan”. Sihke dálkkádagat ja guohtunšattut dagahit ahte Giellasa orohat dárbbáša earasajis dálveorohaga. Lunddolaš lea smiehttát orohahkii dálveguohtumiid Ruotas. De sáhtta lunddolaš orohaga

De reieneierne som hadde rett til beite i Liveltskaret fram til 1949, nyttet den nordlige delen av distriktet som vårbeite. De alpine områdene i sør var dårlig egnet som vårbeite, men dalene og skarene har rike og frodige sommerbeiter. Etter innflytting fra Vest-Finnmark ble Liveltskaret igjen tatt i bruk i 1968. Stort sett kan en si at det var en enkelt reieneier som holdt sin rein atskilt fra resten av distriktet. Enkelte år nyttet han området hele året, men de fleste årene brukte han Njuorajaure til vinterbeite. Fra 1979 ble det så store problemer med skytefeltet at det ikke lenger var forsvarlig å kalve i området. Det ble også vist til at bruken av skytefeltet var så intenst at det var umulig å arbeide med reinen, og at den militære aktiviteten førte til fysisk ødeleggelse av beitet.

Området må i stor grad regnes som betydelig svekket i forhold til det potensial det hadde tidligere. Når en likevel velger å gjengi hovedpunktene i beitegranskningen, har det sammenheng med den interesse Talma har vist for området.

Tabell 2.21. Fordeling (%) av ulike beitetyper innen Liveltskaret beiteområde.

Skogsmark m. lav	4
Annen fastmark m. lav	14
Myr m. lav	2
Sum lavmark	20
Bjørk- og vierkratt	11
Blåbærlyngmark	7
Annen lyngmark	3
Grasmark	8
Urterik mark	12
Bra myrer	6
Fjellhei	2
Snøleier	8
Impediment	23
Samlet areal i km ²	212

På den tiden granskningen ble gjennomført var det en del lavbeiter i området. Selv om andelen lavbeite var forholdsvis lav, var det ikke mer enn forventet ut fra geologiske forhold. Det meste av lavet er registrert på fastmark og de varige skader på lavdekket er store. Andelen urterik mark og grasmark er til sammen på 20 %. Når en ser dette i sammenheng med det som finnes for øvrig, må sommerbeitene kunne sies å være meget gode. I utgangspunktet har området hatt et meget godt vår-, sommer- og høstbeite.

En forholdsvis stor del av arealet er skogkledd (32 %). Dette er delvis bjørk, men det er også en høy andel skog der bjørk og furu utgjør en felles bestand. Dette gir området en selvstendig verdi, særlig fordi den vår og høst gir livd i tillegg til beite. En tredjedel av arealet har fått beskrivelsen “*jamt lende*”, noe som igjen skaper godt grunnlag for kalvingsområder. Verdien illustreres ved at kalvetapene gikk opp da reinen ble flyttet på alternativt område.

Det meste av reinen har hatt vårbeite i de vestligste

delene, i første rekke mellom Spansdalen og Salangsdalen. Deler av flokken har nyttet Gratangshalvøya (mellom Lavangen og Gratangen) til sommerbeite.

Tabell 2.22. Fordeling (%) av ulike beitetyper på Gratangshalvøya.

	Gratangen–Lavangen
Dvergbjørk/kreklinghei m. lav	32
Blåbærbjørkeskog	13
Gras- og urterik bjørkeskog	5
Alpine grasheier	4
Fjellmosnøleier	10
Andre beitetyper	20
Impediment i linjen	16
Sum andel av netto areal	100
Større impediment % av total	27
Totalt areal i km ²	519

Andelen lavbeite er på 32 %. Dersom en foretar omregning fra andel av nettoareal til totalt areal (inkl. de store impedimentene), vil andelen lavbeite bli 23 %, omtrent det samme som Statskonsulenten fant for Liveltskaret. Bakgrunnstallene viser at det ikke var særlig stor forskjell i lavbeite mellom de to halvøyene. At Gratangen var forutsatt nyttet som vinterdistrikt, har ikke sammenheng med biologiske forhold. Distriktet har ypperlige sommerbeiter. Beitetidene har først og fremst sammenheng med områdets status etter konsensjonen av 1919.

Generelt for hele det takserte området er stor dekning av plantesamfunn. Etter takseringen er 22 % av nettoarealet karakterisert som meget godt til særs godt sommerbeite. “*Det er et land som gir rikt beite og stor trivsel*”.

Områdene øst for E6 blir nyttet som sommer- og høstbeite. Som nevnt er det ikke systematisk taksert. Det har antagelig sammenheng med en generell oppfatning av at distriktet har en “*...overflod på frodige sommerbeiter*.”

Distriktet nyttet Patsajäkel som vinterbeite i perioden mellom 1973 og 1990. Beitetiden var da stort sett på ca. 3 mnd. Begrensningen skyltes, som nevnt tidligere, de praktiske vanskene med flytting over Torne-träsk. Slik de norske reieneierne ser det, har det ikke vært mulig å nytte området etter 1990. Dette skuldes at andre har benyttet beitene urettmessig utenom den tiden de selv har vært der.

Etter 1990 har de føret reinen deler av vinteren. Føringen har skjedd i kombinasjon med beiting i eget distrikt og Njuorajaure.

Sammendrag

Gielas har ikke de naturlige forutsetninger som må ligge til grunn for et “helårsdistrikt”. Både de klimatiske og vegetasjonsmessige forholdene tilsier at distriktets rein må ha vinterbeite utenfor distriktet. Det er naturlig at distriktet sees i en større sammenheng der

bievlaguohtumiid čatnat oktii Dálmma čearu dálveguohtumiiguin. Dán jurdaga mielde gulašii Álddesjávrris orohagas (Láirevákki) lulimus oasis dása. Gielas ii galgga šaddat Dálmma čearu oassin, muhto galgá hutkat heivvolaš ovttasbarggu eanangeavaheami dáfus.

Nubbe vejolašvuohta lea joatkit konvenšuvnna dálá prinsihpaid. Dát lea okta variánta ollislaš čovdosis, muhto erohus lea ahte definerejuvvojit čovdosat mat gokčēt buot siiddaid dárbbuid. Dat ii soaitte máksit dan ahte joatká seammá čovdosiiguin go dálá konvenšuvnna.

Lassin dán guovtti vejolašvuhtii, lea fágálávdegoddi árvvoštallan guokte vejolaš heivehusa dálá konvenšuvdnii. Nubbi lea ahte Gielas oazžu Sis-Romssas dálveorohaga, ja nubbi fas lea viiddidit Dálmma dálá konvenšuvdnaguovllu.

Sis-Romssa áidna dálveguohtumat leat Bihppásis Álddesjávrris²⁶. Leat mánge ákka manne fágálávdegoddi hilgu dán vejolašvuođa. Guovlu lea mávssolaš go árvvoštallá Álddesjávrris lulábeali guovllu ollislaččat. Jus dán juohká sierra atnui, unnu árvu²⁷ duovdaga eará osiin. Lávdegotti mielas lei maiddá dettolaš ahte guovlu lea beare unni, ja jeageletnamat leat čilviluvvan/guorban dálá bievlaguohtuma geažil. Čujuhuvvo maid fágálávdegotti árvalussii heaittihit guohtunáigodaga Láirevákki konvenšuvdnaguvlui. Láirevákki sáhtášii viiddidit jus Bjørnefjell ja Giellasa davvi ja nuorta osiid juohká Dálbmái konvenšuvdnaguohtumin. Dákkár čovddus eaktuda ahte Gielas massá iežas dálá rivttiid Njuorajávrris guovllus. Guvlui gullet olles boares Garžavákki orohat ja dasa lassin duovdagiid nuorttabeale Njuorajávrris.

Fágálávdegotti árvvoštallama vuodđun lea ahte dálá Láirevákki konvenšuvdnaguovllu oarjeráđji (Sørdalen) lea hui buorre ráđji. Dát čielga ráđji lea buorin goappašat beliide/orohagaide. Jus dán ráđji galgá rievdadit, fertešedje buorit ákka, ja dakkár ákka eai leat lávdegotti mielas dál. Fágálávdegoddi lea maid dettoláš ahte bohccot, mat livčče galgan guohtut Garžavákkis, vulget luksa go Sætermoen báhčinguovllus hárjehallet. Vaikko ii duodi eanet guorahala báhčinguovllu geavaheami, ferte namuhit ahte dát lea okta dain hárve guovlluin Eurohpas gos lea lohpi soahtebávkkansaiguin báhčalit. Fágálávdegotti oaivil lea ahte guovllu oazžu geahččat oalát billistuvvon boazoguohtumin, ja lea veadjetmeahttu cakkadit bohccuid boahtimis Giellasa eará duovdagiidda. Dát gal baicca váikkuha orohaga boazoeaiggádiid hui negatiivvalaččat.

2.4.2 Dálmma čearru

Areála ja doaibmadilálašvuođat

Čearus lea 31 boazodoalli, geat barget bohccuiguin. Alimus lobálaš boazolohku ii leat juogaduvvon čearuid gaskka, muhto lálkaásahusa mielde lea boazolohku mearriduvvon 36 500 bohcco čuovvovaš čearuide: Geaggán, Lávnnjetvuopmi, Sárevuopmi ja Dálbmá. Dálbmái lea dábaláš boazolohku evttohuvvon 8 000 bohcco “Renbetesmarkerna. SOU 1966:12”-nammasaš čielggadeamis. Mii oaidnit čearu rájiid ja áigodatguohtumiid **2.9 kárttas**. Dálbma čearru juogada Njuorajávrris-guovllu Gielas boazooorohagain, muhto minddár eai leat oktasaš eatnamat lagas čearuiguin. Davil váilu lunddolaš ráđji Norgga ráji rájis nuorttasguvlui miehtá čearu guohtuneatnamiid. Eanas oassái čearu davábeale ráji bealde lea huksejuvvon áidi, vai caggá bohccuid bievlan ja skábman. Áidi boahťá oktii konvenšuvdnaáiddiin riikaráji bokte, ja manná gitta Máttajávrrái dálvejagi eatnamiidda. Lulil lea Duortnosjávri ja Duortnoseatnu lunddolaš ráđjin miehtá čearu guohtuneatnamiid, earret ovttá oanehis gaskkas riikaráji ja Duortnosjávrris gaskka. Oarjjil ii leat riikaráđji lunddolaš ráđjin. Čerrui lea hui stuora váttisvuohtan go ráđji manná nuorttas-oarjjás davábeale Duortnosjávrris ja nu juohká guohtuneatnamiid, mat lunddolaččat leat oktan duovddan. Čearu ráđji manná “gilvinráji” ráđjai. Dálvejagis guođoha čearru vuollelis “gilvinráji”, ja dat lea boares árbevieru vuodul. Dálvejagi nuorttabeale eananoasin eai leat oazit, ja dakko sáhttá reainnidemiin ja vuodjimiin doalahit ealu. Dálveguohtumat mannet nuorttal gitta Vazáži (Vittangi). Čearus lea oktasaš eallu bievlajagis. Giđđajohtin álgá njukčamánu-cuoŋománu birrasiin go dálvesiidat vuos mastadit ja stellejit ealu oarjjásguvlui mannat guođu. Ealut eai masttat ránnjáčearuiguin, go gohkke ealloravdda. Giđdat reainnidit ealu dássedit gitta geassemánu. Leat erenoamážit njeallje eananoasi gos reainnidit ealu garrasit: davábealde Pálnoviken, Álddesjávrris ja Straumslis gaskka, davábealde Vuoskkojávrris ja maiddá Duortnosjávrris nuorttageaži osiin. Giđđajagi guohtumat leat nu badjin go Vazášjávrris nuorttal, ja dasa gullet maiddá jeagge- ja vuovdeeatnamat, baju várri gitta Pálnoviken:ii oarjjil. Oaláš guottetbáiki lea oarjjabealde Vákki, doppe váriin ja Koojávrris-guovlluin vuovdeeatnamiin. Geasset leat eallu veaidnalis gitta suoidnemánu, go bidjet gárdái Láirevákkis miessemearkunáiggi, mainna ádjánit moadde vahku. Geassejagi eatnamat leat várreeatnamat oarjjabealde Laimoviken – nuorttabeale Leinavatn. Muhtin jagiid čohkkejit ealu árranjuovvamii čakčamánu gaskkamuttuin. Čakčamánu loahpas čohkkegohtet ealu ovdalgo rátkkašit dálvesiidan ja njuovadit Gealnam gárddis. Dát barggut leat loahpahuovvon golggotmánu álgu, ja das manñil lea dát golbma dálvesiidat ealuiguin čakčajagi guohtumiid

26. Eará vejolašvuođaid árvvoštallamiin Álddesjávrris, heive geahčestit Stálonjargga čilgehusas.

27. Geahča Álddesjávrris orohaga čilgehusas.

vinterbeitingen skjer i Sverige. Det vil da være naturlig at distriktets barmarksbeiter kobles sammen med vinterbeiter i Talma sameby. I denne overordnede helheten inngår også de sørligste deler av Altevatn reinbeitedistrikt (Salvasskardet). Dette innebærer ikke at Gielas skal bli en del av Talma, men at en skal etterstrebe rasjonelle samarbeidsløsninger.

Alternativet til den overordnede helhetsløsningen er at prinsippene i gjeldende konvensjon videreføres. Dette er en variant av helhetsløsningen, men med den forskjell at en definerer løsninger som sikrer de enkelte grupperingers behov. Dette innebærer ikke nødvendigvis at en fortsatt velger de samme konkrete løsninger som i gjeldende konvensjon.

I tillegg til de nevnte alternativene har fagutvalget vurdert to mulige tilpasninger i forhold til gjeldende konvensjon. Den ene er at Gielas får vinterbeiter i indre Troms, og den andre er utvidelse av Talmas nåværende konvensjonsområde.

Det eneste aktuelle vinterbeite i indre Troms er Bihppás i Altevatn distrikt²⁶. Fagutvalget avviser denne løsningen av flere grunner. Området er viktig i vurderingen av området sør for Altevatn som en helhet. Dersom en skiller dette ut som et eget bruksområde, vil resten av området tape mye av sin verdi²⁷. Det har også hatt betydning for utvalget at området er for lite, og at lavbeitene er slitt på grunn av nåværende barmarksbeite. For øvrig viser en til fagutvalgets forslag om oppheving av beitetiden for Salvasskardet konvensjonsområde.

En utvidelse av Salvasskardet kan eventuelt være at Bjørnefjell og de nordlige og østlige deler av Gielas legges til Talma som konvensjonsområde. I en slik løsning vil en da også måtte forutsette at Gielas mister sine nåværende rettigheter i Njuorajaure. Området omfatter hele det gamle Liveltskaret distrikt med tillegg av områdene øst for Stordalen og altså Njuorajaure.

Utgangspunktet for fagutvalgets vurderinger er at dagens vestgrense for Salvasskardet konvensjonsområde (Sørdalen) er en meget god grense. Denne klare grensen er til fordel for begge parter. Dersom denne grensen skal endres, må det foreligge svært gode grunner, og utvalget kan ikke se at disse foreligger. For fagutvalget er det i tillegg avgjørende at rein som fortrinnsvis skulle ha beitet i Liveltskaret, vil trekke sørover på grunn av aktiviteten i Sætermoen skytefelt. Uten at en går nærmere inn på bruken av feltet, må en her nevne at det er et av de få felt i Europa der det er adgang til skarpbombing fra fly. Slik fagutvalget ser det, må området kunne sies å være tapt som reinbeite, og det vil være en umulig oppgave å hindre at reinen kommer inn i den resterende delen av Gielas. Dette vil i tilfelle få meget store negative konsekvenser for reinierne i distriktet.

2.4.2 Talma sameby

Areal og driftsforhold

Innenfor samebyen er det 31 aktive reindriftsutøvere. Høyeste tillatte reintall er ikke fordelt på samebynivå, men er angitt i gjeldende forskrifter til totalt 36 500 for samebyene Könkämä, Lainiovuoma, Saarivuoma og Talma. I “Renbetesmarkerna. SOU 1966:12” er det foreslått et normalt reintall for Talma på 8 000 rein. Samebyens grenser og sesongbeiter fremgår av **kart 2.9**. Talma har sambruk av Njuorajávri-området med Gielas rbd. For øvrig har Talma ingen sambruk av beiter med tilgrensende samebyer. I nord mangler det naturlig grense fra norske-grensen og østover langs hele samebyens beiteområde. For å hindre trekk av rein om på barmark og på forvinteren er det bygd gjerde etter hoveddelen av den nordlige grensestrekningen. Gjerdet er koblet til konvensjonsgjerdet ved riksgrensen og strekker seg til Máttajávri på vinterbeitene. I sør utgjør Torneträsk og Torne-elven en naturlig grense etter hele samebyens beiteområde, med unntak av en kortere strekning mellom riksgrensen og Torneträsk. Mot vest utgjør riksgrensen ingen naturlig grense. Spesielt store vanskeligheter skapes ved at grensen går i øst-vestlig nord for Torneträsk og dermed deler sammenhengende beiteområder. Samebyens grenser er fastsatt ned til “odlingsgrensen”. Utnyttelsen av vinterbeitene nedenfor “odlingsgrensen” bygger på gammel tradisjon. Mangel av naturlige grenser langs de østlige delene av vinterbeitene kan avhjelpes ved at reinen kontrolleres under beitingen. Vinterbeitene strekker seg i øst frem til Vittangi.

Samebyen holder reinen i en sammenblandet flokk i barmarksperioden. Vårflyttingen starter i månedskiftet mars-april ved at en tillater sammenblanding av vinterflokkene som styres vestover under beiting. Kantgjeting hindrer reinen i å spre seg til nabosamebyer. Organisert vårgjeting pågår frem til begynnelsen av juni. Spesielt intensiv gjeting skjer i fire terrengavsnitt; nemlig nord for Pålnoviken, mellom Altevatn og Straumsli, nord for Vuoskojávri, samt østenden av Torneträsk. Vårbeitene strekker seg fra på høyde med Vittankijärvi i øst og omfatter myr- og skogsområdene, samt fjellområdet opp til på høyde med Pålnoviken i vest. Hovedkalvingslandet er vest for Vaggi i fjellene og Koojärvi-området i skogsområdet. Reinen går fritt på sommerbeitene frem til juli når kalvemerkingen begynner ved anlegget i Lairevaggi. Dette pågår i et par uker. Sommerbeitene er fjellområdet vest for linjen Laimoviken – østenden av Leinavatn. Enkelte år samles reinen for tidlig høstslaktning i midten av september. I slutten av september begynner samlingsarbeidet før skilling i vintergrupper og slaktning i anlegget i Gealnam. Dette arbeidet er vanligvis avsluttet i begynnelsen av oktober, og deretter benyt-

26. Når det gjelder vurdering av andre alternativ i Altevatn, henvises det til omtale under Hjerttind.

27. Det vises til omtale under Altevatn distrikt.

vuolit eanansiin. Doppe leat ealuin skábmii ja de johtet dálvejagi eatnamiidda. Dálvejagieatnamiin, mat leat nuortalis Vuolosjávrrri – Vazáša – Rienakjávrrri, orrot cuonománnui.

Guohtun

Dálmmá čearu guohtunšládjaid juohkáseapmi (%) (2.23. ja 2.24. tabealla).

2.23. tabealla. Ruonasguohtunguovlu

Guohtunšládja	Km ²	%
Jeagelvallji goahcceuovdi	0,4	0
Seamulvallji/urtavallji goahcceuovdi	5,4	0,4
Jeagelvallji soahkevuovdi	32,0	2,1
Seamulvallji/urtavallji soahkevuovdi	174,4	11,6
Čáhccás šattohis jeaggi	2,7	0,2
Čáhccás šattolaš jeaggi	10,2	0,7
Goike bovdnajeaggi	7,1	0,5
Goike šattolaš jeaggi	9,3	0,6
Danjas-/goike guolban	438,1	29,1
Varas guolban	247,8	16,5
Njuoskasit rásseeanan	91,4	6,1
Goikásit rásseeanan	54,7	3,6
Siedgarohtu	46,0	3,1
Jassa/Jiekņa	136,9	9,1
Muorračuohpahat	0	0
Huksejuvvon guovllut	0	0
Juovat ja geađgeenan	201,3	13,4
Eará eanan (kulttoreanan)	0,8	0
Itkobealli/Mearritkeahtes	45,4	3,0
Submi nettoareála	1 503,9	

2.24. tabealla. Gaskajohtolat

Guohtunšládja	Km ²	%
Jeagelvallji goahcceuovdi	4,3	0,5
Seamulvallji/urtavallji goahcceuovdi	45,6	5,1
Jeagelvallji soahkevuovdi	222,7	24,7
Seamulvallji/urtavallji soahkevuovdi	257,8	28,6
Čáhccás šattohis jeaggi	44,8	5,0
Čáhccás šattolaš jeaggi	46,6	5,2
Goike bovdnajeaggi	2,7	0,3
Goike šattolaš jeaggi	15,5	1,7
Danjas-/goike guolban	99,8	11,1
Varas guolban	89,8	10,0
Njuoskasit rásseeanan	3,1	0,3
Goikásit rásseeanan	0,4	0
Siedgarohtu	51,3	5,7
Jassa/Jiekņa	0	0
Muorračuohpahat	-	-
Huksejuvvon guovllut	0	0
Juovat ja geađgeenan	17,3	1,9
Eará eanan (kulttoreanan)	0	0
Itkobealli/Mearritkeahtes	0	0
Submi nettoareála	901,5	

Čearu geassejagi ruonasguohtumiid viidodat lea badjel 639,2 km² ja 510,3 km² gaskajohtolagas. Gaskajohtolat álgá oarjjil Vuoskkokjávrrri-Laimoviken áiddiin ja manná nuorttasguvlui Vazášjávrrri buohta. Geassejagi ruonasguohtumiin lea varas guolban (247,8 km²) ja seamulvallji/urtavallji vuovdi (174,4 km²) ja njuoskasit rásseeanan (91,4 km²) eanemus. Dát šaddošládja leat 34 % geassejagi guohtumis. Dannege rásseeanan ii dulkojuvvo satelihttagovain, čuoldásuvvo rásseeanan norggabealde eatnamiin dan šládji maid gohčoda “danjas-/goike guolban”. Nu čájehuvoge geassejagi ruonasguohtumiid oassi vuollelis go lea, das mii guoská šaddošládjaid árvvoštallamii. Geassejagi eatnamat daddjojit buorren, dannege lea ollu seamulvallji/urtavallji soahkevuovdi ja ollu njuoskasit rásseeanan. Geasi čavčcabealde go idjagáluat álget ja bohccot manngohtet soahkevuvddiide, lea guohtumiid kvalitehta hui buoret. Dasa lassin lea jeageleanan 29 % geassejagi nettoareálas. Jeageleatnama mearri lea dulkojuvvo badjeli go lea, seammá mađe go rásseeanan lea dulkojuvvo unnáneabbun, satelihttagovaid váilevašvuoda dihte. Vaikko vel ná leage dilli, lea giđđa ja čakčaeatnamiin ollu jeagil. Dálkkádagaid dáfus sáhttet giđđajagi guohtumat gohčoduvvot giđđadálvvi guohtumin.

Gaskajohtolaga ruonasguohtumat leat gáržžibut go geassejagis. Guovllu ruonasguohtumat leat eanas seamulvallji/urtavallji vuovdi ja varas guolban, oktiibuot 39 % nettoareálas. Gaskajohtolaga ruonasguohtumiid kvalitehta ii leat nu buorre, dannege váilot rásseeatnamat ja baju báikkít geassebáhkaid áiggi. Gaskajohtolagas leat viiddis jeageleatnamat, nappo 326, 8 km² eanan gos lea jeagil, dat mearkkaša 36 % guovllu nettoareálas. Dát guohtumat adnojit čakčat, skábman, giđđadálvvi ja giđđat. Go dálvejagi eatnamiin lea heajos guohtundilli, sáhtta gaskajohtolaga jeageleatnamiid guođohit maiddá dálvejagis.

Dálmmás lea dálvejagis 137,8 km² jeageleanan. Lea liiggás unnán jeagelguohtun dálvejagi eatnamiin. Čearru ferte guođohit gaskajohtolaga jeageleatnamiid skábman, vai dálvejagi jeageleatnamat eai liiggás garasit guhtojuvvo. Ii leat registevuvvon leatgo guovllus muorračuohpahagat.

Ii-anahahtti geađgeenan lea ollu geassejagi eatnamiin ja gaskajohtolagas ii báljo leat dakkár. Geassejagi eatnamiin lea 201,3 km² ii-anahahtti geađgeenan, mii lea 13,4 % geasseguohtumiid nettoareálas. Gaskajohtolagas leat dát seammá logut 17,3 km², nappo 1,9 %. Geassejagi eatnamiid nettoareálas, earret Njuorajávrrri-guovllus, lea 23,4 % badjelis go 1 000 m bm. Badjel 2/3 oassi eatnamis lea norggabealde. Gaskajohtolagas eai leat eatnamat badjelis go 1 000 m bm. Geassejagis leat Dálmmás valjit alla várreeatnamat geassebáhkaide. Geahča 2.9–2.13 kárta. Mii oaidnit 2.12 ja 2.13 kárta šaddošládjaid viidánusa.

ter de tre vintergruppene de nedre delene av høstbeitene frem til forvinteren da de flytter til vinterbeitene. Vinterbeitene, som ligger øst for linjen Vuolosjärvi – Vittankijärvi – Rienakjärvi, brukes frem til april.

Beite

Fordelingen av beiteressursene på vegetasjonstyper i Talma sameby fremgår av tabellene 2.23 og 2.24.

Tabell 2.23. Grønnbeiteområdet

Reinbeitetype	km ²	%
Lavrik barskog	0,4	0
Moserik/urterik barskog	5,4	0,4
Lavrik bjørkeskog	32,0	2,1
Moserik/urterik bjørkeskog	174,4	11,6
Bløt, mager myr	2,7	0,2
Bløt, frodig myr	10,2	0,7
Tørr, mager myr	7,1	0,5
Tørr, frodig myr	9,3	0,6
Skarp/tørr hei	438,1	29,1
Frisk hei	247,8	16,5
Urteeng	91,4	6,1
Gras	54,7	3,6
Buskmark	46,0	3,1
Snø/Is	136,9	9,1
Ungskogmark	0	0
Bebyggelse	0	0
Blokk- og hellemark	201,3	13,4
Annen åpen mark	0,8	0
Skygge/Uklassifisert	45,4	3,0
Sum nettoareal	1 503,9	

Tabell 2.24. Mellomområdet

Reinbeitetype	km ²	%
Lavrik barskog	4,3	0,5
Moserik/urterik barskog	45,6	5,1
Lavrik bjørkeskog	222,7	24,7
Moserik/urterik bjørkeskog	257,8	28,6
Bløt, mager myr	44,8	5,0
Bløt, frodig myr	46,6	5,2
Tørr, mager myr	2,7	0,3
Tørr, frodig myr	15,5	1,7
Skarp/tørr hei	99,8	11,1
Frisk hei	89,8	10,0
Urteeng	3,1	0,3
Gras	0,4	0
Buskmark	51,3	5,7
Snø/Is	0	0
Ungskogmark	–	–
Bebyggelse	0	0
Blokk- og hellemark	17,3	1,9
Annen åpen mark	0	0
Skygge/Uklassifisert	0	0
Sum nettoareal	901,5	

Samebyen disponerer over 639,2 km² grønnbeitevegetasjon innenfor sommerbeitene og 510,3 km² i mellomområdet. Mellomområdet avgrenses i vest av gjerdet Vuoskojávri – Laimoviken og strekker seg østover til på høyde med Vittankijärvi. Grønnbeitene på sommerbeitene består i hovedsak av frisk hei (247,8 km²) og moserik/urterik bjørkeskog (174,4 km²) og urteenger (91,4 km²). Disse vegetasjonstypene dekker 34 % av sommerbeitene. Ettersom grashei ikke tolkes ut fra satellittbildene, klassifiseres grasmark på den delen av sommerbeitene som ligger på norsk side til gruppen “Skarp/tørr hei” på sommerbeitene. Grønnbeitene blir derfor underestimert på deler av sommerbeitene i vurderingen av vegetasjonen. På grunn av høy andel moserik/urterik bjørkeskog og forekomsten av urteenger vurderes sommerbeitene til å være av god kvalitet. På slutten av sommeren, når det begynner å bli kjølig om nettene og reinen benytter bjørkeskogen, er beiteene av svært god kvalitet. Videre er det lavvegetasjon på 29 % av sommerbeiteenes nettoareal. Lavvegetasjonen er overestimert i samme grad som grasmarkene er underestimert på grunn av satellittbildenes begrensning. Til tross for dette finnes store lavbeiteressurser i det området som brukes om våren og høsten. I forhold til klima kan vårbeitene klassifiseres som vårvinterbeite.

Grønnbeitene i mellomområdet er arealmessig mindre enn på sommerbeitene. Områdets grønnbeite domineres av moserik/urterik bjørkeskog og frisk hei, til sammen 39 % av nettoarealet. Kvalitativt er grønnbeitene i mellomområdet dårligere på grunn av at de mangler grasmarker og høydedrag til bruk i varmeperiodene om sommeren. Mellomområdet har svært store lavbeiteområder, nemlig 326,8 km² vegetasjon med lavbeite, tilsvarende 36 % av områdets nettoareal. Dette beitet brukes om høsten, forvinteren, vårvinteren og våren. Med dårlige beiteforhold på vinterbeitene kan lavbeitene i mellomområdet være et alternativt også om vinteren.

Talma disponerer over 137,8 km² lavbeite innenfor vinterbeitene. Tilgangen på lavbeiter innenfor vinterbeitene er for liten. Samebyen er henvist til å benytte lavbeitene i mellomområdet på forvinteren for at lavbeitene i vinterområdene ikke skal bli for hardt belastet. Andelen skogsarealer med ungskog er ikke registrert.

Andelen impediment i form av steinet mark er høy innenfor sommerbeitene og nesten til å se bort ifra på mellomområdet. Av sommerbeitene utgjør 201,3 km² steinimpediment, tilsvarende 13,4 % av sommerbeiteenes nettoareal. Tilsvarende tall for mellomområdet er 17,3 km² respektivt 1,9 %. Av sommerbeiteenes nettoareal, eksklusiv Njuorajávri-området, ligger 23,4 % over 1000 m.o.h. Mer enn 2/3 av arealene ligger på norsk side. Mellomområdet mangler arealer over 1000 m.o.h. Talma svært tilgodesett når det gjelder høyereliggende områder på sommerbeitene til bruk i varmeperioder. Se kart 2.9–2.13. Utbredelsen av de ulike vegetasjonstypene fremgår av kart 2.12 og 2.13.

Oktiigeassu

Dálmma čearus lea unnán ruonasguohtun ruotabealde ráji. Dilli vádduuvvo velá dannego geasseguohtumiid, ja stuora oassi čakčagohtumiid juogus, manna nuorttas-oarjjás guvlui riikarájis. Eananoasit goappaš bealde riikaráji fertejit adnot ovttas, dannego lea aibbas veadjetmeahtun caggat bohccuid rasttideamis ráji. Dálmmas lea guhkes riikarádji, nappo 109 km. Ráji guhkkodat, eatnama hápmi ja guovllu muohtadilálašvuodat lea dakkárat ahte ii leat ávki hukset áiddi. Hui čielga oahcin lea Ávževuopmi, mii manna Pålno-vikenis gitta Beardu-etnui. Njuorajávrru guovlu lea lunddolaččat earuhuvvon Dálmma eará bievlajagi eatnamiin. Jus Dálmmas ii leat guođohanvuoigatvuohta guovllus Norggas, davábealde Duortnosjávrru, de eai leat čearus geassejagi eatnamat, maid soahpá atnit, ja seammás gáržot guottetbáiki ja čakčajagi eatnamat sakka. Almma guođohanvuoigatvuođa haga Norggas, ii leat Dálmma várreboazodoalu vejolaš jodihit.

2.4.3 Fágálávdagotti evttohus**Gielas – Alddesjávrru – Dálmma**

1. Dálmma, Láirevággi ja Gielas leat oktasaš oassi. Fágálávdagoddi evttoha ahte Gielas ja Dálmma ovttasbarget oktasaš guohtuneatnamiid geavaheami dáfus. Sihke bievlajagis ja dálvejagis leat goabbat siiddas, nu ahte bievlajagis lea oarjjabealde Laimoviken – Vuoskkojávri ja dálvet nuortalis áiddi. Konvenšuvdnaáidi huksejuvvo ruovdemádi guora Njuorajávrru lulit ráji mielde ja viidáseappot Norddalenii.
2. Dálmma oazžu konvenšuvdnaguovllu nu movt lei jagi 1972 konvenšuvnnas. Gielas oazžu Njuorajávrru konvenšuvdnaguovllu, nu movt lei jagi 1972 konvenšuvnnas, muhto dainna erohusain ahte lulábeale rádji sirdo nu ahte manna ruovdemádi rádjái. Gielas oazžu dasa lassin dálveguohtumiidda konvenšuvdnaguovllu Ruotas. Konvenšuvdnaáidi huksejuvvo ruovdemádi mielde ja Njuorajávrru lulábeale ráji mielde, ja viidáseappot Norddalenii.

Sammendrag

Talma har begrenset tilgang til grønnbeite på svensk side. Situasjonen blir enda dårligere ved at sommerbeitene, og store deler av høstbeitene, deles i øst-vestlig retning av riksgrensen. Områdene på begge sider av riksgrensen må brukes sammen ettersom det ikke er mulig å hindre reinen i å passere grensen. Talma har en svært lang riksgrense, nemlig 109 km. Grensestrekningens lengde, og terreng- og snøforholdene i området, er slik at problemet ikke kan løses ved å bygge gjerde. Et svært markant, naturlig hinder i fjellområdet er Sjørdalen, fra Pålnoviken frem til Barduelven. Njuorajávri-området er naturlig avgrenset fra Talma's øvrige barmarksområder. Uten beiterett på norsk side i området nord for Torneträsk har Talma ingen sommerbeiter som er praktisk anvendbare samtidig som kalvings- og høstområdene blir svært kraftig redusert. Uten tilgang til beiteområder i Norge er det derfor ikke forutsetninger for tradisjonell fjellreindrift i Talma.

2.4.3 Fagutvalgets forslag

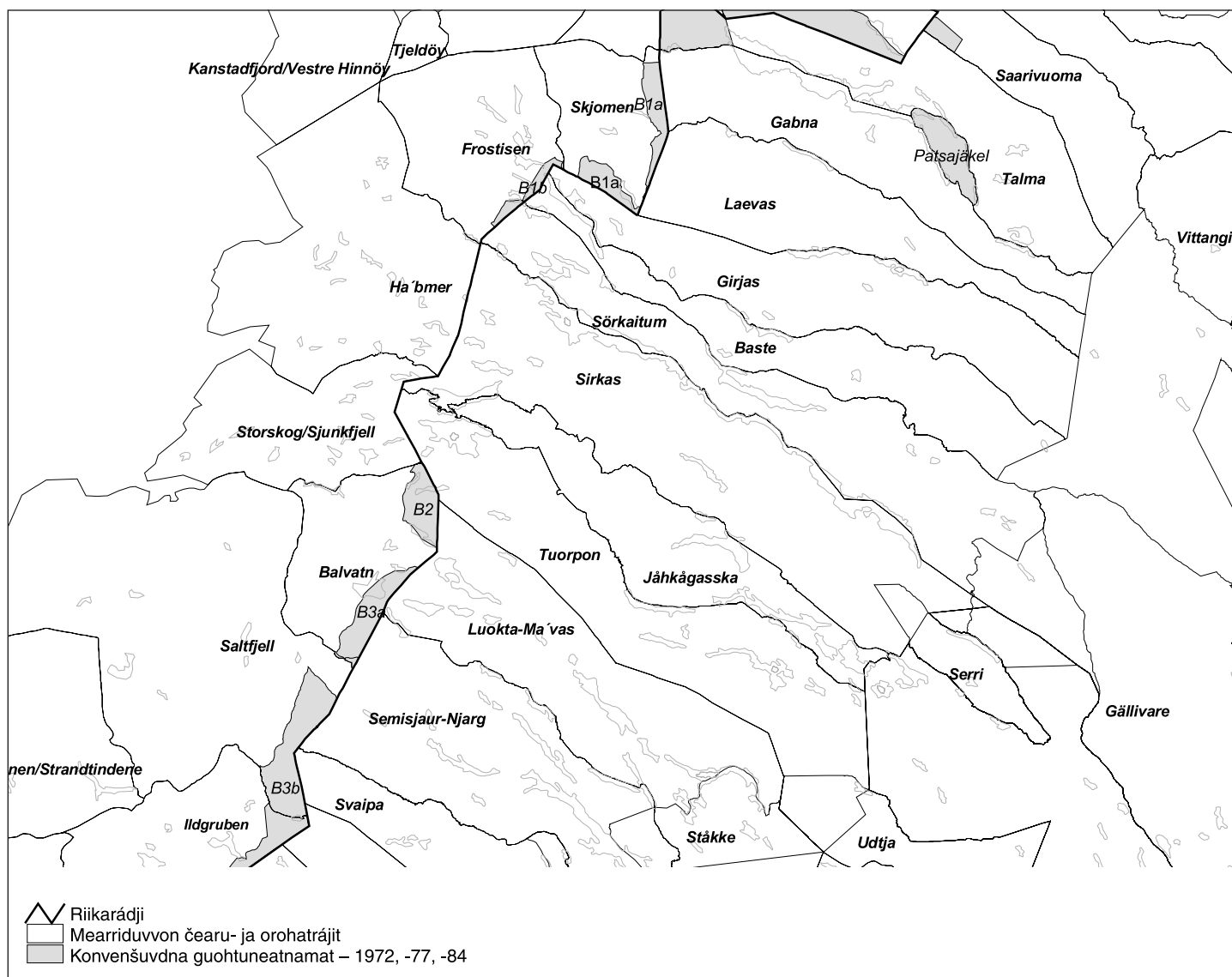
Gielas – Altevatn – Talma

1. Talma, Salvasskaret og Gielas er en helhet. Fagutvalget foreslår at Gielas og Talma etablerer samdrift. Både barmarksbeiting og vinterbeiting skjer i atskilte grupper slik at man i barmarksperioden er vest for gjerdet Laimoviken – Vuoskojaure og om vinteren er øst for gjerdet. Et konvensjonsgjerde bygges langs jernbanen etter Njuorajaures sørlige grense og videre til Norddalen.
2. Talma får et konvensjonsområde i samsvar med konvensjonen av 1972. Gielas får konvensjonsområdet Njuorajaure i samsvar med konvensjonen av 1972 med den forandringen at sørgrensen justeres slik at den når frem til jernbanen. Gielas får i tillegg et konvensjonsområde for vinterbeiting i Sverige. Et konvensjonsgjerde bygges langs jernbanen og Njuorajaures sørlige grense og videre til Norddalen.

3. Davit Nordlánda ja Lulit ja Gaska Norrbotten

3.1. govva oaidnit guovllu orohagaid ja čearuid rájiid. Oktiibuot leat 17 hálddahuslaš ovttadaga. Svaipa (dábálaččat gullá Västerbottenii) ja Jákkákaska

gullet²⁸ maid mielde. Buohkat, earret Jákkákaska, mannet riikarádjái.

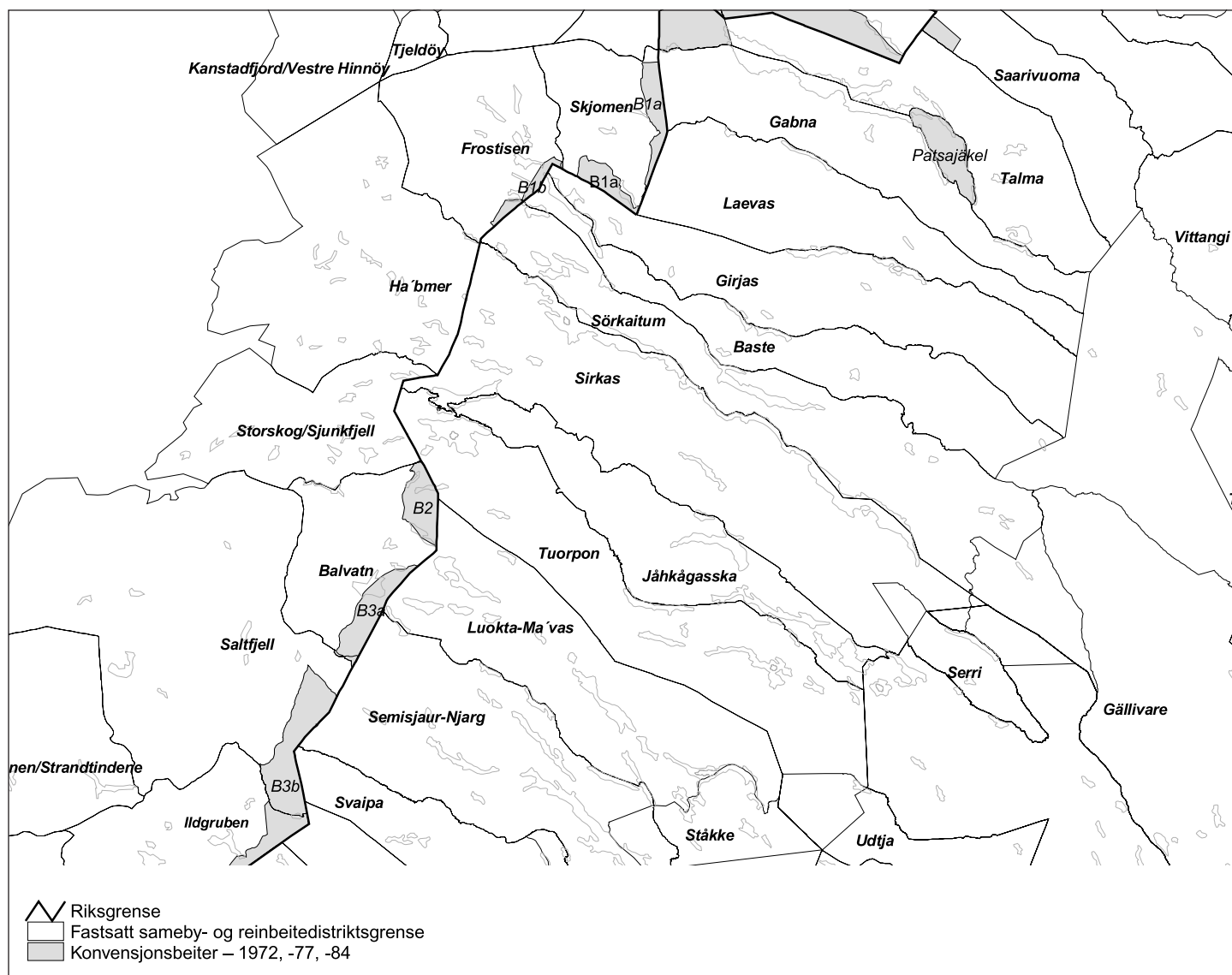
3.1. govva. Davit Nordlánda boazoorohagat ja Lulit ja Gaska Norrbottena čearut.

28. Vuovdesámičearut bohtet velá lassín.

3. Nordre Nordland og Södra og Mellersta Norrbotten

Figur 3.1 viser grensene mellom reinbeitedistrikter og samebyer i regionen. Samlet utgjør de 17 administrative enheter, Svaipa (regnes vanligvis sammen med

Västerbotten) og Jákkågaska inkludert²⁸. Med unntak av sistnevnte sameby, grenser alle mot riksgrensen.

Figur 3.1. Reinbeitedistrikter og samebyer i nordre Nordland og Södra og Mellersta Norrbotten.

28. Skogssamebyene kommer i tillegg.

Davit Nordlándda obbalaččat

Rádjesirdimiid mañnil jagis 1999, leat 6 boazoro-haga dán guovllus. Bajilgova oaidnit **3.1. tabeallas** ja doaibmaovttadagaid ja olbmuid logu guđege orohagas. Tabeallas čájeha maiddá alimus boazologu man Boazodoallostivra²⁹ mearridii. Gaskamearálaš boazolohku lea 355 bohcco guđege dollui. Orohagaid boazologut leat vuollelis go mearriduvvon.

Boares Hábmmer orohaga muhtin osiide lea mearriduvvon guođohanáigodat 01.01.–05.03. Minddar eai leat mearriduvvon eará guođohanáigodagat go dat maid boazoguohtunkonvenšuvdna lea bidjan.

Orohatnamat eai leat vuos mearriduvvon mañnil go rájiid leat sirdán. Mii välljiimet dás álkin čállit ja geavahit Saltfjell (Sálttoduoddara) namahusa ovdalaš orohagaide mat ledje Dundare/Harodal/Glommen ja nu maiddá Hábmmer go lea sáhka Skotstind/Vinkfjell/Hábmmer/Mørkvatn ja Hellemo lulimus oasi birra.

3.1. tabealla. *Doaluid ja olbmuid lohku ja mearriduvvon alimus boazolohku dahtonis 31.03.98.*

Orohat	Doaibmaovttagaid lohku	Olbmuid lohku	Alimus boazolohku
Sálttoduottar	7	18	2400
Balvatn	2	11	700
Storskog/Sjunkfjell	3	16	900
Hábmmer	6	12	2500
Frostisen	2	7	700
Skievvá	2	5	600
Guovlu	22	69	7800

3.2. tabealla. *Guohtumiid geavaheapmi davvi Nordlánddas.*

Orohat	Areála km ²	Boazolohku		Buvttadeapmi		Njuovvandeaddumiesit (kg)
		01.04.98	pr. km ²	kg/km ²	kg/boazu	
Skievvá	1386	176	0,1	-1,2	-9,1	Ii njuvvon
Frostisen	1749	85	0,0	-0,8	-16,3	Ii njuvvon
Hábmmer	3284	649	0,2	1,2	5,8	25,2
Storskog/Sjunkfjell	2062	788	0,4	2,9	7,7	21,8
Balvatn	1932	766	0,4	1,0	2,6	19,9
Saltfjell/ Sálttoduottar	5835	1577	0,3	0,1	0,5	22
Guovlu	16248	4041	0,2	0,6	2,4	

Lea erenoamáš dat ahte 3 davimus orohagas (Skievvá, Frostisen ja Hábmmer) lea unnán boazu, ja dan guovtti davimusas (Skievvás ja Frostisen) lea mañásmanni buvttadeapmi. Sivvan lea go boraspiret váldet eambbo go miesit šaddet jagis, ja doppe ii báljo leat njuovvadeapmi. Vaikko vaháigiid ovddas oázžu muhtin muddui ruđalaš buhtadusa, de gahččá boazolohku jus eai ostojuvvo ealihanbohccot dađistaga. Golbma ovddit jagiid (1997–1999) lea buvttadeapmi leamaš

Rájiid mearridettiin bidje vuodđun ahte buot orohagat, earret 2, galge doaibmat dan málle mielde ahte dálvá johtet riddoguvlui (mearragáddái). Dálveguohtumat rittoguvllus lea dábálaš vuohki dán mállet boazodoalus, muhto dan seammás maid biddjui vuodđun ahte dálvejagi sáhtta maid guođohit riikaráji guora lassin rittoguvllu eatnamiidda.

Balvatn ja Saltfjell orohagat eai jođe dálvá riddoguvlui. Sis lea konvenšuvnna mielde vuogitvuohhta guođohit Ruota bealde dálvejagis (Älvsbyn ja Storsund). Balvatn orohaga dáfus daddjui orohagaid juohkimis ahte sii divdna dárbbasit dálvejagi guođohit Ruotas. Saltfjell (Sálttoduoddara) dáfus daddjui, ja dat lea áidna orohat Nordlándda boazoroahagain obanassiige, ahte orohat sáhtta varieret nu ahte juogo johtit riddoguvlluide dehe siseatnamis guođohit. Dás deatuhuvvui ahte davvieatnamat eai leat doarvái viidát.

Jagi 1964 boazoguohtunkommišuvdna árvvoštalai bievlaeatnamiid gierdat 54 800 bohcco ja dálveeatnamat girdet 11 300 bohcco (optimála boazolohku geavvadis). Dalá árvvoštallan dálvejagi eatnamiid hárrái, lea mihá vuollelis go dat mii mañnil biddjui alimus boazolohkun.

3.2. tabeallas lea Davvi-Nordlándda eanangeavaheapmi.

gaskkal 0,2 ja 2,4 kg Skievvás, ja –24,6 kg ja 0,4 kg Frostisen. Saltfjell/Sálttoduoddara buvttadeapmi lea maid unnán, muhto boazolohku areála-ovttadagaid nammii lea badjelis, nu ahte boahhteáigi lea čuovgadi.

3.2. tabeallas oaidnit ahte miesit ledje oalle lossadat 1998/99. Hábmmer dáfus leat boares Vinkfjella deatut vuodđun. Eará osiin orohagas ii leat njuovvovuvvon nu ollu. **3.2. govvas** oaidnit njuovvandeattuid rievdamat.

29. Ii leat mearriduvvon alimus boazolohku mañnil rádjerievdadeami. Go mánga orohaga leat biddjon oktii, lea alimus boazolohkun biddjon dat lohku mii dain boares orohagain lei oktiibuot.

Generelt om Nordre Nordland

Etter grensereguleringene i 1999, er det nå 6 reinbeitedistrikter i regionen. I **tabell 3.1** er det gitt en oversikt over antall driftsenheter og personer innenfor de ulike distriktene. Videre viser tabellen øvre reintall slik de er fastsatt av Reindrifststyret²⁹. I gjennomsnitt er øvre reintall 355 rein pr. driftsenhet. Det reelle reintallet ligger under det fastsatte for samtlige distrikter.

For deler av gamle Hamarøy distrikt er det fastsatt en beitetid fra 01.01. til 05.03. Ellers er det ikke fastsatt beitetider ut over det som framkommer av reinbeitekonvensjonen.

Selv om det foreløpig ikke er vedtatt nye distriktsnavn etter endring av grensene, har en her valgt å forenkle teksten ved å bruke Saltfjell for de gamle distriktene Dunderland/Harodal/Glommen og tilsvarende Hábmer for Skotstind/Vinkfjell/Hamarøy/Mørkvatn og den sørligste delen av Hellemo.

Tabell 3.1. Antall driftsenheter, personer og fastsatt øvre reintall pr. 31.03.98.

Distrikt	Antall dr. enheter	Antall personer	Øvre reintall
Saltfjell	7	18	2 400
Balvatn	2	11	700
Storskog/Sjunkfjell	3	16	900
Hábmer	6	12	2 500
Frostisen	2	7	700
Skjomen	2	5	600
Regionen	22	69	7 800

Tabell 3.2. Ressursutnyttningen i nordre del av Nordland.

Distrikt	Areal km ²	Reintall		Produksjon		Slaktevekt kalv (kg)
		01.04.98	pr. km ²	kg/km ²	kg/rein	
Skjomen	1386	176	0,1	-1,2	- 9,1	Ikke slaktet
Frostisen	1749	85	0,0	-0,8	-16,3	Ikke slaktet
Hábmer	3284	649	0,2	1,2	5,8	25,2
Storskog/Sjunkfjell	2062	788	0,4	2,9	7,7	21,8
Balvatn	1932	766	0,4	1,0	2,6	19,9
Saltfjell	5835	1577	0,3	0,1	0,5	22,0
Regionen	16248	4041	0,2	0,6	2,4	

Det spesielle er at de 3 nordligste distriktene (Skjomen, Frostisen og Hábmer) har svært lite rein, og i de to nordligste av disse (Skjomen og Frostisen) er produksjonen negativ. Dette skyldes at tapene på grunn av rovdyr er større enn tilgangen, og det er praktisk talt ingen slaktning. Selv om tapene til en viss grad erstattes økonomisk vil reintallet reduseres dersom det ikke kjøpes inn nye livdyr etter hvert. De 3 foregående årene (1997–1999) har produksjonen ligget på mellom 0,2 og 2,4 kg for Skjomen, og –24,6 og 0,4 kg

Ved grenseendringen ble det forutsatt at alle distriktene, med unntak av 2, skulle ha en vestlig reindrift. Vinterbeitene langs kysten er det primære grunnlaget for den vestlige reindriften, men det ble også forutsatt at potensialet for vinterbeite langs riksgrensen utnyttet som avlastning for kystbeitene.

Balvatn og Saltfjell distrikter avviker fra den vestlige driftsformen. Disse har etter gjeldende konvensjon rett til vinterbeite i Sverige (Älvsbyn og Storsund). For Balvatn ble det ved distriktsinndelingen lagt til grunn at de var helt avhengig av vinterbeitere i Sverige. Som det eneste distrikt i hele Nordland reinbeiteområde, forutsatte en at Saltfjell skulle kunne variere mellom en vestlig og en kontinental vinterbeiting. Det ble understreket at de “vestlige” vinterbeitene var utilstrekkelig, kvantitativt sett.

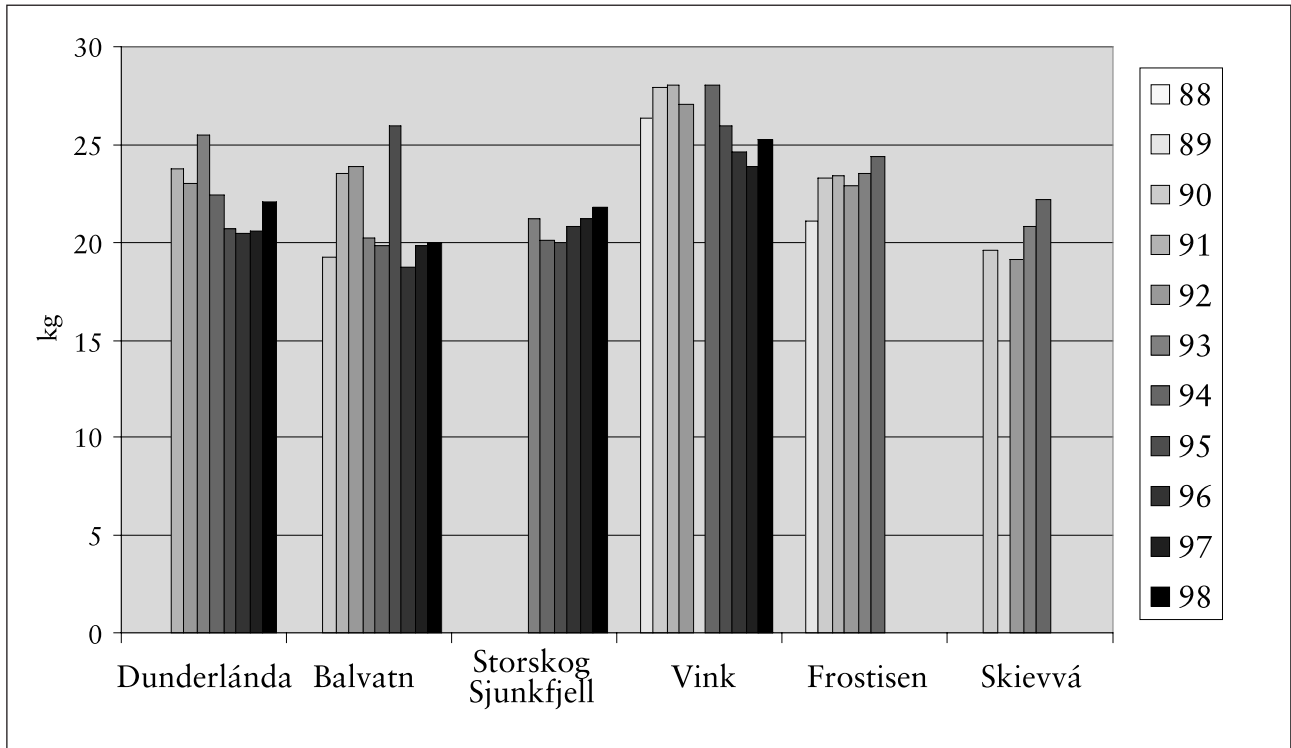
Reinbeitekommissjonen av 1964 vurderte kapasiteten på bar mark til 54 800 rein og en vinterkapasitet på 11 300 rein (praktisk optimalt reintall). Den vinterkapasiteten som da ble beregnet, lå altså betydelig over det senere fastsatte som øvre reintall.

I **tabell 3.2** er det gitt et sammendrag av en del nøkkeltall som viser hvordan beiteressursene ble utnyttet i 1998/99.

for Frostisen. Saltfjell har også lav produksjon, men reintall pr. arealenhet er høyere slik at utgangspunktet for fremtiden er bedre.

Som det framgår av **tabell 3.2** er slaktevektene for kalv i 1998/99 forholdsvis høye. For Hábmer stammer vektene fra gamle Vinkfjell distrikt. I resten av distriktet har det ikke vært slaktet kalv av noe omfang. **Figur 3.2** viser slaktevektene slik de har utviklet seg over tid.

29. Det er ikke fastsatt nytt øvre reintall etter grenseendringene. Der flere distrikt er slått sammen, er øvre reintall summen av øvre reintall i de gamle distriktene.

3.2. govva. Davit Nordlánda njuovvandeattut – miesit.

Vinkfjell deattut leat mihá badjelis go eará orohagain. Sivvan veadjá leat go orohat lea aiddobáliid váldon atnui, ja eatnamat eai leat guhkes áigái guođohuvvon. Dábálaččat lávejit bohccot losibut go guhtot eatnamiin mat muhtin áiggi eai leat adnon. Govas oažžut duodaštuvvot ahte leat stuora erohusat jagis jahkáii, ja bohccot leat lossadat. Dat guohtuneatnamat, mat váikkuhit njuovvanbohccuid deattuid, leat buorit buot orohagain.

3.1 Skievvá – Gábna – Leaváš – Girjá

3.1.1 Skievvá boazoorohat

Areála ja doaibmadilálašvuođat

Orohaga lulit rádjji sirdojuvvui davvelii go rievdatedje orohatarájiid jagis 1999. Rádjji čuovvu Skievvávuona mielde ja čázádaga mielde Kjårdavatnet:i riikaráji bokte. Rádjji rievdaduvvui dálá geavaheami ja ovdalis šiehtadusaid mielde, iige lean vuosttažettiin danne vai šadda buoret rádjji. Oarjjás ja davás lea Ofuohttavuotna rádjijn ja guovllurádjijn Romssa fylkka guvlui. Rádjji Romssa guvlui lea rievttimielde (Gielas orohat) ruov-

demáđi mii manná riikarádjái. Riikarádji lea nuorttabeali rádjijn ja duššefal teorehtalaš earrun. Minddar leat buorit ja hui buorit rájitt. Geahča 3.1 kárta.

Skievvá rádji lea golmma čearu guvlui. Lulil lea Girjá, Leaváš ja Gábna. Earret guokte smávva eanan-oasi, lea dán čearuin jagi 1972 konvenšuvnna mielde vuogiatvuotta guođohit miehtá riikarádjeguoara³⁰. Konvenšuvnna mielde leat cegejuvvon guokte oalle oanehis gaskaáiddi gaskal Kjårdavatnet ja Iptojávrri, ja Čoarvejávrrri bokte.

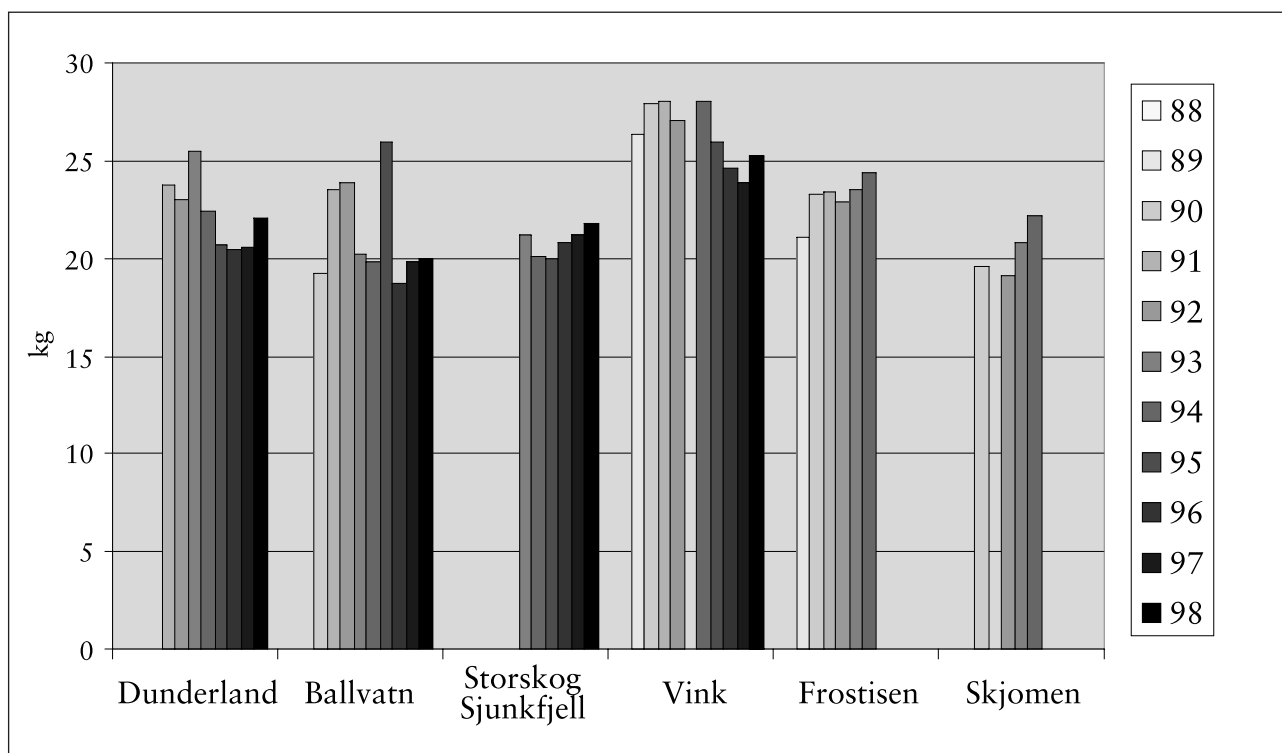
Siskkáldasat orohagas lea mánga stuora vári, ceakko gáissát ja jiehkít maid meaddel lea váttis bohccuiguin beassat. Orahagas lea gasku várreráidu mi juohká nuorttabeali ja oarjjabeale orohaga guovtti sadjái. Muhtin čázádagat eai anit šat oahcin dulvade-miid geažil.

Orohakkii eai leat mearriduvvon guođohanáigodagat, earret Norgga-Ruota boazoguohtunkonvenšuvnna meriid.

Luonddudilálašvuođat

Skievvá geologalaš iešvuohta lea dat ahte guovlu lea áidna boazoguvlu Nordlánda gos vuodđobákti lea oidnosis. Eanas oassi lea nuorttabeale ovttá sárgá mii vuolgá Skievvávuonas, Beisfjordenis ja Ruobbákbađas. Dán guovllus lea almmatge guovtte sajis báitaráktu. Nubbi vuolgá riikarájis Norddala guvlui ja nubbi fas Rombaksbotn:s (Ruobbákbađas) Loslivatnet:a guvlui. Njárggain Ofuohttavuona guvlui lea eanas báitaráktu.

30. Konvenšuvnna guovlu B.1.a.

Figur 3.2. Slaktevekter for kalv i nordre Nordland.

Vektene i Vinkfjell ligger betydelig over de øvrige distriktene. Dette kan ha sammenheng med at distriktet nylig er tatt i bruk etter lang tids “kvile”. Erfaringsmessig vet en at vektene gjennomgående er større i områder som ikke har vært beitet over en tidsperiode. For øvrig dokumenterer figuren store årlige svingninger i vektene, men et gjennomgående høyt nivå. Den delen av beitet som bestemmer vektene på slaktedyrene, er altså tilfredsstillende i alle distriktene.

3.1 Området Skjomen – Gabna – Laevas – Girjas

3.1.1 Skjomen reinbeitedistrikt

Areal og driftsforhold

Distriktets sørgrense ble forskjøvet mot nord ved endringen av distriktsgrensene i 1999. Denne grensen følger nå Skjomenfjorden og vassdraget opp mot Kjårdavatnet ved riksgrensen. Endringen var primært et resultat av gjeldende bruk og tidligere avtaler, og ikke et ønske om å få en bedre grense. Grensene mot vest og nord er Ofotfjorden og områdegrensen mot Troms. I praksis følger grensen mot Troms (Gielas reinbeitedistrikt) jernbanelinjen til riksgrensen. Riksgrensen er

østgrense og er bare et teoretisk skille. For øvrig er det gode og meget gode grenser. Det vises til kart 3.1.

Skjomen grenser mot 3 samebyer. Fra sør er det Girjas, Laevas og Gabna. Med unntak av to mindre områder, har disse samebyene etter konvensjonen av 1972 rett til beite langs hele riksgrensen³⁰. Etter konvensjonen er det ført opp to forholdsvis korte grensegjerder mellom Kjårdavatnet og Iptojárvi, og ved Coarvejavrrre.

Internt i distriktet er det en rekke markerte fjellformasjoner, mange bratte fjellsider og isbreer som er vanskelig å passere med reinen. Sentralt i distriktet går en fjellkjede som skaper et skille mellom den østlige og vestlige del av distriktet. En del vassdrag har fått svekket sin verdi som grense gjennom en omfattende vannkraftutbygging.

Det er ikke vedtatt beitetider for distriktet utenom de begrensninger som følger av Den Norsk Svenske reinbeitekommissjonen.

Naturforhold

Det geologiske særtrekket ved Skjomen er at distriktet har det eneste området i Nordland reinbeiteområde der grunnfjellet kommer i dagen. Det omfatter det meste av området øst for en linje fra Skjomenfjorden, Beisfjorden og Rombaksbotn. I dette området er det imidlertid to mindre områder med glimmerskifer. Ett område går fra riksgrensen mot Norddal og ett fra Rombaksbotn mot Loslivatnet. Halvøyene ut mot Ofotfjorden består hovedsakelig av glimmerskifer.

30. Konvensjonens område B.1.a.

Geologalaš beliid sivas heivejit siskkit guovllut buoremusat jeagelguohtumin, ja fas báitaráktoguoovllut oarjjabealde šaddadit buori ruonasguohtuma. Vuodđobákteguovlluin lea dábálaččat dušše vákkiin ruonasguohtun. Báitaráktoguoovlluin Norrdalena badjeosiin leat fas viiddis moreneeatnamat, eanan lea veahá rámsšas ja doppe lea veahá jeagelguohtun.

Orohaga guovddaš oasis leat gáisaeatnamat ja jiehkkit. Dušše okta vággi juohká guovllu; Norrdalen. Čohkat leat gitta 1.800 m bm., ja leat belohakkii jihkiid vuolde, mat leat 5 % orohaga ollislaš areálas. Dan seammás ii leat orohagas mihtilmas riddodálveguohtun. Riddogátti orohagain Nordlánddas lea Skievvá dat orohat, mas lea unnáneamos eanan vuollel 100 m bm (3,8 %).

Rádjeguovllut, oktan Byrkije siskkit guovlluiguin, leat Nordlánddas áidna viidabuš guovllut gos temperatuvraerohusat leat badjel 20 gráda dálvvi ja geasi gaskkas. Nu leage guovllus kontinentálalaš dálkkádat. Vaikko gaskamearálaš dálvetemperatuvra sáhtta ge leat -16°C , de liikká arvá eambbo go siskkit guovlluin, nu movt Byrkijes ja Saltfjell:s (Sáltoduoddaris). Eandalii Norrdalena lulábeale guovlluin lea gaskamearri 50–100 mm. Dasa lassin lea guovllus gassa muohta. Dat dagaha ahte Skievvás sáhttet guohtumat lássahuvvat bahábut go Byrkijes ja Saltfjell:s (Sáltoduoddaris). Dán dáfus lea ballu dálvet heajuda guohtumiid. Lea árvoštallama duohken leago dáppe vearrát go eará báikkiin dán guovllus.

Eará dálvejagi eanamin lea vejolaš guođohit Rombaksbotn (Ruobbákbađa), Skievvávuona ja várra eandalii Ankenesnjárgea guvlui. Dáin guovlluin lea temperaturerohus gaskal geasi ja dálvvi stuorát go eara riddoguoovlluin. Vaikko vel vuovdeeatnamiin Skievvá birrasiid ii leatge nu gassa muohta, leat riddoguoovllu guohtumat obbalaččat eahpesihkarat geologijja, topografijja ja dálkkádaga dáfus.

Guohtun

Skievvá alimus boazolohkomearri lea 600 bohcco ja doppe leat 2 doalloovttadaga. Jagi 1999 boazolohku lei mihá vuollel meari, ja orohagas gillájit stuora massimiid. Massimat dáhpáhuvet luonddudilálašvuodaid dihte, go boraspirenáliid ovdánit sakka dán guovllus. Earret Frostisen orohaga, lei Skievvá orohagas stuorámus miessemassu jagiin 1998/99.

Orohagas eai leat iskan guohtumiid eige šattu ollislaččat. Jagi 1964 boazoguohtunkommišuvdna árvoštalai ii-anihahtti oasis leat 45 %. Dát mearri ii oro leamen nu boasttut, go 11 % lea čáhci ja jiehkkit.

Čázádatbuođđudemiid oktavuodas lea orohat árvoštallojuvvon obbalaččat dan seammás go guoskevaš guovllut leat linjatakserjuvvon. Sullii 10 km² manahuvvui čáhcebuođđudemiid geažil. Buođđuduvvon areálas lei 0,3 km² konvenšuvdnaguovllu rájiid siskobealde. Čáhcebuođđuduvvon guovlluin lea nu ahte

ii-anihahtti eanan lea oalle unnán, ja jeagil lea ollu. Jeageleanan lei čievra- ja morenejalggain, ja oalle suohkadit. Earret čáhcebuođu rusttegiid mat leat Båtsvatnet:s, lei dát suodjebáiki.

Váikkuhusaid čielggadeapmi deattuha ahte jeagel-eanan lea ollu, ja ii-anihahtti oasis unnán obbalaš orohagas. Nu gártáge massojuvvon areála margiinálan, mii heajuda siskkit duovdagiid árvvu, erenoamážit dálvejagi eanamin. Linjatakseren govvidage dihto muddui guohtumiid mat leat báhcán, ja 3.3. **tabeallas** lea čielggadeami oktiigeassu.

3.3. *tabealla*. Manahuvvon šaddoareálat Skievvá čázádatbuođđudeamis.

Brutto areálas	%
Ii-anihahtti oasis	28
Jeageleanan	34
Ruonasguohtuma oasis	38

Oktiigeassu

Orohagas leat guokte vuodđohástalusa. Vuosttažettiin lea boraspireválttisvuohka, ja nuppi bealis lea šattuid čohkiidus ja guđiin eanansiin orohagas šattut leat gávdnamis iešguđetge jahkeáiggi.

Jus konvešuvdna galggaš veahkkin čoavdime boraspireválttisvuodaid, de fertešii ollásii rievdadit guohtumiid anu orohagas. Vaikko movt dálá konvenšuvnna “rievdada”, eai goitge rievdadeamat váikkut boraspi-remassimiid. Rievdadusat, mat vedjet veahkehit čoavdit váttisvuodaid muhtin muddui, lea ahte guohtuneatnamiid atná bievlanjagis, ja dálváii johtá eret orohagas. Dalle fertešii johtit Ruttii, vejolaččat ráđđalagaid lagas čearuiguin.

Orohaga boazoeaiggádat leat čielgasit diedihan ahte dát molssaeaktu ii leat áige guovdil sidjiide. Fágálávdegoddi ipmirda bures sin ákka, dannego dat dagaha áibbas ođđa doaimmámálla dálá doaimmámálla ektui.

Nubbi váttisvuohka lea guohtumiid čohkiidus ja guđiin eanansiin guohtumat leat. Orohaga buoremus jeageeatnamat gávdnojit siskkit guovlluin riikaráji guvlui. Dáin guovlluin lea hui váttis árbevirolaččat johtalit, dannego ferte vári badjel johtit. Fágálávdegoddi oaivvilda ahte dán ii leat nu váttis, jus boazoeaiggádat ieža besset mearridit johtináiggi ja gosa johtet. Eará bealit sáhttet maiddá leat mearrideaddjin. Lea bahá masttadit, ja guohtumat sáhttet lássahuvvat. Dát ballu lea lassánan mañnil go čázádagaid leat buđdon.

Lea vel bahát masttadit ruotabeale čearuiguin, jus ruotabealde lássahuvvet guohtumat dálvet, ja sii luitet bohccuid rádjeguovlluide guohtut. Jus bohccot bohtet almmá bearráigeahču haga, mastet ruotabele ealut Skievvá ellui oanehis áiggi. Dálveguohtumat maiddá hedjonit dáinna lágiin go moattegeardánit guođoha

Ut fra geologiske forhold er det altså de indre områdene som synes best egnet til lavbeite, samtidig som glimmerområdene lengre vest gir gode grøntbeiter. I grunnfjellsområdene finner en vanligvis bare grønnbeite i dalgangene. I glimmerområdet i øvre del av Norddalen, er det imidlertid store moreneavsetninger som gir et lett kupert terreng med en del lavbeiter. De sentrale delene av distriktet domineres av alpine og glasiale fjellformasjoner. De brytes bare av en gjennomgående dal; Norddalen. Toppene går opp i 1.800 m.o.h. og er delvis dekt av isbreer som omfatter 5 % av totalarealet i distriktet. Samtidig mangler distriktet det som ellers regnes som typiske kystvinterbeiter. Av de distriktene i Nordland som har kystlinje, er Skjomen det som har lavest andel av arealet under 100 m.o.h. (3,8 %).

Områdene langs riksgrensen er sammen med de indre områdene av Byrkije, de eneste områdene i Nordland som har større områder med over 20 graders forskjell mellom sommer og vinter. Klimaet i området regnes derfor som kontinentalt. Selv om middeltemperaturen om vinteren er nede i -16°C , er likevel mengden nedbør som regn større enn for eksempel de indre områdene i Byrkije og Saltfjell. Særlig områdene sør for Norddalen er utsatt med et gjennomsnitt på 50–100 mm. Dette i kombinasjon med at områdene generelt har mye snø, gjør at Skjomen har høyre fare for låste beiter enn Byrkije og Saltfjell. Vinterbeiting i områdene vil derfor innebære enn viss risiko. Om denne risikoen er større enn i andre deler av distriktet er imidlertid en vurderingssak.

Andre alternativer for vinterbeiting er områdene mot Rombaksbotn, Skjomenfjorden og kanskje særlig halvøya mot Ankenes. For disse områdene er temperaturforskjellen mellom sommer og vinter større enn i de fleste andre kystbeiter. Selv om det er noe mindre snø i skogtraktene omkring Skjomen, er helhetsinntrykket ut fra geologi, topografi og klima at kystvinterbeitene er svært usikre.

Beite

Øvre reintall for Skjomen distrikt er 600 rein fordelt på 2 driftsenheter. Reintallet i 1999 var betydelig under dette nivået, og distriktet er meget sterkt presset av store tap. Tapene skyldes indirekte naturforholdene, ved at det er særlig gode betingelser for vekst av rovdyrstammene. Ved siden av Frostisen, var Skjomen det distriktet i mandatområdet som hadde størst kalvetap i 1998/99.

Det er ikke foretatt noen fullstendig granskning av beitene eller vegetasjonen i distriktet. Reinbeitekommissjonen av 1964 forutsatte en impedimentandel på 45 %. Sett i forhold til at vann og isbreer alene er beregnet til hele 11 %, synes dette å være et rimelig anslag.

I forbindelse med vassdragsreguleringer er det foretatt en generell vurdering av distriktet, samtidig som det er foretatt en linjetaksering for de særskilt berørte områdene. Til sammen gikk ca. 10 km² tapt ved regu-

leringen. Av det neddemte arealet lå 0,3 km² innenfor konvensjonsområdet. Det særskilte ved de neddemte området er at andelen impediment er forholdsvis lav, og at andelen lavbeiter er høyt. Lavbeitene fant en på grus- og morenesletter, og dekningsgraden var god. Med unntak av magasinet ved Båtsvatnet hadde area-lene fine livdforhold.

Konsekvensutredningen understreker at andel lavbeiter er høy, og impedimentandelen lav sett i forhold til distriktet totalt. Derved blir det tapte arealet en marginal som svekker verdien av de indre områdene, særlig som vinterbeite. Linjetakseringen gir derved et visst inntrykk av de gjenværende beiter, og i tabell 3.3 viser en derfor et sammendrag av utredningen.

Tabell 3.3. Sammensetning av vegetasjon for areal tapt ved vassdragsreguleringen i Skjomen.

Av brutto areal	%
Andel impediment	28
Andel lavbeiter	34
Andelen grønt beite	38

Sammendrag

Distriktet har 2 grunnleggende problemer. Det ene er rovdyrbelastningen, det andre er sammensetningen og beliggenheten av de ulike sesongbeitene.

Dersom konvensjonen skal bidra med løsninger på problemene med rovdyr, må det eventuelt skje ved en grunnleggende endring av beitebruken i distriktet. Uansett hvilke "justeringer" en foretar i gjeldende konvensjon, vil rovdyrtrapene være upåvirket av endringene. De endringer som eventuelt kan bidra til å løse noen av problemene, er at beiteområdene benyttes som barmarksområder, og at en flytter ut av distriktet på vinterbeiter. Det må da fortrinnsvis skje ved flytting til Sverige, eventuelt i samarbeid med en eller flere av de tilstøtende samebyer. Distriktets reieiere har klart gitt uttrykk for at dette ikke er noen alternativ løsning for dem. Etter fagutvalgets mening er dette forståelig fordi det i tilfelle vil bety en totalt ny driftsform i forhold til den drift de har hatt til i dag.

Det andre problemet er sammensetningen og lokaliseringen av beitene. De største potensielle lavbeitene i distriktet er i de indre områdene mot riksgrensen. Tradisjonell flytting til og fra disse områdene er meget vanskelig, fordi en da må passere en markert fjellkjede. Etter fagutvalgets mening er dette ikke det store problemet dersom reieierne selv kan bestemme tid og sted for flytting. Andre faktorer kan også være avgjørende. Det er fare for sammenblandinger, og det er risiko for at beitene låser seg. Risikoen har økt som følge av tap ved vassdragsregulering.

Faren for sammenblandinger forsterkes dersom vinterbeitene låser seg for tilstøtende svenske samebyer, og disse slipper reinen slik at de finner beite i grenseområdene. Dersom reinen kommer uten kontroll er sammenblandingen med reinflokken fra Skjomen fullstendig i løpet av noen dager. I tillegg vil kvaliteten på

ovttahat eananosiin. Dát guoská konvenšuvdnaguovlluid siskkobealde, muhto maiddá go bohccot gárggjit olgobeallái rájiid.

Veahá masttadeapmi iešalddis ii livčče vahágin, jus gávdnošedje viiddis guohtuneatnamat gos molssaevttolaččat guođoha. Dalle han lei sáhttit gávdnat čovdosiid nu movt Habmerii leat evttohuvvon. Váttisvuohntan lea go duššefal rádjeguovlluin lea gávdnamis doarvai viiddis jeageleanan. Lávdegoddi ii oainne buoret čovdosiid movt suodjalit guovllu, go dat mat leat leamaš mañnil jagi 1972. Nu gártáge váttisin geavvadis bidjat vuodđun ahte boahhte áiggis geavahuvvojit siskkit ja granihttaguovlluid goike eatnamat dábálaš dálvejagi guohtumin.

3.1.2 Gábna čearru

Areála ja doaibmadilálašvuodát

Čearus lea 11 boazodoalli geat barget bohccuiguin. Alimus lobálaš boazolohku lea dálá lálhkaásahusaid mielde 6 500 bohcco. Čearu rájiid ja áigodatguohtumiid oainnát 3.10 kárttas. Gábna ii juogat guohtuneatnamiid earáiguin. Davil lea Duortnosjávri ja Duortnosjohka lunddolaš oahcin miehtá čearu guohtuneatnamiid, earret ovttá oanehis gaskka riikaráji ja Duortnosjávri bokte. Oanehis áidi, sullii 20 km guhku, lea huksejvvon bajábeale “gilvinráji” Duortnosjoga mielde, vai caggá bohccuid dálvet rasttildeamis joga. Oarjjil ii leat riikarádji lunddolaš rádjín geassejagi eatnamiidda. Lulil lea huksejvvon áidi, dannego váilot lunddolaš oazit. Rautasjoga čázádat lea lunddolaš rádjín dán jávris gitta málbmabáne rádjái, ja dán rájis nuorttas, doppe gos leat dálvejagi eatnamat, váilot lunddolaš oazit lulábeale. Čearu rájit davil ja lulil leat mearriduvvon “gilvinráji” rádjái. Dálveguohtumat vuollelis “gilvinráji” adnojit boares árbevieru vuodul. Dálvejagi eananosiin lulil ii leat lunddolaš oahci, ja ealu ferte reainnudit, vai nagoda doalahit dihto eatnamiin. Nuorttal lea dálveguohtunrádjín Tärendö-johka.

Bievlajagis lea čearus oktasaš eallu. Giđđat johtet sierrasiiddaiguin, árbevirolaš vugiin cuoŋománu álggugeahčen. Ealu luitet veaidnalis vuollegis eatnamiid nuorttabeale eananosiide, mañnil go leat mannan meattá málbmabáne Rensjön bokte. Giđđat guođohit váriin ja vuovdeeatnamiid mat leat lahka, ja dat leat Rautas-joga áiddi birrasiin – Duortnosjávri lea nuorttal ja Abiskojávri- Abiskueatnu oarjjil. Oaláš guottetbáikkit leat várreeatnamiin dakka oarjjabealde málbmabáne gitta Ahpparjávri – Abisko buohta. Mihca-

máraid birrasiin čohkkejit ealu ja merkot misiid, ja gerget mearkume suoidnemánu loahpas. Dán áigodagas lea eallu geassejagi eatnamiin, mat leat várre- guovllut oarjjabealde Besssvákki, vággevuodđu Rávttasjávri oarjjabealis gitta Kaisepakte:i. Dan seammás guođohit rádjeguovlluid norggabealde. Čakčamánu álggugeahčen čohkkehit ealu ja njuvvet nuorra varrásiid Rensjön gárddis. Das mañnil luitet ealu čakčaguohtumiidda, ja diktet ealu leat veaidnalis. Čakčajagi eatnamat leat várre- ja várre- vuovdeguovllut Gámaeanu – Abiskueanu gaskkas oarjjil, ja áiddi Rautas – Alajávri bokte nuorttal. Várre- eatnamiin ja das nuorttasguvlui čohkkegohtet ealu golgotmánu/skábmanánu birrasiin ja gárddástallet ja rátkkašit dálvesiidan Rensjön gárddis. Sii rátket viđa dálvesiidan, ja johtet árbevirolaš vugiin dálvejagi eatnamiidda. Dálvejagi eatnamat leat namuhuvvon gárddi rájis Tärendö-joga rádjái nuorttal. Dálvejagi eatnamiin orrot gitta dassázi go cuoŋuda, dábálaččat cuoŋománu álggus, ja dalle johttagohtet váriide.

Guohtun

Gábna čearu guohtunšlájaid juohkáseapmi (%) (3.4. ja 3.5. tabealla).

3.4. tabealla. Ruonasguohtunguovlu

Guohtunšládja	Km ²	%
Jeagelvallji goahccevuovdi	0	0
Seamulvallji/urtavallji goahccevuovdi	0,1	0
Jeagelvallji soahkevuovdi	2,5	0,2
Seamulvallji/urtavallji soahkevuovdi	130,7	11,5
Čáhccás šattohis jeaggi	0,3	0
Čáhccás šattolaš jeaggi	7,6	0,7
Goike bovdnajeaggi	1,5	0,1
Goike šattolaš jeaggi	6,7	0,6
Danjas-/goike guolban	284,8	25,0
Varas guolban	66,0	5,8
Njuoskasit rásseeanan	118,4	10,4
Goikásit rásseeanan	123,0	10,8
Siedgarohtu	37,4	3,3
Jassa/Jiekna	49,7	4,3
Muorračuohpahat	–	–
Huksejvvon guovllut	0,2	0
Juovat ja geađgeanan	233,3	20,5
Eará eanan (kulttoreanan)	0	0
Itkobealli/Mearritkeahtes	78,1	6,8
Submi nettoareála	1 140,3	

vinterbeitene i disse områdene svekkes ved en dobbeltbeiting. Dette gjelder innenfor konvensjonsområdene, men også ved at rein trekker utenfor de fastsatte grensene.

En viss sammenblanding ville ikke ha vært noe problem, dersom det fantes alternative beiter av noe omfang. Da kunne det vært etablert løsninger som de som er foreslått for Hábmer. Problemet er at grenseområdene er de eneste områdene som har lavbeiteressurser av noe omfang. Utvalget kan ikke se for seg løsninger som gir områdene en bedre beskyttelse enn det en har hatt etter 1972. Derved er det i praksis vanskelig å forutsette en framtidig bruk av de indre og tørre granittområdene som regulære vinterbeiter for distriktet.

3.1.2 Gabna sameby

Areal og driftsforhold

Innenfor samebyen er det 11 aktive reindriftsutøvere. Høyeste tillatte reintall er etter gjeldende forskrifter 6 500. Samebyens grenser og sesongbeiter fremgår av kart 3.10. Gabna har ingen sambruk av beiter med tilgrensende samebyer. I nord er Torneträsk og Torneelven en naturlig grense for hele samebyens beiteområder, med unntak av en kortere strekning mellom riksgrensen og Torneträsk. Et gjerde på knapt 20 km er oppført ovenfor "odlingsgrensen" langs Torneelven for å hindre trekk av rein over elven om vinteren. I vest er riksgrensen ingen naturlig grense for sommerbeitene. I sør er mangelen på naturlige grenser kompensert med et gjerde. Rautas-elvens vannsystem danner en naturlig grense fra denne sjøen til like vest for malmbanen. herfra og østover, som utgjør vinterbeitene, mangler naturlige grenser mot sør. Samebygrensene i nord og i sør er fastsatt ned til "odlingsgrensen". Bruken av vinterbeitene nedenfor "odlingsgrensen" bygger på gammel tradisjon. Mangel på naturlige grenser sør for vinterbeitene kan avhjelpest ved at reinen kontrolleres under beitingen. I øst avgrenses vinterbeitene av Tärendö-elven.

Samebyen holder reinen i en sammenblandet flokk i barmarksperioden. Vårflyttingen skjer gruppevis, og på tradisjonelt vis, i løpet av første halvdel av april. Reinen slippes på fri beiting i de østre delene av lavfjellene etter at malmbanene er passert ved Rensjön. Vårbeitene er i fjellområdene med tilliggende skogsmark fra gjerdet Rautas-elven – Torneträsk i øst opp til Abiskojávri – Abiskueatnu i vest. Hovedkalvings-

landet er fjellområdet fra like vest for malmbanen opp til på høyde med Ahpparjávri – Abisko. Samlingen av rein for kalvemerking starter omkring St. Hans. Dette arbeidet avsluttes i slutten av juli. I løpet av denne tiden brukes sommerbeitene, som er fjellområdet vest for Bessesvággi, dalbunnen fra Rávttasjávri's vestende til Kaisepakte. Samtidig brukes grenseområdene på norsk side. Første halvdel av september samles det for slakting av ungbukk i anlegges ved Rensjön. Deretter slippes reinen tilbake til høstbeitene hvor de går fritt. Høstbeitene er fjell- og fjellskogsområdet mellom Gámaetnu – Abiskueatnu i vest og gjerdet Rautas – Alajávri i øst. Samlingsarbeidet før skilling i vintergrupper og slakting begynner i månedskiftet oktober/november fra grensefjellene og videre østover til anlegget ved Rensjön. Flokken skilles i fem vintergrupper og deretter flyttes det gruppevis på tradisjonell måte. Vinterbeitene strekker seg fra ovennevnte gjerde til Tärendö-elven i øst. Vinterbeitene brukes frem til skareperioden, vanligvis i løpet av første halvdel av april, når flyttingen til fjellområdene starter.

Beite

Fordelingen av beiteressursene på vegetasjonstyper i Gabna sameby fremgår av tabellene 3.4 og 3.5.

Tabell 3.4. Grønnbeiteområdet

Reinbeitetype	km ²	%
Lavrik barskog	0	0
Moserik/urterik barskog	0,1	0
Lavrik bjørkeskog	2,5	0,2
Moserik/urterik bjørkeskog	130,7	11,5
Bløt, mager myr	0,3	0
Bløt, frodig myr	7,6	0,7
Tørr, mager myr	1,5	0,1
Tørr, frodig myr	6,7	0,6
Skarp/tørr hei	284,8	25,0
Frisk hei	66,0	5,8
Urteeng	118,4	10,4
Gras	123,0	10,8
Buskmark	37,4	3,3
Snø/Is	49,7	4,3
Ungskogmark	–	–
Bebyggelse	0,2	0
Blokk- og hellemark	233,3	20,5
Annen åpen mark	0	0
Skygga/Uklassifisert	78,1	6,8
Sum nettoareal	1 140,3	

3.5. *tabealla. Gaskajohtolat*

Guohtunšládja	Km ²	%
Jeagelvallji goahcceuovdi	0	0
Seamulvallji/urtavallji goahcceuovdi	0,5	0,1
Jeagelvallji soahkevuovdi	16,1	2,7
Seamulvallji/urtavallji soahkevuovdi	139,9	23,8
Čáhccás šattohis jeaggi	5,6	0,9
Čáhccás šattolaš jeaggi	13,1	2,2
Goike bovdnajeaggi	0,2	0
Goike šattolaš jeaggi	2,8	0,5
Danjas-/goike guolban	157,0	26,7
Varas guolban	69,5	11,8
Njuoskasit rásseanan	32,7	5,6
Goikásit rásseanan	53,0	9,0
Siedgarohtu	24,0	4,1
Jassa/Jiekna	2,5	0,4
Muorračuohpapat	-	-
Huksejuvvon guovllut	0	0
Juovat ja geađgeanan	64,1	10,9
Eará eanan (kulttoreanan)	0	0
Itkobealli/Mearritkeahtes	6,3	1,1
Submi nettoareála	587,1	

Čearu geassejagi ruonasguohtumiid viidodat lea badjel 489,9 km² ja 335,5 km² gaskajohtolagas. Gaskajohtolat lea čearu gidđa- ja čakčajagi eanan. Geassejagi ruonasguohtumiin lea eanas seamulvallji/urtavallji soahkevuovdi (130,7 km²), rásseanan (123,0 km²) ja njuoskasit rásseanan (118,4 km²). Dát guohtunšládja dahká 33 % geasseguohtumiin, ja geasseguohtumat leat buorit. Go geassi manná loahpa guvlui ja idjagá-lut álget, leat guohtumat hui buorit dannego lea ollu seamulvallji/urtavallji soahkevuovdi. Dasa lassin lea jeagil 25 % geassejagi guohtumiid nettoareálas. Jeageleatnamiid guođohit gidđat, čakčat ja skábman, ja veahá maiddái gidđadálvvi.

Gaskajohtolaga ruonasguohtumat eai leat nu viidát go geassejagi guohtumat. Gaskajohtolaga ruonasguohtumiin lea seamulvallji/urtavallji soahkevuovdi, varas guolban ja rásseanan, oktiibuot 45 % nettoareálas. Kvalitehta dáfus leat gaskajohtolaga ruonasguohtumat seammá buorit go geasseguohtumat, dannego seamulvallji/urtavallji soahkevuovdi lea ollu. Dasa lassin leat gaskajohtolagas jeageleatnamat, nappo 173,2 km² jeagil, ja jeageleatnamis lea eallu čakčat, skábman ja dálvet.

Gábna čearus lea badjel 190,4 km² jeagil dálveguohtumiin. Jeageleanan sáhtta orrot leamen liiggás unnán, muhto čearu alimus lobálaš boazologu ektui ja váriid jeagelguohtumiid ektui, lea valjit jeageleanan. Ii leat registevuvvon leatgo guovllus muorračuohpahagat.

Ii-anihahtti geađgeanan lea ollu geassejagi eatnamiin ja gaskajohtolagas hui ollu. Geassejagi eatnamiin lea 233,3 km² ii-anihahtti geađgeanan, nappo 20,5 %

geasseguohtumiid nettoareálas. Dát logut leat gaskajohtolagas 64,1 km², ja mearkkašit 10,9 %. Geasseguohtumiid nettoareálas lea 37,7 % badjelis go 1 000 m bm., ja dat lea hui ollu. Vel gaskajohtolagas nai leat ollu baju eatnamat, olles 18,0 % guovllu nettoareálas leat badjel 1000-mehtara dási. Dan seammás go Gábna čearus leat valjit alla várreeatnamat geassejagis, mat leat buorit geassebáhkaid áiggi, dagahit dat oallut baju eatnamat badjelis 1000 m bm, ahte guohtunkvalitehta hedjona muhtin muddui. Geahča 3.10–3.14 kártta. Mii oaidnit 3.13 ja 3.14 kárttas šaddošlájaid viidánusa.

Oktiigeassu

Gábna čearus lea buorit gidđa-, čakča- ja árradálvveguohtumat. Dálvejagi eatnamat eai leat nu viidát, muhto guovllus lea unnán muohta johkagáttiid, ja doppe lea dábálaččat valljugasat guohtun. Riikarádji ii leat lunddolaš rádji geassejagi eatnamiid oarjjabealis, nu movt daddjon ovdalis. Riikarádji lea 26 km guhku ja manná rámšo eatnamiid badjel gokko leat váttis muohtadilálašvuodát. Dáin alla várreeatnamiin ii leat ávki áidut, dannego soames boazu goitge beassá rastá ráji gassa muohttaga dihte. Guovllu geografiija lea dakkár ahte ferte oččodit guohtuneatnamiidda lunddolaš oziid. Jus bidjat lagamus lunddolaš ráji nuorttal, de mearkkaša dat ahte Gábna báhcá oalát baju eatnamiid haga, maid maiddái sáhtta guođohit gidđat ja čakčat. Dát molssaeaktu ii oro leamen vejolaš duohtadilis, jus galgá oazžut ceavzilis boazodoalu dán guovllus. Norggabealde leat lunddolaš oazit, gáissát, ceakko bávtit ja čázádagat, mat juhket eatnamiid lunddolaččat.

3.1.3 *Leaváš čearru*

Areála ja doaimadilálašvuodát

Čearus lea 17 boazodoalli geat barget bohccuiguin. Alimus lobálaš boazolohku lea dálá lálhkaásahasaid mielde 8 000 bohcco. Čearu rájiid ja áigodatguohtumiid oainnat 3.10 kárttas. Leaváš ii juogat guohtuneatnamiid earáiguin, earret daid eananosiid mat leat nuorttabealde “lappmarksgränsen”. Dát guovlu lea Tärändö konsešuvdnačearu oassin. Dat mearkkaša ahte dát guovlu guođohuvvo muhtin jagiid guovtte gearddi, ábaida daid jagiid go dálvejagi guohtumat oarjelis leat heajut. Davil lea lunddolaš oziid vátnivuoda dihte huksejuvvon riikaráji ja Ahpparjávrrri gaskka áidi. Rautasjoga čakčesystema lea lunddolaš rádjain namuhuvvon jávrrri rájis dakka oarjjabeale málbmabáne. Dán rájis ja nuorttasguvlui, gos dálvejagi eatnamat leat, váilot lunddolaš oazit davil. Čearu rájit leat mearriduvvon ollit gitta “gilvinráji” rádjái. Oarjjil ii leat riikarádji lunddolaš rádjain geassejagi eatnamiidda. Lulil leat čearus eanas muddui lunddolaš

Tabell 3.5. Mellomområdet

Reinbeitetype	km ²	%
Lavrik barskog	0	0
Moserik/urterik barskog	0,5	0,1
Lavrik bjørkeskog	16,1	2,7
Moserik/urterik bjørkeskog	139,9	23,8
Bløt, mager myr	5,6	0,9
Bløt, frodig myr	13,1	2,2
Tørr, mager myr	0,2	0
Tørr, frodig myr	2,8	0,5
Skarp/tørr hei	157,0	26,7
Frisk hei	69,5	11,8
Urteeng	32,7	5,6
Gras	53,0	9,0
Buskmark	24,0	4,1
Snø/ls	2,5	0,4
Ungskogmark	–	–
Bebyggelse	0	0
Blokk- og hellemarker	64,1	10,9
Annen åpen mark	0	0
Skygge/Uklassifisert	6,3	1,1
Sum nettoareal	587,1	

Samebyen disponerer over 489,9 km² grønnbeitevegetasjon innenfor sommerbeitene og 335,5 km² i mellomområdet. Mellomområdet ligger innenfor samebyens vår- og høstland. Grønnbeitene på sommerbeitene består i hovedsak av moserik/urterik bjørkeskog (130,7 km²), grasmarker (123,0 km²) og urteenger (118,4 km²). Disse vegetasjonstypene dekker 33 % av sommerbeitene. Sommerbeitene er av god kvalitet. På slutten av sommeren, når det begynner å bli kjølig om nettene, er beitene av svært god kvalitet på grunn av den høye andelen moserik/urterike bjørkeskogen. Videre finnes lavvegetasjon på 25 % av sommerbeitenes nettoareal. Denne svært store lavbeiteressursen utnyttes om våren, høsten og forvinteren, og delvis også på vårvinteren.

Grønnbeitene i mellomområdet er arealmessig betydelig mindre enn på sommerbeitene. Områdets grønnbeiter domineres av moserik/urterik bjørkeskog, frisk hei og grasmarker, til sammen 45 % av nettoarealet. Kvalitativt er grønnbeitene i mellomområdet fullt på nivå med sommerbeitene på grunn av den høye andelen moserik/urterik bjørkeskog. Mellomområdet har i tillegg betydelige lavressurser, nemlig 173,1 km² lavbeiter. Disse brukes om høsten, forvinteren og våren. Med dårlige beiteforhold på vinterbeitene kan lavbeitene i fjellområdet brukes hele vinteren.

Gabna disponerer over 190,4 km² lavbeite innenfor vinterbeitene. Tilgangen på lavbeiter kan synes å være noe for lite, men tatt i betraktning samebyens høyeste tillatte reintall og fjellområdets lavressurser, er tilgang på lavbeiter middels god. Andelen skogsarealer med ungskog er ikke registrert.

Andelen impediment i form av steinet mark er høy

innenfor sommerbeitene og temmelig høy i mellomområdet. Av sommerbeitene utgjør 233,3 km² steinimpediment, tilsvarende 20,5 % av sommerbeitenes nettoareal. Tilsvarende tall for mellomområdet er 64,1 km² respektive 10,9 %. Av sommerbeitenes nettoareal ligger 37,7 % over 1 000 m.o.h., noe som er en svært høy andel. Til og med i mellomområdet finnes betydelige arealer med høytliggende beiter, nemlig hele 18,0 % av områdets nettoareal ligger over 1 000-metersnivået. Samtidig som Gabna er svært tilgodesett når det gjelder høyereliggende områder på sommerbeitene til bruk i varmeperioder, medfører den høye andelen arealer over 1 000 m.o.h en viss reduksjon av beitekvaliteten. Se kart 3.10–3.14. Utbredelsen av de ulike vegetasjonstypene fremgår av kart 3.13 og 3.14.

Sammendrag

Gabna har gode vår-, sommer-, høst- og forvinterbeiter. Vinterbeitene er mer begrenset, men er til gjengjeld snøfattige områder langs elvene der beiteforholdene vanligvis er gunstige. Riksgrensen er, som tidligere nevnt, ingen naturlig avgrensning av sommerbeitene i vest. Riksgrensen er 26 km lang og går over et område med vanskelig terreng og snøforhold. Gjerder er ikke anvendelig i dette høyereliggende området ettersom tilfeldig reintrekk ikke forhindres det meste av året på grunn av snømengdene. Geografien i området taler for at det bør etterstrebtes en naturlig avgrensning av beitene. Bruk av nærmeste naturlige grense i øst ville innebære at Gabna blir uten høysommerland som også kan benyttes om våren og høsten. Dette alternativet kan anses som urealistisk for en hensiktsmessig og bærekraftig reindrift i området. På norsk side finnes naturlige hindringer i form av høyfjellsmasiver, stup og vassdrag som gir forutsetninger for å få til naturlige avgrensinger av beitene.

3.1.3 Laevas sameby

Areal og driftsforhold

Innenfor samebyen er det 17 aktive reindriftsutøvere. Høyeste tillatte reintall er etter gjeldende forskrifter 8 000. Samebyens grenser og sesongbeiter fremgår av kart 3.10. Laevas har ingen sambruk av beiter med tilgrensende samebyer, utenom de delene av vinterbeitene som ligger øst for “lappmarksgrensen”. Dette området ligger innenfor Tärändö konsesjonssameby, noe som medfører at området blir dobbelbeitet enkelte år, spesielt når vinterbeiteforholdene er dårlige lenger vestover. I nord er mangelen på naturlige grenser mellom riksgrensen og Ahpparjávri kompensert med gjerde. Rautas-elvens vannsystem danner en naturlig grense fra nevnte innsjø til like vest for malmbanen. Herfra og østover, som utgjør vinterbeitene, mangler naturlig grense mot nord. Samebyens grenser er fastsatt ned til “odlingsgrensen”. I vest er riksgrensen

rájit bievlajagis, ja bajimus eananosiin dálvejagis, dakko bokte go lea gáisáeanan ja Gáláseanu čázádat. Dain eananosiin, main váilot lunddolaš oazit, dehe oazit eai cakka bohccuid skábman ja dálvet, lea áidi huksejuvvon gitta “gilvinráji” duohkáii, gos maiddáii lea čearu rádjji. Eatnamiid atnin vuollelis “gilvinráji” dahkko boares árbevieru vuodul, ja lunddolaš oziid vátnivuoda dihte ferte reainnidit ealu. Nuorttal lea áidi “lappmarksgränsen” mielde lulábeale Gáláseanu, vai caggá ovttaskas bohccuid beassamis nuorttabeali lobihis guovlluide ja dálvejagi eatnamiidda bievlá áiggi.

Čearus lea searvesiida bievlajagis. Giđđat johtet siiddat sierralagaid, árbevirolaš vugiin cuoŋománu loahpas. Ealu luitet várreseiboša nuortalit eananosiide vuollegis eatnamiidda, maŋnil go leat mannan meattá Rautsa-joga – Aitejokk gárddi. Giđđajagi eatnamat álget vuollegis eatnamiin ja mannet gitta Vierrujoga buohta, ja maiddáii Alisjávrrri lahkosiin ja Luohtti-guovlluin. Oaláš guottetbáikkít leat várreemat gaskal Rautasjávrrri ja Paittasjávrrri, ja oarjjabeali rádjijn lea Vierrujohka. Mihcamáraid birrasiid čohkkegohtet ealu miessemearkumii, mii bistá borgemánu álgu. Dán áigodagas guođohit geassejagi eatnamiin, mat leat várreguovllut oarjjabealde Vistasvákki – Vierrujoga. Dan seammás guođohit maiddáii norggabeali rádjeguovlluin. Ealu čohkkejit eret norggabeali váriin borgemánu loahpageahčen, ja dolvot ealu nuortalii. Čakčamánu álggus bidjet ealu Aitejokk-gárdái ja njuvet nuorra varrásiid. Das maŋnil luitet ealu ruovttoluotta čakčajagi eatnamiidda, gos eallu lea veaidnalis gitta skábmamánu. Birrasiid golgotmánu/skábmamánu molsumis čohkkegohtet ealu, álggus rádjeváriid guovlluin, rátkámiidda Puollanordda gárdái, gos rátket dálvesiiddaide. Dálvesiiddat leat dábálaččat čieža. Skábmamánu loahpas johtet siiddat dálvejagi eatnamiidda árbevirolaš vugiin. Easka dálvejagi eatnamiin njuovadit siiddat sierralagaid, dannego ii mana biilageaidnu rátkkagárddi lusa. Hui soames hávi sáhtta gártat ealu biillain geasehit, go leat heajos muohta ja jieknadilálašvuodat johtingainnus. Dálvejagi eatnamiid oarjjabealis leat alladit eatnamat, mat heivejit čakčadálvi guohtumin. Dálvejagi eatnamat álget Girona buohta ja nu let luksa Dearkkiha (Tarendö)rádjái. Dálvejagi eatnamiin orrot dasságo cuoŋuda cuoŋománu birrasiin, ja dasto álgá giđđajoh-tin.

Guohtun

Leaváš čearu guohtunšládjaid juohkáseapmi (%) (3.6. ja 3.7. tabealla).

3.6. tabealla. Ruonasguohtunguovlu

Guohtunšládja	Km ²	%
Jeagelvallji goahccevuovdi	0	0
Seamulvallji/urtavallji goahccevuovdi	0	0
Jeagelvallji soahkevuovdi	1,8	0,2
Seamulvallji/urtavallji soahkevuovdi	45,5	4,1
Čáhccás šattohis jeaggi	1,9	0,2
Čáhccás šattolaš jeaggi	0,6	0
Goike bovdnajeaggi	1,7	0,1
Goike šattolaš jeaggi	4,1	0,4
Dañas-/goike guolban	104,8	9,3
Varas guolban	42,2	3,7
Njuoskasit rásseeanan	108,2	9,6
Goikásit rásseeanan	183,0	16,3
Siedgarohtu	18,3	1,6
Jassa/Jiekŋa	67,0	6,0
Muorračuohpahat	–	–
Huksejuvvon guovllut	0	0
Juovat ja geađgeanan	464,1	41,3
Eará eanan (kulttoreanan)	0	0
Itkobealli/Mearritkeahtes	81,4	7,2
Submi nettoareála	1 124,6	

3.7. tabealla. Gaskajohtolat

Guohtunšládja	Km ²	%
Jeagelvallji goahccevuovdi	0,7	0,1
Seamulvallji/urtavallji goahccevuovdi	18,8	1,5
Jeagelvallji soahkevuovdi	10,7	0,9
Seamulvallji/urtavallji soahkevuovdi	246,1	20,2
Čáhccás šattohis jeaggi	24,2	2,0
Čáhccás šattolaš jeaggi	6,3	0,5
Goike bovdnajeaggi	22,1	1,8
Goike šattolaš jeaggi	4,6	0,4
Dañas-/goike guolban	280,0	23,0
Varas guolban	150,8	12,4
Njuoskasit rásseeanan	132,1	10,9
Goikásit rásseeanan	96,1	7,9
Siedgarohtu	70,8	5,8
Jassa/Jiekŋa	6,5	0,5
Muorračuohpahat	–	–
Huksejuvvon guovllut	0,1	0
Juovat ja geađgeanan	133,2	10,9
Eará eanan (kulttoreanan)	0,7	0,1
Itkobealli/Mearritkeahtes	12,8	1,1
Submi nettoareála	1 216,7	

ingen naturlig grense for sommerbeitene. I sør har samebyen i hovedsak naturlige grenser innenfor barmarksbeitene og øverste del av vinterbeiteområdet gjennom høyfjellsmassiv og Kalix-elvens vannsystem. Der naturlige hindringer mangler, eller fungerer dårlig på senhøsten og vinteren, er det bygd gjerder fram til “odlingdgrensen” dit man også har fastsatt grensen. Utnyttelsen av vinterbeitene nedenfor “odlingsgrensen” bygger på gammel tradisjon og mangelen på naturlige grenser kan avhjelpest ved at reinen kontrolleres under beitingen. I øst er det bygd gjerder etter “lappmarksgrensen” sør for Kalix-elven for å hindre tilfeldig trekk av rein østfra og inn på vinterbeitene i barmarkstiden.

Samebyen holder reinen i en sammenblandet flokk i barmarksperioden. Vårflyttingen skjer gruppevis, og på tradisjonelt vis, i slutten av april. Reinen slippes på de østlige utløperne av lavfjellene etter å ha passert gjerdet Rautsa-elven – Aitejokk. Vårbeitene er i lavfjellområdet opp til på høyde med Vierrujohka, samt Alisjávri's nærområder og Luohhti-området. Hovedkalvingslandet er fjellområdet fra mellom Rautasjaure og Paittasjärvi, avgrenset i vest av Vierrujohka. Gjetting og samling for kalvemerking begynner omkring St. Hans. Kalvemerkingen pågår til begynnelsen av august. I løpet av denne tiden brukes sommerbeitene, som er fjellområdet vest for Vistasvággi – Vierrujohka. Samtidig brukes grenseområdene på norsk side. I slutten av august samles reinen fra norsk side av sommerbeitene og drives da lenger østover. Første halvdel av september samles det for slaktning av ungbukk i anlegget ved Aitejokk. Deretter slippes reinen tilbake til høstbeitene hvor de går fritt frem til november. Samlingsarbeidet før storskillingen ved anlegget i Puollanordda begynner fra grensefjellene i månedskiftet oktober/november. Etter skillingen, vanligvis i sju vintergrupper, i slutten av november flyttes de enkelte vinterflokkene til vinterbeitene på tradisjonell måte. Slaktning skjer først i vintergruppene ettersom det ikke er vei til skilleanlegget. Unntaksvis kan man bli tvunget til å transportere med bil på grunn av dårlige snø- eller isforhold etter flytteleiene. De vestlige delene av vinterbeitene er mer høyereliggende områder som egner seg for bruk på forvinteren. Vinterbeitene strekker seg fra på høyde med Kiruna til nedenfor “lappmarksgrensen” frem mot Tärendö. Vinterbeitene brukes frem til skareperioden i april da vårflyttingen begynner.

Beite

Fordelingen av beiteressursene på vegetasjonstyper i Laevas sameby fremgår av tabellene 3.6 og 3.7.

Tabell 3.6. Grønnbeiteområdet

Reinbeitetype	km ²	%
Lavrik barskog	0	0
Moserik/urterik barskog	0	0
Lavrik bjørkeskog	1,8	0,2
Moserik/urterik bjørkeskog	45,5	4,1
Bløt, mager myr	1,9	0,2
Bløt, frodig myr	0,6	0
Tørr, mager myr	1,7	0,1
Tørr, frodig myr	4,1	0,4
Skarp/tørr hei	104,8	9,3
Frisk hei	42,2	3,7
Urteeng	108,2	9,6
Gras	183,0	16,3
Buskmark	18,3	1,6
Snø/Is	67,0	6,0
Ungskogmark	–	–
Bebyggelse	0	0
Blokk- og hellemark	464,1	41,3
Annen åpen mark	0	0
Skygge/Uklassifisert	81,4	7,2
Sum nettoareal	1 124,6	

Tabell 3.7. Mellomområdet

Reinbeitetype	km ²	%
Lavrik barskog	0,7	0,1
Moserik/urterik barskog	18,8	1,5
Lavrik bjørkeskog	10,7	0,9
Moserik/urterik bjørkeskog	246,1	20,2
Bløt, mager myr	24,2	2,0
Bløt, frodig myr	6,3	0,5
Tørr, mager myr	22,1	1,8
Tørr, frodig myr	4,6	0,4
Skarp/tørr hei	280,0	23,0
Frisk hei	150,8	12,4
Urteeng	132,1	10,9
Gras	96,1	7,9
Buskmark	70,8	5,8
Snø/Is	6,5	0,5
Ungskogmark	–	–
Bebyggelse	0,1	0
Blokk- og hellemark	133,2	10,9
Annen åpen mark	0,7	0,1
Skygge/Uklassifisert	12,8	1,1
Sum nettoareal	1 216,7	

Čearu geassejagi ruonasguohtumiid viidodat lea badjel 401,9 km² ja 726,6 km² gaskajohtolagas. Gaskajohtolat lea čearu gidđa- ja čakčajagi eanan. Geassejagi ruonasguohtumiin lea eanas goikásit rásseeanan (183,0 km²) ja njuoskasit rásseeanan (108,2 km²). Dát guohtunšlájat dahket 26 % geasseguohtumiid nettoareálas. Geasseguohtumiin lea dohkálaš viidodat, mas lea goikásit ja njuoskasit rásseeanan, muhto go leat ollu juovat ja geađgeenan, heajudit dát guohtuneatnamiid viidodaga sakka ollu. Geasseguohtumat eai leat nu beare buorit. Viidáseappot lea jeagil 9 % geassejagi eatnamiid nettoareálas. Dát eananoassi adno gidđat ja čakčat.

Gaskajohtolaga ruonasguohtumat leat viidodaga dáfus beali stuoribut go geassejagi ruonasguohtumat. Gaskajohtolaga ruonasguohtumiin lea seamulvallji/urtavallji soahkevuovdi, varas guolban ja njuoskasit rásseeanan, oktiibuot 44 % nettoareálas. Kvalitehta dáfus leat gaskajohtolaga ruonasguohtumat buorebut go geasseguohtumat. Vaikko čearu gaskajohtolagas lea unnán rásseeanan, de buhtte dat stuora oassi seamulvallji/urtavallji soahkevuovdi dán váilli, ja dasto dat go lea unnán juovva ja geađgeenan. Gaskajohtolagas lea valjit jeageleanan, nappo 291,4 km² jeagil. Dát eanan adno čakčat, skábman ja gidđat, ja muhtin jagiid maiddáid gidđadálvvi. Go dálveguohtuneatnamiin lea heittot ealádat, sáhtttá dán vuollegis eatnamiin guođohit maiddáid dálvejagis.

Leavázis lea 185,6 km² jeageleanan dálveguohtumis. Lea measta unnán jeageleanan čearu alimus lobálaš boazologu ektui. Ii leat registevuvvon leatgo muorračuohpahagat guovllus.

Ii-anihahtti geađgeenan lea ollu geassejagi eatnamiin ja gaskajohtolagas hui ollu. Geassejagi eatnamiin lea 464,1 km² ii-anihahtti geađgeenan, nappo 41,3 % geasseguohtumiid nettoareálas. Dát logut leat gaskajohtolagas 133,2 km², ja mearkkašit 10,9 %. Geasseguohtumiid nettoareálas lea 70,3 % badjelis go 1 000 m bm., ja dat lea hirmat ollu. Dát dilli heajuda geassejagi guohtumiid. Gaskajohtolagas leat 21,1 % nettoareálas badjel 1000-mehtara dási. Dát lea maid ollu, dannego lea sáhka várreeatnamiid vuolládagaid birra. Leaváš čearus leat valjit alla várreeatnamat geassejagis, mat leat buorit geassebáhkaid áiggi. Geahča 3.10–3.14 kárta. Mii oaidnit 3.13 ja 3.14 kártaš šaddošlájaid viidánusa.

Oktiigeassu

Leaváš čearus lea buorit gidđa-, mannjeasi-, čakča- ja árradálveguohtumat. Geasse- ja dálveguohtumat eai leat nu viidát. Čearu ráđji oarjjil ii leat lunddolaš ráđji geasseguohtumidda, nu movt daddjon ovdalis. Riikaráđji lea 28 km guhku ja manná hui alla várreeatnamiid bokte. Lunddolaš oziid vátnivuoda ii sáhte buhttet áidehukseimiin, alla eatnamiid ja muohtadilálašvuodaid dihte. Jus bidjá ráđjin lagamus, muhtin muddui lunddolaš oziid nuorttabealis, de dagašii dát

ahte čearus eai leat geasseguovdileatnamat, ja daid haga ii birge. Rádjeguovlluin ja oarjjil leat lunddolaš oazit, sihke gáisáeatnamat, ceakko bávtit ja čázádat, mat dahket dan ahte sáhtttá heivehit lunddolaš oziid guohtumiid ráđjin.

3.1.4 Girjása čearru

Areála ja doaibmadilálašvuodat

Čearus leat 31 boazodoalli, geat barget bohccuiguin. Alimus lobálaš boazolohku dálá láhkaásahusaid mielde lea 12 000 bohcco. Čearu rájiid ja áigodatguohtumiid oainnát 3.10 kárta. Girjása čearru ii juogat guohtumiid ránnjáčearuiguin. Davábealde leat čearus eanas lunddolaš oazit bievlanjagi guohtumiin ja nu leat maid dálvejagi guohtumiid bajit osiin oahcin alla várreeanan ja Gáláeatnu. Áiddiid lea ceggen dalle go váilot lunddolaš oazit, dehe go oazit eai doaimma skábman ja dálvejagis. Maiddáid lulil leat čearus lunddolaš oazit, nappo Sijddasjávri, Gáidunjávrrit ja Gáidunjuhka gitta málbmabáne ráđjai, jeakkit Paukijávri ja Guvžájávri oktan Guvžájogain dohko “gilvinráđjai”. Doppe gos eai leat lunddolaš oazit, dehe eai doala bohccuid skábman, leat biddjon áiddit geassejagi ja čakčajagi eatnamiin. Riikaráđji lea biddjon sieraláđje, dannego eanas saji manná ráđji nuorttas-oarjjas. Dát dagaha ahte geassejagi guohtumat juohkásit guhkkodahkii dakko gokko lea veadjetmeahttun caggat bohccuid mannamis rastá riikaráđji ráđjelagas eanansiin. “Gilvinrájis” dohko nuorttasguvlui eai leat mearri rájit, eai davil eaige lulil. Dálvejagi eatnamiid atnu lea vuodđuduvvon árbevirolaš dábi vuodul. Vaikko eai leatge lunddolaš oazit, de nagoda goitge doallat ealu guođohemiin. Dálvejagi eatnamat leat nuorttabeale ráddjejuvvon áiddiin “lappmarksgränsen” mielde.

Čearus lea searveallu bievlanjagis. Gidđat johtet sierrasiiddas ealuiguin, árbevirolaš vugiin, cuonomanu loahpas. Ealu luitet nuorttabeale vuollegit eanansiide manñil go leat mannan málbmabáne meaddel. Gidđajagi eatnamat áiget vuollegis eatnamiin ja viidáseappot oarjjás gitta Jiertajávri–Viddjajávri buohta. Oaláš guottetbáikin leat dat eananoasit, mat leat davábealde Gáidunjávriid, Nikkaluokta–Tjuonajákk linjjás nuorttal ja dakka oarjjabeallái Tjáltajákk. Miessemearkun lea Kártjevuolles mihcamáraid áiggi. Mearkuma manñil bidjet ealu oarjelit eanansiide geasseeatnamiin, ja diktet ealu doppe suoidnemánus. Ja seammas guođohit rádjeguovlluid norggabelde ráji. Misiid merkot Lihtijávrii gárddis dáid áiggiid. Suoidnemánu/borgemánu birrasiid sirdet fas ealu ruovtto- luotta nuorttalebui geasseeatnamiin, nu ahte leat nuortalis Tjaktajákk. Eallu guohtu lávda dán eatnamiin ja miehtá vuollegis eatnamiin gitta čakčamánu gaskkamuddui. Dalle čohkkejit ealu gárdái Nikkaluovttas, njuovadit. Čakčajagi eatnamiid guođohit

Samebyen disponerer over 401,9 km² grønnbeitevegetasjon innenfor sommerbeitene og 726,6 km² i mellomområdet. Mellomområdet er det samme som samebyens høstbeiter. Grønnbeitene på sommerbeitene består i hovedsak av grasmarker (183,0 km²) og urteenger (108,2 km²). Disse vegetasjonstypene dekker 26 % av sommerbeitene. Sommerbeitene har akseptable arealer med gras- og urtemark, men den ekstremt høye andelen av blokk- og hellemark reduserer områdenes beitepotensiale betydelig. Sommerbeitene totalt sett anses som mindre gode. Videre finnes lavvegetasjon på 9 % av sommerbeitenes nettoareal. Denne lavbeiteressursen brukes om våren og noe om høsten.

Grønnbeitene i mellomområdet er arealmessig tilnærmet dobbelt så store som på sommerbeitene. Områdets grønnbeiter domineres av moserik/urterik bjørkeskog, frisk hei og urteenger, til sammen 44 % av nettoarealet. Grønnbeitene i mellomområdet er både kvalitativt og kvantitativt bedre enn på sommerbeitene. Den lavere andelen grasmark i mellomområdet mer enn kompenseres med den rike tilgangen på moserik/urterik bjørkeskog, samt den lavere andelen blokk- og hellemarker. Mellomområdet har svært store lavbeiteressurser, nemlig 291,4 km² lavbeiter. Dette beitet brukes om høsten, forvinteren og våren, og enkelte år også på vårvinteren. Med dårlige beiteforhold på vinterbeitene kan lavbeitene i lavfjellet være et alternativ hele vinteren.

Laevas disponerer over 185,6 km² lavbeite innenfor vinterbeitene. Tilgangen på lavbeiter er noe for lite i forhold til samebyens høyeste tillatte reintall. Andelen skogsarealer med ungsog er ikke registrert.

Andelen impediment i form av steinet mark er særdeles høy innenfor sommerbeitene og temmelig høy i mellomområdet. Av sommerbeitene utgjør 464,1 km² steinimpediment, tilsvarende 41,3 % av sommerbeitenes nettoareal. Tilsvarende tall for mellomområdet er 133,2 km² respektivt 10,9 %. Av sommerbeitenes nettoareal ligger 70,3 % over 1 000 m.o.h., noe som er en ekstremt høy andel. Dette forholdet forringer åpenbart sommerbeitets kvalitet. I mellomområdet ligger 21,1 % av nettoarealet over 1 000-meternivået. Også dette er et høyt nivå, spesielt når en tar hensyn til at det her er spørsmål om lavfjellsområdet. Laevas er svært tilgodesett når det gjelder høyereliggende områder på sommerbeitene til bruk i varmeprioder. Se kart 3.10–3.14. Utbredelsen av de ulike vegetasjonstypene fremgår av kart 3.13 og 3.14.

Sammendrag

Laevas har gode vår-, sensommer-, høst- og forvinterbeiter. sommer- og vinterbeitene er mer begrenset. Samebyens grense i vest er, som tidligere nevnt, ikke en naturlig grense for sommerbeitene. Riksgrensen er 28 km lang og går i et svært høytliggende terreng. Mangel på naturlige grenser kan ikke kompenseres med gjerder på grunn av terreng- og snøforholdene.

Bruk av nærmeste, noenlunde naturlige grense i øst ville medføre at samebyen blir uten høysommerland, noe som ikke kan ses å være et realistisk alternativ. I grenseområdene og i vest er det naturlige hindringer både i form høyfjellsmasiver, stup og vassdrag som gir forutsetninger for å få til naturlige avgrensinger av beite.

3.1.4 Girjas sameby

Areal og driftsforhold

Innenfor samebyen er det 31 aktive reindriftsutøvere. Høyeste tillatte reintall er etter gjeldende forskrifter 12 000. Samebyens grenser og sesongbeiter fremgår av kart 3.10. Girjas har ingen sambruk av beiter med tilgrensende samebyer. I nord har samebyen stort sett naturlige grenser for barmarksbeitene og øvre deler av vinterbeitene med høyfjellsmassiver og Kalix-elvens vannsystem. Der naturlige hindringer mangler, eller fungerer dårlig på senhøsten og vinteren, er det bygd gjerder. Også i sør har samebyen stort sett naturlige grenser med Sijddasjávri, Kaitumvannene med Kaitum-elven til malmbanen, myrområdene til Paukijaure og Kutsasjärvi med Kutjasjoki til “odlingsgrensen”. Der naturlige grenser mangler, eller fungerer dårlig på seinhøsten, er det bygd gjerder i sommer- og høstbeiteområdene. Riksgrensen har en spesiell strekning ettersom størstedelen av grensen går i øst-vestlig retning. Dette forholdet medfører at sommerbeitene deles i lengderetningen der det er umulig å bruke de grensenære områdene uten at reinen passerer riksgrensen. Fra “odlingsgrensen” og østover er det ikke fastsatt grenser verken i nord eller sør. Bruken av vinterbeitene bygger på gammel tradisjon og mangelen på naturlige grenser kan avhjelpes ved at reinen kontrolleres under beitingen. I øst er vinterbeitene avgrenset med gjerde langs “lappmarksgrensen”.

Samebyen holder reinen i en sammenblandet flokk i barmarksperioden. Vårflyttingen skjer gruppevis, og på tradisjonelt vis, i slutten av april. Reinen slippes på de østlige utløperne av lavfjellene etter at malmbanen er passert. Vårbeitene er hele lavfjellområdet og videre vestover til på høyde med Jiertajávri – Viddjajávri. Hovedkalvingslandet er området nord for Kaitumvannene fra linjen Nikkaluokta – Tjuonajákk i øst til like vest for Tjältajákk. Kalvemerking begynner omkring St. Hans i Kårtjevuolle. Deretter drives reinen til de vestre delene av sommerbeitet hvor reinen holdes i juli. Samtidig brukes grensebeiteområdene på norsk side. Kalvemerking pågår i denne tiden i anlegg rundt Lihtijávri. I månedskiftet juli/august føres reinen tilbake til de østre delene av sommerbeitene øst for Tjåktajákk. Reinen går fritt på beite i dette området og hele lavfjellsområdet frem til midten av september da flokken samles i anlegget i Nikkaluokta for slakting

skábmamánu álgui, de fas gárddástallet Gáidun-gárd-dis, njuovadit ja rátkkašit guđa-čieža dálvesiidan. Maiddái ránnjáčearut rátkkašit. Dálvejagi eatnamiid-da johtet árbevirolaš vugiin ja muhtin vuoru maid biil-lain dolvot ealu. Dálvejagi guohtumat álget málbma-báne rájes oarjjil gitta “lappmarksgränsen” rádjái. Oarjjabeali duovdagat leat alla eatnamat, mat adnojit skábmajagis gitta juovlamánu gaskkamuddui, ja das manás johtet ealuiguin nuortalii. Dálvejagi eatnamiin orrot juohke jagi gitta dassážiigo cuoŋuda cuoŋománu ja dalle leage giđđajohtináigi.

Guohtun

Girjás čearu guohtunšlájaid juohkaseapmi (%) (3.8. ja 3.9. tabealla).

3.8. tabealla. Ruonasguohtunguovlu

Guohtunšládja	Km ²	%
Jeagelvallji goahccevuovdi	0	0
Seamulvallji/urtavallji goahccevuovdi	1,1	0,1
Jeagelvallji soahkevuovdi	3,7	0,3
Seamulvallji/urtavallji soahkevuovdi	63,5	4,6
Čáhccás šattohis jeaggi	8,5	0,6
Čáhccás šattolaš jeaggi	4,9	0,3
Goike bovdnajeaggi	2,1	0,2
Goike šattolaš jeaggi	20,1	1,4
Danjas-/goike guolban	261,4	18,8
Varas guolban	147,5	10,6
Njuoskasit rásseeanan	184,2	13,3
Goikásit rásseeanan	261,9	18,9
Siedgarohtu	42,3	3,0
Jassa/Jiekŋa	80,6	5,8
Muorračuohpahat	–	–
Huksejuvvon guovllut	0	0
Juovat ja geađgeenan	305,3	22,0
Eará eanan (kulttoreanan)	0	0
Itkobealli/Mearritkeahtes	1,4	0,1
Submi nettoareála	1 388,5	

3.9. tabealla. Gaskajohtolat

Guohtunšládja	Km ²	%
Jeagelvallji goahccevuovdi	14,9	1,4
Seamulvallji/urtavallji goahccevuovdi	27,8	2,5
Jeagelvallji soahkevuovdi	54,7	5,0
Seamulvallji/urtavallji soahkevuovdi	297,1	27,3
Čáhccás šattohis jeaggi	82,5	7,6
Čáhccás šattolaš jeaggi	9,7	0,9
Goike bovdnajeaggi	26,7	2,4
Goike šattolaš jeaggi	19,0	1,7
Danjas-/goike guolban	254,8	23,4
Varas guolban	166,4	15,3
Njuoskasit rásseeanan	4,2	0,4
Goikásit rásseeanan	45,0	4,1
Siedgarohtu	56,7	5,2
Jassa/Jiekŋa	0,1	0
Muorračuohpahat	–	–
Huksejuvvon guovllut	0	0
Juovat ja geađgeenan	30,0	2,8
Eará eanan (kulttoreanan)	0,7	0,1
Itkobealli/Mearritkeahtes	0	0
Submi nettoareála	1 090,3	

Čearu geassejagi ruonasguohtumiid viidodat lea 725,5 km² ja gaskajohtolagas lea 625,9 km². Gaskajohtolaga duovdagat leat geassejagi eatnamiid ja dálvejagi eatnamiid gaskka ja dat leatge eanas čakčajagi guohtuneatnamat. Geassejagi ruonasguohtumiin lea eanas rásseeanan (261,9 km²) ja njuoskasit rásseeanan (184,2 km²). Dát guohtunšlájat leat 32 % geasseguohtumiin, ja danne leage geassejagi guohtun hui buorre. Dasa lassin lea geassejagi eatnamiin jeageleatnamiid guođohit giđđat ja čakčat ovdalgo rátket dálvesiiddaide.

Gaskajohtolaga ruonasguohtumat eai leat eatnama dáfus nu viidat go geassejagis. Gaskajohtolaga ruonasguohtumis lea eanas seamulvallji/urtavallji soahkevuovdi ja varas guolbanat, oktiibuot 43 % nettoare-

av ungbukk. Høstbeitene brukes til begynnelsen av november da reinen samles i anlegget i Kaitun for slaktning og skilling i seks eller sju vintergrupper. Samtidig skiller nabosamebyene ut sin rein. Flytting til vinterbeitene skjer delvis på tradisjonell måte og delvis med biltransport. Vinterbeitene strekker seg fra malmbanen i vest og ned til "lappmarksgrensen". De vestlige delene er mer høyereliggende forvinterland som vanligvis blir benyttet frem til midten av desember, og deretter flyttes flokkene lenger østover. Hele vinterbeiteområdet brukes hvert år frem til skareperioden i april da vårflyttingen begynner.

Beite

Fordelingen av beiteressursene på vegetasjonstyper i Girjas sameby fremgår av tabellene 3.8 og 3.9.

Tabell 3.8. Grønnbeiteområdet

Reinbeitetype	km ²	%
Lavrik barskog	0	0
Moserik/urterik barskog	1,1	0,1
Lavrik bjørkeskog	3,7	0,3
Moserik/urterik bjørkeskog	63,5	4,6
Bløt, mager myr	8,5	0,6
Bløt, frodig myr	4,9	0,3
Tørr, mager myr	2,1	0,2
Tørr, frodig myr	20,1	1,4
Skarp/tørr hei	261,4	18,8
Frisk hei	147,5	10,6
Urteeng	184,2	13,3
Gras	261,9	18,9
Buskmark	42,3	3,0
Snø/Is	80,6	5,8
Ungskogmark	–	–
Bebyggelse	0	0
Blokk- og hellemark	305,3	22,0
Annen åpen mark	0	0
Skygge/Uklassifisert	1,4	0,1
Sum nettoareal	1 388,5	

Tabell 3.9. Mellomområdet

Reinbeitetype	km ²	%
Lavrik barskog	14,9	1,4
Moserik/urterik barskog	27,8	2,5
Lavrik bjørkeskog	54,7	5,0
Moserik/urterik bjørkeskog	297,1	27,3
Bløt, mager myr	82,5	7,6
Bløt, frodig myr	9,7	0,9
Tørr, mager myr	26,7	2,4
Tørr, frodig myr	19,0	1,7
Skarp/tørr hei	254,8	23,4
Frisk hei	166,4	15,3
Urteeng	4,2	0,4
Gras	45,0	4,1
Buskmark	56,7	5,2
Snø/Is	0,1	0
Ungskogmark	–	–
Bebyggelse	0	0
Blokk- og hellemark	30,0	2,8
Annen åpen mark	0,7	0,1
Skygge/Uklassifisert	0	0
Sum nettoareal	1 090,3	

Samebyen disponerer over 725,5 km² grønnbeitevegetasjon innenfor sommerbeitene og 625,9 km² i mellomområdet. Mellomområdet er beitene mellom sommerbeitene og vinterbeitene og utgjør hoveddelen av høstbeitene. Grønnbeitene på sommerbeitene består overveiende av grasmarker (261,9 km²) og urteenger (184,2 km²). Disse vegetasjonstypene dekker 32 % av sommerbeitene. Sommerbeitene er således av svært god kvalitet. Videre finnes lavvegetasjon på 24 % av sommerbeitenes nettoareal. Denne lavbeiteressursen brukes om våren og om høsten før oppdelingen i vintergrupper.

Grønnbeitene i mellomområdet er arealmessig noe mindre enn på sommerbeitene. Områdets grønnbeiter domineres av moserik/urterik bjørkeskog og frisk rishei, til sammen 43 % av nettoarealet. Grønnbeitene

álas. Gaskajohtolaga ruonasguohtumiid kvalitehta lea heajut go geasseguohtumis suoidnemánu, muhto lastamuorat ja rássás eanan dahká gaskajohtolaga buorren čakčageasi eanamin. Gaskajohtolagas leat viidát jeagelguohtumat, nappo 324,4 km² jeageleanan. Jeageleatnamis lea eallu čakčat, skábman ja gidđat, muhtin jagiid maiddáid gidđadálvvi. Go dálvejagis lea heajos guohtun, sáhtttá ealu guođohit vuollegit eatnamiin jeagelguohtumis miehtá dálvvi.

Dálvejagi eatnamis lea Girjásis badjel 531,7 km² jeageleanan. Hui valjit leat jeagelguohtumat. Almatge leat dálveguohtumiid oarjjabeale duovdagat alla várreeatnamat ja doppe lea ollu muohta dálveguovdil. Dáid eatnamiid guođohit dábálaččat skábman ovdal juovllaid. Vuovdeeatnamiin eai leat registevuvvon leatgo doppe muorračuohpahagat.

Ii-anihahtti geađgeanan lea ollu geassejagi eatnamiin, muhto aibbas unnán gaskajohtolagas. Geassejagi eatnamiin lea 305,3 km² ii-anihahtti oassi, dehe 22 % geassejagi nettoareálas. Seammá logut gaskajohtolagas leat 30,0 km², dehe 2,8 %. Geassejagi eatnamiin lea 33,3 % nettoareálas badjelis go 1 000 m², ja dat lea stuora oassi. Gaskajohtolagas measta oalát váilot eatnamat dán allodagas. Girjása čearu geassejagi eatnamiin leat ollu alla várreeatnamat, mat leat buorit geassebáhkaid. Geahča 3.10–3.14 kártagovat. Mii oaidnit 3.13 ja 3.14 kárttat šaddošlájaid viidánusa.

Oktiigeassu

Girjása geassejagi eatnamiin lea valjit ruonasguohtun, ja seammás leat čearus buorit gidđa-, čakča- ja dálveguohtumat. Čearus leat hui unnán guohtumat geasseguovdil, dannego riikarádji juohká guohtuneatnamiid nuorttas-oarjjás guvlui. Lea veadjetmeahtun atnit geasseguovdilguohtumiid dainna lágiin ahte ii guođot duovdaga goappaš beali riikaráji, dannego bohccuid ii nagot cakkadit duššefal nuppi beallái ráji. Eanan, mii manná dakko rádjuora, lea sullii 35 km ja eanamálla ja muohtadilálašvuohta lea nu ahte áidut ii leat ávki. Jus anášii lagamus, ja muhtin muddui lunddolaš oazi duovdaga nuorttabealis, dagahivččii dát ahte čearru báhcá geasseguovdilguohtumiid haga, ja dat ii leat vejolaš. Go ráji veahá heiveha, sáhtttá Girjása čearu dálá geasseguovdileatnamiid oazžut oktan duovddan, mas maiddáid lea lunddolaš oahci, iige dát headuš norggabeali boazodoalu dehe gilval dainna.

3.1.5 Fágálávdegotti evttohus

Skievvá – Gábna – Leaváš – Girjás

1. Fágálávdegoddi evttoha ahte Gábna, Leaváš ja Girjása čearut atnet Skievvá orohaga guohtuneatnamiid, geahča 3.2 kártamildosa. Evttohusa vuodđun lea at Skievvá orohat ja Leaváš čearru ásaht oktasádoalu dán guovllus. Gábna ja Girjása duovdagat Skievvás biddjojít konvenšuvdnaguovlun. Dálá konvenšuvdnaáidii sáhtttá njeidojuvvot.

2. Fágálávdegoddi evttoha guohtuneatnamiid atnit nu movt boahtá ovdan 3.2 kárta. Evttohusa vuodđun lea ahte Skievvá ja Leaváš eai ásat ovttasbarggu. Guovllut, maid ožžot Gábna, Leaváš ja Girjása čearut, biddjojít konvenšuvdnaguovlun. Fágálávdegoddi fuomášuhtttá ahte Norddalenis eai leat lunddolaš oazit, ja dán berre vuhtii váldit. Leaváš čearus lea bievlanjagis riekti rasttildit Norddalen. Konvenšuvdnaáidii Iptonjávrris sáhtttá njeaidit.

Geahča 3.2 kárta.

3.2 Girjás – Frostisen – Baste – Unnačearoš guovllut

3.2.1 Frostisen boazoorohat

Areála ja doaibmadilálašvuođat

Hellemo davágeaži eatnamat ja Skievvá orohaga lulágeaži eatnamat sirdojedje Frostisenii jagis 1999. Lulábeale rádji manná Mannfjordena mielde ja das Caddnejávraii riikaráji bokte. Dákko lea rádji Frostisena ja Hábmara gaskka seammágo Unnačearoža ja Sirgá gaskaš rádji. Davábealde čuovvu rádji Skievvávuona ja vákki mielde viidáseappot Kjárdavatnet rádjái. Geahča 3.3 kárta.

Orohaga olggut rájit luksa, oarjjás ja davás leat buorit, muhto nuorttabealde ii leat riikarádji lunddolaš guohtunrádji. Guohtumat, mat ruotabeale čearuide leat várrejuvvon jagi 1972 konvenšuvnna mielde, leat 68 km². Guovlu lea ráddjejuvvon go leat biddjon mánggat rádjeáidebáikki merkejuvvon. Geahča 3.3. kárta. Áiddit galget váikkuhit vai eatnama oasis adnojit lunddolaččat. Lassin konvenšuvdnaáiduide, lea okta áidi cegejuvvon Sijddjávrris Forsvatnet rádjái, ja juohká Baste ja Girjása čearuid.

Frostisena boazoeaiggádat leat jagi 1975 rájes moaitán dan gokko rádjeáidii leat ceggen. Sii čuoččuhit ahte áiddit eai doaimma ovdalguođohit lea jiekŋa mannan. Danne besset ruotabeale bohccot hui álkit lávdat eatnamiidda mat lunddolaččat gullet Frostisen geasseorohahkii. Sii leat dovdan dárbbu hárhjit dakkár vuogi ahte guođohit ealu eatnamiin rittu lahka eanas jagi. Sin oaivila mielde lei áidi galgat mannat lulábeale Baugefjellet, vaikkoba ruotabeallái. Nu lei eatnamiid sáhttit buorebut atnit ávkin.

Frostisen lea maiddáid evttohan rievdadit dán vai orohat soahpá guođohit oarjjabeale Kjárdavatnet – Sijddasjávrris. Sii čujuhit gaskaáidii dalle šaddat oaneheabbon, ja livččii buoret ávki. Girjá vuosttaldii evttohusa, ja oaivvilda áidii leat muohttaga vuolde dálvet.

i mellomområdet er av dårligere kvalitet enn sommerbeitene i juli, men den rike tilgangen på løv og gras gjør mellomområdet til bra sensommerbeite. Mellomområdet har svært store lavbeiteressurser, nemlig 324,4 km² lavbeiter. Dette beitet brukes om høsten, forvinteren og våren, og enkelte år også på vårvinteren. Med dårlige beiteforhold på vinterbeitene kan lavbeitene i lavfjellet være et alternativ hele vinteren.

Girjas disponerer over 531,7 km² lavbeite innenfor vinterbeitene. Tilgangen på lavbeiter er svært god. De vestlige delene av vinterbeitene er dog høytliggende og dermed snørike fram mot høyvinteren. Dette området benyttes vanligvis på førjulsvinteren. Andelen skogsarealer med ungskog er ikke registrert.

Andelen impediment i form av steinet mark er særdeles høy innenfor sommerbeitene, men nærmest marginal i mellomområdet. Av sommerbeitene utgjør 305,3 km² steinimpediment, tilsvarende 22,0 % av sommerbeitenes nettoareal. Tilsvarende tall for mellomområdet er 30,0 km² respektivt 2,8 %. Av sommerbeitenes nettoareal ligger 33,3 % over 1 000 m.o.h., noe som er en svært høy andel. I mellomområdet er mangler det nesten helt arealer over dette nivået. Girjas er svært tilgodesett når det gjelder høyreliggende områder på sommerbeitene til bruk i varmeperioder. Se kart 3.10–3.14. Utbredelsen av de ulike vegetasjonstypene fremgår av kart 3.13 og 3.14.

Sammendrag

Girjas har god tilgang på grønnbeite på sommerbeitene. Samtidig er samebyen svært tilgodesett når det gjelder vår-, høst- og vinterbeiter. Samebyen har en stor mangel med høysommerbeitene ved at riksgrensen deler beitene i øst-vestlig retning. Det er ikke praktisk mulig å bruke høysommerbeitene uten at beitene på begge sider av riksgrensen benyttes ettersom reinen ikke kan hindres i å passere grensen. Grensestrekningen er ca. 35 km og terreng- og snøforholdene er slik at denne ulempen ikke kan kompenseres med å bygge gjerder. Bruk av nærmeste, noenlunde naturlige grense i øst ville medføre at samebyen blir uten høysommerland, noe som derfor er et urealistisk alternativ. Med visse grensejusteringer kan Girjas' nåværende høysommerbeite bli ett sammenhengende beiteområde med naturlige grenser uten at dette vil konkurrere med reindriften på norsk side.

3.1.5 Fagutvalgets forslag

Skjomen – Gabna – Laevas – Girjas

1. Fagutvalget foreslår at beitene i Skjomen rbd. benyttes av samebyene Gabna, Laevas og Girjas i samsvar med kart 3.2. Dette forslaget bygger på at Skjomen rbd. og Laevas sameby etablerer samdrift i området. Gabna og Girjas sine områder i Skjomen har status som konvensjonsområder. Nåværende konvensjonsgjerde kan rives.

2. Fagutvalget foreslår at beiteområdene brukes i samsvar med kart 3.2. Dette forslaget bygger på at det ikke etableres samdrift mellom Skjomen og Laevas. De områdene som gis til Gabna, Laevas og Girjas har status som konvensjonsområder. Fagutvalget påpeker at det ikke finnes noen naturlig grense i Norddalen, noe en bør ta hensyn til. Laevas har overtredelsesrett i Norddalen i barmarksperioden. Konvensjonsgjerdet ved Iptonjaure kan rives.

Det vises til kart 3.2.

3.2 Området Girjas – Frostisen – Baste – Sörkaitum

3.2.1 Frostisen reinbeitedistrikt

Areal og driftsforhold

Nordre del av Hellemo og søndre del av Skjomen reinbeitedistrikter ble overført til Frostisen i 1999. I sør følger grensene nå Mannfjorden og videre opp til Caddnejavrre ved riksgrensen. Her faller grensen mellom Frostisen og Hábmer, sammen med grensen mellom Sörkaitum og Sirkas. I nord følger grensen Skjomenfjorden og dalen videre opp til Kjårdavatnet. Det vises til kart 3.3.

Distriktet har gode ytre grenser mot sør, vest og nord, men i øst er riksgrensen ingen naturlig beitegrense. Det beiteområdet som er avsatt som beite for svenske samebyer i henhold til konvensjonen av 1972 er på 68 km². Det er avgrenset med flere parseller grensegjerder. Det vises til kart 3.3. Gjerdene forutsettes å utnytte naturlige elementer i landskapet. I tillegg til konvensjonsgjerdene, er det oppført et mindre gjerde fra Siidasjávri til Forsvatnet, som skille mellom samebyene Baste og Girjas.

Reineierne i Frostisen har helt siden 1975 kritisert traseen for grensegjerdene. De hevder at gjerdene ikke fungerer før isen på sjøene er gått. Derved kan reinen fra de svenske samebyene i stor grad trekke inn i det som er Frostisens naturlige sommerbeiter. For å unngå sammenblandinger, har de følt seg tvunget til å etablere et flyttemønster der de holder reinen i kystnære områder det meste av året. Etter deres mening burde for eksempel gjerdet gå på sørsiden av Baugefjellet, gjerne inn på svensk område. Dette ville etter deres mening gi bedre effekt.

Frostisen har også foreslått en endring som innebærer at distriktet kunne benytte områdene vest for Kjårdavatnet – Siidasjávri. De viser også til at sperregjerdet ville bli kortere, i tillegg til at det ble mer effektivt. Girjas satte seg i mot forslaget og viser særlig til at gjerdet ville være nedsnødd om våren.

Frostisenis leat mánnga lunddolaš siskkáldas ráji. Storvatnet ja Frostisen-jiehkit leat oahcin nu ahte davil lea sierra guohtunduovdda. Seammaládje leatge maid Mannfjorden (orohatrádjji lulil) ja Siskkit Divttasvuotna, oktan jihkiigin nuorttabealde, sierra guohtunduovdagat. Oarjjabealde dahká E6 lunddolaš ráji, nu ahte njárga Bállaga oarjjabealde lea sierra guohtunduovdan. Orohagas leat maiddá mánnga smávit eananoasi sierra ja váddása duohken vuonaid ja ceakko rámaid sivas.

Lunddudilálašvuodát

Goappaš bealde Efjordena gávdnat stuorámus guovlluid gos čadatgaskka leat gággádit mollaneaddji bákteslájat. Orohaga lulimus eananoassi lea seamma suvrra granihttaguovllus go Hábmara rádjeguovllut. Smávit guovllus, Skievvávuona ja Storvatnet gaskka, gávdno maiddá gággádit mollaneaddji bákteslájja. Orohagas lea minddar báitaráktu. Báitaráktoguovlluin lea maiddá gaskkohagaid krystallalaš kalkageadgi, ovdamearkka dihte Håfjellet, mii lea oarjja-bealde Bállaga guovddáza.

Siskkit vuotnaguovlluin leat gáisáeatnamat, ceakko čohkat ja bávtit mannet njuolga merrii. Ábaida leat Divttasvuotna ja Efjorden gaskka dakkárat. Stetind nammasaš čohkka manná njuolga bajás gitta 1.400 mehtara allodahkii. Dát eatnamat eai heive visot guohtuneamin, eai goit dálvet, vaikko vel sáhttáge guohtun gávdnot vákkiin čohkaid gaskka. Riddoguovllus ja siskkit eatnamiin leat njuidosit várit ja heivejit buorebut boazodollui.

Eai báljo leat eará orohagain na ollu jiehkkit ja jasat, mat eai sutta, go Frostisenis (5 %). Oktan čáziin leat eará ii-anahahti oasit oktiibuot 12,5 % bruttoareálas. Frostisen ja Giccijietnja leat stuorámus jiehkkit, muhto gávdnojit eará smávit jiehkkit siskkit várreguovlluin.

Dušše dain njárggain, mat leat Divttasvuona guvlui, borgá vuollel 150 mm. Dáppe maiddá, nu movt eará orohagai davábealde Saltenfjorden, dagahit riddoguovllu temperatuvrrat dálveguohtumiid eahpesihkarin. Bivvalis dálkkit gaskkohagaid eai nagot buoridit ealádaga ja dipmádit jienja. Dákkár geologiijain lea riddoatnamiin heajos ealádat dálvet, vaikko vel areálat, mat leat vuollel 100 m bm, leatge 13 % nettoareálas (earret stuora ii-anahahti osiid)³¹.

Olggut guovlluin lea šattuid šaddanáigodat 160 ja 180 beavvi gaskka, siskkit guovlluin fas measta dušše 120 beavvi (jagi gaskamearri). Erohusat leat das goas heaitá šaddu šaddamis. Ruonasguohtuma guhkes šaddanáigodat ii mearkkaš duođi eanet bohccuide, go eanas rássi ja urtta ii guhtojuvvo ná vuolládagain. Guovllut leat goitge anolaččat jus guhká bistá guoppar.

Guohtun

Jagi 1964 boazoguohtunkonvenšuvdna meroštalai geavatlaš bievlaguohtuma guoddit 4.000 bohcco ja

1.500 bohcco dálveguohtumis. Dán mielde leat rehkenasten co orohaga geassit 1.300 bohcc go adno birra-jagiorohahkan, nappo 1,2 bohcco juohke km². Boazodoallostivra lea mearridan alimus boazologu galgat leat 700 bohcco, ja guokte doalloovttadaga. Jagi 1999 boazolohku lei arvat vuollel meari. Orohat gillá ollu vahágiid geažil. Vahágiid duogážin leat luonddudilálašvuodát, dannege boraspiriide leat buorit eallineavttut. Lassin Frostisenii, ledje Nordlánddas Skievvá orohagas stuorámus vahágat jagiin 1998/99.

Luonddudilálašvuodaid vuodul heivejit moadde guovllu buoremusat dálveguohtumin; Guovllut olggut Efjorden goabbat bealde, Skarberghalvøya, Barøya, ja eananoassi Storvatnet ja Skievvávuona gaskka. Muhtin saji leat guovllut goitge gáržžit. Dáid eanansiid gaskkas leat vuonat, nu ahte duovdagat leat juohkásan sierra oassin, ja ii-anahahti eanan lea viiddis. Dát guoská eandalii njárggaide lulábealde Efjordena. Guovlluid seastima dihte, lea deatalaš guođohit eará eatnamiid orohagas čakča- ja árradálvejagi. Dasa lassin leat veahá jeageleatnamat Geitvatnet-Skárvatnet oarjjabealde, mat adnojit gidđat ja čakčat. Muhtin jagiid sáhttá seammahat eatnamiid atnit skábma- ja dálveguohtumin. Čadatgaskka lea stuora ballu ahte eatnamat jiknot ja guohtumat lássahuvvet. Dán guovllus lea seammá bahá arvit ođđajagimánus ja guovvamánus movt juo leage rittus, ja seammás lea buollaš-eabbu gaskamearáláččat.

Dalle go čázadagaid dulvadedje siskkit Frostisenis (Skievvá-buođđu), čadahedje sierra takserema Langvatnet guovllu nuorttadavábealde. Doppe čájehii 28 % ii-anahahti, 11 % rássi ja 61 % jeageleanan. Guovlu daddjui leat hui buorren geasse- ja čakčaeamin.

Lyftingsmo lea árvoštallan Bállaga várreguohtuma. Loahppaboadusin son dadjá ahte eai leat ollu duottarguohtumat Bállágis. Stuorámus guovllut lea Håfjellet ja duovdagat birrasiid Fjelltuva.

Frostisena njuovvandeattut leat hui lahka Byrkijje deattuid, gos daddjojit leat Nordlándda buoremus guohtumat. Dát leat badjelis go dakkár riddoguovllus go Toven. Dát mitalage ahte bievlaguohtumat leat buorit. Buot dilálašvuodain čujuhuvvo ahte dálvejagi guohtumat ráddjejit vejolašvuodaid.

Oktiigeassu

Mánnga oktavuodas lea geažuhuvvon ahte Frostisena boazodoallit galggašedje várret riddoguovlluid dálvejagi guohtumin, ja guođohit orohaga siskkit osiid eambo. Riddoguovllu baktevuodđu lea earálágan go Nordlándda eará riddo-orohagain, ja mearkkaša ahte muhtin guovlluin lea buorre šaddu, ja sáhttá adnot ruonasguohtumin. Vaikko vel riddovárit eai leatge nu alladat, leat doppe goitge buorit bálggosbáikkit geas-seliehmun. Fágálávdegotti oaivila mielde sáhttá bohccuide leat buorre geasset riddoguovllus, ja dat lea gitta das movt obbalaččat adnojit guohtumat.

31. Hábmiris lei dát lohku 20,5 %.

Frostisen har flere naturlige interne grenser. Storvatnet og Frostisen (isbreen) gir god avgrensning for et selvstendig beiteområde i nord. På samme måte vil områdene mellom Mannfjorden (distriktsgrensen i sør) og Indre Tysfjorden, sammen med isbreene i øst, danne et selvstendig beiteområde. I vest forsterker E6 en naturlig avgrensning av halvøya vest for Ballangen. I tillegg har distriktet flere mindre beiteområder som er isolert og vanskelig tilgjengelig på grunn av fjorder og bratte fjellsider med bart fjell.

Naturforhold

Det største sammenhengende området med tungt oppløselige bergarter ligger på begge sider av E fjorden. Den sørligste delen av distriktet ligger i det samme sure granittområde som grensestrøkene i Håbmer. Et mindre område mellom Skjomenfjorden og Storvatnet har også tungt oppløselige bergarter. Ellers er distriktet preget av glimmerskifer. Områdene med glimmerskifer brytes også med innslag av krystallinsk kalkstein. Dette gjelder for eksempel Håfjellet vest for Ballangen sentrum.

Store deler av indre fjordstrøk er preget av alpine landformer, med spisse tinder og blankskurte fjellsider som stuper rett i sjøen. Særlig utpreget er områdene mellom Indre Tysfjorden og E fjorden. Her stiger for eksempel Stetind fra fjorden og rett opp i 1.400 meters høyde. Deler av disse områdene er lite egnet for reindrift, særlig om vinteren, selv om en kan finne en del beite i dalgangene mellom toppene. Kysten og innlandet har mer avrundede fjellformasjoner og er bedre egnet for reindrift.

Svært få reinbeitedistrikter har en så stor andel evig snø og is som Frostisen (5 %). Sammen med vann utgjør andre store impediment i alt 12,5 % av bruttoarealet. Frostisen og Gihstsejiekna er de største isbreene, men i tillegg finnes det en rekke mindre breer i indre fjellstrøk.

Det er bare halvøyene mot Tysfjorden som har under 150 mm nedbør som snø. På samme vis som de andre distriktene nord for Saltenfjorden, er temperaturoforholdene på kysten ugunstig for å få sikre vinterbeiter. Periodene med mildvær er ikke tilstrekkelig for å løse opp beitene etter ising. Når geologien i tillegg er slik den er, vil utgangspunktet for gode vinterbeiter på kysten være dårlig, selv om arealet under 100 m.o.h. er 13,7 % av nettoarealet (unntatt store impedimenter)³¹.

De ytre områdene har vekstsesong på mellom 160 og 180 dager, de indre områdene ned mot 120 dager (årlig gjennomsnitt). Variasjonen skyldes særlig tidspunktene for slutten på veksten. Den lange vekstsesongen for grønnbeitene har liten betydning for reinen, da det meste av gras og urter vil bli vraket i så lave fjellområder. Disse områdene kan likevel ha betydning dersom en får en lang sopptid.

Beite

Reinbeitekommissjon av 1964 beregnet en praktisk barmarkskapasitet på 4 000 rein og 1 500 rein på vinterbeite. De regnet på dette grunnlaget 1 300 rein på helårsbeite, altså 1,2 rein pr. km². Reindrifststyret har fastsatt øvre reintall til 700 rein, fordelt på 2 driftsenheter. Reintallet i 1999 var betydelig under dette nivået. Distriktet er meget sterkt presset av store tap. Tapene skyldes indirekte naturforholdene, ved at de gir gode betingelser for rovdyr. Ved siden av Frostisen, var Skjomen det distriktet i Nordland som hadde størst kalvetap i 1998/99.

Ut fra naturforholdene peker det seg ut en del vinterbeiteområder; områdene på begge sider av ytre E fjorden, Skarberghalvøya, Barøya, samt området mellom Storvatnet og Skjomenfjorden. En del av disse områdene er imidlertid små områder. Hver for seg er de isolert av fjorder, og de har en stor andel impediment. Dette gjelder særlig halvøyene sør for E fjorden. For å spare disse områdene er det derfor viktig å benytte andre områder i distriktet til høst- og tidlig vinterbeiter. I tillegg er det også en del lavbeiter vest om Geitvatnet – Skårvatnet som benyttes vår og høst. Enkelte år kan samme område benyttes som høstvinter- og vinterbeiter. Risikoen for ising og låsing av beitene er imidlertid gjennomgående meget stor. Faren for regn i januar og februar er like stor som på kysten, samtidig som gjennomsnittstemperaturen er lavere.

I samband med regulering av vassdragene i indre deler av Frostisen (Skjomen-reguleringen), ble det gjennomført en særskilt taksering i områdene nordøst for Langvatnet. Den viste 28 % impediment, 11 % gras og 61 % fastmark med lav. Området ble samlet karakterisert som et meget godt sommer- og høstland.

Lyftingsmo har vurdert fjellbeitene i Ballangen. Som en sammenfatning sier han at det ikke er noe større sammenhengende vidder med fjellbeite i Ballangen. De største områdene er Håfjellet og områdene rundt Fjelltuva.

Slaktevektene i Frostisen ligger tett opp til Byrkjia, som er regnet å ha de beste barmarks-beitene i Nordland. Dette er høyere enn et kystdistrikt som Toven. Dette gir en klar indikasjon om at barmarksbeitene ikke er noe problem. I alle sammenhenger blir det henvisning til at vinterbeitene begrenser kapasiteten.

Sammendrag

I forskjellige sammenhenger har det vært antydning at reineierne i Frostisen i sterkere grad burde forbeholde kystområdene for vinterbeite, og som en konsekvens av dette, benytte de indre områdene av distriktet sterkere. Berggrunnen på kysten er forskjellig fra de fleste andre kystdistriktene i Nordland slik at deler av dette landskapet har et frodig preg, og kan benyttes som grønnbeite. Selv om kystfjella er lave, vil avkjøling/vind fra havet gi god lufting på varme sommerdager.

31. Håbmer hadde tilsvarende 20,5 %

Fágalávdegoddi váldá vuhtii ahte orohat lea guhkit áiggi atnán guovllu Storvatnet ja Skievvávuona gaska dálveorhahkan. Orohatrádji lea muhttejuvvon, ja guovlu gullá dál orohahkii. Dat oadjebasmahtá dili orohatplánema dáfus. Guovlu lea oalát sierra, ja sáhtá adnot almmá masttademiid haga. Go dáid eananosiid atná ovtas eará smávit jeagelšattolaš eatnamiiguin, de sáhtá dálvejagis guođohit dán guovlus. Ovdalis anu vuodul eai addán rádjerievdadeamit orohahkii ođđa dálveguohtumiid.

Eaktun dán orohaga doallat sierra orohahkan lea ahte guovlluid, earret namuhuvvon jeageleatnamiid, sáhtá guođohit gidđa-, geasse- ja čakčajagis. Dalle ferte vuodđun leat ahte ii bággehala oarjelebbui sirdit masttalmasaiddihte. Fágalávdegoddi oaivvilda dán lea heittohin guohtumiid dáfus, vaikko vel doalu doaibmadili dáfus orruge leamen buorre vuohkin.

Jus oaivvilda Frostisenis ain galgat iešheanalisa boazodoaluin bargat, berre gávnnahtit ráddjemiid mat buoremusat juhket nuorta- ja oarjjabeale boazodoalu. Riikarádji ii leat juohku. Váldováttisvuhtan lea go váilot lunddolaš oazit mat mannet davvi-lulli ávssi mielde. Lunddolaš oazit mannet nuorttas- oarjjás, vuosttažettiin viidáseappot vuonaid meaddel.

Rádjegeassin siskkit Divttasvuona mielde sáhtá čuovvut guokte molssaeavttu viidáseappot vuotnabađas. Davimus molssaeaktu sáhtášii mannat Austerdalenis Baugevatnet rádjái riikarádjái. Nubbi fas vuona nuortalulit luovttas Gihccijienja jiehkkaí, badjel Noaidejávrrri, ja čázádaga mielde (ja dálá konvenšuvdnaráji) dassáži go Unnačearoža ja Bastte rájit bohtet oktii Riikarájiin. Goappaš molssaeavttut rahpet Unnačearoži vejolašvuoda oazžut viidát guovllu oarjjásguvlui. Dalle sii besset formálalaččat guođohit lulábealde Gihccejienja. Stuorámus ovdamunnin sidjiide lea ahte ožžot bálggosbáikkiid, ja guohtunguovlu nohká lunddolaččat eatnama mielde.

Jus válljejuvvo davimus molssaeaktu, beassá maid dái Baste sirdit oarjelii. Jus dán čađaha nu ahte Frostisen velá oazžu guođohit Baugefjellet, boadášii rádji buorebut ávkin, iige šat dárbbáš nu ollu gaskaáiddiid, ja áiddiid sáhtá ceget buoret báikkiide. Go ráji bidjá oarjelii, de fas massá Girjgis ges guohtuneatnama Baugefjellet nuortadavábealde. Rádjegeassin oarjelis sáhtá leat áigejuovdil, jus buorida anu.

Rádjegeassin davábealde Sijddasjávrrri čilgejuvvo Skievvá orohaga oktavuodas.

Fágalávdegoddi ii oainne ahte evttohuvvon molssaeavttut heajudit Frostisena guohtungeavaheami nu stuorrát. Baicca sáhttet evttohuvvon molssaeavttut buktit ovdamuniid, jus doibmet bures.

3.2.2 Baste čearru

Areála ja doaibmadilálašvuodát

Čearus leat 30 aktiiva boazobargi geat barget bohcuiguin. Dálá lánkaásahusaid mielde lea čearu alimus lobálaš boazolohku 7000. Mii oaidnit čearu rájiid ja áigodatguohtumiid 3.10 kárttas. Baste ii juogat guohtuneatnamiid ránnjáčearuiguin. Davábeali eatnamat dahket lunddolaš oziid: Sijddasjávri, Gáidunjávrrit ja Gáidunjohka málbmabáne rádjái, jeakkit, Paukijávri ja Guvžájávri ja viidásit Guvžájohka “gilvinráji” rádjái. Báikkiide, gokko váilot lunddolaš oazit dahje gokko lunddolaš oazit eai cakka ealu geasse- ja čakčajagi guohtumis, omd mañičavčča, leat cegejuvvon áiddit. Čearu rádji lea biddjon “gilvinráji” duohká. Dálvejagi eatnamiid nuorttabealis ii leat biddjon rádji davásguvlui. Sii guođohit ja atnet dálveguohtuneatnamiid dološ árbevieru mielde. Riikarádji oarjjabeale čearu ii leat lunddolaš rádji. Lulil leat jávrrit mat belohahkii leat lunddolaš rájit: Kábtájávri, Mattajávri, Dievssajávri ja Beahcáš. Jávrriid gaskkas ja Beahcáš rájes nuorttas váilot rájit, muhto dohko leat dan ovdii cegejuvvon áiddit gitta vulos “lappmarksgränsen:i”. Čearu rádji lullil lea mearriduvvon dievaslaččat. Čearru gohkke ja goalnada ealu dakko gokko váilot lunddolaš oazit dahje áiddit dálveguohtuneatnama davábealde.

Olles čearus lea searveallu bievlanjagis. Gidđat johtá juohke dálvesiida sierra, árbevieru mielde cuoŋománu loahpas. Go johtájit Gáidunjoga – Vuottasjávrrri gárddis, de luitet ealu mannat. Gidđaguohtuneatnamat álget nuorttabealde várreseiboša ja mannet dohko Nuolpo buohta. Oaláš guottetbáiki lea Tuipe guovlu Gáidunjávrriid guvlui ja nuorttas Nujávraí. Doppe bievlogoahá árrat ja gávdno suodjebáiki aiddošaddan misiide. Vuosttaš miessemearkun lea geassemánu álggus, mañnil go leat johtan Sijddasjávrrri meattá. Dasto luitojuvvo eallu oarjjás geasseguovdilguohtumiidda. Suoidnemánu loahpas čohkkejit fas ealu nuorttas Sijddasjávraí ja merkot misiid mat leat geažotbealljin. Čakčaguohtumat álget Nuolpos gitta Gáidunjoga – Vuottasjávrrri áiddi duohká nuortan. Gaskkamuttos čakčamánu bidjet ealu Harrá gárdái, gos njuvvet nuorra varrásiid. Eallu lea čakčajagi guohtumis golggotmánu/ skábmamánu rádjái, go fas bidjet gárdái Harrá:s. Harrá:s fas njuovadit ja rátkkašit njealji- viđa dálvesiidan. Ránnjáčearut rátkkašit maid dáid áiggiid, ja siiddat vižžet ránnjáčearuin bohccuideaset. Dálveguohtumiidda johtet árbevirolaš vugiin. Baste dálvejagi eanan lea málbmabáne oarjin gitta “lappmarksgränsen:i” nuortan. Eallu lea miehtá dálveguohtuneatnama dassáži go cuoŋuda cuoŋománu ja dasságo johtájit gidđat.

Etter fagutvalgets mening kan reinen derfor ha gode sommerbeiter også ved kysten, avhengig av samlet beitebelastning.

Fagutvalget konstaterer at distriktet over lang tid har benyttet områdene mellom Storvatnet og Skjomenfjorden som vinterbeite. Distriktsgrensen er justert, slik at dette området nå inngår i distriktet med den trygghet dette vil gi for distriktets planlegging. Området er godt avgrenset, og kan benyttes uten problemer med sammenblanding. Sammen med en del andre, mindre lavbeiteområder gir delområdet grunnlag for et begrenset reintall på vinterbeite. På grunn av tidligere bruk har grenseendringene ikke tilført distriktet nye vinterbeiter.

Forutsetningen for en selvstendig drift av distriktet vil være at områder utenom de nevnte lavbeiteområdene kan benyttes til vår-, sommer- og høstbeiter. Det vil da være en forutsetning at en ikke ser seg nødt til å trekke seg lengre vestover for å unngå sammenblandinger. Etter fagutvalgets mening vil dette innebære en urasjonell tilpasning sett i forhold til beitene, selv om det kan synes rasjonelt sett i forhold til driftsforhold.

Dersom man har som utgangspunkt at det fortsatt skal være en selvstendig reindrift i Frostisen, må det søkes etter avgrensninger som gir et best mulig skille mellom den øst- og vestvendte reindriften. Riksgrensen representerer ikke noe slikt skille. Hovedproblemet er at det ikke er naturlige skiller som går nord-sør. Det som er av naturlige grenser, følger etter akser som går øst-vest, hovedsakelig som forlengelse av fjordene.

En grensedragnings langs Indre Tysfjorden kan følge to alternativer videre fra fjordbunnen. Det nordligste alternativet vil kunne gå opp Austerdalen til Baugevatnet til riksgrensen. Det andre fra den sørøstlige bukten av fjorden til isbreen Gihccejiekna, over Noaidejávri, og etter vassdraget (og gjeldende konvensjonsgrense) til det punkt der grensen mellom Sörkaitum og Baste møter Riksgrensen. Begge alternativene åpner muligheter for at Sörkaitum får utvidet områder mot vest. Det vil gi dem formell adgang til mer beite sør for Gihccejiekna. Den største fordel vil likevel være at de får mer luftingsland, og at beiteområdet får en naturlig avslutning.

Dersom det nordligste alternativet velges, vil også Baste kunne flytte lengre vest. Dersom dette kombineres med at Frostisen får beite på Baugefjellet, kunne grensen effektiviseres og behovet for sperregjerder reduseres dramatisk, samtidig som gjerdene kunne følge enklere terreng. Ved grensedragnings lengre vest vil imidlertid Girjas tape beite på nordøstsiden av Baugefjellet. Grensedragnings lengre vest kan også være aktuell dersom den blir effektiv.

Grensedragnings nord for Siiddasjávri vil bli omtalt under Skjomen.

Fagutvalget kan ikke se at noen av de skisserte alternativene reduserer Frostisens beitebruk i vesentlig

grad. Tvert i mot vil de aktuelle alternativ innebære fordeler for distriktet dersom de blir effektiv.

3.2.2 Baste sameby

Areal og driftsforhold

Innenfor samebyen er det 30 aktive reindriftsutøvere. Høyeste tillatte reintall er etter gjeldende forskrifter 7000. Samebyens grenser og sesongbeiter fremgår av kart 3.10. Baste har ingen sambruk av beiter med tilgrensende samebyer. I nord har samebyen for det meste naturlig grense, med Sijddasjávri, Kaitumvannene med Kaitum-elven til malmbanen, myrområdene, Paukijärvi og Kutjasjärvi med Kutjasjoki til "odlingsgrensen". Der det mangler naturlig grense, eller der den fungerer dårlig på seinhøsten, er det bygd gjerder på sommer- og høstbeitene. Sameby-grensen er fastsatt ned til "odlingsgrensen". For de østlige delene av vinterbeitene er det ikke fastsatt grense mot nord. Utnyttelsen av beitene bygger på gammel tradisjon. I vest utgjør riksgrensen ingen naturlig grense. I sør har samebyen delvis naturlig grense, med innsjøene Kåbtåjauere, Mattajávri, Dievssajávri og Pätsasj. Strekingene mellom de nevnte innsjøene og østover fra Pätsasj mangler naturlige grenser som er kompensert med gjerder helt ned til "lappmarksgrensen". Samebyens sørlige grense er fastsatt i sin helhet. Der det mangler naturlige grenser i nord, og hvor dette ikke er kompensert med gjerder, kan denne mangelen håndteres ved at reinen kontrolleres under vinterbeitingen.

Samebyen holder reinen i en sammenblandet flokk i barmarksperioden. Om våren flytter hver vintergruppe for seg, på tradisjonelt vis, i siste delen av april. Reinen slippes etter å ha passert gjerdet Kaitum-elven – Vuottasjauere. Vårbeitene er fra de østlige utløperne av lavfjellene opp til på høyde med Nuolpo. Hovedkalvingslandet er Tuipe-området mot Kaitumvannene og østover til på høyde med Nujávri. Her kommer barflekkene tidlig og det er beskyttende terreng for de nyfødte kalvene. Den første kalvemerkingen er i begynnelsen av juni etter at Sijddasjávri er passert. Deretter slippes reinen vestover til høysommerbeitene. I slutten av juli flyttes reinen igjen østover til den andre kalvemerkingen ved Sijdasjávri. Høstbeitene er fra på høyde med Nuolpo til reingjerdet Kaitum-elven – Vuottasjauere i øst. Reinen samles til anlegget i Harrå i midten av september for slakt av ungbukk. Høstbeitene brukes til månedskiftet oktober/november da reinen igjen samles til Harrå for slakting og oppdeling i fire til fem vintergrupper, samtidig som nabosamebyene skiller ut sin rein. Flytting til vinterbeitene skjer vanligvis på tradisjonell måte. Vinterbeitene strekker seg fra malmbanen i vest til like øst for "lappmarksgrensen". Hele vinterbeiteområdet brukes hvert år frem til skareperioden i april da flyttingen til vårbeitene starter.

Guohtun

Baste čearu guohtunšládjaid juohkáseapmi (%) (3.10. ja 3.11. tabealla).

3.10. tabealla. Ruonasguohtunguovlu

Guohtunšládja	Km ²	%
Jeagelvallji goahcceuovdi	0	0
Seamulvallji/urtavallji goahcceuovdi	0	0
Jeagelvallji soahkevuovdi	0	0
Seamulvallji/urtavallji soahkevuovdi	2,5	0,7
Čáhccás šattohis jeaggi	0,3	0,1
Čáhccás šattolaš jeaggi	0,6	0,2
Goike bovdnajeaggi	0	0
Goike šattolaš jeaggi	3,2	0,9
Danas-/goike guolban	80,0	23,6
Varas guolban	34,4	10,1
Njuoskasit rásseeanan	86,7	25,5
Goikásit rásseeanan	51,5	15,2
Siedgarohtu	5,0	1,5
Jassa/Jiekŋa	24,1	7,1
Muorračuohpahat	–	–
Huksejvvon guovllut	0,4	0,1
Juovat ja geađgeenan	50,3	14,8
Eará eanan (kulttoreanan)	0	0
Itkobealli/Mearritkeahtes	0,5	0,2
Submi nettoareála	339,5	

3.11. tabealla. Gaskajohtolat

Guohtunšládja	Km ²	%
Jeagelvallji goahcceuovdi	15,8	1,1
Seamulvallji/urtavallji goahcceuovdi	97,5	6,6
Jeagelvallji soahkevuovdi	17,8	1,2
Seamulvallji/urtavallji soahkevuovdi	351,7	23,7
Čáhccás šattohis jeaggi	119,5	8,1
Čáhccás šattolaš jeaggi	32,3	2,2
Goike bovdnajeaggi	30,8	2,1
Goike šattolaš jeaggi	43,5	2,9
Danas-/goike guolban	217,3	14,7
Varas guolban	172,2	11,6
Njuoskasit rásseeanan	35,3	2,4
Goikásit rásseeanan	104,2	7,0
Siedgarohtu	75,2	5,1
Jassa/Jiekŋa	18,1	1,2
Muorračuohpahat	–	–
Huksejvvon guovllut	0	0
Juovat ja geađgeenan	150,2	10,1
Eará eanan (kulttoreanan)	0,3	0
Itkobealli/Mearritkeahtes	0	0
Submi nettoareála	1 481,8	

Guohtun

Čearus leat badjel 183, 9km² ruonasguohtumat geaset, ja 911,9 km² gaskajohtolagas. Gaskajohtolat lea

čearu gidđa- ja čakčagohtuneanan. Ruonasguohtumiin lea eanas njuoskasit rásseeanan (86,7 km²) ja rásseeanan (51,5 km²). Dát šaddošládja leat 41% geasseguohtumiin. Geasseguohtumat leat erenoamáš buorit, go njuoskasit rásseeanan dahká das njealjádasoasi. Jeagil lea 24 % geasseguohtumiid nettoareálas. Bohc-cot, mat bázadit, guhtot dán jeageleatnamis maiddá čakčat.

Gaskajohtolaga ruonasguohtumat leat viidábut, muhto eai nu buorit go geasseguohtumat. Guovllu ruonasguohtumiin lea eanas seamulvallji/urtavallji soahkevuovdi ja varas rásseguolban, oktiibuot 35 % nettoareálas. Šattolaš jeaggi lea dušše 5 %. Gaskajohtolagas lea jeagilvallji, 250, 9 km². Gaskajohtolaga eatnamat guodohuvvojit gidđat, čakčat, veahá čakčadálvi ja muhtin jagiid maiddá gidđadálvi. Go lea heittot ealádat dálveguohtuneatnamiin, sáhttet vuollegit báikkiide mannat dálvet.

Baste hálddaša badjel 433,4 km² jeagelguohtumiid dálvejagi eatnamiin. Jeagelguohtumat leat buorit. Dálveguohtuneatnamiid oarjjabealis leat allavárit. Doppe lea dábálaččat gassa muohta dálvet. Danne adnojit guovllut dušše árradálvi. Ii leat registevuvvon man viidát muorračuohpahagat leat.

Lea ollu ii-anahahtti geađgeenan geassejagi eatnamiin, muhto gaskajohtolagas maiddá oalle ollu. Geasseguohtuneatnamiin lea 50, 3 km² ii-anahahtti geađgeenan, mii vástida 14,8 % geasseguohtumiid nettoareálas. Gaskajohtolagas lea 150,2 km² ii-anahahtti, dahje 10,1%. Geassejagi eatnamiid nettoareálas lea 34,9 % badjelis go 1 000 m bm. Dat lea hirbmat stuora oassi. Gaskajohtolagas leat maiddá ollu alla eatnamat, 11% guovllu nettoareálas lea badjelis go 1 000 m bm. Geassebáhkkan leat alla várreeatnamat hirbmat ávkkálaččat čerrui, dannego doibmet bálganbáikin bohccuide. Geahča 3.10–3.14 kártagovat. Mii oaidnit 3.13 ja 3.14 kárttat šaddošládjaid viidánusa.

Oktiigeassu

Baste čearus leat hirbmat gáržžes geasseguohtuneatnamat. Dasa lassin ii leat Norgga rádjji biddjon lundolaš rájjiid ektui, ii ge riikarádji cakka bohccuid mannamis nuppi riikii. Lea ceggejvvon áidi Norgga beallái, vai sáhttet guodohit rádjeguovlluid. Áidi ii doaimma riehta bures, erenoamážit gidasgeasi go ain lea gassa muohta. Áidedivodeapmi ja ortnegisdoallan gártá divrrasin muohttaga ja eatnamiid allodaga geažil. Jus galggašii atnit lagamus lunddolaš oziid nuortan, eai livčče čearus šat geasseguovdilguohtumat. Dat gal livččii dieđusge áibbas veadjemeahtun. Norgga bealde leat lunddolaš oazit maid Baste čearru sáhtášii atnit, iige dát čoavddus váikkut boazodoalu Norgga bealde.

Beite

Fordelingen av beiteressursene på vegetasjonstyper i Baste sameby fremgår av **tabellene 3.10 og 3.11.**

Tabell 3.10. Grønnbeiteområdet

Reinbeitetype	km ²	%
Lavrik barskog	0	0
Moserik/urterik barskog	0	0
Lavrik bjørkeskog	0	0
Moserik/urterik bjørkeskog	2,5	0,7
Bløt, mager myr	0,3	0,1
Bløt, frodig myr	0,6	0,2
Tørr, mager myr	0	0
Tørr, frodig myr	3,2	0,9
Skarp/tørr hei	80,0	23,6
Frisk hei	34,4	10,1
Urteeng	86,7	25,5
Gras	51,5	15,2
Buskmark	5,0	1,5
Snø/Is	24,1	7,1
Ungskogmark	–	–
Bebyggelse	0,4	0,1
Blokk- og hellemark	50,3	14,8
Annen åpen mark	0	0
Skygge/Uklassifisert	0,5	0,2
Sum nettoareal	339,5	

Tabell 3.11. Mellomområdet

Reinbeitetype	km ²	%
Lavrik barskog	15,8	1,1
Moserik/urterik barskog	97,5	6,6
Lavrik bjørkeskog	17,8	1,2
Moserik/urterik bjørkeskog	351,7	23,7
Bløt, mager myr	119,5	8,1
Bløt, frodig myr	32,3	2,2
Tørr, mager myr	30,8	2,1
Tørr, frodig myr	43,5	2,9
Skarp/tørr hei	217,3	14,7
Frisk hei	172,2	11,6
Urteeng	35,3	2,4
Gras	104,2	7,0
Buskmark	75,2	5,1
Snø/Is	18,1	1,2
Ungskogmark	–	–
Bebyggelse	0	0
Blokk- og hellemark	150,2	10,1
Annen åpen mark	0,3	0
Skygge/Uklassifisert	0	0
Sum nettoareal	1 481,8	

Samebyen disponerer over 183,9 km² grønnbeitevegetasjon innenfor sommerbeitene og 911,9 km² i mellomområdet. Mellomområdet er samebyens vår- og

høstbeiteland. Grønnbeitene på sommerbeitene består i all hovedsak av urteenger (86,7 km²) og grasmark (51,5 km²). Disse vegetasjonstypene dekker 41 % av sommerbeitene. Sommerbeitene er av særdeles god kvalitet ettersom urteenger dekker en fjerdedel av sommerbeitene. Videre finnes lavvegetasjon på 24 % av sommerbeitenes nettoareal. Denne lavbeiteressursen brukes i mindre omfang om høsten av rein som er blitt igjen i området.

Grønnbeitene i mellomområdet er arealmessig store, men kvaliteten er dårligere enn på sommerbeitene. Grønnbeitene i området domineres av moserik/urterik bjørkeskog og frisk rishei, totalt 35 % av nettoarealet. Frodige myrer utgjør kun fem prosent av arealet. Lavressursene i mellomområdet er betydelige, nemlig 250,9 km². Dette beitet brukes om våren, høsten og noe på forvinteren, enkelte år også på vårvinteren. Med vanskelige beiteforhold på vinterbeitene kan lavbeitene i lavfjellet være et alternativ for større deler av vinteren.

Baste disponerer over 433,4 km² lavbeite innenfor vinterbeitene. Tilgangen på lavbeiter kan betegnes som god. De vestlige delene av vinterbeitene ligger i høyden og blir snørike utover vinteren, og kan vanligvis bare brukes på forvinteren. Andelen skogsarealer med ungskog er ikke registrert.

Andelen impediment i form av steinet mark er høy innenfor sommerbeitene, men forholdsvis høy også i mellomområdet. Av sommerbeitene utgjør 50,3 km² steinimpediment, tilsvarende 14,8 % av sommerbeitenes nettoareal. Tilsvarende tall for mellomområdet er 150,2 km² respektivt 10,1 %. Av sommerbeitenes nettoareal ligger 34,9 % over 1 000 m.o.h., noe som er en svært høy andel. Også i mellomområdet er det betydelig med høyereliggende arealer, nemlig 11 % av områdets nettoareal ligger over 1 000-meters nivået. Baste er svært tilgodesett når det gjelder høyereliggende områder på sommerbeitene til bruk i varmeperioder. Se **kart 3.10–3.14.** Utbredelsen av de ulike vegetasjonstypene fremgår av **kart 3.13 og 3.14.**

Sammendrag

Baste har svært begrenset med sommerbeiter, samtidig som grensen mot Norge ikke er en naturlig grense for reindriften fordi den ikke hindrer tilfeldig trekk av rein. For å kunne utnytte grenseområdene er det bygd gjerde på norsk side. Gjerdets funksjon er noe begrenset på grunn av snøforholdene på forsommeren, samtidig som vedlikeholdskostnadene er svært store på grunn av høyden og snømengdene. Dersom en skulle bruke de nærmeste naturlige grensene i øst ville samebyen bli helt uten høysommerbeiter, noe som selvsagt er et urealistisk alternativ. I området finnes det naturlige hindringer på norsk side, noe som gjør det mulig med naturlige avgrensinger uten at det konkurrerer med reindriften i Norge.

3.2.3 Unnačearoš

Areála ja doaibmadilálašvuodát

Čearus leat 39 boazodoalli, geat barget bohccuiguin. Alimus lobálaš boazolohku lea 8 000 bohcco dálá láhkaásahusa mielde. Čearu rájiid ja jagiáiggiid guohtuneatnamiid oainnát 3.10 kárttas. Ránnjáčearut eai guođot seamma guohtuneatnamiid go Unnačearoš. Davábealde lea čearus bealohahkii lunddolaš oahci, jávrrit Kábtájávri, Máttajávri, Avddajávri, Dievssajávri ja Beahcáš. Dáid jávrriid gaskka ja nuorttasguvlui Beahcášis leat áiddi ceggen oahcin gitta Murjekii dálvejagi eatnamiid rádjái. Oarjjabealde ii leat riikarádji lunddolaš rádji, dannego manná rastá eatnamiid, iige heive geográfalaš dillái. Lulil lea Stuor Juleveanu čázádat lunddolaš oahcin norggarájis gitta Borjosii, manná ovttá oasi dálvejagi eatnamiidda. Dálvejagi eatnamiin váilot oazit Borjosa ja Murjek gaskka. Dábálaš jagiid buori guohtumis eai masttat ealut dávjá, dannego dálvesiidat bissot sierralagaid viiddis jeaggeeatnamiin. Unnačearožii leat mearriduvvon rájít sihke bievlanjagi- ja dálvejagi eatnamiidda.

Bievlla áiggi lea čearus oktasaš eallu. Njukčamánu loahpas dehe cuoŋománus johtet ealuin vári nuortabeale eatnamiidda, nappo vuollegit váriide Upmasa buohta oarjjil. Guottetbáiki lea oarjelis go Avddajávri–Ritsem áksi. Guovllus ihtet bievliadielkkut árrat, ja eatnamis lea dakkár hápmi, mii addá suoji dálkkiid áiggi. Misiid merkot suoidnemánu Ritsem-Sijddasjávri geainnu gárddis. Eallu lea geasseorohagas borge mánu lohppii. Dalle johttájit Satis-geainnu badjel čakčeatnamiidda. Čakčamánu álgogeahčen čohkkejit ealu ja bidjet Ruokto gárdái ja njuovadit nuorra varásiid. Sii orrot ealuin čakčajagi eatnamiin gitta golgotmánnui/skábmánnui. De čohkkejit ja johtet ealuin ja rátkkašit ja njuovadit Stubba-gárddis. Sis leat 5–6 dálvesiid. Maŋŋil go leat rátkkašan johtet siiddat dálvejagi eatnamiidda dábálaš johtinmálliin. Dálvejagi eatnamat álget dakko gokko Stuor Juleveatnu golggida ja mannet Muorjjiha buohta málbmabáne guoras.

Guohtun

Unnačearoža guohtunšládjaid juohkáseapmi (%) (3.12. ja 3.13. tabealla).

3.12. tabealla. Ruonasguohtunguovllut

Guohtunšládja	Km2	%
Jeagelvallji goahccevuovdi	0	0
Seamulvallji/urtavallji goahccevuovdi	2,5	0,2
Jeagelvallji soahkevuovdi	0	0
Seamulvallji/urtavallji soahkevuovdi	98,6	9,2
Čáhccás šattohis jeaggi	1,0	0,1
Čáhccás šattolaš jeaggi	3,1	0,3
Goike bovdnajeaggi	0,1	0
Goike šattolaš jeaggi	7,5	0,7
Danjas-/goike guolban	307,2	28,8
Varas guolban	48,9	4,6
Njuoskasit rásseeanan	168,1	15,8
Goikásit rásseeanan	156,3	14,6
Siedgarohtu	12,0	1,1
Jassa/Jiekŋa	65,2	6,1
Muorračuohpahat	–	–
Huksejvuvon guovllut	1,7	0,2
Juovat ja geađgeanan	194,5	18,2
Eará eanan (kulttoreanan)	0	0
Itkobealli/Mearritkeahtes	0,8	0,1
Submi nettoareála	1 067,5	

3.13. tabealla. Gaskajohtolat

Guohtunšládja	Km2	%
Jeagelvallji goahccevuovdi	44,1	4,2
Seamulvallji/urtavallji goahccevuovdi	345,9	33,1
Jeagelvallji soahkevuovdi	15,9	1,5
Seamulvallji/urtavallji soahkevuovdi	206,6	19,7
Čáhccás šattohis jeaggi	52,3	5,0
Čáhccás šattolaš jeaggi	22,9	2,2
Goike bovdnajeaggi	22,4	2,3
Goike šattolaš jeaggi	24,4	2,3
Danjas-/goike guolban	156,8	15,0
Varas guolban	81,5	7,8
Njuoskasit rásseeanan	0,6	0,1
Goikásit rásseeanan	11,0	1,1
Siedgarohtu	26,6	2,5
Jassa/Jiekŋa	0	0
Muorračuohpahat	–	–
Huksejvuvon guovllut	0,3	0
Juovat ja geađgeanan	34,9	3,3
Eará eanan (kulttoreanan)	0	0
Itkobealli/Mearritkeahtes	0	0
Submi nettoareála	1 046,2	

3.2.3 Sörkaitum sameby

Areal og driftsforhold

Innenfor samebyen er det 39 aktive reindriftsutøvere. Høyeste tillatte reintall er etter gjeldende forskrifter 8 000. Samebyens grenser og sesongbeiter fremgår av kart 3.10. Sörkaitum har ingen sambruk av beiter med tilgrensende samebyer. I nord har samebyen delvis naturlig grense, med innsjøene Kåbtåjaure, Mattajávri, Avddajávri, Dievssajávri og Pätsasj. På strekningene mellom disse innsjøene og østover fra Pätsasj er mangelen på naturlige grenser kompensert med gjerde helt ned til Murjek på vinterbeitene. I vest utgjør riksgrensen ingen naturlig grense ettersom den går rett over området uten at den er tilpasset de geografiske forholdene. I sør danner Stora Lule-elv's vassdrag en naturlig grense fra norske-grensen og ned til Porjus, et stykke nede på vinterbeitene. På vinterbeitene mellom Porjus og Murjek mangler det naturlige grenser. Under normale beiteforhold er problemet med sammenblandinger helt ubetydelig fordi vinterflokkene kan holdes atskilt takket være vidstrakte myrområder. Sörkaitum har fastsatte grenser både for barmarks- og vinterområdene.

Samebyen holder reinen i en sammenblandet flokk i barmarksperioden. I slutten av mars eller i april flyttes det opp til de østre delene av fjellområdet, nemlig de lave fjellene opp til på høyde med Upmas i vest. Hovedkalvingslandet ligger vest for linjen Avddajávri – Ritsem. I dette området kommer barflekken tidlig og småkupert terreng gir vern mot dårlig vær. Kalvermerkingen er i juli i anlegget ved veien Ritsem – Sijddasjávri. Reinen holdes på sommerbeitene til slutten av august da de drives over Satis-veien og til høstbeitene. I første halvdel av september samles reinen til anlegget i Ruokto for slakt av ungbukk. Høstbeitene brukes frem til månedskiftet oktober/november da reinen samles og hele flokken flyttes til anlegget i Stubba for skilling og slakting. Flokken deles opp i fem til seks vintergrupper. Flytting til respektive vinterbeiter skjer på tradisjonell måte. Vinterbeitene brukes fra på høyde med Stora Lulevatten og ned til Murjek ved malmbanen.

Beite

Fordelingen av beiteressursene på vegetasjonstyper i Sörkaitum sameby fremgår av tabellene 3.12 og 3.13.

Tabell 3.12. Grønnbeiteområdet

Reinbeitetype	km ²	%
Lavrik barskog	0	0
Moserik/urterik barskog	2,5	0,2
Lavrik bjørkeskog	0	0
Moserik/urterik bjørkeskog	98,6	9,2
Bløt, mager myr	1,0	0,1
Bløt, frodig myr	3,1	0,3
Tørr, mager myr	0,1	0
Tørr, frodig myr	7,5	0,7
Skarp/tørr hei	307,2	28,8
Frisk hei	48,9	4,6
Urteeng	168,1	15,8
Gras	156,3	14,6
Buskmark	12,0	1,1
Snø/Is	65,2	6,1
Ungskogmark	–	–
Bebyggelse	1,7	0,2
Blokk- og hellemark	194,5	18,2
Annen åpen mark	0	0
Skygga/Uklassifisert	0,8	0,1
Sum nettoareal	1 067,5	

Tabell 3.13. Mellomområdet

Reinbeitetype	km ²	%
Lavrik barskog	44,1	4,2
Moserik/urterik barskog	345,9	33,1
Lavrik bjørkeskog	15,9	1,5
Moserik/urterik bjørkeskog	206,6	19,7
Bløt, mager myr	52,3	5,0
Bløt, frodig myr	22,9	2,2
Tørr, mager myr	22,4	2,3
Tørr, frodig myr	24,4	2,3
Skarp/tørr hei	156,8	15,0
Frisk hei	81,5	7,8
Urteeng	0,6	0,1
Gras	11,0	1,1
Buskmark	26,6	2,5
Snø/Is	0	0
Ungskogmark	–	–
Bebyggelse	0,3	0
Blokk- og hellemark	34,9	3,3
Anne åpen mark	0	0
Skygga/Uklassifisert	0	0
Sum nettoareal	1 046,2	

Čearu geassejagi eatnamiin lea badjel 497 km² ruonasguohtun ja gaskajohtolagas lea 719,5 km². Gaskajohtolat lea čearu čakčajagi guohtuneanan, muhto adno maid árragiða, nappo cuoŋománu. Geassejagi eatnamiid ruonasguohtumat, mat adnojit maid giđđajagis, leat eanas njuoskasit rásseanan (168,1 km²), rásseanan (156,3 km²) ja seamulvallji/urtavallji soahkevuovdi (98, 6 km²). Dát guohtunšlájat leat 40 % geassejagi eatnamiin. Geassejagi guohtumat leat erenoamáš buorit. Hui ollu lea njuoskasit ja goikásit rásseanan. Gávno maid jeageleanan, (29 %), geassejagi/giđđajagi nettoareálas. Jeagelatnamiid guođohit giđđat, muhto veahá maid čakčajagis.

Gaskajohtolaga ruonasguohtumat leat viidát, muhto guohtumiid kvalitehta lea arvat heajut go geassejagi guohtumiin. Seamulvallji/urtavallji goahcevuovdi lea goalmmás oassi nettoareálas, iige gávno goikásit ja njuoskasit rásseanan. Dasa lassin leat šattolaš jeakkit aibbas unnán. Gaskajohtolaga jeageleanan lea viiddis, 216,8 km². Dáid eatnamiid guođohit čakčat ja árragiða, muhto maid skábman. Go dálvejagi eatnamiin lea heajos guohtun, sáhttá vuollegit eananosiide johtit ealuin ja guođohit jeageleatnamiid eanas áiggi dálvejagis.

Unnačearoža dálveorohagas lea 375,4 km² jeageleanan, ja dan sáhttá dadjat buorren. Dilli headjona das go dálvejagi eatnamat leat alla várreeatnamat ja ollu muohta lea ain giđđadálvvi. Muohtadilálašvuoda dihte ii sáhte dálveorohagas giđđadálvvi guođohit nu guhká go livččii sávahahtti, ja ferte árrat johtit vuollegit eatnamiidda. Ii leat registevuvvon man ollu guovllus leat muorračuohpatbáikkít, gos šaddet lánját.

Orohaga geassejagi eatnamiin lea ollu ii-anihahhti geađgeanan, muhto unnán gaskajohtolagas. Geassejagi eatnamiid ii-anihahhti geađgeanan lea 194,5 km², 18,2 % guovllu nettoareálas. Geassejagi eatnamiid nettoareálas lea 29,3 % badjelis go 1 000 m bm., ja dat lea ollu. Gaskajohtolagas eai báljo leat allaeatnamat, lea duššefal 0,5 % nettoareálas badjelis go 1 000-mehtara dássi. Unnačearožis leat viehka valjit allaeanan bálggosbáikkít liehmuáiggiide geasseorohagas. Geahča 3.10–3.14 kárta. Iešguđetlágan šaddošlájaid juohkáseami oainnát 3.13 ja 3.14 kárta.

Oktiigeassu

Unnačearoža orohagas eai leat nu buorit rájít Norgga guvlui ahte cagget bohccuid rasttideami. Dáidda eatnamiidda lea váttis cegget áiddi. Dákko ferte gávdat lunddolaš oziid, mat eai leat nu guhkkin, ja iige šatta gilvalit nuppi riikka boazodoaluin.

3.2.4 Fágálávdegotti evttohus

Frostisen – Girjás – Baste – Unnačearoš

1. Fágálávdegoddi evttoha ahte Baste, Unnačearoš ja Girjása čearut ožžot konvenšuvdnaguovlluid nu movt čájehuvvo 3.4 kárta. Buot dálá konvenšuvdnaáiddit njeidojuvvojit visot. Frostisen galgá beassat Sijddasjávraí rasttildit. Baste galgá beassat Isfjelletii rasttildit.

3.3 Hábmmer – Sirges

3.3.1 Hábmmer boazoorohat

Areála ja doaibmadilálašvuodat

Jagis 1999 biddjojedje oktan orohahkan dát: Vinkfjell, Skotstind, Hábmmer, Mørkvatn ja Hellemo lulumus oasis. Nu gulletge orohahkii areálat, namalassii lulil Leirfjorden/Sørfold ja davil leat fas Divttasvuotna/Manndalen. Engelöya ja Lundöya leat olggobealde orohaga ráji, ja Hulløya dáfus lea Boazodoallostivra áigon mannil čilget guđe orohahkii dát galgá gullat. Olggut rájít lulás, oarjjás ja davás čuvvot riiddid ja vuonaid ja rájít doibmet oahcin. Rádji Sirgá guvlui (riikarádji) lea hui heittot. Geahča 3.5. kartagova.

Hábmmer lea Nordlánddas nubbi dain rádjeorohagain mii ii addán eret konvenšuvdnaguohtumiid jagis 1972. Rádjeáidi, mii galgai huksejuvot konvenšuvnna áidešiehtadus³² mielde, ii huksejuvvon. Danne váilotge dál sihke lunddolaš oazit ja áidi nuorttabealde. Norgga ja Ruoŋa eiseválddit leat baicca šiehtadan áiddi sadjái galget guođohanbarttat. Mearrádusa evttohii Det faste utvalg (Bistevaš lávdegoddi).

Ovdalgo časke oktii orohagaid jagis 1999, ledje orohagas guokte siidda. Boazodoallostivra bijai eaktun ahte orohagat galge juogadit guohtuneatnamiid gaskaneaset. Juohkin sáhttá čuovvut orohatrájiid, ja dalle šaddá 3-juogot orohahkan ja siskkáldas rádjín livččii Sagfjorden ja Hellemafjorden. Dát čoavddus gáibida ahte lulimus guohtunguovllu (Vinkfjell) bohccot gártet johtit gaskaorohahkii (boares Mørkvatn orohat) vai besset dálvejagi eatnamiidda riddobeallái. Leat almmatge maiddá eará čovdosat movt mearridit siskkáldas rájid orohaga oarjabealde. Orohaga doaibmaplána eaktuda earaládje organiseret.

Orohaga juhket oallut vuonat, ja dat doibmet buorren siskkáldas oahcin. Hárji “Veggen”, mii juohká boares orohagaid, Mørkvatn ja Vinkfjell, doaibmá nana oahcin.

Orohaga nuorttabealde leat oallut vákkit davás-

32. Artihkal 3 C.

Samebyen disponerer over 497,0 km² grønnbeitevegetasjon innenfor sommerbeitene og 719,5 km² i mellomområdet. Mellomområdet er samebyens høstbeiteland, men benyttes også på forvåren, det vil si i april. Grønnbeitene på sommerbeitene, som i hovedsak også brukes på våren, består i all hovedsak av urteenger (168,1 km²), grasmark (156,3 km²) og moserik/urterik bjørkeskog (98,6 km²). Disse vegetasjonstypene dekker 40 % av sommerbeitene. Sommerbeitene er av særdeles god kvalitet. Andelen urteenger og grasmark er svært høy. Videre finnes lavvegetasjon på 29 % av sommer/vårbeitenes nettoareal. Denne lavbeiteressursen brukes om våren og i mindre omfang også om høsten.

Grønnbeitene i mellomområdet er arealmessig store, men kvaliteten er betydelig dårligere enn på sommerbeitene. Andelen moserik/urterik barskog utgjør en tredjedel av nettoarealet, samtidig som gras- og urtemarker mangler. Videre er andelen frodige myrer marginal. Lavressursene i mellomområdet er betydelige, nemlig 216,8 km². Dette beitet brukes om høsten og forvåren, men også på forvinteren. Med vanskelige beiteforhold på vinterbeitene kan lavbeitene i lavfjellet være et alternativ også for større deler av hele vinteren.

Sörkaitum disponerer over 375,4 km² lavbeite innenfor vinterbeitene. Tilgangen på lavbeiter kan betegnes som god. Situasjonen blir dårligere ved at vinterbeitene ligger høyt og det blir vanligvis mye snø på sen vinteren. Vinterbeitene kan derfor ikke brukes så mye som ønskelig på sen vinteren på grunn av snøforholdene som medfører tidlig flytting til de lavliggende fjellområdene. Andelen skogsarealer med ungskog er ikke registrert.

Andelen impediment i form av steinet mark er høy innenfor sommerbeitene, men nærmest marginal i mellomområdet. Av sommerbeitene utgjør 194,5 km² steinimpediment, tilsvarende 18,2 % av områdets nettoareal. Av sommerbeitenes nettoareal ligger 29,3 % over 1 000 m.o.h., noe som er en høy andel. I mellomområdet mangler det stort sett slike høydeområder, da bare 0,5 % av nettoarealet ligger over 1 000-meters nivået. Sörkaitum er svært tilgodesett når det gjelder høyereliggende områder på sommerbeitene til bruk i varmeperioder. Se kart 3.10–3.14. Utbredelsen av de ulike vegetasjonstypene fremgår av kart 3.13 og 3.14.

Sammendrag

Sörkaitum's grense mot Norge mangler naturlige hindringer mot tilfeldig trekk av rein. Terrengforholdene legger ikke til rette for å bygge gjerder som skulle fylle denne funksjonen. Her bør det etterstribes naturlige avgrensinger av beitene. Det finnes slike naturlige grenser som ligger innenfor rekkevidde uten at det konkurrerer med reindriften i det andre landet.

3.2.4 Fagutvalgets forslag

Frostisen – Girjas – Baste – Sörkaitum

1. Fagutvalget foreslår at samebyene Baste, Sörkaitum og Girjas får konvensjonsområder i samsvar med kart 3.4. Alle eksisterende konvensjonsgjerder i området rives. Frostisen får overtredelsesrett til Sitasjaure. Baste får overtredelsesrett til Isfjellet.

3.3 Området Hábmer – Sirkas

3.3.1 Hábmer reinbeitedistrikt

Areal og driftsforhold

Distriktene Vinkfjell, Skotstind, Hamarøy, Mørkvatn og de sørligste deler av Hellemo, ble i 1999 slått sammen til ett distrikt. Distriktet omfatter dermed arealene mellom Leirfjorden/Sørfold i sør og Tysfjorden/Mannfjorden i nord. Engelöya og Lundöya ligger utenfor reinbeitedistrikt, mens Reindrifststyret har forutsatt at de senere skal komme nærmere tilbake til hvilket distrikt Hulløya skal tilhøre. De ytre grensene mot sør, vest og nord følger bratte daler eller fjorder og er meget bra. Grensene mot Sirkas (riksgrensen) er til gjengjeld meget dårlig. Det vises til kart 3.5.

Hábmer er ett av to grensedistrikter i Nordland som ikke avsto konvensjonsbeiter i 1972. Det grensegjerdet som etter konvensjonens gjerdeprotokoll³² skulle bygges innen 1979, ble aldri bygd. Situasjonen nå er derfor at østgrensen verken har naturlig hinder eller gjerde. Norske og svenske myndigheter er i stedet enig om at gjerdet skal erstattes av gjeterhytter. Dette vedtaket ble fattet etter forslag fra Det faste utvalg.

Ved sammenslåingen i 1999 var det to driftsgrupper innen distriktet. Reindrifststyret forutsatte at det skulle skje en fordeling av beitene mellom disse gruppene. Oppdelingen vil i tilfelle kunne følge tidligere distriktsgrenser, slik at en får en 3-deling av distriktet ved å benytte Sagfjorden og Hellemofjorden som interne grenser. En slik løsning vil kreve at reinen i det sørligste beiteområdet (Vinkfjell) må flyttes gjennom det midtre området (tidligere Mørkvatn distrikt) for å komme på vinterbeiter på kysten. Det er imidlertid en rekke andre mulige løsninger for interne grenser i de vestlige delene av distriktet. Distriktets driftsplan forutsetter en annen organisering.

Distriktet deles av en rekke fjorder, som hver for seg er gode interne grenser. Fjellkjeden "Veggen", som skiller gamle Mørkvatn og Vinkfjell distrikter, er eksempel på en effektiv intern grense.

De østlige delene av distriktet er preget av flere daler i som går i retning nord-sør. Med unntak av

32. Artikkel 3 C.

lulás guvlui. Earret daid guovlluid mat leat Linájávrrri birrasiid, leat oahcin gáissát, mat álget Kobbvatnet:s ja mannet Veikdalsisenii ja Reinoksfjellet:i, ja viidásit Livssejávrrái, ja dat cagget bohccuid beassamis vággái.

Livssejávrrie davábeale lea buorre juohku oarjjásdavás Rumbočohkkii. Ruonasvággi juohká maiddá nuortadavil Hellemobotn:a guvlui.

Vaikko vel gáissát ja juovat orrotge leamen buorit oazit, besset bohccot almmatge buot dán golmma vákkis mángga saji meaddel. Dát guoská erenoamážit čáhcesuohta bokte.

Nordlándda fylkkamánni lea juovlamánu 21. b. 1971 ráhkadan láhkaásahusa movt juohkit “Hábmera guohtuneatnamiid”. Láhkaásahusa vuodul galget dálvejagi guohtumat leat aivvefal davábealde ráji mii vuolá Sagfjordenis, čađa Rødtangstrømmen, Sisuore, Varpvatnet ja Dragsvatnet gitta Divttasvutnii.

Boazodoallit leat ceggen gaskaáiddi Bonnådalenii amas bohccot mannat boares Vinkfjellas nuorttas.

Luonddudilálašvuodát

Orohaga sáhtta obbalaččat juohkit 4 geologalaš oassái. Guovdu orohaga lea smávit eananoassi mas lea báitaráktu. Báitaráktu manná seakka stáhpín lulás Mannfjordenis, ja lea govddimus Rekvatne - Rumbočohka bokte. Das joatká báitaráktostáhpí lulás Mørsvikbotn:a guvlui. Báitaráktuoatnama goabbat bealde lea stuora granihttaguovlu eanas sajiin rádjeguoovllus. Oarjjabealde lea dát miehtá boares Hábmer orohaga, lulás meaddel Mørsvikbotn:a, ja manná Storskog orohaga davit eananoasiide. Granihttaguovllu oarjjabealde ja lulábealde lea muhtin stuorebuš báitaráktoguovlu, mii lea measta miehtá boares Vinkfjell ja Skotstind orohagaid.

Obbalaš čilgehusas báhcet čilgekeahtá deatalaš dárkilis dieđut, mat sáhttet leat hui mávssolaččat guohtuma dáfus. Riikaráji mielde, nuorttabealde Linájávrrri, lea báitaráktoguovlu, mas lea veahá kálka. Guovddáš guovlluin gávdnojit maiddá káلكasuoat báitarávttus.

Granihttaguovlluin lea unnán ja asehis eanavuodđu. Jienas lea leamaš oanehis geaidnu merrii ja lea rievdan dehe lihkanan čađatgaskka. Danne leage eanavuodđu veahá assát aivvefal báktealážiid mieđabealliid. Jeakkit leat dávjá coages arvejeakkit, coahkásat ja hui vuorjjes šaddu.

Earret oarjedavágeaže ja nuorttimus eananoasiid, leat orohagas eanas gáissát ja jiehkít. Hárjjit ja ceakko rámat leat ollu dákkár eatnamis. Erenoamážit siskkit Skotstindas leat dákkár eatnamat ja heajudit guovllu anihahttivuoda. Orohaga eará eananoasiin leat jorbačohkat (rádjeguoovllus), jalggat dehe vuovdeeatnamat. Oarjedavágeaži eatnamat leat erenoamážat go areálas³³ lea 20 % vuollel 100 m bm.

Vaikko vel orohaga nuorttidavimus eananoasiin (Hellemofjorden birrasiid) leatge jorbasiid várit, leat doppe almmatge ceakko gáissát njuolga bajás mearas, muhto fas aláza alde lea jalgadeabbu.

Dušše smávit guovlluin orohagas, nu movt Finnøya oarjjabealde, arvá vuollel 100 mm ođđajagimánus ja guovvamánus. Minddar arvá gaskal 100 ja 150 mm. Gaskamearálaččat šaddá galbmaseabbu rittus siseatnama guvlui ođđajagimánus (–2 gitta –8°C). Danne balahuvvo eanan jieknut mađi guhkeli gáidá eret rittus. Go vel diehtit ahte lea eambbo muohta siseatnamis, gártá váttisvuohta vel stuorábun. Vaikko vel dálve- ja geasetemperatuvrra erohus leage birrasiid 18°C, čájehit dálkkádagat ahte guovllus eai leat mih-tilmas siseatnandálveguohtumat. Eai jagit dattege leat ovttaláganat. Jus nuorttibiekkat leat dávjá, gahččá eanas borga Ruotabeale dálveeatnamiidda. Dalle šaddá rádjeguoovlluin buorre guohtun dálvet.

Habmiris lea buorre dainnalágiin go lea unnán muohta ja buorre geologiija olggut riddoguoovlluin. Vaikko vel oallut vuonat ja báljes bákti leat juohkán eananoasit sierra duovddan, leat guovllus kvalitehtat mat eai leat galli báikkis davábealde Skjerstadvordena. Geologiija, temperatuvra ja muohtadilálašvuodát dahket buriid dálveguohtumiid.

Guohtun

Jagi 1964 boazoguohtunkommišuvdna bijai 600 bohcco vuodđun go Skotstind ja Vinkfjell orohagat leat ovttasiiddas. Dát miellddisbukta 0,5 bohcco juohke km² nammii, ja dat lea unnimus boazolohku buot birrajagiorohagain Saltenfjorden davábealde. Dan sadjai biddjui vuodđun 1.800 bohcco Hábmerii/Mørkvatn:i. Manñil biddjui alimus boazolohku nu ahte vástida 1,2 bohcco juohke km² nammii. Dat lea eambbo go dábalaš dán boazodoalloguoovllus. Kommišuvdna bijai vuodđun ahte geavvadis lei optimála boazolohku bievlaguohtumis 6.200 bohcco, nappo mihá badjelis go dálveguohtumiin.

Kommišuvdna bođii dan bohtosii ahte Hellemo:s ii leat leamaš boazodoallu, muhto “bievla- ja dálvejagi guohtumiid guoddilvuohta galgá biddjot vuodđun unnebuš boazodollui.” Sii mearridedje “heivvolaš” boazologu 500 bohccui, mii mearkkaša 0,5 bohcco juohke km² nammii.

Hábmera orohagas lea Selskapet for Norges Vel iskan guohtumiid jagis 1969. Dát árvoštala vuosttažettiin jeagelguohtuma. Takserejuvnon areálas lei eanas čáhpesmuorje- ja heavošdanas (lahka 60 %). Dat maid árvoštala ávkeareálan, leat danasguolbanat, jeagelšattolaš jeakkit (17 %). Jegelšattolaš beahcevuovdi lea 13 % ja jeagelšattolaš soahkevuovdi lea 6 %. Oktiibuot takserejuvvui ahte lea 36 % jeagelguohtun anihahtti areálas. Lyftingsmo meroštala anihahtti

33. Lea eretgesson čáhci ja jiehkki.

områdene ved Linájávri, danner de bratte fjellsidene fra Kobbvatnet til Veikdalsisen og Reinoksfjellet, og videre Livssejávrie, en naturlig grense som hindrer adkomsten ned i dalen.

Nord for Livssejávrie går det et markert skille nord-vestover langs Rumbocohkah. Ruonasvag`ge representerer også et skille i nordøstlig retning ned mot Hellemobotn. Selv om bratte fjellskrenter og urer tilsynelatende gir gode grenser, er det imidlertid for alle de tre dalene flere passasjer der reinen kan passere uhindret under trekk. Dette gjelder særlig på vasskillet mellom de tre dalene.

Fylkesmannen i Nordland har 21. desember 1971 utferdiget forskrift om fordeling av "reinbeitemarkene i Hamarøy". Forskriften innebærer at det kun skal være vinterbeiter nord for en grense som trekkes fra Sagfjorden, gjennom Rødtangstrømmen, Innhavet, Varpvatnet og Dragsvatnet til Tysfjorden.

Reineierne har ført opp et sperregjerde langs Bonnådalen som hindrer at rein fra tidligere Vinkfjell trekker østover.

Naturforhold

Sterkt forenklet kan en dele distriktet inn i 4 geologiske områder. Sentralt i distriktet ligger et mindre område med glimmerskifer. Det strekker seg som et smalt belte sørover fra Mannfjorden, og er bredest ved Rekvatnet – Rumbocohkah. Deretter går det videre sørover mot Mørsvikbotn. På begge sider av dette feltet, ligger et dominerende granittområde som dekker det meste av grenseområdene. I vest dekker det hele det gamle Hamarøy distrikt, sørover forbi Mørsvikbotn, og inn i de nordlige deler av Storskog distrikt. Vest og sør for dette granittområde, ligger det et større område med glimmerskifer som dekker den største delen av de gamle distriktene Vinkfjell og Skotstind.

Denne generelle beskrivelsen fanger ikke opp viktige detaljer som kan ha stor betydning for beitet. Langs riksgrensen, øst for Linájávri, ligger et felt med glimmerskifer med innslag av kalk. I det sentrale området er det også kalkårer i glimmerskifer.

Granittområdene har lite og grunt jordsmonn. Isen har hatt kort vei til havs og var hele tiden i bevegelse. Det er derfor bare på lesidene av bergåser at en finner noe jord av betydning. Myrene er i hovedsak grunne og karrige nedbørsmyrer.

Med unntak av de nordvestlige og østlige delene, er det meste av distriktet preget av alpine og glasiale landformer. Disse karakteriseres av skarpe egger og bratte fjellsider. Dette er særlig utpreget for de indre delene av Skotstind og har konsekvenser for områdenes anvendelighet. Resten av distriktet har enten avrundede fjellformasjoner (grensestrøkene) eller et hei og skogslandskap (i nordvest). Det særpregede landskapet i nordvest kommer til uttrykk ved at 20 % av arealet³³ i distriktet ligger under 100 m.o.h.

Selv om de nordøstlige delene av distriktet (områdene nord for Hellemofjorden) kan sies å ha avrundede fjellformasjoner, er det også preget av bratte fjellsider som stiger rett opp fra fjorden til et platå med avrundede fjellformasjoner.

Det er bare mindre områder i distriktet, som for eksempel vestre del av Finnøya, som har under 100 mm nedbør som regn i januar og februar. For øvrig ligger nivået mellom 100 og 150 mm. Middelsestemperaturen i januar synker fra kysten mot innlandet fra -2 til -8°C . Generelt betyr altså dette en økende risiko for ising jo lengre en kommer bort fra kysten. Dette problemet forsterkes av at snømengdene øker fra kyst mot innlandet. Selv om forskjellen mellom vinter- og sommertemperatur kan være rundt 18°C , viser temperatur og nedbør at distriktet ikke kan sies å ha områder med kontinentalt pregede vinterbeiter. Gjennomsnitt betyr imidlertid ikke at alle år er like. Er det mye vind fra øst, vil det meste av snøen falle på vinterbeitene i Sverige. Grenseområdene vil da være attraktive vinterbeiter.

Den store fordelene med Håbmer er kombinasjonen av lite snø og gunstig geologi i de ytre kystområdene. Selv om landskapet er sterkt oppdelt av fjorder, og til dels blankskurt nakent berg, har det kvaliteter som få andre områder nord for Skjerstadvfjorden. Geologi, temperatur og snøforhold vil i sum gi et godt utgangspunkt for vinterbeite.

Beite

Reinbeitekommissjonen av 1964 forutsatte et rasjonelt reintall på til sammen 600 rein ved samdrift mellom de to distriktene Skotstind og Vinkfjell. Dette innebærer $0,5$ rein pr. km^2 , en av de laveste tetthetene for helårsdistriktene nord for Saltenfjorden. Til gjengjeld forutsatte de 1.800 rein for Hamarøy/Mørkvatn. Senere er dette fastsatt som øvre reintall og tilsvarer $1,2$ rein pr. km^2 . Det er over det som er vanlig i denne delen av reindriftoområdet. Kommisjonen forutsatte at det praktisk optimale reintall på barmarksbeitet var 6.200, altså en betydelig overkapasitet i forhold til vinterbeitene.

For Hellemo konstaterer kommisjonen at det ikke har vært reindrift i distriktet, men "barmarks- og vinterbeitekapasiteten skulle danne basis for en begrenset reindrift." De konkluderer med et "rasjonelt" reintall på 500 rein som i tilfelle vil bety $0,5$ rein pr. km^2 .

Selskapet for Norges Vel foretok en omfattende granskning av beiten av Hamarøy distrikt i 1969. Denne tok særlig sikte på en vurdering av lavbeitene i området. Det takserte arealet ble dominert av vegetasjon med krekling- og røsslyng (nær 60 %). Av det arealet som ble forutsatt nyttbart, utgjør heier med lyng, samt myr med lav, 17 %. 13 % er furuskog med lav og 6 % bjørkeskog med lav. Til sammen ble altså 36 % av det nyttbare arealet taksert som lavbeite. Lyf-

33. Fratrullet vann og is.

areála leat 669 km². Dat miellodisbukta ahte 15 % ollislaš areálas lea jeagelguohtun.

Eanas heavošdanasbáikkiin lei binnánaš jeagil. Dákkár eatnamat leat erenoamáš deatalaččat guohtuneamin, danne go danas dahká ahte eanan ii jienjo, ja Lyftingsmo geažuha ahte boazo borrá daknasiiid maid. Dán guovllus, nu movt eará riddoguovluin, lea eanas³⁴ oaivejeagil ja fiskesjeagil. Registemis čájehuvvui ahte jeagil gávdnu duššefal báikkuid sullii beali areálas, ja 20 % areálas lei valjit jeagil.

Árbevirolaš eanangeavaheapmi dálvejagis mearkkašii ahte ledje 8–10 eananoasi gos guođohuvvui ovdalaš Hábmeris ja 2–3 guovllu Skotstindas. Sierralagaid leat guovllut smávvat, iige dohko čaga nu stuora eallu. Vásihusaid vuodul sáhtta dadjat ahte Hábmeris eai leat dálveguohtumat davábealde Hellemobotn.

Orohagas leat váldosaččat 2 molssaevttolaš guohtunguovllo mat anihit bievlaguohtumin. Dat lea boares Vinkfjell orohat, ja Hábmer/Mørkvatn guovllut nuorttabealde E6 ja Ájluovta geainnu. Vinkfjell orohaga boazodolliid njuovvanbohccuid deattut hui badjin. Misiid gaskamearálaš deaddu lea leamš gitta 26 ja 28 kg. Dat mearkkaša ahte orohagas leat buorit geasseguohtumat, muhto guovlu ii leat akto doarvá stuoris go mihtida dálveguohtumiid vejolašvuoda ektui. Skotstind siskkit guovllut lea ovdal adnon geassejagi guohtumin, muhto guovllus lea lossat johtit. Danne orohat dárbbáša maid guođohit nuorttabealde E6:ža, jus galgá birget.

Skotstind/Vinkfjell boazodoallu ii guoskkahuvvo konvenšuvnnas, jus jođihuvvo boahteáiggis dálá vugiin. Dat doallu guoskkahuvvo konvenšuvnnas gii áigu guođohit Mørkvatn orohaga bievllajagi eanamin. Dálá boazodoallu atná orohaga geasseguohtumin báitaráktoguovluid Hellemofjordenis Mørsvikbotn:i, ja Slunkaomrádet lea dasto lunddolaš guovddášbáiki. Dat báiki gos leat buoremus guottetbáikkít, lea veahá davvelis, Sagfjorden ja Mørsvikbotn gaskkas. Guovllut birrasiiin ja measta davábealde Rekvatnet, leat čakčaguohtumii buoremusat. Lassin dán guođohanvuohká, leat mánaga eará vejolašvuoda olles bievllajagi áigodaga. Norggabeale boazodoallit eai leat guhkes áigái guođohan geassejagis davábealde Hellemofjordena.

Rádjeguovllut leat erenoamáš áigequovdilat. Eatnamat, mat leat Leirfjorden, Hellemofjorden ja riikarádje gaskkas leat sierra diđoštuvvon. Oarjjábealde lea biddjon iskkadanrádji nu ahte iskadeamis leat mielde maiddái Gjerdalen ja Rumbočohkat.

Rádjeguovllut leat šattoheamit. Doppe lea eanemušat bákti, čievra, geađggit ja juovat. Jiehkít leat maiddái mánnga smávit guovllus. Šattohis eanan dehe hui veahá šaddu lea mihtilmassan dán guovllus ja muhtin sajiin fas lea buorebuš šaddu. Dán slájat eanan lea čađatgaskka Gjerdalenis eanas njárbes soahke- dehe

beahcevuovddiin, gos lea danasšaddu. Asehis eananvuodus šaddá veahá jeagil beahcevuovddiin. Vákki bajimusas leat veahá jeageeatnamat ja njárbadit šaddu. Guovllut heivejit gidđa/árrageasi guohtumin ja čakčajagi eanamin.

Linájávrrri nuorttabealde dat leat buorit geasseguohtumat, ja dát leage oassin dan guovllus mii manná Ruota beallái. Kálkaeanan gaskkohagaid šaddada mánngalágan šattuid várreguolbaniidda ja rássečohkiidusaid stuora jasaid gaskii.

Reinoksvatnet nuorttabealde ja Kirkfjellet birrasiiin leat mávssolaš guohtumat jassagobiiin, muhto leat eambo ii-anihatti eatnamat go Linájávrris. Dáppe lea ollu muohta mii suddá hiljit ja danne heivege guovlu hui bures manñigeasi guohtumin.

Livsejávrrri davábealde, Hellemofjordena guvlui, leat maiddái muhtin sajiin stuora jassagobit, muhto dás šaddet mihá eambo várrešattut ja eanas lea čakhpesmuorji. Veadáhat ráhppát sáhttet muhtin jagiid leat mávssolaš guohtunbáikin bohccuide, ja guovlu lea dábálaččat adnon dego danin ahte muhtomin guođohit doppe, lassin riddoguohtumiidda. Ovdal lei biddjon vuodđun ahte guovlu sáhtta adnot Hellemo orohaga dálvejagi eanamin. Dán guovllus lea almmatge váttis johtit eret jus guohtumat vearránit ja eallu lávdá. Sirgá čearu eallu bođii ovdal dán guvlui, jus eai lean johtán dálveguohtumiidda.

Norgga–Ruota oktasaš bargojoavku (1986) árvvoštalai iešguđetlágan ovttasbargovugiid rastá riikarájiid. Hábmer/Mørkvatn ovddidii sávaldaga oazžut dálveguohtumiid Ruotabealde go guohtumat hedjonit norggabealde. Sihke Sirgá ja Jákkágasska hilgguiga dán evttohusa. Bargojoavku guorrasii dasa ahte ii lean vejolaš gávdnat dálveguohtumiid Sirgás, muhto anii rabasin vejolašvuoda addit spiehkastanlobi dalle go dálveguohtumat hedjonit liiggás ollu.

Oktiigeassu

Fágalávdegotti oaivila mielde ii leat govttolaš jođihit sierra norggabeale boazodoalu dan guovllus Hábmeris mii lea davábealde Hellemofjordena. Dat lea danne go guovllus eai leat dálveguohtumat. Dálveguohtumat lulábealde vuona, ovdamearkka dihte Livsejávrrri ja Hellemofjordena birrasiiin, leat maiddái eahpesihkkarat dálvejagis dálkkádagaid geažil. Norggabealde báhcá dasto vejolašvuhtan guođohit dálvet Sisnuores (Innhavet). Lávdegotti mielas lea almmatge buoret molssaeaktu atnit dáid dálveguohtumiid searválaga bievlaguohtumiiguin lulábealde Hellemofjordena. Dalle lea duššefal okta molssaeaktu; namalassii atnit bievlaguohtumiid davábealde vuona ja dálvet johtit Ruota beallái.

Fágalávdegoddi čujuha Boazoguohtunkommišuvnna jagi 1964 bargui, mas ávžžuhedje ahte eai Hellemo orohaga boazodoallit sisajode eambbogat šat, muhto

34. Oaivejeagil ja fiskesjeagil gáibidit dihtolágan muohtagokčasa ja gávdnojit duššefal soames sajiin riddoeatnamiin.

tingsmo har beregnet det nyttbare arealet til 669 km². Dette innebærer at 15 % av totalarealet er lavbeiter.

Det meste av røsslyngen hadde et tynt bunnsjikt av lav. Dette er særlig viktige beiter fordi lyngen verner mot ising, og Lyftingsmo antyder at reinen også beiter på lyngen. Her som ellers i kystområdene er det reinlavartene som dominerer³⁴. Ved registreringene hadde omkring halvparten av arealet med lav svært glissen dekning, og 20 % hadde god dekning.

Den tradisjonelle bruken av vinterbeitene innebar en veksling mellom 8–10 beiteområder i tidligere Hamarøy og 2–3 områder i Skotstind. Hver for seg er disse områdene små, og kan bare benyttes av mindre reinflokker. Ut fra erfaring kan en slutte at Håbmer ikke har vinterbeitepotensiale nord for Hellemobotn.

Distriktet har i hovedsak 2 alternative beiteområder som kan benyttes som barmarksbeite. Det er gamle Vinkfjell distrikt, og de områdene av Hamarøy/Mørkvatn som ligger øst for E6 og veien til Drag. De reinerne som i dag driver i Vinkfjell, har meget høye vekter på sine slaktedyrr. For kalv har gjennomsnittet vært oppe på 26 og 28 kg. Det innebærer at distriktet har et potensiale for sommerbeiter, men det er alene ikke stort nok til å dekke det grunnlaget som vinterbeitene gir. De indre delene av Skotstind har tidligere vært benyttet som sommerbeite, men området har meget vanskelige driftsforhold. I praksis vil distriktet derfor være avhengig av å benytte områdene øst for E6.

Den reindriften som foregår i Skotstind/Vinkfjell vil, dersom den i fortsettelsen drives som nå, ikke berøres av konvensjonen. Den driften som berøres, vil være de som skal benytte tidligere Mørkvatn distrikt som barmarksbeite. Slik beitebruken er i dag ligger hovedtyngden av distriktets sommerbeiter på glimmerområdene fra Hellemofjorden til Mørsvikbotn, med Slunkaområdet som et naturlig sentrum. De beste kalvingsområdene ligger litt lengre nord, mellom Sagfjorden og Mørsvikbotn. Områdene rundt og delvis nord for Rekvatnet, er det beste alternativet for høstbeite. I tillegg til denne beitebruken foreligger det en rekke andre alternativer for hele barmarksesongen. Sommerbeitene nord for Hellemofjorden har ikke vært benyttet av reineiere fra Norge på lenge.

Grenseområdene er av særlig interesse. Vegetasjonen i områdene mellom Leirfjorden, Hellemofjorden og riksgrensen er særskilt kartlagt. Mot vest er området avgrenset slik at Gjerdalen og Rumbocohkah er med i undersøkelsen.

Grenseområdene domineres av arealer uten vegetasjon. Fjell i dagen, grus, stein og blokkmark dominerer. Det er flere mindre områder med breer. Det karrige hovedinntrykket med uproduktive og lite produktive områder står i kontrast til en del områder med midlere produksjon. Det største sammenhengende

området av denne typen ligger i Gjerdalen, i det vesentlige i glissen bjørk- eller furuskog med bunnvegetasjon av lyng. Der jordsmonnet er skrint er det en del lavbeite i furuskogen. Øverst i dalen er det en del myr med nøysom vegetasjon. Områdene kan benyttes som vår/tidlig sommerbeiter og høstbeiter.

De gode sommerbeiter ligger øst for Linájávri, og er en del av et område som strekker seg over i Sverige. Isolerte forekomster av kalk skaper her artsrik fjellhei og urteenger i veksling med ekstreme snøleier.

Øst for Reinoksvatnet og rundt Kirkfjellet er det også en del verdifulle beiter på ekstreme snøleier, men her er andelen impediment større enn ved Linájávri. Snømengdene, og den derpå sene avsmeltningen, gjør at områdene er særlig egnet som sensommerbeiter.

Arealene nord for Livssejávri, mot Hellemofjorden, har også et innslag av ekstreme snøleier, men her domineres vegetasjonen i sterkere grad av fjellhei med stort innslag av krekling. Avblåste rabber kan i enkelte sesonger være viktige vinterbeiter for rein, og området har tradisjonelt vært benyttet som avlasting for kystbeitene. Tidligere forutsatte man også at områdene skulle kunne benyttes som vinterbeite for Hellemo distrikt. Problemet med området kan imidlertid være vansker med å flytte bort dersom beitene låses, og reinen sprer seg. Rein fra Sirkas som ikke har blitt flyttet til vinterbeitene, trakk tidligere mot dette området.

En felles norsk-svensk arbeidsgruppe (1986) vurderte ulike former for samarbeid på tvers av riksgrensen. Hamarøy/Mørkvatn la da fram ønske om muligheter for vinterbeiter i Sverige når forholdene på norsk side ble for dårlige. Både Sirkas og Jákkákaska avviste dette forslaget. Arbeidsgruppen var enig i at det ikke var muligheter for å finne vinterbeiter i Sirkas, men holdt åpen muligheten for å gi dispensasjon når vinterbeitene var spesielt dårlige.

Sammendrag

Etter fagutvalgets mening foreligger det ikke noe realistisk alternativ for utøvelse av en selvstendig norsk reindrif for den delen av Håbmer som ligger nord for Hellemofjorden. Dette har sammenheng med at det i praksis ikke er vinterbeiter i området. Vinterbeiter sør for fjorden, for eksempel området mellom Livssejávri og Hellemofjorden, er også usikre som vinterbeiter på grunn av klimatiske forhold. Det som da gjenstår som alternativ på norsk side, er vinterbeiter nord for Innhavet. Etter utvalgets mening er det imidlertid et mer hensiktsmessig alternativ å benytte disse vinterbeitene sammen med barmarksbeiter sør for Hellemofjorden. Det gjenstår da kun ett alternativ; å utnytte barmarksbeitene nord for fjorden sammen med vinterbeiter i Sverige.

Fagutvalget vil peke på at Reinbeitekommissjonen av 1964 ikke anbefalte ny innflytting av reineiere i

34. Kvitkrull og gulskinn har særlige krav til snødekke og vil vanligvis bare forekomme flekkvis i kystområdene.

dan sadjái evttohuvvui ahte Divttasvuona sámi álbmot atná guohtumiid. Fágálávdegoddi guorrasa dasa, ja čujuha dan vejolašvuhtii mii badjána go dán birrasa siiddat ovttasdoibmet Sirgá čearuin. Čearru fertešii beassat lobi guođohit Hábmerra orohagas davábealde Hellemofjordena, ja Hábmerra boazodoallit fas ožžot dálveguohtumiid Ruotas.

Dán guovllus leat Hábmiris buoremus riddoguohtumat obalohká, go árvoštallá kvalitehta, kvantitehta ja oadjebasvuoda jiekŋuma vuostá. Dát vuoddu gáibida vástideaddji bievlagohtumiid. Boares Vinkfjell orohagas leat veahá dákkár guohtumat, muhto eai leat doarvái dálveguohtumiid ektui. Guohtunguovllut leat maiddá unohas báikkis daid buoremus dálveguovlluid ektui. Buoremus guovllut, doaibmama dáfus, lea orohaga nuorttaleamos guovllut riikaráji guvlui.

Riikarádji ii leat lunddolaš rádji. Fágálávdegotti oavilva mielde lea baicca nu ahte riikarádji juohká eatnama, iige dat heive lunddolaš guohtunguovlluid mielde. Ii leat vejolaš hukset áiddu mii cakkašii bohccuid beassamis ráji rasta giđdat/geasset. Gassa muohta bistá manŋigeassái ja dagaha áiddu muohttaga vuollái eanas áiggi goas dat lei galgat doaibmat oahcin. Fágálávdegotti mielas sáhtta guođohemiin caggat ealu nu guhká go lea muohta. Dát ii dattetge čoavdde váttisvuoda geasseguovdil, go guovllu adno guođohanbáikin.

Riikaráji norggabealde leat lunddolaš oazit orohatrájis lulil gitta Reinoksfjellet:i, earret geinnodaga mii manná Linájávri bokte. Dássedis guođoheapmi dákkko, ja vaikkoba oazit, addet geavtlaš anihatti ráji. Dákkár rádji dagahivččii danges ahte Hábmir ii sáhte atnit duovdagiid nuorttabealde Linájávri ja lulábealde Reinoksvatnet. Dákkár rádji fas nuppi bealis dagaha ahte Hábmir sáhtta atnit Gjerdalena giđdat ja čakcat. Go vihkedallá iešguđetlágan čovdosiid, galgá vuodđun bidjat ahte Hábmir ii goitge sáhte atnit nuortalis guovllu almmá masttakeahtá Sirgásiin.

Reinoksvatnet lea juohkun rádjeguovllu oarjenuortti áksása mielde. Fágálávdegoddi oaidná stuorimus váttisvuotán leat gávnnaht heivvolaš čovdosiid guovlluide dán jávri ja Hellemobotn:a gaskkas. Guokte beali váikkuhit. Guohtunguovlluin Livsejávris Hellemofjordena guvlui leat jeagelguohtumat, mat sáhttet adnot lassin riddoguohtumiidda, ja guovlu lea oazi haga, jus Sirgá bohccot vulget oarjjás. Ruonasvággi ii dolle bohccuid mannamis. Bohccot besset vággi riikarájisi ja badjel vákki davvelis ja maiddá lulil nuorttabeale geinnodaga mielde mii lea gaskkal Reinoksvatnet ja Ruonasvákki.

Maiddá Ruonasvákki nuorttabealde leat buorit guohtuneatnamat čakčajahká Hábmerra vástte, ábaida Hellemobotn guvlui. Guovllut oarjelis leat dattege buorebut. Jus ruotabeale ealut johtet eret dán guovllus, sáhtta goit muhtin muddui guođohit dán guovlluin ovttas oarjelit guovlluguin. Buoremus geassejagi eatnamat Ruonasvákki nuorttabealde leat lullelis, ja

dalle illá gártá moattegeardánit guođoheapmi davimusas.

3.3.2 Sirgá čearru

Areála ja doaibmadilálašvuodat

Čearus lea 107 boazodoalli, geat barget bohccuiguin. Alimus lobálaš boazolohku dálá lálkaásahusa mielde lea 15 500 bohcco. Čearu rájit ja jagiáiggiid guohtumat čájehuvvojit **3.15 kárttas**. Sirgá guohtuneatnamat eai njuolgut adno ovttas lagas čearuiguin. Čearus leat baicca dihto dálveguohtunguovlu “gilvinrájis”, mii muhtin sajiid lea seammá eanan go Sierru čearus. Dálveguohtumiin lea okta marginála guovlu, dakka oarjabealde “lapplandsgränsen”, mii lea oktasaš Duorbun čearuin. Davábealde lea Stuora Juleveatnu lunddolaš rádjin norggarájis Borjusii, muhtinmuddui dálveguohtumiidda. Ii gávdno lunddolaš dálveguohtunrádji Borjusa ja Murjek gaskka. Dábálaš dilis eai masttat čearut báljo goassege, dannego viiddis jeageeatnamat doalahit dálvealuid sierralagaid. Murjek rájes Gransjö stášuvdnii lea málbmageaidnu (malmbanen) lunddolaš rádjin. Gransjö ja Svartlå gaskka váilu lunddolaš rádji. Svartlå rájes viidasit nuorttas Bađaluovtta guvlui ráddjejuvvojit guohtumat go davábealde lea Juleveatnu ja huksemat. Davimus rádji lea obbalaččat mearriduvvon. Oarjabealde ii doaimma riikarádji lunddolaš rádjin dannego rastida eatnamiid almmá heivetkeahtá geografálaš beliide. Lulábealde leat jávrit ja jogat mat muhtin muddui ráddjejit guohtumiid. Dakko gokko eai leat lunddolaš oazit, leat áidon bievlagohtunguovlluid ja muhtin oasi dálveguohtumiin dakka nuorttabealde Skalkajávri. Lulábealde ii leat dálveguohtunrádji mearriduvvon. Guohtumiid geavaheapmi lea árbevieru mielde. Lunddolaš oazit váilot ránnjá čearuid guvlui, muhto dábálaš dilis nagoda doallat ealu mearru guohtumiidda.

Čearu lea golmmasadjái juhkkujuvvon, namalassii Aktse-Njunjes, Ultevis ja Vaisa. Juogus lea árbevieru mielde, vai boazobargu doaibma bures ja sáhtta vuohkkasit atnit viiddis bievlagohtuneatnamiid, maid gaskkas leat jogat oahcin. Aktse-Njunjes lea Soitjaure lulábealde ja manná Laitijaurái ja Tjaktjaurái. Vaisa-siidda guohtumat leat lulábealde Vuojatänu Vaisaguovllus ja Ultevis-siidda bievlagohtumat leat čearu guovddáš osiin, nappo Sarek-Padjelanta ja Ultevis várreguovlluin nuorttabealde.

Cuonomanu johtet giđdaguohtumiidda, árbevieru mielde sierralaga ealuiguin dábalaččat. Ultevisa siida johtá vuollegis eatnamiidda nuortalii, Vaisasiida johtá oarjabeal várreguovlluide badjel Vuojateanu ja Aktse-Njunjes johtá guovlluide lulábealde Sitojaure. Ealuid guođohit giđdat vai eai mana bohccot guottetbáikkiin eret. Norggabeale ráji bokte lea erenoamáš lossat bargat Vaisaguovllus. Miessemearkun dahkko siiddaid siskkáldas geasseguohtumiin mihcamáraid áiggi

Hellemo distrikt, men i stedet foreslo at beitene ble benyttet av den samiske befolkningen i Tysfjorden. Fagutvalget er enig i dette, og vil peke på den mulighet som ligger i samdrift mellom enheter fra dette miljøet og Sirkas sameby. Samebyen måtte da få adgang til beite i den del av Hábmer som ligger nord for Helle-mofjorden, mens reineierne fra Hábmer får tilsvarende rett til vinterbeiter i Sverige.

Hábmer har de beste kystbeitene i regionen, vurdert ut både fra kvalitet, kvantitet og sikkerhet mot ising. Dette utgangspunktet krever at det finnes korresponderende barmarksbeiter. Gamle Vinkfjell distrikt har en del slike beiter, men det er ikke tilstrekkelig for å kunne utnytte vinterbeitene. Beiteområdet ligger også u hensiktsmessig til i forhold til de beste vinterområdene. Det beste området, ut fra en driftsmessig vurdering, er de østlige delene av distriktet inn mot riksgrensen.

Riksgrensen representerer ikke noen naturlig grense. Etter fagutvalgets mening deler den tvert i mot naturlige beiteområder. Det er ikke mulig å bygge gjerde hvor som hindrer at reinen passerer grensen vår/sommer. Store snømengder og sen avsmelting medfører at gjerdet vil være nedsnødd langt inn i den perioden det er ment å være effektivt. Etter fagutvalgets mening vil det være mulig å gjete reinen bort fra grensen så lenge det er snø. Dette vil imidlertid ikke representere noen løsning på høysommeren når området er aktuelt som beite.

På norsk side av riksgrensen finnes det naturlige hinder fra distriktsgrensen i sør opp mot Reinoksfjellet, med unntak av passasjen nord for Linájávri. Fast gjeting her, eventuelt fysiske hindre, vil gi en praktisk anvendelig grense. En slik grense vil imidlertid i praksis si at beitene øst for Linájávri og sør for Reinoksvatnet ikke kan benyttes av Hábmer. På den annen side betyr praktiseringen av en slik grense at Gjerda-len kan benyttes av Hábmer vår og høst. Ved vurderingen av ulike løsninger må det også legges til grunn at dette østlige området uansett ikke kan benyttes av Hábmer uten en total sammenblanding med rein fra Sirkas.

Reinoksvatnet deler grenseområdet etter en akse vest - øst. Etter fagutvalgets mening vil de største problemene ligge i å finne praktiske løsninger i området mellom dette vatnet og Hellemobotn. Dette skyldes to forhold. Beiteområdet nord for Livsejavr'e mot Helle-mofjorden har lavbeiter som kan avlaste kystbeitene, og dette området ligger i tillegg ubeskyttet dersom rein fra Sirkas er på trekk vestover. Ruonasvággi representerer ikke noen vesentlig hindring. Reinen kan både trekke ned i dalen fra riksgrensen, over dalen lengre nord, og i tillegg fra sør etter en lei øst mellom Reinoksvatnet og Ruonasvággi.

Beiteområdene øst om Ruonasvággi representerer også en viss høstbeiteressurs for Hábmer, særlig områdene mot Hellemobotn. De vil imidlertid ikke ha samme verdi som områdene lengre vest. Dersom svensk rein er flyttet ut, vil de i alle fall delvis kunne nyttes sammen med områdene lengre vest. De beste

sommerbeitene øst om Ruonasvággi vil ligge lengre sør, og det vil neppe være særlig mye dobbeltbeiting lengst nord.

3.3.2 Sirkas sameby

Areal og driftsforhold

Innenfor samebyen er det 107 aktive reindriftsutøvere. Høyeste tillatte reintall er etter gjeldende forskrifter 15 500. Samebyens grenser og sesongbeiter fremgår av kart 3.15 Sirkas har ingen direkte sambruk av beiter med tilgrensende samebyer. Derimot har samebyen et nærmere bestemt vinterbeiteområde ved "odlingsgrensen" som overlapper med Sierris sameby. På vinterbeitene finnes et marginalt overlappende område like vest for "lappmarksgrensen" med Tuorpons sameby. I nord danner Stora Lule-elv's vassdrag en naturlig grense fra norske-grensen til Porjus, et stykke ned på vinterbeitene. På vinterbeitene mellom Porjus og Murjek mangler naturlige grenser. Under normale driftsforhold er sammenblandinger ubetydelig små da vinterflokkene kan holdes atskilt ved hjelp av vidstrakte myrområder. Fra Murjek til Gransjö stasjon er malmbanen med sitt beskyttelsesgjerde en naturlig grense. Mellom Gransjö og Svartlå mangler naturlig grense. Fra Svartlå og videre østover til Bottenviken er beitene godt avgrenset i nord av Lule-elven og tettbebyggelser. Hele den nordlige grensen er fastsatt. I vest er riksgrensen ingen naturlig grense da den går rett gjennom terrenget uten tilpasning til geografiske forhold. I sør er beitene bare delvis naturlig avgrenset av innsjøer og vassdrag. Der det mangler naturlige hindringer er det ført opp gjerder langs barmarksområdene og en del av vinterbeitene like øst for innsjøen Skalka. I sør er det ikke fastsatt grense for vinterbeitene. Bruk av beitene bygger på gammel tradisjon. Naturlige hindringer mangler mot tilgrensende samebyer, men reinen kan under normale beiteforhold holdes på de beitene en ønsker.

Samebyen er delt opp i tre storgrupper, nemlig Aktse-Njunjes, Ultevis og Vaisa. Grupperingen er en følge av tradisjon, og for å oppnå en hensiktsmessig organisering av reindriftsarbeidet og en rasjonell utnyttelse av de vidstrakte barmarksområdene som deles opp av flere vassdrag. Aktse-Njunjes barmarksbeite er sør for Sotijaure ned mot Laitijaure og Tjaktjajaure. Tilsvarende beiter for Vaisa-gruppen er sør for Vuojatätno i Vaisaområdet og Ultevis-gruppens barmarksbeiter er de sentrale delene av byen, nemlig Sarek - Padjelanta og Ultevis' lavfjellsområder i øst.

I april flyttes det til vårbeitene, vanligvis i grupper på tradisjonell måte. Ultevis-gruppen flytter til de østlige delene av lavfjellsområdet, Vaisa-gruppen til de vestre delene av fjellområdet over Vuojatätno og Aktse-Njunjes til området sør for Sitojaure. Reinen kantgjetes i mai for å forhindre uønsket trekk ut av kalvingslandet. Spesielt arbeidskrevende er grensen mot Norge i Vaaisa-området. Kalvemerkingen foregår innenfor de respektive gruppens sommerbeiter fra St.

gitta suoidnemánu/borgemánu áigái. Das mañnil leat ealut veaidnalis gitta čakčamánu álgu go čohkkegohtet ealuid čakčanjuovademiide. Ultevisiida njuovvá nuorra varrásiid Kuorpak gárddis. Vaisa bidjá ealu Pálno gárdái, ja gorudiid vižžet helikopteriin Ritsemii, ja doppe njuvvet. Aktse-Njunjes geaseha gorudiid iešgudetge čohkkengárddiin ja doalvu Kuorpakii njuovvat. Čakčat čohkkegohtet ealuid go čázádagat jiknot ja šaddá muohtaskohtersii, dábálaččat golgotmánu/skábmamánu. Sihke Ultevis ja Vaisa atnet Kuorpak gárddi go rátket dálvesiiddaide, njuovadit ja merkot misiid. Rátkamiiguin álget loahpageahčen skábmamánu ja jotket barggu nu guhkás go dárbu. Vaisa rátká golmma dehe njeallji smávit dálvesiidan, Ultevis rátká čieža dálvesiidan, ja Aktse-Njunjes lea okta dálvesiida. Ealu fievrridit dálveguohtumiidda biillain dehe johtet dábálaš vugiin. Vaisa dálveguohtumat leat Juleveanu davábealde. Ultevis lea fas goappaš bealde Juleveanu ja Aktse-Njunjes lea Unna Juleveanu lulábealde. Sirgá dálveguohtuneanan lea muhtin muddui oktan guovllun, mii manna Harrejavurre – Sirgesluovtta gárddis gitta Svartlá rádjái, ja muhtin muddui gullá riddoguovlu Luleju lulábealde maid dasa. Dálveguohtumat adnojit skábmamánu cuoñománnui. Čearus leat dálvet sihke siseatnama ja riddoguovllu guohtumat. Riddoguovllu guohtumat leat easkka ođđajagimánu dássáduvvan.

Guohtun

Sirgá čearu guohtunšládjaid juohkáseapmi (%) (3.14. ja 3.15. tabealla).

3.14. tabealla. Ruonasguohtunguovllut

Guohtunšládja	Km ²	%
Jeagelvallji goahccevuovdi	8,3	0,3
Seamulvallji/urtavallji goahccevuovdi	22,6	0,8
Jeagelvallji soahkevuovdi	4,9	0,2
Seamulvallji/urtavallji soahkevuovdi	223,7	8,0
Čáhccás šattohis jeaggi	19,9	0,7
Čáhccás šattolaš jeaggi	14,7	0,5
Goike bovdnajeaggi	2,5	0,1
Goike šattolaš jeaggi	38,2	1,4
Danjas-/goike guolban	645,6	23,2
Varas guolban	178,2	6,4
Njuoskasit rásseeanan	275,9	9,9
Goikásit rásseeanan	495,5	17,8
Siedgarohtu	40,7	1,5
Jassa/Jiekŋa	153,4	5,5
Muorračuohpahat	–	–
Huksejuvvon guovllut	0,4	0
Juovat ja geađgeenan	6654,0	23,5
Eará eanan (kulttoreanan)	0	0
Itkobealli/Mearritkeahtes	0,4	0
Submi nettoareála	2 778,9	

3.15. tabealla. Gaskajohtolat

Guohtunšládja	Km ²	%
Jeagelvallji goahccevuovdi	27,0	1,9
Seamulvallji/urtavallji goahccevuovdi	245,8	17,0
Jeagelvallji soahkevuovdi	30,9	2,1
Seamulvallji/urtavallji soahkevuovdi	194,8	13,5
Čáhccás šattohis jeaggi	4,02	2,8
Čáhccás šattolaš jeaggi	18,8	1,3
Goike bovdnajeaggi	22,5	1,6
Goike šattolaš jeaggi	39,7	2,8
Danjas-/goike guolban	344,2	23,9
Varas guolban	89,0	6,2
Njuoskasit rásseeanan	16,4	1,1
Goikásit rásseeanan	220,4	15,3
Siedgarohtu	43,5	3,0
Jassa/Jiekŋa	9,8	0,7
Muorračuohpahat	–	–
Huksejuvvon guovllut	0	0
Juovat ja geađgeenan	99,5	6,9
Eará eanan (kulttoreanan)	0,1	0
Itkobealli/Mearritkeahtes	0	0
Submi nettoareála	1 442,5	

Čearu geasseorohagas lea badjel 1 289,5 km² ruonasguohtun ja 868,4 km² gaskaguovllus. Gaskaguovlu adno giđđat ja čakčat, ja dát guohtuneanan leat gaskal geasseorohaga ja Harrejavurre-Sirkesluovtta gárddi. Geasseorohagas lea eanas rásseeanan (495,5 km²), njuoskasit rásseeanan (275,9 km²), seamul/urtavallji soahkevuovdi (223,7 km²) ja varas guolban (178,2 km²). Dát šaddošládja gokčat 42 % geasseguohtumiin. Geasseguohtumat lea buorit. Lea ollu rásseeanan. Dasa lassin lea 24 % jeageleanan geasseguohtumiid nettoareálas. Jeageleatnamiid sáhtta atnit giđđat ja čakčat.

Gaskaguovllu ruonasguohtumat leat hui buorit, vaikko vel seamul/urtavallji goahccevuovdi heajudage guohtuma kvalitehta geasseorohaga ruonasguohtuma ektui. Lea aibbas unnán šattolaš jeakkit, muhto rásseeanan lea viehka ollu. Gaskaguovllu jeageleanan lea hui buorre, ja lea olles 402,1 km². Dát guohtumat sáhttet adnot giđđat, čakčat ja čakčadálvi. Go guohtundilálašvuodat hedjonit dálvet, sáhtta jeagelguohtun vuolli eatnamiin leat molssaeaktun dálvi miehtá.

Sirgesis lea badjel 982,8 km² jeagelguohtun dálvet. Jeagelguohtumat leat erenoamáš valjit, maiddái čearu alimus lobálaš boazologu ektui. Sirgesis leat 18,6 km² jeagelguohtumat mat muhtin muddui leat oktasaččat Sierre čearuin. ja leat rádjemearriduvvon. Sirges beassá dálveguohtumiid atnit áigodagas golgotmánu-cuoñománu, iige dárbbáš balalt ahte jeagelguohtumat billahuvvet guhkit áigái. Ii leat registevuvvon gávdnotjitgo doppe muorračuohpahagat.

Hans og frem til månedskiftet juli/august. Deretter går reinen fritt frem til begynnelsen av september da de samles for høstslakting. Ultevis-gruppen slakter ung-bukk i anlegget i Kuorpak. Vaisa tar flokken til anlegget i Pålno hvor reinskrottene hentes med helikopter til Ritsem hvor slaktingen fullføres. Aktse-Njunjes transporterer reinskrottene fra ulike samlegjerder og til Kuorpak for slakting. Samlingsarbeidet på høstbeitene begynner når de mindre vassdragene har frosset til og det er kommet et mindre snølag som gjør det mulig å bruke snøscooter, vanligvis i månedskiftet oktober/november. Både Ultevis og Vaisa bruker anlegget i Kuorpak for å skille i vinterflokker, ytterligere slakting og kalvemerking. Disse storskingene er fra slutten av november og fremover. Vaisa deler opp i tre eller fire vinterflokker, Ultevis i sju vinterflokker, mens Aktse-Njunjes danner en vinterflokk. Flyttingen til vinterbeitene gjøres både med bil og på tradisjonell måte. Vaisa's vinterbeiter er på nord-siden av Lule-elven, Ultevis på begge sider av Lule-elvene og Aktse_Njunjes på sørsiden av Lilla Lule-elv. Sirka's vinterbeiter er delvis et sammenhengende område fra gjerdet Harrejaure - Sirkesluokta til Svartlå, dels kystområdet sør for Luleå. Vinterbeitene brukes i perioden november – april. Samebyen har tilgang til både innlands- og kystbeiter om vinteren. Beiteforholdene ved kysten stabiliseres først i januar.

Beite

Fordelingen av beiteressursene på vegetasjonstyper i Sirkas sameby fremgår av tabellene 3.14 og 3.15.

Tabell 3.14. Grønnbeiteområdet

Reinbeitetype	km ²	%
Lavrik barskog	8,3	0,3
Moserik/urterik barskog	22,6	0,8
Lavrik bjørkeskog	4,9	0,2
Moserik/urterik bjørkeskog	223,7	8,0
Bløt, mager myr	19,9	0,7
Bløt, frodig myr	14,7	0,5
Tørr, mager myr	2,5	0,1
Tørr, frodig myr	38,2	1,4
Skarp/tørr hei	645,6	23,2
Frisk hei	178,2	6,4
Urteeng	275,9	9,9
Gras	495,5	17,8
Buskmark	40,7	1,5
Snø/Is	153,4	5,5
Ungskogmark	–	–
Bebyggelse	0,4	0
Blokk- og hellemark	654,0	23,5
Annen åpen mark	0	0
Skygge/Uklassifisert	0,4	0
Sum nettoareal	2 778,9	

Tabell 3.15. Mellomområdet

Reinbeitetype	km ²	%
Lavrik barskog	27,0	1,9
Moserik/urterik barskog	245,8	17,0
Lavrik bjørkeskog	30,9	2,1
Moserik/urterik bjørkeskog	194,8	13,5
Bløt, mager myr	40,2	2,8
Bløt, frodig myr	18,8	1,3
Tørr, mager myr	22,5	1,6
Tørr, frodig myr	39,7	2,8
Skarp/tørr hei	344,2	23,9
Frisk hei	89,0	6,2
Urteeng	16,4	1,1
Gras	220,4	15,3
Buskmark	43,5	3,0
Snø/Is	9,8	0,7
Ungskogmark	–	–
Bebyggelse	0	0
Blokk- og hellemark	99,5	6,9
Annen åpen mark	0,1	0
Skygge/Uklassifisert	0	0
Sum nettoareal	1 442,5	

Samebyen disponerer over 1 289,5 km² grønnbeitevegetasjon innenfor sommerbeitene og 868,4 km² i mellomområdet. Mellomområdet brukes vår og høst og er beitene mellom sommerbeitene og gjerdet Harrejaure – Sirkesluokta. Grønnbeitene på sommerbeitene består i all hovedsak av grasmark (495,5 km²), urteenger (275,9 km²), og moserik/urterik bjørkeskog (223,7 km²) og frisk hei (178,2 km²). Disse vegetasjonstypene dekker 42 % av sommerbeitene. Sommerbeitene er av god kvalitet. Arealene med grasmark er høy. Videre finnes lavvegetasjon på 24 % av sommerbeitenes nettoareal. Denne lavbeiteressursen kan brukes om våren og om høsten.

Grønnbeitene i mellomområdet er temmelig gode, selv om andelen moserik/urterik barskog gir en dårligere kvalitet enn sommerbeitenes grønnbeite. Det er svært begrenset med frodige myrer, men andelen grasmark er forholdsvis høy. Lavressursene i mellomområdet er svært gode, nemlig ikke mindre enn 402,1 km². Dette beitet brukes om våren, høsten og forvinteren. Med vanskelige beiteforhold på vinterbeitene kan lavbeitene i lavfjellet være et alternativ hele vinteren.

Sirkas disponerer over 982,8 km² lavbeite innenfor vinterbeitene. Tilgangen på lavbeiter er særdeles god også med hensyn til høyeste tillatte reintall for samebyen. Sirkas har 18,6 km² lavbeiter som overlapper med Sierra sameby og som er grensebestemt. Sirkas kan bruke vinterbeitene i hele perioden oktober - april uten å risikere lavbeitene på sikt. Andelen skogsarealer med ungskog er ikke registrert.

Ii-anihahhti eanan lea ollu geasseatnamiin. Muhto aibbas unnán gaskaguovllus. Geasseguohtumiid ii-anihahhti oassi lea 640, 0 km², mii mearkkaša 23,5 % guovllu nettoareálas. Geasseguohtumiid nettoareálas lea 31,7 % badjelis go 1 000 m bm., ja dat lea ollu. Gaskaguovllus lea 9,3 % nettoareálas badjel 1 000 mehtar dásis, ja dat leat maid viehka stuora mearri. Sirgesis lea hui buorit alla várreemat geasseorohagas, mat heivejit liehmuáiggiid bálganbáikin. Geahča 3.15–3.19 kárta. Mii oaidnit 3.18 ja 3.19 kárta iešguđetlágan šaddošlájaid viidánusa.

Oktiigeassu

Sirgá ráđji Norgga vuostá lea measta 60 km guhku ja das váilot oalát lunddolaš oazit mat cagget bohccuid rasttideames ráji. Dat ii leat vejolaš áidut go vuhtiváldá eatnamiid ja muohtadilálašvuodaid. Dás berre geahččalit oážžut lunddolaš guohtunrájiid. Lea buorre doaiuva oážžut dákkár rájiid.

Loahpas sáhtta dadjat ahte Sirgesis leat buorit guohtumat obbalaččat.

3.3.3 *Fágalávdegotti evttohus*

Hábmer – Sirges

1. – Fágalávdegoddi evttoha Sirgesa ja Hábmira ásahit searvedoalu gaskal Hellemofjorden ja orohatráji Hábmir/Frostisen. Jus áššebealit eai ásat searvedoalu, evttoha fágalávdegoddi ahte guovlu biddjo konvenšuvdnaguovlun Sirgá čerrui.
 - Orohaga lulimus guovllut biddjojit Sirgá čearu konvenšuvdnaguovlun nu movt čájehuvvo 3.6 kárta. Kulttorhistorjjá vuhtiváldámušain atná fágalávdegoddi ahte lea vuoigadis hukset geađeáiddi amas bohccuid ribahit Gjerdalenii.
 - Fágalávdegoddi evttoha Sirgesii addit rasttidanvuoigatvuođa bievlanjagis Reinnoksvatnet nuortamusas gitta Amasjaurre nuortamussii Ruonasvágái. Hábmir oážžu rasttidanvuoigatvuođa dálvet.

Geahča 3.6 kárta.

3.4 Storskog/Sjunkfjell – Duorbun

3.4.1 *Storskog/Sjunkfjell boazoorohat*

Areála ja doaibmadilálašvuodát

Storskog ja Sjunkfjell orohagat biddjojede oktan orohahkan jagis 1999, ja seammás rievdatedje ráji moatte saji Balvatn ja Hábmer orohagaid (ovdalaš Mørkvatn) guvlui. Earret riikaráji doibmet orohaga olgguldasa ráji bures. Geahča 3.7 kárta.

Storskog/Sjunkfjell orohagas ii leat konvenšuvdnaguovlu Ruotas, ja ránnjáčearus maid ii leat guođohanriekti Norggas, iešalddis konvenšuvdnateavstta mielde. Jagi 1972 konvenšuvnna vuodul lea hüksjeuvvon ráđjeáidi oarjjabeale riikaráji. Konvenšuvnna § 42 mielde lei Duorbun čearus guođohanriekti nuortabeale áiddi. Áidi njeidojuvvui go konvenšuvdna rievdaduvvui jagis 1984. Ággan lei ahte áidi dagahii eambo váttisvuodaid go ávkki.

Vaikko vel riikaráđji formálaččat šattaige odđa guođohanráđjin mañnil go áidi njeidojuvvui, lea almatge Duorbun beassan guođohit Storskog/Sjunkfjell orohagas eahpeformála šiehtadusa mielde gaskal orohaga ja čearu. Guovllus eai leat lunddolaš oazit. Oarjelit guohtuneatnamiin (vejolaš árradálveguohtumiin) eai leat oazit ja dalle besset Duorbuna bohccot mannat oarjjásguvlui.

Storskog/Sjunkfjell lea juohkásan mángga oassái lunddolaš rájiiguin mat sirrejit duovdagiid ja váddu-dahttet johtima. Dán oktavuodas lea áigequovdileamos dat “ráđji” mii manná Andkilvatnet rájes Flatkjølena ja Rago bokte riikaráđjai. Dát dagaha ahte lunddolaš geinnodat mii manná davit guohtunduovdagiidda, manná Duorbuna guovlluid čađa, oarjjabeale Virihaure ja Vastenjaure, ja muhtin muddui maiddá Sirgá čearuid čađa.

Luonddudilálašvuodát

Orohaga nuortabeale oasis leat eanas báitaráktu, muhto várreguovlluin Rago davábealde lea granihttaguovlu mii manná Hábmira orohahkii. Fuoskku čoahkkebáikki nuortadavábeale lea smávit granihttaguovlu. Maiddá orohaga oarjjabealde manná suvrra báktešládja viidát.

Orohaga siskit guovlluin (nuortabealde Fuoskku-Strávve čaza) lea juohke sajis ollu muohta, ja odđajagimánus lea vuollet –6°C. Dan seammás lea orohat dakkár guovllus gos arvá ollu dálvet. Go orohagas borgá ja arvá ollu, ja dasa lassin leat galbma dálkkit, dagaha mihá stuorát balu go oarjelis ahte orohaga nuorttimus osiin billista dehe lásse guohtumiid. Gassa muohttaga geažil leat maiddá riddoguovllut eahpesihkkarat guohtuma dáfus, ábaida Helgelánda. Dálkádagat heajudit orohaga dálveguohtumiid.

Earret ráđjeguovlluid, suddá muohta árrat. Guovllus gaskal Heggmovatn ja Mistfjorden ádjána muohta guhkit suddat go oarjelit guovlluin, muhto maiddá dain guovlluin bievlogoahtá geassemánu 1.beaivvis.

Andelen impediment i form av steinet mark er svært høy innenfor sommerbeitene, men temmelig lav i mellomområdet. Av sommerbeitene utgjør 654,0 km² steinimpediment, tilsvarende 23,5 % av områdets nettoareal. Av sommerbeitenes nettoareal ligger 31,7 % over 1 000 m.o.h., noe som er en høy andel. I mellomområdet ligger 9,3 % av nettoarealet over 1 000-meters nivået, noe som er en forholdsvis høy andel. Sirkas er svært tilgodesett når det gjelder høyereliggende områder på sommerbeitene til bruk i varmeperioder. Se kart 3.15–3.19. Utbredelsen av de ulike vegetasjonstypene fremgår av kart 3.18 og 3.19.

Sammendrag

Sirkas' grense mot Norge er nesten 60 km lang og mangler helt naturlige hindringer mot tilfeldig trekk av rein. Det er ikke realistisk å bøte på denne mangelen med gjerder når en tenker på områdets terreng- og snøforhold. Her bør en etterstrebe naturlige grenser for beitene. Forutsetningene for å finne slike grenser anses som gode.

Videre kan en konstantere at Sirkas gjennomgående har gode beiter.

3.3.3 Fagutvalgets forslag

Hábmer – Sirkas

1. – Fagutvalget foreslår at det etableres samdrift mellom Sirkas og Hábmmer i området mellom Hellemofjorden og distriktsgrensen Hábmmer/Frostisen. Dersom det ikke etableres samdrift mellom partene foreslår fagutvalget at området blir et konvensjonsområde for Sirkas sameby.
 - Området i de sørlige delene av distriktet blir et konvensjonsområde for Sirkas sameby i samsvar med kart 3.6. Av hensyn til kulturhistorien anser fagutvalget at det er berettiget å bygge et steingjerde for å hindre at rein trekker inn i Gjerdaalen.
 - Fagutvalget foreslår at Sirkas får overtredelse i barmarksperioden fra Reinoksvatnet's østligste punkt til Amasjaure's østligste punkt til Ruonasvage. Hábmmer får overtredelsesrett om vinteren.

Det vises til kart 3.6.

3.4 Området Storskog/Sjunkfjell – Tuorpon

3.4.1 Storskog/Sjunkfjell reinbeitedistrikt

Areal og driftsforhold

I 1999 ble Storskog og Sjunkfjell slått sammen til ett distrikt, samtidig som det var to mindre endringer av grensene mot distriktene Balvatn og Hábmmer (tidligere Mørkvatn). Med unntak av riksgrensen har distriktet gode ytre grenser. Det vises til kart 3.7.

Storskog/Sjunkfjell har ikke konvensjonsområder i Sverige, og nabobyen har heller ikke beiterett i Norge etter selve konvensjonsteksten. I medhold av konvensjon av 1972 er det bygd et grensegjerde vest for riksgrensen. Etter konvensjonens § 42, hadde Tuorpon da beiterett øst for gjerdet. Etter endringene i konvensjonen av 1984, ble gjerdet revet. Begrunnelsen var at det skapte flere problemer enn det løste.

Selv om riksgrensen, formelt sett, ble ny beitegrense etter at gjerdet ble revet, har Tuorpon kunnet beite inn i Storskog/Sjunkfjell etter en gjensidig uformell avtale mellom distriktet og samebyen. Det er ingen naturlige skiller i området. Beiteområdene lengre vest (alternative tidlige vinterbeiter) ligger derfor åpne dersom rein fra Tuorpon trekker vestover.

Storskog/Sjunkfjell er sterkt oppdelt av naturlige avgrensinger som skiller mellom ulike beiteområder og kompliserer flyttingene. I denne sammenheng er "grensen" fra Andkilvatnet via Flatkjølen og Rago til riksgrensen av størst interesse. Den gjør at den naturlige adkomsten til beiteområder lengre nord, går gjennom områdene vest for Virihaure og Vastenjaure i Tuorpon og delvis Sirkas samebyer.

Naturforhold

Den østligste delen av distriktet domineres av glimmerskifer, men i fjellområdene nord for Rago er det et granittområde som strekker seg videre inn i Hábmmer distrikt. Nordøst for Fauske sentrum er det et mindre granittområde. Vest i distriktet er det også et stort område med sure bergarter.

De indre delene av distriktet (øst for eidet Fauske - Straumen) har gjennomgående mye snø, og en januar-temperatur som ligger under -6°C. Samtidig ligger hele distriktet i en sone med mye regn om vinteren. Kombinasjonen mye snø, store mengder nedbør som regn og lave temperaturer fører til at risikoen for låste vinterbeiter er større i de østlige deler av distriktet enn lengre vest. På grunn av store snømengder er også kyststrøkene utsatt, særlig kysten på Helgeland. Klimaet tilsier derfor at distriktet har ugunstige forhold for vinterbeite.

Med unntak av grensestrøkene, er distriktet tidlig bart for snø. Områdene mellom Heggmovatnet og Mistfjorden har snødekke noe lengre enn de øvrige vestlige områdene, men etter 1. juni er også disse områdene snøbare.

Soahkevuovdi šaddá gitta 450–500 m.bm. Vuovdeguovllut goabbat bealde Skjerstadfjordena leat Nordlánda maritiimmalaš soahke- ja beahcevuovdeguovllu lulit oasis, ja doppe šaddá veahá jeagil.

Guohtun

Selskapet for Norges Vel lea suokkardan guohtumiid. Mii oaidnit **3.16. tabeallas** linjátakserema oktiigeasu, mas orohat juhkkovuvvui siskkit ja olggut guovlun (Storskog ja Sjunkfjell).

3.16. tabealla. Iešguđetlágan šaddošlájaid juohkás-earpmi (%) Storskog/Sjunkfjell.

	Rásse- guohtun	Jeagelšatto- laš čáhppes- muorje eanan	Eará danas ja risse- eeanan	Ii-ani- hahtti
Storskog	44	13	27	16
Sjunkfjell	45	9	33	13

Eanas jeagelguohtun gávdno alla várreanamiin. Ere-noamážit Rago granihhtaguovllus. Vuovderámat leat dávjá ceggosat, ja lea ollu "... *fierran eanan mas šaddá rássi ja urta bures.*" Jeagelguohtun mii gávdno luohkáiin, lea sihkkaris guohtun seakka muohhtaga dihte go dákkár báikkiin ii jieno. Andkilvatnet, Straumvatnet ja Røyrvatnet guvlui leat dákkár eatnamat.

Finneidfjellet rehkenasto leat molssaevttolaš dálvejagi guohtumin. Várri vuolga Fuoskojekkiin bajás gitta 500 m bm. Vuvddiin leat lunddolaččat soahke-muorat. Smávva beazit šaddet jeageguovlluin vuovderavddas ovdalga alla várreanan álgá, ja beazit sud-djejit jieknuma ja biekkaid vuostá rámšo duoddaris. Guohtunsuokkardeami dieđuid mielde leat duoddaris deaškedanasguolbanat sullii beali, ja bealli fas guovlun main ii leat šaddu, dehe lea eará šaddu.

Eará vejolaš dálveguohtumat leat Budeajjonjárga, Kjerringøy ja vuollegit eatnamat Valnesfjord-jekkiid guvlui. Budeajjonjarggas adnojit eanas siskkit guovllut Heggemovatn:s Mistfjorden guvlui, muhto sihke oarjjabealde ja lulábealde dán guovddáš guovllu lea maid guođohanvejolašvuohta. Kjerringøy adno leat sihkkareamos guohtunguovlu, mii aniha jus eará sajiin hedjona guohtun.

Dettolaš bealli guohtumiid árvoštallamis lea geassejagi guohtumiid kvalitehta. Go Sjunkfjell adno dálvejagis, lea lunddolaš atnit geassejagi guohtunguovluid dán orohagas. Jus dálvet lea unnán muohta, árrat boahhtá gidđa ja liegga geassi, šaddá liiggás oanehis guohtunáigodat, iige biste doarvá guhká varas guohtun bohccuide. Dalle livččii buoret guođohit geassejagis Storskog orohagas, mas leat alit várit. Heittotvuohta lea fas go eai leat oazit Duorbun čearu guvlui, ja dat váttisvuođat mat sáhttet čuožžilit go johtá Sjunkfjellas Storskogii.

Misiid njuovvandeattut čájehit geahppasit bohccuid go guovllus muđuid. Dát sáhtta juogaládje čilget geassejagi guohtumiid dili báhkka gesiid, muhto sáhtta maiddá vuolgit das makkár bohccuid vällje njuovvat.

Oktiigeassu

Fágalávdegoddi váldá vuhtii ahte dálveguohtumat ráddjejit man viiddis boazodoalu sáhtta jođihit Storskog/Sjunkfjell orohagas. Dát guoská ollislaš kapasitehtii ja man oadjebas sáhtta leat guohtumiid jieknuma vuostá. Rievddalmas luonddudilálašvuođat dagahit ahte muhtin sajiin hedjonit dálveguohtumat jieknuma geažil bahábut go earasajiin. Almmatge lea mávsolaš sihkkarastit dáid guovlluid vai adnojit dalle go guohtun lea buorre. Nu lassána obbalaš kapasitehta go buoremus molssaevttuid beassá seastit.

Siso ja Rago leat guokte molssaevttolaš guohtunguovllu dálvet Ruota ráji guvlui. Dan seammás go Siso lea molssaevttolaš dálveguohtun Storskog/Sjunkfjell orohahkii, lea dát guovlu maiddá alla várreanan, Duorbun čearu bálganbáiki. Geavvadis lea veadjetmeahtun easttadit moattegeardánit guođoheami dan guovllus, duššefal ealu guođohemiin. Vásihusaid bokte diehtit ahte ii nagat dán čuođvit oinnolaš ozii-guin. Danne fágalávdegoddi oaivvilda ahte áidi ii leat áige-guovdilis čuođvudus.

Ragoguovllus lea gáhttejuvvon buorebut go Sisos, nu ahte eai beasa bohccot guohtut geasset dáppe. Nuppi bealis lea topografii dihte váttis johtit dohko almmá jođikeahtta oarjjabealde Virihaure ja Vastenjaure ruotabeale riikaráji. Dát guovlu lea aibbas vissasit buorre dálveguohtunoassin Ragoi. Dát gullá lunddolaččat oktii norggabeale duovdagiiguin. Go viiddida nuorttas, eai váikkut dálkkádagat Ragoi nu sakka.

3.4.2 Duorbun čearru

Areála ja doaibmadilálašvuođat

Čearus leat 49 boazodoalli, geat leat boazobarggus. Dálá lálkaásahusa mielde lea alimus lobálaš boazolohku 9 000 bohcco. Čearu rájit ja áigodatguohtumat čájuhuvvot **3.15 kárttas**. Duorbun atná muhtin osiid ruonasguohtumis oktasaččat Luokta-Mávas čearuin. Oktasašgeavaheapmi lea dannego váilot lunddolaš oazit dehe áidit gaskal Parka ja riikaráji. Earret dán eai leat čearus oktasašguohtuneatnamat, muhto dálveguohtumiid bajit oasis oarjjabealde "gilvinráji" leat mearriduvvon galgat leat oktasaččat Užžá čearuin. Duorbuna dálveguohtumiid nuorttamus oasis lea smávit guovlu mii lea oktasaš Sirgá čearuin. Dakko ii leat mearriduvvon rádji ja guovllu geavaheapmi dahkko árbevieru mielde. Davil ráddjejit Vastenjávre, Virihávre ja Sakkat jogat lunddolaččat muhtin osiid geasse- ja čakčaguohtumiin. Earret riikaráji gaskka ja Vastenjávrrin, leat áidit cegejuvvon go váilot lunddolaš oazit. Sakkat ja "gilvinráji" gaskka váilu lunddolaš rádji. Vuolábealde "gilvinráji" ii leat rádji mearriduvvon ja guohtumiid atnu mearriduvvo vieruiduvvan anu mielde. Oarjjabealde ii leat riikarádji lunddolaš rádji. Lulábealde váilot čearus rájit čađatgaskka riikaráji rájes gitta "gilvinrádái". Čakčaguohtunbáikkiin leat áidit cegejuvvon rádjin miehtá Parka rájes gitta "odlingsgrensai". Tjavelkjaure ja "gilvinráji" gaskka

Bjørkeskogen går opp i 450–500 m.o.h. Skogsområdene på begge sider av Skjerstadvfjorden utgjør den sørlige delen av Nordlands maritime bjørk- og furuskogsregion med en del lavbeiter.

Beite

Området er beitegransket av Selskapet for Norges Vel. I tabell 3.16 er det vist et sammendrag av linjetakseringen, der distriktet er delt mellom indre og ytre områder (henholdsvis Storskog og Sjunkfjell).

Tabell 3.16. Fordeling (%) av ulike vegetasjonstyper i Storskog/Sjunkfjell.

	Gras- beite	Krekling med lav	Annen lyng og rismark	Impedi- ment
Storskog	44	13	27	16
Sjunkfjell	45	9	33	13

Størstedelen av lavbeitene finnes i snaufjellet, særlig på granittområdene i Rago. Skogliene er derimot ofte bratte, og det er mye av "... rasmak som gir frodig gras- og urtevekst." Den delen av lavbeitene som finnes i liene, er imidlertid sikre fordi det er lite snø, og mindre risiko for ising på slike områder. Liene mot Andkilvatnet, Straumvatnet og Røyrvatnet er eksempler på slike beiteområder.

Finneidfjellet regnes som et alternativ for vinterbeite. Området stiger fra Fauskemyrene opp mot 500 m.o.h. De naturlige skogsområdene er bjørk. Myrområdene i skogbandet mot høyfjellet har en del småvoksen furu som kan gi beskyttelse mot ising og le når det er for sterk vind i det kuperte snaufjellet. Ifølge beitegranskningen er halvparten av vegetasjonen i snaufjellet greplynghei, resten fordeler seg likt mellom uproduktive områder og annen vegetasjon.

Andre alternative vinterbeiter er Bodøhalvøya, Kjerringøy og lavlandspartiene utover mot Valnesfjordmyrene. Når det gjelder Bodøhalvøya, er det særlig de indre områdene fra Heggmovatn mot Mistfjorden som nyttes, men områdene vest og sør for dette kjerneområdet er alternativer. Kjerringøy er regnet for å være det sikreste området som kan nyttes om alt annet slår feil.

Et vesentlig punkt for vurdering av beitebruken er sommerbeitenes kvalitet. Så lenge Sjunkfjell nyttes som vinterbeiter, er det naturlig å nytte sommerbeiteområdene i dette distriktet. Dersom en får en kombinasjon av lite snø om vinteren, tidlig vår og varm sommer blir sesongen for kort og reinen får ikke ferske beiter lenge nok. Det ville da være en fordel med sommerbeite i Storskog distrikt som har høyere fjell. Ulempen med dette er den åpne grensen mot Tuorpon sameby, og de problemene en vil ha med eventuelt å flytte fra Sjunkfjell til Storskog.

Slaktevektene for kalv gir inntrykk av at vektene ligger noe lavere enn i området for øvrig. Dette kan si noe om sommerbeitene i varme somrer, men det kan også være et resultat av seleksjonen ved slakting.

Sammendrag

Fagutvalget konstaterer at vinterbeitene begrenser omfanget av reindriften i Storskog/Sjunkfjell. Dette gjelder både total kapasitet og sikkerhet mot nedising. Varierende naturforhold gjør at enkelte vinterbeiter oftere er utsatt for nedising enn andre, men det er viktig å sikre disse områdene slik at de kan nyttes de årene beitet er tilgjengelig. Dette øker den samlede kapasiteten fordi de beste alternativene får hvile. Siso og Rago er to alternative områder for vinterbeite i grenseområdene mot Sverige. Samtidig som Siso er et alternativt vinterbeite for Storskog/Sjunkfjell, er dette området også en naturlig del av høyfjellsbeite – luftingsland for Tuorpon. I praksis vil det ikke være mulig å hindre dobbeltbeiting ved gjeting alene. Erfaring har også vist at det ikke er mulig å løse dette problem med fysisk hinder. Fagutvalget ser derfor bort fra at et gjerde kan være en aktuell løsning.

Rago-området er bedre beskyttet mot sommerbeiting enn Siso. På den annen side vil topografien føre til at området er vanskelig tilgjengelig uten at en flytter vest for Virihauve og Vastenjaure på svensk side av riksgrensen. Dette området har også en klar verdi som del av et vinterbeite i Rago. Det henger naturlig sammen med områdene på norsk side. Med en utvidelse mot øst, vil ikke Rago bli så følsomt for klimatisk påvirkning av beitene.

3.4.2 Tuorpon sameby

Areal og driftsforhold

Innenfor samebyen er det 49 aktive reindriftsutøvere. Høyeste tillatte reintall er etter gjeldende forskrifter 9 000. Samebyens grenser og sesongbeiter fremgår av kart 3.15. Tuorpon har samdrift med Luokta-Mavas sameby innenfor deler av grønnbeitene. Grunnen til denne samdriften er mangel på naturlige grenser eller gjerder mellom Parka og riksgrensen. For øvrig har samebyen ingen sambruk av beitene, men øvre deler deler av vinterbeitene vest for "odlingsgrensen" er bestemt å være overlappende med Udtja sameby. I den østlige delen av vinterbeitene har Tuorpon et mindre område som overlapper med Sirka sameby. Der mangler det fastsatte grenser og bruken av området bygger på en langvarig tradisjon. I nord er deler av sommer- og høstbeitene naturlig avgrenset av blant annet innsjøene Vastenjåvrre, Virihåvrre og Sakkat. Med unntak av strekningen mellom riksgrensen og Vastenjåvrre har mangel på naturlige hindringer blitt kompensert med gjerder. Mellom Sakkat og "odlingsgrensen" mangler det stort sett naturlige grenser. Nedenfor "odlingsgrensen" er det ikke fastsatt grenser og bruken av beitene bygger på gammel sedvane. I vest utgjør riksgrensen ingen naturlig grense. I sør mangler samebyen naturlige grenser langs hele strekningen fra riksgrensen og ned til "odlingsgrensen". På høstbeitene er mangelen kompensert med gjerde etter hele strekningen fra Parka til "odlingsgrensen". Mellom

dagaha áidi ahte duohtavuodas ii báljo sáhte obage atnit muhtin dálvejagi eatnamiid. Muđui ii leat dálveguohtumiin lunddolaš oahci. Dálvet lea vejolaš doalahit ealu dihto guohtunbáikkiide. Dálveguohtumis eai leat rájít mearriduvvon čearrodásis, muhto baicca olggut ráđji, oktasaš ráđji Johkamohki gieldda ja čearuid gaska, earret Sierre.

Čearru guođoha guovtti sajés bievlla áiggi, nama lassii Virihauresiida ja Nuortvallesiida. Lea dárbbášlaš doalahit guokte siidda, vai boazobarggu sáhttá lágídit vuohkkasit.

Cuonománu loahpas johtá Virihauresiida gidđaguohtumiidda oarjjabealehaga váriide lulábealde Virihaurejávri. Seammá áigodagas johtet Nuortvallesiida gidđaguohtuneatnamiidda, nuorttabeale eanaosiide mat leat lulábealde Karatj ja Peuraute, ja oarjjabealde lea ráđjin Parka-Huhtán áidi. Báris guottetbáikkít leat okta oassi Virihaure birrašin Rávvejaurái, muhtin muddui lulábealde Peuraure Parka guvlu. Dát guovllut bivlet árrat. Geasset lea eallu eatnamiin, mat leat oarjjabeale Huhtán-Parka áiddi. Stuora oassi Arvasjoavkku geasseguohtumiin oarjjabealde Parka adnojit maiddá. Miessemearkun álggahuvvo mañnil mihcamáraid ja loahpahuvo Parkasis birrašiid 10.beaivvi borgemánus. Dalle rátkášit Nuortvallesiida ja Arvasiida ja luitet ealu nuorttas čakčaeatnamiidda. Virihaurejoavkku čakčaguohtumat leat várreguovllu oarjjabeale eatnamat. Álggugeahčen čakčamánu čohkkejit ealuid Parkaáidi nuorttabeallái ja bidjet Puollemáive gárdái vuovdit nuorra varrášiid. Skábmamánu rátkkášit searvealu dálvesiidan Puollemáives. Nuortvallesiida rátká golmma dálvesiidii ja guođohit dálvet oarjjabealde Tárrijaur-Kâbdalis ja dálveguohtumiid nuortadavvi oassi “lappmarksgränsen” bokte. Varihauresiida johtá čakčaeatnamiin dálveeatnamiidda nuortabeale Tárrijaur-Kâbdalis geinnodaga go dálvesiivu šaddá skábmamánu loahpas. Joavkkus lea searveallu dálvet. Čearru guođoha maiddá siseatnamis dálvet.

Guohtun

Duorbun čearu guohtunšlájaid juohkáseapmi (%) (3.17. ja 3.18. tabealla).

3.17. tabealla. Ruonasguohtunguovllut

Guohtunšládja	Km ²	%
Jeagelvallji goahccevuovdi	10,8	0,5
Seamulvallji/urtavallji goahccevuovdi	53,9	2,6
Jeagelvallji soahkevuovdi	0,8	0
Seamulvallji/urtavallji soahkevuovdi	130,7	6,2
Čáhccás šattohis jeaggi	8,3	0,4
Čáhccás šattolaš jeaggi	13,4	0,6
Goike bovdnajeaggi	0,4	0
Goike šattolaš jeaggi	22,5	1,1
Danjas-/goike guolban	477,8	22,8
Varas guolban	118,3	5,6
Njuoskasit rásseeanan	186,7	8,9
Goikásit rásseeanan	503,9	24,0
Siedgarohtu	32,5	1,6
Jassa/Jiekņa	105,0	5,0
Muorračuohpahat	–	–
Huksejuvvon guovllut	0	0
Juovat ja geađgeanan	419,5	20,0
Eará eanan (kulttoreanan)	0	0
Itkobealli/Mearritkeahtes	14,3	0,7
Submi nettoareála	2 098,8	

3.18. tabealla. Gaskajohtolat

Guohtunšládja	Km ²	%
Jeagelvallji goahccevuovdi	103,0	6,5
Seamulvallji/urtavallji goahccevuovdi	596,3	37,7
Jeagelvallji soahkevuovdi	30,9	2,0
Seamulvallji/urtavallji soahkevuovdi	301,8	19,1
Čáhccás šattohis jeaggi	92,6	5,9
Čáhccás šattolaš jeaggi	23,2	1,5
Goike bovdnajeaggi	99,2	6,3
Goike šattolaš jeaggi	38,4	2,4
Danjas-/goike guolban	126,0	8,0
Varas guolban	77,7	4,9
Njuoskasit rásseeanan	2,3	0,1
Goikásit rásseeanan	32,8	2,1
Siedgarohtu	31,0	2,0
Jassa/Jiekņa	0	0
Muorračuohpahat	–	–
Huksejuvvon guovllut	0	0
Juovat ja geađgeanan	24,7	1,6
Eará eanan (kulttoreanan)	0,3	0
Itkobealli/Mearritkeahtes	0	0
Submi nettoareála	1580,4	

Tjavelkjaure og “odlingsgrensen” medfører gjerdet at visse vinterbeiter knapt nok går an å benytte i praksis. For øvrig er vinterbeitene ikke naturlig avgrenset. Om vinteren er det forutsetninger for å styre beitebruken slik at reinen holdes på ønsket område. På vinterbeitene er det ikke fastsatt grenser på sameby-nivå, men derimot en ytre, felles grense for samebyene i Jokkmokk kommune med unntak av Sierr.

Samebyen er oppdelt i to storgrupper i barmarksperioden, nemlig Virihaure-gruppen og Nuortvalle-gruppen. Denne oppdelingen er nødvendig for å oppnå en hensiktsmessig organisering av reindriftsarbeidet.

I slutten av april flytter Virihaure-gruppen til vårbeitene i det vestlige fjellområdet sør for innsjøen Virihávrrre. På samme tid flytter Nuortvalle-gruppen til vårbeitene i det østlige fjellområdet sør for Karatj og Peuraure avgrenset i vest av gjerdet Parka – Kvikkjokk. Sentrale kalvingsområder er til dels områdene rundt Virihávrrres ned mot Rávvejaure, dels sør for Peuraure mot Parka. Det typiske for disse områdene er tidlige barflekker. Om sommeren er reinen i områdene vest for gjerdet Kvikkjokk – Parka og store deler av Arvas-gruppens sommerbeiter vest for Parka brukes også. Kalvemerkingen starter etter St. Hans og avsluttes i Parka den 10. august. Da har Nuortvalle-gruppen og Arvas-gruppen skilling samtidig før reinen slippes østover på høstbeitene. Virihaur-gruppens høstbeiter er i vestlige deler av fjellområdet. I første halvdel av september samles reinen fra høstbeitene øst for Parka-gjerdet til anlegget ved Puollemåive for slaktning av ungbukk. Samling for storsking og oppdeling i vintergrupper ved anlegget i Puollemåive skjer i november. Nuortvalle-gruppen deler seg opp i tre vinterflokker som bruker vinterbeitene vest for veien Tårrajaur – Kåbdalis og den nordøstre delen av vinterbeitene ved “lappmarksgrensen”. Varihaur-gruppen flytter fra høstbeitene til vinterbeitene øst for veien Tårrajaur – Kåbdalis når det blir vinterføre i slutten av november. Gruppen holder reinen i en felles vinterflokk. Samebyen bruker også innlandsbeiter om vinteren.

Beite

Fordelingen av beiteressursene på vegetasjonstyper i Tuorpon sameby fremgår av tabellene 3.17 og 3.18.

Tabell 3.17. Grønnbeiteområdet

Reinbeitetype	km ²	%
Lavrik barskog	10,8	0,5
Moserik/urterik barskog	53,9	2,6
Lavrik bjørkeskog	0,8	0
Moserik/urterik bjørkeskog	130,7	6,2
Bløt, mager myr	8,3	0,4
Bløt, frodig myr	13,4	0,6
Tørr, mager myr	0,4	0
Tørr, frodig myr	22,5	1,1
Skarp/tørr hei	477,8	22,8
Frisk hei	118,3	5,6
Urteeng	186,7	8,9
Gras	503,9	24,0
Buskmark	32,5	1,6
Snø/Is	105,0	5,0
Ungskogmark	–	–
Bebyggelse	0	0
Blokk- og hellemark	419,5	20,0
Anne åpen mark	0	0
Skygge/Uklassifisert	14,3	0,7
Sum nettoareal	2 098,8	

Tabell 3.18. Mellomområdet

Reinbeitetype	km ²	%
Lavrik barskog	103,0	6,5
Moserik/urterik barskog	596,3	37,7
Lavrik bjørkeskog	30,9	2,0
Moserik/urterik bjørkeskog	301,8	19,1
Bløt, mager myr	92,6	5,9
Bløt, frodig myr	23,2	1,5
Tørr, mager myr	99,2	6,3
Tørr, frodig myr	38,4	2,4
Skarp/tørr hei	126,0	8,0
Frisk hei	77,7	4,9
Urteeng	2,3	0,1
Gras	32,8	2,1
Buskmark	31,0	2,0
Snø/Is	0	0
Ungskogmark	–	–
Bebyggelse	0	0
Blokk- og hellemark	24,7	1,6
Annen åpen mark	0,3	0
Skygge/Uklassifisert	0	0
Sum nettoareal	1 580,4	

Čearus lea 1 062,0 km² ruonasguohtunšaddu geassejagi eatnamiin ja 1 103,5 km² gaskajohtolagas. Gaskajohtolat lea dat guovlu masa bisánit gidđat ja čakčat ovdalگو johtet geasse- ja dálveeatnamiidda. Gaskajohtolaga atnet čakčaguohtumin, ja muhtin áigodaga gidđat. Duorbun atná maiddáí marginála guovllu oarjjabealde Vatsenjávrrri, mii gullá Sirgá čerrui. Guovllu ruonasguohtumat lea duššefal 15,0 km². Geasseeatnamiid guohtumat leat eanas rásseeanan (503,9 km²), rásseeatnamat (186,7 km²), seamul/urtavallji soahkevuovdi (130,7 km²) ja varas guolbanat (118,3 km²). Dát šaddošlájat gokčet 45 % geasseguohtumiin. Geasseguohtumat leat erenoamáš buorit. Leat ollu goikásit ja njuoskasit rásseareálat. Dasa lassin lea jeageleanan 23 % geasseguohtumiid nettoareálas. Jeageleatnama sáhttá atnit gidđat, čakčat ja árradálvvi.

Gaskajohtolaga ruonasguohtumat leat arvat heajubut dannego lea ollu seamul/urtavallji goahcevuovdi, ja measta oalát váilot šattolaš jeakkit ja rásseeatnamat. Gaskajohtolaga jeagelguohtumat leat buorit, namalassii 259,9 km². Dán guodohit gidđat ja čakčat, ja veahá maiddáí árradálvvi.

Duorbunis leat 538,4 km² jeageleanan dálvejagis. Leat valjit jeagelguohtumat, vaikko 77,6 km² lea oktasaš eanan Užžá čearuin, iige Duorbun rievttimielde sáhte daid geavahit. Čearru beassá miehtá golggotmánu-cuoŋománu guodohit dálvet jeageleatnamiin, almmá loavtteeahtta jeahkála guhkit áigái. Ii leat registevuvvon man ollu leat vuovdeareálat, gos leat muorračuohpahagat.

Geasseguohtumiin lea viehka ollu ii-anahahti geađgeeanan, muhto aibbas unnán gaskajohtolagas. Geasseguohtumiin lea ii-anahahti geađgeoassi 419 km², ja das lea 70,7 km² konvenšuvdnaguovllu siskobealde. Proseantaloguid mielde leat dasto 20,0 % ruotabealde ja 42,8 % norggabealde. Geasseguohtumiid nettoareálas lea 40,2 % badjel 1 000 m bm., ja dat lea ollu. Gaskajohtolagas eai leat alla eatnamat. Duorbunis leat hui hirbmada ollu alla báikkit mat leat buorit geasseliehmu áiggiid. Geahča 3.15–3.19 kárttas. Šaddošlájaid viidáneapmi čájehuvvo 3.18 ja 3.19 kárttas.

Oktiigeassu

Duorbunis leat buorit guohtumat. Muhto riikarádji ii leat lunddolaš guohtunrádji. Dán guovllus ii leat áidutge ávki, dannego sihke eatnanhápmi ja muohtadilálašvuolta leat dainnaláigiin ahte eai cakka bohccuid mannamis meaddel. Guovllu geografijja vuodul lea buorre vejolašvuolta gávdnat lunddolaš oziid.

3.4.3 Fágálávdegotti evttohus

Storskog/Sjunkfjell – Duorbun

1. Fágálávdegoddi evttoha Duorbunii addit guođohanrievtti rádje guora guodohit Løytadalen ja Sisovannet guvlui bievlajagis. Storskog/Sjunkfjell oazžut rievtti guodohit rádje guora Vastehaure ja Virihaure guvlui dálvet.

3.5 Balvatn – Duorbun – Luokta-Mávas – Semisjaur-Njarg

3.5.1 Bálvatn boazoorohat

Areála ja doaibmadilálašvuodát

Balvatn rádji manná lulil ja oarjjil Saltfjell orohahkii ja davil fas Storskog/Sjunkfjell orohahkii. Nuorttabealde lea Semisjaur-Njarg, Luokta-Mávas ja Duorbun čearut. Dalle go Nordlánddas rievdaduvvui orohatrádji jagis 1999, guoskkahuvvui Balvatn duššefal dan bokte go Storskog/Sjunkfjell rádji muddejuvvui lulábeale Blámansisen. Earret nuorttabeale ráji (Ruota guvlui) leat orohagas hui buorit rájit. Geahča 3.8 kárttas.

Čázadat mii manná Øvrevatnet rájes Sulissjelmmái ja viidásit Loamejávraí, juohká orohaga nu ahte davimus duovdagat gártet sierra guohtunguovlun. Minddar lea orohat oktasaš duovddan almmá lunddolaš oziid haga.

Orohaga viidodat lea 1.778 km², ja das leat guokte konvenšuvdnaguovllu mat oktiibuot leat 227 km². Davit vuolgá Loamejávrris ja manná davás Leirvatnet rádjái. Blámansisen³⁵ ráddje guovllu oarjjabealde. Lulimus guovlu vuolgá Dárrojávrris riikaráji mielde ja manná lulás Saltfjell³⁶ ráji duohká. Mañemus guovlu lea juhkkon Luokta-Mávas ja Semisjaur-Njarg gaska. Mañemus namuhuvvon čearru guodoha dan oasi konvenšuvdnaguovllus mii lea lulábealde Balvatnet jávrrri. Dákko doaibmá gaskaáidi bures. Guođohanáigodat lea 1.7.–31. 8 goappaš guovlluin.

Lea gaskaneas váttisvuohtan ahte bohccot rasttidit riikaráji omd. Duorbunis. Čearru lea evttohan, vealtan dihte dán váttisvuodas, cegget ođđasit dan áiddi mii ovdalaš áiggi lei gaskal Pieskehaure ja Loamejávrrri.

35. Konvenšuvna § 1B 2.

36. Konvenšuvna § 1B 3 a.

Samebyen disponerer over 1 062,0 km² grønnbeitevegetasjon innenfor sommerbeitene og 1 103,5 km² i mellomområdet. Mellomområdet er områdene mellom sommerbeitene og vinterbeitene. Mellomområdet brukes i sin helhet som høstbeite, samt delvis som vårbeite. Tuorpon bruker også et marginalt område vest for Vatsenjåvren som tilhører Sirkas sameby. Områdets grønnbeiter er bare 15,0 km². Grønnbeitene på sommerbeitene består i all hovedsak av grasmark (503,9 km²), urteenger (186,7 km²), moserik/urterik bjørkeskog (130,7 km²) og frisk hei (118,3 km²). Disse vegetasjonstypene dekker 45 % av sommerbeitene. Sommerbeitene er av særdeles god kvalitet. Arealene med grasmark og urteenger er svært høy. Videre finnes lavvegetasjon på 23 % av sommerbeitenes nettoareal. Denne lavbeiteressursen kan brukes om våren, høsten og forvinteren.

Grønnbeiteressursene i mellomområdet er av betydelig dårligere kvalitet på grunn av den høye andelen moserik/urterik barskog, samt en tilnærmet total mangel på frodige myrer og grasmarker. Lavbeiteressursene i mellomområdet er gode, nemlig hele 259,9 km². Dette beitet brukes om våren og høsten, samt noe på forvinteren.

Tuorpon disponerer over 538,4 km² lavbeite innenfor vinterbeitene. Tilgangen på lavbeite er særdeles god, selv om 77,6 km² er felles med Udtja sameby og kan i praksis ikke brukes av Tuorpon. Samebyen kan bruke vinterbeitene i hele perioden oktober–april uten at lavbeiteressursene minker på lang sikt. Andelen skogsarealer med ungskog er ikke registrert.

Andelen impediment i form av steinet mark er svært høy innenfor sommerbeitene, men ubetydelig i mellomområdet. Av sommerbeitene utgjør 419,5 km² steinimpediment, og av dette ligger 70,7 km² innenfor konvensjonsområdet. Uttrykt i prosent er andelen 20,0 på svensk side og 42,8 på norsk side. Av sommerbeitenes nettoareal ligger 40,2 % over 1 000 m.o.h., noe som er en svært høy andel. I mellomområdet mangler slike høydeområder. Tuorpon er mer enn svært tilgodesett med høyereliggende områder til bruk i varmeperioder om sommeren. Se **kart 3.15–3.19**. Utbredelsen av de ulike vegetasjonstypene fremgår av **kart 3.18 og 3.19**.

Sammendrag

Tuorpon har svært gode beiter. Derimot er riksgrensen ingen naturlig grense for beiten. Gjerder er neppe et egnet tiltak i området da både terreng- og snøforholdene er slik at gjerdet ikke vil fungere som hindring for tilfeldig reintrekk. Områdets geografi gir gode forutsetninger for å finne naturlige grenser.

3.4.3 *Fagutvalgets forslag*

Storskog/Sjunkfjell – Tuorpon

1. Fagutvalget foreslår at Tuorpon får rett til grensebeite mot Løytadalen og Sisovannet i barmarkspe-rioden. Storskog/sjunkfjell får rett til grensebeiting mot Vastehaure og Virihaure om vinteren.

3.5 Området Balvatn – Tuorpon – Luokta-Mavas – Semisjaur-Njarg

3.5.1 *Balvatn reinbeitedistrikt*

Areal og driftsforhold

Balvatn grenser i sør og vest mot Saltfjell distrikt og i nord mot Storskog/Sjunkfjell. Mot øst ligger Semisjaur-Njarg, Luokta-Mavas og Tuorpon samebyer. Endringene av distrikts-grensene i Nordland i 1999 berørte Balvatn bare ved at grensen mot Storskog/Sjunkfjell ble justert sør for Blåmannsisen. Med unntak av østgrensen (mot Sverige) har distriktet meget gode grenser. det vises til **kart 3.8**.

Vassdraget fra Øvrevatnet til Sulitjelma og videre til Loamejávri deler distriktet slik at den nordligste delen blir et beiteområde for seg selv. For øvrig er distriktet forholdsvis sammenhengende uten naturlige avgrensninger.

Distriktet er på 1.778 km², og har to konvensjonsområder på tilsammen 227 km². Det nordligste er området fra Loamejávri og nordover til Leirvatnet. Området avgrenses i vest av Blåmannsisen³⁵. Det sør- ligste området strekker seg fra Dårrojávri langs riksgrensen og sørover til grensen mot Saltfjell³⁶. Det siste området er fordelt mellom Luokta-Mavas og Semisjaur-Njarg. Den sistnevnte samebyen nytter den delen av konvensjonsområdet som ligger sør for sjøen Balvatnet. Her er det et grensegjerde som fungerer bra. Beitetiden er 1.7.–31.8. for begge områdene.

Det er et gjensidig problem at rein trekker over riksgrensen fra bl.a. Tuorpon. For å hindre dette har samebyen foreslått at det gjerdet som i sin tid stod mellom Pieskehaure og Loamejávri skal gjenoppbygges. Verken Luokta-Mavas eller Balvatn hadde innvendinger mot dette, men både de og begge lands

35. Konvensjonens § 1B 2.

36. Konvensjonens § 1B 3 a.

Dán eai vuosttaldan Luokta-Mávas, iige Balvatn, muhto sihke sii ja goappaš riikkaid eiseválddit, eaktudedje dalle ahte Duorbun galgá goasttidit ja doalahit ortnegis áiddi. Loamejávrrí bokte sáhtáši cegget gaskaáiddi.

Orohagas lea, earret areálaid mat čájehuvvojit kártagovas, vuoigatvuohta guođohit dálvet 1.500 bohcco Álvsbyn:s Ruotas. Mearriduvvon guođohanáigi lea 1.10.–30.4. gaskkas, earret ovttá guovllu gos guođohanáigi lea gaskal 1.1.–30.04. (§ 8).

Buot eará orohagain Nordlánddas, main lea guođohanriekti Ruotas, lea biilageaidnu njuolga Ruttii, muhto Balvatn:s ii leat. Jus orohat hálida earaládjje johtit ealuin go árbevirolaš vugiin, ovdamearkka dihte biillain fievrridit ealu, fertejit sii vuodjit guhkes mohkegeainnu Finneid ja Saltdal bokte. Nubbi vejolašvuohta lea johtit ealuin árbevirolaš vugiin Semisjaur-Njarg čada riikageidnui 95.

Luonddudilálašvuođat

Orohagas lea várreanan mas leat ceakko rámat Junkerdalen-Saltdal guvlui, vuotna ja čázádat Finneidas Langvatnet rádjái. Eallu ii sáhte guohtut dain ceakko rámain vuona guvlui. Várreeatnamis leat várrečielggit mat dahket ahte váris lea veahá variášuvdna, muhto 50 % areálain lea gaskal 600 ja 1.000 m bm. Dán lágan topografiija heittotvuohta lea ahte jus lássahuvvet guohtumat, de lássahuvvet eanas sajiin orohagas. Orohagain, gos leat iešguđetlágan eatnamat, gávdno goitge guohtun muhtin báikkiiin, jus ovttasajis vel lássahuvvetge guohtumat. Eai leat gáissát mat suddjejit bivvala ja arvvi vuostá mii boahotá ábis ja Skjerstadfjordenis, ja danne leage stuora ballu ahte guohtumat lássahuvvet. Dáppe maiddá eai leat mearragáttis eatnamat, gos bodnejiekná buorebut suddá ja saknjá go bivaldaste. Dálkkádagat váikkuhit guohtumiid miehtá orohaga ovttaládjje. Danne dárbbáša orohat sihkaris dálveguohtumiid eará duovdagiin.

Lyftingsmo lea meroštallan ahte báitaráktu gokčá 2/3 oasi guovllu báktevuođus. Orješdavábeale oassi, vuona guvlui ja čázádaga guvlui Sjonstá rádjái, sisttisdoallá kálkaeatnama. Seakka kálkasuonat leat maiddá Saltdalsfjorden, Saltdal ja Junkerdalen guvlui. Dálkko lea valjit luovoseanan. Lea maiddá granihttaguovlu Skuortačohka bokte. Leat velá mánggat morenečoahkit ja bázahusat, maid jiehkít leat čuovuhan.

Guohtun

Selskapet for Norges Vel suokkardii orohaga guohtumiid jagis 1959. Areála lea 1.778 km², ja das meroštallui 700 km² leat šaddi eanamin. Eanas oasi orohagas leat mearat (7,5 %), jiehkít (6,1 %) ja báljes bákti (20 % areálas badjel 1.000 m bm). Vuovdi lea duššefal orohaga olggut ravddain. Eanas lea soahkevuovdi, earret beahcevuddiid, mat leat vákkiin Junkerdalena ja Sálaha guvlui.

Guovllus lea dahkkon linjatakseren. Das gávnnavuvvui ahte leat buorit ja šattolaš geasseguohtumat orohaga siskkit osiin, dain guovlluin gos várreeatnamis leat rásseguolbanat, vuovdesinut ja jasat. Alla várreananosiin lea boazojeagil, muhto hui vuorjjes

šaddu ja “vealu jeagil”. Dát ii leat doarvái dálveguohtumin. Nu dahketge sihke vuorjjes šaddu, dálkkádagat ja topografiija váttisvuođaid.

Jagi 1964 boazoguohtunkommišuvdna meroštalai bievla- ja dálveguohtumiid kapasitehtain sáhttit leat goappáge sajis 5.600 ja 600 bohcco. Seammás sii dadjet leat eahpesihkarin doallat birrajagiboazodoalu dán orohagas.

Álvsbyn guohtumiid vuodul, leat eará dálveguohtumat árvoštallojuvvon ja geahččaluvvon. Orohat lea ee. ohcan beassat guođohit Sandhornøya Glommen orohagas Nordlánddas. Muhto eai leat molssaevttolaš dálveguohtunvejolašvuođat Norggas, daid eavttuid vuodul mat biddjojedeje dalle go rievdededeje orohatrájiid jagis 1999. Orohatjuohkima eaktu lea ahte Balvatn:a bievlaguohtumat galget adnot ovttas dálveguohtumiiguin Ruotas.

Dan sadjái go johtit Álvsbyn konvenšuvdnaguvlui, lea orohat gaskaboddosaččat šiehtadan Luokta-Mávas čearuin ahte orohat beassá guođohit dálvet rádjeguovlluid mat leat dákko lahkosiin. Čearru fas guođoha Álvsbyn. Dálá dilis lea ortnet gaskaboddosaš, ja eahpesihkarvuođa geažil ii sáhte plánet guhkelii go jahká hávális. Boazoorohat hálida atnit rádjeguovlluid ruotabealde bievlaguohtumin. Sii dihtet ahte dat sáhtta dahkkot, jus dan seammás addet Álvsbyn eret.

Oktasaš čielggadeapmi dahkkui jagis 1985, ja dalle hálidii Luokta-Mávas ráji bidjat oarjelii. Dat guoská Hankenomrádet:i, man rájit leat Dorro – Kjelvatnet – Baselva – Ny-Sulitjema – Muorkijávri ja riikarádji. Balvatn orohat mieđai rievdadussii dalle ja maiddá dál.

Oktiigeassu

Orohagas leat guokte váttisvuođa sparrolaga. Dálveguohtumat váilot ja dárbbášit ovttasbarggu lagamus ránnjáiguin.

Vaikko vel “Mávas” ja “Barturte” guovlluin leatge dássedit dálkkádagat go Balvatn guovllus, de leat guovllut buoremuddui seammalárganat go ieš orohat. Fágálávdegotti oaidná ášši dan láhkái ahte guođohanriekti buorida duššefal muhtin muddui dili. Orohagas ii leat goitge eambbogo okta dálveguohtunvejolašvuohta. Go dát guohtumat leat rádjevárit, gos dálkkádagat eai leat buorit, de lea dát molssaeaktu ilá váralaš jus geahččá guohtumiid geavaheami guhkit áigái. Dat sáhttet čoavdit dárbbu oanehis áigái, muhto fágálávdegoddi ii ane dán leat bistevas čoavddusin dan ektui ahte Balvatn:s leat valljugas geasseguohtumat.

3.5.2 Luokta-Mávas čearru

Areála ja doaibmadilálašvuođat

Čearus lea 28 boazodoallu geat leat boazobarggus. Alimus lobálaš boazolohku dálá láhkaásahusa mielde lea 10 000 bohcco. Čearu rájit ja áigodatguohtumat čájehuvvojit 3.15 kártagovas. Luokta-Mávas atná Duorbuna čearuin oktasáččat daid ruonasguohtumiid, mat leat davábealde Bihtán-čázádaga. Dat lea dannego váilot lunddolaš oazit davábealde. Čearus ii

offentlige myndigheter forutsatte da at gjerdet måtte bekostes og vedlikeholdes av Tuorpon. Et skillegerde ved Loamejávri kan være et alternativ, eller et supplement til et slik gerde.

Ut over de arealene som framgår av kartet, har distriktet rett til vinterbeite med 1.500 rein i Älvsbyn i Sverige. Fastsatt beitetid er 1.10. til 30.4., med unntak av et området der beitetiden er begrenset til tiden mellom 1.1. og 30.4. (§ 8).

I motsetning til de øvrige distrikt i Nordland som har beiterett i Sverige, har Balvatn ikke direkte veiforbindelse til Sverige. Dersom distriktet som alternativ til tradisjonell flytting, ønsker å transportere reinen med bil, må de nytte den store omveien om Finneid og Saltdal. En annen løsning er tradisjonell flytting gjennom Semisjaur-Njarg til riksvei 95.

Naturforhold

Distriktet omfatter et høydeplatå med bratte lier mot Junkerdalen – Saltdal, fjorden og vassdraget fra Finneid til Langvatnet. I praksis kan en ikke regne med noe beite i de stupbratte liene mot fjorden. høyfjellsplatået brytes opp av flere fjellrygger, men 50 % av arealene ligger mellom 600 og 1.000 m.o.h. Ulempen med denne type topografi er at dersom beitene låses, så låses de over det meste av distriktet. I distrikter med mer variert landskap vil det som regel finnes alternative beiter dersom beitene låses i ett område. Ingen fjellkjede beskytter mot mildvær/regn fra havet og Skjerstadfjorden, og risikoen for låste beiter er derfor stor. Samtidig er det ingen kystsone hvor nedisede beiter løses opp av neste mildvær. Klimaet påvirker altså beitene på samme måte i hele distriktet. Distriktet er derfor avhengig av sikre vinterbeiter utenfor eget distrikt.

Lyftingsmo har anslått at glimmerskifer danner fjellgrunnen i 2/3 av området. Den nordvestre delen, mot fjorden og vassdraget opp mot Sjønstå, består av kalkfjell. Det er også smale kalkfelter mot Saltdalsfjorden, Saltdal og Junkerdalen. Her finnes det rikelig med lausjord. Det er også et stort granittområde ved Skuor'tacokka. Det er også flere moreneavleiringer og avsetninger i bredemte sjøer.

Beite

Selskapet for Norges Vel har beitegransket distriktet i 1959. Av et samlet areal på 1.778 km² ble det anslått at 700 km² var produktivt. Den største delen av distriktet var sjøer (7,5 %), isbreer (6,1 %) og bart fjell (20 % av arealet ligger over 1.000 m.o.h.). Det finnes skog bare i de ytre kanter av distriktet. Det meste er bjørkeskog, med unntak av en del furu i dalgangen mot Junkerdalen og Saltdal.

Det er foretatt linjetaksering, og hovedkonklusjon på denne er at det er gode og rikelige sommerbeiter i det indre av distriktet der det er store strekninger med alpine grasheier, alpine smyleheier og snøleier. Spredt over de høyereliggende deler er det reinlav, men bestanden er tynn og "småvoksen". Dette er et dårlig

grunnlag som vinterbeite. Vegetasjonen forsterker altså de problemene som skapes av klima og topografi.

Reinbeitekommissjonen av 1964 beregner en kapasitet på 5.600 og 600 rein på henholdsvis barmarks- og vinterbeite. Samtidig fastslår de at reindrift basert på helårsdrift er usikkert.

På bakgrunn av beiteforholdene i Älvsbyn, har andre alternativer for vinterbeite vært vurdert og prøvd. Distriktet har bl.a. søkt om å få nytte Sandhornøya i Glommen distrikt. Ut fra de forutsetninger som ble lagt til grunn ved endring av distriktsgrensene i 1999, eksisterer det ikke slike alternative muligheter for vinterbeiter i Norge. Distriktsinndelingen forutsetter derfor at barmarksbeitene i Balvatn mest skal utnyttes sammen med vinterbeiter i Sverige.

I stedet for å flytte til konvensjonsområdet i Älvsbyn har distriktet inngått midlertidige avtaler med Luokta-Mavas der distriktet gies rett til vinterbeite i tilstøtende grenseområder. Samebyen kan i stedet nytte Älvsbyn. Slik situasjonen er i dag, har dette karakter av å være en midlertidig løsning der usikkerheten gjør det vanskelig å planlegge for mer enn ett år av gangen. Reinbeitedistriktet ønsker å benytte deler av grenseområdet på svensk side som barmarksbeite. De er innforstått med at dette eventuelt kan skje samtidig med avståelse av Älvsbyn.

I henhold til en felles utredning fra 1985, ønsket Luokta-Mavas grenser lengre vest. Det gjelder Hankenområdet som avgrenses av Dorro – Kjelvatnet – Balvasselva – Ny-Sulitjelma – Muorkijavrre (Eidevatnet) og riksgrensen. Balvatn distrikt gikk da som nå mot en slik endring.

Sammendrag

Distriktet har to problemer som delvis henger sammen. De mangler vinterbeiter og er avhengig av et samarbeid med enkelte av sine naboer.

Selv om "Mavas" og "Barturte" tross alt har et mer stabilt klima enn Balvatn, er det langt på vei et område med de samme svakheter som selve distriktet. Slik fagutvalget ser det, vil en slik beiterett bare gi en viss forbedring av situasjonen. Distriktet vil fortsatt ha bare ett reelt alternativ for vinterbeite. Når dette beitet er grensefjella, med de klimatiske forholdene som er der, vil alternativet være for risikofylt dersom en ser beitebruken i et langsiktig perspektiv. Det kan representere en tidsbegrenset løsning, men er etter fagutvalgets mening ikke et varig alternativ for utnyttelse av de rike sommerbeitene i Balvatn.

3.5.2 Luokta-Mavas sameby

Areal og driftsforhold

Innenfor samebyen er det 28 aktive reindriftsutøvere. Høyeste tillatte reintall er etter gjeldende forskrifter 10 000. Samebyens grenser og sesongbeiter fremgår av kart 3.15 Luokta-Mavas har samdrift med Tuorpon sameby innenfor den delen av grønnbeitene som ligger

guođot eará guohtumiid oktasaččat earáiguin, muhto čakčaguohtumiid vuolit oasis “gilvinráji” guvlui leat guovllut mat adnojit ovtta Ståkke čearuin, ja das leat rájit mearriduvvon. Čearus váilot lunddolaš oazit davábealde, miehtá riikaráji gitta “gilvinrádjái”. Čakčaguohtumis lea gaskaáidi ráji mielde Parka rájes ja das nuorttasguvlui. Oarjjabealde ii leat riikarádji lunddolaš rádji, ja nu váilot dan bealde oazit, mat cagget bohccuid mannamis dakko. Lulábealde leat geasseguohtumat, ja gidđa- ja čakčaguohtumat (gaskajohtolat) muhtin muddui ráddjejuvvon go jávrrit, nappo Okesjávri, Gardávrrre, Bartávrrre ja Labbas leat oahcin ja dasto čázádat, mii manná gitta Kakeljávrii. Sii leat áidon dakko gokko váilot oazit, earret guovllu nuorttabeale Ikesjávrii. Dálveguohtumat leat muhtinráji sierra bievlanjagi guohtumiin, muhto váilot oazit ránnjáčearuid guvlui. Dálvet lea almmatge vejolaš gohkket ealu amas guohtu guovlluid gos eai galgga. Dálveguohtumat leat guovtti duovdagis, mat leat goabbat sajis. Oarjjabeale duovdagat leat “gilvinráji” ja Bredsel gaskkas davábealde Bihtánjoga. Nuorttabeale duovdda lea gaskal Älvsbynja Sikfors nuorttas Bihtánjogas. Dálveguohtunrájit leat mearriduvvon, muhto čearru lea váidalan mearrádusa, ja áššis ii leat vel dahkkon loahpalaš mearrádus.

Čearus leat guokte searvesiidda jagi miehtá, namalassii Arvassiida ja Barturtesiida. Siiddat lea juhkkon dannego Bihtánčázádat juohká čearu bievlaguohtumiid. Arvassiida guođoha nuorttabeale čázádaga ja Barturte fas guođoha lulábealde čázádaga.

Arvassiida johtá cuoŋománu gidđaguohtumiidda ja bidjá ealu veaidalassii go olle meaddel “gilvinráji”. Barturtesiida maid johtá Stenudden buohta. Arvassiida guotteha eanas Parka ja Rävudden gaskka ja Barturte-eananosiin gaskal Láddávrrre ja sárgá Fálesjávrrre – Bartaurluspen. Dáin guovlluin leat bievllat árrat ja eatnamat suddjejit fasttes dálkkiid vuostá. Misiid merkot suoidnemánu áiggiid. Árvasa geasseguohtumat leat oarjjabealde Fálesjávrrre-Parka áiddi. Lulábealde Vájmok ja maiddá Labba birrasiin leat čearus erenoamáš árvvolaš geasseguovdilguohtumat. Barturtesiidda geasseguohtumat lea muhtinráji lulábealde Mávasjávrrre ja lagas konvenšuvdnaguovllu, ja muhtinráji fas Gaisenjunne ja mannet vuolás Stenudden buohta. Arvassiida luoitá ealu borgemánus čakčajagi guohtumiidda, mat leat gaskal Fálesjávrrre-Parka áiddi ja “gilvinráji”. Barturtesiidda čakčaguohtumat leat rii-

karájis vulos Mattaurei ja Saddajávrii. Goappaš siiddat čohkkejit ealuideaset čakčanjuovvamiidda Rävudden ja Stenudden gárddiide. Eallu lea čakčaguohtumis gitta dassázi go rátkkašit dálvesiidan skábmamánus ja álgogeahčen juovlamánu. Searvesiiddat rátkkašit guovtti golmma dálvesiidan. Arvas-siiddat johtet juovlamánus dálveguohtumiidda gaskal “gilvinráji” ja Bredsela. Seammá áiggi johtet Barturte-siiddat guohtumiidda nuorttabealde Älvsbyn. Siiddaid johtin gártá nu maŋás go dálveguohtumiin lea nákkisvuohta Bihtán-joga bokte. Earret Luokta-Mávas čearu, lea golmma eará čearus dálveguohtun dán guovllus, namalassii Ståkke, Užžá ja Østre Kikkejaure. Muhtin jagiid leat Barturte-siiddat ferten orrut čakčajagi eatnamiin dálvvi miehtá. Dálvejagi eatnamat adnojit dábálaččat cuoŋománu rádjái. Čearus lea vejolaš guođohit siseatnamis dálvet. Nuorttamus guovllut lea nu lahka rittu, ja danne eai dássáiduva muohtadilálašvuođat ovdalge jahkemolsumis.

Guohtun

Luokta-Mávas čearu guohtunšlájaid juohkáseapmi (%) (3.19. ja 3.20. tabealla).

3.19. tabealla. Ruonasguohtunguovllut

Guohtunšládja	Km ²	%
Jeagelvallji goahccevuovdi	91,8	2,9
Seamulvallji/urtavallji goahccevuovdi	86,4	2,8
Jeagelvallji soahkevuovdi	70,8	2,3
Seamulvallji/urtavallji soahkevuovdi	519,5	16,8
Čáhccás šattohis jeaggi	15,0	0,5
Čáhccás šattolaš jeaggi	15,3	0,5
Goike bovdnajeaggi	45,8	1,5
Goike šattolaš jeaggi	24,8	0,8
Danjas-/goike guolban	758,3	24,5
Varas guolban	280,8	9,1
Njuoskasit rásseeanan	106,9	3,4
Goikásit rásseeanan	366,7	11,8
Siedgarohtu	63,0	2,0
Jassa/Jiekŋa	151,4	4,9
Muorračuohpahat	0	0
Huksejuvvon guovllut	0	0
Juovat ja geađgeanan	487,5	15,7
Eará eanan (kulttoreanan)	0,3	0
Itkobealli/Mearritkeahtes	16,1	0,5
Submi nettoareála	3 100,4	

nord for Pite-vassdraget. Grunnen til denne samdriften er mangel på naturlige grenser mot nord. For øvrig har samebyen ingen sambruk av beitene, men i nedre delen av høstbeitene mot “odlingsgrensen” har en overlappende områder, som er bestemt med grenser, med Ståkke sameby. Mot nord mangler samebyen naturlige grenser langs hele strekningen fra riksgrensen og ned til “odlingsgrensen”. På høstbeitene er denne mangelen kompensert med gjerder langs hele grensen fra Parka og østover. I vest utgjør riksgrensen ingen naturlig grense, noe som innebærer at det mangler hindringer mot trekk av rein. I sør er sommerbeitene, samt vår- og høstbeitene (mellomområdet), delvis naturlig avgrenset av innsjøene Okesjaure, Gardávrrre, Bartávrrre og Labbas med vassdraget videre ned til innsjøen Kakel. Der det mangler naturlige hindringer er det bygd gjerder, med unntak av området like øst for Ikesjaure. Vinterbeitene ligger delvis atskilt fra barmarksområdet og mangler naturlige grenser mot nabosamebyene. Om vinteren er det likevel forutsetninger for å styre beitebruken slik at reinen ikke trekker til uønskede områder. Vinterbeitene ligger i to atskilte områder. Det vestlige området ligger mellom “odlingsgrensen” og Bredsel på nordsiden av Pite-elven. Det østre området ligger mellom Älvsbyn og Sikfors østover fra Pite-elven. Grensene for vinterbeitene er vedtatt, men samebyen har påklaget vedtaket som ennå ikke er endelig avgjort.

Samebyen er delt i to storgrupper hele året, nemlig Arvas-gruppen og Barturte-gruppen. Årsaken til denne oppdelingen er at Pite-vassdraget deler samebyens barmarksområder. Arvas-gruppen bruker beitene nord for vassdraget og Barturte sør for samme vassdraget.

Arvas-gruppen flytter opp mot vårbeitene i april og reinen slippes fri etter at “odlingsgrensen” er passert. På samme tiden flytter Barturte-gruppen opp til på høyde med Stenudden. Hoveddelen av kalvingen i Arvas-delen er i området mellom Parka og Rävudden og i Barturte-delen i området mellom Låddávrrre og linjen Fálesjávrre – Bartaurluspen. I disse områdene er det tidlige barflekker samtidig som terrenget gir vern under vanskelige værforhold. Kalvemerkingen pågår i hele juli. Arvas sine sommerbeiter ligger vest for gjerdet Fálesjávrre – Parka. De spesielt verdifulle høysommerbeitene er sør for Vájmok og området ved Labba. Barturte's sommerbeiter er delvis sør for Mavasjávrre med tilgrensende konvensjonsområde, og delvis fra Gaisenjunne og ned til på høyde med Stenudden. I august slipper Arvas sin rein inn på høstbeitene mellom gjerdet Fálesjávrre - Parka og “odlingsgren-

sen”. Barturte's høstbeiter er fra riksgrensen og ned til Mattaure og Saddajaure. Første halvdel av september samler begge gruppene til høstslakting ved anleggene i Rävudden og Stenudden. Reinen holdes på høstbeitene frem til de store skillingene i vintergrupper i november og første halvdel av desember. Ved disse skillingene deler hver av storgruppene seg opp i to til tre vinterflokker. Arvas-delen flytter til vinterbeitene mellom “odlingsgrensen” og Bredsel i desember, og Barturte-delen til beitene øst for Älvsbyn på samme tid. Grunnen til den sene flyttingen er at det er svært trangt på vinterbeitene langs Pite-elven. Foruten Luokta-Mavas har tre andre samebyer vinterbeiter i området, nemlig Ståkke, Udtja og Östre Kikkejaure. Enkelte år har Barturte-gruppen sett seg nødt til å bruke høstbeitene sine hele vinteren. Vinterbeitene brukes normalt til i april. Samebyen har tilgang til innlandsbeiter om vinteren. Det østlige området er så kystnært at snøforholdene er ikke stabilisert før etter årsskiftet.

Beite

Fordelingen av beiteressursene på vegetasjonstyper i Luokta-Mavas sameby fremgår av tabellene 3.19 og 3.20.

Tabell 3.19. Grønnbeiteområdet

Reinbeitetype	km ²	%
Lavrik barskog	91,8	2,9
Moserik/urterik barskog	86,4	2,8
Lavrik bjørkeskog	70,8	2,3
Moserik/urterik bjørkeskog	519,5	16,8
Bløt, mager myr	15,0	0,5
Bløt, frodig myr	15,3	0,5
Tørr, mager myr	45,8	1,5
Tørr, frodig myr	24,8	0,8
Skarp/tørr hei	758,3	24,5
Frisk hei	280,8	9,1
Urteeng	106,9	3,4
Gras	366,7	11,8
Buskmark	63,0	2,0
Snø/Is	151,4	4,9
Ungskogmark	0	0
Bebyggelse	0	0
Blokk- og hellemark	487,5	15,7
Annen åpen mark	0,3	0
Skygge/Uklassifisert	16,1	0,5
Sum nettoareal	3 100,4	

3.20. *tabealla. Gaskajohtolat*

Guohtunšládja	Km ²	%
Jeagelvallji goahcceuovdi	172,2	16,4
Seamulvallji/urtavallji goahcceuovdi	551,6	52,6
Jeagelvallji soahkevuovdi	23,6	2,3
Seamulvallji/urtavallji soahkevuovdi	82,3	7,8
Čáhccás šattohis jeaggi	60,1	5,7
Čáhccás šattolaš jeaggi	11,4	1,1
Goike bovdnajeaggi	60,6	5,8
Goike šattolaš jeaggi	11,4	1,1
Danjas-/goike guolban	33,3	3,2
Varas guolban	18,3	1,7
Njuoskasit rásseeanan	0,1	0
Goikásit rásseeanan	5,8	0,5
Siedgarohtu	6,5	0,6
Jassa/Jiekna	0	0
Muorračuohpahat	0	0
Huksejuvvon guovllut	0	0
Juovat ja geađgeanan	16,3	1,6
Eará eanan (kulttoreanan)	0,1	0,1
Itkobealli/Mearritkeahtes	0	0
Submi nettoareála	1 048,6	

Čearu geasseguohtumiin lea badjel 1 463,4 km² ruonasguohtun ja gaskajohtolagas lea 681,4 km². Gaskajohtolaga guohtumat leat geasseguohtumiid ja “gilvinráji” gaskkas, earret ovttá guovllu, mas bruttoareála lea 587,9 km², ja dat guovlu lea lulábealde Bihtánjoga gaskal Bartaurluspen ja Mattaure, ja dat adno dálvet. Gaskajohtolaga guohtumat davábealde Bihtánjoga adnojit čakčat ja gidđat, ja muhtin muddui maiddá geasset. Lulábealde Bihtánjoga leat eanas čakča- ja dálvegouhtumat. Gaskajohtolaga ruonasguohtumiin lea 535,9 km² mii adno oktasaččat Stákke čearuin. Geasseatnamiid ruonasguohtun lea eanas seamulvallji/urtavallji soahkevuovdi (519,5 km²), rássás eanan (366,7 km²), varas guolbba (20,8 km²) ja njuoskasit rásseeanan (106,9 km²). Dát šaddošlájat gokčat 41 % geasseguohtumiin. Geasseguohtumiid kvalitehta lea buorre. Lea viehka ollu rássás eanan. Dasto lea 29 % jeageleanan geasseguohtuma nettoareálas. Jeageleanan sáhtá adnot gidđat, čakčat ja árradálvi. Manjemus jagiid leat Barturte-duovdagat adnon maiddá dálvejagi guohtumin, go dálvejagi dábaláš guohtuneatnamiin lea boazonákkisvuotta. Gaskajohtolaga ruonasguohtuma kvalitehta lea arvat heajut, dannego Seamulvallji/urtavallji goahcceuovdi lea nu viidát, ja guovllus váilot maiddá šattolaš jeakit ja rássás eatnamat. Gaskajohtolagas lea jeagelguohtun olamuttus, nappo 229,1 km². Dán guođohit Arvas-siidat čakčat, árradálvi ja gidđat, ja fas čakčat ja dálvet guođohit Barturte-siddat guovllus. Eanas jea-

gelguohtun gaskajohtolagas (186,6 km²) lea oktasašguohtun Stákke čearuin.

Luokta-Mávas čearus lea 182,2 km² jeagelguohtun dálveduovdagiin. Jeagelguohtun lea dadjat vátni čearu lobálaš boazologu ektui. Lea dárbu manjit johtit dálvegouhtumiidda vai jeagelguohtumat eai noga guhkit áigái. Guovllus eai leat registen vuovdeareálaid gos leat muorračuohpahagat.

Geasseguohtumiin lea ollu ii-anahahtti geađgeenan, muhto unnán gaskajohtolagas. Geasseguohtumiid ii-anahahtti oassi lea 487,5 km², ja das lea 73,0 km² konvenšuvdnaguovllu siskkoabealde. Proseantan dat lea 15,7 % ruotabealde ja 34,5 % norggabealde. Geasseguohtumiid nettoareálas lea 22,5 % badjel 1.000 m bm, ja dat lea ollu. Gaskajohtolagas eai lea baju eatnamat. Luokta-Mávas čearus leat valjit alla várreatnamat geasseguohtumis. Geahča 3.15–3.19 kárta. Mii oaidnit 3.18 ja 3.19 kárta iešgudetlágan šaddošlájaid.

Oktiigeassu

Luokta-Mávas čearus váilot lunddolaš oazit Norgga riikaráji guvlui. Rádjeguovllu eanan- ja muohtadilálašvuodaid dihte ii leat ávki áiddiin. Dan seammás gártá cegget guhkes áiddi, ja álohii divodit áiddi dákkár eananguovlluin, ja dat dagaha stuora olggosgoluid juohke jagi. Guovllu geografijja vuodul lea buorre vejolašvuotta gávdnat lunddolaš oziid.

3.5.3 *Semisjaur-Njarg čearru*

Areála ja doaibmadilálašvuodát

Čearus lea 31 boazodoalli geat barget bohccuiguin. Alimus lobálaš boazolohku dálá láchkaasahusa mielde lea 8 500 bohcco. Čearu rájit ja áigodatguohtumiid oainnat 3.15 kárttas. Semisjaur-Njarg čearus eai leat oktasaš guohtungeavaheamit eará lagas čearuiguin. Čearus lea baicca okta guovlu davábealde Hornavan, mas leat mearriduvvon rájit, mii adno oktasaččat Stákke čearuin. Guovlu lea gaskajohtolagas, stuorámus oassi bajábealde “gilvinráji”. Davábealde leat jávrrit muhtin muddui lunddolaš oahcin geasseguohtumiid, ja gidđa- ja čakčaguohtumiid (gaskajohtolaga) guvlui, ja jávrrit leat Ikesjávri, Gárdavrre, Bartávrrer ja Labbas ja viidásit čázádaga mielde Kakeljávri. Áiddiid leat ceggen dakko gokko váilo lunddolaš oazit, earret ovttasaji nuorttabeale Ikesjávri. Oarjja-beale ii leat riikarádji lunddolaš rádji, ja váilu oahci mii cakkašii bohccuid mannamis dakko. Lulábealde lea Lais-elven lunddolaš rádji riikarájis Hällbacken guvlui. Viidásit nuorttas leat jávrrit lunddolaš rádjain, namalassii Gruttur, Juhtas ja Aisjávri, ja gaskkas lea

Tabell 3.20. Mellomområdet

Reinbeitetype	km ²	%
Lavrik barskog	172,2	16,4
Moserik/urterik barskog	551,6	52,6
Lavrik bjørkeskog	23,6	2,3
Moserik/urterik bjørkeskog	82,3	7,8
Bløt, mager myr	60,1	5,7
Bløt, frodig myr	11,4	1,1
Tørr, mager myr	60,6	5,8
Tørr, frodig myr	11,4	1,1
Skarp/tørr hei	33,3	3,2
Frisk hei	18,3	1,7
Urteeng	0,1	0
Gras	5,8	0,5
Buskmark	6,5	0,6
Snø/ls	0	0
Ungskogmark	0	0
Bebyggelse	0	0
Blokk- og hellemark	16,3	1,6
Annen åpen mark	0,1	0,1
Skygge/Uklassifisert	0	0
Sum nettoareal	1 048,6	

Samebyen disponerer over 1 463,4 km² grønnbeitevegetasjon innenfor sommerbeitene og 681,4 km² i mellomområdet. Mellomområdet er beitene mellom sommerbeitene og “odlingsgrensen” med unntak av et område med et bruttoareal på 587,9 km² på sørsiden av Pite-elven mellom Bartaurluspen og Mattaure som brukes vinterstid. Beitene i mellomområdet på nordsiden av Pite-elven brukes som høst- og vårbeiter, men også delvis som sommerbeite. På sørsiden av Pite-elven er det i hovedsak høst- og vinterbeiter. Av grønnvegetasjonen i mellomområdet er 535,9 km² felles med Ståkke sameby. Grønnbeitene på sommerbeitene består overveiende av moserik/urterik bjørkeskog (519,5 km²), grasmark (366,7 km²), frisk hei (280,8 km²) og urteenger (106,9 km²). Disse vegetasjonstypene dekker 41 % av sommerbeitene. Sommerbeitene er av god kvalitet. Arealene med grasmark er svært høy. Videre finnes lavvegetasjon på 29 % av sommerbeitenes nettoareal. Denne lavbeiteressursen kan brukes om våren, høsten og forvinteren. I de senere årene har området på Barturte-siden også blitt brukt som vinterbeite på grunn av trengselen ned på de egentlige vinterbeitene.

Grønnbeiteressursene i mellomområdet er av betydelig dårligere kvalitet på grunn av den høye andelen moserik/urterik barskog, samt en tilnærmet total mangel på frodige myrer og grasmarker. Mellomområdet har stor tilgang på lavbeite, nemlig 229,1 km². Dette beitet brukes om høsten, forvinteren og våren på Arvas-siden og om høsten og vinteren på Barturt-

siden. Hoveddelen av lavbeitene i mellomområdet (186,6 km²) er felles med Ståkke sameby.

Luokta-Mavas disponerer over 182,2 km² lavbeite innenfor vinterbeitene. Tilgangen på lavbeiter må vurderes som knapp i forhold til samebyens tillatte reingtall. En sen flytting til vinterbeitene er nødvendig for at lavbeiteressursene skal holde på lang sikt. Andelen skogsarealer med ungskog er ikke registrert.

Andelen impediment i form av steinet mark er høy innenfor sommerbeitene, men ubetydelig i mellomområdet. Av sommerbeitene utgjør 487,5 km² steinimpediment, og av dette ligger 73,0 km² innenfor konvensjonsområdet. Uttrykt i prosent er andelen 15,7 på svensk side og 34,5 på norsk side. Av sommerbeitenes nettoareal ligger 22,5 % over 1 000 m.o.h., noe som er en høy andel. I mellomområdet mangler slike høydeområder. Luokta-Mavas har god tilgang på høyreliggende områder innenfor sommerbeitene. Se kart 3.15–3.19. Utbredelsen av de ulike vegetasjonstypene fremgår av kart 3.18 og 3.19.

Sammendrag

Luokta-Mavas mangler naturlige hindringer langs grensen mot Norge. Terreng- og snøforholdene gjør at gjerder ikke vil ha sin funksjon i grenseområdet. Samtidig vil gjerder ved disse terrengforholdene, og lengden på gjerdet, være forbundet med svært høye, årlige vedlikeholdskostnader. Områdets geografi gir gode forutsetninger for å finne naturlige grenser.

3.5.3 Semisjaur-Njarg sameby

Areal og driftsforhold

Innenfor samebyen er det 31 aktive reindrifutøvere. Høyeste tillatte reingtall er etter gjeldende forskrifter 8 500. Samebyens grenser og sesongbeiter fremgår av kart 3.15. Semisjaur-Njarg har ingen direkte sambruk av beiter med tilgrensende samebyer. Derimot har samebyen et overlappende område på nordsiden av Hornavan, som er bestemt med grenser, med Ståkke sameby. Området ligger i mellomområdet, den største delen ovenfor “odlingsgrensen”. Mot nord er sommerbeitene, samt vår- og høstbeitene (mellomområdet), delvis naturlig avgrenset av innsjøene Ikesjaure, Gardávrrre, Bartávrrre og Labbas med vassdraget videre ned til innsjøen Kakel. Der det mangler naturlige hindringer er det bygd gjerder, med unntak av området like øst for Ikesjaure. I vest er riksgrensen ingen naturlig grense, og det mangler derfor hindringer mot reintrekk. I sør danner Lais-elven en naturlig grense fra riksgrensen til Hällbacken. Videre østover utgjør innsjøene Gruttur, Juhtas og Aisjaure, med mellomliggende vassdrag, en naturlig grense frem til “odlings-

čázádat oahcin, gitta “gilvinráji” duohká. Dálveguohtumat, mat leat aibbas sierra bievlanjagi eatnamiin, dain váilot eanas sajiin lunddolaš oazit. Dálvet lea almmatge vejolaš lágídit ealu amas guohtut guovluid gos eai galgga guohtut. Dálveguohtumat leat guovtti goabbatlágan duovdagiin. Davit duovdagat leat “lappmarksgränsen” ja Bihtáma gaskkas lulábealde Bihtánjoga. Lulit leat Byskejohka ráigge Myrheden rájes ja Bađaluoktaridui. Dálveguohtunrájit leat mearriduvvon, ja leat ollásii vuollelis “lappmarksgränsen”.

Čearru lea guovtti searvesiiddas jagi birra, nama lassii Tjiddjak ja Rasjverta (gohčoduvvo maid Tjallasiiidan). Siiddat leat sierralagaid goabbatbealse Skielletjoga čázádaga ja dálveguohtumat leat goabbat sajis.

Tjiddjaksiida fievrriida ealu biillain gidđaguohtumiidda cuonomanu loahpas. Seamamá áiggi johtá Rasjvertasiida árbevirolaš vugiin gidđaguohtumiidda várreguovllu nuorttabeale duovdagiidda. Goappaš siiddat guođohit lagas vuovdeguovlluin, dalle go lea manjigidđa ja váris ii leat guohtun. Bárisuottetáigge leat siiddat Rebek-Riebnesluspen sárgás nuorttabealde ja guođohit Verdejávri-Sádvajávri buohta oarjabealli, ja viidásit oarjabealde Tjiddjakgáissa. Dán guovllus leat doarvái bievllat ja dálkesuodji. Geassemánu-suoidnemánu birrasii mearkugohtet misiid ja gerget mearkumiin vuosttaš vahku borgemánus. Dalle lea eallu geasseguohtumis masa maid gullet lagas konvenšuvdnaguovllut. Eallu leat borgemánus maid doppe. Čakčamánu álgogeahčen čohkkejit searvesiiddat ealui čakčanjuovvamiidda Tjárnberg, Vuolda ja Rebek gárddiide. Dáid áigodagaid ja miehtá golggotmánu guohtu eallu miehtá daid duovdagiid gaskal riikaráji ja gitta “gilvinráji” duohká. Searveealu rátkigohtet dábálaččat skábmamánus, ja dalle rátkkašit dálvesiiddaide ja njuovadit. Tjiddjak siida gárddastallá Tjiddtak ja Vuolda gárddiin ja Basse ja Rebek leat fas Rasjverta gárdebáikkít. Searveealuid rátket moadden dálvesiidan. Dálveguohtumiidda johtájit skábmansjuovlamánus ja fievrriidit bohccuid biillain. Dálvejagi eatnamiin orrot cuonánnui. Čearuin lea vejolašvuohat guođohit riddobeali guohtumiid ja riddolagas siseatnanguohtumiid dálvvi mielde.

Guohtun

Semisjaur-Njarg čearu guohtunšlájaid juohkáseapmi (%) (3.21. ja 3.22. tabealla).

3.21. tabealla. Ruonasguohtunguovllut

Guohtunšládja	Km ²	%
Jeagelvallji goahccevuovdi	0	0
Seamulvallji/urtavallji goahccevuovdi	25,0	0,9
Jeagelvallji soahkevuovdi	0,8	0
Seamulvallji/urtavallji soahkevuovdi	568,0	21,3
Čáhccás šattohis jeaggi	2,70	0,1
Čáhccás šattolaš jeaggi	15,1	0,6
Goike bovdnajeaggi	9,0	0,3
Goike šattolaš jeaggi	54,7	2,1
Danjas-/goike guolban	656,6	24,7
Varas guolban	432,3	16,2
Njuoskasit rásseeanan	112,3	4,2
Goikásit rásseeanan	242,8	9,1
Siedgarohtu	21,2	0,8
Jassa/Jiekna	124,1	4,7
Muorračuohpahat	0	0
Huksejuvvon guovllut	0,3	0
Juovat ja geađgeanan	389,3	14,6
Eará eanan (kulttoreanan)	0	0
Itkobealli/Mearritkeahtes	10,2	0,4
Submi nettoareála	2 664,4	

3.22. tabealla. Gaskajohtolat

Guohtunšládja	Km ²	%
Jeagelvallji goahccevuovdi	129,9	8,1
Seamulvallji/urtavallji goahccevuovdi	584,6	36,6
Jeagelvallji soahkevuovdi	17,8	1,1
Seamulvallji/urtavallji soahkevuovdi	544,6	34,1
Čáhccás šattohis jeaggi	55,3	3,5
Čáhccás šattolaš jeaggi	6,8	0,4
Goike bovdnajeaggi	44,8	2,8
Goike šattolaš jeaggi	17,9	1,1
Danjas-/goike guolban	82,2	5,1
Varas guolban	64,0	4,0
Njuoskasit rásseeanan	4,5	0,3
Goikásit rásseeanan	4,6	0,3
Siedgarohtu	16,7	1,0
Jassa/Jiekna	0	0
Muorračuohpahat	0	0
Huksejuvvon guovllut	1,0	0,1
Juovat ja geađgeanan	20,0	1,3
Eará eanan (kulttoreanan)	3,6	0,2
Itkobealli/Mearritkeahtes	0	0
Submi nettoareála	1 598,5	

grensen”. Vinterbeitene, som ligger helt atskilt fra barmarksområdet, mangler stort sett naturlige grenser. På denne årstiden er det likevel forutsetninger for å styre beitebruken slik at reinen ikke trekker til uønskede områder. Vinterbeitene ligger i to vidt forskjellige områder. Det nordlige området ligger mellom “lappmarksgrensen” og Piteå på sørsiden av Pite-elven. Det sørlige ligger langs Byske-elven fra Myrheden og ned til kysten av Bottenviken. Grensene for vinterbeitene er vedtatt og ligger i sin helhet nedenfor “lappmarksgrensen”.

Samebyen er delt i to storgrupper hele året, nemlig Tjiddtjak og Rasjverta (også kalt Tjallas-gruppen). Årsaken til denne oppdelingen er Skellefte-elvens vassdrag, samt at vinterbeitene ligger på to helt atskilte områder.

Tjiddtjak-gruppen flytter sin rein til vårbeitene med bil i slutten av april. På samme tid flytter Rasjverta-gruppen på tradisjonell måte til vårbeitene i den østlige delen av fjellområdet. Begge gruppene bruker beitenene i de nærliggende skogsområdene hvis våren er sein og beitenene på fjellet ennå ikke er tilgjengelig. Hoveddelen av kalvingen er i et område som strekker seg fra linjen Rebek – Riebnesluspen i øst til i høyde med Verdejaure – Sädvajaure’s vestende og videre vest for Tjiddtjaka. I dette området finnes nødvendige barflekker og terreng som gir vern mot dårlig vær. Kalvemerkingen begynner i månedskiftet juni–juli og avsluttes i første uken av august. I denne tiden holdes reinen på sommerbeitene som også innbefatter tilgrensende konvensjonsområde. Reinen beiter i området også i hele august. Første halvdel av september samler hver storgruppe for seg til høstslakting ved anleggene i Tjärnberg, Vuolda og Rebek. I denne tiden, og i hele oktober, beiter reinen over hele området mellom riksgrensen og ned til “odlingsgrensen”. Storskillingene, for oppdeling i vintergrupper og slakting, skjer vanligvis i november ved anleggene i Tjiddtjak og Vuolda for Tjiddtjak sin del, og Basse og Rebek for Rasjverta sin del. Hver av storgruppene deler seg opp i to vinterflokker. Flyttingen til vinterbeitene er omkring månedskiftet november–desember ved at reinen transporteres med bil til vinterbeitene. Vinterbeitene brukes til i april. Samebyen har tilgang til kystbeiter og kystnære innlandsbeiter ut over vinteren.

Beite

Fordelingen av beiteressursene på vegetasjonstyper i Semisjaur-Njarg sameby fremgår av tabellene 3.21 og 3.22.

Tabell 3.21. Grønnbeiteområdet

Reinbeitetype	km ²	%
Lavrik barskog	0	0
Moserik/urterik barskog	25,0	0,9
Lavrik bjørkeskog	0,8	0
Moserik/urterik bjørkeskog	568,0	21,3
Bløt, mager myr	2,7	0,1
Bløt, frodig myr	15,1	0,6
Tørr, mager myr	9,0	0,3
Tørr, frodig myr	54,7	2,1
Skarp/tørr hei	656,6	24,7
Frisk hei	432,3	16,2
Urteeng	112,3	4,2
Gras	242,8	9,1
Buskmark	21,2	0,8
Snø/Is	124,1	4,7
Ungskogmark	0	0
Bebyggelse	0,3	0
Blokk- og hellemark	389,3	14,6
Anne åpen mark	0	0
Skygge/Uklassifisert	10,2	0,4
Sum nettoareal	2 664,4	

Tabell 3.22. Mellomområdet

Reinbeitetype	km ²	%
Lavrik barskog	129,9	8,1
Moserik/urterik barskog	584,6	36,6
Lavrik bjørkeskog	17,8	1,1
Moserik/urterik bjørkeskog	544,6	34,1
Bløt, mager myr	55,3	3,5
Bløt, frodig myr	6,8	0,4
Tørr, mager myr	44,8	2,8
Tørr, frodig myr	17,9	1,1
Skarp/tørr hei	82,2	5,1
Frisk hei	64,0	4,0
Urteeng	4,5	0,3
Gras	4,6	0,3
Buskmark	16,7	1,0
Snø/Is	0	0
Ungskogmark	0	0
Bebyggelse	1,0	0,1
Blokk- og hellemark	20,0	1,3
Anne åpen mark	3,6	0,2
Skygge/Uklassifisert	0	0
Sum nettoareal	1 598,5	

Čearus lea badjel 1 360,7 km² ruonasguohtun geassejagi eatnamiin ja gaskajohtolagas leat 1 243,7 km². Gaskajohtolaga guohtumat leat geasseguohtumiid ja “gilvinráji” gaskkas. Dáid guovlluid guođohit aivvefal čakčat ja veahá gidđat. Gaskajohtolaga ruonasguohtumiin lea 134,1 km² oktasašeanan Stákke čearuin. Geasseguohtumiid ruonasšattut leat eanas seamulvalji/urtavallji soahkevuovdi (568,0 km²), varas guolbba (432,3 km²), rássás eanan (242,8 km²) ja njuoskasit rásseanan (112,3 km²). Dát šaddošlájat gokčēt 51 % geasseguohtumiin. Geasseguohtumiid kvalitehta lea buorre. Rássás eanan lea hui viiddis. Dasa lassin lea 25 % jeageleanan geasseguohtumiid nettoareálas. Jeageleatnama sáhhtá guođohit gidđat, čakčat ja árradálvi.

Gaskajohtolaga ruonasguohtumat leat arvat heajut kvalitehtas, dannego lea ollu seamulvalji/urtavallji goahcevuovdi, ja unnán leat šattolaš jeakkit ja rássás eatnamat. Almmatge leat ruonasguohtunareálat doarvái gokčēt darbba gidđat ja čakčat. Gaskajohtolagas lea valjit jeagelguohtun, nappo 229,9 km². Dát guođohuvvo gidđat, čakčat ja árradálvi. Gaskajohtolaga jeagelguohtumis adno 54,3 km² ovttas Stákke čearuin.

Semisjaur-Njarg čearus leat badjel 200,6 km² jeageleanan dálveguohtumis. Orru leamen buorre jeagelguohtun. Dálveguohtumiid jeageleatnamat leat dan mađe valjit ahte ii goarit guohtumiid vaikko johtáge árrat dohko. Dálveguohtumiin leat duššefal 72,3 km² muorračuohpagat olles vuovddis, ja dat mearkkaša basládje 5 % nettoareálas. Dasto leat duššefal unna oasáš areálain mii ii anit boazoguohtumin.

Geasseguohtumiin lea ollu ii-anahahtti geađgeeanan, muhto unnán fas gaskajohtolagas. Geasseguohtumiid ii-anahahtti oassi lea 389,3 km², ja dan oasis lea 122,2 km² konvenšuvdnaguovllu siskkobealde. Proseantaloguin daddjon lea 11,5 % ruotabealde ja ja 33,5 % norggabealde. Geasseguohtumiid nettoareálas lea 27,4 % badjel 1 000 m bm, ja dat lea ollu. Gaskajohtolagas váilot areálat badjel 1 000 m bm. Semisjaur-Njarg čearu geassejagi eatnamiin leat valjit alla várreleatnamat. Geahča 3.15–3.19 kárta. Mii oaidnit 3.18 ja 3.19 kárta iešguđetge šaddošlájat.

Oktiigeassu

Semisjaur-Njarg čearus váilot lunddolaš oazit Norgga ráji guvlui. Ii leat ávki áidut guovllu eatnamiid muohtadilálašvuodaid geažil. Sáhtá maiddái dadjat čearus leat buorit dálveguohtumat.

3.5.4 Fágálávdegotti evttohus

Luokta-Mávas – Duorbun – Balvatn – Semisjaur-Njarg

1. Fágálávdegoddi evttoha addit konvenšuvdnaguovllu čearuide Duorbun ja Luokta-Mávas mas

rájit leat ná: Mourkijávrrri – Loamijávrrri – Langvatnet – Øvrevatn – orohatráji gaskal Balvatn ja Storskog/Sjunkfjell. Huksejuvvo konvenšuvdnaáidi Peskijávrrri ja Mourkijávrrri gaskka.

Fágálávdegoddi evttoha addit bievlaguohtun-konvenšuvdnaguovllu Semisjaur-Njarg čerrui, gos besset bievlajagis guođohit, konvenšuvdnaguovlu lea nudaddjon B3 dan konvenšuvnnas mii dahkkui jagis 1972, ja Balvatn lea rádjin davábealde.

Loahppaduovdagat Balvatn boazoguohtunorohagas, ja dát oassi Luokta-Mávas duovdagiin, mat leat lulábealde Bihtánjoga, leat oktan. Fágálávdegoddi evttoha ásahtit oktasašdoaimma gaskal Luokta-Mávasja Balvatn.

Geahča 3.8 kárta.

3.6 Sáltoduottar – Semisjaur-Njarg

3.6.1 Sáltoduoddara boazoorohat

Areála ja doaibmadilálašvuodát

Jagis 1999 biddjojedje oktii orohagat Dunderland, Harodal ja Glommen. Dunderland/Harodal lei ovdal oktan orohahkan, ja dan orohaga boazodoallit ledje ovdal jagi 1999 ožžon Guovllustivrras lobi atnit Glommen orohaga dálveguohtumin. Go rievdatedje rájiid, sirdui Dunderlandas muhtin osiid Ildgrubenii ja muhtin osiid Hestmann/Strantindene orohakkii. Rievdadeami mañnil manná rádji ná: Virvasselva, Dunderlandsdalen, Langvasså, Svartisen ja Glomfjorden mielde nu movt čájeha kárta govva. Davábealde lea rádji Skjerstadfjorden ja Saltalseatnu riikarádjái. Nuortabealde čuovvu rádji riikaráji. Earret nuortabeale ráji, leat orohaga olgguldas rájit buorit³⁷. Geahča 3.9 kárta.

Lunddolaš oazit biđejejit orohaga mángan duovdan. Svartisen ja Beiardalen leat stuurimus rájit. Maiddái vákkit ráddjejit veahá, nu movt Vuovlenjunni ja Bjøllådalen. Dahkkon rájit, ovdamearkka dihte ruovdemáđi ja E6 doibmet muhtin muddui rádjin, muhto johtolatvaháгат duođastit ahte bohccot rasttidit dáid rájiid guohtuma mañis. Čázádat mii manná Dunderlandsdalenis bajás ruovdemáđi mielde, lea konvenšuvdnaguovllu B.3.b. oarjedavit rádji. Dán guovllu davábeale rádji čuovvu Dypenåga. Orohagas eai leat gaskaáiddit.

Orohaga viidodat lea 5.835 km². Jus ovdalaš orohagaid bidjá vuodđun, lea orohat viidon 5.010 km².

37. Rádjeáidi lulábealde Graddisa čilgejuvvon Semisjaur-Njarg oktavuodas.

Samebyen disponerer over 1 360,7 km² grønnbeitevegetasjon innenfor sommerbeitene og 1 243,7 km² i mellomområdet. Mellomområdet er beitene mellom sommerbeitene og “odlingsgrensen”. Disse områdene benyttes i sin helhet som høstbeite og delvis som vårbeite. Av grønnvegetasjonen i mellomområdet er 134,1 km² felles med Ståkke sameby. Grønnbeitene på sommerbeitene består overveiende av moserik/urterik bjørkeskog (568,0 km²), frisk hei (432,3 km²), grasmark (242,8 km²) og urteenger (112,3 km²). Disse vegetasjonstypene dekker 51 % av sommerbeitene. Sommerbeitene er av god kvalitet. Arealene med gras- og urtemark er betydelige. Videre finnes lavvegetasjon på 25 % av sommerbeitenes nettoareal. Denne lavbeiteressursen kan brukes om våren, høsten og forvinteren.

Grønnbeiteressursene i mellomområdet er av betydelig dårligere kvalitet på grunn av den høye andelen moserik/urterik barskog, samt at frodige myrer og grasmarker stort sett mangler. Arealene med grønnbeite dekker likevel behovene vår og høst. Mellomområdet har stor tilgang på lavbeite, nemlig 229,9 km². Dette beitet brukes om våren, høsten og forvinteren. Av lavbeitene i mellomområdet benyttes 54,3 km² sammen med Ståkke.

Semisjaur-Njarg disponerer over 200,6 km² lavbeite innenfor vinterbeitene. Tilgangen på lavbeiter synes å være god. Lavressursene på vinterbeitene er så store at en tidlig innflytting på disse beitene ikke medfører en overutnyttelse av beiteressursene. Bare 72,3 km² av skogen på vinterbeitene er ungskog, noe som utgjør knapt fem prosent av nettoarealene. Bare begrensede arealer er derfor ubrukelig som reinbeite.

Andelen impediment i form av steinet mark er høy innenfor sommerbeitene, men helt ubetydelig i mellomområdet. Av sommerbeitene utgjør 389,3 km² steinimpediment, og av dette ligger 122,2 km² innenfor konvensjonsområdet. Uttrykt i prosent er andelen 11,5 på svensk side og 33,5 på norsk side. Av sommerbeitenes nettoareal ligger 27,4 % over 1 000 m.o.h., noe som er en høy andel. I mellomområdet mangler arealer over 1 000 m.o.h. Semisjaur-Njarg har god tilgang på høyereliggende områder innenfor sommerbeitene. Se kart 3.15–3.19. Utbredelsen av de ulike vegetasjonstypene fremgår av kart 3.18 og 3.19.

Sammendrag

Semisjaur-Njarg mangler naturlige hindringer langs grensen mot Norge. Det er ikke realistisk å bygge gjerder som vil fungere på grunn av terreng- og snøforholdene i området. Videre kan en konstantere at samebyen har god tilgang på vinterbeiter.

3.5.4 Fagutvalgets forslag

Luokta-Mavas – Tuorpon – Balvatn – Semisjaur-Njarg

1. Fagutvalget foreslår at samebyene Tuorpon og Luokta-Mavas får ett konvensjonsområde med grense mellom Mourkijaure – Loamijaure – Langvatnet – Øvrevatn – distriktsgrensen mellom Balvatn og Storskog/Sjunkfjell. Det bygges et konvensjonsgjerde mellom Peskijaure og Mourkijaure.

Fagutvalget foreslår at Semisjaur-Njarg får et konvensjonsområde for barmarksbeiting som konvensjonsområdet B3 i konvensjonen av 1972, med Balvatn som nordlig grense.

De resterende områdene i Balvatn rbd. og den delen av Luokta-Mavas som ligger sør for Piteelven er en helhet. Fagutvalget foreslår at Luokta-Mavas og Balvatn etablerer samdrift.

Det vises til kart 3.8.

3.6 Området Saltfjell – Semisjaur-Njarg

3.6.1 Saltfjell reinbeitedistrikt

Areal og driftsforhold

De 3 reinbeitedistriktene Dunderland, Harodal og Glommen ble i 1999 slått sammen til ett distrikt. Dunderland/Harodal ble tidligere drevet under ett, og rein-eierne i dette distriktet hadde i årene før 1999 Områdestyrets tillatelse til å nytte Glommen distrikt som vinterbeiter.

Ved grensereguleringen ble deler av Dunderland overført til henholdsvis Ildgruben og Hestmann/Strandtindene. Etter dette følger sørgrensen Virvasselva, Dunderlandsdalen, Langvasså, Svartisen og Glomfjorden slik som vist på følgende kart. Mot nord er grensen Skjerstadjorden og Saltdalselva til riksgrensa. I øst følger grensen riksgrensen. Med unntak av østgrensen er ytre distriktsgrenser gode grenser³⁷. Det vises til kart 3.9.

Distriktet deles i flere avgrensede beiteområder av naturlige grenser. Svartisen og Beiardalen er de mest markerte. På samme måte kan daler som Stormdalen og Bjøllådalen gi en viss avgrensning. Kunstige hindringer som jernbanen og E 6 gir en viss grenseeffekt, men omfanget av trafikkskader viser at reinen stadig passerer disse hindringene under beiting. Vassdraget opp fra Dunderlandsdalen og videre etter jernbanen, er nordvestgrense for konvensjonsområde B.3 b. Nordgrensen for dette området følger Dypenåga. Det er ikke oppført sperregjerder i distriktet.

Distriktet er nå på 5.835 km². Dersom en tar utgangspunkt i de to gamle distriktene, innebærer det

37. Grensegjerdet sør for Graddis omtales under Semisjaur-Njarg.

Orohat viidui das go Glommen orohat biddjui oassin ođđa orohahkii. Muhto go fas geahččá Dunderland/Harodal/Glommen oktan, “manahedje” sii baicca 1.150 km² eatnamis. Dan dagahii lulábeale rájiid rievdadeapmi. Dát ođđa orohat lea Nordlándda stuorimus.

Lassin orohaga iežas guohtuneatnamiidda lea Sáltooduoddaris guođohanriekti Storsund konvenšuvdna-guovllus, ja guođohanáigodat lea 01.10.–30.04. Minddar eai leat orohahkii mearriduvvon guođohanáigodagat. Guođohanáigodat lea 01.07.–31.08., muhto guođohanáigodaga sáhtá guhkidit jus guođohuvvo vástideaddji eatnamiin Ruota bealde.

Luonddudilálašvuodát

Nuorttabealde Bøllådalen, lulábealde Junkerdalen ja davábealde Nasa leat viiddis guovllut gos lea granihtta ja gneaisa. Dát bákteslájat gávnojit maiddá goappaš bealde Misværffjorden, ja mannet gitta Harodalføret:i. Dát dagaha asehisa ja eallámušvátna eanangierraga. Dat mearkkaša ahte orohagas leat guokte vejolaš jeagelguohtuma, nubbi lea vuotnagáttis ja nubbi siseatnamis. Sáltooduoddaris ja Saltdal oarjjabealde lea fas eanas sajiin báitoráktu ja oalle ollu marmor/kálkageađgi. Leat erenoamážit guokte guovllu oarjjabealde Saltdal ja davábealde Svartisen gos lea kálkageađgi viidát. Dakkár báikkis lea buorre eanavuodđu ja šaddet rásit ja urttat.

Riddoeatnamat lea gáissát. Topografiija vuodul dohkkejit duššefal guokte guovllu dálveorohahkan. Olles orohagas lea dušše 7 % guohtumis vuollelis 100 m bm, ja Hábmiris lea dát oassi 20,5 %. Sáltooduodara siskkit oasis leat duottareanan.

Oalle stuora duovdagat leat orohagas šattokeahates eatnamat. Lassin báljes bávttiide leat jiehkkit (su. 6 % ollislašareálas) ja čáhci (su. 4 %). Geahča **3.9 kártagova**.

Dálvet jiknot guohtumat Skjerstadfjordenis dávjá. Nuorttadavábealde ii arvve ja borgga nu ollu go orohaga eará guovlluin. Dát lea veahá danne go gártet Svartisen mieđábeallái, ja nu váikkuha dálkkádagaid ja šattu. Guovllus lea siseatnandálkkádat mas unnán arvá ja borgá ođđajagimánus ja guovvamánus. Go geahččá dušše luondugeográfalaš beliid, leat dát eatnamat obalohkái orohaga siskkobeaalde buoremusat dálveorohahkan.

Orohaga guovddáš osiin bistet joavggahagat dábálaččat gitta geassái. Earret jihkiid lea areálain 15 % badjelis 1.000 m bm, ja nu leatge buorit bálganbáikkkit.

Guohtun

Nu movt Nordlándda orohagain leage dábálaš, lea bievlaguohtumis mihá buoret kapasitehta go dálveguohtumiin. Dát lea beroškeahttá adno go Storsund dálveorohahkan vai ii.

Earret Storsund leat guokte dálveorohatvejolašvuoda. Go leat goike ja dássedis dálkkádagat, lea dávil buorre guohtun, erenoamážit granihtta ja gneaisa-guovlluin, mat leat Klettkenis ja lulás Gåsvatn:i. Nuorttabealehagat, goappaš bealde ruovdemáđi – E6, sáhtá guođohit jus davábealde guohtumat hedjonit. Dáin guovlluin leat juo bievlajagis almmatge guođohan Semisjaur-Njarg čearru, ja nu leage dálveguohtumis heajut kvalitehta go maid livččii vuordán baktevuodu/dálkkádaga dáfus. Dálveguohtumat hedjonit maiddá dannego guođoha meaddel mearriduvvon guođohanáigodaga. Dát “rádjeguora guođoheapmi” dálvet lea čuvvon “ovdalaš doallovuogis” go johte ealuin luksa, mas okta vejolašvuotta lei rádjeguora guođohit dálvet. Dát guođoheapmi dagaha stuora vátisvuodaid Sáltooduodara birrajagidollui mii dárbbáša dálveguohtuma dáppe.

Jus guohtumat lássahuvvet riikaráji bealde, ja Harodal davábealde, mannet bohccot vuvddiide Saltfjell/Lønsdal guvlui. Dakkár jagiid lea veahá guohtun báikkuid, muhto rievddada jagis jahkái dálkkádaga ja topografiija mielde. Muhtin jagiid eai oba leatge leamaš molssaevttolaš guohtumat.

Giđđat guođohit Sáltooduodara siskkit eatnamiin. Bjøllådalen/Tollådalen ja das lulás Rievvivággái Stormdal guvlui leat guođohanbáikkkit. Muhtajagiid mannet bohccot vuollegit eatnamiidda.

Guovddáš geasseguohtunbáikkkit leat Stormdalen ja Blakkådalen mat leat gaskal Svartisen ja Dunderlandsdalen. Muhtin jagiid sáhtá guođohit davvelis maiddá jus dálkkádagat leat dainnalágin.

Čakčat ja árrádálvi guođohit davábealde geasseorohaga. Álggos mannet bohccot vuvddiide, ja manjil čoahkkanit Ramskjellvatnet ja Davit Bjøllávatnet birrasiidda.

Orohagas leat suokkardan eanas oasis guohtumiin. Dan dagai Selskapet for Norges Vel. Mii oaidnit **3.23. tabeallas** bajilgova orohaga nuorttat oasis, oktasaš-duovdda mii lea 1.000 km² viiddu. Dán guovllus leat 4 duovdaga. Ieš “Sáltođuottar” lea nuorttabealde váreráiddu Fetterbakken – Lønstinden, mii manná riikarádjái. Golbma eará leat fas oarjjabealde “Sáltooduodara”/tabeallas davil lulás, ja fátmasta Bjøllådalena birrasiid. Dán guovllus guođohit álo earret geasset. Muhtin osiid guođohit mánggageardánit go lea konvenšuvdnaguovlu.

Guovllus lea aseheamos eanavuodđu. Lea ollu šattokeahates eanan buot golmma sajis gos lea almmuhuvvon. Lassin viiddis duovdagiidda lea maid registevuvvon 10 ja 18 % šattokeahates linjjáin nuorttabeale ja oarjedavábeale osiin guovllus. Nettoareálas lea goalmmádas oasis čáhpesmuorjeenan, ja dán danaseatnamis lea fas 5–15 % mas lea jeagil. Nuorttal ja davil leat eanemus jeageatnamat. Guohtunsuokkardeaddjit árvvoštalle jus mahká geasseorohahkan dát galgá leat, de lea 74 % nettoareálas mii ii leat nu

en økning fra 5.010 km². Dette skyldes hovedsakelig at Glommen distrikt ble en del av det nye distriktet. Ser en de tre distriktene Dunderland/Harodal/Glommen under ett, "tapte" de imidlertid 1.150 km². Dette skyltes endring av grensene mot sør. Det nye distriktet det største reinbeitedistriktet i Nordland.

I tillegg til beiten i eget distrikt, har reiene i Saltfjell beiterett i konvensjonsområdet Storsund, med en beitetid mellom 01.10. og 30.04. For øvrig er det ikke fastsatt beitetider for distriktet. Beitetiden er mellom 01.07. og 31.08., men med adgang til forlengelse dersom det foregår beite i tilstøtende områder i Sverige.

Naturforhold

Områdene øst for Bjøllådalen, sør for Junkerdalen og nord for Nasa, domineres av store områder med granitt og gneis. Det er også slike bergarter på begge sider av Misvær fjorden, og strekker seg sørover inn mot Harodalføret. Dette gir et tynt og næringsfattig jordsmonn. Derved er det to potensielle lavbeiteområder i distriktet, ett ved fjorden og ett i innlandet. De sentrale delene av Saltfjell og områdene vest for Saltdal er derimot dominert av glimmerskifer med store innslag av marmor/kalkstein. Særlig to områder vest for Saltdal og områdene nord for Svartisen har store områder med kalkstein. Dette gir et jordsmonn med gode muligheter for gras og urter.

Kystlandskapet er preget av alpine fjellformasjoner. Ut fra topografiske forhold er det bare noen få isolerte områder som er egnet som vinterbeite. For hele distriktet er andelen av beite under 100 m.o.h. bare 7 %, mens Håbmer har 20,5 % på dette nivået. De indre områdene av Saltfjell har preg av høyfjellsvidde.

Forholdsvis store områder av distriktet er preget av sammenhengende impediment. I tillegg til områder med bart fjell er det store isbreer (ca. 6 % av totalarealet) og vann (ca. 4 %). Det vises til **kart 3.9**.

Vinterbeitene ved Skjerstadfjorden er utsatt for ising. De nordøstlige områdene har mindre nedbør enn andre deler av distriktet. Dette har delvis sammenheng med at disse områdene kommer i skyggen av Svartisen, noe som får effekter både på nedbør og temperatur og derved vegetasjon. Området et utpreget innlandsklima med lite nedbør i januar og februar. Ut fra naturgeografiske forhold alene, er dette de beste vinterbeitene innenfor distriktet.

De sentrale områdene av distriktet har vanligvis snø i skavler langt utover sommeren. Utenom isbreer ligger 15 % av arealene over 1.000 m.o.h. og gir gode muligheter for lufting på høysommeren.

Beite

Som for de fleste andre distrikter i Nordland, er det en allmenn oppfatning at beitekapasiteten i barmarksesongen langt overskrider vinterkapasiteten. Dette gjelder uavhengig om man nytter Storsund som vinterbeite eller ikke.

Utenom Storsund er det 2 alternative vinterområder. Når det er tørt og stabilt vær er det muligheter for beite i nord, særlig på granitt og gneisområdene på Klett-koven og sørover mot Gåsvatna. De østlige områdene, på begge sider av jernbane – E6, kan være et alternativ når beiten i nord slår feil. Disse områdene er imidlertid sterkt preget av barmarksbeitingen fra Semisjaur-Njarg, og vinterbeitet har derfor ikke den kvaliteten som en kan vente ut fra berggrunn/klima. Verdien som vinterbeite svekkes også ved beiting utover de fastsatte beitetidene. Dette "grensebeitet" om vinteren er en rest av en gammel "østlig" driftsform, der en som en variant kunne vinterbeite i grensestrøkene. Bruken skaper imidlertid store problemer for den helårsdrift en har i Saltfjell og som er avhengig av disse vinterbeiteressursene.

Dersom beiten låses både mot riksgrensen og nordre del av Harodal, vil reinen trekke ned i skogene mot Saltdal/Lønsdal. Slike år kan det også være beiter i enkelte "lommer", men de vil være forskjellig fra år til år, alt etter klima og topografi. Enkelte år har det imidlertid ikke vært alternativt beite.

Vårbeitene ligger i de indre områder av Saltfjell. Bjøllåvatnet/Tollådalen og videre sørover Riebbivagge mot Stormdal er ett alternativ. I år med mye snø, trekker reinen over i andre og laveliggende områder.

Områdene mellom Svartisen og Dunderlandsdalen, altså Stormdalen og Blakkådalen, er de sentrale sommerbeiteområdene. En kan også nytte områdene lengre nord enkelte år når værforholdene tilsier det.

Høst og tidlig vinter benyttes områdene nord for sommerområdene. Til å begynne med trekker reinen ned i skogene, men senere konsentreres beitingen mellom Ramskjellvatnet og nordre Bjøllåvatnet.

Den største delen av distriktet er beitegransket av Selskapet for Norges Vel. I **tabell 3.23** er det gitt en oversikt over østre del av distriktet, et sammenhengende område på vel 1.000 km². Denne delen av distriktet omfatter 4 områder. Det egentlige "Saltfjell" ligger på østsiden av fjellrekka Fetterbakken – Lønstindan som dekker området inn mot riksgrensen. De 3 øvrige ligger vest for "Saltfjell" (i tabellen gjengitt fra nord til sør), og omfatter i store trekk områdene mot Bjøllådalen. Det beskrevne området nyttes til beiting alle sesongene foruten sommeren. Deler av området dobbeltbeites som en konsekvens av at det også er konvensjonsområde.

Området dekker den del av distriktet som har det karrigste jordsmonnet. Andelen impediment er derfor høyt innenfor alle de 3 områdene der den er angitt. I tillegg til sammenhengende store områder, er det også registrert 10 og 18 % impediment i linjene i den østlige og nordvestlige del av området. Av nettoarealet er en tredjedel kreklinghei, og av dette er 5 til 15 % kreklinghei med reinlav. Andelen lavbeiter er størst i øst og nord. Vurdert som sommerbeite legger beitegranskerne til grunn at 74 % av nettoarealene er mindre godt eller dårlig i de østlige områdene. På Semska-

buorre dehe lea heittot. Semskehögda ja Bjøllåvatna bokte leat buorebuš geasseguohtumat. Dakko leat

registen buriid rásseámaid johkagáttiin mat bohtet sierra kálkaguovlluin (Bjøllåvatn).

5. tabealla. Sáltoduoddara nuortaosiid iešguđetlágan šaddošlájaid juohkáseapmi (%).

“Netto areálas”	“Sáltoduottar”	Semskehögda	Bjøllåvatna	Hessinghompene
Skierrí-čáhpesmuorjeeanan	28	15	21	31
Boazojeagil	10	6	5	14
Vuollegis sarritrámat	8	3	5	
Rohtu-skierrí, sarritdaņas.	12			
Suorrejiekta-guolban		5	9	
Skáđerluktiguolban	11	17	4	5
Gironlastagobit	10	6	4	3
Ii-anihahtti linjás	10			18
	88	52	48	72
Brutto areálas				
Viidát ii-anihahtti	40		35	40
Oktiibuot areal i km ²	810	50	115	30

Nuorttabealehaga asehis eanan lea áibbas nuppelá-gan go orohaga eará sajiin gos leat buorit geasseguohtumat. Muhtin takserenlinjjáin lea rásseenan olles 70 % bruttoareálas. Olles orohaga gaskamearri lea 41 %. Oarjjalulábealde daid guovlluid maid 3.23. **tabealla** čilge, doppe leat 20 % rásseeatnamat, ja 12 % gironlastagobit ja vel 12 % sarritrámat vuolládagain. Vuovlenjunis ja unna Vuovlenjunis gávdnojit dát šaddoser-vodat 60 % ja 47 %.

Misiid njuovvandeaddu lea badjelis go “dábálaš” viehkagat. Buorit geasseguohtumat dat váikkuhit dan. Boazolohku juohke areálovttadaga nammii lea badjelis go Nordlándda davit oasis (0,3 km²). Nu orrotge Sáltoduoddaris adnome áigodatguohtumat vuohkka-seappot go eará orohagain. Guohtundilli boahá almmatge ovdan das go balddihahtti láhkái lea boazolohku rievdan. Dušše ovttá jagis, 1957 rájes -58 rádjái njiejai lohku 37 %, ja jagis 1981 rájes -82 rádjái njiejai lohku 31 %, ja njiedjanlohku lea jagis 1990 rájes 91 rádjái ges 25 %. Lássahuvvan dálveguohtumat, mat minddarnai leat unnán, dagahit massu.

Oktiigeassu

Guovllu bievlaeatnamat leat historjjálaččat adnon lotnolasat golmmain dálveorohatvejolašvuodain. Riddo-lagas guohtumat, rádjeguovllu guohtumat ja kontinentála dálveguohtumat. Dáid guohtumiid alde leat Norgga boazodoallit gilvalan Ruota boazodolliiguin. Fágálávdegotti oaivila mielde ii leat dilli buorránan siiddaid gaskka jagi 1972 konvenšuvnna mañnil. Guokte beali váikkuhit. Guovtgeardánis guođoheapmi rádjeguovlluin ii leat doaibman doarvái bures. Sáltoduottar ii leat oaidnán vejolažžan dásseedit guođohit Storsundguovllus.

Orohat dárbbasa buoret ja sihkkarit dálveorohaga, vai sáhtta doaimmahit dohkálaš doalu, oaivvilda fágálávdegoddi. Jus dušše rádjeguovlluid galgá guođohit

dálvet, de eai ábut earát guođohit daid seammáhat eatnamiid eará áigodagaid. Ná ferte dahkkot vai dálveguohtun lea ollislaš go bohtet orohakkii ealuin. Ovttagardánis atnu álkidahtta nu ahte sáhtta valljodagaid atnit rievttuid. Dát sáhtta mearkkašit ahte muhtin jagiid ii guođot dihto eatnamiid vai besset šaddat, eaige earát galgga guođohit doppe gidđat ja čakčat.

Fágálávdegoddi váldá vuhtii ahte rádjeguovllut eai leat erenoamážit geasseguohtumat, muhto dat leat oarjelis. Rádjeguovllus lea jeageleanan.

Jus rádjeguovllu galgá várret aivvefal Sáltoduoddarii dálveorohahkan, ferte goit caggat amaset Semisjaur-Njarg guođohit daid rašis eatnamiid. Jus čearru galgá sáhttit guođohit lagas guovlluid riikaráji nuorttabealde, de fágálávdegoddi ii oainne movt galgá nagodit caggat bohccuid mannamis oarjjás. Dán árvvoštallat dálá anu vuodul, ja dan mielde maid gaskaáiddiiguin leat vásihan. Danne ii leat fágálávdegotti mielas ávki fállat Semisjaur-Njarg čerru molssaevtolaš ja buoret geasseguohtumiid. Sii eai almmatge nagat cakkadit bohccuideaset mannamis namuhuvvon áigeguovdilis guovlluide.

Jus Semisjaur-Njarg čearru ain oažžu guođohan-rievtti odđa konvenšuvnna vuodul dálá konvenšuvdnaguovllus, de ferte Sáltoduottar oažžut dálveorohaga Ruotas. Prinsihpas oaivvilda lávdegoddi dán dálveorohaga galgat leat Semisjaur-Njargas. Ulbmila ahte galggašedje leat oktasaš dálveguohtumat buot Nordlándda orohagaide, mat guođohit nuorttabealde, ii leat vejolaš ollašuttit. Dalle gártašedje fievrridit bohccuid guhkematki ja fertešedje bisánit gaskkas guđoldahttit bohccuid. Ii leat dušše elliidsudjalus man ferte vuhtiiváldit, muhto doaibmagolut gártet maid divrrasin.

Sáltoduottar sáhtášii rátkit guokten siidan, nubbi guođoha dálveguohtumiid mat leat orohagas, ja nubbi

høgda og ved Bjøllåvatna er sommerbeitet noe frodigere. Blant annet er det registrert fine graslier langs en

del bekkefar som er skapt av isolerte kalkområder (Bjøllåvatn).

Tabell 3.23. Fordeling (%) av ulike beitetyper i de østlige delene av Saltfjell.

Av "netto areal"	"Saltfjellet"	Semskahøgda	Bjøllåvatna	Hessinghompene
Dvergbjørk kreklinghei	28	15	21	31
Reinlav	10	6	5	14
Lavalpine blåbærrisheier	8	3	5	
Vier-dvergbj, blåbærl.	12			
Rabbesivhei		5	9	
Stivstarrhei	11	17	4	5
Fjellmosnøleier	10	6	4	3
Impediment i linjen	10			18
	88	52	48	72
Av brutto areal				
Større impediment	40		35	40
Totalt areal i km ²	810	50	115	30

Det karrige preget i de østlige områdene står i kontrast til de meget fine sommerbeitene en har i andre deler av distriktet. Det er takseringslinjer der andelen grasbeiter er oppe i 70 % av bruttoarealet. Middell for hele distriktet er 41 %. Området sørvest for de arealene som er beskrevet i tabell 3.23, har for eksempel en andel på 20 % alpine grasheier, i tillegg til 12 % fjellmosnøleier og 12 % lavalpine blåbærrisheier. I Stormdalen og lille Stormdalen dekker disse plantesamfunnene 60 % og 47 %.

Slaktevektene for kalv ligger over det en anser som "normal" vekt. Dette bekrefter de gode sommerbeitene. Reintallet pr. arealenhet ligger også over gjennomsnitt i nordre del av Nordland (0,3 km²). Saltfjell synes derfor å ha bedre sammensetningen mellom sesongbeitene enn de andre distriktene. Beitesituasjon illustreres imidlertid også med en del dramatiske endringer i reintallet. Fra 1957 til -58 var det en reduksjon på 37 %, fra 1981 til -82 var reduksjonen 31 %, mens reduksjonen fra 1990 til -91 var på 25 %. Tapene skyldes låste vinterbeiter som i utgangspunktet har liten beitekapasitet.

Sammendrag

Historisk sett har barmarksbeitene i regionen vært benyttet med 3 alternativer for vinterbeite. Det er kystnære beiter, beiter i grenseområdene og kontinentale vinterbeiter. Disse beitene har til dels vært utnyttet i konkurranse mellom reineiere fra Sverige og Norge. Etter fagutvalgets mening ser det ikke ut til at problemene med konkurranse mellom ulike grupperinger er blitt bedre etter konvensjonen av 1972. Dette ligger i to forhold. Den dobbeltbeitingen som forutsettes gjennomført i grenseområdene har ikke fungert tilfredsstillende. Saltfjell har heller ikke funnet det forsvarlig med en systematisk bruk av Storsundområdet. For å kunne opprettholde en stabil reindrift, er det etter fagutvalgets mening, nødvendig at distriktet får en bedre og sikrere tilgang på vinterbeiter. Dersom en

skal basere seg på vinterbeite bare i grensestrøkene, vil det være påkrevet at andre ikke benytter de samme områdene til andre tider. Dette er nødvendig for at ressursene skal være til stede når vinterbeitingen skal starte, men en ensidig bruk gir bedre muligheter til å forvalte ressursen på en riktig måte. Dette kan for eksempel innebære at man enkelte år kan la beitene kvile uten at man risikerer at andre nytter det som vår- og høstbeite.

Fagutvalget konstaterer at områdene langs riksgrensen ikke er utpregede sommerbeiter, og at de finnes lengre vest i distriktet. Grenseområdet er et utpreget lavbeiteområde.

Dersom man skal kunne frigjøre grenseområdene til ensidig vinterbeiting for Saltfjell, må det i tilfelle skje ved å hindre at rein fra Semisjaur-Njarg kommer inn på de utsatte beitene. Dersom samebyen skal kunne nytte tilstøtende områder på østsiden av riksgrensen, vil det etter fagutvalgets mening ikke være praktisk mulig å hindre at reinen trekker vestover. Denne vurderingen bygger både på erfaringer fra nåværende beitebruk, og de erfaringer en har skaffet seg med sperregjerder. Etter fagutvalgets mening vil det derfor ikke ha noen hensikt å tilby Semisjaur-Njarg alternative og bedre sommerbeiter. De vil i alle tilfeller ikke greie å holde sin rein borte fra de aktuelle områdene.

Dersom ny konvensjon gir fortsatt beiterett for Semisjaur-Njarg i nåværende konvensjons-område, vil det måtte innebære at Saltfjell får vinterbeiter i Sverige. Prinsipielt sett mener utvalget at dette beitet bør ligge i Semisjaur-Njarg. En modell som bygger på felles vinterbeite for alle de østvendte distriktene i Nordland, er etter utvalgets mening urealistisk. Det vil innebære så lange transporter at det er nødvendig å stoppe under transporten for å gi reinen kvile. I tillegg til hensynet til dyrevern, vil en slik løsning svekkes på grunn av høye driftskostnader.

En mulig løsning for Saltfjell vil være deling i to vintergrupper, der en gruppe blir igjen og nytter de vin-

johtá Ruttii. Eaktun lea ahte dálá konvenšuvdnaguovlu ii viiddiduvvo iige váldde orohaga oassin Dypenåga davit guovllu. Dasa lassin lea eaktun ahte Sáltođuottar ii oazžo lobi rasttidit lagamus guovlluide ruoŧabealde riikaráji ja beassanlobi konvenšuvdnaguovlluide. Fågalåvdegoddi lea dan oaivilis ahte ii galgga mannat čovdosiidda mas boahŧtevaš boazodoallu guođuha konvenšuvdnaguovlluid moattegeardånit.

Fågalåvdegoddi lea årvvoštallan oktasašsiidda, ja gåvnnahan ahte moadde siidda gal såhttet ovttaiduhttit doaimmaid ja atnit obbalaš oktasašvuođu. Oktasašgeassesiidda gal låvdegotti mielas dahká heajos valljodatgeavaheami. Dåt čoavddus rahpå vejolašvuođu rådjeguovllu dålveguohtumiid årrat guođuhit ja nu maññåna dålveorohahkii johtin. Dat maid miellidubuktå ahte konvenšuvdnaguovllus viiddida Semisjaur-Njarg vuoigatvuođu guođuhit Norggas sihke åiggi ja båikki dåfus.

3.6.2 Fågalåvdegotti evttohus

Semisjaur-Njarg – Såltođuottar

1. Fågalåvdegoddi evttoha cegget oktasašsiidda gaskal Semisjaur-Njarg-Såltođuottar
2. Semisjaur-Njarg oazžu konvenšuvdnaguovllu jagi 1972 konvenšuvnna mielde. Semisjaur-Njarg oazžu lobi bievlan rasttidit råji ja mannat Tjørnfjell-guvlui (E6 orohatrådji Balvatn/Såltođuottar). Såltođuottar oazžu konvenšuvdnaguovllu Ruotas dålveorohahkan.
3. Semisjaur-Njarg oazžu konvenšuvdnaguovllu jagi 1972 konvenšuvnna mielde. Semisjaur-Njarg oazžu lobi bievlan rasttidit råji ja mannat Tjørnfjell-guvlui (E6 orohatrådji Balvatn/Såltođuottar). Såltođuottar oazžu lobi guođuhit rådjeguovllu mii lea Semisjaur-Njarg konvenšuvdnaguovlu ja oazžu dålvet lobi rasttidit Semisjaur-Njarg čearu orješlulåbealdeat guovlluid.

Geahča 3.9 kårŧta.

terbeitemulighetene som finnes i distriktet mens den andre flytter til Sverige. Det forutsetter at nåværende konvensjonsområde ikke utvides til også å omfatte områdene nord for Dypenåga. Videre forutsettes det at Saltfjell får en overtredelsesrett til tilstøtende områder på svensk side av riksgrensen og adgang til konvensjonsområdene. Fagutvalget er imidlertid av den oppfatning at en ikke bør basere en framtidig reindrift på dobbeltbeiting i konvensjonsområdene.

Fagutvalget har drøftet mulighetene for samdrift, og er kommet til at det kan ligge til rette for å samordne driften mellom flere driftsgrupper innen et overordnet fellesskap. En drift basert på en felles sommergruppe vil etter utvalgets mening gi for dårlig ressursutnyttning. En slik samordning kan åpne muligheten for å benytte grensebeitene til tidlig vinterbeite med en derpå forsinket flytting til vinterbeitene. Det vil imidlertid også innebære at man i konvensjonssammenheng åpner for å utvide Semisjaur-Njarg rett til beite i Norge både i tid og rom.

3.6.2 Fagutvalgets forslag

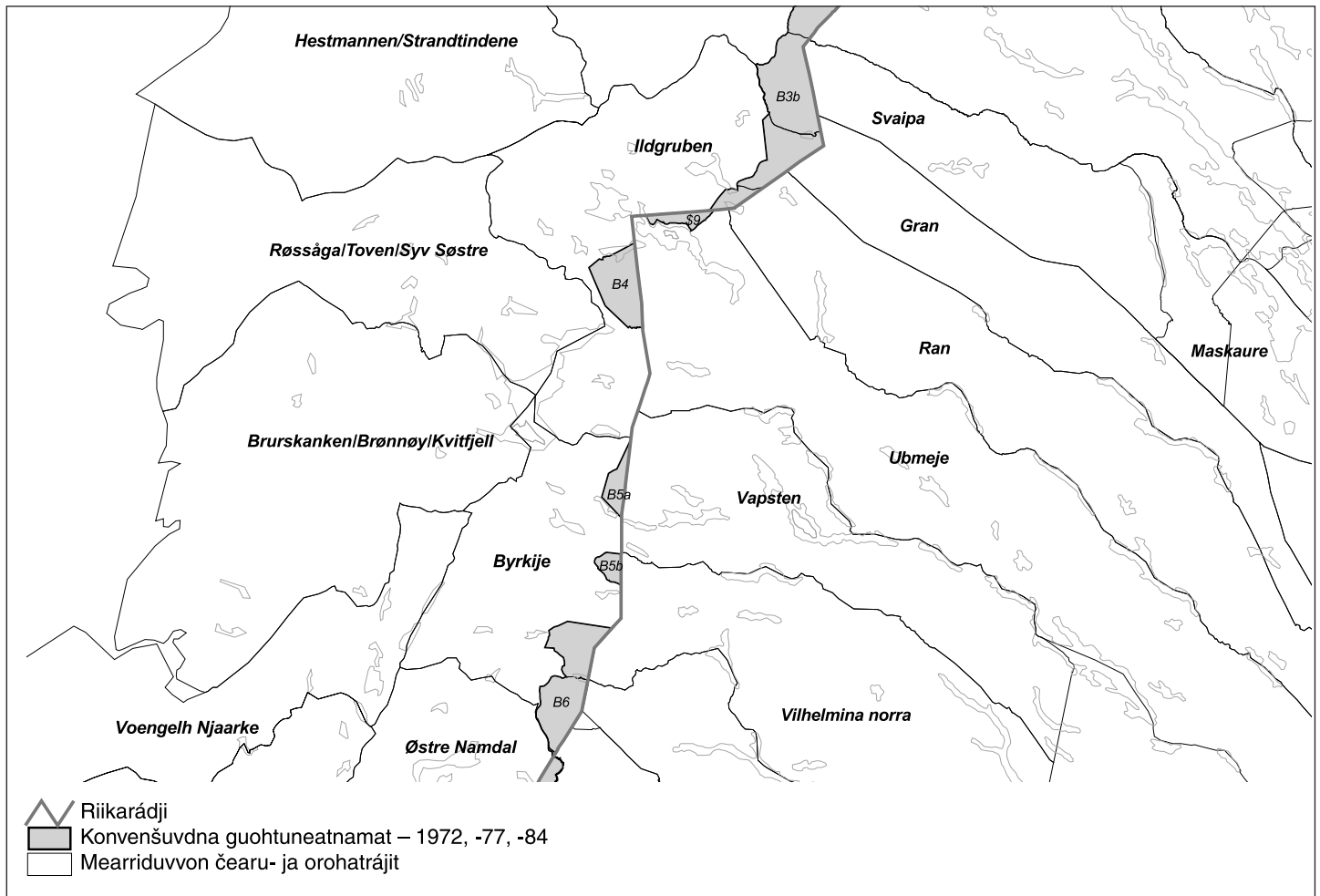
Semisjaur-Njarg – Saltfjell

1. Fagutvalget foreslår at Semisjaur-Njarg og Saltfjell etablerer samdrift.
2. Semisjaur-Njarg får et konvensjonsområde i samsvar med konvensjonen av 1972. Semisjaur-Njarg får overtredelsesrett til Tjørnfjell-området (E6 – distriktsgrensen Balvatn/Saltfjell) i barmarksp perioden. Saltfjell får et konvensjonsområde for vinterbeiting i Sverige.
3. Semisjaur-Njarg får et konvensjonsområde i samsvar med konvensjonen av 1972. Semisjaur-Njarg får overtredelsesrett til Tjørnfjell-området (E6 – distriktsgrensen Balvatn/Saltfjell) i barmarksp perioden. Saltfjell får rett til å beite i det grenseområdet som er konvensjonsområde for Semisjaur-Njarga og får overtredelsesrett i Semisjaur-Njarga sine sørvestlige områder om vinteren.

Det vises til kart 3.9.

4. Helgelánda ja Västerbotten

4.1. govvas oaidnit mii guovllu orohagaid ja čearuid rájiid. Doppe leat 13 hálddahaslaš ovttadaga, dán leat 8 riikaráji lahkosiin.

4.1. govva. Helgelánda boazorohagat ja Västerbottena čearut.

Helgelánda obbalaččat

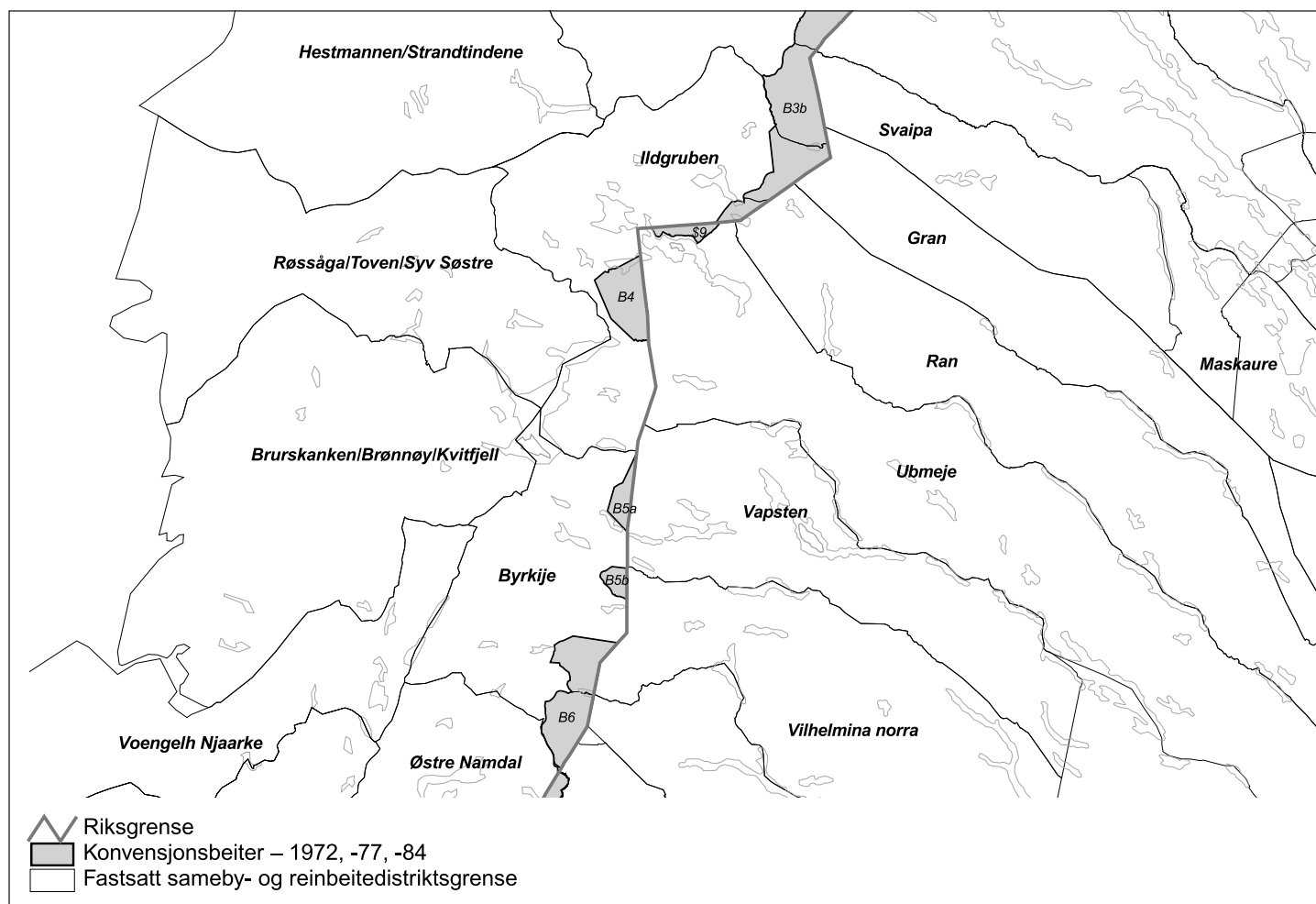
Rádjesirdimat jagis 1999 miellidubukte stuora rievdasusat, ja dál leat 6 boazorohaga guovllus. Mii oaidnit 4.1. tabeallas doalloovttadagaid logu ja galle olbmo gullet orohagaide. Tabeallas čájeha maiddái

alimus mearriduvvon boazologu juohke orohaga³⁸ nammii, ja dat mearkkaša gaskamearálaččat 360 bohcco juohke doalloovttadahkii. Orohagaid boazologut dáhtonis 31.1.1999 leat vuollelis alimus meari.

38. Ii leat mearriduvvon alimus boazolohku manñil rádjerievdadeami. Go mánga orohaga leat biddjon oktii, lea alimus boazolohkun biddjon dat lohku mii dain boares orohagain lei oktiibuot.

4. Helgeland og Västerbotten

Figur 4.1 viser grensene mellom reinbeitedistrikter og samebyer i regionen. Samlet utgjør de 13 administrative enheter, 8 av disse grenser mot riksgrensen.

Figur 4.1. Reinbeitedistrikter og samebyer i Helgeland/Västerbotten.

Generelt om Helgeland

Etter en gjennomgripende endring av distriktsgrensene i 1999 er det nå 6 reinbeitedistrikt i regionen. I tabell 4.1 er det gitt en oversikt over antall driftsenheter og personer i hvert distrikt. Av tabellen framgår også det

fastsatte øvre reintall pr. distrikt³⁸ som innebærer 360 rein pr. driftsenhet i gjennomsnitt. Ut over det som framkommer av konvensjonen, er det ikke fastsatt beitetider. Reintallet pr. 31.3.1999 ligger under den fastsatte øvre grensen.

38. Det er ikke fastsatt nytt øvre reintall etter endringene av distriktsgrensene. Der flere distrikter er slått sammen, er øvre reintall summen av de opprinnelige distriktenes øvre reintall.

4.1. *tabealla*. Doaluid ja olbmuid lohku ja alimus boazolohku dahthonis 31.03.99.

	Lohku Doalloovttadagat	Lohku Olbmot	Alimus boazolohku
Byrkije	2	6	900
Ildgruben	3	8	900
Hestmann/Strandtindene	3	9	900
Røssåga/Toven/Syv Søstre	3	10	1200
Brurskanken/Kvitfjell/Brønnøy	4	16	1600
Voengel – Njaarke	7	68	2400
	22	117	7900

Go rievdaduvvui orohagaid juohkin Nordlánddas, biddjui vuodđun ahte Helgelándda boazodoallu jodi-huvvo dainnalágiin ahte muhtin siiddat johte luksa dálvá ja nuppit fas guođohit riddoatnamiin davvin/oarjin/allin dálvet, ja nu ledje dálvejagi eatnamat Ruotas ja muhtimiin. Helgelánddas leat dáid boazo-doallomálliid gaska lunddolaččat “rádjin” Fiplingdalen, Røsvatnet, Okstindan, Ranfjorden ja Dunderlandsdalen. Dákkár rádjejuogu prinsihppan lea ahte guohtuneatnamat, mat čadnojit oktavuhtii Ruota eatnamiiguin dálvejagis, sihke ovdal jagiid 1919 ja 1972 konvenšuvnnas, leat nuorttabealde dan “ráji”. Dát fáttmasta ođđa orohatjuohkimis Byrkije ja Ildgruben orohagaid.

Lea riidu orohatjuohkima prinsihpalaš vuodu nalde. Dat 4 orohaga, mat ođđa orohatjuohkima mielde galget guođohit dálvejagis rittus, bukte gulaskuddamis ovdan ahte sii hálidit dakkár orohatjuogu mii vuolgá riikarájis mearragáddái, ja mas galgá maiddái leat vejolašvuotta guođohit dálvet rittu ja Ruota gaska. Dát mielldisbuktá ahte šiehtadallamiin mat manjil

dahkkojit, sáhtta bidjat molssaeaktun dan ahte guođohit rádjejuovllu eatnamiid dálvet. Dan seammás mielldisbuktá dát maiddái dan ahte eananoasit oarjelis sáhttet váldot mielde go šiehtadallá ođđa konvenšuvnna. Danne lea fágálávdegotti mielas dárbašlaš guorahallat rittoguvllu guohtundilálašvuodaid, vaikko dat eai guoskka njuolgut riikarádjái. Almmatge leat guohtun- ja doaibmadilálašvuodát deatabemosat dán guovtti orohagas, main lea rájji ruotabeali čearuide.

Boazoguohtunkommišuvdna evttohii jagis 1964 ahte Helgelánddas sáhtta geavvadis leat alimus boazolohku gaskal 2,2-5,2 ja 0,6-2,2 bohcco juohke km² nammii, nu movt bievlanjagi- ja dálvejagi guohtumiin³⁹. Ođđa dutkammat mat ee. gusket dasa movt jeagil smoaldana, dagahit ahte dáid meroštallamiid ii sáhte njuolgut atnit ávkin. Meroštallamat almmatge čájehit dan guvlui makkár eavttut biddjojede vuodđun jagi 1972 konvenšuvnnas.

4.2. *tabeallas* lea čoaikkáigeassu mas čájeha jagiid 1998/99 guohtumiid čaovddaloguid.

4.2. *tabealla*. Guohtumiid geavaheapmi Helgelánddas.⁴⁰

Orohat	Areála km ²	Boazolohku		Buvttadeapmi		Njuovvan-deaddu miesit kg
		01.04.98	Juohke km ²	kg/km ²	kg/boazu	
Byrkije	2248	874	0,4	3,1	7,9	21,1
Ildgruben	2773	959	0,3	4,3	12,4	23,5
Hestmann/Strandtindene	2578	818	0,3	1,7	5,5	17,8
Røssåga/Toven/Syv Søstre	2310	835	0,4	3,8	10,5	21,7
Brurskanken/Kvitfjell/Brønnøy	4162	1457	0,4	2,0	5,6	23,0
Voengel– Njaarke	2420	1914	0,8	5,3	6,8	21,1
Guovlu	16491	6857	0,4	3,2	7,8	

Orohagaid areálat leat dás ođđa orohatjuohkima mielde, ja leat divoduvvon eatnamiid mielde mat adnojit dehe várrejuovvot boazoguohtunkonvenšuvnna mielde. Buvttadeapmi fáttmasta njuovvama ja boazologu rievdamá mii lea rehkenaston kiloide⁴¹.

Buvttadeapmi lea oalle heittot, sihke areálaid ja boazologu dáfus. Okta sivvan manne buvttadeapmi obbalaččat lea vuollin, lea go boraspiret váldet bohccuid.

Jus miessedeattuid bidjá vuodđun mihtidit man buorit guohtumat leat, ja atná 21,5 kg⁴² norbman

dehe gaskamearrin, de oaidnit ahte 3 orohaga leat badjelis norpma. Go dáid loguid buohtastahtta Norgga eará orohagaiguin, de leat deattut, mat čájehuvvot 4.2. *tabeallas*, gaskamearálaččat badjelis ja čájehit movt guohtundilli lea. Guđe guvlui lea mannan, dan oaidnit 4.2. *govas*, mas čájeha Helgelándda njealji “boares” orohagaid deattuid rievdamá. Deattut leat váldon olles áigodagas. Lassin dan dábálaš dássái, čájeha 4.2. *govas* maiddái luonddudilálašvuodaid vuodul erohusaid jagis jahká.

39. Geavtlaš optimála boazolohku definerejuvvui biologalaš optimála boazologus ja de gessui eret eatnamiidda sisabahkkemat ja dat go oamit guhtot eatnamiid.

40. Buvttadanmeroštallan lea dahkkon dan mielde man ollu lea leamaš njuovvanboazu, ealihanbohccuid vuovdin orohagaid gaska ja boazologuid rievdan. Go boazologu rievdamá lea meroštallan, de leat vuhtiváldon rievdadusat go johtá orohagaid gaska.

41. Go meroštallojuvvui boazologu rievdamá váikkuhus, de leat vuodđun dat logut mat bohtet ovdan “melding om reindrift” dieđuin doaibmajagiin 1998/99.

42. Gaskamearálaččat 30.000 miesi njuovvon Davvi-Trøndelágas.

Tabell 4.1. Antall driftsenheter, personer og fastsatt øvre reintall pr. 31.03.99.

	Antall driftsenheter	Antall personer	Fastsatt øvre reintall
Byrkije	2	6	900
Ildgruben	3	8	900
Hestmann/Strandtindene	3	9	900
Røssåga/Toven/Syv Søstre	3	10	1 200
Brurskanken/Kvitfjell/Brønnøy	4	16	1 600
Voengel – Njaarke	7	68	2 400
Sum	22	117	7 900

Ved endringen av distriktsinndelingen i Nordland la en til at reindriften på Helgeland var delt i en østlig og en vestlig reindriften, med vinterbeiter i henholdsvis Sverige og på kysten. På Helgeland vil “grensen” mellom disse reindriftssystemene naturlig følge Fiplingdalen, Røsvatnet, Okstindan, Ranfjorden og Dunderlandsdalen. Prinsippet om en slik grensedragning underbygges ved at de beitearealene som har vært knyttet til vinterbeite i Sverige, både etter konvensjonene av 1919 og 1972, ligger øst for denne “grensen”. Etter den nye distriktsinndelingen omfatter det reinbeitedistriktene Byrkije og Ildgruben.

Det er strid om det prinsipielle utgangspunkt for distriktsinndelingen. De 4 distriktene som etter den nye inndelingen forutsettes å benytte vinterbeiter på kysten, ga under høringen uttrykk for at de ville ha en inndeling som gikk fra riksgrensen til havet med mulighet for alternering av vinterbeiting mellom kysten og Sverige. Dette innebærer at det i en senere forhand-

lingssammenheng, kan foreligge alternative muligheter for utnytting av beitene i grenseområdet, men det innebærer også at ressursene lengre vest også kan bli trukket inn i forhandlingene om ny konvensjon. Fagutvalget anser det derfor nødvendig å ha en gjennomgang av beiteforholdene i kystdistriktene, selv om de ikke har direkte tilknytning til riksgrensen. Det vil imidlertid bli lagt størst vekt på beite- og driftsforhold i de to distriktene som grenser mot svenske samebyer.

For Helgeland foreslo Reinbeitekommissjonen av 1964 et praktisk optimalt reintall som tilsvarte mellom 2,2–5,2 og 0,6–2,2 rein pr. km² for henholdsvis barmark- og vinterområder³⁹. Nyere forskning, bl.a. fordøyelse av reinlav, gjør at en ikke kan anvende disse beregningene direkte. De gir imidlertid en viss indikasjon på hvilke forutsetninger en la til grunn for konvensjonen av 1972.

I tabell 4.2 er det gjort et sammendrag av en del nøkkeltall knyttet til beiteressursene i 1998/99.

Tabell 4.2. Ressursutnyttningen på Helgeland.⁴⁰

Distrikt	Areal i km ²	Reintall		Produksjon		Slaktevekt kalv kg
		01.04.98	Pr. km ²	kg/km ²	kg/rein	
Byrkije	2 248	874	0,4	3,1	7,9	21,1
Ildgruben	2 773	959	0,3	4,3	12,4	23,5
Hestmann/Strandtindene	2 578	818	0,3	1,7	5,5	17,8
Røssåga/Toven/Syv Søstre	2 310	835	0,4	3,8	10,5	21,7
Brurskanken/Kvitfjell/Brønnøy	4 162	1 457	0,4	2,0	5,6	23,0
Voengel– Njaarke	2 420	1 914	0,8	5,3	6,8	21,1
Region	16 491	6 857	0,4	3,2	7,8	

Arealene omfatter distriktene etter den nye distriktsinndelingen, og er korrigert for de areaene som benyttes eller blir avstått som følge av reinbeitekonvensjonen. Produksjonen omfatter slakt og endring i dyretall omregnet til kilo⁴¹.

Produksjonen er relativt dårlig, både i forhold til areal og reintall. Tap til rovdyr er en medvirkende årsak til det generelt lave nivået.

Dersom en bruker slaktevekter på kalv som en indikator på beitene og betrakter 21,5 kg⁴² som en norm,

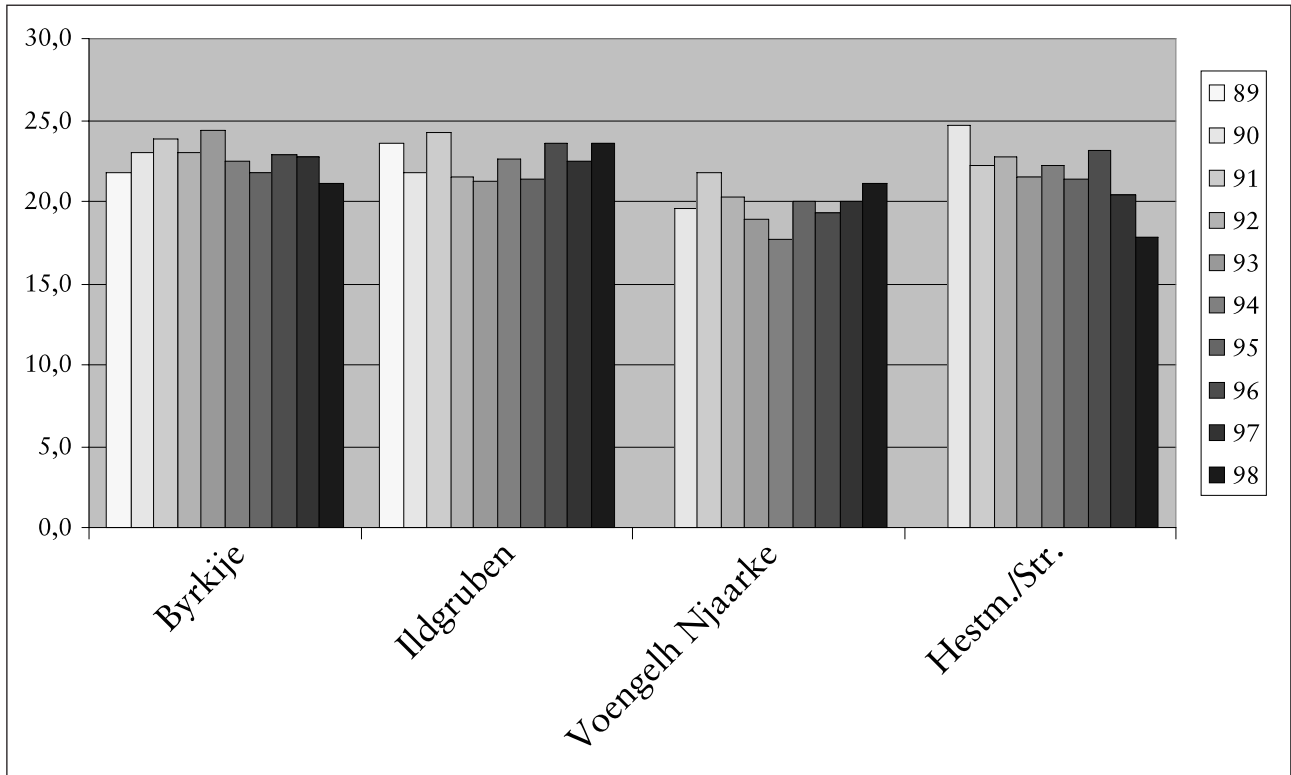
ser en at 3 av distriktene ligger over denne normen. Sammenholdt med andre områder i Norge er vektene som presenteres i tabell 4.2, gjennomgående høye og er en indikasjon på ressursituasjonen. Utviklingen over flere år er vist i figur 4.2 som gir oversikt over vektutviklingen for 4 av de “gamle” distriktene på Helgeland. Vekter er samlet over hele sesongen. Ved siden av det allmenne nivået viser figur 4.2 også naturbetinget variasjon over år.

39. Det praktisk optimale reintall ble definert ut fra biologisk optimalt reintall fratrukket effekt av inngrep og husdyrbeite.

40. Beregnet produksjon er kvantum slakt, salg av livrein mellom distrikt og endringer i dyretall. Ved beregning av endret dyretall er det tatt hensyn til endringer ved flytting mellom distrikt.

41. Ved beregning av effekten av endring i dyretall, er det brukt reintall fra reineierens “melding om reindriften” for driftsåret 1998/99.

42. Gjennomsnittet for 30.000 kalv slaktet i Nord-Trøndelag.

4.2. govva. Misiid njuovvandeattut njealji boazoorohagas Helgelánda.

4.1 Riddolagas orohagat Helgelánda

Areála ja doaibmadilálašvuodát

Mii oaidnit 4.1 govvas ahte Helgelánda riddolagas boazodoalus leat 4 boazoorohaga, main leat guohtumat siskkobealde orohaga rájiid birrajagi. Orohagaid olggut eanansiid juhket 5 stora vuona. Ráddjejuvni lea hui sullii nu movt eatnamat duodai leat adnon 19. jahkečuodi vuosttaš oasis.

Eanas orohagat, earret Hestmann/Strandtindene, feritejt rasttidit E6 ja ruovdemáđi, vai besset johtalit guohtuneatnamiid gaskka. Guokte davimus orohaga gártet johtit meara rastá, vai besset dálvejagi eatnamiidda ja doppe fas ruovttoluotta. Ovdal vuojahedje ealu, muhto dál fievrridit ealu fearggain/biillain.

Luonddudilálašvuodát

Stuorát osiin Helgelánda riddoguvlluin leat gággádit mollaneaddji báktešlájat. Dát šlájat gávdnojit ere-noamáš viidát Voengel-Njaarke ja Hestmann/Strandtindene guovlluin, muhto suvrra báktevuodđu lea mihtilmas maiddái dán guovtti eará orohaga olggut eanansiin. Orohagaid nuortalit eanansiin lea eambo geahppadit mollaneaddji báktešládja, ja nu šaddetge buorit geasseguohtumat. Erenoamáš mihtilmas lea Syv Søstre/Toven/Røssåga ja Brønnøy/Kvitfjell/Brurskanken guovlluin. Almmatge lea báikkuid maiddái siskkit eanansiin báktevuodđu mii šaddada jeagelguohtuma.

Oasit riddolagas suvrra guovlluin eai leat nu sakka

váikkuhuvvon jieknaáiggis go Helgelánda eará eananoasit. Vuosttažettin oaidnit dan Hestmann/Strandtindene nannámin, gos leat alla várreeatnamat. Danne leage doppe hui váttis bargat boazodoaluin.

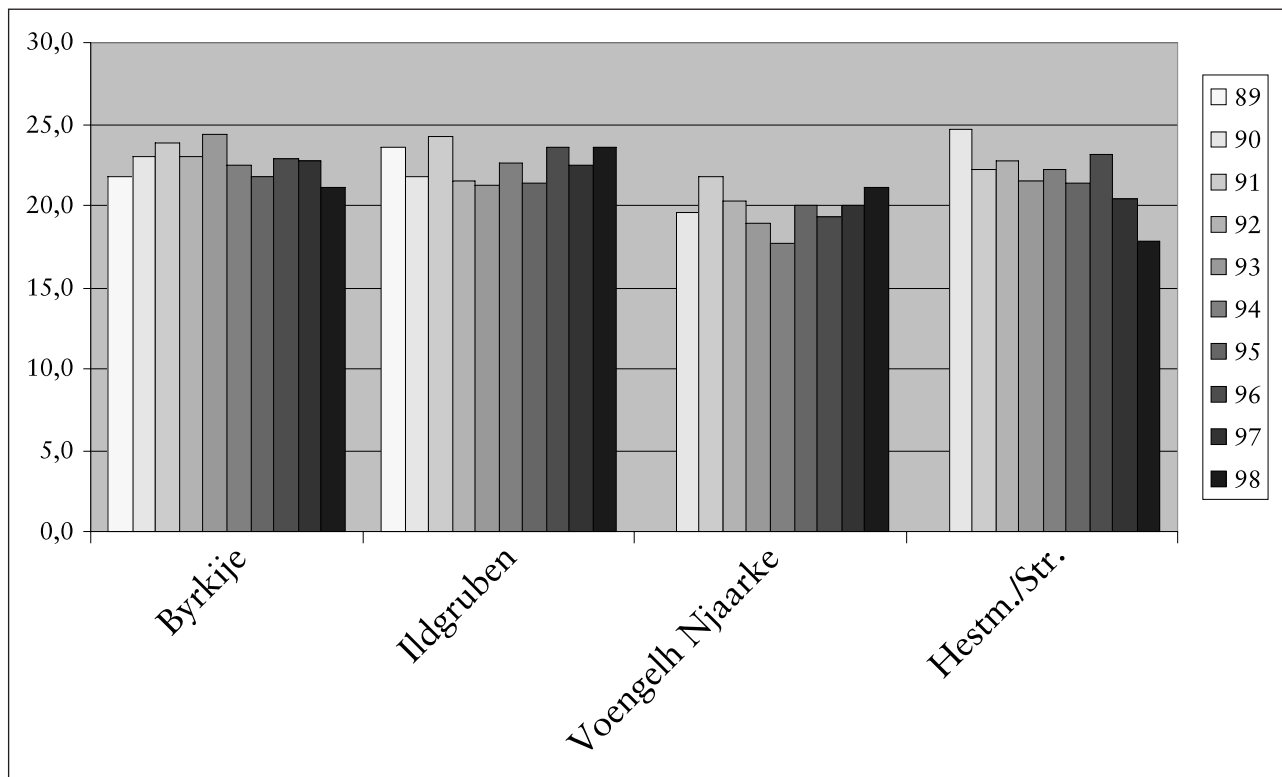
Várit váikkuhit dálkkádagaid mángga dáfus, ere-noamážit das movt muohta gokčá eatnama ja man ballu lea ahte arvá ja lásse guohtumiid dálvet. Danne leatge dálvejagi eatnamat hui eahpesihkkarat. Dat vánis jeageeatnamat, mat dán guovllus gávdnojit, adnojit ábaida giđdat ja čakčat.

Guohtun

Juohke dáfus go dán guovllu guohtuneatnamiid leat árvvoštallan, leat gávnahan ahte bievlajagi eatnamat geasášedje eambo bohccuid go dálvejagi eatnamat. Dálvejagi eatnamiid leat mañemus árvvoštallan dallego odđa orohatjuohkin Nordlánda čielggaduvvui. Mii oaidnit 4.3. tabeallas árvvoštallamiid oktiigeasu. Čielggadeami vuodđun leat Tømmervik ja Villmo guohtuniskkadeamit dain eanansiin Voengel-Njaarke orohagas mat gusket dálveguohtumiidda (Kolbotn-guovlu). Eará guohtuniskkadeamiin, šaddošlájaid čilgemis, areála ja guovllu ovdalis geavaheamis, lea kapasitehta juohke areálovttadaga nammii árvvoštallon modeallaguovllu ektui.

Areálvuodđu lea bruttoareála mielde. Dat miellidubuktá ahte Hestmann/Strandtindene guvlui gártá kapasitehta juohke areálovttadaga nammii badjelis go Syv Søstre:s. Dát lea dannego mañemus namuhuvvon guovllus lea viidát ii-anahahtti eanan.

Vuodđun lea biddjon ahte dálvejagi guohtumat gesset sullii 6 000 bohcco. Dát lohku lea vuollelis

Figur 4.2. Slaktevekter på kalv i 4 reinbeitedistrikter på Helgeland.

4.1 Kystnære reinbeitedistrikter på Helgeland

Areal og driftsforhold

Som det framgår av figur 4.1 består den kystnære reindriften på Helgeland av 4 reinbeitedistrikter som kan beite hele året innen eget distrikt. De ytre delene av distriktene er i praksis avgrenset ved 5 store fjorder. Avgrensningen ligger nært opp til den praktiske bruken i første del av det 19. århundre.

Med unntak av Hestmann/Strandtindene må distriktene krysse hovedtrafikkårer som E6 og jernbane for å komme mellom de ulike beiteområdene. De to nordligste distriktene må passere havstrekninger for å komme til og fra vinterbeitene. Tidligere foregikk dette ved svømming, nå skjer det også med ferge/biltransport.

Naturforhold

En stor del av kystområdene på Helgeland er preget av tungt oppløselige bergarter. Særlig omfattende er dette i Voengelh Njaarke og Hestmann/Strandtindene, men den sure berggrunnen preger også de ytre områdene i de to øvrige distriktene. De østlige delene av distriktene preges i sterkere grad av lettere oppløselige bergarter som gir gode betingelser for sommerbeiter. Dette gjelder særlig indre deler av Syv Søstre/Toven/ Røssåga og Brønnøy/Kvitfjell/Brurskanken. Lokalt i disse indre områdene finnes det imidlertid også berggrunn som gir grunnlag for lavbeiteområder.

Deler av de sure kystnære områdene er ikke så

preget av istiden som andre deler av Helgeland. Dette gjelder i særlig grad fastlandet i Hestmann/Strandtindene som har et utpreget alpint landskap. Som følge av dette har de til dels meget vanskelige driftsforhold.

Fjellene har betydning for klimaet på flere måter, særlig for fordelingen snø og risikoen for regn og låste beiter om vinteren. Tilgjengeligheten for vinterbeitene er derfor svært usikre. De begrensede lavbeiteressursene som finnes i områdene, har derfor i hovedsak vært benyttet til vår- og høstbeiter.

Beite

I alle sammenhenger der beitene i denne regionen er vurdert, er det påvist at barmarksbeitene langt overskrider kapasiteten på vinterbeitene. Den siste vurderingen av vinterbeitene er foretatt i utredning om ny distriktsinndeling i Nordland. Tabell 4.3 viser et sammendrag av disse vurderingene. Utredningen tar utgangspunkt i de deler av Tømmervik og Villmo's beitegransking for Voengelh Njaarke som omhandler vinterbeitene (Kolbotn-området). Ut fra andre granskinger av beitene, allmenn beskrivelse av vegetasjon, areal og tidligere bruk av områdene, er kapasiteten pr. arealenhet vurdert i forhold til modellområdet.

Arealgrunnlaget refererer seg til brutto areal. Dette innebærer bl.a. at Hestmann/Strandtindene får en høyere kapasitet pr. arealenhet enn Syv Søstre. Dette har sammenheng med at det siste distriktet har en større andel impediment.

En har forutsatt at beitene gir en kapasitet på ca 6.000 rein på vinterbeite. Dette er noe under det reinbeitekommissjonen av 1964 anbefalte (8.200 rein).

go jagi 1964 boazoguohtunkommišuvdna ávžžuhii (8 200 bohcco). Čilgehus dása lea go dál leat eambo eananduohtadeamit. Meroštallamat čájehit dan guvlui

ahte ođđagilvimat juo iešalddiset leat gáržžidan dálvejagi eatnamiid unnimustá 750 bohccuin manemus 20 jagis.

4.3. *tabealla. Dálveguohtumiid kapasitehta Helgelándda riddoguohtu (giđđaeallu).*

	Dálvejagi eatnamat		Dálveguohtun bievla- jagi eatnamiin	Dálvejagi guohtu- mat ollislaččat
	Juohke km ²	Oktiibuot		
Voengel-Njarke	2,0	2200	0	2200
Brønnøy/Kvitfjell/Brurskanken	1,5	1200	550	1750
Syv Søstre/Toven/Røssåga	2,5	1000	200	1200
Hestmann/Strandtindene	2,7	1100	0	1100
Submi		5500	750	6250

6000 bohcco lea veahá badjelis go dat maid orohagat leat dieđihan dál (4 831 bohcco dáhtonis 01.04.98). Dáid dieđuid mielde lea vejolaš veahá lasihit boazologu. Mii deattuhit ahte meroštallamat leat eahpesihkkarat.

Jagi 1964 kommišuvdna meroštalai čáhkát eanemustá sullii 25 000 bohcco bievlanjagi eatnamiidda. Vaikko vel dáid meroštallamiid eat leat iskkadan dárkileappot, lea goitge čielggas ahte bievlanjagi eatnamat gesset mihá eambo bohccuid go dálvejagi eatnamat. Danne ráddjejit dálveguohtumat boazodoalu ovdáneami, jus ii gávna guohtuneatnamiid olgobealde orohaga dálá rájiid.

Oktiigeassu

Bievlanjagi eatnamiid vejolašvuohta doalvu lunddolaččat dan jurdagii ahte lea buoremus ohcat dálveguohtumiid olgobealde guovllu duovdagiid. Fágálávdegoddi váldá vuhtii ahte guoskevaš orohagat, dallego orohatrájit rievdaduvvojede, leat sávvan oazžut dálveguohtumiid Ruotas, dehe vuoigatvuoda johtalit gaskal riddoeatnamiid ja siseatnamiid. Guohtumiid ekologalaš oaidninbealis doarju lávdegoddi boazodolliid jurdaga ahte orru leamen lunddolaš ná earáhuhtit guohtumiid geavaheami. Eaktun lea almmatge ahte gávdnojit vejolaš dálveguohtuneatnamat, maid sáhtta atnit ovttas daid geassejagi viiddis guohtuneatnamiiguin. Seammás čujuha fágálávdegoddi ahte dáinna ákkain sáhtta maiddá addit guođohanrievtti riddoguohtu ruotabeali čearuide, geain váilot buorit geasseguohtumat. Mii gártá buoremussan loahpa loahpas, guoská viidábut go dušše guohtunekologijii. Lea maiddá sáhka boazodoalu buriin ja heajos beliin. Fágálávdegoddi muittuha ahte riddolagas boazodoallu gáibida intensiivlaš doaibmamálla, vai sáhtta ávkin atnit gáržžes dálvejagi eatnamiid. Jus intensiivlaš doaibmamálla galgá ovdánit, ferte dát gáhttejuvvot rádjeguovllu ekstensiiva boazodoalu ektui. Dát lea leamaš buot konvenšuvnnaid vuođđun mannil jagi 1919, ja fágálávdegoddi oaivvilda galgat dán bidjat maiddá odđá konvenšuvnna vuođđun.

Boares Røssågå orohat čuoččuha alddineaset leat rievtti guođohit Ramseles. Lávdegoddi ii ovddit oai- vilda dán áššis, dannego lávdegottis ii leat mandáhtta dálá konvenšuvnna mielde juohkit guohtumiid.

4.2 Sáltoduottar – Sváipa – Ildgruben – Gran – Ran guovllut

4.2.1 Sváipa čearru

Areála ja doaibmadilálašvuođat

Čearus lea 15 boazodoalli, geat barget bohccuiguin. Dálá láhkaásahusa mielde lea alimus lobálaš boazolohku 5 000 bohcco. Čearu rájit ja áigodatguohtumat čájehuvvojit 4.5 kárttas. Svaipa guođoha ja ovttasbargá Gran čearuin bievlanjagi guohtumiid dáfus, gitta dassážiigo rátkkašit dálvesiidan skábmamánus. Čearuin lea ovttasbargu dannego bievlanjagi eatnamiin váilot oalát lunddolaš oazit. Svaipa ja Gran leat geatvatlaččat okta čearru, mas leat guokte stuora siidda. Hálddatlaččat ja lágalaččat leat dát almmatge guokte sierra čearu, main leat sierra ekonomi- ja mearridan- doaimmat. Lassin váilevaš oziide čearuid gaskka, de ii leat riikarádjige lunddolaš rádjii oarjjil, muhto rádjii manná badjel várreeatnama, mii leat oktan eanamin. Davil lea Lais-johka lunddolaš oahcin riikaráji rájis gitta vulos Hällbackenii. Viidáseappot nuorttasguvlui leat jávrrit Gruttur, Juhtas ja Aisjávri, ja das gaskkas vel čázádat, lunddolaš rádjii, mat mannet gitta “gilvinráji” rádjái. Dálvejagi eatnamat leat áibbas sierra bievlanjagi eatnamiin, ja dain maid eai leat lunddolaš rájit. Dálvejagis sáhtta goitge buorebut reainnidit ealu ja lágidit boazobarggu vai eallu bissu dihto eatnamiin. Dálvejagi eatnamat leat guovtti duovdagis, mat leat goabbat sajis. Davit duovdagat leat gaskal Svanträsk, mii lea “lappmarksgränsen” lahkosiin, ja Bađaluoktarittu, mii fas lea davvelis Kåge. Lulit duovdagat leat davvelis Ekträsk ja vulos Botsmark-Bygdsilum linjás. Dálvejagi eatnamiid rájit leat mearriduvvon ja galget leat “lappmarksgränsen” nuortalis.

Dálvejagi eatnamiin johtet ealuin árbevirolaš vugiin daid vuosttaš vuollegis eatnamiidda oarjjabealde Storlisan ja Lais-joga, dábalaččat cuoŋománus. Jus lea manngiđđa, luitet ealu guohtut lahppojeahkála Laisjoga nuorttabeallái. Guottetbáikin leat bievlanjagi eatnamiid gaskkamus duovdagat oarjjil Båssjosjávrris ja nuorttasguvlui Tjelkesjávri. Dáin duovdagiin ihtet bievlielkkut árrat, ja maiddá eanan lea dan hámis

Dette kan delvis forklares med økte inngrep. Beregninger tyder på at nydyrking alene har redusert kapa-

siteten på vinterbeite med minst 750 rein de siste 20 årene.

Tabell 4.3. Anslag over kapasitet på vinterbeitene i kystområdene på Helgeland (antall rein i vårflokk).

	Vinterbeiteområdene		Vinterbeite i barmarksområdene	Samlet vinterbeitekapasitet
	Pr. km ²	Totalt		
Voengel-Njarke	2,0	2 200	0	2 200
Brønnøy/Kvitfjell/Brurskanken	1,5	1 200	550	1 750
Syv Søstre/Toven/Røssåga	2,5	1 000	200	1 200
Hestmann/Strandtindene	2,7	1 100	0	1 100
Sum		5 500	750	6 250

En kapasitet på 6.000 er noe over det som er innmeldt i de samme distrikter i dag (4.831 pr. 01.04.98). Etter dette skulle det ligge til rette for en viss økning. Det understrekes imidlertid at beregningene er usikre.

Kommisjonen av 1964 beregnet praktisk optimalt reintall på barmarksbeite til ca 25.000 rein. Selv om en ikke har vurdert disse beregningene nærmere, er det klart at kapasiteten på barmarksbeitene ligger betydelig over vinterbeitene. Vinterbeite vil derfor begrense omfanget av reindriften dersom en ikke har tilgang til beite utenfor disse distriktene.

Sammendrag

Overkapasiteten på barmarksbeitene leder naturlig til at det kan være hensiktsmessig å søke vinterbeiter utenfor regionen. Fagutvalget konstaterer at de berørte distriktene i samband med endring av distriktsgrensene har framsatt ønskemål om vinterbeite i Sverige, eventuelt en rett til å skifte mellom kystbeite og kontinentalt beite. Ut fra en ren økologisk vurdering av beitene, sier utvalget seg enig med de berørte reineiere at en slik omfordeling kan synes naturlig. Forutsetningen er imidlertid at det finnes ledig vinterbeitekapasitet som kan knyttes sammen med dette overskuddet av sommerbeiter. Samtidig vil fagutvalget peke på at det samme resonnetet kan benyttes for å gi beiterett i kystregionen for svenske samebyer som har et underskudd på gode sommerbeiter. Hva som til sist er den beste løsningen, er imidlertid ikke bare et spørsmål om beiteøkologi. Det er i tillegg et spørsmål om driftsmessige fordeler og ulemper. Fagutvalget vil peke på at reindriften i kyststrøkene krever en intensiv driftsform, for å kunne benytte marginale vinterbeiteressurser. Dersom denne intensive driftsformen skal videreutvikles, må den beskyttes mot den ekstensive driften i grenseområdene. Dette har vært utgangspunkt for alle konvensjoner etter 1919, og må etter fagutvalget's mening også være retningsgivende for den nye konvensjonen.

Det tidligere Røssåga distrikt hevder å ha en rett til vinterbeite i Ramsale. Utvalget tar ikke stilling til dette spørsmålet da den direkte fordeling av beitene etter gjeldende konvensjon ligger utenfor utvalgets mandat.

4.2 Området Saltfjell – Svaipa – Ildgruben – Gran – Ran

4.2.1 Svaipa sameby

Areal og driftsforhold

Innenfor samebyen er det 15 aktive reindriftsutøvere. Høyeste tillatte reintall er etter gjeldende forskrifter 5 000. Samebyens grenser og sesongbeiter fremgår av **kart 4.5**. Svaipa har samdrift med Gran sameby i hele barmarksperioden frem til oppdelingen i vintergrupper i november. Årsaken til samdriften på barmarksområdene er mangel på naturlige grenser langs hele barmarksområdet. Sett ut fra praktisk reindriften er forholdene slik at Svaipa og Gran kan beskrives som en sameby med to storgrupper. Administrativt og rettslig er det spørsmål om to selvstendige samebyer med atkilt økonomi- og beslutningsfunksjoner. Ut over denne mangelen på naturlige grenser i sør, er riksgrensen ikke en naturlig grense i vest hvor den går over et sammenhengende fjellområde. I nord danner Lais-elven en naturlig grense fra riksgrensen og ned til Hällbacken, Videre østover utgjør innsjøene Gruttur, Juhtas og Aisjaure, med mellomliggende vassdrag, en naturlig grense til "odlingsgrensen". Vinterbeitene, som ligger helt atskilt fra barmarksområdet, mangler naturlige grenser. På denne årstiden er det likevel forutsetninger for å styre beitebruken uten at reinen trekker i uønsket retning. Vinterbeitene ligger i to vidt forskjellige områder. Det nordlige området ligger mellom Svanträsk ved "lappmarksgrensen" og Bottenvikskysten nord for Kåge. Det sørlige er området nord for Ekträsk og ned mot linjen Botsmark – Bygdsiljum. Grensene for vinterbeitene er vedtatt og ligger øst for "lappmarksgrensen".

Reinen flyttes på tradisjonell måte fra vinterbeitene og til de første lavfjellene vest for Storlaisan og Lais-elven, vanligvis i april. Dersom det er sen vår, kan reinen bli sluppet på beiter med hengelav øst for Lais-elven. Kalvingslandet er de mellomste delene av barmarksbeitene fra Båssjosjaure i vest og østover til Tjelkesjaure. I dette området har man tidlige barflekker og en del småkupert terreng som gir vern. Kalvemer-

ahte suddje. Miessemearkun lea suoidnemánus ja dalle leat ovttas Gran čearuin. Konvenšuvdnaguovlu adno miessemearkunáiggi ja čakčageasi. Čakčat lea veadjetmeahttun caggat bohccuid mannamis dán guvlui, dallego guođohit lagas rádjeguovllood. Nuorra varrásiid njuvvet vuosttažettiin Gran gárddis Biergenäs:s čakčamánu álggus. Skábmamánus go čázit jiknot ja lea muohtán, gárddástallet Skieltje ja Biergenäs gárddiin ja rátkkašit dálvesiidan ja njuovadit. Eallu lea čakčat lávda bievlanjagi eatnamiin gitta rátkámiidda. Svaipa rátká golmma dálvesiidii. Guokte siidda guođohit dálveguohtumiid davit duovdagiid ja okta siida lea fas lulit duovdagiin. Skábmamánus johtet dálveeatnamiidda, ja ealuid fievrridit biillain. Dálveguohtumiin sii leat gitta cuoŋománnui. Čearru guođoha sihke ridoeatnamiid ja siseatnamiid dálvet. Siseatnanguohtumat leat nu lahka meara ahte bivvalis dálkkit sáhttet váikkuhit guohtumiid dálvet.

Guohtun

Svaipa čearu guohtunšládjaid juohkáseapmi (%) (4.4. ja 4.5. tabealla).

4.4. tabealla. Ruonasguohtunguovllut

Guohtunšládja	km ²	%
Jeagelvallji goahccevuovdi	0	0
Seamulvallji/urtavallji goahccevuovdi	2,3	0,2
Jeagelvallji soahkevuovdi	0,8	0,1
Seamulvallji/urtavallji soahkevuovdi	104,0	7,7
Čáhccás šattohis jeaggi	9,9	0,7
Čáhccás šattolaš jeaggi	3,7	0,3
Goike bovdnajeaggi	10,9	0,8
Goike šattolaš jeaggi	28,3	2,1
Danjas-/goike guolban	305,3	22,5
Varas guolban	329,5	24,3
Njuoskasit rásseeanan	83,9	6,2
Goikásit rásseeanan	195,5	14,4
Siedgarohtu	31,7	2,3
Jassa/Jiekŋa	108,6	8,0
Muorračuohpahat	0	0
Huksejuvvon guovllut	0	0
Juovat ja geađgeanan	129,9	9,6
Eará eanan (kulttoreanan)	0	0
Itkobealli/Mearritkeahtes	10,9	0,8
Submi nettoareála	1 355,2	

4.5. tabealla. Gaskajohtola

Guohtunšládja	km ²	%
Jeagelvallji goahccevuovdi	20,6	1,4
Seamulvallji/urtavallji goahccevuovdi	559,9	37,7
Jeagelvallji soahkevuovdi	7,4	0,5
Seamulvallji/urtavallji soahkevuovdi	400,3	27,0
Čáhccás šattohis jeaggi	29,5	2,0
Čáhccás šattolaš jeaggi	14,6	1,0
Goike bovdnajeaggi	70,4	4,7
Goike šattolaš jeaggi	48,0	3,2
Danjas-/goike guolban	110,5	7,4
Varas guolban	151,8	10,2
Njuoskasit rásseeanan	13,8	0,9
Goikásit rásseeanan	36,3	2,4
Siedgarohtu	11,1	0,7
Jassa/Jiekŋa	0	0
Muorračuohpahat	0	0
Huksejuvvon guovllut	2,9	0,2
Juovat ja geađgeanan	3,7	0,2
Eará eanan (kulttoreanan)	2,7	0,2
Itkobealli/Mearritkeahtes	1,4	0,1
Submi nettoareála	1 485,0	

Čearu geassejagi eatnamiin lea 778,9 km² ruonasguohtun. Ja gidđa- ja čakčajagi eatnamiin, tabeallas maiddá gohčodit dan gaskajohtolahkan, leat 1 235,8 km² ruonasguohtun. Gaskajohtolagas lea 454,2 km² oktasašeanan Maskaure čearuin. Geassejagi guohtun lea eanas varas guolban (329,5 km²), goikásit rásseeanan (195,5 km²), seamulvallji/urtavallji soahkevuovdi (104,0 km²), ja njuoskasit rásseeanan (83,9 km²). Dát šaddošlájat dahket 53 % geasseguohtumis. Geasseguohtumat leat hui buorit, dás namuhit erenoamážit valjit rásseeanan, mii bures dahká 20 %. Dasa lassin lea jeageleanan 25 % geassejagi eatnamiin, ja jeagel-eatnamis sáhtta guođohit maiddá gidđat, muhto ábaida čakčat ja skábman. Gidđa- ja čakčajagi eatnamiin lea heajubuš guohtun, dannego lea seamulvallji/urtavallji goahccevuovdi, ja guovllus leat hui unnán šattolaš jeakkit ja rásseeanan. Muhto čakčajohtolaga eatnamat gokčet ollásii ja dohkálaččat árrágiđa ja čavčča dárbbu. Gaskajohtolagas lea valjit jeageleanan, nappo 138,5 km². Dás guođohit gidđat, čakčat ja skábman. Gaskajohtolaga jeagelguohtumiin atná Maskaure čearru 19,6 km².

kingen er i juli og er felles med Gran sameby. Konvensjonsområdet brukes i kalvemerkingperioden og på sensommeren. Det er ikke mulig å hindre trekk av rein inn i området om høsten når de grensenære områdene brukes til beite. Ungbukkene slaktes først og fremst i Gran's anlegg i Biergenäs i første halvdel av september. Når vannene er frosset og bakken er snødekt, vanligvis i november, samles reinen ved anleggene i Skieltje og Biergenäs for skilling i vintergrupper og noe slakting. Hele barmarksområdet brukes om høsten og frem til skillingen i vintergrupper. Svaipa deles opp i tre vintergrupper. To av disse bruker det nordlige vinterbeitet og en gruppe bruker det sørlige. Flyttingen til vinterbeitene er i november, og vanligvis med biltransport. Vinterbeitene brukes til i april. Samebyen har tilgang til kyst- og innlandsbeiter om vinteren. Innlandsbeitene er så pass kystnære at beiteforholdene kan bli påvirket av mildvær langt ut på vinteren.

Beite

Fordelingen av beiteressursene på vegetasjonstyper i Svaipa sameby fremgår av tabellene 4.4 og 4.5.

Tabell 4.4. Grønnbeiteområdet

Reinbeitetype	km ²	%
Lavrik barskog	0	0
Moserik/urterik barskog	2,3	0,2
Lavrik bjørkeskog	0,8	0,1
Moserik/urterik bjørkeskog	104,0	7,7
Bløt, mager myr	9,9	0,7
Bløt, frodig myr	3,7	0,3
Tørr, mager myr	10,9	0,8
Tørr, frodig myr	28,3	2,1
Skarp/tørr hei	305,3	22,5
Frisk hei	329,5	24,3
Urteeng	83,9	6,2
Gras	195,5	14,4
Buskmark	31,7	2,3
Snø/Is	108,6	8,0
Ungskogmark	0	0
Bebyggelse	0	0
Blokk- og hellemark	129,9	9,6
Annen åpen mark	0	0
Skygge/Uklassifisert	10,9	0,8
Sum nettoareal	1 355,2	

Tabell 4.5. Mellomområdet

Reinbeitetype	km ²	%
Lavrik barskog	20,6	1,4
Moserik/urterik barskog	559,9	37,7
Lavrik bjørkeskog	7,4	0,5
Moserik/urterik bjørkeskog	400,3	27,0
Bløt, mager myr	29,5	2,0
Bløt, frodig myr	14,6	1,0
Tørr, mager myr	70,4	4,7
Tørr, frodig myr	48,0	3,2
Skarp/tørr hei	110,5	7,4
Frisk hei	151,8	10,2
Urteeng	13,8	0,9
Gras	36,3	2,4
Buskmark	11,1	0,7
Snø/Is	0	0
Ungskogmark	0	0
Bebyggelse	2,9	0,2
Blokk- og hellemark	3,7	0,2
Annen åpen mark	2,7	0,2
Skygge/Uklassifisert	1,4	0,1
Sum nettoareal	1 485,0	

Samebyen disponerer over 778,9 km² grønnbeitevegetasjon innenfor sommerbeitene og 1 235,8 km² grønnbeitevegetasjon innenfor vår- og høstbeitene, kalt mellomområdet i tabellen. Av det sistnevnte arealet 454,2 km² felles beiter med Maskaure sameby. Grønnbeitene på sommerbeitene består overveiende av frisk hei (329,5 km²), grasmark (195,5 km²), moserik/urterik bjørkeskog (104,0 km²), og urteenger (83,9 km²). Disse vegetasjonstypene dekker 53 % av sommerbeitene. Sommerbeitene er av svært god kvalitet, spesielt kan nevnes den høye andelen gras- og urtemark som utgjør drøyt 20 % av arealet. Dessuten finnes det lavvegetasjon på 25 % av sommerbeitenes som kan brukes om våren, men fremfor alt om høsten og for vinteren. Grønnbeiteressursene på vår- og høstbeitene er av dårligere kvalitet på grunn av den høye andelen moserik/urterik barskog, samt marginale forekomster av frodige myrer og grasmark. Men arealene med grønnbeiter i området er fullt ut tilstrekkelig for behovene tidlig om våren og høsten. Mellomområdet har svært stor tilgang på lavbeite, nemlig 138,5 km². Dette beitet brukes om våren, høsten og for vinteren. Av lavbeitene i mellomområdet benyttes 19,6 km² sammen med Maskaure.

Svaipas lea badjel 42,1 km² jeagelguohtun siskkáldasat čearu dálvejagi eatnamiin. Jeageleatnamat leat hui gáržát. Árvideamis lea jeagil seamulvallji goahcevuovddis, mii dahká 57 % nettoareálas. Almmatge leat eanas jeageleanan Svaipa čearu gidđa- ja čakčajagi eatnamiin. Dálvejagi jeagelguohtuma sáhtta atnit ávkin duššefal oanehis áiggi dálveguovdil ja gidđadálvi. Dálveguohtuma vuovddiin lea 192 km² muorračuohpahatbáiki, ja dat lea 12 % nettoareálas. Dáid areálaid ii sáhte dál guođohit dálvet.

Geassejagi eatnamiin lea ollu ii-anihahhti geađgeenan, muhto lea áibbas unnán čakčajagi eatnamiin. Geasseguohtumis lea 129,9 km² ii-anihahhti oassi, ja 12,2 km² dás lea konvenšuvdnaguovllus. Proseantalohekun gártá dat 10,5 ruotabealde ja 3,6 norggabealde. Čearu geassejagi eatnamiin leat ollu alla várreleatnamat, nappo 44,4 % badjelis go 1 000 m bm. Čakča- ja gidđaguohtumiin lea vuollel 1 proseantta badjelis go 1 000 m. Geassejagis leat Svaipas ollu alla várreleatnamat. Geahča 4.5–4.9 kárta. Mii oaidnit 4.8 ja 4.9 kárta šaddošlájaid.

Oktiigeassu

Svaipa čearus eai leat lunddolaš oazit Norgga ráji guvlui guđege saji. Dannego Svaipa ovttasbargá Gran čearuin, ferte oktasaš evttohus bievlanjagi eatnamiidda dán guovtti čerrui. Dasa lassin sáhtta namuhit ahte Svaipas leat hui unnán dálveguovdilguohtumat.

4.2.2 Ildgruben boazoorohat

Areála ja doaibmadilalašvuodát

Orohatrájiid rievdadeamis jagis 1999 dahkkojedje golbma stuorát rievdadeami, mat váikkuhedje orohaga guohtungeavaheami. Dunderland, Røssåga, ja

Hattfjelldal orohagain sirde osiid Ildgrubenii, nu ahte dat orohat ovttas Byrkije:n, leat visot dat eanan mii manná riikageainnu mielde Ruota guvlui. Dat mearkaša fas ahte Ildgrubena ránnjáčearut leat Ubmeje, Ran, Gran, ja Svaipa. Eai leat lunddolaš oazit dáid čearuid guvlui. Rádji mii vuolga Kruvatn:s ja manná Røsvatnet bokte, Okstindan, Leirskardalen, Randfjorden ja Dundelandsdalen bokte, mannet baicca alla várreleatnamiid mielde ja nu leatge lunddolaš oazit ránnjáorohagaid bealde lulil, oarjjil ja dávil. Lea dušše Røsvatnet ja Okstindan gaskasaš rádji gokko ii leat nu buorre oahci oarjjabealde. Geahča 4.1 kárta gova.

Grasvatnet ja Okstindan juhket orohaga lulimus eananosiid sierra duovddan. Muhtun muddui sáhtta maiddáid dadjat ahte Kaldvatnet ja Grønnefjelldalen leat juohkun orohaga davimus oassái, nu ahte dat gártá sierra guohtunguovlun, muhto ii leat nu čielga oahci go lulit eanasiin. Dasa lassin juhket geainnut/vákkil/jávrrit orohaga. Geainnut Akersvatnet bokte hehttejit eatnamiid geavaheami. Dasa lassin juhket Kaldvatnetgeaidnu ja gaskariikageaidnu (E79) orohaga oarjin nuorttasguvlui.

Vai oážžu eatnamiid juogu buorebun, lea orohagas lohpi guođohit guovllu nuppi bealde riikaráji Umbukta bokte. Dán guovllu sáhtta atnit ovttas guohtuneatnamiiguin mat leat norggabealde⁴³. Orohat atná dasa lassin Ramsele konvenšuvdnaguovllu dálvejagi eanamin. Dáin eatnamiin lea norggabeale boazodolliin vuogatvuohhta guođohit 1.000 bohcco dálvet. Ruota boazodolliin leat guokte konvenšuvdnaguovllu, Spjeltfjelldalen⁴⁴ ja Ardekfjellet/Kåfjeller⁴⁵.

Orohaga bruttoareála lea 2.706 km². Lassin dasa leat velá rádjeguhtuneleatnamat ja Ramsele konvenšuvdnaguovlu, mat leat 22 km² ja 210 km². Areálas gessojuvvojit konsešuvdnaguohtumat eret, 160 km² ja 143 km². Loahpalaččat lea orohat 2.635 km².

43. Konvenšuvnna § 9.

44. Konvenšuvnna B4-Ubmeje

45. Gran/Svaipa atná muhtin oasi B3b oasis.

Svaipa disponerer over 42,1 km² lavbeite innenfor de egentlige vinterbeitene. Disse lavbeitene er særdeles begrensende. Her kan en anta at hovedmengden av lavbeiteressursene i området er i den moserike barskogen som utgjør 57 % av nettoarealet. Til tross for denne antagelsen er hovedmengden av Svaipa's lavressurser på vår- og høstbeitene. Lavressursene på vinterbeitene kan på lang sikt bare brukes i kortere perioder av høy- og sen vinteren. Av skogen på vinterbeitene er 192 km² ungsog, noe som utgjør 12 % av nettoarealene. Disse beitene kan for tiden ikke brukes som vinterbeite.

Andelen impediment i form av steinet mark er rikelig innenfor sommerbeitene, men helt ubetydelig på høstbeitene. Av sommerbeitene utgjør 129,9 km² steinimpediment, og av dette ligger 12,2 km² innenfor konvensjonsområdet. Prosentandelen er 10,5 på svensk side og 3,6 på norsk side. Hele 44,4 % av samebyens nettoareal av sommerbeiter ligger over 1 000 m.o.h. Innenfor høst- og vårbeitene ligger mindre enn en prosent over 1 000-meternivået. Svaipa har god tilgang på høyereliggende områder innenfor sommerbeitene. Se kart 4.5–4.9. Utbredelsen av de ulike vegetasjonstypene fremgår av kart 4.8 og 4.9.

Sammendrag

Svaipa mangler naturlige hindringer mot reintrekk langs hele grensen mot Norge. Fordi samebyen har samdrift med Gran, må forslag som gjelder barmarksbeitene være felles for begge byene. Videre kan en konstantere at Svaipa har svært begrenset med høyvinterbeiter.

4.2.2 Ildgruben reinbeitedistrikt

Areal og driftsforhold

Ved endring av distriktsgrensene i 1999 ble det gjort tre større endringer som hadde konsekvenser for beite-

tebruken i distriktet. Deler av Dunderland, Røssåga og Hattfjelldal distrikter ble overført til Ildgruben slik at dette distriktet sammen med Byrkije nå omfatter arealet langs riksgrensen mot Sverige i hele denne regionen. Dette betyr igjen at Ildgruben skal forholde seg til Ubmeje, Ran, Gran og Svaipa samebyer. Det er ikke naturlige grenser mot noen av disse samebyene. Grensen fra Krutvatnet, via Røsvatnet, Okstindan, Leirskardalen, Ranfjorden og Dunderlandsdalen følger derimot dominerende element i landskapet og gir naturlige skiller mot nabo-distriktene i sør, vest og nord. Grensen mellom Røsvatnet og Okstindan er det eneste unntaket der en har dårlig avgrensning mot vest. Det vises til kart 4.1.

Grasvatnet og Okstindan skiller de sydligste områdene fra resten av distriktet. Til en viss grad kan en også si at Kaldvatnet og Grønfjelldalen skiller den nordlige delen av distriktet ut som et eget beiteområde, men dette er ikke så markert som for det sydligste området. I tillegg deles distriktet opp av veier/dalfører/sjøer. Anleggsveiene ved Akersvatnet skaper problem medfor arealbruken. I tillegg deler veiene til Kaldvatnet og mellomriksveien (E79) distriktet fra vest mot øst.

For å få en bedre avgrensning har distriktet adgang til å benytte et område på andre siden av riksgrensen ved Umbukta. Det kan benyttes sammen med beitene på norsk side⁴³. Distriktet benytter i tillegg Ramsesele konvensjonsområde som vinterbeite. Der har norske reineiere rett til vinterbeite for 1.000 rein. Reineiere fra Sverige har to konvensjonsområder, Spjeltfjellalen⁴⁴ og Ardekfjellet/Kåfjeller⁴⁵.

Distriktets brutto areal er på 2.706 km². Tilleggene for grensebeite og Ramsesele konvensjonsområde er på henholdsvis 22 km² og 210 km². Til fradrag i arealet går konvensjonsbeitene, med henholdsvis 160 km² og 143 km². Etter dette disponerer distriktet 2.635 km².

43. Konvensjonens § 9.

44. Konvensjonens B4 - Ubmeje

45. Del av B3b nyttes av Gran/Svaipa

Luonddudilalášvuodát

Ildgrubena geologiiias leat suvrra bákteslájat mihtilmasat Mofjellet rájes nuorttasguvlui Akersvatnet guvlui. Dákkár guovlu lea maid Umbukta davábealde davás Kaldvatn meaddel. Dasa lassin lea veaháš gabbro Umbuktas. Guhtumiid váikkuha maiddái kálkageađgi/marmor, mii lea eatnamiin Tverr-Rostafjellet bokte. Dasa lassin lea báktevuođus báitaráktu.

Leat jorbahámat čohkat, earret Okstindan gáissáid, mat oidnojit badjel Okstindjehki Røssåga orohaga ráji guvlui. Dasa lassin dán jiehkái, gávdno velá unnebuš jiehkki Melkefjellet:s, muhto orohaga brutto areálas lea dušše 1 % jiehkki. Čáhci lea eanemus ii-anahahti oasis (sullii 9 %). Eanas leat buođduduvvon čázadagat, mat válde erenoamáš buriid guhtumiid.

Nordlánddas leat dušše Byrkije areálat vuollel 200 m. bm. Areálat lea almmatge váldon industrialiserema atnui/ ja olmmošeatnatvuohta, ja nu leat árrašaddo-guovllut gáržžiduvvon.

Orohagas lea unnán goahcevuovdi. Orohaga eatnamat leat sihke várrevuovddit ja alla várreemat. Vaikko sullii 10 % areálas lea badjelis 1000 m. bm, lea gaskamearaláš temperatuvra vuollel 6 gráda duššefal Melkefjellet ja Junkerfjellet guovlluin.

Eanansiin Okstindan davábealde lea dábálaččat dálvvi ja geasi temperatuvrra erohus 16–20 gráda gaskkas, mii ovdamearkka dihte lea seammá go Brurskanken ja Røssåga guovlluin. Dát mearkkaša unnit erohusa go rádjeguovlluin lullelis, ja orru sulastahttime riddodálkkádagaid. Áidna guovlu gos erohus lea badjel 20 gráda, leat nuortadavvelis Kaldvatnet.

Okstindan:s lea eanemus muohta (sullii 60–70 cm). Orohaga eará guovlluin lea dábálaččat 10–20 cm unnit borga, ja unnimusat davvin. Nu leatge dán guovllus seammá unohas dálkkádatrivddadeamat go Brurskanken ja Røssåga guovlluin. Dalle go árvvoštemiin vuodđudedje “Bjerka-Plura” regulerema, ráhkaduvvui bajilgovva movt dálkkádat váikkuha dálveguhtumiid. Ledje 9 dálvvi oktiibuot 25 dálvvis gaskal jagiid 1939/40 ja 1963/64 goas ledje heajos guhtumat ja maiddái hui heajos guhtumat.

Guohtun

Ildgrubena alimus boazolohku galgá leat 900 bohcco. Alimus boazologu mearri dahkkui dan mielde go manahuvvui guohtuneanan measta 600 bohccui olles jagis Bjerka-Plura buođu⁴⁶ oktavuodas. Orohagas eai leat eará guođohanáigodat- mearit go dat mat leat Boazoguhtunkonvenšuvnnas.

Guohtumiid čilget 3 eananoasi mielde:

- Guovllut lullelis Okstindan (boares Hattfjelldal orohaga davimus oassi)
- Orohaga guovddáš oasis (oktan boares Ildgruben orohagain)
- Guovllut Kaldvatnet davvelis (Junkerfjellet jna.)

Guovllut lullelis Okstindan

Grasvatnet/Okstindan guohtunguovllu lullelis lea Ubmeje:s konvenšuvdnaguovlu (Spjelfjelldalen). Dat lea jiehkki nuortalis ja lulábeale lea Storeelva rádjín ja Steikvasselva fas orješlulábealde. Davil čuovvu guohtunrádji rádjeáiddi Grasvatn rájes jiehkki guvlui. Áidi doaibmá dohkálaččat. Jagis 1972 konvenšuvdna bijai vuodđun ahte maiddái Spjelfjelldalen galggai ráddjejuvvot áidniin lulil ja oarjin. Oarjabealde áidi ceggejuvvui Steikvassdalenii. Lulábeale áidi ii leat oktasaš ipmárdusa vuodul huksejuvvon.

Selskapet for Norges vel iskkadii guovllu guohtumiid. Mii oaidnit 4.6. **tabeallas** iešguđet eanansiid guohtunslájaid, mat leat mielde iskkadeamis. Iskkadeami mielde lea Krutvatnet davábealde 59% areálain, main lea buorre, hui buorre, dehe erenoamáš buorre guohtun. Miehta guovllu leat valljugas slájat, nu movt sarridakŋasat vuovderáji badjelis. Šaddoservodagat mat váikkuhuvvojit muohttagis, gávdnojit eanas Krutfjellet oarjabealde. Vuovderáji ja nuorta-Krutfjellet jihkiid gaskka gávdnojit 42 % skážerlukti-guolbanat ja gironlastagobit. Dán eananoasi ollislaš areálas leat 22 % iešguđetlágan jeakkit. Dát leat eanas vulos Favvatnet ja Jovassdalen guvlui. Jeakkit leat rámain ja leat buorit guhtumat.

Krutfjellet orješdavábeale guovlluin Røssvatnet guvlui lea veahá beahcevuovdi mas lea jeagil. Jagis 1996 áicojuvvui guovlu ja čájehuvvui ahte jeagil lei garrasit guhtujuvvon.

46. Čuovvovaš jávriide guoskkai: Grasvatnet, Kjennsvatnet, Akersvatnet, Tverrvatnet ja Kaldvatnet.

Naturforhold

Geologien i Ildgruben er preget av sure bergarter fra Mofjellet østover mot Akersvatnet. Det er også et slikt område nord for Umbukta nordover forbi Kaldvatn. I tillegg er det en del gabbro ved Umbukta. Det har også betydning for beitene at det er en del kalkstein/marmor ved Tverr-Rostafjellet. For øvrig er berggrunnen glimmerskifer.

Fjellformasjonene er avrundede topper med unntak av de alpine Okstindan som stikker opp over Okstindbreen på grensen mot Røssåga distrikt. I tillegg til denne breen er det en mindre bre på Melkfjellet, men bare 1 % av distriktets brutto areal er dekt av isbreer. Det største impediment er vann (ca. 9 %). En vesentlig del av dette er skapt kunstig ved neddemming av særdeles produktive beiter.

I Nordland er det bare Byrkjå som har lavere andel av arealet under 200 m.o.h. Disse arealene er imidlertid sterkt preget av industrialisering/befolkningskonsentrasjon, og områdene med tidligst start på vekstseongen er dermed begrenset.

Det er lite barskog i distriktet. Det meste av beitet er jevnt fordelt mellom fjellskog og alpin sone. I hovedsak kan en si at det er lav- og høgfjell som preger distriktet. Selv om ca. 10 % av arealet ligger over 1.000 m.o.h., er områdene med middeltemperatur i juli under 6°C begrenset til Melkfjellet og Junkerfjellet.

For den delen av distriktet som ligger nord av Okstindan, er det stort sett en temperaturdifferanse mellom vinter og sommer på 16 til 20 grader, noe som tilsvarer for eksempel Bruskanken og Røssåga. Dette er en mindre forskjell enn grenseområdene lengre syd, og indikerer et klima som er sterkere preget av kysten. Den eneste delen av distriktet som har en differanse over 20 grader, er områdene nordøst for Kaldvatnet.

Det er mest snø ved Okstindan (ca. 60–70 cm). I resten av distriktet vil det normalt komme 10–20 cm mindre nedbør som snø, minst i nord. Dette er den samme ugunstige kombinasjon av snømengde og temperaturforhold som i Bruskanken og Røssåga. I samband med skjønn avhjemlet for reguleringene av "Bjerka-Plura" ble det utarbeidet en oversikt over klimaets effekt på vinterbeitene i området. I 9 av 25 vintre mellom 1939/40 og 1963/64 var beiteforholdene dårlig til meget dårlig.

Beite

Øvre reintall for Ildgruben er fastsatt til 900 rein. Fastsetting av øvre reintall må sees i sammenheng med at det gikk tapt lavbeite for nesten 600 rein på helårsbasis ved Bjerka-Plura reguleringen⁴⁶. Det er ikke fastsatt beitetider for distriktet utenom de tidsbegrensninger som følger etter Reinbeitekonvensjonen.

Omtalen av beitene deles i 3 områder:

- Områdene sør for Okstindan (nordlige del av tidligere Hattfjelldal distrikt)
- Sentrale deler av distriktet (med tidligere Ildgruben distrikt)
- Områdene nord for Kaldvatnet (Junkerfjellet m.v.)

Områdene sør for Okstindan

I beiteområdet sør for Grasvatnet/Okstindan har Ubmeje i dag et konvensjonsområde (Spjeltfjelldalen). Det ligger på østsiden av breen begrenset i sør av Stor-elva og i sørvest av Steikvasselva. I nord følger beitegrensen grensegjerdet fra Grasvatnet mot breen. Dette gjerdet fungerer tilfredsstillende. Konvensjonen av 1972 forutsatte at Spjeltfjelldalen også skulle avgrenses med et gjerde i sør og vest. Gjerdet i vest ble bygd etter Steikvassdalen. Gjerdet mot sør er etter en felles forståelse aldri bygd.

Området er beitegransket av Selskapet for Norges Vel. Tabell 4.6 viser utvalgte beitetyper i ulike delområder. I områdene nord for Krutvatnet er det i følge undersøkelsen 59 % av arealene som har godt, meget godt, eller svært godt beite. Det er frodige typer av lavalpine heier med blåbærris over skoggrensen i hele området. De plantesamfunnene som er påvirket av snøskavler, er mest utbredt i fjellsidene øst for Krutfjellet. Mellom skogbandet og breene på østre Krutfjellet, er det beregnet 42 % med stivstarrheier og fjellmosnøleier. Av totalarealet i dette delområdet dekkes 22 % av ulike former for myr. De er særlig lokalisert til dalføret ned mot Favnvatnet og Jovassdalen. Myrene ligger i hellende terreng og er gode beitemyrer.

I områdene nordvest for Krutfjellet mot Røsvatnet er det en del furuskog med lav. Ved en befarung i 1996 ble det konstatert at lavet var sterkt beitet.

46. Følgende sjøer ble berørt: Grasvatnet, Kjennsvatnet, Akersvatnet, Tverrvatnet og Kaldvatnet

4.6. tabealla. *Iešguđetlágan guohtunšlájaid juohkáseapmi (%) Okstinden guovlluid lulábealde.*

	Krutvatnet – Favvatnet	Favvatnet – Storelva		Spjeltfjeldalen
		Lulli	Davvi	
Areála km ²	190	140	150	
Skierrit Čáhppesmuorjeeanan	14	16	13	7
Soahkevuovdi: sarrihat – seamul	4	6	25	3
Vuollegis-gáisá sarritdanaseanan	16	21	14	16
Skážerluktiguolbanat	7	3	1	5
Bođu jassagobit	+	1	–	+
Gironlastagobit	13	23	2	26
Vuovdesitnu, várreeatnamat	2	3	–	6
Siedgarohtu	26	6	2	10
Bođu jeakkit	9	+	28	11
Ii-anihahhti	6	15	7	9

Gaskkamus eananoassi Storelva guvlui lea guovtti oasis. Davit guovllus eai leat nu ollu várrešáttut, seamás go guohtuneanan lea asehaš, ja unnán šaddošlájat. Maiddái ii-anihahhti oasis lea eambbogo guohtun-guovllus muđui. Dát lea dannego go Storelva guvlui lea bákteeanan, mas lea granihtta ja gneaisa.

Spjeltfjeldalen lea leamaš konvenšuvdnaguovlu sihke mañnel 1919- ja 1972-konvenšuvnna. Guovllus leat ollu dipmá jeakkit vákkis ja golget jiehkkejogažat. Lyftingsmo rehkenastá 71% areálain leat buorren dehe buoret go buorren guohtumin.

Takserenlinjját čájehit oktibuot 17 % jeakki, eanas buorit rássejeakkit. Lea maiddái gironlasta ollu, man árvi ja borga váikkuhit. Duššefal soames sajiin šaddá deaškedanjas, ovdamearkka dihte Artfjellet alimus oasis.

Orohaga guovddáš oasis.

Čázádatreguleremat leat váikkuhan Akersvatnet bir-rasiid, Grasvatnet- Málvatnet čázádat jna. ja Kaldvatnet. Reguleremiid oktavuodas lea addon áššedovdi cealkámuš (1966), mii vuodđuduvvui ovdalaš taksere-mii ja lassin lea vel dievasmahtti linjatakseren dahk-kon jagis 1965. Velá dahkkui ođđa čielggadeapmi jagis 1971. Čielggadeapmi jagis 1966 buohtastahtta šattu dalá Ildgrubenis guovtti eará orohaga ektui (4.7. tabealla). Dieđut leat njulgejuvvon ii-anihahhti dáfus.

Earret Balvatn birra, dadje áššedovdit ahte oroha-gain leat buorit geasseguohtumat. Ildgrubenis dadjet leat sihke vuollegit- ja alla várreeatnamiid. Lea mángglašlájat guohtun, ja joganjálmmiit ja eatnogáttit runodit árrat.

4.7. tabealla. *Guohtumiid čohkiidus golmma orohagas Nordlánddas.*

	Rásit/urtavallji eatnamat	Risse ja jeageleatnamat	Jeageleanan
Ildgruben	55	45	22
Glommen/Harodal/Dunderland	52	48	28
Balvatn	43	57	

Buoremus jeagelšáddu olles Helgelánddas lea registe-juvvon Tverrvatnet – Sauvatnet – Kaldvatnet birrasiin. Vaikko eai leat viiddis guovllut, leat dát juo doložis adnon sihkkaris dálveguohtumin. Rássi/urta ja rissi/jeagelmeari gaska lea 27 rájis 73 rádjái. Dát vástida geologalaš dilálašvuodaide.

Reguleremiidda manahuvvui ollu guohtuneanan, erenoamážit gidđa- ja čakča guovlluin Akersvatnet nuorttabealde. Guovllut ledje hui mávssolaččat ja adnojedje ovttas baju eatnama jeagelguohtumiin. Lyftingsmo bijai jagis 1971 vuodđun ahte guovllu sáhtii seastit jus guođoha eambbo Rostafjellet – Tverr Ros-

tafjellet. Dás mañás čilgejuvvo dan guorahallama birra masa reguleren ii čuohcan.

4.8. tabealla čájeha guohtunšlájaid juohkáseami njeallji guovllus orohagas. Rostafjellet váris leat buorit ja šattolaš suoidneguolbanat measta miehtá. Tabeallas čujuha “reinblom/issoleie” (Ranunculus glaciális) nammasaš šaddui, go lea merkejuvvon “bođu jassago-bit”. Ranunculus glaciális lea šaddu mii ii gávdno dábálaččat nu ollu, aiddo jassaguoraid badjosis eatna-miin. Guovllus lea goitge “dušše” 45 % buorre dehe hui buorre guohtun. Ii-anihahhti oasis váikkuha dán meari.

Tabell 4.6. Fordeling (%) av ulike beitetyper i områdene sør for Okstindan.

	Krutvatnet – Favnavatnet	Favnavatnet – Storelva		Spjeltfjeldalen
		Sør	Nord	
Areal i km ²	190	140		150
Dvergbjørk kreklinghei	14	16	13	7
Bjørkeskog: blåbær –husmose	4	6	25	3
Lavalpine blåbærrishei	16	21	14	16
Stivstarr heier	7	3	1	5
Div. snøleier	+	1	–	+
Fjellmosnøleier	13	23	2	26
Alpine smyle heier	2	3	–	6
Vierkratt	26	6	2	10
Div. myrer	9	+	28	11
Impediment	6	15	7	9

Det mellomste delområdet mot Storelva er i praksis delt i to. Det nordre området har mindre alpine plantesamfunn, samtidig som beiten er karrige og fattige på arter. Det er også en høyere andel impediment enn i resten av beiteområdet. Dette skyldes en berggrunn av granitt og gneis i områdene mot Storelva.

Spjeltfjeldalen har vært konvensjonsområde både etter 1919- og 1972-konvensjonen. Området er preget av store blaute myrer i dalgangen, og utallige brebeker fra isbreen. Lyftingsmo regner at 71 % av arealene er gode eller bedre enn gode beite.

Takseringslinjene viser til sammen 17 % myr, hovedsakelig gode grasmyrer. Det er også høy andel fjellmosnøleier som er en logisk konsekvens av nedbørmengden. Det er bare enkelte heier med greplyng, for eksempel over ryggen på Artfjellet.

Sentrale deler av distriktet

Områdene rundt Akersvatnet, vassdraget Grasvatnet – Målvatnet m.v. og Kaldvatnet er sterkt preget av vassdragsregulering. I samband med reguleringene er det avgitt en sakkyndig uttalelse (1966) som bygger på en eldre taksering og en supplerende linjetaksering i 1965. I tillegg ble det foretatt en ny utredning i 1971. Utredningen fra 1966 gir en sammenlikning av vegetasjonen i daværende Ildgruben sett i forhold til to andre distrikter (tabell 4.7). Materialet er korrigert for impediment.

Med unntak av Balvatn, var de sakkyndige's konklusjon at distriktene hadde ypperlige sommerbeiter for rein. For Ildgruben angir de at det er en gunstig blanding av lavfjell og høgfjell, bjørkelier og myrer. Beiten er rik på arter og elveoser og vasskanter blir tidlig grønne.

Tabell 4.7. Sammensetningen av beiten i tre distrikter i Nordland.

	Gras/urterik mark	Ris og lavmark	Lavbeiter
Ildgruben	55	45	22
Glommen/Harodal/Dunderland	52	48	28
Balvatn	43	57	

Den tykkeste og jevneste lavvegetasjonen på hele Helgeland ble registrert ved Tverrvatnet – Sauvatnet – Kaldvatnet. Selv om det var små områder, ble de fra gammelt av regnet som sikre vinterbeiter. Forholdet mellom gras/urtesamfunn og ris/lav var 27 til 73. Det er som forventet ut fra geologiske forhold.

Reguleringene førte til store tap av beite, særlig vår- og høstområdene øst for Akersvatn. Områdene hadde særlig verdi og ble benyttet sammen med lavbeitene høyere opp i terrenget. Lyftingsmo forutsatte i 1971 at områdene kunne kompenseres med sterkere bruk av Rostafjellet – Tverr Rostafjellet. I det følgende har en

vist til den del av granskningene som er forholdsvis uberørt av reguleringen.

Tabell 4.8 viser fordeling av beitetyper i fire av områdene i distriktet. Rostafjellet har fine og rike sletter med gras mer eller mindre spredt over hele fjellet. Det som i tabellen er merket som "div. snøleier", er i hovedsak reinblom. Det er uvanlig at en finner så stor andel av denne vegetasjonstypen. Området har likevel en andel på "bare" 45 % godt eller meget godt beite. Dette må sees i sammenheng med den høye andelen av impediment.

4.8. tabealla. *Iešguđet guohtunšlajat juohkáseapmi (%) Ildgruben guovddáš osiin.*

	Rostafjellet	Tverr-Rosta fjellet	Slagfjellet – Lappfjellet	Kaldvatnet – Melkfjellet
Areála km ²	40	45		
Deaškedaņas eanan	5	5	5	
Skierrit, čáhpes-muorjeeanan	9	19	16	9
Soahkevuovdi/Čáhpes-muorjijt- Oaivejeagil	1			14
Sarritdaņas eanan	12	6	8	2
Skáđerlukti eanan	3			1
Gaskkas-Skieran				5
Lagešvuovddit	–	22	13	21
Várre- vuolleeanan-heavošdaņas- eanan		6		7
Bođu jassagobit	7	1	3	1
Gironlastagobit	20	11	11	6
Várre ráseeanan	+	10	14	
Gidđasuorbmarássi –gieddedáđir				
Siedgarohtu	6	1	1	7
Bođu jeakkit	2	4	3	16
Ii-anihahhti	26	13	10	8

Tverr-Rostafjellet váris leat mánggalágan šaddošlajat, erenoamážit vuollegis ja alla várreeatnama gaskkas. Buoremus rásevárrri lea nuorttasuláš. Guovlluin leat heajut guohtumat go Rostafjellet:s, muhto jeageleanan lea eambbo.

Oarje-Mofjellet ii leat takserejuvvon, muhto buot oktavuodáin namuhuvvo dat mávssolaš guovlun, gos leat buorit jeagelguohtumat. Dát lea dan sivas go bákti lea gneaisa. Dálvejagis lea dát eanan mavssolaš.

Lyftingsmo (1959) čilge Lappfjellet – Slagfjellet leat “buorit, álbmáš ráseeanamin”.

Eanan lea gaskkohagaid rámsšas, johkagáttiin šaddet siedggat, rásit ja urttat, ja badjelis leat fas čáhpesmuorje- ja deaškedaņaseatnamat.

Gaskal Kaldvatnet – Melkfjellet lea eambbo jeageleanan go oarjelis (Lappfjellet – Slagfjellet), ja jeagelšattut leat 50% dan oasis mii aniha duoddaris. Lyftingsmo čuoččuha jeagelšattolaš skierre-čáhpesmuorjeeatnamiid ja jeagelšattolaš luomejekkiid leat mihtilmassan váris. Melkfjellet davvelis gávdnjit goitge ráseeatnamat ja jasat alla várreeatnamiin. Badjel 900 m.bm. lea eanas juovva ja bákti, ja unnán šaddu, muhto dat lea mávssolaš báikin báhkaid áiggi.

Kaldvatnet oarjjabeale eanan leat oktan duovddan dainna vuolládat eatnamiin mii lea jávrri lulábeale. Guovllus leat buorit jeagelguohtumat, ja ovttas guovlluiguin Melkfjellet nuorttalis, leat dat buorit guovllut skábmajagis, maid sáhhtá atnit nubbin vejolašvuohtan Mofjellet:i lassin ja konvenšuvdnaguvlui Ruotas. Guovllus sáhhtá guođohit eará áigodagain, erenoamážit čakčajagis.

Geainnut, mat juhket dán oasi orohagas mángan duovddan, leat miellidibuktán bártahukseamiid ja stuora johtolaga, mii muosehuhhtá bohccuid.

Guovllut Kaldvatnet davábealde

Orohatráđji manai ovdal Junkerfjellet badjel. Ildgruben lea vuosttažettiin atnán dušše guovlluid várre- ráiddu lullelis.

Guohtumiid takseremis juhke guovllu golmma oassái, nuortan oarjjás guvlui lei Kvefsendalen, Kjerringfjellet ja Kopparvatnet. Vuhtto ahte ráddjen lea dahkkon 1919 konvenšuvnna geasseorohaga juogu mielde. Mii oaidnit guohtumiid árvvoštallama čoahkáigeasu **4.9. tabeallas.**

4.9. tabealla. *Iešguđet guohtunšlájaid juohkáseapmi (%) dihto guovlluin Kaldvatnet davvelis.*

	Kvefsen dalen	Kjerring fjellet	Koppar vatnet
Skierrit			
Čáhpesmuorjeeanan	14	13	13
Soahkevuovdi čáhpes- muorji – Oaivejeagil	6		
Vuollegis			
sarritdaņaseanan	12	13	12
Skáđerluktieanan	4	2	5
Gaskkas- skieran	–	–	–
Lagešvuovddit	19	8	–
Gironlastagobit	13	36	21
Várre- vuovdesitnu eanan			12
Gáisáeatnamis			
storkenebbeng		7	
Siedgarohtu	9	4	8
Jeakkit, bođu	15	5	14
Ii-anihahhti	6	10	2

Kvefsendalen fátmasta areálaid goappaš bealde vákki gitta Junkeråa:i. Iešalldis vággi lea govdat,

Tabell 4.8. Fordeling (%) ulike beitetypene i sentrale deler av Ildgruben.

	Rostafjellet	Tverr-Rosta fjellet	Slagfjellet – Lappfjellet	Kaldvatnet – Melkfjellet
Areal i km ²	40	45		
Greplynghei	5	5	5	
Dvergbjørk kreklinghei	9	19	16	9
Bj.skog/krekling - kvitkrull	1			14
Lavalpine blåbærrishei	12	6	8	2
Stivstarrheier	3			1
Einer-dvergbj. kratt				5
Subalpine bjørkeskoger	–	22	13	21
Subalpine-lavalpine røsslyngheier		6		7
Div snøleier	7	1	3	1
Fjellmosnøleier	20	11	11	6
Alpine grasheier	+	10	14	
Flekkmure-harerug				
Vierkratt	6	1	1	7
Div myrer	2	4	3	16
Impediment	26	13	10	8

Tverr-Rostafjellet er svært rik på arter, særlig på overgangen mellom lavalpint og alpint belte. Det fineste grasfjellet er mot sørøst. Disse områdene har dårligere beite enn Rostafjellet, men andelen av beitesamfunn med lav er høyere.

Vestre Mofjellet er ikke taksert, men i alle sammenhenger omtales det som et verdifullt område med gode lavbeiter. Denne vegetasjonen skyldes at berggrunnen er gneis. Det er et viktig alternativt vinterområde.

Lyftingsmo (1959) karakteriserer Lappfjellet – Slagfjellet som det “fine, saftige graslandet”. Det er også bakket landskap med bl.a. bekkedaler med småvier, gras og urter. Innimellom er det rygger med krekling og greplyng.

Området mellom Kaldvatnet – Melkfjellet har en større andel lavbeite enn området lengre vest (Lappfjellet – Slagfjellet), og 50 % av den nyttbare vidden er lavrike plantesamfunn. Lyftingsmo hevder at det som gir fjellet karakter, er lavrike dvergbjørk- kreklingheier og lavrike molterismyer med lav. På nordsiden av Melkfjellet er det likevel grasområder og snøleier høgt til fjells. Over 900 m.o.h. er det mest ur og snauberg. Det er sparsomt med vegetasjon, men den er verdifull som beite for reinen i varmeperioder.

Områdene vest for Kaldvatnet er sammenhengende med lavlandet sør for sjøen. Det er gode lavbeiter i området, og sammen med områdene øst for Melkfjellet, er det et viktig seinvinterbeite som kan benyttes som alternativ til Mofjellet og konvensjonsområdet i Sverige. Det er mulig å benytte området i andre sesonger, særlig som høstbeite.

Alle anleggsveiene som deler denne delen av distriktet i flere delområder, har skapt grunnlag for hyttebygging og en stor utfart som forstyrer reinen.

Områdene nord for Kaldvatnet

Distriktsgrensen gikk tidligere over Junkerfjellet. Ildgruben har derfor i hovedsak bare benyttet områdene sør for fjellkjeden.

Ved taksering av beite ble området delt i tre, fra øst mot vest var det Kvefsendalen, Kjerringfjellet og Kopparvatnet. Avgrensningen er preget av inndelingen i sommerbeitedistrikt etter konvensjonen av 1919. I tabell 4.9 er det vist et sammendrag av beitevurderingen.

Tabell 4.9. Fordeling (%) av ulike beitetypene i utvalgte områder nord for Kaldvatnet.

	Kvefsen dalen	Kjerring fjellet	Koppar vatnet
Dvergbjørk kreklinghei	14	13	13
Bjørkeskog krekling – kvitkrull	6		
Lavalpine blåbærrishei	12	13	12
Stivstarrheier	4	2	5
Einer-dvergbj.kratt	–	–	–
Subalpine bjørkeskoger	19	8	–
Fjellmosnøleier	13	36	21
Alpine smyleheier			12
Alpine storkenebbenger		7	
Vierkratt	9	4	8
Myrer, div	15	5	14
Impediment	6	10	2

Kvefsendalen omfatter arealene på begge sider av dalen fram til Junkeråa. Selve dalen er brei, men fjellsiden opp mot Junkern er bratt. Det er en del tverrbekker som har gravd dype løp i dalsiden. Lyftingsmo

muhto bajás lea ceakkus Junkern guvlui. Doaresjogažat leat gobágahtten ja dahkan guraid vággái. Lyftingsmo čilge dan leat “*hui erenoamáš čáppa vággin*”. Obbalaččat árvoštallá son ahte 56% areálain leat buorit, dehe buorebut go buorit guohtumat. Eanas leat skierrit, čáhpesmuorjeguolbanat, sarritdanas, lagešvuovdi, gironlastagobit ja sieđgarođut. Dasa lassin lea jeagelšattolaš soahkevuovdi, nappo oaivejeagil. Oktiibuot lea mánggalágan ja buorre guohtun.

Gaskaáidi ráddje konvenšuvdnaguovllu vákkis.

Kjerringfjellet lea garra ja guorba várri, muhto muhtin sajiin lea báitaráktu. Earret duoddara leat duolba eatnamat ja smávva jávrrážat. Jávrrážiid birasiin lea rássešaddu. Badjelis leat dávjá čáhpesmuorjeguolbanat, main lea jeagil, erenoamážit Blrekvatna birasiin. Guovlu lea muhtin dáfus dievaslaš, gos gávdnojit juohkelágan guohtunšlájat, maid bievlajagis dárbaša.

Nuortadavvelis lea Virvassdalen rádjin. Várregilga lea ceakkus ja rámsšas. Kvefsendalen:a ektui ii leat rádjeáidi Virvassdalen:a mielde konvenšuvdnaguovllu guvlui davvelis.

Kopparvatnet lea oarjelis Kjerringfjell. Messengåa, Jarfjellet lea guovdu duottaraláža. Guovllus šaddá eambo várruovdesitnu ja leat eambo jeakkit go Kjerringfjellet:s. Doppe baicca eai leat nu ollu gironlastagobit, vaikko 21% lea ollu. Soahkevuovdis šaddá veahá čáhpesmuorji ja oaivejeagil. Guovllus guhtot ollu sávzzat, ja dat heajuda boazoguohtuma.

Oktiigeassu

Orohaga guovddáš oasis

Ildgruben orohat lea mánga jagi atnán Ramsele konvenšuvdnaguovllu dálvejagi eanamin. Konvenšuvdnaguovllu guohtuma dihte lea orohat álohii dárbašan guođohit molssaevttolaš eatnamiid orohaga siskko-bealde dálvet. Dálvedálkkádagat dahket liikká molsaevttolaš eatnamiid eahpesihkarin, ja danne leat gaskkohagaid ferten biebmat bohccuid. Danne oaivvilda fágálávdegoddi deatalažžan sihkkarastit orohahkii dálvejagi eatnamiid buorebut go dálá dilis.

Seammás berre suddjet dálá molssaevttolaš guođohanguovlluid, nu ahte guovllut eai guhtojuvvo eará áigodagain. Guovllut leat Mofjellet, guovllut ráji mielde Umbukta:s Kaldvatnet:i ja guovllut oarjelis dán jávrii. Dát mearkkaša ahte boares Ildgruben orohaga guovlluid ii sáhte guođohit garraseappot bievlajagis.

Fágálávdegoddi lea árvoštallan sirdit ráji Melkefjellet oarjelis, vai Ran čearru oážžu buoret geasseguovdileatnama. Ovdalis namuhuvvon ákkaid vuodul ii oro riektá sirdit ráji. Dasa lassin massáii Ildgruben iežaset buoremus geasseguovdileatnama. Nu leage sirdimis duššefal teorehtalaš ávki.

Fágálávdegoddi oaivvilda leat guokte eananoasi dálá orohaga siskko-bealde, mat eai leat mávssolaččat dan siidii, gii dál lea Ildgrubenis. Dát lea guovlu lullelis Grasvatnet/Okstindan (orohaga lulimus oassi), ja

guovlu davvelis Junkerfjellet (orohaga davimus oassi). Earret Junkerfjellet lulábeale guovlluid, ii leat lundolaš dálá siidii atnit dáid eananoasiid. Ferte gávdnat eará čovdosa.

Guovllut lullelis Okstindan.

Fágálávdegotti mielas eai leat fágalaš ákkat maid vuodul ii galggaše Ubmeje atnit Spjeltfjelldalen konvenšuvdnaguovllu maiddá boahhteáiggis. Earalágan geavaheapmi gáibida ođđa rádjeáiddi Grasvatnet rájes, ja badjel Artfjellet, mii gártá hui divrrasin seammas go heajuda guovllu ávkki. Rievdadus lea maiddá hui stuora vahágin Ubmeje:i. Fágalaš áigequovdilis gažaldahkan lea movt guovllu ráddjet. Lea deatalaš deattuhit guohtumiid ávkki, areálgeavaheami ja vuhtii váldit eará boazosápmelaččaid.

Lávdegotti mielas doaibmá Grasvatnet rádjeáidi dohkálaččat. Lávdegoddi lea árvoštallan bidjat ráji oarjelii, Grasvatnet oarjeleamos luovtta rájes ja lulásguvlui. Earret topografii lea rádji heittot dakko ahte bohccot báhkahuvvet gohpái, dego “sehkki”, dan sadjái go caggá bohccuid. Danne ii berre rievdadit ráji davil.

Lulil lea lávdegoddi árvoštallan ja hilgon čovdosiid mat miellidibuktet áididiid Storelva mielde ja viidásit lulás riikarájii mielde. Dát čoavddus lea seam mágo jagi 1972 konvenšuvnnas, čoavddus maid áššebealit leat mañnil hilgon. Luonddudilalašvuodaid dihte livččii áidi hejot doaibman, ja livččii šaddan hui divrrasin.

Nubbi vejolaš lulábeale rádji livččii Favnvassdalen, vejolaččat sahntá áidut vákki. Krutfjellguovlu lea dasto áidna eananoassi mii báhcá Ildgruben lulimus oasis. Vaikko vel anášiige guovllu lotnolasat Jofjell:in Ruota bealde, eai goitge livččege guovllus dárbašlaš kvalitehtat, mat adnojit jus ásaha sierra boazodoalu dohko dálvejagi eatnamiid vuodul Ruotas⁴⁷. Guovlu lea liiggás gárži ja das váilot dárbašlaš giđđa- ja čakčajagi eatnamat. Dát fas doalvu dan guvlui ahte buoremus čoavddus lea bidjat Krutfjellet oktan muhtin guovlluin das lahkosiin. Guovllus leat kvalitehtat, mat dahket dan buorren go guođoha ovttas sihke Vapsten ja Ubmeje guohtumiiguin, ja dát guođoheapmi ii váikkut mearkkašanveara oktiige. Jus rádji biddjo Krutåga mielde, ja dát lea ruovttoládje go Favnvassdalen ektui, de šaddá buorre rádji, iige báljo dárbaš gaskaáiddi. Obbalaš luondduhálddašan geahččanbealis mearkkaša dat ollu norggabeallái. Das gitta makkár čearuin lea, dahje geat ožžot guođohanvuoigatvuoda Jofjellet:s, gáibida dakkár čoavddus gaskaáiddi Övre Jovattnet:s rájes gitta Tängsvattnet:i.

Jus dálá konvenšuvdnaguovllu rádji viiddiduvvo Favnvassdalen:i, vejolaččat Krutåga:i, lea dat hui stuora viiddideapmi. Dát addá mánga vejolašvuoda :

- Okta Ubmeje siida ja okta Ildgruben siida leat oktansiidan jagi birra. Molsaektun livččii geasset leat oktasiida Ubmeje gaska ja ovttá dahje máng-

47. Jagi 1972 konvenšuvdna eaktuda dánlágan geavaheami gos Granø adnui dálvejagi eanamin.

betegner den “*som ein umåteleg vakker dal*”. I sum vurderer han at 56 % av arealene har godt, eller bedre enn godt beite. De beitetypene som dominerer er dvergbjørk, kreklinghei, lavalpine blåbærrisheier, subalpin bjørkeskog, fjellmosnøleier og vierkratt. I tillegg er det en relativt høy andel med bjørkeskog som har kvitkrull i bunnvegetasjonen. Til sammen et variert og godt beite for rein.

I dalgangen går det et sperregjerde som avgrensner konvensjonsområdet.

Kjerringfjellet er preget av hardt og magert fjell, men med enkelte områder med glimmerskifer. Unntatt høgfjellet er det jamt over et flatt landskap med mange små vatn. Rundt disse er det belter med fine grasbeiter. Over dette beltet er det gjerne kreklingheier med lav, særlig rundt Blerekvatna. Området er på en måte komplett ved at det kan dekke alle de beitetypene en kan ha behov for i et barmarksbeite.

Området grenser i nordøst til Virvassdalen. Fjellsida er bratt og ulendt. I motsetning til Kvefendalen er det ikke grensegjerde langs Virvassdalen i grensen mot konvensjonsområdet lengre nord.

Kopparvatnet ligger vest for Kjerringfjell. Mesengåa, Jarfjellet er det sentrale snaufjellsområdet. Området har en større andel alpine smyleheier og myrer enn Kjerringfjellet. Til gjengjeld er det ikke så høy andel fjellmosnøleier, selv om også 21 % generelt er en høy andel. Øvre del av bjørkeskogbeltet har en del krekling med kvitkrull. Det er en omfattende sauebeiting i området som svekker området verdi som reinbeite.

Sammendrag

Sentrale deler av distriktet

Ildgruben distrikt har årvisst benyttet konvensjonsområdet Ramsesele som vinterbeite. På grunn av konvensjonsområdets kvalitet, har det jevnlig vært behov for å benytte alternative vinterbeiter i eget distrikt. Siden klimatiske forhold gjør disse alternative vinterbeitene usikker, har det vært behov for føring i varierende omfang. Ut fra dette er det etter fagutvalgets mening viktig å sikre distriktet en bedre tilgang på vinterbeiter enn i dag. Samtidig bør man beskytte eksisterende alternativer mot beiting i andre sesonger. Slike områder er Mofjellet, områdene langs grensen fra Umbukta til Kaldvatnet og områdene vest for denne sjøen. Dette betyr at områdene i det gamle Ildgruben distrikt ikke kan utnyttes sterkere som barmarksbeite.

Fagutvalget har vurdert en forskyvning av grensen vest for Melkfjellet for å gi Ran sameby et bedre høgsommerland. De hensyn som er omtalt foran, taler mot en slik forskyvning. I tillegg vil det eventuelt bety at Ildgruben mister sine beste høgsommerbeiter. En forskyvning har derfor bare teoretisk interesse.

Fagutvalgets mener at det er to områder innen det nåværende distrikt som bare har perifer betydning for den nåværende driftsgruppen i Ildgruben. Dette er området sør for Grasvatnet/Okstindan (sydligste del av distriktet), og området nord for Junkerfjellet (nord-

ligste del av distriktet). Med unntak av områdene sør for Junkerfjellet, vil det ikke være naturlig for den eksisterende driftsgruppen å benytte disse områdene. Her må en derfor finne andre løsninger.

Områdene sør for Okstindan.

Etter fagutvalgets mening er det ingen faglige grunner som tilsier at Ubmeje ikke skal utbenytte Spjeltfjell-dalen konvensjonsområde også i framtiden. En annen bruk vil kreve et nytt grensegjerde fra Grasvatnet og over Artfjellet til omfattende kostnader, samtidig som effektiviteten blir dårlig. En slik endring vil også ha meget store skadevirkninger for Ubmeje. Det mest relevante faglige spørsmålet, er områdets avgrensning. Det er viktig å legge vekt på ressursutnytting, arealbruk og hensynet til andre reindriftsutøvere.

Etter utvalgets mening fungerer grensegjerdet ved Grasvatnet tilfredsstillende. Utvalget har vurdert en trase lengre vest, fra Grasvatnets vestligste bukt og sørover. Ved siden av topografiske forhold, har traseen den ulempe at den vil fange reinen i en “sekk” i stedet for at det skal fungere som en avvisning/styring. Grensen mot nord bør derfor ikke endres.

Mot sør har utvalget vurdert, og forkastet, løsninger som innebærer gjerder langs Storelva og videre sørover langs riksgrensen. Denne løsningen ville ha vært lik den som ble forutsatt i konvensjonen av 1972, en løsning partene senere har forlatt. Gjerdet ville blitt lite effektivt på grunn av naturforholdene, i tillegg til at kostnadene til bygging og vedlikehold ville blitt meget store.

Den neste alternative sørgrensen vil være Favnavassdalen, eventuelt med gjerde langs dalen. Da vil Krutfjellområdet være eneste gjenværende del av denne sydligste delen av Ildgruben. Selv i kombinasjon med tilstøtende Jofjället i Sverige, vil området ikke ha de kvaliteter som er nødvendige dersom en ønsker å etablere en egen selvstendig reindrift basert på vinterbeite i Sverige⁴⁷. Området er for lite og mangler nødvendige vår- og høstbeiter. Dette leder igjen mot at den mest rasjonelle løsningen er at Krutfjellet legges til et av de omkringliggende områdene. Området har kvaliteter som gjør at det er attraktivt for utnytting sammen med beiter både fra Vapsten og Ubmeje, og en slik bruk vil ikke ha avgjørende betydning for noen. Dersom grensen trekkes opp langs Krutåga, vil en i motsetning til Favnavassdalen, få en god grense uten noe stort behov for sperre/grensegjerde. Ut fra et generelt naturforvaltningssynspunkt har dette særlig betydning for den norske siden. Avhengig av hvilke samebyer som har, eller vil få beiterett på Jofjället, vil en slik løsning kunne kreve sperregjerde fra Øvre Jovattnet til Tängsvattnet.

Dersom grensen for nåværende konvensjonsområde utvides til Favnavassdalen, eventuelt Krutåga, vil det være en meget betydelig utvidelse. Dette vil gi flere muligheter:

- Samdrift gjennom hele året mellom en driftsgruppe i Ubmeje og en egen driftsgruppe i Ildgruben. En

47. Konvensjonen av 1972 forutsatte en slik bruk med Granø som vinterbeite.

ga doalloovttadaga Ildgrubenis, ja ahte Ildgrubena siiddat rátket sierra dálvet, ja masttadit Ildgrubena dálá siiddain dálvái.

- Dát guovllut bidjot sierra konvenšuvdnaguovlun Ubmeje:i. Molssaeaktun dás sáhtta leat ahte Ildgrubenis oázžu odđá dálvejagi eatnamiid, ja ahte odđá siiddat dollet searveealu birra jagi ovttas Ildgrubena dálá siiddaiguin.

Viidát dalvejagieatnamat Ildgrubeni gáibidit ahte mearrida rámmaeavttuid man viiddis galgá leat (lohku ja ráđji). Berre bidjat vuodđun ovdalis eavttuid mat ledje Ramseles, oktan dainna viiddiduvvon boazodoaluin. Granø kapasitehta ferte juohkit Ildgrubeni ja Byrkije gaskka, ja boahit lassin dasa mii namuhuvvui ovdalis. Fágálávdegotti mielas lea dát čoavddus heajumus, dannego dagaha Ildgrubena jeagelguohtumiid guođohuvvot garraseappot.

Áidi Okstindjehki lulábealde ii leat doaibman ráđjin oarjjil. Lávdegotti oaivila mielde ii leat vejolaš oázžut áiddi doaibmat dakko gokko lea biddjon. Vaikko dálá konvenšuvdnaguovlluid bisuha, dahje jus vällje ovtta dán njealji eará namuhuvvovon vejolašvuodain, de dárbbáša doaimmaid álggahit, mat cagget bohccuid beassamis oarjjás ja boares Røssåga orohahkii. Man stuoris váttisvuohka šaddá, lea gitta Ubmejea boazologus, muhto buotlágan čovdosat gáibidit sihkkarastima. Leat 2 váttis eanangaskka. Nubbi lea guovlu gaskal Okstindan ja Røsvatnet, masa ferte gávnnahit eará vejolašvuoda go Steikvassdalen. Várrečielgi vákki nuortalis galgá lávdegotti mielas biddjot vuodđun go šiehtadallá gokko ráđji galgá huksejuvvot. Seammas galgá caggat Hjartfjellneset bokte, vai bohccot eai beasa njárgii, ja das vuojat rastá Røsvatnet. Lávdegotti oaivila mielde sáhtta dán buoremusat dahkat go hukse seaibbaha dálu(id) badjelii mat leat dakko lahkosiin.

Guovllut Kaldvatnet davábealde.

Boazodoallu atná guovllu dušše gaskkohagaid. Fágálávdegotti oaivila mielde sáhtta duogážin leat váilevaš dárbu ja /dahje ballá masttadit ránnjá siiddaiguin konvenšuvdnaguovlluin. Guovlu lea bivnnuhis geassejagi eanan, muhto sáhtta maid adnot gidđat ja čakčat. Fágálávdegoddi oaivvilda gávdnot 4 vejolašvuoda:

- Guovlu adno ovttas dálveguohtumiiguin rittus (Hestmann/Strandtindene).
- Ásahit guvlui sierra siidda, masa addá dálvejagi eatnamiid Ruotas, dehe Ildgrubeniin sáhtta atnit dálvejagi eatnamiid ovttas.
- Ásahit sierra siidda mas leat searveallu ovttain čearuin/dahje eambbogiiguin Ruotabealde ránnjá-

čearuiguin. Vejolašvuohčan sáhtta leat oktasiida geasset ja sierra dálvesiiddat. Siidda dálvejagieatnamat berrejit dalle leat lahkalaaga orohaga eará dálvejagi eatnamiiguin.

- Guovlu biddjo konvenšuvdnaguovlun, vaikkoba dálá konvenšuvdnaguovlluid viiddidit.

Guokte vuosttaš vejolašvuoda gáibidit gaskaáiddi Virvassdalen mielde gitta dálá áidái Kvefsendalena bajás. Veadjá dárbbášuvvot áidi maiddái 3. ja 4. vejolašvuoda dáfus, muhto lea gitta das makkár čearut oktonassii, dahje ovttas Ildgrubeniin, atnet guovllu.

Vejolašvuodaid heittotbeallin lea Fágálávdegotti mielas dat go bohccot, mat leat Junkerfjellet:s, bálgalit alla várreeatnamiidda. Go fas luitet vulos, sáhttet mannat juogo luksa dehe davás. Jus mannet luksa, de bohtet jeageeatnamiidda Kaldvatnet bokte, ja dat leat vahágin dálá Ildgrubena boazodollui. Dán vejolašvuoda ferte garvit. Namuhuvvovon vejolašvuodát eai ovdit maidege ávkkiid, ja danne leage Fágálávdegoddi árvvoštallan bisuhit guovllu nu movt lea dál.

Jus vällje rievdadit, lea guohtunekologijja ja doaibmadilálašvuodaid árvvoštallama vuodul buoremus atnit guovlluid ovttas dálvejagi eatnamiiguin Ruotas. Čearut ráji lahkosiin dárbbášit dákkár guohtumiid, ja dat doarju searvedoaimma jurdaga. Makkár čovdosa vällje, lea sparrolaga dainna makkár dálveguohtumat leat atninláhká.

Berre doalahit dálá konvenšuvdnaguovllu, mii lea riikaráji mielde nuortalis Melkefjellet, Kaldvatnet ja Kvefsendalen. Fágálávdegotti mielas ii dárbbáš rievdadit dán guovllus, jus vel áiguge guohtumiin oázžut buoret ávkki. Dalle ferte guovllu čatnat Junkerfjellet eatnamiidda. Guovllus lea veahá erenoamáš ráđji, muhto dán galgá fágálávdegotti mielas čoavdit Ruotas siskkáldasat. Dálá rádjeáidi ii leat almmatge nu vuogas báikkis. Báikkalaš šiehtadallamiin berre árvvoštallat eará saji cegget áiddi, vai Ildgrubeni beassá johtit nuorttabeale Kaldvatnet:a.

Konvenšuvdna § 9 vuodul lea Ildgrubeni riekki rasttildit riikaráji Övre Uman davvelis. Fágálávdegotti mielas ii dárbbáš rievdadit maidege guohtumiid dáfus.

4.2.3 Gran čearru

Areála ja doaibmadilálašvuodát

Čearus leat 18 doalu maidda gullet oktiibuot 41 olbmo. Jagi 1946 lánkaásahusa mielde lea alimus lobálaš boazolohku 8 600 bohcco, earret misiid. Čearu rájit ja áigodatguohtumat leat **4.5 kárttas**. Gran guođoha ja ovttasbargá Sváipa čearuin bievlanjagis gitta dassáziigo rátkkašit dálvesiidan skábmamánus.

variant her vil være samdrift mellom Ubmeje og en eller flere driftsenheter i Ildgruben om sommeren, og at driftsenhetene fra Ildgruben skilles ut og danner vintergruppe sammen med den nåværende driftsgruppen i Ildgruben.

- At områdene utgjør et eget konvensjonsområde for Ubmeje. Her kan varianten være at Ildgruben tilføres nye vinterbeiter, og at de nye driftsenhetene beiter hele året sammen med nåværende reineiere i Ildgruben.

Større vinterbeiteressurser for Ildgruben krever at det fastsettes rammebetingelser for omfanget (antall og avgrensning). En bør da ta utgangspunkt i den kapasitet som tidligere er forutsatt for Ramsele med tillegg av den nye/utvidete reindriften. Kapasiteten i Granö må fordeles mellom Ildgruben og Byrkije og komme i tillegg til det ovenstående. Etter fagutvalgets mening er denne løsningen den klart dårligste fordi den innebærer et økt press på lavbeiteressursene i Ildgruben.

Gjerdet sør for Okstindbreen har ikke fungert som avgrensning mot vest. Etter utvalget mening er det heller ikke mulig å få det til å fungere etter gjeldende trasé. Uansett om nåværende konvensjonsområder beholdes, eller om en velger en av de fire alternativene ovenfor, er det et behov for tiltak som hindrer at reinen trekker vestover og inn i gamle Røssåga distrikt. Problemet vil variere i omfang avhengig av reintallet i Ubmeje, men alle alternative løsninger krever en sikring. Det er 2 kritiske strekninger. Det ene er området mellom Okstindan og Røsvatnet, der en må søke etter et alternativ til Steikvassdalen. Fjellryggen øst for dalen må etter utvalgets mening danne utgangspunkt for detaljforhandlinger om trase. Samtidig må Hjartfjellneset sikres slik at reinen ikke trekker ut på neset og deretter svømmer over Røsvatnet. Dette kan etter utvalgets mening best gjøres ved et avledningsgjerde som bygges ovenfor gårdsbebyggelsen i området.

Områdene nord for Kaldvatnet.

I dag benyttes området bare tilfeldig til reindrift. Etter fagutvalgets mening kan det både skyldes manglende behov og/eller fare for sammenblanding med rein fra tilstøtende konvensjonsområder. Området er attraktivt som sommerbeite, men det kan også benyttes vår og høst. Etter fagutvalgets mening foreligger det 4 mulige alternativer:

- Området benyttes sammen med vinterbeiter på kysten (i Hestmann/Strandtindene).
- Det etableres en egen driftsgruppe i området som får egne vinterbeiter i Sverige, eventuelt i tilknytning til vinterbeitene til den øvrige reindriften i Ildgruben.
- Det etableres en egen driftsgruppe som har samdrift med en eller flere av de tilstøtende svenske samebyer. Her vil samdrift om sommeren og en

egen driftsgruppe om vinteren være en variant. Gruppens vinterbeiter bør da ligge i tilknytning til vinterbeitene for resten av distriktet.

- At området legges ut som konvensjonsområde, eventuelt som en utvidelse av eksisterende konvensjonsområde.

De to første alternativene forutsetter at det bygges et sperregjerde langs Virvassdalen i tilknytning til eksisterende gjerde opp Kvefsendalen. Alternativene 3 og 4 kan også kreve et slikt gjerde, men det avhenger av hvilke samebyer som alene, eller i samdrift med Ildgruben, skal utnytte området.

Alle alternativene vil, etter fagutvalgets mening, ha den ulempen at reinen i Junkerfjellet vil trekke opp i høgfjellet i varme perioder. Når den så skal trekke ned, kan det like godt skje mot sør som mot nord. Trekker den mot sør, vil den komme inn i lavbeiteområdene ved Kaldvatnet, noe som vil være til skade for den eksisterende reindriften i Ildgruben. Det bør i tilfellet etableres tiltak som kan redusere denne muligheten. Alle alternativene ovenfor har så store ulemper at fagutvalget også har vurdert å la området beholde den status det har i dag.

Dersom en velger en endring, vil det ut fra en beiteøkologisk og driftsmessig vurdering være mest hensiktsmessig at områdene benyttes i tilknytning til vinterbeiter i Sverige. De tilgrensede samebyer har alle et behov for denne type beiter, noe som taler for samdrift. Valg av løsning vil i stor grad avhenge av hvilke vinterbeiter som er tilgjengelig.

Det eksisterende konvensjonsområdet langs riksgrensen øst for Melkfjellet, Kaldvatnet og Kvefsendalen bør beholdes. Fagutvalget kan ikke se at en rasjonell bruk av beitene krever endringer av dette området. Det må i tilfelle være at området knyttes opp mot Junkerfjellet. Området har en noe spesiell avgrensning, men etter fagutvalgets mening er dette et internt problem i Sverige. Eksisterende grensegjerde har imidlertid en noe uheldig trase. Ved lokale forhandlinger bør det vurderes andre traseer som gjør det mulig for Ildgruben å flytte øst for Kaldvatnet.

Ildgruben har i henhold til konvensjonens §9 rett til å overskride riksgrensen nord for Över-Uman. Fagutvalget kan ikke se at hensynet til beitene skulle tilsi noen endring her.

4.2.3 Gran sameby

Areal og driftsforhold

Innenfor samebyen er det 18 reindriftsforetak med totalt 42 medlemmer. Høyeste tillatte reintall er 8 600 dyr, eksklusive årskalver, etter byanordningen fra 1946. Samebyens grenser og sesongbeiter fremgår av kart 4.5. Gran har samdrift med Svaipa sameby i hele barmarksperioden og frem til oppdelingen i vintergrupper i november. Årsaken til samdriften på bar-

Sii ovttasbarget dannego bievlanjagi eatnamiin váilot lunddolaš oazit. Praktikalaččat sáhtta Gran ja Sváipa gohčodit oktan čearrun mas leat guokte sierra siidda, muhto hálddatlaččat ja lágalaččat leat guokte sierra čearu, main leat sierra ekonomi- ja mearridandoaimmat.

Lassin rájiide mat čilgejuvvojit **4.5 kárttas**, lea Gran čearus okta gaska gokko rádji lea Ran čearu guvlui Ammarfjäll-duovdaga badjel, mii lea oktan duottareanan almmá lunddolaš rájiid haga. Oarjjil lea čerrui seammá heittot, váilot lunddolaš oazit dakko gokko riikarádji manná badjel guohtuneatnama, mii lea oktanduovddan. Dálveguohtuneatnamiin váilot maiddá dákár rájit, nu movt juo ollu dálveguohtuneatnamiin muđuige. Dálveguohtuneatnamiin váilot maid lunddolaš rájit čearuid gaska, muhto dálvet nagoda buorebut reainnidit ealu ja lágidit boazobarguid nu ahte eallu bissu dihto eatnamiin.

Guottetbáiki lea “gilvinráji” rájes nuortan Vinkelkroka rádjai, ja dat leage measta visot sin bievlanjagi eanan. Čearu eatnamiin Ammarfjäll-guovllus guođohit vuosttažettiin dalle go jávrrit leat jiknon, mat dalle eai cacka bohccuid mannamis dohko. Erenoamáš deatalaš lea Nalovardo várrevuovddiin guođohit juste ovdalaš guotteha, daid áiggiid go cuoŋu lea lássen ealádaga ja boazu gávdná duššefal lahppojeahkála. Björkfjället:s leat árrat bievladielkkut ja vuovddiin lea valjit lahppojeagil, ja danne leatge dát duovdagat Gran čearu oaláš guottetbáikin.

Geasset mihcamáraid rájes gitta borgemánu álgui lea eallu riikaráji guovllus gos Gran ja Svaipa čearut merkot misiid. Čakčageasi guođohit duottarravddain ja jeaggegáttiin vumiin ja vuolládagain duolbasit eatnamiin mat leat Lais-joga ja Vindel-joga gaska. Čakčageasi njuvvet nuorra varrásiid čearu váldorátka- ja njuovvangárddis Biergenæs:s. Skábmamánus lea gárdástallanáigi, go lea muohtán ja čázadagat leat jiknon. Dalle rátkkašit ja njuovadit. Gran ja Svaipa. Váldorátkašeamit leat Biergenæs- ja Laisheden-gárddiin, gos rátket dálvesiidan. Gran čearus leat vihta - guhta dálvesiidda. Čearru sáhtta geavahit sihke rittu- ja siseatnanguohtumiid dálvet.

Guohtun

Gran čearu guohtunšlájaid juohkáseapmi (%) (4.10. ja 4.11. tabealla).

4.10. tabealla. Ruonasguohtunguovlu

Guohtunšládja	Km ²	%
Jeagelvallji goahccevuovdi	0	0
Seamulvallji/urtavallji goahccevuovdi	14,6	1,3
Jeagelvallji soahkevuovdi	0,5	0
Seamulvallji/urtavallji soahkevuovdi	147,3	12,5
Čáhccás šattohis jeaggi	7,6	0,7
Čáhccás šattolaš jeaggi	2,7	0,2
Goike bovdnajeaggi	9,6	0,8
Goike šattolaš jeaggi	56,8	5,0
Danjas-/goike guolban	349,9	30,5
Varas guolban	304,3	26,5
Njuoskasit rásseeanan	105,1	9,2
Goikásit rásseeanan	69,3	6,0
Siedgarohtu	21,7	1,9
Jassa/Jiekŋa	0	0
Muorračuohpahat	0	0
Huksejuvvon guovllut	0	0
Juovat ja geađgeanan	39,2	3,4
Eará eanan (kulttoreanan)	0	0
Itkobealli/Mearritkeahtes	22,0	1,9
Submi nettoareála	1 147,0	

4.11. tabealla. Gaskajohtolat

Guohtunšládja	Km ²	%
Jeagelvallji goahccevuovdi	83,3	1,4
Seamulvallji/urtavallji goahccevuovdi	725,3	37,7
Jeagelvallji soahkevuovdi	1,4	0,5
Seamulvallji/urtavallji soahkevuovdi	293,5	27,0
Čáhccás šattohis jeaggi	22,2	2,0
Čáhccás šattolaš jeaggi	12,0	1,0
Goike bovdnajeaggi	83,9	4,7
Goike šattolaš jeaggi	99,9	3,2
Danjas-/goike guolban	100,4	7,4
Varas guolban	77,8	10,2
Njuoskasit rásseeanan	10,0	0,6
Goikásit rásseeanan	43,0	2,4
Siedgarohtu	31,1	1,7
Jassa/Jiekŋa	0	0
Muorračuohpahat	217,6	12,0
Huksejuvvon guovllut	0,2	0,0
Juovat ja geađgeanan	1,2	0,1
Eará eanan (kulttoreanan)	11,5	0,6
Itkobealli/Mearritkeahtes	1,7	0,1
Submi nettoareála	1 816,0	

marksområdene er mangel på naturlige grenser langs hele barmarksområdet. Sett ut fra praktisk reindrift er forholdene slik at Gran og Svaipa kan beskrives som en sameby med to storgrupper. Administrativt og rettslig er det spørsmål om to selvstendige samebyer med atkilt økonomi- og beslutningsfunksjoner.

I tillegg til de grensene som er beskrevet på kart 4.5 har Gran en grensestrekning mot Ran sameby over Ammarfjäll-området, og som deler et sammenhengende fjellområde hvor det mangler naturlige grenser. Samme svakhet har samebyen vestover der riksgrensen går over et sammenhengende beiteområde uten naturlige hindringer. Grenseforholdene nede på vinterbeitene er svært lik det som gjelder mange andre steder på vinterbeitene, nemlig mangel på naturlige grenser. Om vinteren er det likevel forutsetninger for å klare det praktiske reindriftsarbeidet og styringen av beitebruken til tross for at det mangler naturlige hindringer mellom samebyenes beiteområder.

Kalvingslandet er fra "odlingsgrensen" i øst og opp til på høyde med Vinkelkroken, stort sett tilsvarende hele barmarksbeitet. Samebyens del av Ammarfjäll-området kan først og fremst brukes på den tiden reinen ikke hindres av islagte vassdrag. Spesielt viktig er den fjellnære skogen ved Nalovardo i tiden nærmest før kalving når markvegetasjonen er utilgjengelig under skaresnø, og trelav er reinens eneste tilgang på føde. Björkfjället har tidlige barflekker og viktige trelavbeiter i den nærliggende skogen, noe som gjør dette til samebyens sentrale kalvingsområde. Om sommeren, fra St. Hans og frem til begynnelsen av august, oppholder reinen seg omkring riksgrensen der Gran og Svaipa merker kalvene. Til sensommerbeite brukes fjellskogen og nærliggende myrer som de skogkledde og lavereliggende områdene i tilknytning til hele lavfjellsområdet mellom Lais-elven og Vindel-elven. Ungbukkene slaktes i første halvdel av september i Biergenäs der samebyen har sitt hovedanlegg for skilling og slakting. Samlingsarbeidet for skilling i vintergrupper og slakting er i november når snøen er kommet og vassdragene er frosset. Disse storskingene som berører både Gran og Svaipa er i Bierginäs og Laisheden. På vinterbeitene er det fem til seks grupper. Samebyen har tilgang til både kyst- og innlandsbeiter om vinteren, men også fjellbeiter i lavfjellene om vinteren.

Beite

Fordelingen av beiteressursene på vegetasjonstyper i Gran sameby fremgår av tabellene 4.10 og 4.11.

Tabell 4.10. Grønnbeiteområdet

Reinbeitetype	km ²	%
Lavrik barskog	0	0
Moserik/urterik barskog	14,6	1,3
Lavrik bjørkeskog	0,5	0
Moserik/urterik bjørkeskog	143,7	12,5
Bløt, mager myr	7,6	0,7
Bløt, frodig myr	2,7	0,2
Tørr, mager myr	9,6	0,8
Tørr, frodig myr	56,8	5,0
Skarp/tørr hei	349,9	30,5
Frisk hei	304,3	26,5
Urteeng	105,1	9,2
Gras	69,3	6,0
Buskmark	21,7	1,9
Snø/Is	0	0
Ungskogmark	0	0
Bebyggelse	0	0
Blokk- og hellemark	39,2	3,4
Annen åpen mark	0	0
Skygge/Uklassifisert	22,0	1,9
Sum nettoareal	1 147,0	

Tabell 4.11. Mellomområdet

Reinbeitetype	km ²	%
Lavrik barskog	83,3	1,4
Moserik/urterik barskog	725,3	37,7
Lavrik bjørkeskog	1,4	0,5
Moserik/urterik bjørkeskog	293,5	27,0
Bløt, mager myr	22,2	2,0
Bløt, frodig myr	12,0	1,0
Tørr, mager myr	83,9	4,7
Tørr, frodig myr	99,9	3,2
Skarp/tørr hei	100,4	7,4
Frisk hei	77,8	10,2
Urteeng	10,0	0,6
Gras	43,0	2,4
Buskmark	31,1	1,7
Snø/Is	0	0
Ungskogmark	217,6	12,0
Bebyggelse	0,2	0,0
Blokk- og hellemark	1,2	0,1
Annen åpen mark	11,5	0,6
Skygge/Uklassifisert	1,7	0,1
Sum nettoareal	1 816,0	

Viidodagat, mat leat tabeallain juohke šattu nammii, čájehit šaddašlájaid viidánusa áigodatguohtumiin.

Čearru hálddaša badjel 718,2 km² ruonasguohtuma bievlanjagi eatnamiin. Dán eatnamis lea 100 km² konvenšuvdnaguovllus. Ruonasguohtumat leat seamulljji/urtavalljji soahkevuovdi (143,7 km²), varas guolban (304,3 km²) ja njuoskasit rásseanan (105,1 km²). Šattuid dáfus lea bievlaguohtun hirbmat buorre. Dan seammás sáhtá dadjat ahte ruonasguohtumiin leat viiddis báikkit mat áinnas sáhttet guođohuvvot jeagelguohtunáigodagas. Dat áiggit leat gidđat, cuoŋo- ja miessemánu, ja čakčat – čakčadálvvi, čakčamánuš - skábmanánu. Jeagelguohtumat gávdnojit

daŋas/goike guolbaniin. Dat lea 349,9 km² ruonasguohtunareálas. Lastamuorat/siedgarođut, mat leat ruonasguohtun, dahket birrasiid 13 %, ja loktejit eatnamiid árvvu ruonasguohtumin.

Gran hálddaša badjel 136,5 km² guohtuneatnama dálvejagi eatnamiin. Jeageatnamat leat mearkkašahti gáržžit. Dilli buorrána das go gaskajohtolagas lea jeagelšaddu 185,1 km², man sáhttet geavahit skábman ja muđui olles dálvvi daid jagiid go lea unnán muohta. Goahcevuovddis šaddá maiddá veahá jeagil seamuleatnamis, muhto jeagelšaddu lea duššefal báikkuid, ja danne ii boađe ovdan šaddokárttain. Dát navdin lea vuodđuduvvon daid vuđolaš boazoguohtundutkamiidda, mat dahkkojedje Norbotten leanas. Doppe čájehuvvui ahte lei dábálaččat goalmádas oassi jeahkális gávdnamis varas goahcevuovddiin, muhto šaddokárttain ii lean dát obage dulkojuvvon leat jeagelguohtumin. Dálveguohtumiin lea muorračuohpahat 324,7 km², dahje 12,8 % nettoareálas. Dát eanan ii anit guohtumiin boazodoalu-oainnus. Go vuovddit leat njáskojuvvon jalgadin, de anihit dušše árradálvvi ja árragiđa go bievлагоahtá.

Gaskajohtolagas, mii lea ruonasguohtuma ja dálvejagi eatnamiid gaskkas, lea 1292,9 km² ruonasguohtun, vel lassin namuhuvvon jeagelguohtumiidda. Dát ruonasguohtumat leat dušše muhtin muddui ávkin. Muhtin eanansiid oazžu geavahit duššefal golggotmánu 1. beaivvis cuoŋománu 30. beaivái. Dat mielddisbuktá ahte eatnamat mat leat “gilvinráji” lahkosiin, eai báljo guođohuvvo dalle go lea bahá ribahit boh-

cuid lobihis eatnamiidda. Dás lea dasa lassin sáhka alla várreeatnamiid birra, dábálaččat guossavuovddi, gos lea gassa muohta dálveguovdil.

Ii-anihahhti eana, eandalii geađgeenan ja ráššá, lea gaskamearálaš dásis Gran čearus, go buohtastahtá eará várreeatnamiiguin Västerbottenis. Geasseguohtumiin lea 39,2 km² ii-anihahhti geađgeenan, ja das lea 12,2 km² konvenšuvdnaguovllus. 3,3 % lea ruota-bealde ja 3,6 % norggabealde. Čearu geasseguohtuneatnamiid nettoareálas lea 19,9 % badjelis go 1 000 m bm. Ná badjin lea šattohis, asehis eanan, muhto dákkár eatnamat leat buorit bálganbáikin bohccuide. Ferte gal gávdnot ruonasguohtun alla várreeatnamiid lahkosiin, vuolládagain gos boazu sáhtá guohtut. Eatnamat, mat leat badjelis go 1 000 m bm, leat eanas Ammarfjäll-guovllus. Daid guovlluid ii ane čearru, dannego eatnamat leat Vindel-joga lullelis, ja nu leatge sierra duovddan čearu eará bievlaguohtumiid ektui. Gran čearus leat unnán alla várreeatnamat, mat adnojit bálganbáikkinn, eaige čearus leat jiehkitege.

4.2.4 Ran čearru

Areála ja doaibmadilálašvuodát

Čearus leat 24 doalu maidda gullet sullii 60 olbmo. Jagi 1946 lánkaásahusa mielde lea alimus lobálaš boazolohku 7800, earret misiid. Mii oaidnit čearu rájiid ja áigodatguohtumiid **4.5 kárttas**. Ran ii juogat guohtuneatnamiid ránnjáčearuiguin. Davábeale lea bievlaguohtuneatnamiin lunddolaš rádji, nappo Vindel-čázádat, mii vuolgá Sorseles ja manná Ammarnäsii. Das viidáseappot oarjjás Ammarfjället badjel gitta riikkaráji rádjai, eai leat lunddolaš oazit. Lea dušše hálddášandásis biddjon njulges rádji, beroškeahhtá makkár eatnamat dakko leat. Dan eananoasis, mii manná riikkarájis Ammarfjället guvlui, leat boazoáidit. Das nuorttas, Ammarfjället:s eai leat oazit mat cagget bohccuid mannamis davás. Dat fas mielddisbuktá ahte Ran čerrui ii leat vejolaš garvit davit eanansiid go sii galget guođohit daid eanansiid duovdagiin mat gullet sidjiide.

De arealene som angis for vegetasjonen viser den faktiske dekningen av relevante vekster for de ulike sesongbeitene.

Samebyen disponerer over 718,2 km² grønnbeitevegetasjon innenfor barmarksområdet, og av dette er 100 km² innenfor konvensjonsområdet. Grønnbeitene består overveiende av moserik/urterik bjørkeskog (143,7 km²), frisk hei (304,3 km²) og urteenger (105,1 km²). Barmarksbeitene er således av svært god kvalitet sett ut fra vegetasjonen. Samtidig kan man konstatere at grønnbeiteområdene har betydelige arealer som kan brukes i lavbeiteperioden. I så fall blir dette om våren, i april–mai, og om høsten–forvinteren, i september–november. Lavbeitepotensialet er å finne på de skarpe/tørre risheiene som utgjør 349,9 km² av grønnbeiteområdet. Løvbeite i form av vierkratt omfatter drøye 13 % av grønnbeiteområdet, noe som er hever områdets verdi som grønnbeite.

Gran disponerer over 136,5 km² vinterbeitevegetasjon på vinterbeitene. Arealet med lavbeite er bemerkelsesverdi lite. Situasjonen forbedres av at det er 185,1 km² lavvegetasjon innenfor mellomområdet som kan brukes i vert fall på førjulsvinteren, og stort sett hele vinteren i snøfattige vintre. Det er et visst lavbeitepotensiale i den moserike barskogen, der lavvegetasjonen er så glissen at den ikke blir registrert på vegetasjonskartene. Denne antagelsen bygger på omfattende reinbeitegranskinger i Norrbottens län der vanligvis en tredjedel av den totale lavbeiteressursen lå i de friske barskogene som ikke var klassifisert som lavbeite på vegetasjonskartene. På vinterbeitene er 324,7 km², eller 12,8 %, av nettoarealet ungskogmark, noe som ut fra et reinbeitesynspunkt ikke er brukbare beiteområder. De snauhogde områdene kan bare brukes på forvinteren og tidlig på våren når barflekkene begynner å komme frem.

I mellomområdet, som ligger mellom grønnbeiteområdet og de egentlige vinterbeitene, finnes det i tillegg til lavbeiteressursene som er nevnt ovenfor også 1 292,9 km² grønnbeite. Beitene i dette området har begrenset verdi av flere årsaker. Delvis får man bruke deler av området bare i tiden 1. oktober til 30. april. Følgene av dette er at nærområdene til “odlingsgrensen” helst ikke brukes i den tiden man risikerer å miste rein over på ulovlig område. Videre er det her snakk

om mer høyereliggende områder, vanligvis granskog, hvor det blir mye snø ut på høyvinteren.

Impediment, delvis i form av steinet mark og delvis av arealer uten vegetasjon på grunn av høyden, ligger på et mellomnivå i Gran sameby sammenlignet med andre fjellområder i Västerbotten. Av sommerbeitene utgjør 39,2 km² steinimpediment, og av dette ligger 12,2 km² innenfor konvensjonsområdet. Uttrykt i prosent er 3,3 % av arealet med steinimpediment på svensk side og 3,6 på norsk side. Av samebyens nettoareal av sommerbeiter ligger 19,9 % over 1 000-meternivået. På denne høyden er beitene marginale, men derimot har høydedragene verdi for reinen når de plages av insekter. En forutsetning for dette er at det finnes anvendelige grønnbeiter i nærområdet. Av arealene over 1 000-meternivået ligger en betydelig del innenfor Ammarfjäll-området som ikke brukes av samebyen fordi området ligger sør for Vindel-elven og atskilt fra Gran's øvrige barmarksområder. I praksis har Gran begrensede arealer med høydedrag som er av verdi i varmeperioder og når insektplagen er på det meste. Gran sameby har ingen isbreer innenfor sine beiteområder.

4.2.4 Ran sameby

Areal og driftsforhold

Innenfor samebyen er det 24 reindriftsforetak med ca. 60 medlemmer. Etter byanordningen fra 1946 er høyeste tillatte reintall 7 800, eksklusive årskalver. Samebyens grenser og sesongbeiter fremgår av kart 4.5. Ran har ingen sambruk av beiter med tilgrensende samebyer. I nord er barmarksområdet naturlig avgrenset av Vindel-elvens vassdrag fra Sorsele og opp til Ammarfjället. I fortsettelsen vestover over Ammarfjället frem mot riksgrensen er det ingen naturlig grense, men bare en rett, administrativ grense som ikke tar hensyn til naturforholdene i området. På strekningen fra riksgrensen til Ammarfjäll-området er det bygd reingjerder. Videre østover, det vil si Ammarfjället, mangler det hindringer mot reintrekk nordover, noe som innebærer at det er umulig å unngå reinbeiting på de nordlige områdene når samebyen bruker sin del av disse områdene.

Čearu lunddolaš ráđji lea Juktáns-čázádat lulil, dakka nuorttabealde sisruovdemáđi ja dat manná gitta Överst-Juktan ráđjai. Dan rájes oarjjás Tärnasjön ráđjai ja viidáseappot riikka-čázádat leat áiddit. Erenoamážit Tärnasjön rájes oarjjás lea biddjon njulges ráđji badjel várreeatnama, mii manná oktanduovddan. Boazoáidi lea eaktun dasa ahte Ran ja Storfjelliida Ubmejes sáhttet guođohit iežaset eatnamiid, almmá stuorit masttademiid haga. Oarjjil ii doaimma riikka-čázádat lunddolaš ráđjin. Ráji mielde oarjjabeale lea ceggejuvvon áidi amaset bohccot ráđjeguovllus rasttidit riikaráji Norgii. Ran anii Melkfjell-guovllu geasseguovdileanamin ovdal jagi 1972. Duovdagiin, gos leat dálveguohtumat, váilot oazit, muhto dálvet lea goitge geahppasit goalnjadit ealu ja lágídit dihto guohtumiidda.

Cuonomanu loahpas cakkadit ealu oarjjabeallái “gilvinráji”. Oaláš guottetbáikin leat Geuverten- ja Ältsvattnet-guovllut, ja maiddá lulábeale Ammarfjället. Doppe bievla árabut, ja lea maiddá suodjibáiki njuoratmisiide. Geassemánus- suoidnemánus doalahit ealu vári oarjjabeale eananosiin. Sin geasseorohat leage Ältsvattnet gáttes ja Laiva birrašiiin gos maiddá merkot misiid. Borgemánus luitet ealu lávdat miehtá guovllu Norgga-Ruota rájis “gilvinráji” ráđjai. Čakčamánu álggus njuovvet nuorra varrášiid Kraipes. Sii njuovadit ja maiddá rátkkašit dálvesiiddaide Kraipe gárddis ja Giapperváris “gilvinráji” lahkosiin. Dát váldorátkkammat, mas rátket dálvesiiddaide, leat čakčadálvi mannil go čázit leat jiknon ja lea muohtán. Sii vižžet bohccuideaset nuppiin siiddain go doppe leat gárddastallame seammá áigodagas. Dábálaččat rátket čearus viđa dálvesiidan ovdalgo johtet dálvejagi eatnamiidda. Čearru sáhtta guođohit sihke rittu- ja sis-eatnanguovlluid dálvet, ja dan dahket juohke jagi. Cuonomanus johtet siiddat dakka oarjjabeallái “gilvinráji”.

Guohtun

Ran čearu guohtunšládjaid juohkáseapmi (%) (4.12. ja 4.13. tabealla).

4.13. tabealla. Ruonasguohtunguovlu

Guohtunšládja	Km ²	%
Jeagelvallji goahccevuovdi	0	0
Seamulvallji/urtavallji goahccevuovdi	3,5	0,2
Jeagelvallji soahkevuovdi	0,1	0
Seamulvallji/urtavallji soahkevuovdi	86,5	19,2
Čáhccás šattohis jeaggi	4,1	0,3
Čáhccás šattolaš jeaggi	16,1	1,1
Goike bovdnajeaggi	17,6	1,2
Goike šattolaš jeaggi	86,0	5,7
Danjas-/goike guolban	411,3	27,5
Varas guolban	299,9	20,0
Njuoskasit rásseeanan	135,5	9,1
Goikásit rásseeanan	96,2	6,4
Siedgarohtu	19,1	1,3
Jassa/Jiekna	36,5	2,4
Muorračuohpahat	0	0
Huksejuvvon guovllut	0	0
Juovat ja geađgeanan	59,4	4,0
Eará eanan (kulttoreanan)	0	0
Itkobealli/Mearritkeahtes	23,4	1,6
Submi nettoareála	1 495,2	

4.14. tabealla. Gaskajohtolat

Guohtunšládja	Km ²	%
Jeagelvallji goahccevuovdi	48,7	2,0
Seamulvallji/urtavallji goahccevuovdi	1048,6	42,8
Jeagelvallji soahkevuovdi	0	0
Seamulvallji/urtavallji soahkevuovdi	325,5	13,3
Čáhccás šattohis jeaggi	21,0	0,9
Čáhccás šattolaš jeaggi	4,6	0,2
Goike bovdnajeaggi	141,3	5,8
Goike šattolaš jeaggi	178,4	7,3
Danjas-/goike guolban	60,5	2,5
Varas guolban	85,0	3,5
Njuoskasit rásseeanan	8,7	0,4
Goikásit rásseeanan	0,4	0
Siedgarohtu	88,7	3,6
Jassa/Jiekna	0,1	0
Muorračuohpahat	413,9	16,9
Huksejuvvon guovllut	1,5	0,1
Juovat ja geađgeanan	0,1	0
Eará eanan (kulttoreanan)	24,1	1,0
Itkobealli/Mearritkeahtes	0,2	0
Submi nettoareála	2 451,4	

Med Juktån's vassdrag har Ran en naturlig grense i sør fra like øst for innlandsbanen opp til og med Överst-Juktan. I fortsettelsen vestover til Tärnasjön og videre mot riksgrensen er det gjerder. Spesielt fra Tärnsjön og vestover går grensen i en rett strekning over et sammenhengende fjellområde. Reingjerdet er en forutsetning for at Ran og Storfjell-gruppen i Ubmeje skal kunne bruke sine respektive beiter uten omfattende sammenblandinger. I vest er riksgrensen ikke en naturlig grense. For å hindre reintrekk fra de grensenære beitene og til Norge er det bygd gjerde etter hele grensen i vest. Før 1972 brukte Ran Melkfjell-området som høysommerbeite. De naturlige forutsetningene nede på vinterbeitene gjør at mangelen på naturlige grenser er påtakelig. Det er likevel lettere å forhindre uønsket trekk og styre beitingen på vinterbeitene.

Fra slutten april holdes reinen vest for "odlingsgrensen". De sentrale kalvingsområdene er omkring Geuverten og Ältsvattnet, samt sørsiden av Ammarfjället. I disse områdene kommer barflekkene tidlig og det er beskyttede områder for de nyfødte kalvene. I juni-juli holdes reinen i de vestre delene av fjellområdet hvor man har sommerboplassene ved Ältsvattnet og Laiva, og her merkes kalvene. I august spres reinen over hele området fra norske-grensen og ned til "odlingsgrensen". Ungbukkene slaktes i Kraipe i første halvdel av september. Skilling i vintergrupper og slakting gjøres i anlegget i Kraipe, samt ved Gippervare ved "odlingsgrensen". Ved disse storskillingene, som er etter at vassdragene har frosset og snøen er kommet, skilles det også ut rein fra nabosamebyene. Vanligvis deles reinen opp i fem vintergrupper før vinterbeitingen starter. Samebyen har tilgang til både innlands- og kystbeiter om vinteren, og disse brukes årlig. I april flyttes det gruppevis til beitene like vest for "odlingsgrensen".

Beite

Fordelingen av beiteressursene på vegetasjonstyper i Ran sameby fremgår av tabellene 4.12 og 4.13.

Tabell 4.12. Grønnbeiteområdet

Reinbeitetype	km ²	%
Lavrik barskog	0	0
Moserik/urterik barskog	3,5	0,2
Lavrik bjørkeskog	0,1	0
Moserik/urterik bjørkeskog	86,5	19,2
Bløt, mager myr	4,1	0,3
Bløt, frodig myr	16,1	1,1
Tørr, mager myr	17,6	1,2
Tørr, frodig myr	86,0	5,7
Skarp/tørr hei	411,3	27,5
Frisk hei	299,9	20,0
Urteeng	135,5	9,1
Gras	96,2	6,4
Buskmark	19,1	1,3
Snø/Is	36,5	2,4
Ungskogmark	0	0
Bebyggelse	0	0
Blokk- og hellemark	59,4	4,0
Annen åpen mark	0	0
Skygga/Uklassifisert	23,4	1,6
Sum nettoareal	1 495,2	

Tabell 4.13. Mellomområdet

Reinbeitetype	km ²	%
Lavrik barskog	48,7	2,0
Moserik/urterik barskog	1 048,6	42,8
Lavrik bjørkeskog	0	0
Moserik/urterik bjørkeskog	325,5	13,3
Bløt, mager myr	21,0	0,9
Bløt, frodig myr	4,6	0,2
Tørr, mager myr	141,3	5,8
Tørr, frodig myr	178,4	7,3
Skarp/tørr hei	60,5	2,5
Frisk hei	85,0	3,5
Urteeng	8,7	0,4
Gras	0,4	0
Buskmark	88,7	3,6
Snø/Is	0,1	0
Ungskogmark	413,9	16,9
Bebyggelse	1,5	0,1
Blokk- og hellemark	0,1	0
Annen åpen mark	24,1	1,0
Skygge/Uklassifisert	0,2	0
Sum nettoareal	2 451,4	

Čearru hálddaša badjel 942,8 km² ruonasguohtuma bievlanjagis. Das lea 19,9 km² konvenšuvdnaguovllus. Dan eananoasis, mii Ammarfjället:s lea Gran čearu siskkobeaalde, lea 122,6 km² ruonasguohtun. Dát eananoassi ii leat lunddolaččat sierra oassin Ran čearu guohtuneatnamiin. Dasa lassin leat Gran čearus 233,7 km² dálveeatnamiin dálveguohtunslájat, ja badjel 1 739,9 km² lea ruonasguohtun ja fas gaskajohtolagas lea 109,2 km² jeagelguohtun. Gaskajohtolaga ruonasguohtumiin lea 971,8 km² oarjjabealde “gilvinráji”. Go oarjjabealde leat, mearkkaša dat ahte dáid eatnamiid fertjeit guođohit bievlan. Gaskajohtolaga dálveguohtumiid sáhttet dábálaččat geavahit duššefal skábmán, danne go dát guohtumat leat alla várreeatnamiin, ja doppe lea giđabeallái muohta liiggás gassat. Geasseguohtumiin lea 59,4 km² ii-anihahhti geađgeeanan, ja dán oasis lea 0,1 km² konvenšuvdnaguovllus. Ii-anihahhti proseantalohku lea 4,0 ruotabealde ja 0,5 norggabealde. Areálas lea 19,1 % badjelis go 1 000 m bm. Čearus eai oba leatge alla várreeatnamat dain duovdagiin mat leat mearriduvvon rájiiguin. Geahča **4.5 kártta**. Čilgehusas oaidnit ahte Ran čearus leat arvat viidát jeagelguohtumat go ránnjás Gran čearus. Ollislaččat daddjon leat Ran čearus buorit jeagelguohtumat dálvet. Čearu jeageleatnama nettoareálas lea 397,6 km², dahje 10,8 % ođđasit šaddame. Dán eatnama ii sáhte guođohit. Mii oaidnit **4.8** ja **4.9 kárttas** šaddošlájaid viidánusa.

4.2.5 Fágálávdagotti evttohus

Svaipa – Gran – Ran – Ildgruben – Sáltoduottar

1. Fágálávdagotti evttoha ahte Gran ja Svaipa čearut ožžot ovttá konvenšuvdnaguovllu Ildgruben orohaga davábeale eananoasiin ja lulágeaže eananoasiid Sáltoduoddara orohagas, nu movt oaidnit **4.2 kárttas**. Gran/Svaipa oazžu rievtti rasttidit Kaldvatnetgeaidnu ja E6. Evttohusa eaktun lea ahte ráđji gaskkal Ran ja Gran čearuid rievdaduvvo nu ahte Ammarfjället gullagohtá Ran čerrui. Sáltoduoddaris lea rasttidanriekti nuorttabeale Nasafjället dálvet.

Ran oazžu ovttá konvenšuvdnaguovllu, geahča **4.2 kártta**. Evttohus miellidubuktá ahte dálá áiddit galget sirdot dán guovllus.

Ildgruben oazžu konvenšuvdnaguovllu dálveguohtuma vástte Ruotas.

4.3 Ildgruben – Ubmeje guovlu

4.3.1 Ubmeje tjeälddije

Areála ja doaibmadilálašvuođat

Čearus leat 15 doalu maidda gullet 38 olbmo. Jagi 1946 lálkkaásahusa mielde lea alimus lobálaš boazolohku 9 000, earret misiid. Čearu rájit ja áigodatguohtumat bohtet ovdan **4.5 kárttas**. Ubmeje ii ane njuolgut daid seammá guohtumiid ovttas ránnjáčearuiguin, muhto sii baicca atnet unná eananoasáza oarjjabealde Tärnasjön, mii gullá Ran čerrui. Dán eananoasi atnima váikkuha dat gokko rádjeáidi lea cegejuvvon. Davil lea čearru bures earuhuvvon sisruovdemáđi rájes gitta Överst-Juktan:i go dakko lea Juktan čázádat. Das oarjjás Tärnasjön meattá ja gitta Bajit-Uman:i leat áidon. Erenoamážit Bajit-Uman ja Tärnasjön gaskkas lea áidi dárbbášlaš vai Ubmeje ja Ran čearut eai masttat. Praktihkalaš boazobarggu dáfus ii leat riikkaráđji lunddolaš rádji oarjjil. Ubmeje ii geavat guovllu, mii lea davábealde Bajit-Uman ja oarjjás Kátavikena rájes, dannego jávri lea lunddolaš rádji Ildgruben orohaga guvlui. Riikkaráđji, mii manná Ammarfjället badjel, ii leat biddjon lunddolaš oziid mielde. Ammarfjället lea oktan eanamin, mas eai leat lunddolaš rájit mat cagget bohccuid. Dakko váilot lunddolaš oazit mat cagget bohccuid rasttildeames ráji, go guođohit ráji duohken.

Lulil lea čearus buorre lunddolaš rádji Vapsten čearu guvlui Norgga ráji rájes ja gitta dálvejagi eatnamiidda. Dát lunddolaš rájit leat Jovattsdalen ja dasto Ubmeeanu čázádagat nuorttasguvlui. Nu go maiddá eanas siseatnanguovlluin, de váilot Ubmeje čearus lunddolaš rájit dálveguohtumiin eará čearuid guvlui. Vaikko vel váilotge oazit, lea dálvet goitge muohttaga áiggi álkit sirdit ja gohkket ealu, dannego dálvet lea eallu lodji. Bievlanjagis leat čearus guokte siidda, Artfjäll- ja Storfjällsiida. Sii leat goabbat siiddas dannego Ubme-eatnu juohká eatnamiid lunddolaččat guovtti oassái.

Cuonomanus sii johtet dábálaččat ealuin giđdaguohtuneatnamiidda. Guottetbáikin adnojit guovllut miehtá vuollegis báikkiid rájes gitta Norgga ráji duohká. Lulli-siidda oaláš guottetbáikin lea Artfjället ja Storfjäll-siidda oaláš guottetbáiki lea oarjjabealde Biellojávri. Miessemearkunáiggi cagget ealu Artfjällguvlui ja konvenšuvdnaguovlui dakko lahkosiin, Stor-

Samebyen disponerer over 942,8 km² grønnbeitevegetasjon i barmarksområdet, og av dette ligger 19,9 km² innenfor konvensjonsområdet. Av den delen av Ammarfjället som ligger i Gran sameby er 122,6 km² grønnbeitevegetasjon. Denne beiteressursen er ikke naturlig avgrenset fra Ran sine beiter. Videre disponerer byen over 233,7 km² vinterbeitevegetasjon på vinterbeitene. Dessuten disponerer Ran over 1 739,9 km² grønnbeite og 109,2 km² lavbeite i mellomområdet. Av grønnbeitene i mellomområdet ligger 971,8 km² vest for "odlingsgrensen". Som en følge av dette må denne beiteressursen utnyttes i barmarksperioden. Vinterbeitene i mellomområdet kan vanligvis brukes bare på forvinteren ettersom beitene ligger så høyt at snømengden blir stor utpå senvinteren. Av sommerbeitene utgjør 59,4 km² steinimpediment, og av dette ligger 0,1 km² innenfor konvensjonsområdet. Prosentandelen impediment er 4,0 på svensk side og 0,5 på norsk side. Av arealene ligger 19,1 % over 1 000 m.o.h. Samebyen mangler helt høyereliggende områder innenfor de beiteområdene som er fastsatt med grenser. Se kart 4.5. Av det som er skrevet ovenfor fremgår det at Ran har betydelig mer med lavbeiter enn nabobyen Gran. Helhetsvurderingen blir at Ran sameby har god tilgang på lavbeiter på vinterbeitene. Av Ran's vinterbeiter er 397,6 km², eller 10,8 %, av nettoarealet i fornyelse. Disse områdene kan ikke brukes til reinbeite. Utbredelsen av de ulike vegetasjonstypene fremgår av kart 4.8 og 4.9.

4.2.5 Fagutvalgets forslag

Svaipa – Gran – Ran – Ildgruben – Saltfjell

1. Fagutvalget foreslår at samebyene Gran og Svaipa får ett konvensjonsområde i de nordlige delene av Ildgruben rbd og i sørlige deler av Saltfjell rbd i samsvar med kart 4.2. Gran/Svaipa får overtredelsesrett om sommeren til Kaldvatnet-veien og E6. Forslaget forutsetter at grensen mellom samebyene Ran og Gran endres slik at Ammarfjället tilfaller Ran sameby. Saltfjell har overtredelsesrett øst for Nasafjället om vinteren.

Ran får et konvensjonsområde i samsvar med kart 4.2. Forslaget innebærer at gjerdene i området flyttes.

Ildgruben får et konvensjonsområde for vinterbeiting i Sverige.

4.3 Området Ildgruben – Ubmeje

4.3.1 Ubmeje tjeälddije

Areal og driftsforhold

Innenfor samebyen er det 15 reindriftsforetak med 38 medlemmer. Etter byanordningen fra 1946 er høyeste tillatte reintall 9 000, eksklusivt årskalver. Samebyens grenser og sesongbeiter fremgår av kart 4.5. Ubmeje har ingen direkte sambruk av beiter med tilgrensende samebyer. Derimot bruker man et begrenset område vest for Tärnasjön som tilhører Ran sameby. Bruken av dette området er et resultat av grensegjerdets plassering. I nord er samebyen godt avgrenset fra innlandsbanen og opp til og med Överst-Juktan med Juktån's vannsystem. Videre vestover forbi Tärnasjön og opp til Över-Uman er det bygd gjerder. Spesielt på strekningen Tärnasjön – Över-Uman er det nødvendig med gjerder for å kunne bruke beitene uten omfattende sammenblandinger mellom Ubmeje og Ran. Ut fra et praktisk reindriftssynspunkt er riksgrensen ingen naturlig grense i vest. Området nord for Över-Uman og vestover fra Kåtaviken brukes ikke av Ubmeje fordi innsjøen er en naturlig grense mot Ildgruben reinbeitedistrikt. Riksgrensen over Ammarfjället skjærer over et sammenhengende fjellområde uten naturlige hindringer mot reintrekk, og her mangler det praktiske forutsetninger for å unngå overtredelser av grensen når de grensenære beitene benyttes.

I sør har samebyen en godt fungerende naturlig grense mot Vapten sameby fra grensen mot Norge og helt ned til vinterbeitene. Denne naturlige grensen dannes av Jovattsdalen og Ume-elvens vannsystem østover. På vinterbeitene er mangelen på naturlige grenser mot nabosamebyene påfallende, i likhet med forholdene i de fleste områdene i innlandet. Til tross for denne svakheten kan reinen styres og flyttes på beitene om vinteren ettersom reinens trang til å trekke er mindre i snøperioden. I hele barmarksperioden er samebyen delt opp i to storgrupper, nemlig Artfjäll- og Storfjäll-gruppen. Oppdelingen skyldes at Ume-elvens vannsystem deler barmarksområdene opp i to naturlig avgrensede områder.

Reinen flyttes vanligvis til vårbeitene i løpet av april. Det er kalving i hele området fra lavfjellet og opp til norske-grensen. De sentrale kalvingsområdene er Artfjället for den sørlige gruppen og området vest for Biellojaure for Storfjäll-gruppen. Under kalvemerkingen holdes reinen innenfor Artfjäll-området med tilgrensende konvensjonsområde, Storfjäll-området og Ryfjället. På sensommeren trekker reinen til skogsområdene nærmest fjellene. Storfjäll-gruppen slakter ung-bukk i anlegget i Biellojaure. Artfjäll-gruppen slakter

fjällgavlui ja Ryfjället guvlui. Čakčageasi lávdá eallu vumiide, mat leat váriid lahkosiin. Storfjäll-siida njuovvá nuorra varrásiid Biellojávrrri gárddis. Artfjäll-siida gárddástallá fas Ström ja Strimasund gárddiin. Sii rátkkašit dán gárddiin dálvesiidan, muhto maiddá nuortalis, nu movt Blaikfjället ja Renberg gárddiin. Dábálaččat leat čearus golbma dálvesiidan, ja dálvejagi eatnamiin leat skábmamánu loahpas cuoŋománui. Čearu siiddat sáhttet geavahit sihke rittu- ja sis-eatnanguohtumiid dálvet.

Guohtun

Ubmeje čearu guohtunšládjaid juohkáseapmi (%) (4.14. ja 4.15. tabealla).

4.14. tabealla. Ruonasguohtunguovlu

Guohtunšládja	Km ²	%
Jeagelvallji goahccevuovdi	0	0
Seamulvallji/urtavallji goahccevuovdi	0,7	0
Jeagelvallji soahkevuovdi	0,1	0
Seamulvallji/urtavallji soahkevuovdi	468,8	28,1
Čáhccás šattohis jeaggi	7,9	0,5
Čáhccás šattolaš jeaggi	28,8	1,7
Goike bovdnajeaggi	11,2	0,7
Goike šattolaš jeaggi	65,9	3,9
Daŋas-/goike guolban	417,4	25,0
Varas guolban	181,0	10,8
Njuoskasit rásseeanan	166,7	10,0
Goikásit rásseeanan	76,3	4,6
Sieđgarohtu	16,4	1,0
Jassa/Jiekŋa	117,6	7,0
Muorračuohpahat	0	0
Huksejvvon guovllut	1,2	0,1
Juovat ja geađgeanan	102,8	6,2
Eará eanan (kulttoreanan)	0	0
Itkobealli/Mearritkeahces	6,4	0,4
Submi nettoareála	1 669,2	

4.15. tabealla. Gaskajohtolat

Guohtunšládja	Km ²	%
Jeagelvallji goahccevuovdi	50,6	1,4
Seamulvallji/urtavallji goahccevuovdi	1 622,0	45,6
Jeagelvallji soahkevuovdi	0	0
Seamulvallji/urtavallji soahkevuovdi	650,4	18,3
Čáhccás šattohis jeaggi	13,1	0,4
Čáhccás šattolaš jeaggi	26,8	0,8
Goike bovdnajeaggi	146,6	4,1
Goike šattolaš jeaggi	248,0	7,0
Daŋas-/goike guolban	111,5	3,1
Varas guolban	143,4	4,0
Njuoskasit rásseeanan	19,9	0,6
Goikásit rásseeanan	11,7	0,3
Sieđgarohtu	92,5	2,6
Jassa/Jiekŋa	0,9	0
Muorračuohpahat	370,8	10,4
Huksejvvon guovllut	3,4	0,1
Juovat ja geađgeanan	16,0	0,5
Eará eanan (kulttoreanan)	29,1	0,8
Itkobealli/Mearritkeahces	0,7	0
Submi nettoareála	3 557,4	

Čearru hálddaša badjel 1004,6 km² ruonasguohtumiid bievlejagi eatnamiin. Das lea 75,0 km² konvenšuvdnaguovllus. Ruonasguohtun lea seamulvallji/urtavallji soahkevuovdi (468,8 km²), varas guolban (181,0 km²) ja njuoskasit rásseeanan (166,7 km²). Bievlaguohtumat leat hirbmat buorit. Mii oaidnit 4.14. tabeallas ahte eatnamiin lea erenoamaš buorre jeagil, go njealjádas oassi nettoareálas lea daŋas-/goike guolban. Eatnamiid sáhtta guođohit giđdat, čakčat ja čakčadálvi.

Ubmeje hálddaša badjel 122,4 km² jeageatnama dálveguovdilguohtumiin. Dás gullá 12,2 km² konvenšuvdnaguovlui Norgga beale ealuide dálvejagi eana-

ved anleggene i Ström og Strimasund. Storskillinger i vintergrupper gjøres i disse anleggene, men også lenger øst som ved Blaikfjället og Renberg. Om vinteren er samebyen vanligvis oppdelt i tre grupper og vinterbeitene brukes fra slutten av november til april. Samebyen har tilgang til både innlands- og kystbeiter om vinteren.

Beite

Fordelingen av beiteressursene på vegetasjonstyper i Ubmeje sameby fremgår av tabellene 4.14 og 4.15.

Tabell 4.14. Grønnbeiteområdet

Reinbeitetype	km ²	%
Lavrik barskog	0	0
Moserik/urterik barskog	0,7	0
Lavrik bjørkeskog	0,1	0
Moserik/urterik bjørkeskog	468,8	28,1
Bløt, mager myr	7,9	0,5
Bløt, frodig myr	28,8	1,7
Tørr, mager myr	11,2	0,7
Tørr, frodig myr	65,9	3,9
Skarp/tørr hei	417,4	25,0
Frisk hei	181,0	10,8
Urteeng	166,7	10,0
Gras	76,3	4,6
Buskmark	16,4	1,0
Snø/Is	117,6	7,0
Ungskogmark	0	0
Bebyggelse	1,2	0,1
Blokk- og hellemark	102,8	6,2
Annen åpen mark	0	0
Skygge/Uklassifisert	6,4	0,4
Sum nettoareal	1 669,2	

Tabell 4.15. Mellomområdet

Reinbeitetype	km ²	%
Lavrik barskog	50,6	1,4
Moserik/urterik barskog	1 622,0	45,6
Lavrik bjørkeskog	0	0
Moserik/urterik bjørkeskog	650,4	18,3
Bløt, mager myr	13,1	0,4
Bløt, frodig myr	26,8	0,8
Tørr, mager myr	146,6	4,1
Tørr, frodig myr	248,0	7,0
Skarp/tørr hei	111,5	3,1
Frisk hei	143,4	4,0
Urteeng	19,9	0,6
Gras	11,7	0,3
Buskmark	92,5	2,6
Snø/Is	0,9	0
Ungskogmark	370,8	10,4
Bebyggelse	3,4	0,1
Blokk- og hellemark	16,0	0,5
Annen åpen mark	29,1	0,8
Skygge/Uklassifisert	0,7	0
Sum nettoareal	3 557,4	

Samebyen disponerer over 1 004,6 km² grønnbeitevegetasjon i barmarksområdet, og av dette ligger 75,0 km² innenfor konvensjonsområdet. Grønnbeitet består i hovedsak av moserik/urterik bjørkeskog (468,8 km²), frisk hei (181,0 km²) og urteenger (166,7 km²). Barmarksbeitene er følgelig av svært god kvalitet. Samtidig fremgår det av tabell 4.14 at fjellområdet har betydelige lavbeiteressurser ettersom 1/4-del av nettoarealet er skarp/tørr hei. Disse lavbeitene kan brukes på våren og høsten–forvinteren.

Ubmeje disponerer over 122,4 km² lavbeitevegetasjon på høyvinterbeitene, og av dette ligger 12,2 km²

min. Lea unnán jeagelguohtun dálveeatnamiin, muhto dilli buorrána go lea 51,7 km² jeagelguohtun “gilvinráji” ja dálveguovdil guohtumiid gaskkas. Dán guohtuma sáhtta atnit skábman ja muđui go lea unnán muohta dálvet. Ubmeje čearru hálddaša dasa lassin badjel 1 463,1 km² ruonasguohtumiid ja 110,4 dálveguohtuneatnamiid gaskajohtolagas “gilvinráji” badjelis. Dat eatnamat sáhttet guođohuvvot skábman, ja dainna lágiin seastá dálveguohtumiid. Berre muitit ahte dat guovllut eai sáhte adnot dálveguovdil, eaige giđabeallái, dannego dalle lea hirbmat gassa muohta.

Dálvejagi eatnamiin berrešii maiddáai leat valjit jeagil dain seamulšattolaš goahccevuddiin, mat dahket bures sullii 55% nettoareálas. Jeagil lea ođđasit šaddame 260,6 km² Ubmeje dálveguohtumiin, dahje 12,3% nettoareálas. Daid eatnamiid ii ábut guođohit dálvet.

Ii-anihahhti juovat ja geađgeenan leat badjel gaskamearálaš dási Västerbotten čearuin. Šattohis eatnamat, gáissát, gal leat gaskamearálaš ollu. Geasseguohtumiin lea 101,8 km² ii-anihahhti geađgeenan. Das lea 14,9 km² konvenšuvdnaguovllus. Proseantaloguin lea ii-anihahhti 5,9 ruotabealde, ja 11,1 norggabealde. Čearu ruonasguohtumiin lea 19,2 % badjelis go 1 000 m bm. Goappaš stuorasiiddain gávdnojit alla várre-atnamat bálganbáikin geasseguohtuneatnamiin. Geahča 4.5–4.9 kárta. Šaddošlájaid viidánusa oainnát 4.8 ja 4.9 kárta.

Oktiigeassu

Ubmeje čerrui lea váttis čadahit praktihkalaš boazobarggu Artfjället guovllus almmá rasttitkeahttä riikaráji. Berrešii gávdnat lunddolaš oziid ja heivehit daid mielde boazoguohtumiid, amas dárbbasit atnit áid-diid, main eatnamiid hámi geažil ii goitge leat ávki. Norgga eatnamat, maid Ubmeje geavaha, sáhtašii lonuhit Ildgruben orohagain. Ildgruben oččošii dasto guođohit Ubmeje čearu dálveguohtuneatnamiid nuortabeali eanansiid.

4.3.2 Fágálávdegotti evttohus

Ubmeje – Ildgruben

1. Fágálávdegoddi evttoha ovttasbarggu Ubmeje čearu ja Ildgruben orohaga gaskkas čuovvovas guovllus: Grasvatnet – Krutávassdraget – Artfjället. Konvenšuvdnaáidi Steikvassdalenis sirdojuvvo.
2. Fágálávdegoddi evttoha oktasaš konvenšuvdnaguovllun Ubmeje čerrui bidjat čuovvovaš guovlluid: Grasvatnet – Krutávassdraget konvenšuvdnaguovlu. Ildgruben oazžu dálvejagi eanamin konvenšuvdnaguovllu Ruotas. Steikvassdalena konvenšuvdnaáidi sirdojuvvo.

4.4 Vapsten – Byrkije – Vilhelmina Norra – Vilhelmina Södra – Frostvikens Norra

4.4.1 Vapsten čearru

Areála ja doaibmadilálašvuodat

Čearus leat 9 boazodoallo-ovttadaga ja 24 miellahtu. Jagi 1946 láhkaásahusas mearriduvvui alimus lobálaš boazolohkun galgá leat 5000 bohcco, earret misiid. Čearu rájiid ja áigodatguohtumiid oaidnit 4.10 kárta. Vapsten čearru ii juogat guohtuneatnamiid eará čearuiguin. Lea baicca okta eananoassi man guođoha sihke Vapsten ja Vilhelmina norra čearru, ja dakko eai leat mearriduvvon rájit. Dát eananoassi lea dálvejagi guohtumiid nuorttabealis “lappmarksgränsen” ja Nordmaling gaskkas. Davil lea čearus lunddolaš oahci, go dakko lea Jovattsdalen ja vidáseappot Ubmejoga čáhcevuogádat gitta dálvejagi eatnamiid rádjái. Oarjjil lea riikarádji mii ii leat lunddolaš rádji, muhto manná njuolga badjel Södra Storfjället ja Arefjället. Lea boazoáidi Övre Jovattnet ja Arevattnet gaskka, muhto das viidáseappot badjel Arefjället ja gitta Skalmodal:i váilu oahci, mii caggá bohccuid. Geassejagi eatnamiid lulábealis lea áidojuvvon Vilhelmina norra guvlui, dakko gokko váilot lunddolaš oazit. Lulil ii leat mearriduvvon rádji “gilvinráji” rájis nuorttas.

Cuoŋománus lea johttanáigi, ja ealu fievrredit dábálaččat biillain. Guottet álgá cuoŋománu loahpas ja bistá miehtá miessemánu, ja guottetbáiki lea “gilvinráji” rájis gitta norggabeali ráji duohká, nappo miehtá bievlajagi eatnamiid. Geasseguovdil, miessemearkunáiggi, lea eallu Gardfjäll-guovlluin ja oarjjás riikaráji duohká ja dasto velá konvenšuvdnaguovlu dakko lahkosiin. Čakčageasi lávdá eallu ja guohtu miehtá daid duovdagiid mat leat “gilvinráji” oarjja-bealis. Dáid áiggiid leat geargan miessemearkumiin. Boazoáiddi, mii ráddje konvenšuvdnaguovllu oarjja-beali, ferte ollu divodit juohke jagi eatnamiid hámi ja muohtadilálašvuodaid dihte. Nuorra varrásiid njuvvet čakčamánu álggus Abelvattnet ja Atostugan gárddiin. Dálveguohtumiidda fievrredit ealu biillain dehe vácci golgotmánu loahpas dehe skábmamánu mielde. Áigumuš lea doallat ealu čakčajagi eatnamiin nu guhká go vejolaš, vai seastá dálvejagi gáržžes eatnamiid. Dálvejagi eatnamat álget Lycksele buohta ja

innenfor nåværende konvensjonsområde for norsk vinterbeiting. Andelen lav er svært lav på vinterbeitene. Situasjonen blir forbedret ved at det finnes 51,7 km² lavbeite mellom “odlingsgrensen” og høyvinterbeitene. Denne beiteressursen kan brukes på forvinteren, og i snøfattige vintre hele vinteren. Dessuten disponerer Ubmeje over 1 463,1 km² grønnbeite og 110,4 km² vinterbeitevegetasjon i mellomområdet ovenfor “odlingsgrensen”. Beiteressursene i dette området kan brukes på seinhøsten, noe som medfører redusert beitetrykk på vinterbeitene. En må være oppmerksom på at dette området ikke kan brukes om vinteren på grunn av store snømengder. På vinterbeitene burde det være betydelige lavbeitereserver i den moserike barskogen som utgjør drøye 55 % av nettoarealet. Av Ubmeje’s vinterbeiter er 260,6 km², eller 12,3 %, av nettoarealet i gjenvekstfasen. Disse beitene kan ikke brukes som vinterbeite.

Andelen impediment i form av blokk- og hellemark ligger betydelig over gjennomsnittet for samebyene i Västerbotten, mens andelen arealer som mangler vegetasjon på grunn av høyden er på nivå med gjennomsnittet. Av sommerbeitene utgjør 101,8 km² steinimpediment, og av dette ligger 14,9 km² innenfor konvensjonsområdet. Prosentandelen impediment er 5,9 på svensk side og 11,1 på norsk side. Av samebyens nettoarealer innenfor grønnbeiteområdet ligger 19,2 % over 1 000 m.o.h. Begge storgruppene har god tilgang på høyereliggende områder for varmeperioder om sommeren. Se kart 4.5–4.9. Utbredelsen av de ulike vegetasjonstypene fremgår av kart 4.8 og 4.9.

Sammendrag

Vanskelighetene for praktisk reindrift i Ubmeje er bruken av Artfjäll-området uten å krysse riksgrensen. Det bør være mulig å finne naturlige grenser for reinbeitene i området slik at en unngår omfattende reingjerder der gjerdenes praktiske funksjon er ytterst tvilsom på grunn av terrengforholdene. Ubmeje’s bruk av tilgrensende områder på norsk side kan da kompenseres med at Ildgruben får disponere vinterbeiter i østre del av Ubmeje’s vinterbeiteområde.

4.3.2 Fagutvalgets forslag

Ubmeje – Ildgruben

1. Fagutvalget foreslår at det etableres samdrift mellom Ubmeje og Ildgruben i området Grasvatnet – Krutåvassdraget – Artfjället. Trasséen for konvensjonsgjerdet i Steikvassdalen endres.
2. Fagutvalget foreslår at området Grasvatnet - Krutåvassdraget blir ett konvensjonsområde for Ubmeje. Ildgruben får konvensjonsområde for vinterbeiting i Sverige. Trasséen for konvensjonsgjerdet i Steikvassdalen endres.

4.4 Området Vapsten – Byrkije – Vilhelmina Norra – Vilhelmina Södra – Frostvikens Norra

4.4.1 Vapsten sameby

Areal og driftsforhold

Innenfor samebyen er det 9 reindriftsforetak med 24 medlemmer. Etter byanordningen fra 1946 er høyeste tillatte reintall 5 000, eksklusivt årskalver. Samebyens grenser og sesongbeiter fremgår av kart 4.10. Vapsten har ingen direkte sambruk av beiter med tilgrensende samebyer. Derimot har byen et overlappende område med Vilhelmina norra sameby, hvor det ikke er fastsatt grenser. Dette området ligger i de østlige delene av vinterbeitene mellom “lappmarksgrensen” og Nordmaling. I nord er samebyen naturlig avgrenset av Jovattsdalen og videre Ume-elvens vannsystem ned til vinterbeitene. I vest danner riksgrensen ingen naturlig grense, men går rett over Södra Storfjället og Arefjället. Det er bygd reingjerde mellom Övre Jovattnet og Arevattnet, mens strekningen videre over Arefjället frem til Skalmodal mangler hindringer mot reintrekk. På sommerbeitene er det i sør bygd gjerde mot Vilhelmina norra der det mangler naturlige hindringer. I sør mangler det fastsatt grense fra “odlingsgrensen” og østover.

Vårflyttingen er i april og utføres vanligvis med biltransport. Kalvingen er i slutten av april og hele mai på samebyens områder fra “odlingsgrensen” og opp til norske-grensen, altså på hele barmarksområdet. På høysommeren, når kalvene merkes, brukes beitene fra Gardfjälls-området og vestover til riksgrensen med tilgrensende konvensjonsområde. På sensommeren sprer reinen seg igjen og beiter på hele området vest for “odlingsgrensen”. På denne tiden avsluttes kalvemerkingen. Reingjerdet som avgrenser nåværende konvensjonsområde i vest krever omfattende, årlig vedlikehold på grunn av terreng- og snøforholdene. Ungbuk slaktes i første halvdel av september ved Abelvattnet og ved Atostugan. Flyttingen til vinterbeitene er med bil eller til fots i slutten av oktober eller i løpet av november. Ambisjonen er å holde reinen på høstbeitene så lenge som mulig for å spare på det knappe

mannet gitta Nordmaling rádjái Bađaluovtta-rittu bokte. Dálvet lea oktan siidan muhtin áiggiid, muhto sáhttet maiddá rátkkašan golmma dálvesiidii. Čearru sáhtta guođohit sihke siseatnamis ja riddoguvllus dálvejagis.

Guohtun

Vapsten čearu guohtunslájaid juohkáseapmi (%) (4.16. ja 4.17. tabealla).

4.16. tabealla. Ruonasguohtunguvllut

Guohtunsládja	Km ²	%
Jeagelvallji goahcevuovdi	0,2	0
Seamulvallji/urtavallji goahcevuovdi	154,8	11,0
Jeagelvallji soahkevuovdi	0	0
Seamulvallji/urtavallji soahkevuovdi	461,6	32,8
Čáhccás šattohis jeaggi	12,8	0,9
Čáhccás šattolaš jeaggi	27,0	1,9
Goike bovdnajeaggi	1,3	0,1
Goike šattolaš jeaggi	30,2	2,1
Danjas-/goike guolban	226,2	16,1
Varas guolban	204,8	14,5
Njuoskasit rásseanan	100,1	7,1
Goikásit rásseanan	72,0	5,1
Siedgarohtu	36,5	2,6
Jassa/Jiekŋa	0	0
Muorračuohpahat	0	0
Huksejvovon guovllut	1,3	0,1
Juovat ja geađgeanan	54,8	3,9
Eará eanan (kulttoreanan)	0	0
Itkobealli/Mearritkeahtes	24,8	1,8
Submi nettoareála	1 407,8	

4.17. tabealla. Gaskajohtolat

Guohtunsládja	Km ²	%
Jeagelvallji goahcevuovdi	34,3	0,8
Seamulvallji/urtavallji goahcevuovdi	1 935,2	44,8
Jeagelvallji soahkevuovdi	0	0
Seamulvallji/urtavallji soahkevuovdi	456,2	10,6
Čáhccás šattohis jeaggi	53,5	1,2
Čáhccás šattolaš jeaggi	25,0	0,6
Goike bovdnajeaggi	283,9	6,6
Goike šattolaš jeaggi	548,1	12,7
Danjas-/goike guolban	62,1	1,4
Varas guolban	34,1	0,8
Njuoskasit rásseanan	6,4	0,1
Goikásit rásseanan	19,1	0,4
Siedgarohtu	270,6	6,3
Jassa/Jiekŋa	0,1	0
Muorračuohpahat	519,9	12,0
Huksejvovon guovllut	0	0
Juovat ja geađgeanan	17,7	0,4
Eará eanan (kulttoreanan)	53,5	1,2
Itkobealli/Mearritkeahtes	1,6	0
Submi nettoareála	4 321,3	

Čearu bievlanjagi ruonasguohtumat leat 1 086,4 km², ja dás lea 19,5 km² konvenšuvdnaguovllus. Ruonasguohtumat leat eanas seamulvallji/urtavallji soahkevuovdi (461,6 km²), varas guolban (204,2 km²) ja njuoskasit rásseanan (100,3 km²). Dát guohtunslájat leat 55 % ruonasguohtuneatnamiin. Bievlanjagi eatnamiin lea hui buorre guohtun. Mii oaidnit 4.16. tabeallas ahte várreeatnamiin lea ollu jeageleanan, go juo 16 % areálain lea danjas-/goike guolban. Dát eatnamat sáhttet adnot gidđat ja čakčat. Dasa lassin lea dain eatnamiin, mat leat ruonasguohtuneatnama ja “gilvinráji” gaskkas, 963,0 km² ruonasguohtun. Dán ruonasguohtuma kvalitehta lea heajobuš, dannego olles 530, 5 km² lea seamulvallji/urtavallji goahcevuovdi, ja seammás váilot dain eatnamiin measta oalát njuoskasit rásseananant ja rásseanan.

Vapstenis lea 167,9 km² dálveguohtunšaddu dálvejagi eatnamiin. Doppe lea measta unnán jeageleanan, muhto berre lea mealgat ollu jeagelguohtun dain seamulvallji/urtavallji goahcevuovddiin, dasgo dat leat 58 % dálveguohtuma nettoareálas. Vapstenis lea áibbas unnán jeagelguohtun (32,5 km²) dain eananoosiin, mat leat “gilvinráji” ja dálvejagi váldoduovdagiid gaskkas. Dat eananoassi gaskajohtolagas, mii lea “gilvinráji” oarjjabealde, sáhtta adnot sihke gidđat ja čakčat. Baicca gaskajohtolaga nuorttabeali eananoosiin lea unnán árva guohtuneamin. Dán eananoasis lea unnán jeagil, ja muohtadilálašvuodaid dáfus lea váttis guođohit dálvet. Dálvejagi eatnamiin lea vuvddiid muorračuohpahateanan 433,5 km², ja dahká 13 % nettoareálas. Dákkár jeageeatnamat eai heive dálveguohtumin.

Lea unnán ii-anihahtti geađgeanan Vapstenis. Leat áibbas unnán alla várreeatnamat gos ii leat šaddu. Geassejagi guohtumiin lea 54,8 km² ii-anihahtti geađgeanan, ja 3,9 km² dás lea konvenšuvdnaguovllus. Proseantalohkun ii-anihahtti oassi lea 3,7 ruota-bealde ja 8,5 norggabealde. Čearu ruonasguohtumiid nettoareálas lea duššefal 7,5 % badjelis go 1 000 m bm. Vapstenis váilot oalát alla várreeatnamat gosa eallu beassá bálgalit geassebáhkaid áiggi. Geahča 4.10–4.14 kárta. Mii oaidnit 4.13 ja 4.14 kártašaddošlájaid viidánusa.

Oktiigeassu

Boazodoallofágalaš oaidninbealis leat Vapstenis guokte váttisvuoda: oarjjabealde váilot belohakkii lunddolaš rájít ja alla várreeatnamat, ja bálganbáikkít váilot bohccuide geasset. Dálvejagi eatnamat leat Vapstenis buorit čearu alimus lobálaš boazologu ektui.

vinterbeitet. Vinterbeitene strekker seg fra på høyde med Lycksele til Nordmaling ved Bottenvik-kysten. Om vinteren holdes reinen iblant i en gruppe, men kan også være oppdelt i to til tre grupper. Samebyen har tilgang til både innlands- og kystbeiter om vinteren.

Beite

Fordelingen av beiteressursene på vegetasjonstyper i Vapsten sameby fremgår av tabellene 4.16 og 4.17.

Tabell 4.16. Grønnbeiteområdet

Reinbeitetype	km ²	%
Lavrik barskog	0,2	0
Moserik/urterik barskog	154,8	11,0
Lavrik bjørkeskog	0	0
Moserik/urterik bjørkeskog	461,6	32,8
Bløt, mager myr	12,8	0,9
Bløt, frodig myr	27,0	1,9
Tørr, mager myr	1,3	0,1
Tørr, frodig myr	30,2	2,1
Skarp/tørr hei	226,2	16,1
Frisk hei	204,8	14,5
Urteeng	100,1	7,1
Gras	72,0	5,1
Buskmark	36,5	2,6
Snø/Is	0	0
Ungskogmark	0	0
Bebyggelse	1,3	0,1
Blokk- og hellemark	54,8	3,9
Annen åpen mark	0	0
Skygge/Uklassifisert	24,8	1,8
Sum nettoareal	1 407,8	

Tabell 4.17. Mellomområdet

Reinbeitetype	km ²	%
Lavrik barskog	34,3	0,8
Moserik/urterik barskog	1 935,2	44,8
Lavrik bjørkeskog	0	0
Moserik/urterik bjørkeskog	456,2	10,6
Bløt, mager myr	53,5	1,2
Bløt, frodig myr	25,0	0,6
Tørr, mager myr	283,9	6,6
Tørr, frodig myr	548,1	12,7
Skarp/tørr hei	62,1	1,4
Frisk hei	34,1	0,8
Urteeng	6,4	0,1
Gras	19,1	0,4
Buskmark	270,6	6,3
Snø/Is	0,1	0
Ungskogmark	519,9	12,0
Bebyggelse	0	0
Blokk- og hellemark	17,7	0,4
Annen åpen mark	53,5	1,2
Skygge/Uklassifisert	1,6	0
Sum nettoareal	4 321,3	

Samebyen disponerer over 1 086,4 km² grønnbeitevegetasjon i barmarksområdet, og av dette er 19,5 km² innenfor konvensjonsområdet. Grønnbeitene består i all hovedsak av moserik/urterik bjørkeskog (461,6 km²), frisk hei (204,2 km²) og urteenger (100,3 km²). Disse vegetasjonstypene dekker 55 % av grønnbeitene. Barmarksbeitene er av svært god kvalitet. Som en ser av tabell 4.16 inneholder fjellområdene betydelige lavbeiteressurser ettersom 16 % av arealene er skarp/tørr rishei. Disse lavbeitene kan brukes om våren og om høsten. Dessuten inneholder områdene mellom grønnbeiteområdet og "odlingsgrensen" 963,0 km² grønnbeite. Dette grønnbeitet er av dårligere kvalitet fordi hele 530,5 km² er moserik/urterik barskog, samt at urteenger og grasmark stort sett mangler i området.

Vapsten disponerer over 167,9 km² vinterbeitevegetasjon på vinterbeitene. Andelen lav er noe lav, men det burde være betydelig med lavbeite på de vidstrakte arealene med moserik/urterik barskog som utgjør 58 % av vinterbeitenes nettoareal. Vapsten har nærmest ubetydelig med lavbeiter (32,5 km²) mellom "odlingsgrensen" og de egentlige vinterbeitene. Den delen av mellomområdet som ligger vest for "odlingsgrensen" kan brukes både om våren og om høsten. Derimot har de østlige delene av mellomområdet liten verdi som beiteland. På denne delen er det lite lavbeiter, samtidig som området er vanskelig å utnytte på grunn av snøforholdene om vinteren. Av skogen på vinterbeitene er 433,4 km² ungskog, noe som utgjør 13 % av nettoarealet. Det går ikke å bruke lavbeitene i slike områder som vinterbeite.

Det er lite impediment i form av blokk- og hellemark i Vapsten. Arealer som mangler vegetasjon på grunn av høyden er svært begrenset. Av sommerbeitene utgjør 54,8 km² steinimpediment, og av dette ligger 3,9 km² innenfor konvensjonsområdet. Prosentandelen impediment er 3,7 på svensk side og 8,5 på norsk side. Bare 7,5 % av samebyens nettoarealer innenfor grønnbeiteområdet ligger over 1 000 m.o.h. Vapsten har stor mangel på høyereliggende områder hvor det er svalt for reinen om sommeren. Se kart 4.10–4.14. Utbredelsen av de ulike vegetasjonstypene fremgår av kart 4.13 og 4.14.

Sammendrag

Ut fra et reindriftsfaglig synspunkt har Vapsten to svakheter: delvis mangel på naturlige grenser i vest og stor mangel på høyereliggende områder til bruk i varmeperioder om sommeren. Vinterbeitene er gode i Vapsten i forhold til høyeste tillatte reintall for samebyen.

4.4.2 Byrkije boazoorohat

Areála ja doaibmadilálašvuodát

Orohat rievdadii Susendal nama jagis 1991 ja namma lea dál Byrkije. Seammás rivde lulit ja oarjja-beale rájit. Dasa lassin gullá 1999 rájes Hattfjelldala lulimus oassi orohahkii. Mii oaidnit olggumus rájiid

4.3. kártagovas. Oarjerádjii čuovvu Fiplingsdalena ja lea buorre rádjii. Davil lea rádjii Vefsna:s gitta Hattfjelldal:a guovddáži ja de eanas muddui gaskariikageainnu mielde Krutvatnet:i ja riikarádjái. Lulil manná rádjii badjel Børgfjella. Dát lea heajos rádjii, iige leat gaskaáidi⁴⁸.

Nuorttabealde manná orohatrádjii dáidda: Frostviken norra-, Vilhelmina södra, Vilhelmina norra- ja Vapsten čearuide. Buot dán 4 čearus leat konvenšuvdnaguovllut Norggas⁴⁹. Earret guokte smávit eanan-oasi⁵⁰, mearkkaša dát ahte guohtunrádjii lea Byrkije siste. Konvenšuvdnaguovllut leat 14 % orohaga ollislaš árealas. Dat oassi B 6 konvenšuvdnaguovllus, mii ovdal lei Østre Røyrvik orohagas Davvi-Trøndelagas, sirdojuvvui jagis 1991 Byrkije. Orohaga eará eatnamat gullet dál Østre-Nååmesjevuemie orohahkii.

Eai konvenšuvdnaguovllui rájit, eaige riikarádjii leat lunddolaččat. Konvenšuvdnaguovlluin lea gaskaáidi.

Boares Hattfjelldal orohagas, mii lea juhkojuvnon Ildgruben ja Byrkije gaskka, lea dan mielde movt konvenšuvnnas johtingeainnut leat čilgejuvnon vuogatvuohka dálvejagi eatnamiidda Granöguovllus. Guovllui rádjii lea Ramsese guvlui, ja dan atná Ildgruben. Jagis 1968 gitta 1980 rádjái lei Vapstenis ja Hattfjell dalenis searvesiida. Dalle lei Hattfjell dalena lulimus oassi ja Granöguovlu oktasaš guohtuneamin.

Šiehtadus, mii dáhku čearuin, attii Byrkije:i dálveguohtumiid Løgdeá:s. Dát guovlu addui Meselefors konvenšuvdnaguovllui sadjái.

Orohaga viidodat lea 2.248 km². Dás sirdojuvvui 521 km² Hattfjell daleni jagis 1999. Ollislaš viidodagas leat 5 a, 5b ja 6 konvenšuvdnaguovllut mielde, oktiibuot 318 km². Granö ja Løgdeáguovlu Ruotas eai leat mielde viidodatrehkegis.

Orohagas leat 3 vákki.

- Skarmodalen/Unkervatnet/čázádat Hattfjell dalen guvlui. Buorre siskkáldas rádjii. Ovdal 1999 lei dát oahcin davil.
- Susendalen manná Hattfjell dalen guovddáži lulásguovlui ja dasto nuorttasguovlui. Vággi juohká orohaga mángga eananoassái, muhto ii nu buorre oahcin go Skarmodaleni jna.
- Elsvatnet ja Arevatnet (Ruotas), ja dasto norggabeale ja ruotabeale čázádagat juhket guohtun-guovlluid Unkervatnet davábeale. Arefjell šaddá de sierra guohtunguovllun.

Luonddudilálašvuodát

Orohaga nuorttimus oasis lea ovttá sajis “bodnegra-nihhta” mihtilmassan. Dasa lassin lea orohaga oarjja-beale eananosiin veahá maiddá earášlájat granihtta ja veahá gneaisa. Vaikko lea suvrra baktevuoddu, ii leat guovlu áige-guovdilis guohtun dálvejagis, muhto vák-kiin leat veahá čakčaguohtumat. Davimusas jalggoda várra, eanan lea vuollegit ja rámsasit, leat jávrrit ja jeakkit davil Vefsna ja Hattfjell dalen guovddáži guvlui. Dán guovllus leat jeageatnamat giđđajagi guohtumin. Earret dan guovtti stuorá guovllui gos lea granihtta, gávdnojit gaskkohagaid gággadit molla-neaddji baktešlájat.

Guovlluin, mat leat gaskal dan guokte viiddis “suvrra” guovllui, lea ollu báitaráktu ja veahá kálka. Dát dagaha eanas osiide orohagas assás moreneeatnama, muhto lea unnán humus eanas osiin orohagas. Vorren čilge dáid guovlluid ná: “... *Krokona rájes, mii lea Susna:s ja lulásguovlui, lea vuollegit ja jalgádit guovlu, – eatnamis leat alážat ja gobit, ja dasto leat jogažat ja jávrrit, ja veahá jeageeanan jávre- ja johkagáttiid ...*”.

Viidamus kálkaguovllui gávdná várrevuovdeguovllus nuorttabealde Susna joga. Dušše ovttá báikkis, Rotfjellet, leat dakkár baktešlájat main leat gággadit mollaneaddji minerálat. Orohaga davimus oasis lea eanas báitaráktu – dakkár marmoršládja mii dagaha asehis moreneeatnama, mas lea unnán muoldu. Rievtimielde leat báljes duottarguovllut doppe gos gaskkohagaid gávdno olevingeadgi, mii dahká ceakko alážiid (Hatten várra lea mihtilmas). Guovllus leat maiddá smávit vákkit ja vuollegis mihttot mihtilmasat.

Várreráidui oarjin lea allat (alážat gitta sullii 1.700 m.bm.), muhto orohagas leat eanas guovlluin jorbahámat čohkat. 55% areálain leat gaskal 600 ja 1.000 m.bm, dat mearkkaša ahte eanas lea badjelis vuovderáji. Areála lea minddar juohkásan gaskal 200–600 ja badjel 1.000 m.bm. Bievlahahki lea oanehaš, dannego runoda maññit, easka miessemánu loahpas ja geassemánu álggus. Muhto go de runoda, leat orohagas “giđđaguohtumat” geasi miehtá, dannego eatnamat leat nu mángga allodagas.

Byrkije lea dat orohat Nordlánddas gos dálkkádat lea seammalágan go siseatnamiin; Orohaga stuorámuš oasis lea temperatuvraerohus gaskal geasi ja dálvvi badjel 20°C. Dálvejagis lea dálkkádat dásset, eaige guohtumat nu bahuid jieŋo go ránnjáorohagain oarjelis.

Oarjjimus várreráidduš (Fipling dalen guvlui) borgá eanemus (400–500 mm), ja das riikarájii guvlui unnu borgamearri go alla várit suddjejit.

48. Geahča ovdalis čilgehusa Østre-Nååmesjevuemie boazoorohaga oasis.

49. Konvenšuvdna, § 1B, čuoggát 5a, 5b ja 6.

50. Oasit Vapsten čearu rájii guvlui ja oasit Vilhelmina norra čearu rájii guvlui.

4.4.2 Byrkije reinbeitedistrikt

Areal og driftsforhold

Distriktet endret navn fra Susendal til Byrkije i 1991. Samtidig ble grensene endret mot sør og vest. I tillegg ble sydligste del av Hattfjelldal lagt til distriktet i 1999. Nåværende ytre grenser framgår av kart 4.3. Vestgrensen følger Fiplingdalen og er en god grense. Mot nord følger grensen Vefsna til Hattfjelldal sentrum og så stort sett etter mellomriksveien til Krutvatnet og riksgrensen. I sør går grensen over fjellmassivet Børgfjell. Dette er en dårlig grense uten sperregjerde⁴⁸.

I øst grenser distriktet mot Frostviken norra, Vilhelmina södra, Vilhelmina norra, og Vapsten samebyer. Alle 4 samebyene har konvensjonsområder i Norge⁴⁹. Med unntak av 2 mindre strekninger⁵⁰, innebærer dette at beitegrensen ligger inne i Byrkije. Konvensjonsområdene utgjør 14 % av totalarealet i distriktet. Den delen av konvensjonsområde B 6 som tidligere lå i Østre Røyrvik distrikt i Nord-Trøndelag, ble i 1991 overført til Byrkije. Resten av distriktet er nå en del av Østre- Namdal reinbeitedistrikt.

Verken grensene mot konvensjonsområdene eller riksgrensen er naturlige. Alle konvensjonsområder er avgrenset ved sperregjerder.

Det tidligere Hattfjelldal distrikt, som nå er delt mellom Ildgruben og Byrkije, har ut fra konvensjonens beskrivelse av flytteleier rett til vinterbeite i Granöområdet. Det grenser mot Ramseleområdet som benyttes av Ildgruben. Fra 1968 til 1980 drev Vapsten og Hattfjelldal samdrift. Den sydlige delen av Hattfjelldal og Granöområdet inngikk da i de felles beiteområdene.

Etter avtale med samebyen har Byrkije vinterbeiter i Lögdeå. Dette området erstatter konvensjonsområdet Meselefors.

Distriktet er totalt på 2.248 km². Av dette ble 521 km² overført fra Hattfjelldal i 1999. I totalarealet inngår konvensjonsområdene 5 a, 5b og 6 med 318 km². Både Granö og Lögdeåområdet i Sverige er holdt utenfor beregningene.

Sentralt i distriktet ligger 3 dalfører:

- Skarmodalen/ Unkervatnet/vassdraget mot Hattfjelldal. God intern grense. Før 1999 var dette en del av distriktets grense mot nord.
- Susendalen går fra Hattfjelldal sentrum og sydover og deretter østover. Dalføret deler reinbeitedistriktet opp i flere beiteområder, men ikke med samme klare avgrensning som Skarmodalen m.v.
- Elsvatnet og Arevattnet (i Sverige) danner sammen med tilhørende vassdrag på norsk og svensk side en viss deling av beiteområdene nord for Unkervatnet. Arefjell blir da et eget beiteområde.

Naturforhold

De østligste deler av distriktet preges av en sone med "bunngranitt". I vestre deler av distriktet er det i tillegg en del granitt av annet opphav og en del gneis. Selv om berggrunnen er sur, er det meste av dette området derfor uten interesse som vinterbeite for rein, men i dalene er det en del høstbeiter. Lengst i nord flater fjellkjeden ut i et lavere og kupert landskap med vatn og myrer nordover mot Vefsna og Hattfjelldal sentrum. Her er det en del lavbeiter som kan benyttes for eksempel som vårbeite. Utenom de to store sammenhengende områdene med granitt er det en del lokale forekomster av tungt oppløselige bergarter.

Områdene mellom de to store "sure" områdene er dominert av glimmerskifer med innslag av kalk. Det gir opphav til en djuplendt morenejord over store deler av distriktet, men innslaget av humus er liten i store deler av distriktet. Vorren beskriver disse områdene slik: "... fra Kroken i Susna og sørover, ligger et lavere og slettere område, – småkupert med elver og vatn og enkelte myrområder langs vatnene...".

Det største kalkområdet finner en i et stort sammenhengende fjellskogområde øst for elven Susna. Det eneste unntaket er Rotfjellet som har en del bergarter med tungt oppløselige mineraler. Den nordlige delen av distriktet er dominert av en berggrunn av glimmerskifer -marmorgruppen av en type som gir en morenejord fattig på humus. De eneste områdene med egentlig snaufjell finner en på lokale forekomster av olivinstein som gir nakne topper i landskapet (mest kjent er fjellet Hatten). Ellers er smådaler med lange slakke lier karakteristisk for området.

Med unntak av den alpine fjellkjeden i vest (med topper opp til ca. 1.700 m.o.h.), er hele distriktet preget av avrundede fjellformer. 55 % av arealene ligger mellom 600 og 1.000 m.o.h. over havet, altså i det vesentlige over skoggrensen. Det resterende arealet er likt fordelt mellom 200–600 og over 1.000 m.o.h. Barmarksesongen er kort. Dette har særlig sammenheng med at vekstsesongen starter så seint som i slutten av mai og begynnelsen av juni. Distriktet har imidlertid den fordel at når vekstsesongen først starter, vil de ha "vårbeiter" hele sommeren på grunn av varierende høgdeforskjeller.

Byrkije er det distriktet i Nordland som er sterkest preget av kontinentalt klima; Den største delen av distriktet har en temperaturdifferanse mellom sommer og vinter på over 20°C. Det stabile vinterklimaet gir mindre risiko for ising enn i nabolandsdistriktene lengre vest.

Den alpine fjellkjeden lengst vest (mot Fiplingdalen) har mest nedbør som snø (400–500 mm), så avtar mengdene mot riksgrensen ettersom le-effekten av fjel-

48. Det vises til tidligere omtale under Østre Namdal reinbeitedistrikt.

49. Konvensjonen, § 1B punktene 5a, 5b og 6.

50. Deler av grensen mot Vapsten og deler av grensen mot Vilhelmina norra.

Eanas oassi dain guovlluin gos unnimusat borgá (200–300mm) leat rádjeáiddiid nuortalis. Unnán muohta ja dássedis dálkkádagat váikkuhit nu ahte bissu buorre guohtun dálvejagis.

Guohtun

Lea dábálaš áddejupmi ahte dálvejagis lea aibbas unnán guohtuneanan bievlagohtumiid ektui. Alimus boazolohku mearriduvvui 900 bohccui dan vuodul ahte orohat adno birrajagi eanamin. Meselforsas⁵¹ lea konvenšuvnna mearrádusas alimus lobálaš boazolohku 1.500 bohcco. Čázádatbuođđudeapmi vahágahttii guovllu, ja eahpeformálalaš šiehtadusain lonuhuvvui guovlu Lögdeå guovlluin.

Eai leat mearriduvvon guohtunáiggit orohakkii, earret konvenšuvnna meriid. Dát mearkkaša ahte Byrkije sáhtta guođohit Lögdeå:s duššefal áigodagas 01.10–30.04, ja fas Ruotabeale čearut sáhttet guođohit Norggas gaskal 01.07–31.08. Byrkije boazodoallit čujuhit ahte áiddiid “guora” ii šat obbanasiige gávdno jeagil. Danne Byrkije ii ane guovlluid áigeuovdilin gidđa/čakčajagi eanamin, vaikko formálalaččat lea lohpi guođohit guovlluin, eará áiggiid go dalle go čearut guođohit guovlluid.

Lyftingsmo lea iskkadan orohaga guohtumiid mánga eananoasis. Ii leat iskkadan kulttoreatnamiid ja vuovdeguovlluid. Dás leat mii dušše atnán dan oasi barggusmii mii čilge šattuid ja guohtumiid⁵². Tabeallas čájehuvvojit muhtin čoavddalogut.

Guovlluin Tiplingen bokte leat oktiibuot 58% “buorit” dahje “hui buorit guohtumat”, omd. 12% gironlastagobit⁵³. Rotfjellet⁵⁴ guovlluin gullá muhtin

oassi eatnamiin konvenšuvdnaguovlui Vilhelmina norra Vardofjällsiidii. Buriid/hui buriid guohtumiid oassi lea 60 %, seammás go ii-anihahatti lea dušše 5% ovttá eananoasis. Dáinna iskkadanvugiin eai leat gávdnan nu unnán ii-anihahatti oasi Nordlánddas. Dán golmma davit eanansiin leat maid dohkálaš, dahje hui buorit guohtumat, muhto ii-anihahatti oassi lea mihá alit go Rotfjellet:s.

Tiplingdalenis, muhto maiddá Susenfjellet:s, lea erenoamáš ollu jeagelšattolaš skierre-ja čáhppesmuorjeguolbanat. Leat vuollegisja vealu skierrit, ja “valjit” jeagil, eanas “oaivejeagil”. Granihtta, mii gávdno gaskkohagaid, dan váikkuha ja dat váikkuha maiddá viiddis ii-anihahatti oasi (17%).

Rotfjellguovllu lulimus eanansiin lea skieran - čáhppesmuorjeguolban davábealdeDaningen jávrri. Davitguovlluin (Midtfjellet – Tverrklubben) lea asehit eanan go muđui guovllus, muhto valjit deaškedanas, skierri ja čáhppesmuorji. “... lea valjit jeagil daknasiid gaskkas, nu ahte dáppe leat buorit dálvejagi eatnamat bohccuide.”

Ii leat systemalaččat iskkadan guovlluid Rotfjellet oarjelis, muhto lea eanas vuovde- ja jaggeguohtun.

Unkervatnet ja Krutvatnet gaskka leat guovllut linjatakserjuvvon gitta soahkevuovddi bajágeahčái oarjabealde. Dat mearkkaša ahte dat stuora beahcevuovdeguovllut oarjabealde eai leat mielde iskkadeamis. Dát eanan ii leatge nu áigeuovdilis guohtun bohccuide. Lyftingsmo čilge takserjuvvon guovllu birra ahte sávccat leat guhton eanas rámain dáluid guvlui: “sávzát eai leat goassege guhton duoddariid, ...”

4.18. tabealla. Iešguđet guohtunšlájat juohkáseapmi (%) dihto guovlluin Byrkije:s.

	Tiplingan	Susenfjellet	Rotfjellguovlu				Unkervatnet ja davásguvlui		
			Krokkfj.	Ollekkfj.	Pantdal	Davvi	Davvi ⁵⁵	Lulli	Gaskka
Areála km ²	165	190	286						
Deaškedanasguolban	1	7	1	+	7	15	3	5	2
Skierrri/ čáhppesmuorje-guolban	15	31	5	6	9	16	3	16	16
Vuollegis-sarritdanas guolban	27	9	7	19	8	5	2	17	13
Vuovdesitnu guolban	2	3	2	7	1	3	–	6	5
Gironlasta-gobit	12	15	10	24	5	10	+	10	28
Siedgarohtu	6	2	15	9	15	4	11	26	9
Balsajeakkit	6	2	–	–	–	2			
Gidđasuorbmarássi-gieddedáđir			32	11	23	8	3	+	1
Ii-anihahatti	13	17	5	7	3	8	7	6	16

51. Konvenšuvnna § 11.

52. Sin kapasitehtameroštallan lea sávzzaid ja omiid oktavuhtii biddjon.

53. Tiplingan eananoasis lea ráddjejuvvon dáin: Susna – Tiplingelva – Simskarelva – Mjølkelva.

54. Guovllut gaskkal Skarmodalen ja Susendal, earret oarjabeali guovlluid.

55. Guovllus lea, lassin daidda mat bohtet ovdan tabeallas, registerejuvvon 31 % soahkevuovdi mii lea “Storkenebb” šlájat.

lene gjør større utslag. De områdene som har minst snø (200–300 mm) ligger for en stor del øst for grensegjerdene. Kombinasjonen lite snø og stabile temperaturforhold er et godt klimatisk grunnlag for gode vinterbeiter i distriktet.

Beite

Det har vært en allmenn oppfatning at beitekapasiteten om vinteren er dramatisk liten i forhold til barmarksbeitene. Vedtaket om øvre reintall på 900 rein er gjort under forutsetning av at distriktet benyttes som helårsbeite. For Meselefors⁵¹ forutsetter konvensjonen at største tillatte reintall er på 1.500 rein. Området ble skadet av vassdragsregulering, og ved uformell avtale er den erstattet med Lögdeå området.

Det er ikke fastsatt beitetider for distriktet, unntatt de begrensninger som ligger i konvensjonen. Dette betyr at Byrkije bare kan beite i Lögdeå i tiden 01.10. til 30.04., mens den svenske beitingen i Norge kan skje mellom 01.07. og 31.08. Reineierne i Byrkije viser til at beitene “bak” gjerdene er helt utbeitet for lav. Områdene er derfor uten interesse som vår/høst beiter for Byrkije, selv om de formelt sett kan beite i områdene utenom samebyenes beiting.

Lyftingsmo har gransket beitene i flere delområder i distriktet. Ved avgrensningen av beiteområdene er kulturlandskap og skogsområder utelatt. Her har en bare benyttet den delen av arbeidet som går på beskrivelsen av vegetasjon og beiter⁵². I følgende tabell er det vist en del nøkkeltall fra undersøkelsene.

Områdene ved Tiplingen har til sammen 58 % “godt” eller “mykje godt beite” med f.eks. 12 % fjellmosnøleier⁵³. Områdene ved Rotfjellet⁵⁴ omfattes

delvis av et konvensjonsområde for Vardofjällgruppen i Vilhelmina norra. Her er andelen gode/meget gode beiter på 60 %, samtidig som andelen impediment er nede i 5 % for et av delområdene. Ved bruk av samme undersøkelsesmetode er det ikke registrert så lav andel uproduktivt beite i Nordland. De tre nordre delområdene har også over godt, eller meget godt beite, men her er andelen impediment gjennomgående høyere enn i Rotfjell.

Særlig i Tiplingdalen, men også i Susenfjellet, er det en høy andel av dvergbjørk-kreklinghei med lav. Det angis særlig at dvergbjørka er lav og krypende og “bra rik” på lav “mest kvitkrull”. Dette har sammenheng med en lokal forekomst av granitt, noe som også fører til den relative høye andelen av uproduktivt beite (17 %).

I de sydligste deler av Rotfjellområdet er det meste dvergbjørk-kreklinghei nord for sjøen Daningen. I de nordlige delene (Midtfjellet-Tverrklubben) er vegetasjonen mer karrig enn i resten av området, med en høy andel heier med greplyng, dvergbjørk og krekling. “...det er bra med lav i lyngen, så det skulle vera godt vinterbeite for rein her.”

Områdene vest for Rotfjellet er ikke systematisk taksert, men er overveiende skog- og myrbeite.

Linjetakseringen for områdene mellom Unkervatnet og Krutvatnet er avgrenset mot vest øverst i bjørkeskogbeltet. Dermed er de store granskogområdene mot vest ikke med i takseringen. Ut fra et beitesynspunkt er de uten særlig stor verdi for rein. For det takserte området angir Lyftingsmo at sauene stort sett bare har beitet i liene ned mot gårdene: “*sjolve fjellviddene har aldri vore nytta av bufe, ...*”

Tabell 4.18. Fordeling (%) av ulike beitetyper i utvalgte områder i Byrkije.

	Tiplingan	Susenfjellet	Rotfjellområdet				Unkervatnet og nordover		
			Krokfj.	Ollekfj.	Pantdal	Nord	Sør ⁵⁵	Midtre	Nord
Areal i km ²	165	190	286						
Greplyngheier	1	7	1	+	7	15	3	5	2
Dvergbjørk/kreklingheier	15	31	5	6	9	16	3	16	16
Lavalpine blåbærrisheier	27	9	7	19	8	5	2	17	13
Alpine smyleheier	2	3	2	7	1	3	–	6	5
Fjellmo-snøleier	12	15	10	24	5	10	+	10	28
Vierkratt	6	2	15	9	15	4	11	26	9
Rismyrer	6	2	–	–	–	2			
Flekkmure/harerugeng			32	11	23	8	3	+	1
Ikke nyttbar	13	17	5	7	3	8	7	6	16

51. Konvensjonens § 11.

52. Deres vurdering av kapasitet er relatert til sau og storfe.

53. Delområdet Tiplingan begrenses av Susna – Tiplingelva – Simskarelva – Mjølkelva.

54. Områdene mellom Skarmodalen og Susendal med unntak av de vestre delene.

55. For området, er det i tillegg til det som framgår av tabellen, registrert 31 % av bjørkeskog av storkenebbtypen.

Dat mii iskkadeamis daddjo lulimus ja gaska oassin, leat guovllut Elsvatnet birrasiiin ja das nuorttasguvlui (Arefjellet). Dasto lea davimus oassi viidámus eanan-oassi ja fátmasta várreguovllu Risfjellet davvelis Krutvatnet guvlui.

Lyftingsmo čilge ahte guovlluin Unkervatnet davvelis, leat gaska ja davimus eananoasiin mánggalágan šattut ja “buorre guohtun”. “*Buorit vuovdesitnu guolbanat gávdnojit ... oarjjabeale rámain davásguvlui riikaráji mielde, ábaida sarritdanasguolbaniin dehe goike eatnamis, gos leat šattolaš rásseeatnamat.*” Guovlu lea geologiija ja topografiiija dáfus dakkár gos bures šaddet gironlasttat (28%). Ii leat eará sajiin Byrkijes gávdnon ná ollu. Seammás lea ollu skierre- ja čáhpesmuorji. Lyftingsmo čilge leat ollu čáhpesmurjiid ja unnán skierana dain bárohis eatnamiin. Dalle go iskkadeapmi dahkkui lei maiddái jeagil, eanas oaivejeagil, čáhpesmuorjedaknasiid seahká.

Orohaga oarjjabeali guohtumat eai leat iskkaduvvon Lyftingsmo vuogi mielde. Tømmervik ja Villmo leaba iskan dán guovllu⁵⁶guohtumiid dalá Kappfjell/Bindal orohaga iskkadeami oktavuodas.

Čielga erohus lea das ahte Børgfjell oarjjabeale eanansiin lea ii-anihahtti oassi eambo go orohagas muđui. Bealli areálas lea juogo čáhci, ráššá dahje jiekna/jassa. Muhtin erohusat sáhttet boahtit iskkadanvuogis, muhto iskkadeapmi vástida goit dan šadui, maid sáhttu vuordit luonddugeografalaš dili vuodul. Dat mearkkaša dasto ahte Byrkije oarjjeleamos guovlluin lea mihá heajut guohtun go guovlluin nuortalis. Mearkkašanveara lea jeageloassi, dušše 13,5%. Jus visot oarjjabeale oasi orohagas geahččá oktan, lea liiggás unnán jeageleanan. Guovllut, mat eai leat takserejuvvon, muhto leat dakko lahkosiin, lea vuollegis eatnamat lullelis Hattfjeldal guovddáža.

4.19. *tabealla. Iešguđetlágan guohtunšlájat juohkás-eapmi (%) Byrkije oarjjabeale osiin.*

Guohtunšládja	Byrkije – Oarji
Soahki –siedgarohtu	6,0
Sarritdanaseanan	4,2
Eará danaseanan	3,8
Rásseeanan	12,3
Urtavalljjeanan	3,2
Buorit jeakkit	3,0
Heajos jeakkit	1,2
Várreguolbanat	6,1
Jasat	1,1
Jeageatnamat	13,5
Ii-anihahtti	45,5
Ollislaš areála km ²	337,0

Vaikko dás čujuhit iskkadeami osiide mat duodaštit jeagelguohtumiid, lea goige orohagas eanemus ruonasguohtun. Jeageatnamat leat almmatge buorren lassin dálvejagi eatnamiidda orohaga olggobealde. Dat lea duogážin manne jeageatnama áigodagat leat váldon orohatkártii.

Oktiigeassu

Jus geahččá guohtuma olles jagis, leat fágálávdegotti oavila mielde eambo geassejagi eatnamat Byrkije: go dárbbáša. Jus eatnamiid galgá ávkin atnit, ferte dáid čatnat dálvejagi eatnamiidda orohaga olggobealde. Dat mearkkaša ahte buoremus lea jus ruota čearut atnet orohagas osiid geassejagi eanamiin, ovttas guohtuneatnamiiguin ruotabealde riikaráji. Dasa lassin mearkkaša dat maiddái ahte Byrkije boazodoallu galgá oazžut dálvejagi eatnamiid Ruotas. Dat lea duogážin manne fágálávdegoddi ávžžuha joatkit konvenšuvnna dalá prinsihpaid.

Vaikko orohagas lea dálvejagieanan orohaga olggobealde, dárbbášit sii gidđa- ja čakčajagieatnama orohagas siskkáldasat. Dáid guohtuneatnamiid ii gávnna ruotabealde riikaráji. Lea vuogas dálvet guođohit iežaset orohagas daid áigodagaid go Ruotas leat heajos guohtumat. Vaikko dálvejagi eatnamat leat gáržžit, ii leat goitge nu ballu ahte guohtumat lássahuvvet, nu movt ránnjåorohagain oarjelis. Dálkkádat dán váikkuha.

Go geasse- ja jeagelguohtunguovllut muhtun muddui leat seammá báikkiin, ferte geassejagis guođohit nu ahte báhcá guohtun gidđa-, čakča- ja dálvejahká. Dát mielldisbuktá ahte mađi eanet guođoha dáid guovlluid dálvet, dađi unnit lea kapasitehta gidđat ja čakčat, ja nuppeláde. Dat čájehuvvo ahte rádjeáiddiid nuorttabealde lea nu guorban ahte ii obanassiige šat gávdno jeagil dan guovllus, vaikko geologiija ja dálkkádaga mielde galggašii dálvejagi eanan leat eanemus. Moattegeardánit guođoheapmi dalá konvenšuvnna vuodul ferte heaittihuvvot, ja dasto deattuhit eambo jeagelguohtumiid mat leat. Orohaga boazologu galgá heivehit dálvejagi eatnamiidda, ja vassis áiggi dohkkehít dili ahte geassejagi eatnamat leat viidábut go dárbbáša ealu ektui. Vaikko ná leage dilli, berre goitge atnit guohtumiid earaláde dalá konvenšuvnna ektui.

Jus ii bija rádjeáiddi Badje-Krutvatnet ja Skarmodalen gaskii, de gullá guovlu Unkervatnet ja Krutvatnet gaskka lunddolaččat Vapsten čerrui. Guovllus eai leat bearehaga jeagelguohtumat, ja danne dat eai dohkke gidđa- čakča- dahje dálvejagi eanamiin. Eai davábealdege guovllu leat doarvá i jeagelguohtumat. Guovllus leat baicca hui buorit geassejagi eatnamat. Danne ii heive guovlu dalá Byrkije siidii dahje sierra siidii. Go guorahallá guovllu ovttagardánit duššefal doaibma- ja guohtundilálašvuodaid vuodul, heive

56. Guovllut gaskkal Fiplingdalføret ja suohkanráji gaskkal Grane ja Árbordi.

Det som i undersøkelsene omtales som sydligste og midtre del, er områdene rundt Elsvatnet og østover (Arefjellet). Dermed er den nordre del det største delområdet og omfatter det sammenhengende fjellområdet nord for Risfjellet mot Krutvatnet.

Lyftingsmo angir at av områdene nord for Unkervatnet, er det de midtre og nordlige delområder som har den mest artsrike og "beitegode" vegetasjon. "Alpine smyleheier finn ein m.a. fint utvikla i ... vesthallingar nordover langs riksgrensa, som regel i dumper i blåbærrisheier eller som flekker i artsrike enger på tørr mark." Området ligger geologisk og topografisk godt til rette for en høy andel fjellmosnøleier (28 %). Det er ikke registrert så høy andel i noe annet delområde i Byrkije. Samtidig viser tabellen at andelen dvergbjørk – kreklinghei er forholdsvis høy også her. Lyftingsmo henviser til at det overveiende er krekling og lite dvergbjørk på de forblåste heiene. Den gang undersøkelsen ble foretatt var det et innslag av lav i kreklingheiene, overveiende kvitkrull.

Den vestre del av reinbeitedistriktet er ikke beitegransket etter Lyftingsmos metode. Tømmervik og Villmo har foretatt beitegransking av disse områdene⁵⁶ i samband med granskningen av daværende Kappfjell/Bindal distrikt.

Det som er markert forskjellig, er at de vestlige deler av Børgfjell har en høyre andel impediment enn resten av distriktet. Halvparten av arealet er enten vatn, nakent fjell eller is/snø. En del kan selvsagt skyldes metodiske forskjeller, men undersøkelsen bekrefter det en måtte forvente ut fra naturgeografiske forhold. De vestlige delene av Byrkije har derfor en klart dårligere verdi som beite enn områdene lenger øst. Det er også verdt å merke seg at andelen lavmark er så lav som 13,5 %. Dersom en ser hele den vestlige delen av distriktet under ett, vil imidlertid andelen være for lav. Utenfor det takserte området, men i naturlig tilknytning, ligger området med lavfjell sør for Hattfjelldal sentrum.

Tabell 4.19. Fordeling (%) av ulike beitetyper i vestre deler av Byrkije.

Beitetype:	Byrkije-Vest
Bjørk-Vierkratt	6,0
Blåbærlyngmark	4,2
Annen lyngmark	3,8
Gressmark	12,3
Urterik mark	3,2
Bra myrer	3,0
Dårlige myrer	1,2
Fjellheier	6,1
Snøleier	1,1
Lavmark	13,5
Impediment	45,5
Totalt areal km ²	337,0

Selv om en her refererer til de deler av undersøkelsene som dokumenterer lavbeiter, er det selvsagt grønnbeitene som dominerer distriktet. Lavbeitene vil imidlertid være et viktig supplement til vinterbeiter utenfor distriktet. Dette er bakgrunnen for at man har tatt inn sesongene med lavbeite på distriktskartet.

Sammendrag

Dersom en tar utgangspunkt i beite hele året, er det etter fagutvalgets mening en overkapasitet av sommerbeiter i Byrkije. Dersom denne overkapasiteten skal benyttes, må den knyttes til vinterbeiter utenom distriktet. I praksis betyr det at deler av distriktet mest hensiktsmessig kan benyttes av svenske samebyer til sommerbeiter i tilknytning til beiter på svensk side av riksgrensen. Videre betyr det også at reindriften i Byrkije må ha tilgang til vinterbeiter i Sverige. Fagutvalget anbefaler dermed at prinsippene i gjeldende konvensjon føres videre.

Selv om distriktet har vinterbeite utenfor distriktet, må de ha vår- og høstbeite innen eget distrikt. Det vil ikke være mulig å finne disse beitene på svensk side av riksgrensen. Det vil være hensiktsmessig å vinterbeite i eget distrikt når det er dårlige beiteforhold i Sverige. Selv om kapasiteten på vinterbeitene totalt sett er liten, vil sannsynligheten for at beitene skal låses være mindre enn i nabo-distriktene lenger vest. Dette på grunn av klimatiske forhold.

Siden sommer- og lavbeiteområdene delvis er lokalisert til de samme områdene, vil kapasiteten på sommerbeitene måtte tilpasses utnyttelsen av arealene til vår-, høst- og vinterbeite. Dette innebærer at økt vinterbeiting vil redusere kapasiteten vår og høst, og omvendt. Erfaringsmessig kan en si at beitingen øst om grensegjerdene er så sterk at en i praksis kan se bort fra lavbeitet i dette området. Dette på tross av at områdene ut fra geologi og klima skulle ha størst potensial som vinterbeite. Den dobbeltbeitingen som forutsettes i gjeldende konvensjon bør derfor utgå, noe som igjen fører til at gjenværende lavbeiter må tillegges større betydning. Reintallet i distriktet må avpasses etter vinterbeitekapasiteten, noe som betyr at en må leve med en viss overkapasitet av sommerbeiter. På tross av disse forholdene bør det foretas omdisponeringer av beitene i forhold til gjeldende konvensjon.

Dersom det ikke er et effektivt grensegjerde mellom øvre Krutvatnet og Skarmodalen, vil området mellom Unkervatnet og Krutvatnet henge naturlig sammen med Vapsten sameby. Det er ikke lavbeiteressurser av betydning i området, og det har derfor ingen kapasitet til vår-, høst- eller vinterbeiter. Det er heller ikke tilgjengelige lavbeiter i tilstrekkelige mengder nord for dette området. Til gjengjeld har området meget gode sommerbeiter. Det er derfor ikke hensiktsmessig å benytte området verken med utgangspunkt i den driftsgruppen som driver i Byrkije i dag, eller med en egen driftsgruppe. Ut fra en ensidig vurdering av

56. Områdene mellom Fiplingdalføret og kommunegrensen mellom Grane og Hattfjelldal.

ásahit searvesiidda. Sáhtášii ovdamearkka dihte lasihit Byrkije:i doalloovttadagaid, ja dát siiddat/ doalloovttadagat ásahit ovttasbarggu Vapsten:in juohke jahkeáiggis. Dát čoavddus ii gáibit sierra konvenšuvdna-guovlun dán eananoasi Byrkije:s.

Nubbi vejolašvuohta searvesiidda sadjái, lea addit Vapsten čerrui guovllu konvenšuvdnaguovlun. Fas nubbi vejolašvuohta lea konvenšuvdnaguovlu mas dálá siida Børgfjell:s oažžu eambo dálvejagi eatnamiid Ruotas (ja nu maid beassá lasihit doalloovttadaid). Lávdegotti mielas lea dát heajut čoavddus go searvesiida, dannego Byrkije jeagelguohtumat, mat leat vel báhcán, guođohuvvojit garraseappot. Ii searvesiida, iige konvenšuvdnaguovlu dárbbáš rádjeáiddi. Boahteáiggis berre šiehtadallat nuorta-oarje gaskaáiddi, mii caggá bohccuid mannamis luksa dahje oarjjas.

Goalmát vejolašvuohta dán guvlui lea hukset rádjeáiddi. Dat mielldisbuktá dálá áiddi earáhuhttit, ja velá ođđa áiddi cegget, mii manná luksa Arevattnet rájes. Dálá áiddis lea unnán ávkki, dannego Vapsten bohccot besset áiddi meaddel, ja bohccot besset Arefjellet badjel. Rádjeáidi mielldisbuktá ahte dan oasi Byrkije:s sáhtta atnit eará ulbmiliidda. Dát galgá čovdojuvvot siskkáldasat Norggas. Lávdegoddi ii leat árvoštallan áiddi goluid ávkki ektui.

Fágalávdegoddi lea árvoštallan viiddidit “Daningenguovllu”⁵⁷ oarjjasguvlui, vai Varofjelletsiidii leat bálganbáikkitt. Sis leat nuortalis rádjeáiddi alla várre-atnamat, sullii iešalddis vári Rotfjellet buohta, muhto viiddidemiin oarjjas oažžu orohat eambo allaeatnamiid. Báiki gokko rádjeáidi manná, lea nu heittot ahte bohccot besset rasttidit áiddi, ja danne berre rievdadit áiddi duššefal dainna ákkain. Dan sáhtta dahkat go sirdá ráji nuortalii dahje oarjelii.

Oarjelii sirdimiin sáhtta veahá hoigadit áiddi Rotfjellet-vári oarjelis, dehe juo bidjat konvenšuvdnaguovlun visot guovllu Susendalen ja Unkervatnet gaska.

Jus hui veahá dušše sirdá, lasiha dálá váttisvuođa ahte guođoha giđdat ja geasset jeageatnamiid oarjelis Rotfjellet ja davvelis Daningen jávrri. Jus eambo viiddida, manaha Byrkije boazodoallu guohtuneatnamiid. Goappaš molssaeavttut lássejit dan vejolašvuođa ahte atnit guovllu giđda-, geasse- ja čakčajagi eanamin smávebuš ellui. Lea nu bahá masttadit ahte dát juo sulastahtta eahpeformála searvesiidadoalu. Danne oaivvilda fágalávdegoddi dán vejolašvuođa leat duššefal jurdagis vejolaš. Dalle lea buoret ásahit formálalaš searvesiidda. Šaddá go rievdadus vahágin Byrkije orohakkii, lea gitta das addojitgo eará jeageatnamat sadjái eará guovlluin, nappo dálvejagi eatnamat Ruotas. Dákkár earáhuhttin sáhtta leat ávkin buohkaide, muhto heajut beallin lea dat ahte Daningen/Rotfjell jeageatnamat leat eará šlájas go ovda-

mearkka dihte Lögdeá eatnamat. Danne leat dát molsaeaktun daidda áigodagaide go ruotabeale guohtumat leat heajut.

Dát čovdosat gáibidit ahte dálá konvenšuvdnaáidi njeidojuvvu. Oarjelii sirdin gáibida ođđa áiddi. Jus guovlu biddjo konvenšuvdnaguovlun, ii dárbbáš nu ollu rádjeáiddi, muhto gaskaáiddi mii caggá bohccuid mannamis luksa. Gokko áidi ceggejuvvu, galgá šiehtaduvvot dárkileappot, muhto Fágalávegoddi oaivvilda vuođu galgá váldit dálá Daningenáiddis.

Fágalávdegotti mielas ii buorit guohtumiid geavaheami ahte rájiid sirdá, iige leat ávki sirdit dan gokko áidi galgá ceggejuvvot guovlluin lulásguvlui Davvi-Trøndelága boazoorohaga ráji guvlui.

4.4.3 Vilhelmina Norra čearru

Areála ja doaibmadilálašvuođat

Čearus leat 25 boazodoalli ja oktiibuot 54 miellahtu. Jagi 1946 láhkaásahusa mielde lea alimus lobálaš boazolahku 8 400 bohcco, earret misiid. Čearu rájit ja áigodatguohtumat čájehuvvojit **4.10 kárttas**. Vilhelmina norra čearru ii juogat guohtuneatnamiid earáiguin. Guovllus lea baicca okta eananoassi man guođohit ovttas Vapsten čearuin, ja dakko eai leat mearriduvvon rájit. Dát eananoassi lea dálvejagi eatnamiid nuorttabealis “lappmarksgränsen” ja Nordmaling gaskkas. Dasa lassin lea čearu dálveguohtumiin Åsele bokte smávit eananoassi, mas eai leat mearriduvvon rájit, ja dan eananoasi atná ovttas Vilhelmina södra čearuin. Geassejagi guohtumiin davil lea áidi huksejuvvon dakko gokko váilot lunddolaš oazit Vapsten čearu guohtuneatnamiid guvlui. Gaskajohtolagas ii leat davit rádji lunddolaš. Gilvinráji” rájis nuorttasguvlui ii leat mearriduvvon rádji. Dán bealde adno eanan sajáiduvvan dábi vuođu, ja danne atnetge moadde čearu eatnamiid dálvet. Oarjjil ii čuovo riikarádji lunddolaš oziid. Dálá konvenšuvdnaguovllus lea áidi rádjin. Lulil lea áidojuvvon, go váilot lunddolaš oazit mat cagget bohccuid, ja áidi lea riikaráji ja Ransaren gaskkas, ja velá okta oanehit gaska vuollelis dán jávrri. Kultsjön rájes Malgomaj rádjai lea čáhcevuogádat rádjin. Nuorttasguvlui “gilvinráji” rájis ii leat mearriduvvon rádji. Dálvejagi eatnamiid árbevirolaš geavaheapmi dahká dan ahte muhtin muddui guođohit moadde čearu seammahat eananoasiid Åsele birrasiin. Dat eananoasit eai leat viidat.

Bievlagis leat čearus guokte stuorasiidda, Vardofjällsiida ja Marsfjällsiida. Leat guovtti sierra siiddas dannego ruonasguohtumat juohkásit guovtti duovdagii. Lulit siidda oaláš guottetbáiki lea Marsfjällguovlu, ja Vardofjällsiida guotteha fas Södra Gardfjällguovlluin. Marsfjällsiida mearkugohtá misiid suoidnemánus ja dasto manná lulitsiida ruonasguohtumiid

57. Konvenšuvnna kapihtal I, § 1B5b.

drifts- og beiteforhold er det derfor hensiktsmessige å etablere en samdrift. Dette kan skje ved at antall driftsenheter økes i Byrkije, og at denne/disse enheten(e) innleder en samdrift med Vapsten gjennom alle årstider. En slik løsning fjerner behovet for et eget konvensjonsområde i denne delen av Byrkije.

Et alternativ til samdrift er at Vapsten sameby får hele området som konvensjonsområde. Et annet alternativ er en løsning med konvensjonsområde, der eksisterende driftsgruppe i Børgefjell får økt tilgang til vinterbeiter i Sverige (med en derpå følgende økning i antall driftsenheter). Utvalget ser på dette som en dårligere løsning enn samdrift fordi det vil øke presset på lavbeiteressursene i gjenværende del av Byrkije. Både samdrift og konvensjonsområde fjerner behovet for grensegjerde. I framtiden bør det eventuelt forhandles om et øst-vestgående sperregjerde som skal hindre at reinen trekker ut av området, mot sør eller vest.

En tredje løsning for dette området er at det bygges et effektivt grensegjerde. Det innebærer ombygging av eksisterende gjerde i tillegg til nytt gjerde sørover fra Arevattnet. Slik forholdene er i dag har det eksisterende gjerdet liten verdi både fordi rein fra Vapsten passerer over og gjennom gjerdet, og fordi reinen kan passere fritt over Arefjellet. Alternativet med grensegjerde innebærer at denne delen av Byrkije kan disponeres til andre formål. Det vil i tilfellet bli et internt anliggende i Norge. Utvalget har ikke vurdert kostnadene ved et slikt effektivt gjerde opp mot nytteverdien.

Fagutvalget har vurdert en utvidelse av "Daningenområdet"⁵⁷ mot vest for å gi Varofjellgruppen bedre luftingsland. De har i dag topper øst om grensegjerdet som er om lag like høge som selve Rotfjellet, men en utvidelse vestover vil gi økte areal med høgfjell. Traseen for grensegjerdet er i tillegg så dårlig at rein vil passere i alle tilfeller. Gjerdetraseen er derfor alene grunnlag for at det bør skje endringer. Dette kan skje ved at grensen flyttes lengre øst eller lengre vest.

En utvidelse mot vest kan enten skje ved en begrenset forskyvning vest for selve Rotfjellet, eller det kan skje ved at hele området mellom Susendalen og Unkervatnet blir konvensjonsområde. En begrenset utvidelse vil øke den eksisterende risikoen for vår- og sommerbeiting på lavbeitene vest for Rotfjellet og nord for sjøen Daningen. En større utvidelse vil innebære at disse ressursene går tapt for reindriften i Byrkije. Begge alternativene vil også ødelegge mulighetene for å benytte området som vår-, sommer- og høstbeite for en mindre flokk. Risikoen for sammenblanding er så stor at den ligger nær en driftsform med uformell samdrift. Etter fagutvalgets mening er denne løsningen derfor hypotetisk. En formalisert samdrift vil da være en bedre løsning. I hvilken grad endringene totalt sett vil være et tap for Byrkije, vil være avhengig om endringene kompenseres med lavbeiter i andre områder. Det vil i praksis si vinterbeiter i Sverige. En slik kompensasjon kan være positiv for alle parter, men den har den klare ulempen at lavbeitene i Daningen/

Rotfjell har en totalt annen karakter enn for eksempel Lögdeå. Det er derfor et alternativ når beiteforholdene i Sverige er dårlige.

Alle alternativene vil innebære riving av nåværende konvensjonsgjerde. En forskyvning mot vest kan innebære bygging av nytt gjerde. Dersom området organiseres som konvensjonsområde, vil det redusere behovet for grensegjerde, men det må bygges et nytt sperregjerde som forhindrer at reinen trekker mot sør. Trasé må forhandles nærmere, men etter fagutvalgets mening bør det ta utgangspunkt i det eksisterende gjerde ved Daningen.

Slik fagutvalget ser det, vil den samlede ressursutnyttningen i området ikke bli forbedret ved endringer i grenser eller gjerdetraséer for områdene sørover mot grensen til Nord-Trøndelag reindriftsområde.

4.4.3 Vilhelmina Norra sameby

Areal og driftsforhold

Innenfor samebyen er det 25 reindriftsforetak med totalt 54 medlemmer. Etter byanordningen fra 1946 er høyeste tillatte reintall 8 400, eksklusive årskalver. Samebyens grenser og sesongbeiter fremgår av **kart 4.10**. Vilhelmina norra har ingen direkte sambruk av beiter med tilgrensende samebyer. Derimot har byen et overlappende område, som ikke er fastsatt med grenser, med Vapsten sameby. Dette området ligger i de østlige delene av vinterbeitene mellom "lappmarksgrensen" og Nordmaling. I tillegg har samebyen et mindre område, som ikke er fastsatt med grenser, på vinterbeitene ved Åsele som overlapper med Vilhelmina södra. På sommerbeitene i nord er det bygd gjerdet der mangler naturlige hindringer på grensen mot Vapsten. I mellomområdet er den nordlige grensen ikke naturlig. Fra "odlingsgrensen" og østover er det ikke fastsatt grense. Her praktiserer man en bruk av beitene som bygger på en langvarig tradisjon, noe som innebærer en viss overlapping i bruk av vinterbeitene. I vest følger ikke riksgrensen noen naturlige hindringer. Nåværende konvensjonsområde er avgrenset med gjerder. I sør er mangelen på naturlige grenser til å hindre reintrekk kompensert med gjerde mellom riksgrensen og Ransaren, samt en kortere strekning nedenfor denne innsjøen. Fra Kultsjön og til Malgomaj danner vannsystemet en naturlig grense. Østover fra "odlingsgrensen" er det ikke fastsatt grense. Den tradisjonelle bruken av vinterbeitene medfører en viss overlapping i beitebruken i traktene ved Åsele. Arealmessig er det tale om marginale områder.

Samebyen er delt i to storgrupper i hele barmarksperioden, nemlig Vardofjäll- og Marsfjällgruppen. Oppdelingen skyldes en naturlig oppdeling av grønnbeiteområdene i to områder. For den sørlige gruppen er hovedkalvingen i Marsfjäll-området, og for Vardofjäll-gruppen er den i Södra Gardfjäll-området. Kalvermerkingen begynner i juli i Marsfjäll-området for så å

57. Konvensjonens kap. I §1B5b

oarjjabeali duovdagiidda. Dalle lea davit siida ealuin Vardofjäll sulain. Goappaš siiddat guođohit konvenšuvdnaguovlluin dán áigodagas. Borgemánu loahpa-geahčen leat geargan miessemearkumiin. Borgemánu loahpas čohkkegohtet ealu ja Froskon gárddis njuvvet nuorra varrásiid. Dát gárđi lea oktasaš gárđi Vilhelmina södra čearuin. Sii rátkkašit dálvesiidan manñil go muohta lea bohtán, dábálaččat skábmamánus, ja dalle lea eallu Klitvallen ja Giellasa gárddis. Dálvesiidan sáhttet rátkit maiddá eará gárddiin gaskajohtolaga oarjjabealis. Vardofjäll siida rátká guovtti dálvesiidii, ja Marsfjällsiiddas lea ges okta dálvesiida. Sii fievrridit ealu dálvejagi eatnamiidda sihke biillain ja árbevirolaš vugiin. Dálvejagi eatnamiin leat sii golgotmánus gitta cuoŋománu gaskkamuddui, áigodat lea das gitta man árrat giđđa lea. Čearus lea dálvejagis vejolaš guođohit ealu sihke sisetnamiin ja rittus.

Čearut

Vilhelmina norra čearu guohtunšládjaid juohkáseapmi (%) (4.20. ja 4.21. tabealla).

4.20. tabealla. Ruonasguohtunguovllut

Guohtunšládja	Km ²	%
Jeagelvallji goahccevuovdi	0,2	0
Seamulvallji/urtavallji goahccevuovdi	41,1	3,2
Jeagelvallji soahkevuovdi	2,1	0,2
Seamulvallji/urtavallji soahkevuovdi	469,7	36,3
Čáhccás šattohis jeaggi	16,6	1,3
Čáhccás šattolaš jeaggi	53,0	4,1
Goike bovdnajeaggi	2,5	0,2
Goike šattolaš jeaggi	104,5	8,1
Danjas-/goike guolban	141,5	10,9
Varas guolban	202,4	15,7
Njuoskasit rásseeanan	102,8	8,0
Goikásit rásseeanan	22,1	1,7
Siedgarohtu	47,3	3,7
Jassa/Jiekŋa	0,1	0
Muorračuohpahat	0	0
Huksejuvvon guovllut	0,3	0
Juovat ja geađgeanan	76,7	5,9
Eará eanan (kulttoreanan)	0	0
Itkobealli/Mearritkeahtes	9,6	0,7
Submi nettoareála	1 292,5	

4.21. tabealla. Gaskajohtolat

Guohtunšládja	Km ²	%
Jeagelvallji goahccevuovdi	66,0	1,3
Seamulvallji/urtavallji goahccevuovdi	2 274,5	44,0
Jeagelvallji soahkevuovdi	0	0
Seamulvallji/urtavallji soahkevuovdi	589,5	11,4
Čáhccás šattohis jeaggi	66,7	1,3
Čáhccás šattolaš jeaggi	85,0	1,6
Goike bovdnajeaggi	334,6	6,5
Goike šattolaš jeaggi	641,2	12,4
Danjas-/goike guolban	46,0	0,9
Varas guolban	60,0	1,2
Njuoskasit rásseeanan	22,4	0,4
Goikásit rásseeanan	24,0	0,5
Siedgarohtu	297,4	5,8
Jassa/Jiekŋa	0	0
Muorračuohpahat	500,4	9,7
Huksejuvvon guovllut	3,7	0,1
Juovat ja geađgeanan	64,8	1,3
Eará eanan (kulttoreanan)	90,2	1,7
Itkobealli/Mearritkeahtes	0,8	0
Submi nettoareála	5 167,0	

Čearu bievlanjagi ruonasguohtumat leat 1 043,0 km², ja 118,6 km² leat siskkobealde konvenšuvdnaguovllu. Ruonasguohtumat leat eanas seamulvallji/urtavallji soahkevuovdi (467,7 km²), goike šattolaš jeaggi (104,5 km²), varas guolban (202,4 km²) ja njuoskasit rásseeanan (102,8 km²). Dát šlajat gokčēt 68 % ruonasguohtumis. Bievlanjagis leat hui buorit guohtumat. Šattolaš jekkiid oassi lea ollu go buohtastahtá Västertbottena leana eará čearuiguin. Mii oaidnit 4.20. tabeallas ahte ruonasguohtumis lea jeagelšaddu viehka ollu, dannego 11 % areálain lea eanan, mas šaddá jeagil. Jeageleatnama sáhtta atnit giđđat ja čakčat. Dasa lassin lea “gilvinráji” ja ruonasguohtuneatnamiid eananosiid gaskka 1 838,5 km² ruonasguohtun. Dán ruonasguohtumis lea heajos kvalitehta, dannego olles 1 114,1 km² lea Seamulvallji/urtavallji goahccevuovdi, ja guovllus leat unnán šattolaš jeakkit, rássejeakkit ja rásseeanan measta ii báljo gávdno.

Vilhelmina norra čearus leat 393,4 km² dálveguohtunšattut dálvejagi eatnamiin. Lea ollu jeageleanan “leana” eará čearuid ektui. Dasa lassin lea jeagelšaddu

fortsette i de vestlige delene av grønnbeiteområdet for den sørlige gruppen. Den nordlige gruppen bruker Vardofjäll-området på denne tiden. Begge gruppene bruker tilgrensende konvensjonsområder på denne tiden. Kalvemerkingen avsluttes i midten av august. I slutten av august begynner samlingsarbeidet for slakt av ungbukk i anleggene i Froskon. Det siste anlegget er felles med Vilhelmina södra sameby. Samling og skilling i vintergrupper gjøres etter at snøen er kommet, vanligvis i november, ved anleggene i Klitvallen og i Gielas. Skilling i vintergrupper gjøres også på andre steder vest i mellomområdet. Vardofjäll-gruppen deles opp i to vintergrupper, men Marsfjäll-gruppen er en vinterflokk. Flytting til vinterbeitene gjøres både med biltransport og på tradisjonell måte. Vinterbeitene brukes fra oktober og fram til midten av april avhengig av hvordan våren utvikler seg. Samebyen har tilgang til både innlands- og kystbeiter om vinteren.

Beite

Fordelingen av beiteressursene på vegetasjonstyper i Vilhelmina norra sameby fremgår av tabellene 4.20 og 4.21.

Tabell 4.20. Grønnbeiteområdet

Reinbeitetype	km ²	%
Lavrik barskog	0,2	0
Moserik/urterik barskog	41,1	3,2
Lavrik bjørkeskog	2,1	0,2
Moserik/urterik bjørkeskog	469,7	36,3
Bløt, mager myr	16,6	1,3
Bløt, frodig myr	53,0	4,1
Tørr, mager myr	2,5	0,2
Tørr, frodig myr	104,5	8,1
Skarp/tørr hei	141,5	10,9
Frisk hei	202,4	15,7
Urteeng	102,8	8,0
Gras	22,1	1,7
Buskmark	47,3	3,7
Snø/Is	0,1	0
Ungskogmark	0	0
Bebyggelse	0,3	0
Blokk- og hellemark	76,7	5,9
Annen åpen mark	0	0
Skygge/Uklassifisert	9,6	0,7
Sum nettoareal	1 292,5	

Tabell 4.21. Mellomområdet

Reinbeitetype	km ²	%
Lavrik barskog	66,0	1,3
Moserik/urterik barskog	2 274,5	44,0
Lavrik bjørkeskog	0	0
Moserik/urterik bjørkeskog	589,5	11,4
Bløt, mager myr	66,7	1,3
Bløt, frodig myr	85,0	1,6
Tørr, mager myr	334,6	6,5
Tørr, frodig myr	641,2	12,4
Skarp/tørr hei	46,0	0,9
Frisk hei	60,0	1,2
Urteeng	22,4	0,4
Gras	24,0	0,5
Buskmark	297,4	5,8
Snø/Is	0	0
Ungskogmark	500,4	9,7
Bebyggelse	3,7	0,1
Blokk- og hellemark	64,8	1,3
Annen åpen mark	90,2	1,7
Skygge/Uklassifisert	0,8	0
Sum nettoareal	5 167,0	

Samebyen disponerer over 1 043,0 km² grønnbeitevegetasjon i barmarksområdet, og av dette er 118,6 km² innenfor konvensjonsområdet. Grønnbeitene består i all hovedsak av moserik/urterik bjørkeskog (467,7 km²), tørr, frodig myr (104,5 km²), frisk hei (202,4 km²) og urteenger (102,8 km²). Disse vegetasjonstypene dekker 68 % av grønnbeitene. Barmarksbeitene er av svært god kvalitet. Andelen frodige myrer er høy sammenlignet med andre samebyer i Västerbotten län. Av tabell 4.20 fremgår det at grønnbeiteområdene inneholder ikke ubetydelige lavbeiteressurser ettersom 11 % av arealene er vegetasjonstyper med lav. Disse lavbeitene kan brukes om våren og om høsten. Dessuten inneholder områdene mellom "odlingsgrensen" og grønnbeiteområdet 1 838,5 km² grønnbeite. Dette grønnbeitet er av dårlig kvalitet fordi hele 1 114,1 km² er moserik/urterik barskog og andelen frodige myrer er lav, samt at urteenger og grasmak stort sett mangler i området.

Vilhelmina norra disponerer over 393,4 km² vinterbeitevegetasjon på vinterbeitene. Andelen lav er svært høy i forhold til de andre samebyene i "länet". I tillegg

dain viiddis Seamulvallji/urtavallji goahccevuvddiin, mat leat 56 % dálvejagi nettoareálas. Vilhelmina norras eai báljo leat jeagelguohtumat (25,1 km²) “gilvinráji” ja oaláš dálveguohtumiid gaskka. Gaskajoh- tologa eananoasit, mat leat oarjelis “gilvinráji”, sáht- tet adnot veahá gidđat ja čakčat. Gaskajohtolaga nuorttamus eanansiid guohtunšaddošlájat dahket ahte guovlu ii báljo dohkke guohtuneamin. Guov- lus baicca sáhtta leat láhppojeagil, jus lea nu ahte muhtin oassi dain viiddis vuvddiin maiddá lea boar- rasit vuovdi. Dálvejagi vuvddiin leat 1 054,1 km² muorračuohpahatbáikkat, mat dahket 16 % nettoare- álas. Dákkár eatnamiin ii sáhte dálvejagis guođohit muohttaga dihte, go muohta dahká ahte bohccot eai sáhte guohtut ja minddarnai eanan doldahuvvá ja golla.

Ii-anihahtti geađgeenan lea Västerbottena leana čearuin badjelis gaskamearálaš dási. Leat unnán ráššát. Geasseguohtumiin lea 76,7 km² ii-anihahtti geađgeenan, ja 15,6 km² lea konvenšuvdnaguovllus. Prosentan dahká dát 5,3 ruotabealde ja 11,2 norgga- bealde. Čearu ruonasguohtuneatnamiin lea duššefal 8 % nettoareálas badjelis go 1 000 m bm. Vilhelmina norras váilot alla värreeatnamat, gosa bohccot sáhttet bálgalit geassebáhkaid. Geahča 4.10–4.14 kárтта. Mii oaidnit 4.13 ja 4.14 kárttas šaddošlájaid viidánusa.

Oktiigeassu

Vilhelmina norra čearus leat hui buorit dálvejagi eat- namat, muhto eai nu ollu ruonasguohtumat. Ja maid- dái leat áibbas unnán alla värreeatnamat geassejagis. Dasa lassin ii leat dálá konvenšuvdnaguovllus lund- dolaš ráddjeupmi.

4.4.4 Vilhelmina Södra čearru

Areála ja doaibmadilálašvuodát

Čearus leat 15 boazodoalli ja sullii 50 miellahtu. Alimus lobálaš boazolohku lea 8 600 bohcco, earret misiid. Čearu rájiid ja áigodatguohtumiid oaidnit 4.10 kárttas. Vilhelmina södra juogada guohtuneatnamiid Frostviken norra čearuin bievlanjagis. Dálvejagi eatna- miin, main eai leat mearriduvvon rájit, lea čearus smávit eananoassi Åsele guovlluin man juogada Vil- helmina norra čearuin, ja dasto lea stuorebuš eanan- oassi lullelis man juogada Frostviken norra čearuin. Davil váilot lunddolaš oazit mat cagget bohccuid, ja danne lea áidi huksejvvon riikarájis Ransaren rádjái,

ja velá oanehit gaskka vuollelis dán jávrri. Kultsjön rájes gitta Malgomaj rádjái lea čázádát lunddolaš rádjijn. “Gilvinráji” rájis nuorttasguvlui ii leat mearri rádji. Dán guovllus adnojit guohtumat sajáiduvvan vieru mielde, ja danne atnetge moadde čearu ovttahat guohtuneatnamiid Åsele birrasiin. Oarjjil ii leat riika- rádji lunddolaš rádji, go manná njuolga badjel Saksien ja Jitneme, mat leat oktan duovddan. Lulil eai leat lunddolaš rájit Norgga riikaráji mielde gitta Borgsjön rádjái, vaikko lea mearriduvvon rádji hálddatlašdásis. Dát dilli čilge dan manne Vilhelmina södra ja Frostvi- ken norra atnet ovttahat guohtuneatnamiid. Borgsjön rájes gitta Norráker rádjái lea Saxån čázádat lund- dolaš rádji lulil. Norráker rájis “gilvinráji” rádjái ii leat hálddatlašdásis biddjon rádji lunddolaš oziid mielde. Nuorttasguvlui “gilvinráji” rájis ii leat mearri- duvvon rádji, ja dat miellidibuktá ahte namuhuvvon čearut guođohit árbevirolaččat viidát seammá eanan- osiid Junsele rájis gitta “oaiveruovdemáđi” rádjái. Cuonománu-miessemánu birrasiid johtet ealuin vuol- legit eatnamiidda ja lagas vuovdeeatnamiidda oarjelis “gilvinráji”. Dán guovllus lea lahppojeagil mihtilmas guohtumin, go ii leat eará guohtun cuonun. Guottet- báiki lea “gilvinráji” ráji oarjelis, ja Burkfjället nuort- tabealis. Mihcamáraid sulain mearkugohtet misiid, ja dalle leat ovtta Frostviken norra čearuin. Miesseme- arkumiin gergat borgemánu gaskkamuttus. Geasseja- gis guođohit maiddá konvenšuvdnaguovllus suoidne- mánus ja borgemánus. Konvenšuvdnaguovllu leat rád- djen áiddin oarjjabealis. Áiddi ferte juohke jagi divodit eanandilálašvuodaid dihte. Čakčat guođohit riikaráji ja “gilvinráji” gaskka. Čakčanjuovadeamit leat Fos- konbäcken gárddis, ja dalle leat ovtta Vilhelmina norra ja Frostviken norra čearuiguin. Blaikfjället lea heivvolaš báiki ja hui ávkin Vilhelmina södra čerrui, mii guoská áigodatguohtumiid geavaheapmái. Čearu geavatlaš barggu eai headus stuora goahccevuođdit, nu movt daid čearuid, mat leat davvelis Vilhelmina södra. Skabmamánus ja juovlamánu áiggiid rátkkašit dálvesiidan ja njuovadit Brännåker gárddis. Sii rátket viđa- guđa dálvesiidii. Dálvejagi eatnamiidda johtet sihke biilafievrruin ja árbevirolaš johtinvugiin. Dálve- jagi eatnamiin guođohit cuonománu lohppii. Čearru sáhtta dálvet guođohit sihke siseatnamis ja riddo- guovllus.

Guohtun

Vilhelmina södra čearu guohtunšlájaid juohkáseapmi (%) (4.22. ja 4.23. tabealla).

er det lavbeiteressurser på de vidstrakte arealene med moserik/urterik barskog som utgjør drøye 56 % av vinterbeitenes nettoareal. Vilhelmina norra har nærmest ubetydelig med lavbeiter (25,1 km²) mellom "odlingsgrensen" og de egentlige vinterbeitene. Den delen av mellomområdet som ligger vest for "odlingsgrensen" kan brukes noe om våren og om høsten. De østlige delene av mellomområdet knapt noen verdi som beiteland med tanke på markvegetasjonen. Derimot er det forutsetninger for god tilgang på trelaver under forutsetning av at de vidstrakte skogene inneholder eldre skog. Av skogen på vinterbeitene er 1 054,1 km² ungskog, noe som utgjør 16 % av nettoarealet. Det går ikke å bruke lavbeitene i slike områder som vinterbeite på grunn av snøens konsistens, nedfall som hindrer beiting og slitasje på markvegetasjonen.

Impediment i form av blokk- og hellemark er over gjennomsnittet for samebyene i Västerbotten län. Arealer som mangler vegetasjon på grunn av høyden er svært begrenset. Av sommerbeitene utgjør 76,7 km² steinimpediment, og av dette ligger 15,6 km² innenfor konvensjonsområdet. Prosentandelen impediment er 5,3 på svensk side og 11,2 på norsk side. Bare 8 % av samebyens nettoarealer innenfor grønnbeiteområdet ligger over 1 000 m.o.h. Vilhelmina norra har stor mangel på høyereliggende områder hvor det er svalt for reinen når det er varmt. Se kart 4.10–4.14. Utbredelsen av de ulike vegetasjonstypene fremgår av kart 4.13 og 4.14.

Sammendrag

Vilhelmina norra har svært gode vinterbeiter, men noe begrenset med grønnbeiteområder, samt stor mangel på høyereliggende områder på sommerbeitene. I tillegg er ikke nåværende konvensjonsområde naturlig avgrenset.

4.4.4 Vilhelmina Södra sameby

Areal og driftsforhold

Innenfor samebyen er det 15 reindriftsforetak med ca. 50 medlemmer. Høyeste tillatte reintall er 8 600 dyr, eksklusivt årskalver. Samebyens grenser og sesongbeiter fremgår av kart 4.10. Vilhelmina södra har felles reindrift med Frostviken norra på barmarksbeitene. På vinterbeitene, som ikke er fastsatt med grenser, har byen et marginalt overlappende område ved Åsele med Vilhelmina norra, samt et større overlappende område lenger sør med Frostviken norra. I nord er mangelen på naturlige hindringer mot reintrekk kompensert med gjerde fra riksgrensen til Ransaren, samt en kor-

tere strekning nedenfor denne innsjøen. Fra Kultsjön til Malgomaj danner vassdraget en naturlig grense. Fra "odlingsgrensen" og østover er det ikke fastsatt grense. Her praktiserer man en bruk av beitene som bygger på en langvarig tradisjon, noe som innebærer den marginale overlappingen i bruk av beitene ved Åsele. I vest er ikke riksgrensen noen naturlig grense der den skjærer rett over Saksien og Jitneme som utgjør et sammenhengende område. I sør mangler naturlige hindringer langs grensen fra Norge og ned til Borgasjön, selv om man her har en fastsatt, administrativ grense. Denne omstendigheten forklarer sambruken av området for Vilhelmina södra og Frostviken norra. Fra Borgsjön og ned til Norråker danner Saxån's vannsystem en naturlig grense mot sør. Fra Norråker og frem til "odlingsgrensen" følger ikke den administrative grensen naturlige hindringer. Østover fra "odlingsgrensen" er det ikke fastsatt grense, og dette medfører at temmelig store områder fra traktene ved Junsele og ned mot stambanen tradisjonelt brukes overlappende av de nevnte samebyene.

I månedskiftet april - mai flyttes reinen til lavfjellene og tilgrensende skogsland vest for "odlingsgrensen". I dette området finnes betydelig med hengelavbeite når markvegetasjonen er dekket med skaresnø. Kalvingen er fra "odlingsgrensen" i vest, samt østlige Burkfjället. Kalvemerkingen starter omkring St.Hans og er felles med Frostviken norra sameby. Kalvemerkingen er slutt i midten av august. Også konvensjonsområdet brukes til sommerbeite i juli og august. Konvensjonsområdet er avgrenset av et gjerde i vest. På grunn av terrengforholdene krever gjerdet et omfattende, årlig vedlikehold. Hele området mellom riksgrensen og "odlingsgrensen" brukes som høstbeite. Høstslaktingen er ved anlegget i Froskonbäcken, og er felles med samebyene Vilhelmina norra og Frostviken norra. Blaikfjället gir Vilhelmina södra et gunstig utgangspunkt for å utnytte de ulike sesongbeitene. Samebyens praktiske reindrift vanskeliggjøres ikke av et bredt granskogsområde slik det er for byene nord for Vilhelmina södra. I løpet av november og inn i desember samles reinen for skilling i vintergrupper og slakting i anlegget i Brännåker. Flokken deles opp i fem eller seks vintergrupper. Flytting til vinterbeitene gjøres både med biltransport og på tradisjonell måte. Vinterbeitene brukes vanligvis til siste delen av april. Samebyen har tilgang til både innlands- og kystbeiter om vinteren.

Beite

Fordelingen av beiteressursene på vegetasjonstyper i Vilhelmina södra sameby fremgår av tabellene 4.22 og 4.23.

4.22. tabealla. Ruonasguohtunguovllut

Guohtunšládja	Km ²	%
Jeagelvallji goahcceuovdi	0	0
Seamulvallji/urtavallji goahcceuovdi	75,6	5,0
Jeagelvallji soahkevuovdi	0	0
Seamulvallji/urtavallji soahkevuovdi	332,3	21,9
Čáhccás šattohis jeaggi	10,9	0,7
Čáhccás šattolaš jeaggi	83,5	5,5
Goike bovdnajeaggi	1,3	0,1
Goike šattolaš jeaggi	62,8	4,1
Danjas-/goike guolban	336,9	22,2
Varas guolban	197,8	13,1
Njuoskasit rásseeanan	124,4	8,2
Goikásit rásseeanan	117,2	7,7
Siedgarohtu	64,8	4,3
Jassa/Jiekņa	1,3	0,1
Muorračuohpahat	0	0
Huksejuvvon guovllut	2,5	0
Juovat ja geađgeenan	87,9	5,8
Eará eanan (kulttoreanan)	0	0
Itkobealli/Mearritkeahtes	16,9	1,1
Submi nettoareála	1 516,1	

4.23. tabealla. Gaskajohtolat

Guohtunšládja	Km ²	%
Jeagelvallji goahcceuovdi	53,4	0,1
Seamulvallji/urtavallji goahcceuovdi	2 728,4	57,4
Jeagelvallji soahkevuovdi	0	0
Seamulvallji/urtavallji soahkevuovdi	558,8	10,1
Čáhccás šattohis jeaggi	138,4	2,5
Čáhccás šattolaš jeaggi	52,1	0,9
Goike bovdnajeaggi	378,5	6,8
Goike šattolaš jeaggi	530,4	9,6
Danjas-/goike guolban	27,0	0,5
Varas guolban	57,9	1,0
Njuoskasit rásseeanan	3,4	0,1
Goikásit rásseeanan	0,1	0
Siedgarohtu	296,1	5,4
Jassa/Jiekņa	3,4	0,1
Muorračuohpahat	514,8	9,3
Huksejuvvon guovllut	3,4	0,1
Juovat ja geađgeenan	2,5	0
Eará eanan (kulttoreanan)	186,0	3,4
Itkobealli/Mearritkeahtes		
Submi nettoareála	5 531,1	

Čearu bievlanjagi ruonasguohtumat leat 1 058,4 km², ja 21,7 km² lea konvenšuvdnaguovllus. Ruonasguoh-

tumat leat eanas seamulvallji/urtavallji soahkevuovdi (332,3 km²), varas guolban (197,8 km²), njuoskasit rásseeanan (124,4 km²) ja rásseeanan (117,2 km²). Dát šlájat leat 59 % ruonasguohtumiin. Bievlaguohtumiid kvalitehta lea hui buorre, ja dan oaidná bures das go šattolaš jeakkit leat lagabui 10 % ruonasguohtumiin. Mii oaidnit **4.22. tabeallas** ahte ruonasguohtumiin lea stuora oassi jeagelšaddu, dannege 22 % areála šaddošlájat lea jeagil. Jeageleatnamiin sáhtta guođohit gidđat, čakčat ja skábman ovdalgo muohta šaddá liiggás gassat. Dasa lassin lea ruonasguohtumiid ja “gilvinráji” gaskkas 1 459,4 km² ruonasguohtun. Dán ruonasguohtuma kvalitehta lea heajubuš, dannege olles 1 034,9 km² lea seamulvallji/urtavallji goahcceuovdi ja leat unnán šattolaš jeakkit, ja guovllus váilot maiddá njuoskasit rásseeanan ja rásseeanan.

Vilhelmina södra čearus lea 340,8 km² dálveguohtunšaddu dálvejagi eatnamiin. Lea hui valjit jeageleanan ja lea nubbin eanemus jeagil olles Västerbotten leana čearuin. Dasa lassin lea jeagelšaddu dain viiddis seamulvallji/urtavallji goahcevuddiin, bures 56 % dálvejagi nettoareálas. Vilhelmina södra čearus lea veahá jeagil (47,7 km²) maiddá “gilvinráji” ja oaláš dálvejagieatnamiid gaskka. Dáid eatnamiid sáhtta skábman guođohit ovdalgo šaddá liiggás gassa muohta. Gaskajohtolaga oarjjabeali eanansiin lea duššefal 32,7 km² jeageleanan, ja dán guođohit árradálvi. Dálvejagi eatnamiid vuvddiin lea 733,2 km² muorračuohpahat, 12 % nettoareálas. Dáin eatnamiin ii sáhte dálvet guođohit.

Ii-anahahti geađgeenan lea badjelis gaskameari Västerbottena leanas. Leat unnán šattohis alla värre-eatnamat. Geassejagi eatnamiin lea ii-anahahti geađgeenan 87,9 km², ja dás lea 43,7 km² konvenšuvdnaguovllus. Ii-anahahti oassi lea proseantalohkun 3,2 ruotabealde ja 35,4 norggabealde. Lea erenoamáš ollu ii-anahahti geađgeenan, lea badjel golmmageardánit nu ollu go dan guovllus mii lea nubbin dien dáfus. Čearu ruonasguohtuneatnamiin lea duššefal 9,7 % alla värreanan, 1 000 m bm. Vilhelmina södra čearus váilot alla värre-eatnamat, gosa bohccot sáhttet bálgalit geasseliehmun. Geahča **4.10–4.14 kárta**. Mii oaidnit **4.13** ja **4.14 kárta** šaddošlájaid viidánusa.

Oktiigeassu

Vilhelmina södra čearu guohtuneatnamiin lea buorre šaddu, muhto geassejagis leat hui vátnásat alla värre-eatnamat. Dálá konvenšuvdnarájis eai leat lunddolaš rájít. Áiddit doibmet dušše belohakkii dákkár eatnamiin, ja seammás gártet stuora divodangolut. Čearus lea hui buorit dálvejagi eatnamat.

Tabell 4.22. Grønnbeiteområdet

Reinbeitetype	km ²	%
Lavrik barskog	0	0
Moserik/urterik barskog	75,6	5,0
Lavrik bjørkeskog	0	0
Moserik/urterik bjørkeskog	332,3	21,9
Bløt, mager myr	10,9	0,7
Bløt, frodig myr	83,5	5,5
Tørr, mager myr	1,3	0,1
Tørr, frodig myr	62,8	4,1
Skarp/tørr hei	336,9	22,2
Frisk hei	197,8	13,1
Urteeng	124,4	8,2
Gras	117,2	7,7
Buskmark	64,8	4,3
Snø/Is	1,3	0,1
Ungskogmark	0	0
Bebyggelse	2,5	0
Blokk- og hellemark	87,9	5,8
Annen åpen mark	0	0
Skygge/Uklassifisert	16,9	1,1
Sum nettoareal	1 516,1	

Tabell 4.23. Mellomområdet

Reinbeitetype	km ²	%
Lavrik barskog	53,4	1,0
Moserik/urterik barskog	2 728,4	57,4
Lavrik bjørkeskog	0	0
Moserik/urterik bjørkeskog	558,8	10,1
Bløt, mager myr	138,4	2,5
Bløt, frodig myr	52,1	0,9
Tørr, mager myr	378,5	6,8
Tørr, frodig myr	530,4	9,6
Skarp/tørr hei	27,0	0,5
Frisk hei	57,9	1,0
Urteeng	3,4	0,1
Gras	0,1	0
Buskmark	296,1	5,4
Snø/Is	3,4	0,1
Ungskogmark	514,8	9,3
Bebyggelse	3,4	0,1
Blokk- og hellemark	2,5	0
Annen åpen mark	186,0	3,4
Skygge/Uklassifisert		
Sum nettoareal	5 531,1	

Samebyen disponerer over 1 058,4 km² grønnbeitevegetasjon i barmarksområdet, og av dette er 21,7 km² innenfor konvensjonsområdet. Grønnbeitene består i all hovedsak av moserik/urterik bjørkeskog (332,3 km²), frisk hei (197,8 km²), urteenger (124,4 km²) og

grasmarker (117,2 km²). Disse vegetasjonstypene dekker 59 % av grønnbeitene. Barmarksbeitene er av svært god kvalitet, noe som understrekes ytterligere av at andelen frodige myrer dekker nærmere 10 % av grønnbeitearealene. Av tabell 4.22 fremgår det at grønnbeiteområdene inneholder svært betydelige lavbeiteressurser, da ikke mindre enn 22 % av arealene er vegetasjonstyper med lav. Disse lavbeitene kan brukes om våren, høsten og på forvinteren før snømengden blir for stor. Dessuten inneholder områdene mellom grønnbeiteområdet og "odlingsgrensen" 1 459,4 km² grønnbeite. Dette grønnbeitet er av dårlig kvalitet fordi ikke mindre enn 1 034,9 km² er moserik/urterik barskog og andelen frodige myrer er lav, samt at urteenger og grasmark mangler i området.

Vilhelmina södra disponerer over 340,8 km² vinterbeitevegetasjon på vinterbeitene. Tilgangen på lav er meget god og er den nest høyeste for samebyene i Västerbotten län. I tillegg er det lavbeiteressurser på de vidstrakte arealene med moserik/urterik barskog som utgjør drøye 56 % av vinterbeitenes nettoareal. Vilhelmina södra har en viss tilgang til lavbeiter (47,7 km²) mellom "odlingsgrensen" og de egentlige vinterbeitene. Denne lavbeiteressursen kan brukes på førjulsvinteren før snømengden blir for rikelig. Den vestlige delen av mellomområdet har bare 32,7 km² vegetasjonstyper med lav, og disse brukes i begynnelsen på vinteren. Av skogen på vinterbeitene er 733,2 km² ungskog, noe som utgjør drøyt 12 % av nettoarealet. Det går ikke å bruke slike områder som vinterbeite.

Impediment i form av blokk- og hellemark er over gjennomsnittet i Västerbotten län. Arealer som mangler vegetasjon på grunn av høyden er begrenset. Av sommerbeitene utgjør 87,9 km² steinimpediment, og av dette ligger 43,7 km² innenfor konvensjonsområdet. Prosentandelen impediment er 3,2 på svensk side og 35,4 på norsk side. Andelen steinimpediment er særdeles høy, mer enn tre ganger så mye som i området med nest høyest verdi. Bare 9,7 % av samebyens nettoarealer innenfor grønnbeiteområdet ligger over 1 000 m.o.h. Vilhelmina södra har stor mangel på høyereliggende områder hvor det er svalt for reinen når det er varmt om sommeren. Se kart 4.10–4.14. Utbredelsen av de ulike vegetasjonstypene fremgår av kart 4.13 og 4.14.

Sammendrag

Vilhelmina södra har gode beiter når det gjelder vegetasjon, men det er stor mangel på høyereliggende områder på sommerbeitene. Nåværende konvensjonsområde er ikke naturlig avgrenset. Gjerder fungerer mangelfullt i denne type terreng, samtidig som vedlikeholdskostnadene blir høye. Samebyen har svært gode vinterbeiter.

4.4.5 Fágálávdegotti evttohus

Vapsten-Byrkije-Vilhelmina norra – Vilhelmina södra – Frostviken norra

Vapsten – Byrkije

1. Fágálávdegoddi evttoha ahte Vapsten ja Byrkije ásahtit oktasašdoalu čuovvovaš guovlluin: Krutvatn – Unkervatn. Konvenšuvdnaáidi njeidojuvvo.
2. Fágálávdegoddi evttoha ahte Krutvatn – Unkervatn guovlu šaddá konvenšuvdnaguovlu Vapstenii. Konvenšuvdnaáigi njeidojuvvo. Byrkije oažžu Ruotas konvenšuvdnaguovllu dálvejagis.

Vilhelmina norra – Byrkije

1. Fágálávdegoddi evttoha addit konvenšuvdnaguovllu Vilhelmina norra čerrui, mii manná Daningen:s Skarmodaleni: oarjjabeale Rotfjellet. Konvenšuvdnaáiddi sirdá, nu ahte čuovvu konvenšuvdnaguovllu. Byrkije oažžu Ruotas konvenšuvdnaguovllu dálvejagis.
2. Fágálávdegoddi evttoha konvenšuvdnaguovllu (B6), nu movt jagi 1972 konvenšuvnnas. Byrkije oažžu Ruotas konvenšuvdnaguovllu dálvejagis.

Geahča 4.4 kárta.

Vilhelmina södra – Frostviken norra – Byrkije

1. Fágálávdegoddi evttoha konvenšuvdnaguovllu (B6), nu movt jagi 1972 konvenšuvnnas. Byrkije oažžu Ruotas konvenšuvdnaguovllu dálvejagis.

4.4.5 Fagutvalgets forslag

Vapsten – Byrkije – Vilhelmina norra – Vilhelmina södra – Frostviken norra

Vapsten – Byrkije

1. Fagutvalget foreslår at det etableres samdrift mellom Vapsten og Byrkije i området Krutvatn – Unkervatn. Konvensjonsgjerdet rives.
2. Fagutvalget foreslår at området Krutvatn – Unkervatn blir konvensjonsområde for Vapsten. Konvensjonsgjerdet rives. Byrkije får et konvensjonsområde for vinterbeiting i Sverige.

Vilhelmina norra – Byrkije

1. Fagutvalget foreslår et konvensjonsområde for Vilhelmina norra som går fra Daningen til Skarmodalen vest for Rotfjellet. Konvensjonsgjerdet endres slik at det følger konvensjonsområdet. Byrkije får et konvensjonsområde for vinterbeiting i Sverige.
2. Fagutvalget foreslår et konvensjonsområde (B 6) i samsvar med konvensjonen av 1972. Byrkije får et konvensjonsområde for vinterbeiting i Sverige.

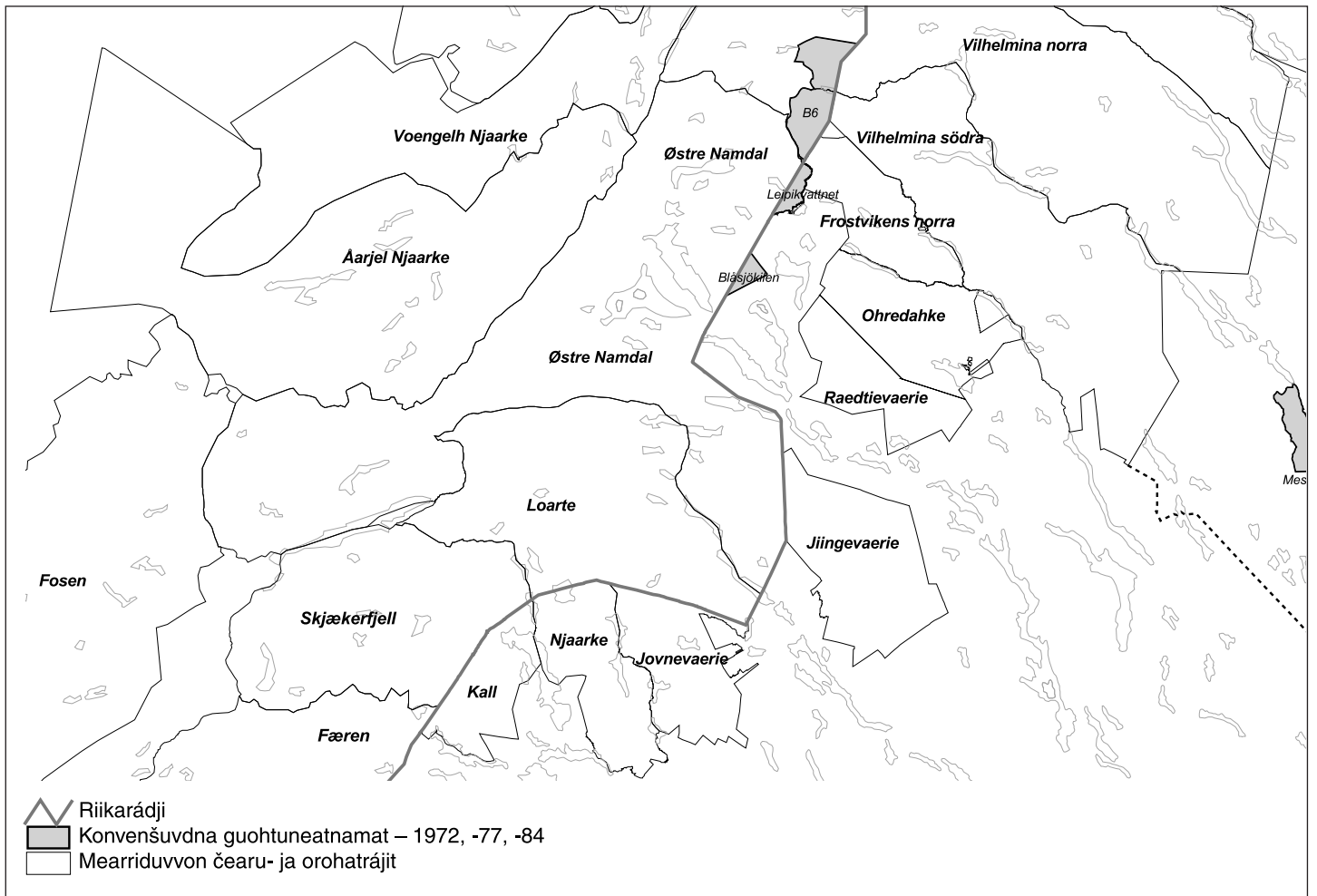
Det vises til kart 4.4.

Vilhelmina södra – Frostviken norra – Byrkije

1. Fagutvalget foreslår et konvensjonsområde (B 6) i samsvar med konvensjonen av 1972. Byrkije får et konvensjonsområde for vinterbeiting i Sverige.

5. Davvi-Trøndelága ja Jämtlánda

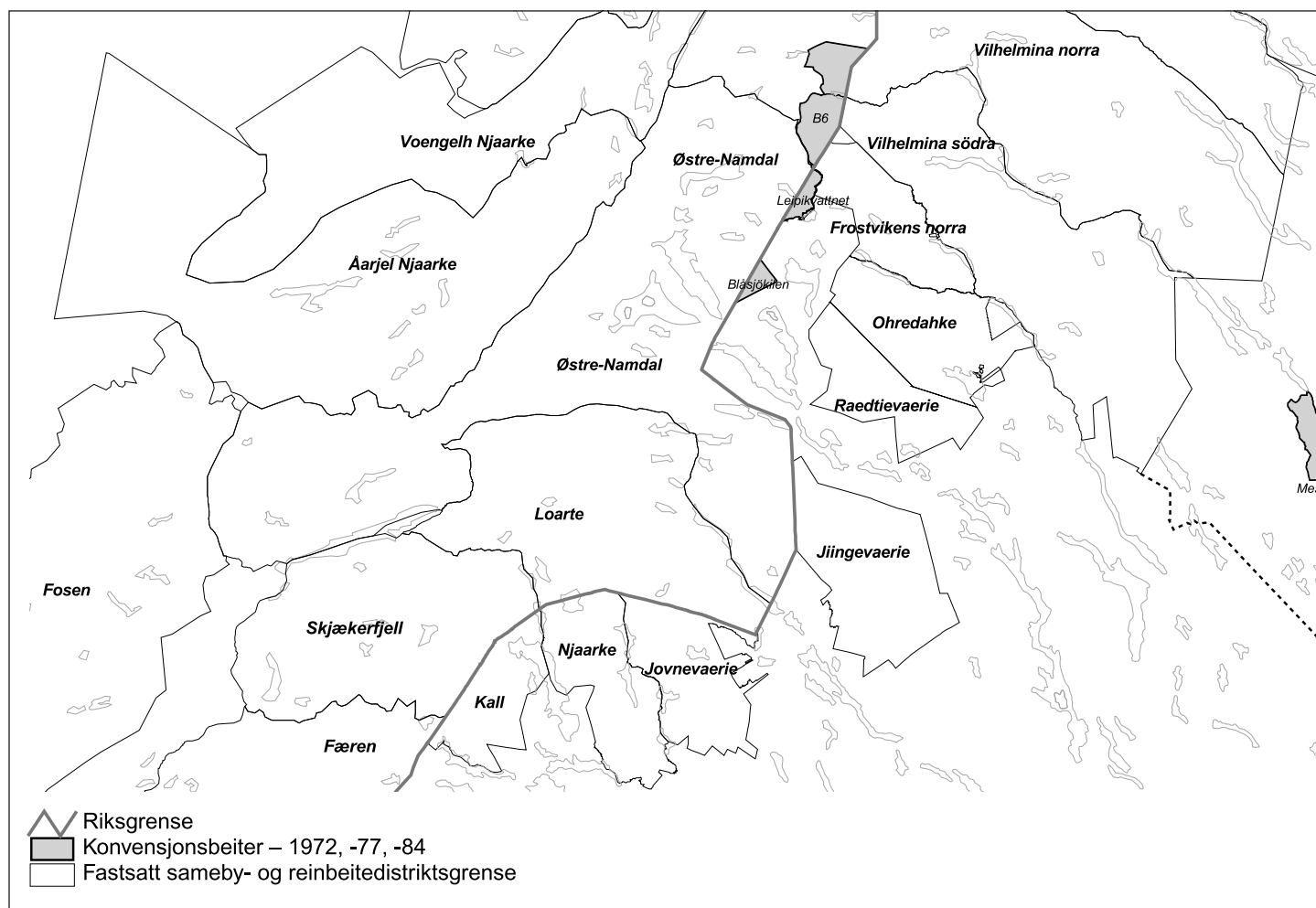
5.1. tabeallas mii oaidnit dán guovllu boazoorohagaid ja čearuid rájiid. Leat oktiibuot 13 doalloovttadaga. Dáin leat 9 mat leat riikkaráji lahka.

5.1. govva. Davvi-Trøndelága orohagat ja Jämtlánda čearut.

5. Nord-Trøndelag og Jämtland

Figur 5.1 viser grenser mellom reinbeitedistrikter og samebyer i regionen. Samlet utgjør de 13 administrative enheter. Av disse grenser 9 mot riksgrensen.

Figur 5.1. Reinbeitedistrikter i Nord-Trøndelag og samebyer i Jämtland.

Davvi-Trøndelága obbalaččat

Álgosaččat juhke Davvi-Trøndelága orohatrájiid jagis 1894, muhto rájit leat sakka rievdaduvvon 1920-jagiin, 1989:s ja dalle go guovlluráji Nordlándda guvlui rievdatedje jagis 1991. Doppe leat dál 6 boazoorohaga, ja njealjis dain leat riikkaráji lahka: Færen,

Skjækerfjell, Låarte ja Østre-Nååmesjevuemie. Østre-Nååmesjevuemies lea riekti guođohit Ruotas. Eará orohagain ii leat gaskaneas formálalaš riekti guođohit dálá konvenšuvnna vuodul.

Mii oaidnit 5.1. ja 5.2. **tabeallas** movt boazoorohaga leat lágiduvvon ja movt atnet eatnamiid.

5.1. *tabealla*. Doalloovttadagat, olbmot ja alimus boazolohku dáhtomis 31.08.98

Orohat	Doallo-ovttadagat	Olbmot	Alimus boazolohku gidđaealus
Fosen	6	29	Ii mearriduvvon
Færen	4	19	1600
Skjækerfjell	4	31	2150
Låarte	4	26	Ii mearriduvvon
Østre-Nååmesjevuemies	12	47	3.200 ⁵⁸
Åarjel-Njaarke	6	33	Ii mearriduvvon
	36	185	

Orohagain leat doarvái guohtumat siskkoibealde orohatrájiid juhke jagiáigái. Østre-Nååmesjevuemies ja Åarjel-Njaarke johtet jagiáiggiid mielde birrasiid 15–20 miilla. Goappašiin leat dálvejagi guohtumat sis-eatnamis. Earáin leat oanehis johtolagat, eaige leat čielga rájit daid iešguđetge jagiáiggiid mielde.

Skjækerfjell:s lea alla boazolohku go dán geahččá

eará orohagaid ektui, ja dál leat doaimmaid álggaheame mat galget geahpedit boazologu. Dáin eará orohagain lea lohku vuollin, go buohtastahtá stuora boazodoalloguovlluiguin. Dasa lassin lea ollu guossa-vuovdi mas ii šatta mihkke, viiddis eanandoalloguovllut ja sávzaguohtuneatnamat, ja johtaleapmi. Nu gár-táge stuora erohus bruttoareála ja nettoareála gaskkas.

5.2. *tabealla*. Davvi-Trøndelága boazodoalu heiveheapmi eatnamiidda 1998/99.

Orohat	Areála km ²	Boazolohku		Buvttadeapmi		Njuovvan-deattut miesit kg
		01.04.98	juohke km ²	kg/km ²	kg/boazo	
Fosen	4 339	1 593	0,4	4,0	10,8	19,9
Færen	2 429	2 018	0,8	9,5	11,4	21,2
Skjækerfjell	2 380	2 661	1,1	11,6	10,4	18,5
Låarte	2 729	1 651	0,6	6,7	11,1	20,2
Østre-Nååmesjevuemie	6 607	4 099	0,6	8,2	13,2	22,5
Åarjel-Njaarke	3 816	2 200	0,6	4,2	7,4	19,9
Supmi	22 300	14 222	0,6	7,0	11,0	20,8

Gaskamearáláččat buvttaduvvo ollu, go buohtastahtá eará orohagaiguin, muhto areálaid ektui gal lea unnán buvttadeapmi, ja sivvan lea go boazolohku juohke areálaovttadaga nammii lea vuollin. Goappaš indikáhtorat čájehit ahte buvttadeapmi lea geahppánan 1990-jagiid álggus, ja boraspirevahágit leat dasa duogášin. Dát oidno eandalii Østre-Nååmesjevuemies, gos geahppánii 16,0 kg rájes juohke bohcco nammii jagiin 1992 / 93 gitta 13,2 kg radjái jagiin 1998/99. Doaibmajagi 1998/99 lei ollislaš miesse-massu 29 %, ja dan mearis ledje 89 % boraspirevahágit. Muhtin muddui sáhhtá dadjat 5.2. **tabealla** čájehit

eambbo massimiid go dan movt doalut leat heivehuvvon valljodagaide.

Muhtin muddui sáhhtá maid dadjat ahte misiid njuovvandeattut leat váikkuhuvvon das go boraspiret lassánedje, ja nu bohccot muosehuhuttojuvvojedje sakka, ja dat lassánii manñil 1991/92. Dan seammás čájeha 5.2. **govva** ahte Låartes leat deattut geahppánan maiddái 1980-jagiin. Færen ja Skjækerfjell dáfus čájeha boadus dan guvlui ahte bohccot geahppánedje viidáseappot áigodagas, muhto Åarjel-Njaarke leat njuovvandeattut čađatgaskka badjelis go dain earáin.

58. Guoská Østre-Nååmesjevuemie orohakkii earret boares Hartkjøl orohaga.

Generelt om Nord-Trøndelag

Distriktsinndelingen i Nord-Trøndelag ble opprinnelig vedtatt i 1894, men har gjennomgått omfattende endringer i 1920-årene, i 1989 og ved endring av områdegrensene mot Nordland i 1991. I dag er det 6 reinbeitedistrikter i området. Av disse er det 4 distrikt som

ligger ved riksgrensen; Færen, Skjækerfjell, Låarte og Østre Namdal. Østre Namdal har rett til beite på svensk side, For øvrig har ingen distrikt eller samebyer i området gjensidig formell rett til beite etter gjeldende konvensjon.

Tabell 5.1 og 5.2 viser oversikter over struktur og ressursutnytting i reindriftsområdet.

Tabell 5.1. Antall driftsenheter, personer og fastsatt øvre reintall pr. 31.08.98

Distrikt	Antall driftsenheter	Antall personer	Øvre reintall i vårflokk
Fosen	6	29	Ikke fastsatt
Færen	4	19	1.600
Skjækerfjell	4	31	2.150
Låarte	4	26	ikke fastsatt
Østre Namdal	12	47	3.200 ⁵⁸
Åarjel-Njaarke	6	33	ikke fastsatt
	36	185	

Alle distriktene har beiter til alle årstider innen eget distrikt. Østre Namdal og Åarjel-Njaarke har sesongflyttinger opp mot 15–20 mil. Begge har vestlige vinterbeiter. De øvrige flytter over kortere avstander uten klare grenser mellom de ulike sesongbeitene.

Reintettheten pr. arealenhet er høy i Skjækerfjell sett i forhold til de øvrige distriktene og det iverksettes nå tiltak for å senke dyretallet. De øvrige distriktene

ligger alle på et lavt nivå sammenliknet med de store reindriftsområdene. Dette skyldes delvis at vinterbeiteressursene er små. I tillegg er andelen uproduktiv granskog høy, det er store jordbruksområder og beiteområder for sau, foruten stor utfart. Forskjellen mellom bruttoareal og netto beiteareal blir derfor særlig stor.

Tabell 5.2. Ressursutnyttningen i Nord-Trøndelag i 1998/99.

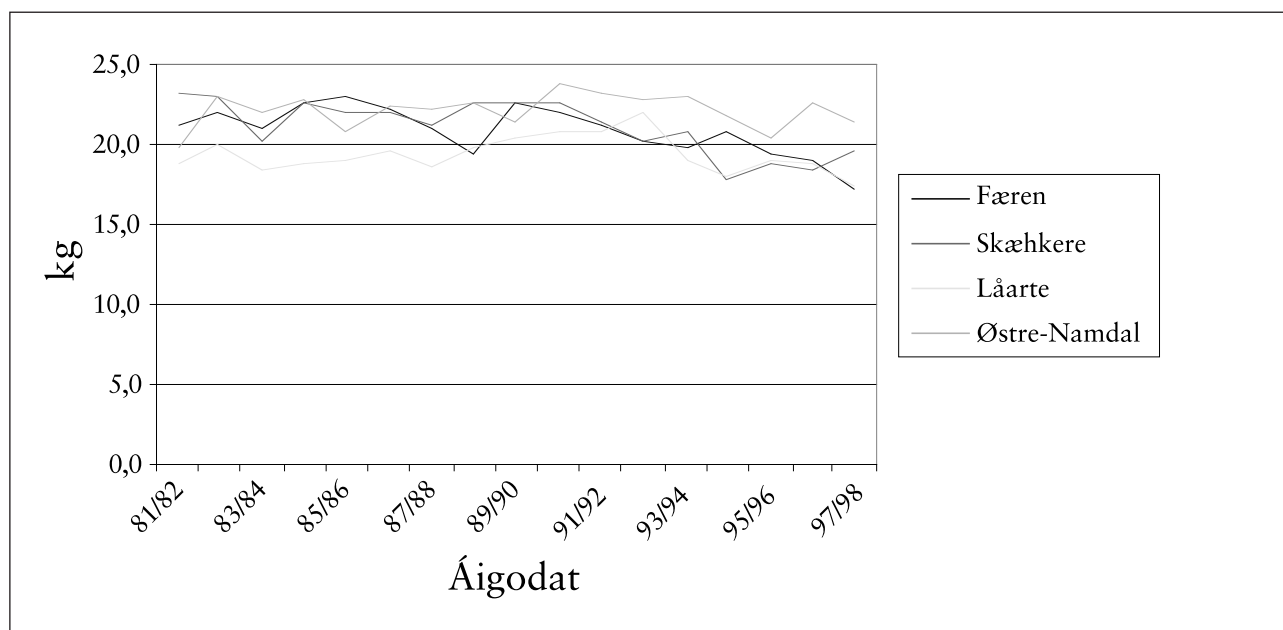
Distrikt	Areal i km ²	Reintall		Produksjon		Slaktevekt kalv kg
		01.04.98	per. km ²	kg/km ²	kg/rein	
Fosen	4 339	1 593	0,4	4,0	10,8	19,9
Færen	2 429	2 018	0,8	9,5	11,4	21,2
Skjækerfjell	2 380	2 661	1,1	11,6	10,4	18,5
Låarte	2 729	1 651	0,6	6,7	11,1	20,2
Østre Namdal	6 607	4 099	0,6	8,2	13,2	22,5
Åarjel-Njaarke	3 816	2 200	0,6	4,2	7,4	19,9
Sum	22 300	14 222	0,6	7,0	11,0	20,8

Produksjonen pr. rein er gjennomgående høy sett i forhold til andre beiteområder, men i forhold til areal er den lav på grunn av det lave reintall pr. arealenhet. Produktiviteten har gått ned for begge indikatorene fra første del av 1990-årene, noe som skyldes et sterkere rovdyrpress. Utslagene er størst i Østre Namdal, med en nedgang fra 16,0 kg pr. dyr i 1992/93 til 13,2 i 1998/99. Samlet kalvetap driftsåret 1998/99 var på 29 %, og av dette var 89 % forårsaket av rovvilt. Til

en viss grad kan en si at tallmaterialet i tabell 5.2 er sterkere preget av tap enn ressurstilpasningen.

Til en viss grad kan en også si at slaktevektene på kalv blir påvirket av rovdyrstresset som tiltok sterkt etter 1991/92. Samtidig ser en av figur 5.2 at vektene er gjennomgående lave for Låarte også i 1980 årene. Færen og Skjækerfjell har en viss tendens til lavere vekter videre utover i perioden, mens Østre-Namdalen jevnt over har høyere slaktevekter enn de øvrige.

58. Gjelder Østre Namdal utenom det gamle Hartkjøl distrikt.

Figur 5.2. Misiid njuovvandeattut njealji orohagas Davvi-Trøndelágas.

Dán guovtti riddoatnama orohagain ii leat okta-vuohta boazodoaluin mii lea riikkaráji lahka. Danne eai guoskka fágalávdegotti mielas Fosen ja Áarjel-Njaarke orohagat konvenšuvdnašiehtadallamiidda. Dasto lávdegoddi čilge dárkileappot duššefal dán njealje rádjeorohaga birra.

5.1 Østre-Nååmesjevuemie – Frostviken – Jingevarie guovllut

5.1.1 Østre-Nååmesjevuemie boazoorohat

Areála ja doaibmadilálašvuodát

Østre-Nååmesjevuemie boazoorohat gullá Davvi-Trøndelága boazodoalloguovllu nuortadavit eananosiide. Orohatrájit leat rievdaduvvon mángga geardde, manemus jagis 1989. Dalle bidje orohagaid Nuorta-Nååmesjevuemie orohahkan. Okta orohagain lei Hartkjøl orohat, mii lea ráji alde Jiingevaerie čearu guvlui. Formálalaččat lei orohat oassin Østre -Nååmesjevuemie boazodoalus. Muhtin eará dain dološ orohagain lei Østre -Røyrvik⁵⁹. Orohat lea olles Davvi-Trøndelaga stuorimus orohat, geahča 5.1. ta-bealla. Geahča 5.1 kárta.

Østre-Nååmesjevuemie orohaga ráji lulábealde lea

Låarte boazoorohat. Orohagas lea vuoigatvuohta johtit dán orohaga čađa gidđat ja čakčat. Rádji lea oalle buorre, earret čáhcejuohkána bokte, mii manná badjel Lauvsjøvola. Das luksa lea rádji Skjækerfjell orohahkii (Snoasajávrái) ja oarjjabealde fas Fosen orohat. Oarjjabeale rádji lea Namsena mielde Áarjel-Njaarke orohaga guvlui. Rájit dán golmma orohaga guvlui leat buorit, eai ge leat nu ollu mastadeamit.

Oarjedavil ja davábealde leat rádjin Nordlándda boazoguovllu orohagat Voengelh-Njaarke ja Byrkije rájiid. Erenoamažit Byrkije guvlui lea rádji⁶⁰ heittot ja danne dát orohagat masttadit juohke jagi.

Orohat lea juhkkjuovvon 3 geassesiidii. Guovttes dain leat riikkaráji lahka. Nuppi siiddas lea 1 doallo-ovttadat ja johtá vuosttažettiin boares Hartkjøl orohagas. Dákko bohtet álohii ruotabeale bohccot ráji badjel. Čáhcejuohku lea norrgabealde. Bohccot vulget luonddusteaset vuollin nuortabeale eatnamiin ja gorgnejit allavariide, mat leat 1.300–1.400 m bm riikkaráji oarjjabeale.

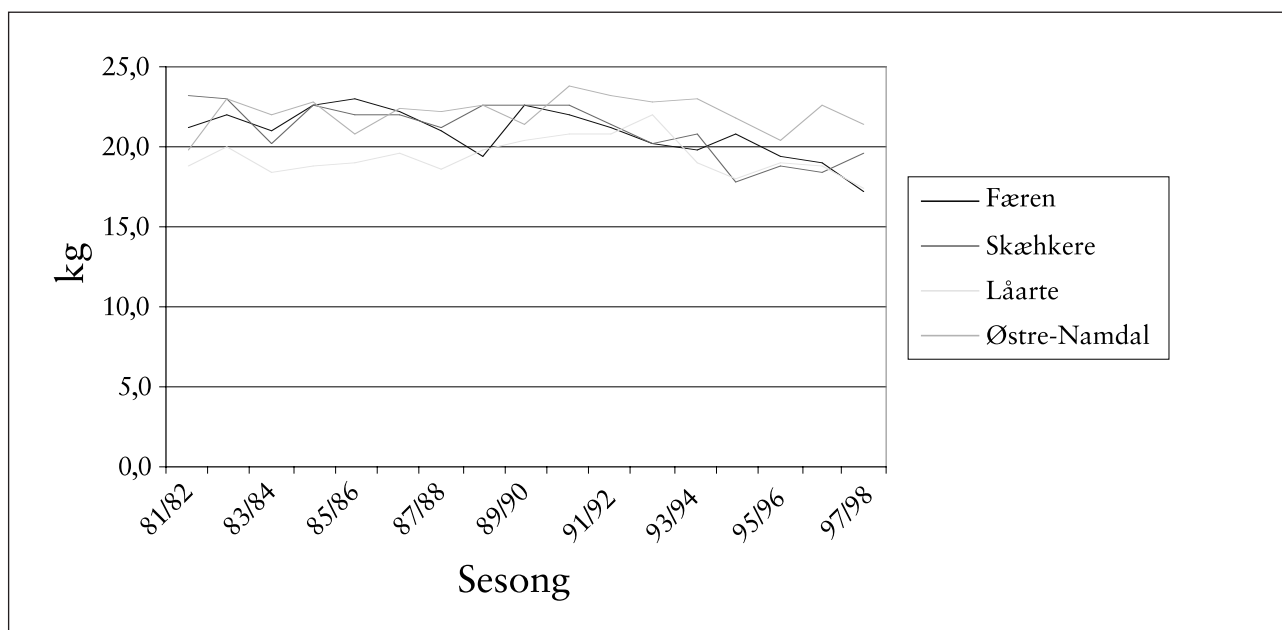
Nuppi siiddas, Jåma/Dærgasiiddas leat fas 6 doallo-ovttadaga. Siiddaid gidđa-, geasse- ja čakčajagi guohtumat leat davásguvlui riikkaráji mielde. Guohtumat leat vieruiduvvan guovlluid guvlui oarjjabealde Raedtievaerie ja Ohredahke, ja maid Frostviken norra guvlui.

Lassin orohaga siskkáldas areálaide, lea sis maid-dái guođohanvuoigatvuohta ruotabealde riikkaráji⁶¹. Earret davit konvenšuvdnaguovllu ii leat orohagas lunddolaš oahci nuorttas.

59. Dat guođohan-vuoigatvuođaid maid Østre -Nååmesjevuemie boazodoallit ožžo Ruotas jagi 1972 konvenšuvnnas, gullet Østre-Røyrvik orohahkii.

60. Gaskkal Virmaelven ja Kjukkeltvatnet.

61. Jagi 1972 konvenšuvnna § 1, čuokkis 6, Blåsjøkilen ja Sipmek/Leipikvatnet.

Figur 5.2. Slaktevekter for kalv i fire distrikter i Nord-Trøndelag.

De to distriktene på kysten har ingen direkte eller indirekte kontakt med reindriften langs riksgrensen. Fagutvalget kan derfor ikke se at Fosen og Årjel-Njaarke har betydning for konvensjonsforhandlingene. Utvalget vil derfor kun gi nærmere omtale av de fire grensedistriktene.

5.1 Området Østre-Namdal – Frostvikens Norra – Jingevaerie

5.1.1 Østre-Namdal reinbeitedistrikt

Areal og driftsforhold

Østre-Namdal reinbeitedistrikt ligger i den nordøstlige delen av Nord-Trøndelag reindriftsområde. Det har vært en rekke endringer av distriktsgrensene, sist i 1989 da en rekke distrikter ble slått sammen til nåværende Østre-Namdal. Et av distriktene var Hartkjøl distrikt på grensen mot Jingevaerie sameby. Formelt sett var distriktet en del av reindriften i Østre-Namdal. Et annet av de gamle distriktene var Østre Røyrvik⁵⁹. Som det går fram av tabell 5.1 er distriktet uten sammenlikning det største i Nord-Trøndelag. Det vises til kart 5.1.

Østre-Namdal grenser i sør til Låarte reinbeitedis-

trikt og har rett til gjennomflytting gjennom dette distriktet vår og høst. Grensen er rimelig god med unntak av vannskillet over Lauvsjøvola. Videre sør-øst grenser distriktet dels mot Skjækerfjell distrikt (i Snåsavatnet), og i vest mot Fosen distrikt. Vestgrensen følger Namsen mot Årjel-Njaarke distrikt. Mot disse 3 distriktene er det svært gode grenser og ingen sammenblandinger.

I nordvest og nord grenser distriktet mot Voengelh-Njaarke og Byrkije i Nordland reinbeiteområde. Særlig mot Byrkije er det en dårlig grense⁶⁰. Det er derfor årvisse sammenblandinger mellom disse to distriktene.

Reinbeitedistriktet er delt i 3 sommergrupper. Av disse har 2 direkte tilknytning til riksgrensen. Den ene gruppen har 1 driftsenhet og driver med utgangspunkt i gamle Hartkjøl distrikt. Her har det alltid vært overtreddelser over riksgrensen av rein fra Sverige. Vannskillet ligger på norsk side av riksgrensen. Reinen trekker naturlig opp fra de lavere fjellpartiene i øst og opp i fjellpartiene på 1.300 til 1.400 m.o.h. på vestsiden av riksgrensen.

Den andre gruppen, Jåma/Dærgagruppen, har 6 driftsenheter. De har sine vår-, sommer- og høstbeiter videre nordover langs riksgrensen. De grenser mot sedvaneområder vest for Raedtievaerie, Ohredahke og mot Frostviken norra. I tillegg til arealene innen distriktet har de også beiterett på svensk side av riksgrensen⁶¹. Med unntak av det nordlige konvensjonsområdet, er ikke distriktet naturlig avgrenset mot øst.

59. De rettigheter reineierne i Østre-Namdal fikk til beite i Sverige etter konvensjonen av 1972, er knyttet til Østre Røyrvik distrikt.

60. Mellom Virmaelven og Kjukkelvatnet.

61. Konvensjonen av 1972, §7, C, pkt. 1 og 2, Leipik-vattnet/Sipmek og Blåsjøkilen.

Golbma stuora jávrru juhket orohaga davimus osiid iešguhtege guohtunguovlun. Goalmát siiddas leat 5 doalloovttadaga, ja sii guođohit oarjjabealde daid stuora jávrriid. Dan guovtti stuorimus siiddas leat dálveguohtumat meara guvlui. Nuorttabeale lea E6 mii juohká dáid guohtunguovlluid Snoasajávrru rájes Grong radjái, ja dát doaibmá bures rádjin. Mañemus jagiid leat dát guokte stuorimus siidda rátkán njeallji dálvesiidii.

Luonddudilálašvuodát

Børgefjell nuorttabeale ja Dærga davábeale eatnamiin lea ollu vuodđogranihitta. Granihitta manná oktii seammalágan guovlluin Byrkijes. Muđui leat guovllut E6 oarjjabealde oassin stuorát gneaisaguovllus. Dat šaddada buriid čakča-, dálve-, ja gidđaguohtumiid dáidda várreguovlluide.

Orohaga eananoasis, mii lea oarjjabealde Grong-Snoasajávrru, leage maid dakkár geologiija/eanavuodđu, topografii ja arve- ja borgadilálašvuolta mii dahká dan buorren dálvejagi guohtumin. Oktan guohtumin duoddaris, leat guossavuovddit dábáleamos luonddušládja go guođoha dálvet. Daid jagiid go dálveguohtun lássahuvvá jieknuma dihte, lea boares goahccevuođi velá gos gávdná ealádaga headis, muhto odđaaigásaš vuovdedoallu jalge vuovddiid ja goarida ealádaga.

Orohagas leat muđui geahppadit mollaneaddji báktešládjat. Daid geažil šaddá guovlluide buoret eanavuodđu ja nu fas šaddá buoret geasseguohtun.

Guohtun

Orohaga guohtun lea golmma sierranas iskkademiin suokkardallojuvvon. Lea Selskapet for Norges Vel mii lea árvoštallan osiid orohagas jagiin 1948 ja 1969. Boazodoalu stádkonsuleanta lea doaimmahan fealtabarguid miehtá orohaga.

Hartkjøl orohaga birra lea ollislaš rapporta. Iskkadeapmi čájeha ahte 12 % areálas lea registrerejuvvon jeageleanamin, bealli dan jeageleatnamis lea jeakkis. 70 % jeageleatnamis lea “njárbes šaddu”. Ii leat registrerejuvvon jeageleanan mas lea suhkkes jeagel šaddu.

Dat unnánaš jeagil mii lea, registrerejuvvui guovllu

gaskaoasis ja oarjjabealehagas. 71 % bruttoareálas lea buorre ruonasguohtun. Rásseeanan, gobit ja buorit jeakkit leat sullii 24,4 ja 10 % bruttoareálas. Villmo dadjá iežas rapportas ahte “*Vásáhusaid bokte eará orohagain lea dát oalle alla lohku.*” Dát buorre geasseguohtun čájeha ahte lea dušše 9 % bruttoareálas mii lea ii-anihahtti oassi.

Guohtunsuokkardallan bijai vuodđun ahte orohat adno birrajaguhohtumin, ja dálveguohtumat dat rád-djejit kapasitehta. Biddjojedje golbma deatlaš eavttu: Optimála guođoheapmi jeagelguohtumis; dalvet galgá gokčat 5/8 oasi eallámušdárbbus earálagan šattuiguin go jeahkáliin; vierrobhocot eai galgga guohtut orohagas. Jeageleatnamiid guorbama dihte vuoliduvvui ávžžuhuvvon boazolohku 1.300 bohccos gitta 1.000 bohccui. Vállosivva jeageleatnama guorbamii lei go vierrobhocot, Jiingevarie čearu bohccot, guhto orohagas.

Stádkonsuleanta vuodđodieđut leat heivehuvvon jagis 1988 danne vai iešguđetlágan guohtunšládjat juohkáseapmi boahťa ovdan daid siskkit gidđa-, geasse- ja čakčajagi guohtunguovlluin. Mii oaidnit **5.3. tabeallas** dáid meroštallamiid čoavddaloguid. Steinfjellet guovlu (oarjjimus siidda gidđa/čakčaguohtun) ja dálveguovllut eai leat mielde rehkegis.

Oarjjimus dálveguohtunguovlluin guođohit dál measta eanas seastahuvvan eatnamiid. Dađi mielde gártet dat siskkit guohtunguovllut oazžut stuorit mearkkašumi veahkkevárrin dán jagi go lea buorre guohtun. Sandøla ja Havdal nuorttabealde eanaosiin lea eanemus jeageleanan. Jeageleatnama kvalitehta lea buorránan mañnel go leat dihtomielaččat seastán eatnama. Báikkiin Limingen ja Tunnsjøen jávrriid gaskka lea buorre jeagil. Dát adnojit sihke gidđajoh-tima ja čakčaguođoheami oktavuođas. Dærga oarjedavábeale oasi lea maiddái buoret jeageleanan go gaskamearálaččat lea dán guovllus. Nu leage dát guovlu ja maiddái Joma deatlaš gidđaguohtun. Muđui lea dain eará guovlluin guohtun mii addá buriid gidđa/čakčaguohtumiid. Nu lea maiddái Steinfjella, mii ii leat mielde dán iskkadeamis. Váttisvuolta lea go šaddá guođohit guovllu siskkimus eanaosi gidđat dalle go muohta suddá mañnit.

5.3. tabealla. Guohtunšattuid juohkáseapmi (%) Østre-Nååmesjevuemie siskkit osiin.

	Proseanta oassi				Guohtunguovllu areála ⁶²
	Jeagil	Rásseeanan	Jasat	Ii-anihahtti	
Østre-Sandøla	32	12	0	11	683
Havdal	20	18	0	15	730
Jávrriid gaska	34	18	0	4	98
Joma	22	33	0	9	244
Dærga	17	12	4	19	307
Østre-Børgefjell	15	22	18	24	221
Vestre-Børgefjell	15	19	5	21	421

62. Guovllu juogu vuodul eai leat dat stuora jávrrit mielde areála meroštallamis.

Det er tre store sjøer som avgrensar de nordlige delene av distriktet i ulike beiteområder. Den 3. driftsgruppen med 5 driftsenheter beiter vest for de store sjøene. De to største gruppene har vinterbeiter mot kysten. Disse beiteområdene avgrensas i øst av E6 fra Snåsavatnet til Grong og er en god intern grense. De siste årene har de to store driftsgruppene vært delt i fire vintergrupper.

Naturforhold

Det er en stor forekomst av bunngranitt i den østlige del av Børgefjell og i nordre del av Dærga. Denne forekomsten er knyttet sammen med tilsvarende område i Byrkjje. Ellers er de områdene som ligger vest for E6 del av et større gneisområde. Dette skaper betingelser for gode høst-, vinter- og vårbeiter i disse fjellområdene.

Den delen av distriktet som ligger vest for Grong – Snåsavatnet, har i tillegg til geologi/jordsmonn, også topografi og nedbørs-forhold som gjør det egnet for vinterbeite. Sammen med beitet i snaufjellet er det en del furuheier som utgjør de vanligste naturtypene for vinterbeiting. I år med låste vinter-beiter betyr nød-beite i gammel barskog en del, men denne beiteressursen blir stadig innskrenket på grunn av moderne skogsdrift.

I distriktet ellers er det lettere oppløselige bergarter. Som en følge av dette får disse områdene bedre jordsmonn og derved bedre betingelser for sommerbeite.

Beite

Distriktet er beitegransket i 3 separate undersøkelser. Selskapet for Norges Vel har vurdert deler av distriktet i 1948 og 1969. Statskonsulenten i reindrift har videre utført feltarbeider for hele distriktet.

For Hartkjøl foreligger det en fullstendig rapport. Granskingen viser at 12 % av arealet er registrert som lavmark, halvparten av dette er på myr. 70 % av lavmarken har "spredt dekning", mens det ikke er registrert lavmark med tett lavdekke. Det lille som er av lavbeite, ble registrert i midtre og vestre deler av områ-

det. 71 % av bruttoarealet utgjør gode grøntbeiter. Gressmark, snøleier og bra myr utgjør hver for seg henholdsvis 24, 4 og 10 % av brutto areal. Villmo sier i sin rapport: "Ut fra erfaringer vi har fra andre distrikt er dette et meget høgt tall." I dette bildet av meget gode sommerbeiter passer det inn at impediment utgjør bare 9 % av bruttoarealet.

Beitegranskingen tok utgangspunkt i bruk av distriktet som helårsbeite, og at vinterbeitene begrenset kapasiteten. Det ble lagt inn tre viktige forutsetninger: Optimal nedbeiting på lavbeite; om vinteren skal reinen dekke 5/8 deler av næringsbehovet på andre beiter enn lav; ingen fremmed rein beiter innenfor distriktet. På grunn av slitasje på lavbeitet ble det anbefalte reintallet redusert fra 1.300 til 1.000 rein. Slitasjen på lavbeitet skyldes i hovedsak beiting av rein fra Jiingevaerie sameby.

Statskonsulentens grunnlagsmateriale ble i 1988 bearbeidet for å få en fordeling mellom beitetyper i de indre vår-, sommer- og høstområdene. I tabell 5.3 er det vist en del nøkkeltall fra disse beregningene. Områder som ikke er med er Steinfjellet (vår/høstbeite for den vestligste gruppen) og vinterområdene.

Vinterbeitingen i de vestlige vinterbeiteområdene foregår nå delvis på opplagrede beiteressurser, og etter hvert vil de indre beiteområdene måtte få større betydning som avlasting i år med gode beiteforhold. Andelen lavmark er høgst i den østre del av Sandøla og Havdal. Etter en periode med bevisst sparing har kvaliteten på disse lavbeitene tatt seg opp. Ellers har områdene mellom sjøene Limingen og Tunnsjøen høg andel lavbeite. Områdene nyttes både under vårflytting og høstbeiting. Nordvestre siden av Dærga har bedre lavbeiter enn gjennomsnittet for dette området, og er sammen med Joma et viktig vårbeite. Alle de øvrige områdene har beiter som i utgangspunktet kan gi gode vår/høstbeiter. Det samme kan en si om Steinfjella som ikke omfattes av denne undersøkelsen. Problemet er at man må bruke det indre av landet som vårbeite ved sen snøsmelting.

Tabell 5.3. Fordeling (%) av vegetasjonen i indre deler av Østre-Namdalen.

	Andel i prosent				Beiteområdets areal ⁶²
	Lav	Grasmark	Snøleier	Impediment	
Østre-Sandøla	32	12	0	11	683
Havdal	20	18	0	15	730
Mellom sjøene	34	18	0	4	98
Joma	22	33	0	9	244
Dærga	17	12	4	19	307
Østre-Børgefjell	15	22	18	24	221
Vestre-Børgefjell	15	19	5	21	421

62. Som følge av inndelingen i området er de store sjøene ikke med i arealberegningene.

Dan seammás oaidnit 5.3. **tabeallas** man heivvolaš Børgfjell lea gasseguovdilguohtumin jasad dihte, olles 18 % leat jasat váriin mat leat gitta 1.350 m bm radjái.

Jomas lea erenoamaš ollu rásseeanan. Guovlu sáhtta adnot sihke gidđa-, ja árrageasseguohtumin, čoaska gesiid maiddá gasseguovdilguohtumin. Go geasset guođoha sáhtta goitge jeagelguohtun billahuvvat ja hedjonit, iige šat anit gidđa- dahje čakčaguohtumin dahje vaikko dálveguohtumin.

Njinnjelasaid oassi mat leat vuolled 67 kg ii leat stuoris erenoamašit Steinfjelliiddas, gos lea 14,7 ja 12 % doallojagiid mannel 1996/97. Jáma/Dærgasiiddas lea veahá stuorit oassi, 15 ja 23 % mannel 1997/98. Erohusa sáhtta goitge muhtin muddui čilget dainna lágiin ahte lea iešguđetlágan kvalitehta gasseguohtumiin. Nu movt 5.2. **govas** oaidnit, lea misiid njuovvandeaddu allat eará orohagaid ektui. Lagamusas lea Skjækerfjell. Østre-Nååmesjevuemies leat deattut bisson dássedin, muhto Skjækerfjellas leat deattut njiedjan daid manemus jagiid. Østre-Nååmesjevuemies lea boazolohku lassánan. Áigodagas go njuovvandeattut registrerejuvvojedje ja leat badjelaš 2.400 bohccos sullii 4.000 bohccui gidđaealus. Dát ii leat váikkuhan deattuid, danne go leat eará lahkái geavahišgoahtan guohtuma ja ahte guohtumiin lea buorre kvalitehta.

Oktiigeassu

Fágálávdegoddi oaivvilda ahte orohaga oktavuoha konvenšuvdnii ferte árvvoštallot guovtti bealis: Árvvoštallat Hartkjøl geavaheami ja gávdnat čovdosiid váttisvuodaide mat leat riikkaráji bokte davábealde Hartkjøla.

Hartkjøl

Dán orohagas ii leat guohtunšattuid čohkiidus dásset, ja nu oaivvildage fágálávdegoddi ahte Hartkjøl ii heive birrajagiguohtumin. Go vel lea váttis johtalit orohagas, lea lávdegoddi dan oaivilis ahte ii leat vejolaš gávdnat 5/8 oasi eallámušdárbbus dálvet eará guohtunšattuin go jeahkális, iige sáhte dan vuodđun bidjat. Nu sáhtta ge dán guovllu buoremusat atnit bievlaguohtumin. De leat 4 vejolašvuoda:

- Guođohit Jiingevaerie čearus
- Guođohit Låarte boazoorohagas
- Guođohit Østre-Nååmesjevuemie boazoorohagas
- Oktasaš čoavddus

Vuosttaš vejolašvuoha lea dálá eahpeformálalaš geavaheami mielde. Dán oktavuodas heive cegget áiddi oarjjabeale ráji bokte (Låarte guvlu). Ferte biddjot čakčeguohkámii gaskaáidi (su. 10 km) ja čakčarátkingardi. Eará áidevejolašvuoha lea sirdit Låarte ráji oarjelii, čazas badjel Lauvsjøvola daidda jávrride oarjelis. Fágálávdegoddi oaivvilda dán leat heajut čoavdusin, dasgo dat ii suddje seammá bures go gaskaáidi ja rátkkagardi.

Jus ovttagardánit árvvoštalla Låarte ja Hartkjølen guohtumiid čohkiidusa, de livččii jierpmálaš guođohit Låartes. Masttademiid ektui lea dát váttis čoavddus. Ii

leat vejolaš johtit Låartes, jus ii leat buorre gaskaáidi riikkaráji mielde. Go geahččá áiddiid mat leat lullelis, de ferte dát áidi mannat doarrás čakčadaga rastá, dannego čakčeguohkán lea oarjelis. Áidi šaddá dasto ceggejuvvot alla várrebáikkiide, gitta 1.300 m bm. Stuoimus boazodoallofágalaš váttisvuohan šaddá ahte Jiingevaerie bohccot bohtet badjel áiddi ovdal go doaibmagoahat ja bohccot eai beasa nuorttas, jus eai rátkkaš. Vaikko fágálávdegoddi ii leat árvvoštallan dan áibbas dárkilit, de rehkenastá áiddi fertet leat sullii 40 km guhku. Dákko lea guhkes gaskka geidnui ja eatnama hápmi maid dahká ahte áiddi ortnegisdoallangolut gártet mihá eambbo go omd. jus ceggešii áiddi Lauvsjøvola badjel.

Fágálávdegoddi oaivvilda ahte go ovttagardánit geavaheami dan bievlaguohtumiin Østre-Nååmesjevuemie orohakkii, de unnu geavaheami orohaga dálá bievlaguohtumin. Leat oainnat dálveguohtumat mat gáržžidit boazodoalu. Jus Østre-Nååmesjevuemie unnida dán guovllu geavaheami, de sáhttet earát geavahit dan. Váttisvuoha lea dat seammá dárbu rádjeáidái, man leat juo namuhan. Maiddá masttadeamit leat seammaládje.

Njealját vejolašvuoha lea ahte Østre-Nååmesjevuemie ja Jiingevaerie guođohit eatnamiid ovttas. Dat mearkkaša ahte muhtimat Østre-Nååmesjevuemie boazodoalus guođohit Ruotas dálvet, ja Jiingevaerie oázžu formálalaš vuoigatvuoda gasseguovdil- ja čakčaguohtumiidda Norggas. Dán čovdosa leatge Østre-Nååmesjevuemie ja Jiingevaerie bealis juo soahpan. Østre-Nååmesjevuemie orohakkii mearkkaša ahte boazodoallit lassánit, ja Jiingevaerie orohat oázžu vuoigatvuoda buriid gasseguovdilguohtumiidda. Nu movt vuosttaš vejolašvuodas daddjo, de sáhtta rádjeáidi mannat oarjjabealráji mielde Lauvsjøvola bokte.

Østre-Nååmesjevuemie

Fágálávdegoddi árvvoštallama vuodul ii leat Østre-Nååmesjevuemie orohagas dárbu eambbo guohtuneatnamiidda go dan mii sis juo lea dál. Das leat velá mielde dat guokte konvenšuvdnaguovllu. Leat goitge čielga dárbbut buoret rájiide nuorttabealde, dán guovlluin mat leat lullulis Leipikvattnet. Ornet ferte maiddá miellidbuktit johtinvuoigatvuodaid mearriduvvon johtingainnuid mielde dálá guohtunbáikkiid gaskka. Ráji rievdadeapmi ii miellidbuvvte viiddis guođoheami dain guovlluin, muhto rasttidanvuoigatvuoda.

5.1.2 Jámtilándda leana davvit guovlu

Areála ja doaibmadilálašvuodát

Čuovvovaš čearut leat Norgga rádjeguovllus: Frostviken norra, Jiingevaerie, Njaarke ja Gálpe. Čearuid rájii ja áigodatguohtumat čakčehuvvojit 5.5. **kárttas**. Jagi 1972 konvenšuvnna mielde lea Frostviken norra áidna čearru mas lea guođohanriekti norggabealde ráji. Riikkaráji ii leat obanassiige heivehuvvon nu ahte rádjeguovllu guohtuneatnamiid sáhtta ávkkástallat buoremusat. Frostviken norra čearru lea ferten áidut oarjja-

Samtidig viser **tabell 5.3.** at Børgefjell er særlig godt egnet som høgsommerbeiter på grunn av 18 % snøleier i kombinasjon med topper opp mot 1.350 m.o.h.

Andelen grasmark er særlig høy i Joma. I kombinasjon med vårbeite kan derfor området nyttes til forsommerbeite, og i kalde somrer også til høgsommerbeite. Sommerbeiting vil imidlertid øke risikoen for at lavbeitene ødelegges slik at området mister sine kvaliteter som vår- eller høstbeite, eventuelt som alternativt vinterbeite.

Andelen simler under 67 kg er lavt, særlig i Stein-fjellgruppen med andeler på 14,7 og 12 % i driftsårene etter 1996/97. Jåma/Dærgagruppen ligger noe høyere med 15 og 23 % etter 1997/98. Forskjellen kan i alle fall delvis forklares med ulik kvalitet på sommerbeitene. Som vist i **figur 5.2** er slaktevektene på kalv høge sammenliknet med alle andre distrikter. Nærmest ligger Skjækerfjell. Østre-Namdal holder et forholdsvis jevnt nivå med høge vekter, men Skjækerfjell har en fallende tendens de siste årene. Østre-Namdal har hatt en økning i reintallet i perioden med slaktevek-tregistrering fra noe over 2.400 rein i vårflokk til om lag 4.000. Når dette ikke har hatt utslag på vektene, skyldes det at man etter hvert har omdisponert beitebruken, og at kvaliteten på beitene er gode.

Sammendrag

Etter fagutvalgets mening bør distriktets forhold til konvensjonen vurderes fra to innfallsvinkler: Vurdere utnyttningen av Hartkjøl og finne løsninger på problemene langs riksgrensen nord for Hartkjøl.

Hartkjøl

Ut fra den skjeve fordelingen i sammensetning av vegetasjonen, vil det etter fagutvalgets mening være lite hensiktsmessig å utnytte Hartkjøl til helårsbeiting. I tillegg til driftsmessige ulemper, er det etter utvalgets mening helt urealistisk å forutsette at 5/8 av næringsbehovet om vinteren skal dekket av annet beite enn lav. Dermed vil området best kunne utnyttes som barmarksbeiter.

Det foreligger da 4 alternativer:

- Utnytting fra Jiingevaerie sameby.
- Utnytting fra Låarte reinbeitedistrikt.
- Utnytting fra Østre Namdal reinbeitedistrikt.
- Felles løsning.

Det første alternativet vil samsvare med dagens uformelle bruk. Ved en slik utnytting vil det være hensiktsmessig med et gjerdeanlegg på vestgrensen (mot Låarte). Dette bør omfatte et sperregjerde på vannskillet (ca. 10 km) og et høstskillegjerde. Et alternativ til gjerde kan være at grensen mot Låarte forskyves mot vest, fra eidet over Lauvsjøvola til sjøene lengre vest. Dette vil, etter fagutvalgets mening, være en dårligere løsning da det ikke gir det vern som et sperre- og skillegjerde kan gi.

Utnytting fra Låarte vil være hensiktsmessig ut fra en ensidig vurdering av sammensetningen av beitene i Låarte og Hartkjölen. I forhold til faren for sammenblandinger vil dette imidlertid være en vanskelig løs-

ning. Det vil ikke være mulig å gjennomføre en innflytting fra Låarte uten et effektivt sperregjerde langs riksgrensen. I motsetning til gjerdene lengre sør, vil det i tilfelle måtte gå på tvers av vassdrag da vannskillet ligger lengre vest. Videre vil gjerdet måtte ligge i et høyfjellsterreng opp mot 1.300 m.o.h.. Det største reindriftsfaglige problemet vil være at rein fra Jiingevaerie vil komme over gjerdet før det blir effektivt, og at reinen ikke vil kunne komme østover uten omfattende skillinger. Uten at fagutvalget har vurdert dette i detalj, vil man anta at gjerdet måtte bli ca. 40 km. På grunn av terreng og avstand fra vei, vil vedlikeholdskostnadene bli betydelig større enn for eksempel et gjerde over Lauvsjøvola.

En ensidig utnytting som barmarksbeite for Østre-Namdal, vil etter fagutvalgets mening, bety en redusert utnytting av distriktets nåværende barmarksbeiter. Dette har sammenheng med at vinterbeitene begrenser omfanget av reindriften. Dersom Østre-Namdal reduserer bruken av dette området vil det kunne brukes av andre. Ulempen vil være behovet for det samme grensegjerdet som omtalt ovenfor. En vil også få de samme problemene med sammenblandinger.

Det fjerde alternativet vil være en samdrift mellom Østre Namdal og Jiingevaerie. Dette vil i tilfelle bety at deler av reindriften i Østre Namdal vinterbeiter i Sverige, mens Jiingevaerie får en formell rett til høgsommer- og høstbeiter i Norge. Dette tilsvarer den løsningen som Jiingevaerie og Østre-Namdal allerede har forhandlet seg fram til. For Østre Namdal vil det innebære en netto økning i antall utøvere, og for Jiingevaerie vil det innebære rett til rike høgsommerbeiter. Som omtalt under første alternativ, vil et grensegjerde kunne gå langs vestgrensen ved Lauvsjøvola.

Østre-Namdal for øvrig

Østre-Namdal har, etter fagutvalgets vurdering, ikke behov for ytterligere beiteressurser ut over det de har i dag, inklusive de to konvensjonsområdene. Det er imidlertid åpenbare behov for bedre avgrensninger mot øst i områdene sør for Leipikvattnet. En slik ordning må også innebære rett til flytting etter fastlagte flytteleier mellom nåværende beiteområder. Endring av grensen vil ikke innebære noen omfattende beiting i områdene, men en rett til overtredelse.

5.1.2 Jämtlands län, nordlige del

Areal og driftsforhold

Samebyer som grenser mot Norge er Frostviken norra, Jiingevaerie, Njaarke og Kall. Samebyenes grenser og sesongbeiter fremgår av **kart 5.5.** Etter konvensjonen av 1972 er det bare Frostviken norra sameby som har beiterett på norsk side. I hovedsak er ikke riksgrensen trukket slik at den er egnet for en optimal utnyttelse av beitene i det grensenære området. For Frostviken norra er mangelen på naturlig avgrensning av beitene i vest kompensert med gjerder for å forhindre sammenblandinger med tilgrensede reinflokker, og for

beale go eai leat lunddolaš oazit, vai ii masttat siiddai-guin, geat guođohit rádjejuora, ja vai ii ribat ealu lobi-his guovlluide. Jiingevaerie čearru lea lunddolaš oziid vátnivuoda dihte šiehtadan Østre-Nååmesjevuemie boazoorohagain ovttasbargat. Šiehtadusas lea nu ahte muhtin muddui guođohit ovttasiiddas. Maiddái Jovnevaerie ja Njaarke čearuin, main Låarte orohat lea ránnjásiida norggabeali ráji bealde, váilot lunddolaš oazit riikaráji bokte. Dakko leat áidon ovddemusat danne vai oba leage vejolaš oažžut ávkki rádjejuovl-luin, ja vai caggá bohccuid mannamis lobihis guohtu-miidda rastá ráji. Gálpe čearus lea guhkes rádji oarjja-bealde Skjækerfjell ja Færen boazoorohagaid guvlui, ja dakko váilot lunddolaš oazit, mat cagget bohccuid. Leat guhkes áiddit huksejuvvon vai geahpeda váttis-vuoda. Gálpe čerrui livččii buoremus jus livčče lund-dolaš oazit goappaš bealde riikaráji. Čearu bievlanjagi eatnamiid rájit Ruotas eai čuovo lunddolaš oziid. Danne heivešii rájiid sirdit viehka muddui, vuosttažettiin čázadagaid guvlui, vai guohtuneatna-miin oažžu buoret ávkki. Dan seammás geahpedivččii boazobarggu.

Alimus boazologu ja duohta boazologu jagis 1996 oainnat 5.4. **tabeallas**. Tabeallas oaidnit ahte dálá boazolohku lea mealgat vuollelis lobálaš boazologu.

5.4. *tabealla*. Boazolohku.

Čearru	Alimus lobálaš boazolohku	Boazolohku 1996
Frostviken norra	2 300	1 464
Jiingevaerie	4 800	4 143
Jovnevaerie	4 500	2 478
Njaarke	2 700	1 509
Gálpe	2 500	1 653

Guovllus leat oktiibuot 29 doalu ja 99 miellahtu geat leat boazobarggus. Čearuin leat unnán doalut, earret Jiingevaerie. Mii oaidnit 5.5. **tabeallas** dárkilit dieđuid doaluid birra.

5.5. *tabealla*. Doaluid lohku ja boazodoallit.

Čearru	Doaluid lohku	Boazodolliid lohku
Frostviken norra	5	12
Jiingevaerie	12	37
Jovnevaerie	6	29
Njaarke	4	12
Gálpe	2	9

Mii oaidnit 5.5–5.9 **kárttas** boazodoalu eanangeava-heami.

Guohtun

Mii oaidnit 5.6. **tabeallas** bievlanjagi ja dálvejagi eatna-miid viidodaga. Jiingevaeries leat hui buorit ruonas-

guohtumat. Guovllu eará čearuin lea maid valjit ruo-nasguohtun alimus boazologu ektui. Frostviken norra ja Gálpe čearuin leat valjit dálvejagiguohtumat, dan seammás go guovllu eará čearuin leat jeagelguohtumat gáržžibut. Jeagelguohtumat leat vátnásat, dannego guovllus leat goahccevuovddit, ja vuvddiin lea nu suhkkes šaddu ahte jeagil ii nagot šaddat. Nu adno-jitge viiddis eatnamat dálvejagis, vai bohccuide lea doarvái jeagelealádat.

Frostviken norra ja Njaarke čearuid bievlanjagi eat-namiin lea ollu ii-anihahhti geađgeenan ja sáttorámat. Jiingevaeries ja Jovnevaeries leat fas unnán ja Gálpes lea áibbas unnán. Bievlanjagi eatnamiid nettoareálas lea duššefal 0,6–0,9 % badjelis go 1 000 m bm. Ruota-bealde váilot Jiingevaeries alla várreeatnamat geasse-báhkaid. Čearuin leat, earret Jovnevaerie, unnán are-álat badjelis go 1 000 m bm.

5.6. *tabealla*. Áigodatguohtumat.

Čearru	Ruonasguohtun km ²	Dálveguohtun km ²
Frostviken norra	437,3	220,9
Jiingevaerie	877,9	73,9
Jovnevaerie	359,9	103,7
Njaarke	415,2	75,7
Gálpe	352,1	187,9

5.7. *tabealla*. Alla várreeatnamat ja ruonasguohtu-miid ii-anihahhti oassi.

Čearru	Nettoareála (%) badjelis go 1 000 m bm	Nettoareála (%) ii-anihahhti oassi
Frostviken norra	3,3	20,4
Jiingevaerie	0,6	9,9
Jovnevaerie	6,9	11,7
Njaarke	3,6	16,6
Gálpe	4,5	5,1

Oktiigeassu

Guovllu mihtilmas váttisvuhtan lea go eai leat lund-dolaš oazit čearuid eatnamiin. Ránnjáorohagain lea seammalágan dilli. Dain eatnamiin, gos guohtuneat-namat leat oktan duovddan goappaš bealde riikaráji, berre bargat dan nala ahte oažžut eatnamiid geavahit goappaš bealde ráji, nappo guođohit rastá riikaráji. Almmatge dárbbasa áiddiid muhtin sajiin. Go áidu, galgá deattuhit dan ahte áidi galgá nagodit caggat bohccuid. Frostviken norra čearus leat unnán ruonas-guohtumat ruotabealde. Loahpas váilot Jiingevaeries alla várreeatnamat bálganbáikin geassebáhkaid áiggi. Geahča 5.5–5.9 **kárтта**.

at reinen ikke skal trekke til ulovlige områder. Jiingevaerie sameby har løst problemet med mangel på naturlige grenser i vest med å inngå en samarbeidsavtale med Østre-Namdalen reinbeitedistrikt. Avtalen innebærer at partene delvis driver reindrift sammen. Også Jovnevaerie og Njaarke, som grenser mot Låerte på norsk side, mangler naturlige grenser langs riksgrensen. Det er ført opp gjerder for, i størst mulig grad, å gjøre det mulig å utnytte de grensenære områdene, samt forhindre ulovlig reintrekk over grensen. Kall sameby har en lang grense i vest mot Skjækerfjell og Færen reinbeitedistrikter, som mangler naturlige hindringer mot reintrekk. Det er bygd omfattende gjerder for å redusere ulempene. For Kall ville det vært en fordel med naturlige grenser rundt beiten på begge sider av riksgrensen. Samebyenes grenser for barmarksområdene innenfor Sverige følger ingen naturlige grenser. Derfor ville det vært ønskelig med omfattende grensejusteringer, først og fremst mot vassdrag, for å oppnå en effektiv utnyttelse av beiten. Samtidig ville gjetingen av reinen bli betydelig lettere.

Høyeste tillatte antall rein og det virkelige antallet i 1996 fremgår av tabell 5.4. Som det fremgår av tabellen ligger dagens reinflokker betydelig under det tillatte.

Tabell 5.4. Reintall.

Sameby	Høyeste tillatte antall rein	Reintall 1996
Frostviken norra	2 300	1 464
Jiingevaerie	4 800	4 143
Jovnevaerie	4 500	2 478
Njaarke	2 700	1 509
Kall	2 500	1 653

I området som helhet er det 29 reindriftsforetak med totalt 99 aktive reineiere. Med unntak av Jiingevaerie har samebyene få foretak. Nærmere fordeling av foretakene på samebyer fremgår av tabell 5.5.

Tabell 5.5. Foretak og reineiere.

Sameby	Antall foretak	Antall reineiere
Frostviken norra	5	12
Jiingevaerie	12	37
Jovnevaerie	6	29
Njaarke	4	12
Kall	2	9

Reindriften bruk av området fremgår av kart 5.5–5.9.

Beite

Arealene for barmarksbeiter og vinterbeiter fremgår av tabell 5.6. Jiingevaerie har svært gode grønnbeiter. De øvrige samebyene i området har god tilgang på

grønnbeiteressurser i forhold til høyeste tillatte antall rein. Vinterbeiteressursene er rikelige i Frostviken norra og Kall, mens de øvrige samebyene i området har begrenset med lavbeiter. Mangelen på lavbeiter i området er som forventet ettersom barskogene i dette området har en altfor rik markvegetasjon til at laven skal kunne hevde seg. Svært vidstrakte arealer må brukes som vinterbeite for at reinen skal få tilstrekkelig med lavbeite.

I Frostviken norra og Njaarke er andelen impediment i form av stein- og hellemark stor i barmarksområdet. I Jiingevaerie og Jovnevaerie er andelen lav og i Kall er impedimentandelen svært lav. Av barmarksområdets nettoareal ligger bare 0,6 - 0,9 % over 1 000 m.o.h. På svensk side mangler Jiingevaerie høyereliggende områder for sommerens varmeperioder. Med unntak av Jovnevaerie har samebyene i området små arealer over 1 000 m.o.h.

Tabell 5.6. Sesongbeiter.

Sameby	Grønnbeite i km ²	Vinterbeite i km ²
Frostviken norra	437,3	220,9
Jiingevaerie	877,9	73,9
Jovnevaerie	359,9	103,7
Njaarke	415,2	75,7
Kall	352,1	187,9

Tabell 5.7. Høyereliggende områder og impediment i grønnbeiteområdet.

Sameby	Arealer over 1 000 m.o.h. i prosent av nettoarealet	Impediment i prosent av nettoarealet
Frostviken norra	3,3	20,4
Jiingevaerie	0,6	9,9
Jovnevaerie	6,9	11,7
Njaarke	3,6	16,6
Kall	4,5	5,1

Sammendrag

En gjennomgående svakhet i området er mangelen på naturlige grenser for samebyene. De tilgrensende reinbeitedistriktene har samme problemet. Der naturlig sammenhengende beiter ligger på begge sider av riksgrensen, bør en etterstrebe en grenseoverskridende utnyttelse av beiten. Til tross for en slik ambisjon må denne mangelen i mange tilfeller kompenseres med gjerde. I disse tilfellene må en legge stor vekt på at gjerdet skal bidra til en effektiv hindring mot reintrekk. Frostviken norra har svært begrenset med grønnbeiteressurser på svensk side. Til slutt mangler Jiingevaerie helt høyereliggende områder for varmeperiodene om sommeren. Det vises til kart 5.5–5.9.

5.1.3 Fágálávdegotti evttohus

Østre-Nååmesjevuemie – Frostviken norra – Jiingevaerie

- Fágálávdegoddi evttoha ahte Østre-Nååmesjevuemie doalaha konvenšuvdnaguovllu Leipikvatnet nu movt jagi 1972 konvenšuvnnas, dainna rievdadu-sain ahte lulábeale ráđji ráddjejuvvo lunddolaččat.
- Čuovvovaš guovllus addo Østre-Nååmesjevuemie rasttidanriekti bievlajagis: Leipikvatnet Ankarvatnet – Stor Blåsjön – Lilljorm – Kvesjön.
- Østre-Nååmesjevuemie ja Jiingevaerie šiehtadeaba formálalaš vugiin doallat ovttsiidda. Dárbbu mielde huksejuvvon konvenšuvdnaáidi Låarte boazoorohaga guvlui.

5.2 Låarte – Jovnevaerie – Njaarke

5.2.1 Låarte boazoorohat

Areála ja doaibmadilálašvuodát

Låarte boazoorohat álggahuvvui jagis 1987 go Luru ja Brandsfjell orohagat časkojuvvojedje oktii. Orohaga oazit lulil ja davil leat stuora vákkit main leat ceakko rámat, earret guovlluin gokko lea čáhcejuohkán nuortabealde. Davil lea juohku gaskal Laksjöen ja Sørlí čázádaga. Lulil lea juohku gaskal Imsdalen ja Grønningen/Holdern-čázádaga. Bohccot mannet juohke jagi ráđjegaskkaid, erenoamážit čakčat ja dálvet. Geahča 5.2 kárтта.

Oarjjabeale ráđji čuovvu ruovdemáđi. Lea bahá masttadit jus Østre-Nååmesjevuemie atná iežas vuoi-gatvuoda johtit ráji badjel ja čađa Låarte davit eanaoasi (boares Brandsfjell orohaga).

Oahci orohaga nuorttalulábealde lea Jovnevaerie ja Njaarke čearuid guvlui, ja maiddái veahá Jiingevaerie guvlui. Leat guokte ráđjeáiddi, nubbi gaskal Kingena ja Bjørkvatnet (Jovnevaerie guvlui) ja nubbi gaskal Bjørkvatnet ja Holdern (Njaarke guvlui). Áidi Jovnevaerie guvlui cegejuvvoi čázádatbuođđudemiid oktavuođas. Buođđudeaddji ovdasvástádus lea doalahit áiddi ortnegis. Njaarke čearru lea aiddo ceggen dan nuppi gaskaáiddi.

Vaikko lei ráđjeáidi, masttadedje goit dávjá 1970-jagiin Jovnevaerie ja Låarte siidat, erenoamážit dálvet. Dat mielldisbuvtti ahte Låarte dálveguohtun goari-

duvvui sakká. Dađisdaga jođii Jovnevaerie eanas ealuin eret ráđjeguovlluin čakcat ja dálvet, ja váttisvuodát unno.

Erenoamážit daid dálvviid go orohat geavaha oarjelulli eatnamiid dálvejagis sáhttet muhtun bohccot mannat Skjækerfjell orohahkii. Dasa lassin sáhttet Låarte bohccot guohtut vuovddiin Kingene bokte, ja dakko besset ráji badjel Jiingevaerie guvlui.

Duovdagiid gaskka eai leat čielga oazit, mat juhket eananosiid sierra guohtunguovlun. Muhtin muddui juhkkovjuvvo eanan goitge nuorti čázádagain

(Luru-vassdrag) ja orjješ čázádagain (Bergli-dalføret) davvi- ja lulli oassái, muhto čáhcejuohku ii leat mihkke geavatalaš oziid. Nu váilotge oazit, omd. stuora jávrrit, čázádagat dahje várreráiddut, mat leat hui ávkin boazodolliide ja geahpedit guođoheami.

Váldosaččat lea goitge nu ahte giđđat/geasset guođohit davábealde namuhuvvon vákkiid ja fas čakčat/dálvet guođohit lulábealde dán siskkáldas “ráji”.

Luonddudilálašvuodát

Dan sadjái go Færenis leat geahppadit mollaneaddji bákteslájat ja Skjækerfjellas fas lotnolasat lossa ja geahppadit mollaneaddji bákteslájat, de leat Låartes suvrra bákteslájat mat bohtet eamibávttis. Dat miell-disbukta ahte stuora oassi orohagas lea juogo báljes bákti dahje duottar mas lea asehis biedggus morenegeardi. Oarje guovlluin leat stuora jeaggeatnamat ja eatnamat main lea asehis humus báktevuođu alde. Eananšlája vuodul leat orohagas vuordimis buoret jeagelguohtumat go ruonasguohtumat.

Låarte eatnamat leat sullasaččat daiguin alla várre-eatnamiiguin mat mannet Skjækerfjell guovllus viidáseappot Østre-Nååmesjevuemie siskkit osiide. Leat dušše veahá areálat oarjin gokko leat dievvaeatnamat ja dasto Blåfjell-várri Jovnevaerie ráji alde. 1,1 % areálain lea badjel 1.000 m bm, ja dušše 4 % lea vuollel 200 m bm. Davvi-Trøndelagas eai leat earasajiin ná ollu eatnamat mat leat gaskal 200 ja 1.000 m bm.

Orohaga nuorttavábeale eanaosiin arvá ja borgá buot unnimus oba orohagas, nappo 200–220 beavvi jahkái. Guovddáš báikkiin bohtá vuosstaš muohta čakčamánu gaskkamuttos. Gaskkamearálaččat lea muohta 200–225 beavvi, ja veahá oanehit áiggi nuortan ja oarjin.

Guohtun

Boazodoalu stádakonsuleanta iskkadii dán guovllu guohtumiid jagis 1970. Čohkkejuvvon dieđut leat heivehuvvon fágálávdegotti bargguid oktavuođas. Geahča 5.8. tabealla.

5.1.3 Fagutvalgets forslag

Østre-Namdal - Frostviken norra - Jiingevaerie

- Fautvalget foreslår at Østre-Namdal opprettholder konvensjonsområdet Leipikvatnet etter konvensjonen av 1972, med den endring at sørgrensen får en naturlig avgrensning.
- I området Leipikvatnet - Ankarvatnet – Stor Blåsjön – Lilljorm – Kvesjön får Østre-Namdal overtreddesrett i barmarksperioden.
- Avtalen mellom Østre-Namdal og Jiingevaerie om samdrift i Jiingevaerie – Hartkjølen formaliseres. Ved behov bygges et konvensjonsgjerde mot Låarte rbd.

5.2 Området Låarte – Jovnevaerie – Njaarke

5.2.1 Låarte reinbeitedistrikt

Areal og driftsforhold

Låarte reinbeitedistrikt ble dannet i 1987 da Luru og Brandsfjell reinbeitedistrikter ble slått sammen. Distriktet avgrenses i sør og nord av dalganger med bratte dalsider som gir gode grenser, med unntak av de områdene der det er vannkille mot øst. I nord er skillet mellom Laksjøen og Sørlivassdraget. I sør er skillet mellom Imsdalen og Grønningen/Holdern-vassdraget. Det vil årvisst passere rein over disse grensestrekningene, særlig høst og vinter. Det vises til **kart 5.2**.

Mot vest følger grensen jernbanen. Det kan oppstå en risiko for sammenblanding av rein dersom Østre-Namdal nytter sin rett til å passere grensen og flytte gjennom den nordlige del av Låarte (gamle Brandsfjell distrikt).

Låarte grenser mot Jovnevaerie og Njaarke samebyer, og delvis mot Jiingevaerie i den sørøstlige delen av distriktet. Det er to grensegjerder, ett mellom Kingen og Björkvatnet (mot Jovnevaerie) og ett mellom Björkvatnet og Holdern (mot Njaarke). Gjerdet mot Jovnevaerie ble bygd i samband med vassdragsreguleringer i samebyen. Regulanten har ansvaret for vedlikeholdet. Det andre sperregjerdet er nylig bygd av Njaarke sameby.

På tross av grensegjerdet var det i 1970-årene store sammenblandinger mellom Jovnevaerie og Låarte, særlig om vinteren. Det førte til stor slitasje på vinterbeitene i Låarte. Etter hvert flyttet Jovnevaerie det

meste av reinen bort fra grenseområdene høst og vinter, og problemene avtok.

Særlig i de vintrene distriktet bruker de sydvestligste områdene som vinterbeite, kan en del rein trekke inn i Skjækerfjell distrikt. Videre vil en del rein fra Låarte kunne beite i skogene ved Kingen og derfra passere grensen mot Jiingevaerie.

Distriktet mangler markerte landskapselementer som skiller ulike beiteområder fra hverandre. Til en viss grad deles det likevel i en nordlig og sørlig del av et vestlig vassdrag (Luru-dalføret) og et østlig vassdrag (Bergli-dalføret), men vannkillet er ingen praktisk grense. Reineierne mangler derfor den støtten som store sjøer, markerte vassdrag eller fjellkjeder kan gi ved kantgjøting. I hovedsak er det likevel slik at vår-/sommerbeitingen foregår nord for nevnte dalfører, mens høst/vinterbeitingen foregår sør for denne interne "grensen".

Naturforhold

I motsetning til Færen som har lett løselige bergarter, og Skjækerfjell som har en blanding av tungt og lett løselige bergarter, har Låarte overveiende sure bergarter fra grunnfjellet. Dette fører til at store deler av distriktet enten er bart fjell eller har et tynt usammenhengende morenelag. I de vestlige områdene er det en del store myrområder og områder med tynn humus over berggrunnen. Ut fra berg og jordbunnforhold vil en derfor forvente at distriktet har bedre lavbeiter enn grøntbeiter.

Landformene i Låarte er preget av det viddelandskapet som går fra Skjækerfjell og videre i de indre delene av Østre-Namdal. Dette brytes bare av mindre arealer med åslandskap i vest og av Blåfjell-massivet på grensen mot Jovnevaerie. 1,1 % av arealene er over 1 000 m.o.h., mens bare 4 % er under 200 m.o.h. Ingen av de andre distriktene i Nord-Trøndelag har en så stor andel av landskapet mellom 200 og 1 000 m.o.h.

De nordøstlige delene av distriktet har færre dager med nedbør enn det øvrige av distriktet som har nedbør i 200–220 dager i året. I de sentrale områdene kommer første snøværet i midten av september. Her vil det som et gjennomsnitt ligge snø mellom 200 og 225 dager, færre dager lengst i øst og i vest.

Beite

Områdene er beitegransket i slutten av 1970-årene av Statskonsulenten i reindrift. Materialet er supplert og bearbeidet i samband med fagutvalgets arbeid. Det vises til **tabell 5.8**.

5.8. *tabealla. Iešguđetlágan guohtunšlájaid juohkáseapmi (%) Láartes*

	Areála km ²	Jeagelguohtun	Ruonasguohtun	Ii-anihahhti	Supmi	Vuovdi
Nuorta oassi- dálvet/čakčat	598	35	42	23	100,0	18,7
Oarje oassi – dálvet/čakčat	958	26	60	14	100,0	25,0
Geasset ja giđđat	1174	29	58	13	100,0	22,4
Olles orohat	2730	30	54	16	100,0	22,1

Dieduid heivehettiin jugiimet orohaga čakča-ja dálve-jagi eatnamiid oarje ja nuorta guovlun. Nuorttabeale lea ráđji Jovnevaerie čearu guvlui ja lea erenoamáš áige-guovdil. Guovllus lea eanas jeagelguohtun. 70 % jeagelguohtumis lea jalges guolbanis, muđui leat jeak-kit ja vuovddit. Guovllus lea maid eambo ii-anihahhti eanan mihtilmas dan guovtti eará guovllu ektui. Lea eanas beahcevuovdi guohtunguovllu nuorttabeale osiin.

Čakča ja dálveguohtumiid oarjeosiin lea unnit jeagelguohtun go dan guovtti eará guovllus, muhto guos-savuovddis lea eambo jeagelšaddu. Vaikko oarjelulá-beale lea eanas ruonasguohtun, dagahit dat vuollgis várit ahte guovlu ii leat nu buorre geasseguohtun. Nuorta ja oarje osiid erohus sihke allodagas meara badjelis, dálkkádaga ja guohtunšattu dáfus dahká ahte álkit sáhtta heivehit guohtumiid geavaheami molsa-šuddi guohtundilálašvuodaide dálvvi mielde. Ruonas-guohtun oassi lea 54 % obbalaččat olles orohagas, muhto “heajos jeaggi” lea 14 % olles areálas. Obbalaš govva lea gal “heajos” eatnamat, muhto gávdnojit soames guovllut gos leat buorit geasseguohtumat.

Áigodagas 1981–97 lei orohagas geahppaseamus njuovvandeaddu misiin olles Davvi-Trøndelagas. Láarte deattut eai leat rievddadan nu ollu jahkásaččat. Duogážin dasa lea heivehuvvon guohtungeavaheapmi. Boazologu unnideapmi ja unnit masttadeamat eará orohagaiguin, leat buoridan deattuid 1984/85 rájes 1993/94 radjai. Boraspiriid lassáneapmi ja ráfehivuohta daid geažil sáhtta leat sivvan go bohccot leat gehpon mannel 93/94.

Rávis njinnelasaid ealliboazodeattut ledje birra-siid 73 ja 69 kg jagiin 1997/98 ja 1998/99. Mañemus doallojagi ledje 33 % vuollel mearriduvvon ráji, mii lei 67 kg. Earret Fosen orohagas, eai leat eará orohagain Davvi-Trøndelagas ná stuora oassi bohccuin vuollel deaddoráji. Mañemus doallojagi vuollegis njinnelas-deaddu ii soaba oktii misiid badjánan njuovvandeat-tuiguin.

Oktiigeassu

Orohaga váikkuhit heajos geasseguohtumat nu ahte gaskkohagaid leat vuollegis ealliboazodeattut ja maid-dái njuovvandeattut. Eai leat duohtadilis čađahahti čovdosat datge ahte ovttasbargat Ruota čearuiguin. Jus dan galgá váldit mielde ođđa konvenšuvdnii, oaiv-vilda fágálávdegoddi ahte dát ferte dahkkot dalle go

mearriduvvo movt galgá Hartkjølen adnot, mii lea Østre-Nååmesjevuemie orohagas. Fágálávdegoddi ču-juha divaštallamii guoskevaš orohaga oktavuodas. Fágálávdegotti oaivila mielde lea erenoamáš deatalaš orohahki beassat plánet boahhteáiggi dieđidettiin ahte leat sihkkaris dálveguohtumat. Dan sáhtta dahkat juogo sihkkarastimiin siskkáldas valljodagid dahje oážžut guohtuneatnama olggobealde dálá orohaga. Dálvejagi buoremus guohtumat orohagas siskkáldasat leat nuortalulli eanaoasit.

Fágálávdegoddi lea divaštallan váikkuhusaid, jus njeaidá dahje sirdá dálá rádjeáiddiid. Vuosttaš vejo-lašvuohta dagaha ahte Láarte massá dálá dálveguohtumiid dannego Jovnevaerie guođoha geasset dán guovllu. Dat fas mielddisbuktá ahte orohat ferte oážžut dálveguohtumiid Ruotas. Láarte orohaga boazolohku lea vuodđuduvvon dasa ahte leat gaskal 2–3.000 bohcco, muhto dan ii sáhte duohtandahkat, jus orohat ii oáččo sierra definerejuvvon konvenšuvdnaguovllu⁶³. Dákkaráš rievdadus boahť dagahit ahte Láarte doallogolut lassánit. Ná stuora rievdadusa berre dollui dahkat duššefal dalle jus guoski orohagat/čearut sáhttet leat ovttaoaivilis dákkár rievdadussii.

Go sirddášii veahá ráji davabealde Blåfjell (Vilges-várre)-aláža, de sihkkaraste ahte Jovnevaerie beassá dán duoddarii geasset. Báiki ii leat nu buorre geasse-guohtun, ja nu leage váttis ákkastallat áiddi sirdima guohtundárbbu dihte. Ii sáhte dainna ge ákkastallat ahte lea dárbu bálganbáikái. Dan oktavuodas čujuhit dasa ahte ruotabeale riikkaráji várreguovllut leat sullii seamma alu go norggabealde. Nuppi bealis ii dagat Blåfjell (Vilgesvári) manaheapmi ahte Láarte massá guohtuneatnama. Sii geavahit dálvejagi guohtumin vuosttažettiin guovllu gaskal Bergli ja Blåfjell-vári. Fágálávdegoddi ii oainne ahte dát lea doarváí ágga sirdit áiddi. Obbalaččat ii leat ávkin sirdit rádjeáiddi davvelii. Konklusuvnnas ii almmatge daddjo ahte ii gávdno buoret sadji gokko áiddi bijašii buoridan dihte áiddi doaimama. Sáhtta seammá bures sirdit luksa go dasa. Fágálávdegotti mielas leat buoremus doaim-mat movt suddjet Láarte dálvejagi guohtumiid golla-deami, lea gávdnat buoret báikki rádjeáidái, guođohit ealloravddas/sádduid botkkuhit áide guoraide giđđat, ja johtit eret rádjejuovlluin ovdalgo muohta boahť.

Muhtun áiggiin leat Láarte bohccot guhton Jiinge-vaerie Rengena lulábealde. Lea erenoamážit dalle go duoddaris lea heajos ealádat ja boazu báhkke vuovd-

63. Vejolašvuodát mat leat gávdnat dákkár guovllu, geahča dan birra Jovnevaerie čearu oasis.

Tabell 5.8. Fordeling (%) av ulike beitetyper i Låarte.

	Areal i km ²	Lavbeite	Grønt beite	Impediment	Sum	Skogbevokst
Østre del – vinter/høst	598	35	42	23	100,0	18,7
Vestlige del – vinter/høst	958	26	60	14	100,0	25,0
Sommer og vår	1174	29	58	13	100,0	22,4
Hele distriktet	2730	30	54	16	100,0	22,1

Ved bearbeidingen av materialet er høst- og vinterområdene delt i et vestlig og et østlig område. Den østlige delen grenser mot Jovnevaerie sameby, og har derfor en særlig interesse i denne sammenheng. Som en ser har området størst andel lavbeite. Her er 70 % av lavbeitet åpen hei, mens resten er jevnt fordelt mellom myr og skog. Det er også karakteristisk at området har en høyre andel impediment enn de to andre områdene. Skogen er i hovedsak gran, og den er særlig lokalisert til de østre delene av beiteområdet.

De vestre delene av høst og vinterbeitene har en lavere andel lavbeiter enn begge de to andre områdene, men andelen lavbeite i furuskog er høyre. Selv om de sydvestlige områdene har størst andel grønnbeite, gjør de lave fjellene at området har lav verdi som sommerbeite. Forskjellen mellom de østlige og vestlige deler, både når det gjelder høyde over havet, klima og sammensetning av vegetasjonen, gjør at en rimelig enkelt kan tilpasse bruken av beite til skiftende beiteforhold i løpet av vinteren. Andelen grønnbeite er på 54 % når en ser hele distriktet under ett, men "dårlig myr" utgjør 14 % av totalarealet. Selv om helhetsinntrykket er et godt landskap, er det eksempler på områder med gode sommerbeiter.

For perioden 1981-97 har distriktet de laveste slaktevekter på kalv i Nord-Trøndelag. Vektene i Låarte viser imidlertid klarere trender med liten årlig variasjon. Dette skyldes en tilpasning tilbeitebruken. Økningen i vektene fra 1984/85 fram mot 1993/94 har sammenheng med en reduksjon av eget reintall, og mindre sammenblandinger med rein fra andre distrikter. Nedgangen i vektene etter 93/94 kan skyldes økte forstyrrelser av rovdyr.

I sesongene 1997/98 og 1998/99 var levende vekter for voksne simler henholdsvis 73 og 69 kg. Siste driftsåret var 33 % av dyrene under den normerte grensen på 67 kg. Med unntak av Fosen er det ingen andre distrikt i Nord-Trøndelag som har så høy andel under grensen. For siste driftsår samsvarer de lave simlevektene dårlig med de økte slaktevektene på kalv.

Sammendrag

Distriktet har problem med forholdsvis dårlige sommerbeiter, noe som gir seg utslag i tidvis lave livdyr- og slaktevekter. Det foreligger ikke realistiske muligheter for å løse dette problemet gjennom samarbeid med samebyer i Sverige. I den grad det skal trekkes inn i forbindelse med ny konvensjonen, må det etter fagutvalgets mening eventuelt skje når man skal ta stilling

til anvendelsen av Hartkjølen i Østre-Namdalen distrikt. Fagutvalget viser til sin drøftingen av dette under dette distriktet.

Etter fagutvalgets mening er det særlig viktig at distriktet kan planlegge ut fra en visshet om at de i framtiden har tilgang på sikre vinterbeiter. Det må enten skje ved sikring av egne ressurser, eller en beiting utenfor nåværende distrikt. De områdene som peker seg ut som de viktigste vinterbeitene innen eget distrikt, er de sydøstlige delene av distriktet.

Fagutvalget har drøftet konsekvensene av en riving, eventuelt en flytting av eksisterende grensegjerder. Første alternativ vil innebære at Låarte i praksis mister sine nåværende vinterbeiter som følge av sommerbeiting fra Jovnevaerie. Dette vil igjen innebære at distriktet må tildeles vinterbeite i Sverige. Med et forventet omfang av reindriften i Låarte på 2–3.000 rein, vil dette ikke kunne realiseres uten at distriktet får et eget definert konvensjonsområde⁶³. En slik omlegging vil i alle tilfeller føre til en økning av driftskostnadene i Låarte. En så radikal omlegging av driften bør bare gjennomføres dersom berørte distrikt/samebyer kan enes om en slik endring.

En begrenset flytting av grensegjerdet nord for selve fjellmassivet Blåfjell, vil sikre at Jovnevaerie får tilgang til dette høgfjellet om sommeren. Dette området har liten verdi som sommerbeite, og en flytting av gjerdet kan derfor vanskelig begrunnes med behov for beite. Det kan heller ikke begrunnes med behov for luftingsland. Det vises i den sammenheng til at fjellområdene på svensk side av riksgrensen langt på vei har samme høyde som på norsk side. På den annen side vil ikke tap av selve Blåfjell-massivet representere noe beitetap for Låarte. De nytter først og fremst området mellom Bergli og fjellmassivet som vinterbeite. Fagutvalget kan likevel ikke se at dette kan være et tilstrekkelig argument for å flytte gjerdet, og samlet sett er det derfor ingen påvisbar gevinst i å flytte grensegjerdet lengre nord. Denne konklusjonen utelukker imidlertid ikke at en kan finne en bedre trase for gjerdet for å bedre effektiviteten, men det kan like gjerne være en forskyvning mot sør som mot nord. En bedre trase for grensegjerdet, kantgjetting/strøing av gjerdet om våren, og flytting bort fra grenseområdene før snøen faller, er etter fagutvalgets mening de beste tiltakene for å unngå press mot denne del av vinterbeitene til Låarte.

I enkelte situasjoner har rein fra Låarte beitet seg inn i Jiingeveaerie sør for Rengen. Dette skjer særlig når reinen, på grunn av dårlig beite i snaufjellet, trekker

63. Mulighetene for å finne et slikt område er nærmere drøftet under omtalen av Jovnevaerie sameby

diide. Muhtun jagiid lea Jiingevaerie geavahan dán guovllu dálveguohtumin. Fágálávdegotti mielas lea buoremus ahte Låarte geavaha dán guovllu dálveguohtumin. Dát lea Låarte orohahkii ávkin ahte sihkkaraste dálveguohtuma dálá Middagsfjället. Šattašii maiddái buoret balánsa duottar- ja vuovdeguohtuma gaskka.

5.2.2 Fágálávdegotti evttohus

Låarte – Njaarke – Jovnevarie

Ii evttohuvo rádjasttideaddji guođoheapmi.

5.3 Skjækerfjell – Gálpe – Færen

5.3.1 Skjækerfjell boazoorohat

Areála ja doaibmadilálašvuodát

Skjækerfjell orohaga rájii eai leat rievdaduvvon 1894 rájes. Geahča 5.3 kárta. Lulil ja davil leat lunddolaš rájii, stuora ceakko rámat, main leat unnán geinnodagat. Nuorttal čáhcejuohkánis leat stuora jávrrit mat cagget bohccuid beassamis bievlan Færen ja Låarte gaskka. Snoasačázádat lea oahcin orohagas oarjjás guvlui ja hui buorre rájii. Nuorttal čuoovu orohat-rájii riikkaráji, mii ii leat lunddolaš rájii.

Riikkaráji mielde Færena ráji rájes lulil Torrönii, mii lea davábealde, lea ceggejuovon rájjeáidi⁶⁴. Áiddi dollet ortnegis sihke Norgga ja Ruota eiseválddit. Áidi lea ávkin sihke geasset ja dálvet, ja biddjo ollu bargu botkkuhit sáttuid vái áidi farggamusat doaibmagoahtá gidđat.

Riikkaráji mielde ii leat gaskaáidi Torrönas Hordern rájii, vaikko rájii ii leat lunddolaš oahcin boazodolui. Torrön ja Holdernčázádagas lea nuortalis lunddolaš rájjejuvvi. Dat gii guođoha guovllus lea Skjækerfjell, dan muddui go dat adno. Ráji praktihkalaš geavaheapmi ii leat dahkkon formálalaš soahpamušaid vuodul, muhto hámi dáfus lea seammalágan go rájjejuođoheapmi.

Skjækerfjellas leat mánja sierra eananoasi, main leat lunddolaš oazit. Nu leat álkit jodihit boazodoalu doppe go dán eará orohagain. Stuora várreráidu (Skjækerfjell) ja guokte várrevákki leat oahcin duovdagiid gaskka.

Luonddudilálašvuodát

Nuorttabeale duovdagiin leat “odđa” geahppadit mollaneaddji bákteslájat ja oarjjabealde leat fas gággádit mollaneaddji bákteslájat. Geologalaččat leat orohagas siskkáldasat buorit guohtumat juohke jagiáigái. Lulil Skjækerfjell nuortadavábealde lea stuora meahceguovlu man eai leat lihkahallan vuos. Vaikko vel siskkimus guovlluid eanan leage várreduottar⁶⁵, leat maiddái vuollegit váriid guovllus. Unnán eatnamat leat badjelis go 1 000 m bm. Orohaga nuortalulábealde leat eambo vuovdedievát, mat muhtimat leat alladat ja nuppe vuoro fas vákkit. Eanas lea goahcevuovdi ja 78 % areálain lea vuovdeeanan.

Troandinvuotna váikkuha dálkkádagaid, ja buktá 200–220 arve-/borgabeaivvi gaskamearálaččat. Skjækerfjell orohagas lea, nu movt Davvi-Trøndelága orohagain juo leage, hui dássedit muohtadilli miehtá orohaga.

Orohagas lea juohke sajis seammá stuora várra lásset dálveguohtumiid arvvi geažil. Odđajagimánus lea dattetge bivvalit Snoasajávrrit ja Steinkjer guovluin, og orohaga eará báikkiin. Bivvalis orješluládat biekkat saknádii lássejuvvon guohtumiid dán guovllus buorebut go muđui orohagas. Nu dahketge dálkkádat, lassin daso go guossavuovdi ja várreeatnamat leat goabbat allodagas, orohahkii buoremus dálvejagi guohtumiid.

Guohtun

Skjækerfjell duottariid guohtuma lea Selskapet for Norges Vel iskkadan. Dalle go fealtabargu dahkkui, eai lean eatnamat guođohuvvon báljo. Dušše ruota-beale bohccot ledje guhton veahá, nu ahte jeagelguohtumat ledje buori ortnegis ja buorre šaddu.

5.9. **tabeallas** leat guohtuniskadeami dieđuid juohkán njealji iešguđetge oassái. Guohtunslájat leat 3 oassái biddjon, dan sadjái go vuodđodieđun ledje 32 sierra slája.

5.9. *tabealla*. Skjækerfjell duoddara guohtunslájaid juohkáseapmi (%).

Guovlu	Jeageleanan	Eará guohtun	Ii-anihahtti
Oarjelulleis Roktdalen	38	56	6
Nuortalis Roktdalen	32	64	4
Heggsjøen jna.	44	54	2
Várreáiddu nuortalis	27	64	9

64. Jämtland-Trøndelága siehtadus, norggabeali boazodoalloeiseválddit doalahit lulábeali áiddis ortnegis, ja ruotabeali eiseválddit fas davábeali áideoasi.

65. Viiddis jalges eatnamat ja jorbahámat čohkat.

ned i skogene. Området er enkelte år nyttet av Jiinge-vaerie som vinterbeite. Etter fagutvalgets mening vil det være mest hensiktsmessig at dette området benyttes fra Låarte til vinterbeite. Den største gevinsten for Låarte vil være at en slik endring vil trygge deres nåværende bruk av Middagsfjellet som vinterbeiter og gi en bedre balanse mellom snaufjells- og skogsbeite.

5.2.2 Fagutvalgets forslag

Låarte – Njaarke – Jouvevaerie

Ingen forslag om grenseoverskridende reindrift.

5.3 Området Skjækerfjell – Kall – Færen

5.3.1 Skjækerfjell reinbeitedistrikt

Areal og driftsforhold

Skjækerfjell reinbeitedistrikt har hatt uendrede grenser siden 1894. Det vises til kart 5.3. I sør og nord følger distriktsgrensene naturlige dalganger med bratte dalsider og få trekkleier for rein. På vannskillet mot øst er det en del større sjøer som hindrer passasje til/fra Færen og Låarte i barmarksesongen. Mot vest avgrenses distriktet av Snåsavassdraget, som også er en meget god grense. Distriktsgrensen mot øst følger riksgrensen. Dette er ikke en naturlig grense.

Langs riksgrensen fra grensen mot Færen i sør til Torrön i nord er det bygd et grensegerde⁶⁴. Gjerdet vedlikeholdes dels av norske, dels av svenske reindriftsmyndigheter. Gjerdet har stor nytte sommer og høst, og det blir lagt ned et stort arbeide med strøing m.v. for at gjerdet skal bli effektivt tidligst mulig om våren.

Det er ikke grensegerde langs riksgrensen fra Torrön til Holdern, selv om grensen ikke er noen naturlig avgrensning for reindriften. Torrön og Holdernvassdraget har imidlertid en naturlig avgrensning lengre øst. I den grad området i dag utnyttes som beite, nyttes det fra Skjækerfjell. Den praktiske tilpasningen av grensen er ikke hjemlet i noen formelle avta-

ler, men den har i sin form en karakter av en slags grensebeiting.

Skjækerfjell er delt i flere naturlig avgrensede områder som gjør det lettrevet i forhold til de fleste andre distrikt. En dominerende fjellkjede (Skjækerfjella) og to fjelldaler avgrenser disse beiteområdene.

Naturforhold

De østlige områdene har “nye” og lett oppløselige bergarter, mens bergartene i vest er dominert av tungt oppløselige bergarter. Ut fra et geologisk utgangspunkt har distriktet derfor grunnlag for gode beiter til alle årstider innen eget distrikt.

Den nordøstlige delen av Skjækerfjell er den sydligste delen av et stort, sammenhengende urørt naturområde. Selv om disse indre områdene har karakter av fjellvidde⁶⁵, er de også preget av fjell som er så høge at de ligger i lavalpine sone. En ubetydelig del av arealene er over 1 000 m.o.h. Den sydvestlige delen av distriktet er i sterkere grad preget av skogbevokste åser med høyder og små dalganger. Skogen er stort sett barskog og 78 % av arealene ligger under skogsgrensen.

Klimaet er påvirket av Trondheimsfjorden, noe som fører til at distriktet i et gjennomsnittår har 200–220 dager med nedbør. Som de fleste andre distriktene i Nord-Trøndelag har Skjækerfjell en topografi som fører til at snømengdene er jevnt fordelt over hele distriktet.

Risikoen for regn og låste vinterbeiter er noenlunde lik i hele distriktet. Temperaturen i januar er imidlertid høyere i områdene mot Snåsavatnet og Steinkjer enn i resten av distriktet. Her løser derfor milde sørvestlige vinder fra fjordområdet lettere opp låste vinterbeiter enn i resten av distriktet. Dette, kombinert med vekslingene mellom furuskoger og snaufjell i forskjellige høgdesoner, gjør at områdene er de beste og mest sikre vinterbeitene i distriktet.

Beite

Snaufjellet i Skjækerfjell er beitegransket av Selskapet for Norges Vel. Da markarbeidet pågikk, var det lav utnytting av reinbeitene. Samtidig hadde det åpenbart vært en viss beiting fra svensk reindrift slik at lavbeitene var i god kondisjon med bra tilvekst.

I tabell 5.9 er materialet fra granskningen omgruppert i 4 beiteområder. Beitetypene er her slått sammen til 3 kategorier i stedet for de 32 ulike beitetypene i originalmaterialet.

Tabell 5.9. Fordeling (%) av vegetasjon i områdene med snaufjell i Skjækerfjell.

Område	Lavbeiter	Annet beite	Impediment
Nordvest for Roktdalen	38	56	6
Øst for Roktdalen	32	64	4
Heggsjøen m.v.	44	54	2
Øst for fjellkjeden	27	64	9

64. Jämtland-Trøndelag protokollen. Norske reindriftsmyndigheter vedlikeholder sydligste parsell, svenske myndigheter den nordlige del av gjerdet.

65. Vide flater (sletteland) med nuter og avrundede topper.

Nuortadavil (Heggsjøfjellet jna) lea jeagil eanemus ja guovlluin davil-oarjjil Roktdalena. Dáid guovlluid jeageleatnama mearri lea 12 ja 18 proseantaovttadaga badjelis go Færena buoremus báikkiin. Obbalaččat dadjat gávdno deatleamos jeagelšaddu skieraniin/čáhppemuorjeeatnamiin, jeagelguolbaniin, ja jeagelšattolaš luomebalssain. Guovlluin davil- oarjelis Roktdalena leat dát guohtunšlájat ovttamađe juohke sajis, muhto nuorttabealde lea ollu jeageleanan soahkevuovddis. Danne ii heive guovlu nu bures dálvejagi eanamin, muhto lea baica čakčajagi buorre.

Vaikko vel leage ollu jeagil Heggsjøfjell:s jna, de leat dát dakkár guohtun mii lea bahá billohuvvat go bohccot dulbmot dan guodudettiin. Guovllut leat adnon gidđjagi eanamin, čohkkenbáikin ja geassejagi guohtumin dalle go lea davve- ja orjješdavádat dálki. Dál lea heajut jeagelguohtun go iskkademiid áiggi.

Dat man gohčoda eará guohtumin, Roktdalena davábealde-oarjjabealde, lea eanas guolban ja jeageleanan. Guohtuniskadeapmi gohčoda dan “*rássešaddu lea nu unnán ahte ii leat báljo veara namuhitge.*” Dát vuolgá baktevuodus, ja guovlu heive buoremusat dálvejagis. Dasa lassin lea jeagil daknasa siste ja nu lea buorebut suodjaluvvon eará šattuid ektui dalle go guhtojuvvo. Danasetnamis maid ii nu bahuid jieŋo eanan.

Várreráiddu lea ii-anihahtti oassi veahá eambo nuorttabeale eanansiin go eará guovlluin. Jeageleanan lea maid unnán geologiija sivas. Nuorttalit guovlluin eai leat jeagelguolbanat.

Ogndal oarjjabealehaga guovllut eai leat mielde guohtumiid iskkadeamis. Dat guovllut leat árrdálvejagi guohtumat lassin duovdagiidda, mat lea oarjedavil. Nuorttabealde várreráiddu leat fas geassejagi guohtumat.

Obbalaččat sáhtta dadjat ahte orohat lea buorre birrajaguhtumin. Duovdagat davábealde Roktdalena leat buorit dalvejagis, sihke guohtunšattuid ja dálkkádagaid geažil. Guohtunšattut ja topografiija váikkuhit nu ahte guovlu ii sáhte adnot bievlajagis, ja guohtumat sestojuvvojit, muhto adnojit guohtetbáikin ja gidđajagis. Nu leage dát guovlu unnán heivvolaš dálvejagi guohtumin.

Misiid njuovvandeattut maŋŋil 1989/90 leat njiedjagoahtán. Boazodoalloagronoma duodaštii lagas oktavuoda dan gaskka go deattut geahppánit ja go eambo bohccot ja sávzzat guhtot⁶⁶ guovllu.

Oktiigeassu

Fágalávdegoddi oaiivvilda leat buori balánssa iešguđetge jagiáiggiid guohtumiid gaskkas Skjækerfjell orohagas. Orohaga boazologu heivehanválttisvuodát leat norggabeale siskkáldas ášši. Dát ii berre leat fáddán go šiehtadallá boazoguohtunkonvenšuvnna.

Earret rádjeguovlluid davábealde gaskal Torröna ja Holdern, leat orohagas buorit lunddolaš oazit ja gaskaáidit. Fágalávdegoddi oaiivvilda guovlluide galgat addit guođohanvuoigatvuođa dehe odđa rádjeáidit. Guovlu iešalddis ii lasit guohtuneatnamiid Skjækerfjell orohahkii, muhto addá buoret doallodili ja sihkkarastá lagamus guovlluid geavaheami norggabealde riikaráji.

5.3.2 Færen boazoorohat

Areála ja doaibmadilálašvuodát

Davás ja luksa leat orohagas stuora vákkit oahcin, ja dat leat buorit rájit. Geahča 5.4 kártta. Oarjjabealde lea orohatráđji ruovdemáđi mielde. Orohatráđji luksa lea seammá go Lulli-Trøndelága guovlluráđji. Orohatráđji oarjjabealde leat daid guovlluid guvlui mat leat boazoorohatráji olggobealde. Riikaráđji, mii maiddái lea Gálpe čerrui ráđjin, ii leat lunddolaš ráđji. Danne leatge guokte gaskaáidit ceggejuvvon. Nubbi áidi manná Ábos davás Skjækerfjell orohaga⁶⁷ guvlui. Nubbi manná lulil Teveldalenis Skalsvattnet:ii⁶⁸. Riikarájis ii leat áidi Skalsvattne ja Åbo gaskka.

Boazodolliide lea juo čuohtejagi molsuma áiggi duodaštuvvon leat leamaš váttis doallat rájiid. Dál dilis lea Færena orohagas váttis caggat bohccuid mannamis Middagsfjället:i Gálpe čerrui. Riikaráji oarjjabeale alla várreeatnamat doibmet geassejagi eanamin lotnolasat nuorttabeale vuollegit eatnamiiguin. Dasa lassin lea leamaš váttis go riibaha bohccuid mannat vel nuortaliu Gaskabeaiváris vulos vuovdiide. Eai leat nu dávjá mastadan Gálpe čearuin, muhto čearru lea mángii váidalan bohccuid guohtuma doppe. Dávjá lea maid leamaš vuostelasvuohta bivdoheroštumiiguin ruotabeale riikaráji. Jämtlánda leana Leanastivra lea mearridan guođohandivvaga/sáhku 1999 čavčča lobihis guođoheapmái.

Stuora vággi (Inndalen)juohká orohaga guovttu sierra duovdan. Vákki topografiija sulastahtta orohatráji eatnamiid lulábealde ja davábeale, ceakko ja rámsšó rámat main leat dušše moadde geinnodaga gokko bohccot besset.

Luonddudilálašvuodáid čilgehus

Eanas oassi Færena orohaga baktešlájás lea geahppasit mollaneaddji, mii ii leat dábálaš Davvi-Trøndelágas eará sájis. Dušše smávit eananoasis Levanger nuorttabealde gávdno gággádit ja muttolaččat mollaneaddji baktešládja. Nu dagahage geologiija heajos dálveguohtumiid, muhto dan sadjai šaddá fas ruonasguohtun bures.

66. Reive, beivejuvvon 03.02.98, Davvi-Trøndelága boazodoallohállddahu.

67. Jämtlánda-Trøndelága proatokoallo, norggabeali boazodoallohállddahu doalaha ortnegis.

68. Færen orohaga priváhta áidi.

Området med størst andel lavbeiter finner en i områdene i nordøst (Heggsjøfjellet m.v) og i områdene nord-vest for Roktdalen. For de to områdene ligger andelen lavbeiter 12 og 18 prosentenheter over det en fant i de beste områdene i Færen. I store trekk finner en de viktigste lavbeitene innenfor dvergbjørk/kreklingheier med lav, lavheier og molte/rismyrer med lav. Områdene nord-vest for Roktdalen har en jevn fordeling mellom disse gruppene, mens områdene øst for Roktdalen skiller seg ut ved at de har en stor andel av lavbeitene i krekling bjørkeskog. Dette bidrar til å svekke dette områdets verdi som vinterbeite, men til gjengjeld øker verdien som høstbeite.

Selv om andelen lavbeiter er høy i Heggsjøfjellet m.v., er dette beitetypen som er sterkt utsatt for slitasje ved beiting. Områdene har vært nytt til vårbeiter, oppsamlingsområder og delvis til sommerbeite ved nord og nordvestlig vær. I dag har de ikke de samme kvalitetene som lavbeite som da undersøkelsen ble foretatt.

Det som angis som annet beite for områdene nord-vest for Roktdalen, er for en stor del hei og myrlandskap. I rapporten fra beitegranskningen heter det at "Grasveksten er så sparsom at den knapt er verd å nemne." Dette er selvsagt et resultat av berggrunn, og området har liten verdi som beite utenom vinterbeite. I tillegg er lavet under/vegetasjon i lyngmark, slik at den er mer robust i forhold til beiting enn andre beitetypen. Lyngmarka gjør at beitet ikke er så utsatt for nedising.

På grunn av fjellkjeden er andelen impediment noe høyere i de østre delene enn i de øvrige områdene. Videre er den lave andelen med lavbeite karakteristisk, noe som har nær sammenheng med områdets geologi. De typiske lavheiene mangler i de østlige områdene.

Områdene sør for Ogdal er ikke vurdert i beitegranskningen, men nyttes i dag som tidlig vinterbeite i tillegg til områdene i nord-vest. Områdene øst for fjellkjeden nyttes i dag som sommerbeite.

Ut fra en samlet vurdering kan en si at distriktet egner seg godt til helårsbeiting. Områdene nord og vest for Roktdalen gir gode vinterbeiter, både som et resultat av vegetasjon og klima. Vegetasjonen og topografi beskytter også mot beite i barmarksesongen, men har vært nytt til kalving/vårbeite. Uansett årsak svekker det områdets kvalitet som vinterbeite.

Det er en viss fallende tendens i slaktevektene på kalv etter 1989/90. Reindriftsagronomen har dokumentert en klar sammenheng mellom vektneidgangen og økning i antall rein og sau på beite⁶⁶.

Sammendrag

Etter fagutvalgets mening har Skjækerfjell reinbeitedistrikt en god balanse mellom ulike sesongbeiter innen eget distrikt. De problemene distriktet har hatt

med tilpasning av reintallet er et internt norsk anliggende, og bør etter fagutvalgets mening ikke være noe tema ved forhandlingene om ny reinbeitekonvensjon.

Med unntak av grenseområdene nord for mellom Torrön og Holdern er distriktet godt avgrenset gjennom naturlige grenser og sperregjerde. For disse områdene bør det, etter fagutvalgets mening, gies beiterett eller bygges et nytt grensegjerde. Området i seg selv vil ikke innebære noen ressursgevinst for Skjækerfjell, men vil gi bedre driftsforhold og sikre bruken av tilstøtende områder på norsk side av riksgrensen.

5.3.2 Færen reinbeitedistrikt

Areal og driftsforhold

Mot nord og sør avgrenses distriktet av dalganger med bratte fjellsider som gir gode grenser. Det vises til kart 5.4. I vest følger distriktsgrensen jernbanen. Distriktsgrensen mot sør er også områdegrense mot Sør-Trøndelag. Mot vest grenser distriktet mot områder utenfor reinbeitedistrikt. Riksgrensen, som også er grense mot Kall sameby, er ingen naturlig grense. Det er derfor bygd to grensegjerder i området. Det ene går fra Åbo nordover til grensen mot Skjækerfjell distrikt⁶⁷. Det andre går fra Teveldalen i sør til Skalsvattnet⁶⁸. Riksgrensen mellom Skalsvattnet og Åbo er uten gjerde. Allerede ved århundreskiftet foreligger det dokumentasjon som viser at reiene har vansker med å overholde de formelle grensene i området. Slik forholdene er nå, har Færen problem med å hindre at deres rein trekker inn på Middagsfjället i Kall sameby. Høgfjellsområdene vest for riksgrensen og de lavere fjellene lengre øst kompletterer hverandre som sommerbeite. Videre har det vært et problem at reinen om høsten trekker videre østover fra Middagsfjället og ned i skogene. Det har ikke vært store sammenblandinger med Kall sameby, men samebyen har ved flere anledninger klaget over beitingen. Det har også stadig vært konflikter med jaktinteresser på den svenske siden av riksgrensen. Länsstyrelsen i Jämtlands län har ilagt beiteavgift for ulovlig beiting høsten 1999.

Et dominerende dalføre deler distriktet i to adskilte områder (Inndalen). Dalen har tilsvarende topografi som distriktsgrensene mot sør og nord, bratte og ulendte dalsider med bare få alternativer for passasjer med reinen.

Naturforhold

Hele Færen er, i motsetning til resten av Nord-Trøndelag, dominert av bergarter med høy forvittringsgrad. Bare et mindre område øst for Levanger har bergarter med lav og middels løselighet. Geologien gir derfor et dårlig utgangspunkt for gode vinterbeiter, men gir tilsvarende bedre utgangspunkt for grønnbeite.

66. Brev av 03.02.98 fra reindrifftsforvaltningen i Nord-Trøndelag.

67. Jämtland - Trøndelag protokollen, vedlikeholdes av norsk reindrifftsforvaltning.

68. Privat gjerde som tilhører Færen distrikt.

Orohaga oarjjimusas leat čohkat, main leat rámat ja skuržo gorssat. Nuortan duoddariin leat jorbahámat čohkat, maid allodat lea gitta 1.250 m bm. Ollislaččat leat almmatge duššefal 0,3 % areálain⁶⁹ badjelis go 1 000 m bm. Birrasiid 78 % areálain lea vuovdeetanamis. Eatnamiid hápmi ja várreetanamiid iešguđetlágan allodatrájit dahket ahte orjješbeale guovllut eai heive geasseguohtumin. Eatnama hápmi váikkuha maidá ahte arve-/borgamearri lea dásset miehtá.

Troandinvuotna váikkuha dálkkádagaid. Orohaga oarjjabeale eatnamiin lea bivvleamos gaskamearálaččat, ja dain guovlluin, rádjeguovlluid suktii, leat maid 5 gearddi eambo beavvit goas garrabiekkat bosodit. Dálkkádat váikkuhit ja saknádít jiknon eatnamiid jođaneappot.

Dálvejagis borgá dehe arvá 50–100 mm mánnui. Rittoguovllus lea almmatge bievlan njukčamánu gaskkamuttus. Váikkiin ráji lahkosiin bievla 2–3 vahku manjil. Dat mearkkaša ahte jus oarjeleamos guovlluin guođoha dálvejagis, de ferte johttát nuortalii juo guovvamánu/njukčamánu áiggiid. Dán ferte dahkat, amas gárttat vuostelasvuolta mearragátti eanandoaluin. Nu gárttetge orrut dálvejagi guohtumis oanehit áiggi go eatnasat eará orohagain.

Guohtun

Boazodoallostivra lea 1600 bohcco mearridan alimus boazolohkun orohakkii. Mearrádusa vuodđun lei ahte

orohat lea birrajagiorohahkan, ja jeagelguohtun ráddje dan man olu bohccuid eanan guoddá. Areálaid ávkinatnin lea unnán (0,7 bohcco /km²), muhto eará orohagaid ektui lea ollu.

Orohaga guohtuma leat iskkadan Villmo-vugiin. Dieđuid vuodul leat orohagas čuovvovaš guohtunšlájat:

- Jeagelguohtun 18 %
- Ruonasguohtun (“eará guohtun”) 66 %
- Ii-anihatti oassi 16 % (jávrrit eai leat mielde rehkegis)

Areálain lea 49 % vuovdeenan, eanas seamulvallji/urtavallji soahkevuovdi. Jeagelguohtun ii lean vuovdiin, muhto jekkiin ja goikeetanamis. Badjelaš njealljádás oassi ruonasguohtumis šattai buriin jekkiin, mat leatge dán orohaga mihtilmas eananšládja.

Jeageatnamat ledje arvat unnit go eará orohagain, main dát iskkadanvuohki lei vuodđun. Dasa lassin lea šaddu njárbadit. Duššefal 5 % jeahkális lei suhkes šaddu, 60 % lei gaskamearálaš ja 35 % njárbes šaddu. Goalmmádas oassi jeagelguohtumis lei jekkiin. Vuovdiid leat jalgen muorračuohppamiin, ja jáhkkimis ii gávdno doppe lahppojeagil.

Suokkardallamis sirrejuvvui orohat 8 guohtunoasái. Mii oaidnit **5.10. tabeallas** jeageleanan oasi, jeagelšlája ja man suohkadit jeagil šaddá.

5.10. tabealla. Færen orohaga eanansiid iešguđetlágan guohtunšlájjaid juohkáseapmi (%).

Guovlu	Areála km ²	Jeagelguohtun proseantameriin ollislaš areálas				Jeagelmearri		
		Ollislaččat	Vuovdeenan	Eará goikeenan	Jeaggi	Suhkes	Gaskamearálaš	Njárbes
Lulábealde Fjergen	147	20	–	14	6	11	71	18
Fjergen – Færen (jávri)	98	21	–	7	14	10	61	29
Kjølhaugan	249	22	1	19	2	3	51	46
Lulábealde Færen (jávri)	331	16	1	10	5	10	56	34
Oarjjabealde Forra	413	7	4	1	2	4	53	43
Levanger guvlui	261	14	–	10	4	10	67	23
Davábealde Færen (jávri)	215	18	2	10	6	–	71	29
Verdal guvlui	213	21	–	11	10	3	48	49
Oarjjabealde Juldöla	292	26	5	14	7	6	64	30
Nuorttabealde Juldöla	133	23	1	8	14	2	64	34

Jeagelguohtun (7 %) lea unnimus oarjjabealde Forra. Vaikko lea unnán dálvejagi guohtun juohke areálovtadaga nammii, lea guovlu goitge áigegeovdil guohtuneanamin. Obbalaš viidodat lea stuoris, ja dán guovllu ii sáhte ávkin atnit eará áigodagaid topografii ja ollu goahcevuovddi sivas. Dát guovlu lea dakko heittot dálvet, og ferte ealu diktít lávda guohtut, ja nu šaddá váttisin johtit. Nu leage guovlu marginála.

Orjješdavábeale guovlluin (Levanger guvlui) lea buoret dálveguohtun. Guohtuniskcadeami čuoldinvuohki ii lean heivvolaš. Muhtin eananoasit “Verdal guvlui” ja “Levanger guvlui” leat oktan duovddan, ja doppe lea 25 % jeagelguohtun⁷⁰. Guovllus ii sáhte guođohit eambo dálvejagis. Nu movt daddjon, leat dán guovllu dálkkádagat maid ovdamunnin guohtuma dohkálašvuoda ektui ođđajagimánus ja guovvamánus. Dán guovtti guovllus davábeale Inndalena leat

69. Dás meroštallon areála oassin earret jávrriid.

70. Jeagelguohtuma oassi lea dasto sakka vuollelis guohtuneatnama eará osiin.

I de vestlige deler av distriktet er landskapet preget av åser med en del trange og dype bekkedaler. I øst er det vidder med avrundede topper opp mot 1 250 m.o.h.. Totalt er det imidlertid bare 0,3 % av arealet⁶⁹ som er over 1 000 m.o.h.. Om lag 78 % av arealene ligger under tregrensen. Landskapsform og fordeling i høydesoner gjør at de vestligste områdene ikke er egnet som sommerbeiter. Landskapsformen fører til en relativt jevn fordeling av nedbøren.

Vintertemperaturen påvirkes av den åpne Trondheimsfjorden. De vestlige delene av distriktet har derfor høyeste middeltemperatur, samtidig som disse områdene har 5 ganger så mange dager med kuling som grenseområdene. Temperatur og vindforhold gjør at beiteene i de ytre områdene løses relativt lett opp etter ising.

Vinternedbøren ligger mellom 50 og 100 millimeter pr. mnd. I praksis vil det imidlertid være bart for snø ved kysten i midten av mars. I dalstrøkene ved grensen vil det være snøbart 2–3 uker senere. Dette betyr at dersom de vestligste områdene nyttes som vinterbeiter, må en flytte østover allerede i månedsskiftet februar/mars. Dette er nødvendig for å unngå konflikter med jordbruksområdene ved kysten. I praksis vil derfor tiden for vinterbeite være kortere enn i de fleste andre reinbeitedistrikt.

Beite

Reindriftsstyret har fastsatte øvre reintall for distriktet til 1 600 rein. Grunnlaget for dette vedtaket var at

distriktet skal nyttes som helårsbeiting, og at lavbeiteressursene begrenser kapasiteten. Arealutnyttningen er lav (0,7 rein/km²), men i forhold til andre distrikter i området er det forholdsvis høyt.

Hele distriktet er beitegransket etter Villmo-metoden. Ut fra dette materialet kan en si at distriktet har følgende sammensetning på beiteene:

- Lavbeite 18 %
- Grøntbeiter (“annet beite”) 66 %
- Impediment 16 % (unntatt de store sjøene som er holdt utenfor beregningene).

Av disse arealene er 49 % skogkledt, i det vesentlige med blandingsskog. Lavbeiteene lå utenom skogene, altså på myrer og fastmark. Gode myrområder utgjorde noe over fjerdedelen av områdene med grønt beite og er altså en dominerende landskapstype i distriktet.

Andelen lavbeiter er klart mindre enn i andre distrikter som er beitegransket etter samme metode. I tillegg er dekningsgraden dårlig. Bare 5 % av det registrerte lavbeite har tett dekning, 60 % har middels og 35 % spredt dekning. En tredjedel av lavbeite finnes på myr. Hogsten i skogene er så sterk at en ikke kan kalkulere med noe henglav.

Ved granskningen er distriktet delt i 8 beitesoner. **Tabell 5.10** gir en oversikt over variasjonen mellom områdene i andel lavmark, hvilke typer lavbeite som finnes og dekningsgraden av lav.

Tabell 5.10. Fordeling (%) av ulike beitetypene i delområder av Færen reinbeitedistrikt.

Område	Areal i km ²	Lavbeite i prosent av totalareal				Dekning lav		
		Totalt	Skogsmark	Annen fastmark	Myr	Tett	Middels	Spredt
Sør for Fjergen	147	20	–	14	6	11	71	18
Fjergen – Færen (sjøen)	98	21	–	7	14	10	61	29
Kjølhaugan	249	22	1	19	2	3	51	46
Sør for Færen (sjøen)	331	16	1	10	5	10	56	34
Vest av Forra	413	7	4	1	2	4	53	43
Mot Levanger	261	14	–	10	4	10	67	23
Nord for Færen (sjøen)	215	18	2	10	6	–	71	29
Mot Verdalen	213	21	–	11	10	3	48	49
Vestre for Juldöla	292	26	5	14	7	6	64	30
Øst for Juldöla	133	23	1	8	14	2	64	34

Områdene vest for Forra har den laveste andelen lavbeiter (7 %). Selv om det er små vinterbeiteressurser pr. arealenhet, har området likevel interesse som vinterbeite. Det samlede arealet er stort, og området kan ikke nyttes til andre sesonger på grunn av topografi og høy andel barskog. Ulempen ved vinterbeiting i dette området vil være at flokken må gå spredt, og at flyttingen blir vanskelig. Området må derfor karakteriseres som marginalt.

De nordvestlige områdene (mot Levanger) har bedre vinterbeiter. Inndelingen ved beitegranskningen er uhensiktsmessig. Deler av området “mot Verdalen” og “mot Levanger” utgjør et sammenhengende beiteområde med 25 % lavbeiter⁷⁰. Dette området kan ikke nyttes til noe annet enn vinterbeite. Som omtalt tidligere, betyr også klima at disse områdene har visse fortrinn som beiter i januar og februar.

De 2 områdene nord for Inndalen har et fortrinn

69. Her beregnet som andel av arealet etter fradrag for sjøene.

70. Andelen lavbeite vil da selvsagt gå sterkt ned i de resterende deler av beiteområdene.

ovdamunit heivet dálvejagi guohtumin ovdalii Færena eará guohtunguovlluid. Jeageleatnamat leat oalle ollu, ja seammás sáhtta suddjet vai eai guođohuvvo eará jagiáiggiid. Eará jeageleatnamat (20 %) heivejit buoremusat gidđa- ja geasseguohtumin.

Kjølhaugan ja Blåbergan birrasiid leat buorit duovdagat geassejagi guohtumin go leat lotnolasat alla várit, gávdnojit buorit jeakkit (17 % ollislaš areálas), rásseguohtun (10 %) ja urtavallji eanan (5 %) ja jasat (3 %). Dát eatnamat vedjet leat Davvi-Trøndelága buoremus geasseguohtumiid gaskkas. Guovllus, lulábealde dán duovdaga, leat sullasaš kvalitehtat, muhto gávdnojit eambo buorit jeakkit, muhto fas rásseguohtun lea várit.

Jus visot orohaga atná bievlanjagi guohtumin, sáhtta jeageleatnamiid guođohit čakčajagis ja gidđajagis. Dalle eai leat ollu dain orjješlulábeale guovlluin šat obage áigequovdilát. Dáinna málliin vuordimis orohat gierdá vaikko gitta 3 500 bohcco rádjái, ja dasa lassin vel misiid mat šaddet. Dat mearkkaša 1,4 bohcco/km².

Go orohaga atná birrajagiguohtumin, de ráddjejit dálvejagi eatnamat boazologu. Sáhtta dadjat ahte jeagelguohtumat leat vátnásat. Orjješdavábeale jeageleatnamat leat guođohuvvon duššedal 3–4 manjemus jagi, ja ovdal dan eai leat adnon. Danne leat guovllus seasttahuvvan jeageleatnamat. Orohaga boazologus dat vuolga man guhká jeageleatnamat bistet. Davit eananosiid garra guođoheapmi birrajagi dagaha maiddá ahte lassána ballu ja eahpesihkarvuolta dasa movt orohaga boazodoallu ceavzá boahteáiggis.

Ruonasguohtuma kvalitehta dáfus leat imašdahtti gehppes njuñnelasat Færen orohagas. Dan seammás lea rievddalmas dilli jagis jahkái. Jagiid 1996/97, 1997/98 ja 1998/99 daid oassi, mat ledje vuollel 67 kg, 18, 35 ja 28 %⁷¹. Davvi-Trøndelága eará orohagain eai leat ná gehppes njuñnelasat, earret Fosena. Stuora oassi orohaga ealus lea dán áigodagas guođohuvvon ráddjejuvvon eananosiin lullelis Færen jávri miehtá bievlanjagis, ja dat buoremus duovdagat riikaráji guvlui eai adno doarvá. Dát guođohanvuohki jáhkkimis lea danne go bállet massit bohccuid ráji badjel Gálpe čerrui.

Misiid njuovvandeattut mannet geahppuma guvlui. Eandalii jagiin 1995/96 lei dát dilli, muhto manjemus jagi ledje fas badjelis. 1990-jagiid lohpageahčen lea orohaga boazolohku lassánan. Vaikko dát ii soaitte mearkkašit ahte lea liiggás ollu boazu orohagas bievlanjagi guohtumiid ektui, de dátge lea deatalaš mearkan dasa ahte guohtumiid geavaheapmi ii leat doarvá bures heivehuvvon boazologu mielde. Njuñnelasaid njuovvandeattut duodaštit baicca dan ahte dát lea áiggis gitta ja guohtumiid geavaheamis, iige mital nu ollu orohaga guohtunkvalitehta birra. Okta siida guođohii jagis 1999 duovdagiid Sul davábealde biev-

lanjagis. Dát nanne ahte guohtumiid geavaheapmi lea vuostálaga dainna mii lea ekologalaččat guoddevaš.

Jus ollislaš vuodu galgá oazžut guohtunárvoštallamii, ferte muitit ahte dát orohat lea šaddan gillát eanemus sisabahkkemiid mat oba leatge dahkkon Norgga guohtunguovlluin. Dušše okta smávit eanan-oasáš lea oarjjabealde Færena mii ii leat duohtaduvvon.

Oktiigeassu

Guohtunekologalaš ákkaid vuodul oaivvilda fágálávdgoddi buoremus ávkki oazžut jus guođoha Færen orohaga bievlanjagis. Rievdadusa sáhtta čadahit go guođoha Ruotas dálvejagis dehe juo siskkáldasat Norggas earáhuhtta málle.

Beroškeahhtá das adno go orohat birrajagiguohtumin vai dušše bievlanjagis, lea almmatge áibbas vuoddoášši ahte sii geavahit daid buoremus geassejagi guohtumiid dakka oarjjabealde riikaráji. De gáibiduvvo juogo guođohanvuoigatvuolta Middagsfjället (ruotabealde riikaráji) dehe hui nana gaskaáidi riikaráji mielde. Áidi ferte ceggejuvnot vuohkkasit báikái go dálá áidi. Áiddi ferte maiddá guhkidit Skalsvatnet davábealde. Áidesaji välljema dihte ja go dálá áidi lea hejot divoduvvon, de lea seammá stuora váttisvuolta rádjerasttidemiin dál go dalle go ii oba leange áidi.

Guovtti vejolaš čovdosis lea áideceggen heajut čoavddus. Dát lea dannego Middagsfjället lea dego lassin guohtumiidda oarjjabealde ráji, ja maiddá dannego odđa áiddi dahkamii adnojit ollu ressurssat. Dakko lea guhkki geidnui ja viesuid lusa ja nu gártá áiddi divodeapmi hui divrrasin. Lávdegotti mandáhttan ii leat árvoštallat ávkki ja goluid vuostálaga. Áibbas vissasit ii sáhte boazoorohat ieš gokčat daid goluid.

Lea evttohuvvon ahte Gálpe čearru ja Færen orohat lonuhit guohtuneatnamiid. Vuodđun lei ahte Gálpe beassá guođohit davábealde Sul, ja Færen fas Middagsfjället. Nu movt dálá guođohanriekti lea diein guovlluin, sáhtta Gálpe čearru guođohit birrajagi Sul davábealde, muhto dat guohtuneatnamat mat leat Ruota bealde, leat duššefal vieruiduvvan vuoigatvuoda vuodul. Færen massásii muhtin oasi várra orohaga buoremus dálvejagi guohtuneatnamiin, ja lonuheapmi dálveguohtumin sáhtta leat eambo ávkin go heittot beallin. Jus dálveguohtun šaddá seammá buoren dehe buorebun, de oččošii Færen doallo- ja guohtunekologalaš ovdamuniid dákkár lonuhemiin. Orohat sáhtta maiddá dalle atnit sin buoremus geassejagi eatnamiid dan oktavuodas go dat leat lahkosiin guovlluid mat leat Ruotas.

Jus guođoheami rievdata ná movt evttohuvvon, sáhttet mastadeamit lassánit orohaga davágeahčen Veravatnet birrasiin (Skjærkerfjell ja Gálpe gaskkas).

71. Njuñnelasat vihkkejuvvon 2 jagi skábmamánus.

som vinterbeite framfor de øvrige beiteområdene i Færen. Andelen lavbeiter er relativt høy, samtidig som de enkelt kan beskyttes mot beiting i andre sesonger. De øvrige områdene med lavbeiter (20 %) vil være best egnet som vår- og høstbeiter.

Områdene rundt Kjølhaugan og Blåbergan har gode sommerbeiter gjennom en kombinasjon av høge fjellparti, en god balanse mellom gode myrer (17 % av totalarealet), grasbeiter (10 %), urterik mark (5 %) og snøleier (3 %). Antagelig er dette noe av de beste sommerbeitene i Nord-Trøndelag. Området sør for dette området har noe av de samme kvalitetene, men her er andelen gode myrer høyere, mens andelen grasbeiter er lavere.

Dersom hele distriktet i framtiden blir nyttet som barmarksbeite, kan lavbeiteressursene nyttes til høst- og vårbeite. Store deler av de sydvestlige områdene vil da være uten interesse. Ved en slik utnytting forventes distriktet å ha et potensiale opp mot 3 500 rein, med tillegg av årets kalver. Det vil i tilfelle bety 1,4 rein/km².

Dersom beitene skal nyttes som helårsbeite, vil vinterbeitene begrense omfanget. I hovedsak kan en si at lavbeiteressursene er marginale. Lavlandet i nordvest er bare nyttet de 3–4 siste årene etter en lang periode med kvile. Dette innebærer at området nå har oppsparte lavbeiter. Hvor lenge denne oppsparte ressursen vil vare, er avhengig av reintallet i distriktet. Den pågående helårsbeitingen i de nordre områdene vil også bidra til å øke den framtidige risiko og usikkerhet for reindriften i distriktet.

Sett i forhold til kvaliteten på grønnbeitene, er det en forbausende stor andel lette simler i Færen. Samtidig er variasjonen mellom år betydelig. For årene 1996/97, 1997/98 og 1998/99 var andelen under 67 kg på henholdsvis 18, 35 og 28 %⁷¹. Med unntak av Fosen er det ingen andre distrikt i Nord-Trøndelag som har så stor andel "lette" simler. En stor del av distriktets reinflokk har i den aktuelle perioden beitet på et begrenset område sør for sjøen Færen i hele barmarksesongen, og de beste områdene mot riksgrensen blir ikke nyttet fullt ut. En slik beitebruk er antagelig motivert av en frykt for å miste rein over riksgrensen til Kall sameby.

Det har vært en tendens til fallende slaktevekter på kalv. Tendensen har særlig gjort seg gjeldende fra 1995/96, men siste driftsår var det en oppgang. I siste del av 1990-årene har reintallet i distriktet økt. Selv om det ikke nødvendigvis betyr at reintallet er for høgt i forhold til ressursene på barmark, gir også dette et viktig signal om at disponeringen av beitene ikke har endret seg tilstrekkelig i forhold til økningen i reintallet. Slaktevektene bekrefter de lave vektene på simlene snarere er tidsbestemt og et uttrykk for beiteutnyttelsen, enn et uttrykk for beitekvaliteten i distriktet. En av driftsgruppene nyttet i 1999 områdene nord for

Sul til barmarksbeiter. Dette forsterker inntrykket av en beitebruk på tvers av det som er økologisk bærekraftig.

For å få et fullstendig grunnlag for vurdering av beitene, må en ta hensyn til at distriktet antagelig er det distrikt i Norge som er sterkest rammet av inngrep i beiteområdene. Det er bare et lite område vest for sjøen Færen og de indre grenseområder som har karakter av villmark.

Sammendrag

Dersom en legger til grunn en beiteøkologisk vurdering, vil det etter fagutvalgets mening være hensiktsmessig å nytte Færen distrikt som barmarksbeite. En slik omlegging kan skje med vinterbeiting i Sverige eller en omlegging internt i Norge.

Uansett om distriktet skal nyttes som helårsbeite eller barmarksbeite, vil det være avgjørende at de nytter sine beste sommerbeiter like vest for riksgrensen. Det vil enten kreve beiterett i Middagsfjället (på svensk side av riksgrensen) eller et effektivt gjerde langs grensen. Gjerdet må da følge en mer hensiktsmessig trase enn det nåværende gjerdet. I tillegg må det forlenges nord for Skalsvattnet. På grunn av trasevalg og dårlig vedlikehold for nåværende gjerde, er problemene med overtredelse av grensen de samme som før dette gjerdet ble bygd.

Av de to mulige løsningene er gjerde det dårligste alternativet. Dette har dels sammenheng med at Middagsfjället kompletterer beiteområdene vest for grensen, og dels med at opprusting og bygging av et nytt gjerde vil kreve store ressurser. Det er lang avstand fra bebyggelse og veier og dette vil føre til høye vedlikeholdskostnader. Det faller utenfor utvalgets mandat å vurdere nytte og kostnader opp mot hverandre. Det er i alle tilfeller neppe realistisk at reinbeitedistriktet selv dekker disse kostnadene.

Det har vært foreslått et bytte av beiteareal mellom Kall sameby og Færen distrikt. Utgangspunktet har da vært at Kall får adgang til beite nord for Sul, mens Færen får adgang til beiting i Middagsfjället. Slik beiteretten er i de to områdene pr. i dag, vil Kall kunne beite hele året i områdene nord for Sul, mens tilsvarende områder i Sverige bare er sedvanemark. Færen vil tape noen av sine antatt beste vinterområder, og byttet som vinterbeite kan bli mindre enn ulempene. Dersom det blir et like godt eller bedre vinterbeite, vil en slik løsning innebære at Færen får en drifts- og beiteøkologisk fordel av en slik omlegging. Distriktet kan da også nytte sine beste sommerbeiter i tilknytning til tilstøtende områder i Sverige.

Dersom en endrer beitebruken som skissert, kan det føre til økte sammenblandinger i den nordlige delen av distriktet ved Veravatnet (mellom Skjækerfjell og Kall).

71. Simler over 2 år veid i november.

5.3.3 *Fágalávdegotti evttohus*

Gálpe – Skjækerfjell – Færen

- Fágalávdegoddi evttoha ahte Skjækerfjell oazžu rievtti rasttidit ráji dan guvlui mii lea davvelis Torrön (Edevik).
- Fágalávdegoddi evttoha ahte Færen oazžu konvenšuvdnaguovllu Middagsfjället birrasiin. Konvenšuvdnarádji manná geainnuid E75 ja 322 guora. Gálpe oazžu konvenšuvdnaguovllu mas davábeali rádji lea Færen-Skjækerfjell orohagaid ráji mielde ja lulábeali rádji fas lea geainnuid 72 ja 756 guora. Oarjjabeali rádji lea Verdalsøra. Konvenšuvdnaáidi, mii manná Åbo rájis Skjækerfjell oroharádjai, gaikojuvvo.

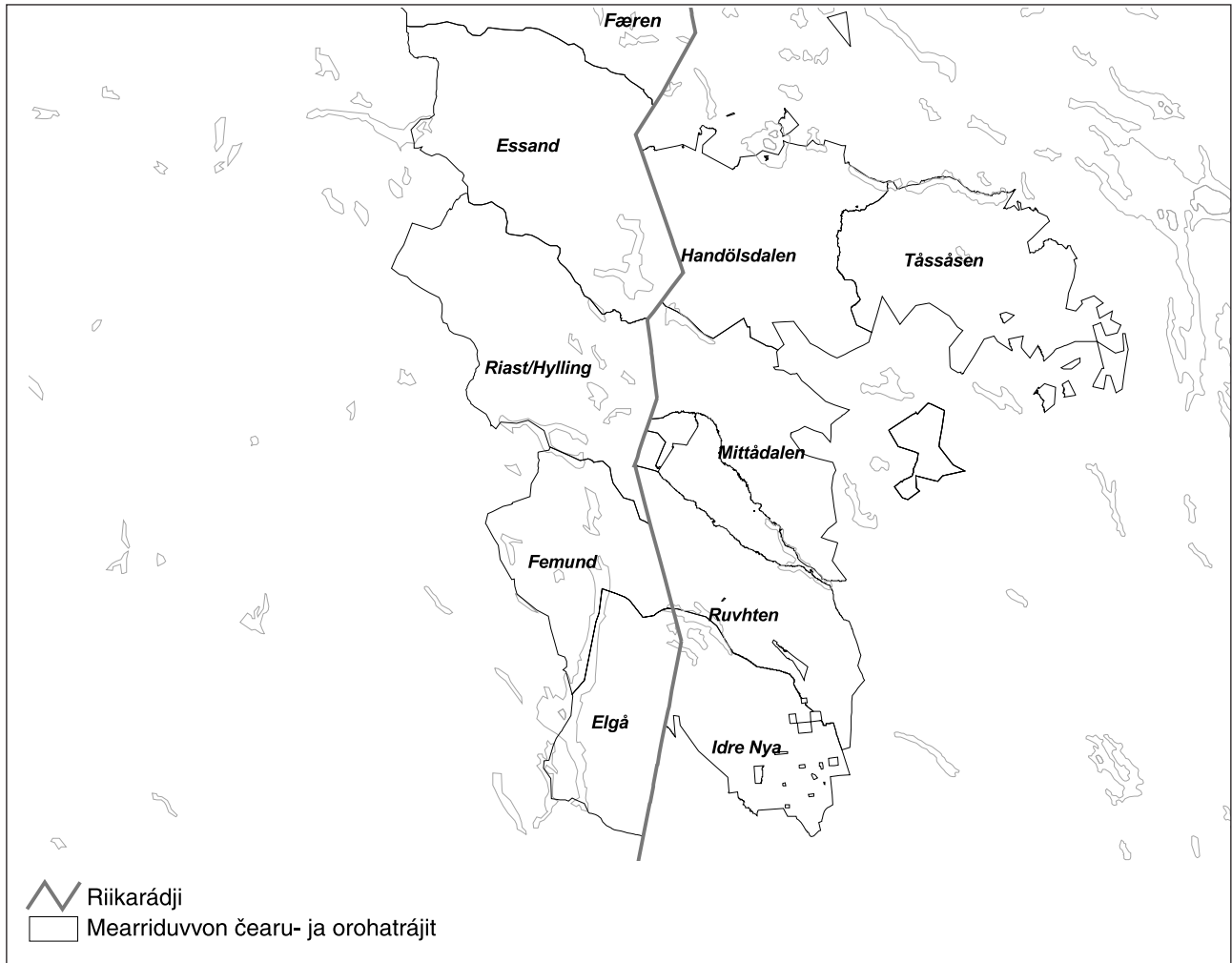
5.3.3 Fagutvalgets forslag

Kall – Skjækerfjell – Færen

- Fagutvalget foreslår at Skjækerfjell får overtredelsesrett til området nord for Torrön (Edevik).
- Fagutvalget foreslår at Færen får et konvensjonsområde i området omkring Middagsfjellet. Konvensjonsområdegrensen går langs med veiene E75 og 322. Kall får et konvensjonsområde med nordgrense etter distriktsgrensen Færen – Skjækerfjell og sørgrense langs veiene 72 og 756. Vestgrensen er ved Verdalsøra. Konvensjonsgjerdet fra Åbo til Skjækerfjell's distriktsgrense rives.

6. Lulli guovlu

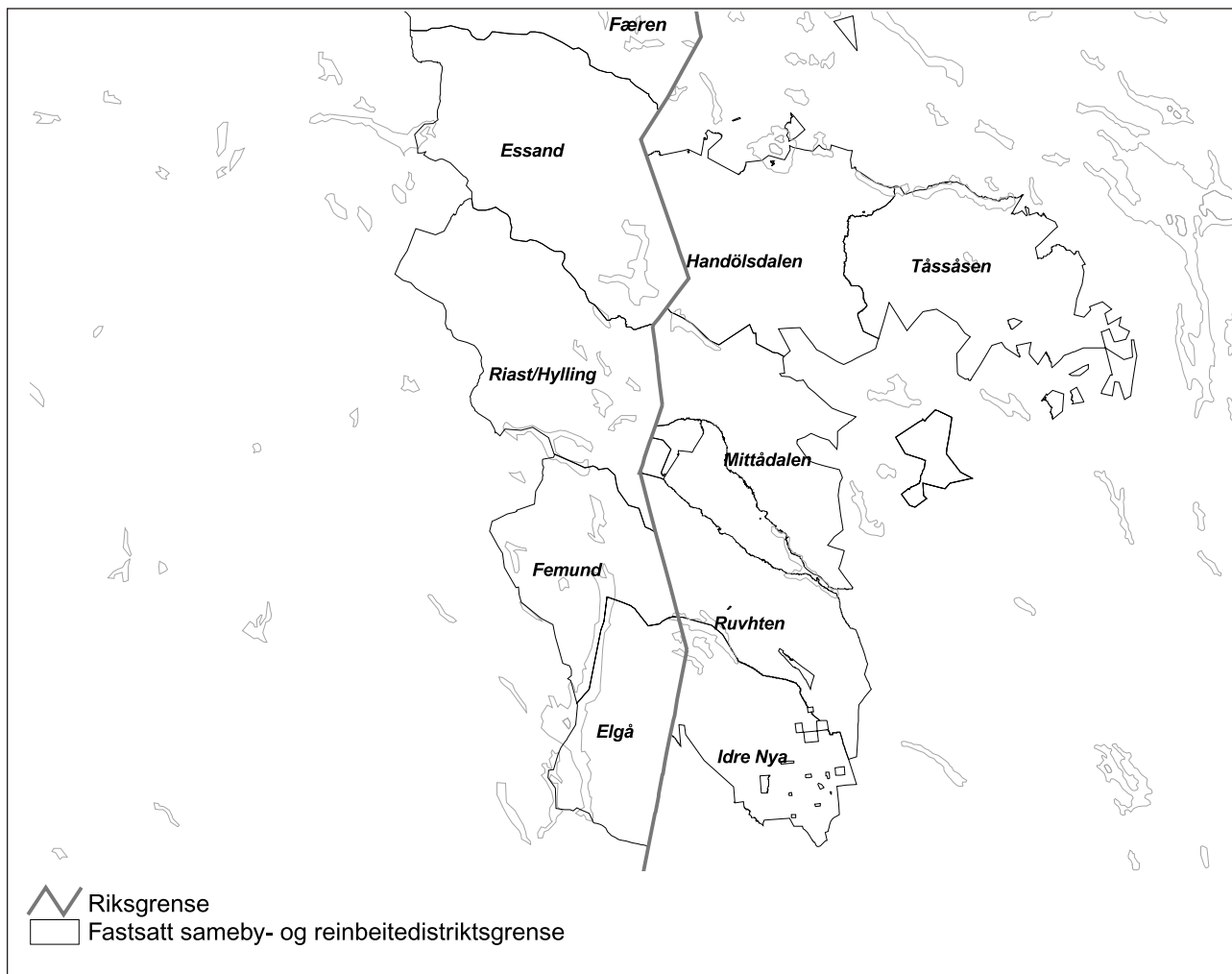
6.1 govvas mii oaidnit boazorohagaid ja čearuid rájiid. Oktiibuot leat 10 hálddahušlaš ovttadaga, ja 8 leat riikarádjeorohagat.

6.1. govva. Lulli-Trøndelága/Hedmark orohagat ja Härjedála čearut.

6. Region sør

Figur 6.1 viser grenser mellom reinbeitedistrikter og samebyer i regionen. Samlet utgjør de 10 administrative enheter, og av disse grenser 8 mot riksgrensen.

Figur 6.1. Reinbeitedistrikter i Sør-Trøndelag/Hedmark og samebyer i Härjedal.

6.1 Lulli-Trøndelága/Hedmark – Jämtlánda leana, lulit guovlu

Obbalaččat

Prinsihpas eai leat orohatrájit rievdaduvvon jagi 1894 rájes. Rievdadeamit leat váldosaččat dahkkon mánggaid duomuid vuodul maid Alimusriekti lea meannudan. Das daddjo ahte orohagat leat ovddasvástádus-suorggit, ja dat ii dárbbáš mearkkašit ahte dain lea vuoigatvuohta guovlluide. Lávdegotti mandáhttan ii leat čiekŋudit dien áššái, muhto fágalávdegoddi oaidná movt eahpečielga riektedilli lea dagahan labiila

dilálašvuodaid. Dán geažil leage lávdegoddái váttis suokkardit dálá guohtuneatnamiid geavaheami ja dan vuodul evttohit rievdadusaid guohtunrájiide.

Guovllus leat 6 boazoorohaga. Riast ja Hylling lea oktasaš. Essand ja Riast/Hylling orohagain lea oktasaš dálvejagi guohtun Femunddas. Elgá ja Trollheimen leat fas birrajagiorohagat. Trollheimen lea áidna orohat mii ii leat riikaráji guoras, muhto lea sierra eará orohagain eret. Danne eat čilge dárkileappot dán orohaga birra. Eará orohagaid birra mii čilget oktasaččat.

6.1. ja 6.2. tabeallas oaidnit boazodoalloguovllu struktuvrra ja eatnamiid anu.

6.1. tabealla.

	Doalloovttadagat	Olbmot	Alimus boazolohku
Elgá	6	30	3 000
Riast/Hylling	10	51	4 500
Essand	10	43	4 500
Trollheimen	5	20	1 600
Submi	31	144	13 600

Femunddas lea alimus mearriduvvon boazolohku 9 000 bohcco. Boazolohku lea juhkkjuvvon ovt-tamađe Riast/Hylling ja Essand orohagaid gaskka. Go

6.2. tabeallas meroštallá boazoeatnatvuoda ja buvttadeami juohke areálovttadaga nammii, leat Femundda areálat juogáduvvon dán guovtti orohahkii.

6.2. tabealla. Lulli-Trøndelága/Hedmark boazodoalloguovllu eatnamiid geavaheapmi.

	Areála km ²	Boazolohku		Buvttadeapmi	
		01.04.98	juohke km ²	kg/km ²	kg/boazu
Elgá	1007	3026	3,0	32,4	11
Femund (dálvejagi guohtun)	1103	(8887)			
Riast/Hylling (bievlajahki)	2481	4314	1,7	22,6	12,3
Essand (bievlajahki)	2876	4573	1,6	17,3	10,5
Trollheimen	2235	1630	0,7	7,9	10,7
	8598	13543	1,6	18,2	11,2

Lea mihá eambo boazoeatnatvuohta go Davvi-Trøndelágas, Nordlánddas ja Romssas. Duogážin lea dálvejagi guohtumiid vejolašvuohta, ja áigodaga iešguđetlágan guođohanvejolašvuohta. Earret Elgá, leat Lulli-Trøndelága/Hedmark orohagaid boazoeatnatvuohta vuollelis go Kárášjogas (2,4 bohcco/km²) ja Oarje-Finmmárkkus (3,1 bohcco/km²). Riast/Hylling orohagas lea eambo buvttadeapmi bohcco ektui go dain earáin, muhto buot orohagaid dássi lea vuollelis go ovdal. Elgá:s lea mearkkašahtti alla boazolohku ja buvttadeapmi juohke areálovttadaga nammii. Eará

orohagain Norggas ii dáidde leat ná stuora areálbuvttadeapmi.

Maŋemus golmma jagi njuovvandeattuid oaidnit 6.2. tabeallas. Das oaidnit orohagaid siskkáldas erohusaid jagis jahkái. Dás boahtá ovdan ahte dássi lea veahá vuollelis go Nordlánddas ja Davvi-Trøndelágas ja arvat vuollelis Romssa. Orohagaid siskkáldas erohusat jagis jahkái leat luonddudilálašvuodaid erohusaid geažil, muhto erohusat sáhttet maiddá váikkuvvot das makkár bohccuid leat njuovvan ja makkár ealihanbohccot leat.

6.1 Området Sør-Trøndelag/ Hedmark – Jämtlands län, sørlige del

Generelt

I prinsippet har distriktsinndelingen i området vært uforandret siden 1894. De vesentligste endringer er et resultat av flere dommer som er ført fram til Høyesterett. Disse har slått fast at distriktene er ansvarsområder, og ikke nødvendigvis rettighetsområder. Det ligger utenfor utvalgets mandat å gå nærmere inn på disse forholdene, men fagutvalget konstaterer at den uklare rettstilstanden har ført til en labil situasjon i

området. Dette gjør det vanskelig for utvalget å analysere nåværende beitebruk og på dette grunnlag fremme forslag om eventuelle endringer i beitegrensene.

Det er 6 reinbeitedistrikt i området. Riast og Hylling drives under ett. Essand og Riast/Hylling har felles vinterbeite i Femund distrikt, mens Elgå og Trollheimen er helårsdistrikt. Det eneste distrikt som ikke har kontakt med riksgrensen er Trollheimen som ligger isolert fra de øvrige distriktene i området. Distriktet vil ikke bli omtalt ut over det generelle. Den øvrige reindriften omtales samlet.

I **tabell 6.1 og 6.2** er det gitt oversikter over struktur og ressursutnytting i reindriftsområdet.

Tabell 6.1. Antall driftsenheter, personer og øvre reintall i Sør-Trøndelag/Hedmark.

	Antall driftsenheter	Antall personer	Fastsatt øvre reintall
Elgå	6	30	3 000
Riast/Hylling	10	51	4 500
Essand	10	43	4 500
Trollheimen	5	20	1 600
Sum	31	144	13 600

Øvre reintall for Femund er fastsatt til 9.000, og reintallet er fordelt likt mellom Riast/Hylling og Essand distrikter. Ved beregning av reintetthet og produksjon

pr. arealenhet i **tabell 6.2**, er arealene i Femund fordelt likt mellom de to distriktene.

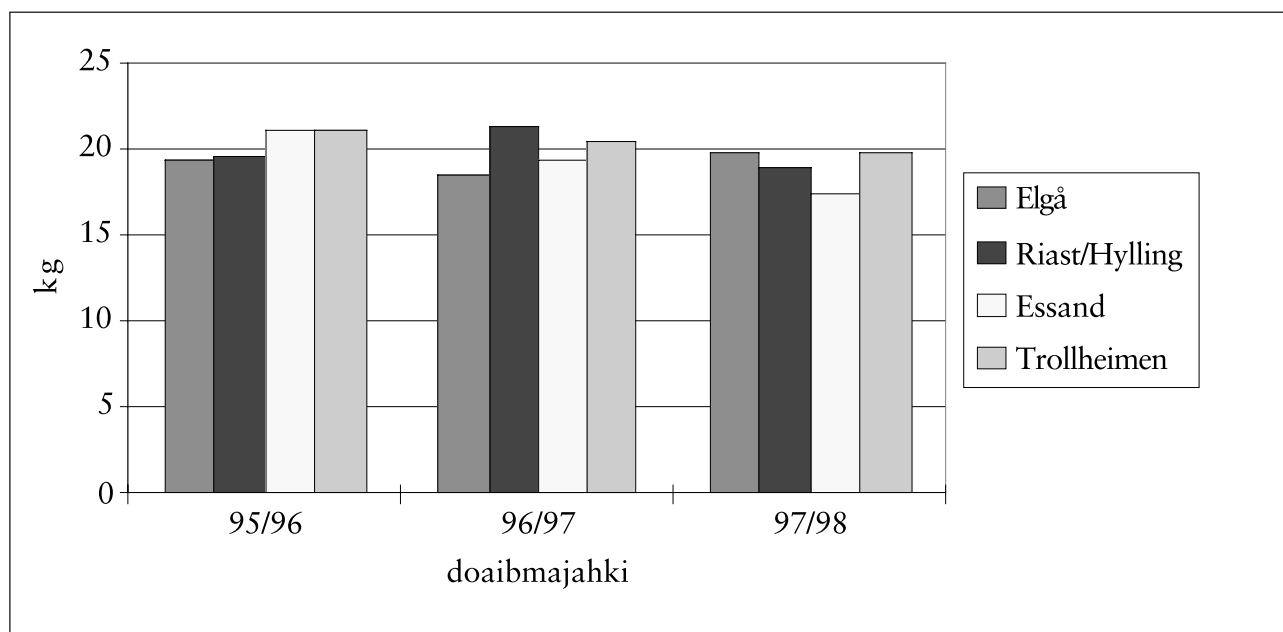
Tabell 6.2. Ressursutnyttningen i Sør-Trøndelag/Hedmark reindriftsområde.

	Areal i km ²	Reintall		Produksjon	
		01.04.98	pr. km ²	kg/km ²	kg/rein
Elgå	1007	3026	3,0	32,4	11
Femund (vinterbeite)	1103	(8887)			
Riast/Hylling (barmark)	2481	4314	1,7	22,6	12,3
Essand (barmark)	2876	4573	1,6	17,3	10,5
Trollheimen	2235	1630	0,7	7,9	10,7
	8598	13543	1,6	18,2	11,2

Reintettheten er betydelig høyere enn i Nord-Trøndelag, Nordland og Troms. Dette skyldes tilgangen på beite om vinteren og de ulike beiteforholdene i denne sesongen. Med unntak av Elgå, ligger distriktene i Sør-Trøndelag/Hedmark under reintettheten i Karasjøk (2,4 rein/km²) og Vest-Finnmark (3,1 rein/km²). Riast/Hylling har en noe høyere produksjon pr. reintall enn de øvrige, men nivået er lavere enn tidligere for alle distrikt. Det som er påfallende er imidlertid det høye reintallet og produksjon pr. arealenhet i Elgå.

Det er neppe noe annet reinbeitedistrikt i Norge som har så høy arealproduktivitet.

Figur 6.2 viser slaktevektene for de 3 siste årene. Figuren demonstrerer hvordan de innbyrdes forskjellene varierer mellom år. Den viser også et noe lavere nivå enn i Nordland og Nord-Trøndelag og klart under Troms. Den innbyrdes variasjonen mellom distriktene de ulike årene skyldes ulikheter i naturforholdene, men forskjeller i seleksjon av slaktedyr/påsett av livrein kan også ha betydning.

6.2. govva. Lulli-Trøndelága/Hedmark misiid njuovvandeattut.

Areála ja doaimadilálašvuodát

Boazoorohagaid olggobeale rájit leat seammá rájit go sámi boazodoalloguovllu rájit Norggas. Rájiid mearridettiin deattuhuvvojedje eará bealit go boazodoallogafágalaš bealit. Danne leat ollu eahpelunddolaš rájit oarjjabealde. Jagis 1971 geahččaledje rájiid rievdatit Femundda viiddideamis, muhto ášši ii ovdánan. Mii namuheimmet juo ovdalis dan dili, namalassii ahte muhtin eananosiin ii leat dál riektilaš vuoigatvuoha guođohit siskkobeaalde boazoorohagaid. Vuoigatvuodaid rájit maiddái nannosit váldet vuhtii eará beliid go boazodoallogafágalaš. Danne ii sáhte guođohit Femundda orohaga oarjjabealde. Dan sadjái ferte orohaga siskkit eananosiid guođohit dálvejagis. Areálat, mat leat tabealla meroštallama vuodđun, čájehit liiggás viiddis eatnama. Dat mearkkaša ahte areálbuvttadan-beaktivilvuoha duohtavuodas lea badjelis go tabealla čájeha. Lulli-Trøndelága/Hedmark guovllustivra čujuha cealkámušastis jagis 1998 ahte guovllu boazodoallu lea “gártan eahpedohkálaš dillái, go váilu čielga riektilaš vuoigatvuoha ja dan ektui ahte jođihit lobálaš boazodoalu.”

Riikarádji ii leat lunddolaš oahci, ja dálá dilis adno rádjeáidi oahcin Ruota čearuid guvlui. Áiddi leat stáhtat⁷² huksen ja dat ortnegisdollet maid áiddiid. Elgå ortnegisdoallá muhtin oasi áiddis, mii lea Idre čearu bealde. Áidna sihttojuvvon guođoheapmi ráji rastá lea smávit guovlu man Essand guođoha orohaga nuorttadavábealde eananosiin. Essand ja Handölsdalen čearru leat ieža gaskaneaset šiehttan ná dahkat.

Norggabeale orohagat masttadit juohke jagi, ja masttadit maiddái rádjelagas čearuiguin. Muhtin jagiid leat stuora masttadeamit.

Jus vel olgguldas rájit leat heajut, de iešguđetlágan

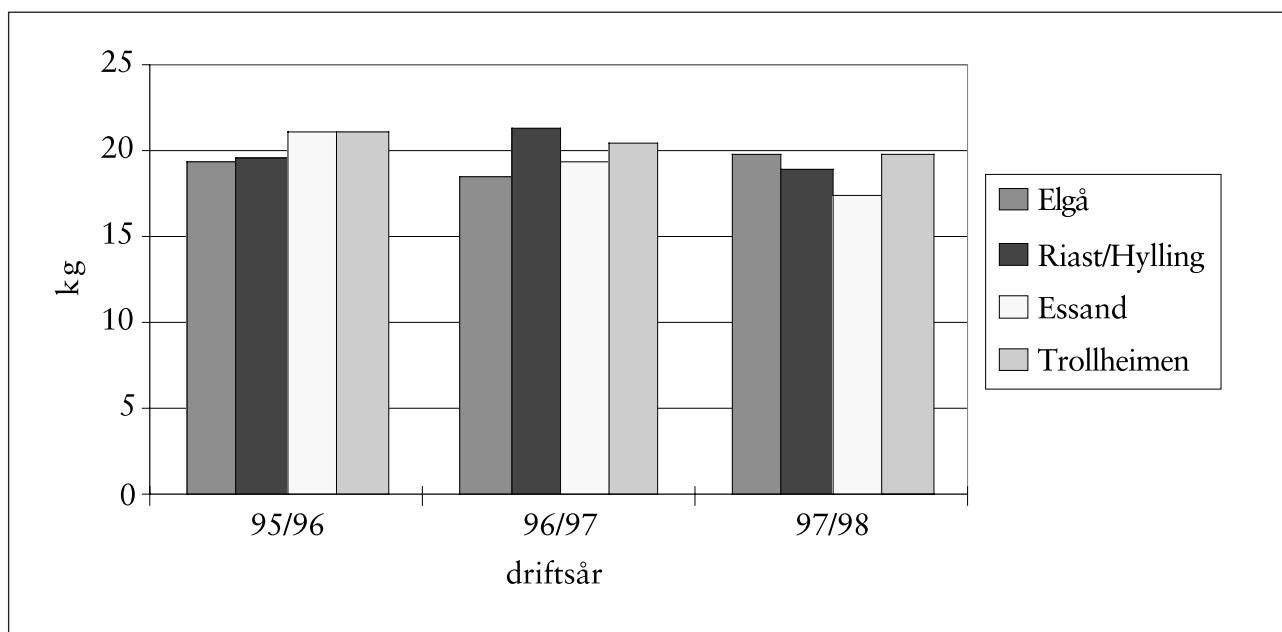
sisabahkkemat ja johtolat dagahit ođđa “oziid” siskkáldasat orohakkii. Dat heajudit dili vel eambo guohtuneatnamiid geavaheami dáfus.

Luonddudilálašvuodát

Earret Finnmárkku, lea Lulli-Trøndelága/Hedmark áidna boazoorohatguovlu gos leat siseatnandálkkádagat siskkáldasat guođohanguovllus. Lulli-Trøndelága/Hedmark lea luonddudilálašvuodaid dáfus seammalágan go Finnmárku, ahte dálkkádagat mearridit guohtundilálašvuoda. Dasa lassin lea guovllus maiddái geologalaš ovdamunni go dalvejagi eatnamiin lea erenoamáš buorre suvrra baktešládja. Lea oainnat jiekŋa johtán oarjjás-davás guvlui ja čuovuhan luovosávdnasiid suvrra báikkiin davvelii ráktoguvlui. Miehta guovllu lulábealde Aursundda leat viiddis sáttu- ja čievramorenat. Boazodoalloguovllu davábeale eatnamiin lea geahppadit mollaneaddji baktešládja, muhto liikká gávdnojit maiddái garra bakteoasit. Dáin davit guovlluin lea unnán báljes bákti, muhto duoddara eananvuodđu lea goikkis. Soahkevuvdiin lea eanan viidát hui assái ja šattolaš.

Guohtuneatnamat leat ollu badjelis meara. Dušše Essandis leat veahá eatnamat vuollelis go 200 m bm (4 %), ja Femundda dálvejagi eatnamat leat fas eanas gaskal 600–1000 m bm (6,3 % badjel 1 000 m bm). Maiddái Elgå orohagas leat alla eatnamat ja galbma dálkkádat (87 % badjel 600 m bm ja eará oasis leat 1 000 m bm). Riast/Hylling orohaga geassejagi eatnamiin leat eambo allavárit go Essand orohagas, 15 ja 4 %. Goappaš orohagain leat buorit bálganbáikkid ja eananoasit gos šaddu ihtigohtá geassemánu gaskamuttus.

72. Jämtlándá – Trøndelága šiehtadus.

Figur 6.2. Slaktevekter for kalv i Sør-Trøndelag/Hedmark.

Areal og driftsforhold

Reinbeitedistriktene har ytre grenser som også tilsvarer de ytre grensene for de samiske tamreinområdene i Norge. Ved grensdragningen er det tatt sterkere hensyn til andre faktorer enn de reindriftsfaglige. Derfor har store deler av reinbeiteområdet unaturlige grenser mot vest. I 1971 forsøkte man å rette på dette ved en utvidelse av Femund distrikt. Dette førte ikke fram. Som nevnt er situasjonen nå slik at det i deler av området, ikke er rettslig grunnlag for beite innenfor reinbeitedistriktene. Grensene for rettighetene tar også i stor grad hensyn til andre forhold enn de reindriftsfaglige. Den vestre delen av Femund distrikt kan derfor ikke benyttes. I stedet må man benytte indre områder av distriktet til vinterbeite. Det arealet som ligger til grunn for beregningene i tabell 6.1 er derfor kunstig høy, noe som gjør at arealproduktiviteten i realiteten er høyere enn det som framkommer i tabellen. Områdestyret i Sør-Trøndelag/Hedmark henviser i en uttalelse i 1998 til at reindriften i området har "kommet i en uholdbar situasjon med hensyn til sviktende rettsgrunnlag, og i forhold til utøvelse av lovlig reindrift".

Riksgrensen er ingen naturlig grense, og avgrensningen mot de svenske samebyene er i dag avhengig av grensegjerder. Den største delen av disse gjerdene er bygd og vedlikeholdes av de to stater⁷². Elgå vedlikeholder deler av et gjerde mot Idre sameby. Det eneste avtalte beite over riksgrensen er at Essand benytter et mindre område mot distriktets nordøstlige beiteområder. Denne beitebruken bygger på en privat avtale mellom Essand og Handölsdalen sameby.

Det er årlig sammenblandinger internt mellom distriktene på norsk side av grensen og mellom disse

og de tilstøtende samebyer. Enkelte år er sammenblandingene omfattende.

I tillegg til dårlig ytre arrondering skaper ulike arealinnegrep og ferdsel nye "grenser" innad i distriktene. Dette skaper nye problem for utnyttelse av beiten.

Naturforhold

Foruten Finnmark er Sør-Trøndelag/Hedmark det eneste reindriftsområdet som har kontinentale vinterbeiter i eget beiteområde. Sett ut fra naturforhold er derfor Sør-Trøndelag/Hedmark likt Finnmark. Dette gjelder klima og dermed beiteforhold, men området har også en geologisk fordel ved at vinterbeitene ligger på ekstremt sure bergarter. Isen har beveget seg i en nordvestlig retning og har derfor også ført løsmateriale fra de sure områdene innover en del av skiferområdene lengre nord. Det ligger nå som store sand- og grusmorener i hele området sør for Aursund. Den nordlige delen av reinbeiteområdet har overveiende bergarter som forvitrer lettere, selv om det også finnes topper av harde bergarter. I disse nordlige områdene er det forholdsvis lite bart fjell, men jordsmonnet i snaufjellet er preget av skarp og tørr jord. I bjørkeskogbeltet er det imidlertid store sammenhengende arealer med dyp og næringsrik jord.

Beitene ligger gjennomgående høyt over havet. Det er bare Essand som har noe beite under 200 m.o.h (4 %), mens vinterbeitene i Femund i all hovedsak ligger mellom 600 og 1 000 m.o.h. (6,3 % over 1 000 m.o.h.). Også Elgå ligger høyt med påfølgende kaldt klima (87 % over 600 m.o.h., resten over 1 000 m.o.h.). Riast/Hylling har en større andel høyfjell i sine sommerområder enn Essand, henholdsvis 15 og 4 %. Begge distriktene har derfor godt luftingsland

72. Jemtland – Trøndelagsprotokollen.

Siseatnandálkkádagaid dihte eai báljo goassege váikkut bivvalat ja arvi ahte guohtumat lássahuvvet dálvejagis. Optimála boazolohku juohke areálovttadaga nammii lea vuollelis go Finnmárkkus, dannego Rørosduoddaris lea gasit muohta.

Guohtun

1960-jagiid loahpas lea Selskapet for Norges Vel iskadan guovllu guohtumiid. Gaskamearálaš loguid, dihto välljejuvvon šlájain, čájeha 6.3. **tabealla**, nu movt ovdanbohtet 3 iešguđetlágan almmuhemiin. Takserema oktavuodas leat Riast/Hylling juhkkjuvvon guovtti sierra orohakkii, nappo Riasten ja Hylling. Dán guovttis lea Hylling orohat riikarádje guoras gitta Rien jávrriid rádjái.

Leat välljejuvvon muhtin šaddošlájat, danne vai lea álkit oažžut bajilgova, muhto dan seammás massá bienasta bitnii dieđuid, mat kvalitehta árvvoštallamii

leat mávssolaččat. Geavahuvvon vuohki juohká dárkilit omd. jekkiid iešguđetlágan šlájii. Iešguhtet šlájda lea gávdnon nu unnán ahte eai váldo mielde dás. Riasten orohagas lea omd. 28 % jeaggi, mii juhkkjuvvo 12 iešguđetlágan guohtunšlájii.

Sihke **Riast ja Hyllingen** orohagain lea eanas jeagil/rissi/danas, go geahččá guohtunšlájaid nu movt rássi ja urta (su. 75/25). Dán fuomáša das go lei eambo dehe unnit jeagealoassi analysaruvttuin (51 ja 41 %). Dán oasis lei fas stuora oassi, 42 ja 49 %, “hui vuorjjes jeagelšaddu”. Dasa lassin lei jeagil garrasit guhtjuvvon, dan sivas go čakča boahá árrat ja nu ferte árrat johtit ealuin jeageatnamiidda. Dan seammás adnojit Femundda orohaga jeageatnamat liiggás unnán. Fágalaš árvvoštallama mielde ávžžuhit guohtumiid dihte johtit árabut Riast ja Hylling orohagain Femundda orohakkii.

6.3. **tabealla.** Guohtunsuokkardallamiid oktiigeassu Essand, Riast/Hylling ja Elgå orohagain. Areáloassi %.

	Riasten	Hyllingen	Essand	Elgå
Deaškedaņas-oktavuohta			30	33
– dás: Skierri.-čáhppesmuorji. Jeagelguolban			23	22
Čáhppesmuorještattolaš vuovdi mas lea jeagil			1	5
Jeagelšattolaš beahcevuovdi			–	–
Sarritdaņasguolban			6	5
Sarritšattolaš soahkevuovdi			8	8
Rásse ja urtavallji soahkevuovdi			6	4
Siedgarođut			6	1
Balsajeakkit			7	5
Smávit ii-anihahtti			4	8
Oktiibuot jeagelguohtun			51	41
			62	77

Essand orohagas eai leat nu ollu deaškedaņasguolbanat. Dan sadjái leat baicca jeakkit, “rome-, bjønn-skjegg”- ja alitsuoidnejeakkit.

Vaikko rásse-/urtašaddu orru leamen unnán Riast/Hylling orohagas, leat doppe almmatge deatalaš geassejagi guohtunšlájat. Guohtuniskadeamis árvvoštalle ahte gidđa- ja čakčajagi eatnamat (jeageatnama viidodagat) ráddjejit boazologu. Vuodđun lea biddjon ahte geassejagi guohtumat leat valljugasat dan ektui man ollu bohcco dálvejagi guohtumat gesset.

Essand orohagas lea ollu jeagil (62 %), muhto bealli analyseruvttuin čájehit dušše vuorjjes jeagelšattu.

Femundda orohagas eai leat čađahan sierra linjatakserema, earret dain guovlluin mat leat nuorttabelle Feragen jávrrii. Almmatge lea Lyftingsmo (1968) árvvoštallan guohtumiid hui viiddis eanangeahčadeimiid vuodul (befaring), ja árvvoštallan eananosiid sieralagaid. Su loahpalaš oaivil lei ahte orohagas obbalaččat lea “eahpedábalaš valljugas jeagelguovlu” mas vuovdesitnu lea seahká. Nuorttabelle Feragen lea linjatakseremis čájehuvvon 83 % jeageleanan, ja dán oasis lei 59 % ollislaš šaddu. Orohagas lei liiggás unnán guodohuvvon, su árvvoštallama mielde, ja dat

fas váikkuhii ahte dat šaddu, mii jagis šaddá, hehttejuvvui. Nu movt namuheimmet, bijai son vuodđun ahte orohakkii galggašii árabut johtit, ja guodohit orohagas čakčat. Allarievtti duomu váikkuhus lea ahte dálvejagis guodohuvvo dain eatnamiin mas guohtuniskadeapmi bijai vuodđun ahte eatnamat galget adnot čakčajagis/skábmajagis. Dát ferte fas nuppi vuoru buktit váikkuhusaid Riast/Hylling ja Essand guohtuneatnamiid ávkin atnimii.

Elgås lea maiddá, seammá ládje nu movt Femunddas nai, hui unnán rásse ja urtavallji šaddu. Veahá earálágan lea soahkevuovdi, mii lea Sylen birrasiid ja alla eanan oarjjás Elghogna guvlui, ja dasto luksa gaskariikageainnu guvlui. Guohtuniskadeami áiggi lei alla eatnamiid guohtun veahá sekundára. Garra guodoheapmi lea nuppástuhtán skierre-čáhppesmuorještattu nu ahte šaddagoahá joknađanas. Jeagil, skierri ja eará muorrašlájdašattat ledje borrojuvvon nu visot ahte eai lean báhcán eambo bihtát. Dálá dilli lea seammaládje, mii dahká geassejagi guohtuma vuodu buorin. Almmatge lea eanavuodđu liiggás goikkis ja asehaš, mii dagaha ahte ii gávdno eambo hui vuorjjes rássi ja urtavallji jassagobit.

og områder der vekstsesongen starter så sent som i midten av juni.

Som resultat av det kontinentale klima, låses vinterbeitene sjeldent som følge av mildvær og regn. Optimalt reintall pr. arealenhet vil imidlertid være lavere enn i Finnmark på grunn av snømengden som er noe større på Rørosvidda.

Beite

Beitet i området er gransket av Selskapet for Norges Vel ved undersøkelser i siste del av 1960 årene. **Tabell 6.3** viser utvalgte gjennomsnittstall slik de framkommer i 3 ulike publikasjoner. Ved takseringen er Riast/Hylling delt i de 2 enkeltdistriktene, Riasten og Hylling. Av disse ligger Hylling distrikt langs riksgrensen fram mot sjøene Rien.

Utvalget av beitetyper gjør oversikten enklere, men en taper detaljene som er viktig for vurdering av kva-

litet. Den metoden som er benyttet, bruker for eksempel en sterk oppdeling av myr i ulike beitetypyr. De enkelte beitetypene blir registrert i så lite omfang at de ikke blir tatt med her. For Riasten utgjør for eksempel myrene 28 % fordelt på 12 forskjellige beitetyper.

For både **Riast og Hyllingen** er det stor overvekt av beitetyper med lav/ris/lyng sett i forhold til beitetyper som domineres av gras og urter (ca. 75/25). Dette kommer til uttrykk ved at det var større eller mindre andel av lav på de fleste analyserutene (51 og 41 %). En stor andel av dette, henholdsvis 42 og 49 %, hadde imidlertid "svært glissent lavdekke". Lavet var i tillegg sterkt beitet, noe som ble tilskrevet det forhold at høsten kommer tidlig, og en derfor hadde tidlig overgang til lavbeite. Samtidig ble lavbeitene i Femund distrikt for lite brukt. Ut fra en faglig vurdering av beitenene ble det derfor anbefalt en tidligere innflytting fra Riast og Hylling til Femund distrikt.

Tabell 6.3. Sammendrag av granskinger av reinbeitene i Essand, Riast/Hylling og Elgå reinbeitedistrikter. Arealandel i %.

	Riasten	Hyllingen	Essand	Elgå
Greplyng-sambandet	30	33	23	60
– herav: Dvergbj.-krekl. hei m. lav	23	22	17	25
Krekling bjørkeskog m lav	1	5	3	6
Furuskog m lav	–	–	–	28
Blåbærrishei	6	5	3	3
Blåbær bjørkeskog	8	8	4	4
Gras og urterik bjørk sk.	6	4	2	–
Diverse vierkratt	6	1	4	–
Molte rismyr med lav	7	5	8	5
Mindre impediment	4	8	4	7
Totalt beiter med lav	51	41	62	77

For **Essand** er det lavere andel av heier med greplyng. Til gjengjeld er det større andel av myr, særlig rome-, bjønnskjegg- og blåtoppmyrer.

Selv om andelen gras/urter tilsynelatende er lavt, har Riast/Hylling store innslag av viktige beitetyper for sommerbeiter. Ved omtalte granskning antok man at vår- og høstbeite begrenset omfanget (tilgangen på lavbeite). Det er lagt til grunn at sommerbeitet er rikelig i forhold til kapasiteten på vinterbeitene.

Essand har en høy andel lavbeiter (62 %), men halvparten av analyserutene har bare spredt lav.

Med unntak for områdene øst for sjøen Feragen, er det ikke gjennomført særskilt linjetaksering for Femund distrikt. Lyftingsmo (1968) har imidlertid vurdert beitenene etter en svært omfattende befarings, der de enkelte delområder er vurdert. Hans slutning for distriktet som helhet, var at det var et "uvanlig rikt lavområde" med jamt islett av smyle. Linjetakseringen for områdene øst for Feragen viser en andel på 83 % lavbeite, av dette hadde 59 % full dekning. Ut fra hans vurderinger var distriktet for lite beitet, noe som i

neste omgang reduserte den årlige tilveksten. Som nevnt foran, la han til grunn at det burde være en tidligere innflytting og høstbeiting i distriktet. Konsekvensene av Høyesterettsdommen er at det blir vinterbeitet i de områdene der beitegranskningene ble forutsatt benyttet til høst/førjulsbeiter. Dette må i sin tur ha konsekvenser for utnyttningen av beitenene i Riast/Hylling og Essand.

På samme måte som Femund har **Elgå** svært lite gras og urterik vegetasjon. Bjørkeskogen rundt Sylen og snaufjellet vestover til Elghogna og sørover til mellomriksveien, skiller seg noe ut. Da granskningen pågikk, var vegetasjonen i snaufjellet sekundær. Sterk beiting hadde endret opprinnelig dvergbjørk-kreklinghei til tyttbærhei. Lavet, dvergbjørka og andre treaktige vekster var så hardt beitet at det bare var fragmenter igjen. Dette er situasjonen også i dag, og det er en gunstig utvikling for sommerbeitet. Jordsmonnet er likevel for tørt og magert til at en kan finne annet enn sporadiske forekomster av gras og urterike snøleier.

I tillegg til at berggrunnen er tungt oppløselig, er

Ii das gállii go báktevuođđu lea gággádit molla-neaddji, muhto dat váikkuha jekkiid maid. Jeagebotnis lea geađgevuođđu ja leat coages ja šattohis jeakkit.

Vaikko iskkadeamis ii boađe ovdan, leat almmatge maiddá veahá valljugas guohtunjeakkit, nu movt Grøvelsjøen lahkosiin.

Elgå orohagas lei 77 % jeageleanan, ja 45 % lei suhkkes šaddu. Buohtastahttima dihte mitalit ahte Færenis Davvi-Trøndelågas leiges 18 % jeagil, ja dušše 5 % lei suhkkes jeagelšaddu. FORUT iskkadeapmi duodašta dan stuora jeagelvalljivuođa (61 % ollislaš areålas). Nu leage Elgå orohagas eanas jeagelšaddu. Lyftingsmo čujuha guohtuniskkadeapmái jagis 1948, mas váldokonklusuvdnan lei ahte dát guovlu heive buoremusat boazoguohtumin ovdalii go sávzzaide ja gusaide. Muhto čuočuhuvvui maiddá ahte jeageleatnamat leat nu sakka guođohuvvon ja nu leatge “eanas muddui guhkes åigåi billistuvvon”. Lyftingsmo fas čujuha iskkadeapmái ja lohká guovllu berret ráfåidahttit amas boazolohku liiggås ollu mañåsmannat. Jagis 1971 fuomåša ahte ii leat ovdånan eavttuid mielde, vaikko guovlu maiddá maññil dån åiggi lea guođohuvvon garrasit. Dån dieđu vuodul Lyftingsmo lohká, lassin iežas dieđuide jeagelguohtunmeari birra danjaseatnamis, ahte orohagas leat “buorit jeageleatnamat mat girdet garra guođoheami”. Jagis 1992 (FORUT) lei 49 % jeageleatnamiin unnån guhtojuvvon, ja guohtumiid dilålåšvuohta ja balånsa lei buorre.

Lassin jeageleatnamiidda, mat leat buorit čakčajagis, dålvejagis ja gidđajagis, adnojit orohaga areålat garrasit, dasgo seammahat eatnamat adnojit iešguđetlåhkåi jagiåiggiid mielde. Dåt eanangeavahanvuohki addå buori areålbuvttadeami.

Oktiigeassu

Dat gullon Allarievttiduomut lea gåržžidan boazosåmiid guođohanvuoigatvuođaid dån guovlluin. Rievttis leat gieđahallame odđa riidoåššiid, ja dan seammås bargojuvvo boazodollui fas máhcahit muhtin oasi eatnamiin maid leat massån. Dån vuodul ii leatge nu stuora friddjavuohta guohtuneatnamiid geavaheami mearridit, go dåbålas dilis lea. Dåt bealli fátmasta sihke siskåldasat Norgga bealde, muhto maiddá Ruota boazodoalu dåfus.

Vaikko vel dilli leage nå, ja vaikko vel leage Lulli-Trøndelåga boazodoalus buorre buvttadeapmi, de goitge ovttagardånit lea guohtunekologalaš årvvoštallama mielde heivvolaš guohtumiid anu earåhuhttit guovllus. Fågalåvdegoddi oaivvilda Elgå orohagas leat erenoamås heittot balånssa iešguđetge jagiåiggiid guođoheamis, go mihtilmas jeageleatnamiin guođohuvvo birrajagi. Seammås leat maid geassejagi guohtumat eambo go dårbbåšuvvojit Lulli-Trøndelåga boazodoalloguovllus. Dåt dåssetmeahttunvuohta oidnogoahrå vel čielgaseappot ja garraseappot, jus Færen orohaga Davvi-Trøndelågas geasså årvvoštallamii fárrui. Nu livččiige vuogas earalåhkåi atnit guohtuneatnamiid, muhto fågalåvdegoddi eaktuda ahte Lulli-Trøndelåga guohtumiid ekologalaš heiveheami ferte

čoaudit siskåldasat Norgga doaimmaiguin. Illå jáhkkit ahte Norgga–Ruota boazodoallokonvenšuvnna olis sårhttå čoaudit dåid vuodđovåttisvuođaid. Go låvdegotti evttohusas almmatge våldit fárrui dåid årvvoštallamiid, lea duogåžin dat go dát čilgejit duohtadili, man galgå atnit vuodđun go årvvoštallå oktasaš doalu Elgå ja Idre odđa čearu gaskka. Fågalåvdegotti oaivila mielde våilu evttohusas guohtunekologalaš vuodđu. Månngga gearddi lea evttohuvvon heivehit dålå guohtunråjiid. Essand orohagas lea eahpeformålaš šiehta-dus guođohit Ruotas. Lea heivvolaš maiddá boahhte åiggis guođohit dåid guovlluin, muhto dån guovllu heive buoremusat atnit čohkkenbåikin. Ruota čearut leat sávvan rievdadit guohtunråjiid Sylen:s (Essanddas) ja Stor-Vigelen:s (Femunddas). Fågalåvdegoddi ipmirda sávåldagaid fågalaš vuodu.

6.2 Jåmtlånda leana lulit guovlu

Areåla ja doaibmadilålåšvuođat

Čearut mat leat Norgga råji lahka leat Handølsdalen, Mittådalen, Ruvhten ja Idre. Čearuid råjiid ja åigodatguohtumiid oaidnit **6.1 kårttas**. Jagi 1972 konvenšuvnna mielde ii leat čearuin lohpi guođohit Norgga bealde råji. Riikarådji hehte ráđjelagas guohtuneatnamiid åvkkåstallama buoremus lågiin, dannego våilot lunddolaš oazit råji lahkosiin. Handølsdalen ja Essand gaskka våilot lunddolaš oazit ja dakko lea åidojuvvon. Dat váikkuha garrasit, juohke jagi leat ortnegisdoallangolut, iige almmatge cakka bohccuid mannamis lobihis eatnamiidda. Guovllus gåvdnojit buorit vejolašvuođat atnit åvkki lunddolaš oziin mat earuhit guohtumiid, iige dårbbaš åidut. Mittådalen čearu råjis oarjjil Essand guvlui ii leat lunddolaš oahci ja dakko lea åidojuvvon. Čearu råjis das viidåseappot Riast/Hylling guvlui leat muhtin alla vårit dakka oarjelis riikaråji, earret lulimusas, gos lea åidojuvvon, vai caggå bohccuid mannamis lobihis eatnamiidda. Ruvhten čearu ráđji oarjjil lea guhkki Riast/Hylling ja Femundda orohagaid bealde, ja dakko ii leat lunddolačcat ráddjejuvvon. Miehtå dåkko lea åidojuvvon, vai obanassiige sårhttå bargat boazodoaluin dohkålaš lådje dån guovlluin, ja atnit åvkki ráđjelagas eatnamiin. Vaikko vel leatge åiddit, mannet bohccot almmatge råji rastå, iige daid nagot caggat. Guovllus leat vejolašvuođat guhkit åigåi gåvdnat lunddolaš oziid ráđjelagas guohtuneatnamiidda, ja nu geahpedit åiduma. Idre čearus våilot lunddolaš råjit oarjjil Elgå guvlui. Danne leatge åidon miehtå dån beali. Čearu råjit bievlajagi eatnamiid dåfus Ruotas eai čuoovo lunddolaš oziid. Danne leage sávådat oalle ollu rievdadallat råji, vuosttažettiin čåzådagaid guvlui, vai guohtuneatnamiid beasså atnit nu movt lea vuohkkaseamos. Dalle maid livčči geahppasit guođohit.

myrene også preget av undergrunnen. Under myrene er det steinet grunn, og generelt er de grunne og karrige. Selv om det totalt ikke er av slikt omfang at det framgår av granskningen, er det likevel også rike beitemyrer som ved lille Grøvelsjøen.

Elgå hadde en andel av på 77 % lavmark, og 45 % av denne hadde tett dekning. Til sammenlikning hadde Færen distrikt i Nord-Trøndelag 18 % lavbeite, og bare 5 % av disse hadde tett dekning av lav. En undersøkelse fra FORUT (1992) bekrefter den høye andelen lavbeite (61 % av totalarealet). Lavbeite er derfor den beitetypen som preger Elgå distrikt. Lyftingsmo referer til en granskning av beiten i 1948, der hovedkonklusjonen var at området passet best for reinbeite (sett i forhold til sau og storfe), men det ble også hevdet at lavbeitene var så hardt beitet at de *“i stor utstrekning er ødelagt for lang tid framover”*. Lyftingsmo referer videre til konklusjonen om at området måtte fredes mot beiting for å unngå sterk reduksjon i reintallet. I 1971 konstaterer han at utviklingen ikke har gått slik som forutsatt, selv om området også senere er sterkt beitet. Ut fra dette og egne data om andel av lavbeite i lyng, konstaterer Lyftingsmo at distriktet har *“god lavmark som tåler hard beiting”*. I 1992 (FORUT) var 49 % av lavbeitene lite beitet og beitetilstanden og beitebalansen ble betegnet som god.

Ved siden av lavbeitene som gir gode høst-, vinter- og vårbeiter, har distriktet åpenbart en intensiv bruk av arealene ved at ulike nisjer benyttes til ulike årstider innen de samme arealene. Dette gir en meget stor arealproduktivitet.

Sammendrag

Omtalte Høyesterettsdommer har innskrenket rein-driftssamenes beiterett i området. Nye konflikter er til behandling i rettsapparatet, samtidig som det arbeides for at reindriften skal få tilbake noen av de tapte ressurser. Dermed har en ikke den samme handlefrihet i spørsmålet om omdisponering av beiteressurser som det en ellers ville ha hatt. Det gjelder både internt i Norge, men det gjelder også i forhold til reindriften i Sverige.

På tross av dette, og på tross av at reindriften i Sør-Trøndelag har høy produktivitet, vil det ut fra en ensidig beiteøkologisk vurdering være hensiktsmessig med endringer i bruken av beiten i området. Ut fra fagutvalgets vurdering er det en særlig ubalanse mellom de ulike sesongbeitene i Elgå, der det foregår helårsbeiting i utpregede lavbeiteområder. Samtidig er det et overskudd av sommerbeiter i Sør-Trøndelag reindriftsområde. Denne ubalansen vil bli enda klarere og sterkere dersom en trekker Færen distrikt i Nord-Trøndelag med i vurderingene. En omdisponering burde derfor vært hensiktsmessig, men fagutvalget forutsetter at problemene med en økologisk tilpasning i Sør-Trøndelag, bare kan løses ved interne norske tiltak. Det er vanskelig å se at endringer i Norsk-Svensk reinbeitekonvensjon kan løse disse grunnleggende problemene. Når vurderingene likevel taes med

i utvalgets innstilling, har det sammenheng med at de beskriver den virkelighet som må legges til grunn ved vurdering av spørsmålet om felles drift mellom Elgå og Idre nye sameby. Etter fagutvalgets mening mangler dette forslaget et beiteøkologisk grunnlag.

Det har vært fremmet flere forslag om justering av eksisterende beitegrenser. Essand har i dag en uformell avtale om beite i Sverige. Det vil være hensiktsmessig at en også i framtiden kan benytte disse områdene, men området vil i hovedsak ha betydning som oppsamlingsområde. Fra svenske samebyer har det vært ytret ønske om endringer i beitegrensene i Sylene (Essand) og Stor-Vigelen (i Femund). Fagutvalget kan se den faglige begrunnelsen for disse ønskemålene.

6.2 Jämtlands län, sørlige del

Areal og driftsforhold

Samebyer som grenser mot Norge er Handölsdalen, Mittådalen, Ruvhten og Idre. Samebyenes grenser og sesongbeiter fremgår av **kart 6.1**. Etter konvensjonen av 1972 har ikke disse samebyene beiterett på norsk side. Riksgrensens plassering hindrer en optimal utnyttelse av de grensenære områdene ettersom det mangler naturlige hindringer langs grensen. Grensen mellom Handölsdalen og Essand mangler naturlige hindringer og derfor er det bygd gjerde her. Følgene er store, årlige, vedlikeholdskostnader samtidig som tiltaket ikke medfører det beste vernet mot ulovlig reintrekk. Det finnes gode muligheter for naturlige avgrensninger av beiten i området, uten å føre opp gjerder. Mittådalen's grense i vest mot Essand mangler naturlige hindringer og her der det bygd gjerde. Fortsettelsen av samebyens grense mot Rist/Hylling har en del naturlige hindringer i form av høyfjell like vest for riksgrensen, foruten lengst i sør hvor det er bygd gjerde for å hindre reintrekk inn på ulovlig område. Ruvhten har en lang grense i vest mot reinbeitedistriktene Riast/Hylling og Femund, som ikke er naturlig avgrenset. For at det skal være mulig med en rasjonell reindrif, og for at de grensenære beiten i det hele tatt skal være mulig å utnytte, er det bygd gjerde etter hele denne strekningen. Til tross for dette er det ikke mulig å unngå uønsket reintrekk over grensen. Det finnes forutsetninger i området slik at en på sikt kan oppnå naturlige avgrensninger av de grensenære beiten, og dermed redusere dagens omfattende gjerdebruk. Idre mangler naturlig grense i vest mot Elgå. Denne mangelen er kompensert med at det er bygd gjerde langs hele denne grensestrekningen. Samebyenes grenser for barmarksområder i Sverige følger ingen naturlige hindringer. Derfor ville det vært ønskelig med omfattende grensejusteringer, først og fremst mot vassdrag, for å oppnå en effektiv utnyttelse av beiten. Samtidig ville gjetingen av reinen bli betydelig lettere.

Alimus boazolohku ja duohta boazolohku jagis 1996 čájehuvvot **6.1. tabeallas**. Ealut leat dál stuoribut go lobálaš.

6.4. *tabealla*. Boazolohku

Čearru	Alimus lobálaš boazolohku	Boazolohku 1996
Handölsdalen	6000	8168
Mittådalen	5000	5718
Ruvhten	5000	4674
Idre	2700	3507

Guovllus leat 29 boazodoalu ja 120 boazodoalli geat leat boazobarggus. Čearuid dovdomearka lea ahte leat stuora doalut, alla boazolohku ja ollu olbmot, go buohtastahtá Jämtlánda leana nuorttit osiin. Mii oaidnit 2. tabeallas čearuid doaluid.

6.5. *tabealla*. Doalut ja boazodoallit.

Čearru	Doaluid lohku	Boazodoallit
Handölsdalen	11	15
Mittådalen	12	49
Ruvhten	9	43
Idre	5	13

6.2 ja 6.3 kárttas oaidnit boazodoalu eanangeavaheami.

Guohtun

Mii oaidnit **6.6. tabeallas** bievlanjagi ja dálvejagi eatnamiid. Handölsdalen čearus lea hui buorre ruonasguohtun. Buorre ruonasguohtun lea maiddái Mittådalenčearus, muhto Ruvhten ja Idre guovllus ii leat nu ollu ruonasguohtun. Dálvejagi guohtumat gal leat valljis dain guovlluin. Buot čearuin leat ruonasguohtumat mat ráddjejit heivvolaš alimus boazologu guhkit áigái. Dát dilli lea erenoamážit Idre ja Ruvhten čearuin.

Lea unnán ii-anihahhti geađgeenan ja sáttorámat bievlanjagi eatnamiin Handölsdalen ja Idre čearuin, ja áibbas unnán Mittådalen ja Ruvhten čearuin. Bievlanjagi eatnamiid nettoareálas lea 33 % Handölsdalen čearu guohtumiin badjelis go 1 000 m bm, ja 21,9 % Mittådalen čearu guohtumiin. Seammá logut Ruvhten ja Idre čearuin leat 9,1 ja 4,3. Dainna lágiin leat Handölsdalen ja Mittådalen čearuin buorit alla várreeatnamat olamuttus geasseliehu áiggiid, muhto Ruvhten čearus, ja eandalii Idre čearus, leat unnán areálat badjelis go 1 000 m bm.

6.6. *tabealla*. Áigodatguohtumat.

Čearru	Ruonasguohtun km ²	Dálvejagi guohtun km ²
Handölsdalen	1 019,9	1 091,9
Mittådalen	653,8	979,1
Ruvhten	209,4	417,0
Idre	189,2	971,0

6.7. *tabealla*. Alla várreeatnamat, ja ruonasguohtun-eatnamiid ii-anihahhti oassi.

Čearru	Nettoareála (%) badjelis 1 000 m bm	Nettoareála ii-anihahhti oassi
Handölsdalen	33,3	9,9
Mittådalen	21,9	4,0
Ruvhten	9,1	3,9
Idre	4,3	10,9

Oktiigeassu

Eanas sajiin guovllus váilot lunddolaš oazit rádjain. Rádjelagas boazoorohagain nuppe bealde ráji lea seammá váttisvuohta. Dalle go leat duovdagat goabbat bealde ráji, mat lunddolaččat leat oktan duovdan, ferte bargat dan nala ahte guohtumiid geavaha goappaš bealde ráji, namalassii rasttida ráji. Vaikko vel ráji rasttideapmi leage áigumuššan, dárbbášuvvot almmatge muhtin áidit. Go áidu, galgá garrasit deatuhit dan ahte áidi dohkálaččat nagoda caggat bohccuid. Ruvhten čearus, ja velá eambo Idre čearus, leat unnán alla várreeatnamat badjelis go 1 000 m bm, gos bohccot bálget geassebáhkaid áiggi.

Geahča 6.1–6.5 kárta.

6.3 Fágálávdegotti evttohus

Essand – Handölsdalen

Fágálávdegoddi evttoha ahte Handölsdalen čearru beassá rasttidit raji Norgga beallái Nesjøena guvlui. Essand boazoorohat beassá rasttidit ráji oarjjabeali Enan. Áidi riikaráji bokte válđojuvvo eret. Galgá hukset konvenšuvdnaáidi Nesjøenis gitta Nedalsjøenii.

Mittådalen – Riast/Hylling

Ii evttohuvo rádjerrasttideaddji guođoheapmi.

Ruvhten – Femund

Ii evttohuvo rádjerrasttideaddji guođoheapmi.

Idre nya – Elgå

Ii evttohuvo rádjerrasttideaddji guođoheapmi.

Høyeste tillatte antall rein og det virkelige antallet i 1996 fremgår av **tabell 6.4**. Som det fremgår av tabellen ligger dagens reinflokker over det som er tillatt.

Tabell 6.4. Reintall.

Sameby	Høyeste tillatte antall rein	Reintall 1996
Handölsdalen	6 000	8 168
Mittådalen	5 000	5 718
Ruvhten	5 000	4 674
Idre	2 700	3 507

I området som helhet er det 29 reindriftsforetak med totalt 120 aktive reineiere. Samebyene kjennetegnes ved at de gjennomgående har store foretak og at byene er store både når det gjelder reintall og antall medlemmer sammenliknet med de nordlige delene av Jämtland län. Nærmere fordeling av foretakene på samebyer fremgår av **tabell 6.5**.

Tabell 6.5. Foretak og reineiere.

Sameby	Antall foretak	Antall reineiere
Handölsdalen	11	15
Mittådalen	12	49
Ruvhten	9	43
Idre	5	13

Reindriftens bruk av området fremgår av **kart 6.2** og **6.3**.

Beite

Arealene for barmarksbeiter og vinterbeiter fremgår av **tabell 6.6**. Handölsdalen har svært gode grønnsbeiter. Til og med Mittådalen har god tilgang på grønnsbeiteressurser, mens Ruvhten og Idre har begrenset med grønnsbeiteressurser. Vinterbeiteressursene er rikelige i området. I samtlige samebyer er grønnsbeitet den begrensende faktoren for et passelig høyeste reintall på lang sikt. Dette forholdet gjelder særlig Idre og Ruvhten samebyer.

I barmarksområdene er andelen impediment i form av stein- og hellemark lav i Handölsdalen og Idre, og helt marginal i Mittådalen og Ruvhten. Av barmarksområdenes nettoareal ligger hele 33,3 % av Handölsdalen's beiter over 1 000 m.o.h. og 21,9 % av Mittådalen's beiter. Tilsvarende tall for Ruvhten og Idre er 9,1, respektive 4,3. Således har Handölsdalen og Mittådalen god tilgang på høyereleggende områder for sommerens varmeperioder, mens Ruvhten, og spesielt Idre, har små arealer over 1 000 m.o.h.

Tabell 6.6. Sesongbeiter.

Sameby	Grønnsbeite i km ²	Vinterbete i km ²
Handölsdalen	1 019,9	1 091,9
Mittådalen	653,8	979,1
Ruvhten	209,4	417,0
Idre	189,2	971,0

Tabell 6.7. Høyereleggende områder og impediment i grønnsbeiteområdet.

Sameby	Arealer over 1 000 m.o.h. i prosent av nettoarealet	Impediment i prosent av nettoarealet
Handölsdalen	33,3	9,9
Mittådalen	21,9	4,0
Ruvhten	9,1	3,9
Idre	4,3	10,9

Sammendrag

En gjennomgående svakhet i området er mangelen på naturlige grenser for samebyene. De tilgrensende reinbeitedistriktene har samme problemet. Der naturlig sammenhengende beiter ligger på begge sider av riksgrensen, bør en etterstrebe en grenseoverskridende utnyttelse av beiten. Til tross for en slik ambisjon må denne mangelen i mange tilfeller kompenseres med gjerde. I disse tilfellene må en legge stor vekt på at gjerdet skal bidra til en effektiv hindring mot reintrekk. Ruvhten, og i enda større grad Idre, har små arealer over 1 000 m.o.h. for varmeperiodene om sommeren.

Det vises til **kart 6.1–6.5**.

6.3 Fagutvalgets forslag

Essand – Handölsdalen

Fagutvalget foreslår at Handölsdalen sameby får overtredelsesrett i området mot Nesjøen. Essand rbd. får overtredelsesrett i området vest for Enan. Gjerdet langs riksgrensen rives. Det bygges et konvensjonsgjerde fra Nesjøen til Nedalsjøen.

Mittådalen – Riast/Hylling

Ingen forslag til grenseoverskridende reindrift.

Ruvhten – Femund

Ingen forslag til grenseoverskridende reindrift.

Idre nya – Elgå

Ingen forslag til grenseoverskridende reindrift.

Girjäläšvuohta

- Bendiksen, A. (1985) Rapport. Vedlegg 4 i: Utredning angående alternative vinterbetesmuligheter på svensk område för renägare i Nordland och utökat sommarbete i Norge för svenska samebyar. Landbruksdepartementet Oslo, Utrikesdepartementet Stocholm, 1986.
- Brunvoll, F. o.a. (redaksjonsutvalg) (1994). Naturmiljøet i tall 1994. Statistisk Sentralbyrå, Direktoratet for naturforvaltning og Statens Forurensningstilsyn.
- Brunvoll, Frode mv. Naturmiljøet i tall 1994. Statens Kartverk, GRID Arndal 1994.
- Dahl, Rolv, Harald Sveian, Morten K. Thorsen (Red.) (1997): Nord-Trøndelag og Fosen – Geologi og landskap. Norges geologiske undersøkelse.
- Fredén, C. (temaredaktør) 1998. Sveriges Nationalatlas. Berg och jord. Sveriges geologiska undersökning.
- Gustavsson, Knut (1989). Rennäringen. En presentasjon för skogsfolk. Skogsstyrelsen Jönköping.
- Gaare, E., T. Skogland og B. R. Thomson 1970. Villreinens næringsvaner og adferd. Hardangervidda januar–juni 1970. Progresjonsrapport. Statens viltundersøkelser, Direktoratet for jakt, viltstell og ferskvannsfiske og Norsk Internasjonalt Biologisk Program (IBP/UM) Referansen vil bli oppdatert).
- Jacobsen, E. og S. Skjenneberg (1972). Fordøyeligheten av lav og tilskuddsfor til rein. Statens Reinforsøk, Melding nr 4.
- Johansen, Bernt E., Stein Rune Karlsen og Hans Tømmervik 1995. Vegetasjonskartlegging o norsk-svenske konvensjonsområder. NORUT.
- Kalstad, Johan Albert. 1997. Reindriftsgrupper og tradisjonelt driftsmønster i nordre Norland. Foreløpig utkast til del II. Tromsø Museum (IMV).
- Kosmo, Ansgar (1988). Forslag til nye distrikts- og områdegrenser mellom Nordland og Nord-Trøndelag Reindriftsområde. Reindriftsforvaltningen.
- Lenvik, Dag 1988. Utvalgsstrategi i Reinflokken. Reindriftsforvaltningen, Alta.
- Lyftingsmo, E. 1974. Norske Fjellbeiter. Oversyn over Fjellbeite i Troms og nordre del av Nordland. Selskapet for Norges Vel.
- Lyftingsmo, E. 1968. Siso kraftverk. Skade på reindriften. Uttalelse fra reindriftssakkyndige.
- Lyftingsmo, E. 1971. Rana kraftverk. Tillegg til utredning.
- Lyftingsmo, E. og A. Pleym 1966. Rana Kraftverk. Regulering av Bjerka Plura. Sakkyndig utredning.
- Lyftingsmo, Erling 1967. Fjellbeite i Nord-Trøndelag. (Tillegg til bind I, VI, XI, og XII) Skjækerfjell.
- Lyftingsmo, Erling 1969. Steinfjella–Namsskogan–Rørvik. Tillegg til Norske Fjellbeiter. Selskapet for Norges Vel.
- Lyftingsmo, Erling og Bjørn Prestvik (1968). Riasten og Hyllingen Reinbeitedistrikt. Oversikt over takstlinjer i Essand distrikt. Tillegg til Norske fjellbeite, bind XI. Sør-Trøndelag.
- Lyftingsmo, Erling og Ivar Heroug 1959. Norske fjellbeiter bind XIII, Oversyn over fjellbeitene i Nordland. Utgjeve av Det KGL. Selskap for Norges Vel.
- Nordisk ministerråd. Reindrift i Nordvest-Europa 1998 – biologiske muligheter og begrensninger.
- Prestbakkmo, Hans 1997. Forslag til ny distriktsinndeling for Troms. Reindriftsforvaltningen. Reinbeitedistrikt.
- Ruong, Israel (1964). Jåhkåkaska Sameby. Särtryk ur Svenska Landsmål och Svensk Folkeliv.
- Skjenneberg og Slagsvold. Reindriften og dens naturgrunnlag.
- Svenska Samernas Riksförbund m fl. Svensk rennärning.
- Tømmervik, H. og L. Villmo (1988). Reinbeiteundersøkelser i Kappfjell/Bindal – Kolbotn distrikter 1972, -73, -74, -87.
- Utenriksdepartementet 1967. Innstilling avgitt av den norsk-svenske reinbeitekommissjonen av 1964.
- Utrikesdepartementet Stockholm, 1986. Utredning angående alternative vinterbetesmuligheter på svenska områden för renägare i Nordland och utökat sommarbete i Norge för svenska samebyar. Lantbrukdepartementet Oslo, Utrikesdepartementet Stockholm.
- Villmo, L. 1973. Skjomenreguleringene. Reindriftsskjønnet. Utredning av reindriftssakkyndig.
- Villmo, L. 1979. Beiteundersøkelser i Mauken, Troms Fylke. Statskonsulenten i Reindrift.
- Villmo, L. og Bror Saiiton 1980 Befaring august 1980 av konvensjonsbestemte vinterområder for norsk rein i Sverige. (Notat.)
- Villmo, Loyd (1979). Beiteundersøkelser Distrikt 9 B Hartkjøl. Statskonsulenten i Reindrift.
- Vorren, Ørnulf 1986. Reindrift og nomadisme på Helgeland.
- Vorren, Ø. 1986. Reindrift og nomadisme på Helgeland. Tromsø Museums Skrifter XXI, 1. Novus Forlag Oslo.
- Warenberg, Kristina m.fl. Flora i renbetesland.

Litteraturliste

- Bendiksen, A. (1985) Rapport. Vedlegg 4 i: Utredning angående alternative vinterbetesmuligheter på svensk område for renägare i Nordland och utökat sommarbete i Norge för svenska samebyar. Landbruksdepartementet Oslo, Utrikesdepartementet Stocholm, 1986.
- Brunvoll, F. o.a. (redaksjonsutvalg) (1994). Naturmiljøet i tall 1994. Statistisk Sentralbyrå, Direktoratet for naturforvaltning og Statens Forurensningstilsyn.
- Brunvoll, Frode mv. Naturmiljøet i tall 1994. Statens Kartverk, GRID Arndal 1994.
- Dahl, Rolv, Harald Sveian, Morten K. Thorsen (Red.) (1997): Nord-Trøndelag og Fosen – Geologi og landskap. Norges geologiske undersøkelse.
- Fredén, C. (temaredaktør)1998. Sveriges Nationalatlas. Berg och jord. Sveriges geologiska undersökning.
- Gustavsson, Knut (1989). Rennæringen. En presentasjon for skogsfolk. Skogsstyrelsen Jönköping.
- Gaare, E., T. Skogland og B. R. Thomson 1970. Villreinenes næringsvaner og adferd. Hardangervidda januar–juni 1970. Progresjonsrapport. Statens viltundersøkelser, Direktoratet for jakt, viltstell og ferskvannsfiske og Norsk Internasjonalt Biologisk Program (IBP/UM) Referansen vil bli oppdatert).
- Jacobsen, E. og S. Skjenneberg (1972). Fordøyeligheten av lav og tilskuddsfor til rein. Statens Reinforsøk, Melding nr 4.
- Johansen, Bernt E., Stein Rune Karlsen og Hans Tømmervik 1995. Vegetasjonskartlegging o norsk-svenske konvensjonsområder. NORUT
- Kalstad, Johan Albert. 1997. Reindriftsgrupper og tradisjonelt driftsmønster i nordre Norland. Foreløpig utkast til del II. Tromsø Museum (IMV).
- Kosmo, Ansgar (1988). Forslag til nye distrikts- og områdegrenser mellom Nordland og Nord-Trøndelag Reindriftsområde. Reindriftsforvaltningen.
- Lenvik, Dag 1988. Utvalgsstrategi i Reinflokken. Reindriftsforvaltningen, Alta.
- Lyftingsmo, E. 1974. Norske Fjellbeiter. Oversyn over Fjellbeite i Troms og nordre del av Nordland. Selskapet for Norges Vel.
- Lyftingsmo, E. 1968. Siso kraftverk. Skade på reindriften. Uttalelse fra reindriftsakyndige.
- Lyftingsmo, E. 1971. Rana kraftverk. Tillegg til utredning.
- Lyftingsmo, E. og A. Pleym 1966. Rana Kraftverk. Regulering av Bjerka Plura. Sakkyndig utredning.
- Lyftingsmo, Erling 1967. Fjellbeite i Nord-Trøndelag. (Tillegg til bind I, VI, XI, og XII) Skjækerfjell
- Lyftingsmo, Erling 1969. Steinfjella–Namsskogan–Rørvik. Tillegg til Norske Fjellbeiter. Selskapet for Norges Vel.
- Lyftingsmo, Erling og Bjørn Prestvik (1968). Riasten og Hyllingen Reinbeitedistrikt. Oversikt over takstlinjer i Essand distrikt. Tillegg til Norske fjellbeite, bind XI. Sør-Trøndelag.
- Lyftingsmo, Erling og Ivar Heroug 1959. Norske fjellbeiter bind XIII, Oversyn over fjellbeitene i Nordland. Utgjeve av Det KGL. Selskap for Norges Vel.
- Nordisk ministerråd. Reindrift i Nordvest-Europa 1998 – biologiske muligheter og begrensninger.
- Prestbakkmo, Hans 1997. Forslag til ny distriktsinndeling for Troms. Reindriftsforvaltningen. Reinbeitedistrikt.
- Ruong, Israel (1964). Jåhkåkaska Sameby. Särtryk ur Svenska Landsmål och Svensk Folkeliv
- Skjenneberg og Slagsvold. Reindriften og dens naturgrunnlag.
- Svenska Samernas Riksförbund m fl. Svensk rennæring.
- Tømmervik, H. og L. Villmo (1988). Reinbeiteundersøkelser i Kappfjell/Bindal – Kolbotn distrikter 1972, -73, -74, -87.
- Utenriksdepartementet 1967. Innstilling avgitt av den norsk-svenske reinbeitekommisjonen av 1964.
- Utrikesdepartementet Stockholm, 1986. Utredning angående alternative vinterbetesmuligheter på svenska områden for renägare i Nordland och utökat sommarbete i Norge för svenska samebyar. Lantbrukdepartementet Oslo, Utrikesdepartementet Stockholm.
- Villmo, L. 1973. Skjomenreguleringene. Reindriftsskjønnet. Utredning av reindriftsakyndig.
- Villmo, L. 1979. Beiteundersøkelser i Mauken, Troms Fylke. Statskonsulenten i Reindrift
- Villmo, L. og Bror Saiiton 1980 Befaring august 1980 av konvensjonsbestemte vinterområder for norsk rein i Sverige. (Notat.)
- Villmo, Loyd (1979). Beiteundersøkelser Distrikt 9 B Hartkjøl. Statskonsulenten i Reindrift.
- Vorren, Ørnulf 1986. Reindrift og nomadisme på Helgeland.
- Vorren, Ø. 1986. Reindrift og nomadisme på Helgeland. Tromsø Museums Skrifter XXI, 1. Novus Forlag Oslo.
- Warenberg, Kristina m.fl. Flora i renbetesland.